
Gaspero
Peucero
1572

COMMENTARIVS DE PRÆCIPVIS GENERIBVS DIVINATIONVM,

IN QVO A PROPHETIIS autoritate diuina traditis, & à Physicis coniecturis, discernuntur artes & imposturæ Diabolicæ, atq; obseruationes natæ ex superstitione & cum hac coniunctæ: Et monstrantur fontes ac causæ Physicarum prædictionum: Diabolicæ verò ac superstitiosæ confutatæ damnantur ea serie, quam tabella præfixa ostendit.

Recens editus, & auctus accessione multiplici, copiosoq; rerum & uerborum Indice.

AVTORE

CASPARO PEVCERO D.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO CAESAREO.

VVITEBERGÆ

EXCVDEBAT IOHANNES LVFFT.

ANNO M. D. LXXII.

ILLVSTRISSI-MO ET REVERENDIS-SIMO PRINCIPI AC DOMINO, Domino Sigismundo Archiepiſcopo Magdeburgenſi, Primati Germaniæ, & Adminiſtratori Halberſtadenſi, Marchioni Brandenburgenſi, Duci Stetini, Pomeraniæ, Silesiæ &c. Burggrauio Noribergenſi.

S. D.

VVLT DEVS LVCE doctrinæ regi humanas mentes & vitam noſtram, eamq́; ob cauſam vocem ſuam edidit, vt quomodo & agnoſci ipſe & coli velit ſciamus. Tradidit & naturales noticias, ratiocinationem & demonſtrationes, quibus vult præſidia quæri vitæ corporalis. Ex his naturalibus noticijs extructæ ſunt, Ars culturæ agro-

rum, Ars Medica, Architectonica & aliæ his affines.

Hanc ſapientiam debebamus agnoſcere Dei donum eſſe, & grati reuerenter ea vti, & metas earum intelligere & tueri. Sed vt aliæ cupiditates in homine vagantur, amores, odia, ſpes, metus: ita cupiditas multa cognoſcendi ruit extra metas, & relicta vera ac neceſſaria ſapientia, quæruntur impoſturæ & corruptelæ: quod, proh dolor, non ſolum in Eccleſiæ doctrina fieri videmus, ſed etiam in ijs artibus, quæ ratione iudicantur: eaq́ in re hoc etiam dolendum eſt, quòd ſæpe falſa, non dico ſpecioſiora, ſed plauſibiliora ſunt: quia præſtigiatores arte ad hominum cupiditates alludunt. Poſſem nominare multos præſtantes Principes, quorum morbi

non

non fuerunt lethales, qui ſcelerate interfecti ſunt à Iudæis aut aliꝭ erronibus, qui ſe venditarunt pro Medicis, & non ſalutaria ſed blanda remedia tentarunt.

Maximè verò dominatur Curioſitas in prædictionibus. Tradidit Deus prædictiones de futuro iudicio, in quo Filius Dei ſuam Eccleſiam adducet in conſpectum æterni Patris, qui tunc ſuam lucem, ſapientiam, iuſticiam & lęticiam in beatos omnes transfundet, imò erit ipſe in eis omnia: Impiam verò multitudinem & Tyrannorum & aliorum, qui contemſerunt vocem diuinam, abijciet in æternas pœnas. Tradidit & prædictiones de vitandis periculis vitæ corporum, quarū oſtendit quotidie horribilia exempla, in quibus cernimus atrocium de-

lictorum comites esse atroces pœnas in hac vita, vt dicitur in his Oraculis: Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit. Item, omnis anima, quæ fecerit has abominationes eradicabitur.

Hæc certissima oracula multi spernunt, & quærunt alias prædictiones de suarum cupiditatum euentibus. Consulunt Magos alij, an sint futuri Pontifices, cum tantum appetant potentiam, vt sint publicæ pestes. Quærunt fatales Imperiorum conuersiones Tyranni, cum ipsi fata sceleribus suis anteuertant, & sibi & multis gentibus exitia attrahant. Iulianus humanas hostias mactat, ac fibras cordis inspicit, vt significationes inde sumat victoriæ. Deniqꝫ cum semel à Deo & à veritate discessum

discessum est, postea viæ infinitæ quæruntur.

Esse autem aliquas in naturis corporum diuinitus ordinatas significationes morborum, tempe-ramentorum, & tempestatum, quę ratiocinatione, & collatione causarum & effectuum, Antecedentiū & Consequentium, Cognatorum & Pugnantium deprehenduntur, manifestum est: vt motus spirituum in Arterijs, rigores & sudores in febribus, & alia multa Physica: quæ diuinitus oculis nostris proposita sunt, vt aspectio nos de periculis & de quęrendis præsidijs commonefaciat, quę Deus condidit & adhiberi iussit: quæ cū omnia pertineant ad dictum, Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, vsum natura-

lem conceſſum eſſe, manifeſtum eſt.

Res oſtendit etiam, non ſolum in ea parte Artis Medicæ, quæ θεραπευτική nominatur, medicatio-nem prorſus euerti deleta ſigno-rum conſideratione: Sed etiam in illa, quæ omnibus hominibus in quotidiana vita neceſſaria eſt, quæ διαιτητική nominatur, victus ratio-nem turbari, ſi negligantur ſigna, quæ oſtendunt, quibus rebus cor-pora iuuentur aut lædantur. Mul-ti ſæui morbi initio depelli poſ-ſunt, ſi commonefacti ſignis, dili-gentiam in victu & exercitijs, aut etiam remedijs, adhibeamus.

Hanc μαντικήν, diuinitus & or-dinatam & monſtratam, diſcerno à præſtigijs & ſuperſtitionibus, quæ ſunt contumelioſæ contra Deum. Nec defugio eruditorum

& pio-

& piorum iudicia: Nec venenatas
reprehensiones eorum , qui cum
fontes doctrinarum ignorent , ta-
men sibi censuram de omnibus
arroganter sumunt, & furiosis cla-
moribus, Ecclesiam, Respub. ho-
nestarum artium studia turbant,
pertimesco. Etsi enim terribile ma-
lum est inscitia, cum vulgi fremitu
adiuuatur , vt Euripides inquit,
ἀμαθία σὺν ὄχλῳ δεινὸν κακόν: tamen om-
nes sanos, ac maximè eos qui do-
cent , pugnare decet , quantum
omnino possunt , ne Cynicis &
barbaricis opinionibus honestæ
artes & vitæ vtiles deleantur , de
quibus verum est , quod Plato in-
quit , grata in eis testimonia de
Deo sparsa esse. Non enim hoc
tantum agunt, vt abducant homi-
nes à Physica illa signorum consi-
deratione : sed vt fontes ipsos do-

ctrinarum obruant, vt numero-
rum, figurarum, motuum cœle-
ſtium, anni doctrinam, & vt ſub-
latis artibus monſtroſas ipſorum
opiniones tanquam oracula po-
pulus audiat, & non intellecta ſi-
ne iudicio comprobet, & prorſus
illud fiat, quod in prouerbio dici-
tur, ὄνῳ τις μῦθον ἔλεγε, ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει.
Memini enim quendam ex iſto
grege, cum alius obijceret Anni
ratione & faſtis opus eſſe, inſul-
ſiſsimè reſpondere, etiam ſine fa-
ſtis ruſticos hyemem & æſtatem
diſcere poſſe.

Talem Eccleſiam iſti condunt,
in qua cum dominabitur barba-
ries, deinde illa Cynica dicta tan-
quam Oracula populus audiet:
Omnia ſcelera neceſſario fiunt.
Summa ars Chriſtianorum eſt
neſcire legem: Noua obedientia
non eſt

non eſt neceſſaria. Talibus furoribus aduerſari non ſolum Scholaſtici debent, ſed etiam gubernatores, quos profectò Deus vult cuſtodes eſſe veræ doctrinæ, & ſtudiorum inſpectores.

Ideo Illuſtriſsime & Reuerendiſsime Princeps, hanc lucubrationem editurus ad Celſitudinem tuam ſcripſi, non tam vt huius operis patronum quærerem, quàm vt publico omnium ſtudioſorum nomine, honeſtarum artium defenſionem tibi cõmendarem, quarum inimici & vulgi animos faſcinatos tenent, & arte ſe in Gynæcea & aulas inſinuant. Confugiunt igitur ipſę artes ad rectiora iudicia bonorum Principum, ac ſemper Illuſtriſsimi Principes Marchiones Brandenburgenſes, in excitandis & fouendis his

ſapien-

ſapientiam & munificentiam ſu-
am declararunt. De tua verò cel-
ſitudine eo maior ſpes eſt, quòd in
optimarum artium ſtudijs ita te
verſatum eſſe conſtat, vt & fontes
doctrinarum intelligas, & rectè
de rebus iudices, & eleganter de
ijſdem atq; eloquenter diſſeras, &
aſſertam cupias defenſamq; Dei
gloriam & veritatis lucem. Qua
de re præ cæteris gratia debetur
viro præſtantiſſimo Paulo Præ-
torio, cuius prudentia, fide, & di-
ligentia præcipuè, ad culturam
bonarum artium adductus atq;
aſſuefactus es. Oro autem Celſi-
tudinem tuam, vt meum ſtudium
in hac editione boni conſulat, &
doctrinas veras, honeſtas, vitæ
vtiles, & diſciplinam honeſtam,
fortiter tueatur. Bene valeat Cel-
ſitudo tua. Anno 1560. Cal. Ianua-
rij.

xij: quo die maternus auus Celsitudinis tuæ Sigismundus, Inclytus Polonorum Rex, ante annos nonaginta tres in lucem editus est.

Tuæ Cel:

Addictiss:

Casparus Peucerus
Budissinus, Artis
Medicæ Doctor.

Quòd sint quædam diuinationum genera non impia, nec superstitiosa, & Christianis concessa.

LVCET IN TOTA NATVra rerum, miranda Dei opificis sapientia, & uestigia præsentiæ diuinæ tam expressa undiq; oculis obuersantur, ut animos non prorsus feros aut Cyclopicos euidenter couincant, quòd sit Deus, cogantq; eos assentiri insitis diuinitus de prouidentia notionibus. Inter hæc prouidentiæ testimonia non minimum est connata animantibus à prima origine præsensio futurorum, significatioq; eorundem in cæteris naturæ partibus atq; effectio, & scientia in hominum animis, seu potius naturæ uis, quæ ratione & arte progrediens, obseruatis ac notatis signis causisq; in natura, futuras res colligit & obnunciat. Et si retinuisset humanum genus sapientiæ diuinæ radios, quos in primorum parentum animis de sua æterna luce Deus accenderat, certius & causas multorum euentuum, quos nunc coniecturis prosequimur & explicamus quomodocunq;, perspexissemus: & signa, quæ in hunc finem condita & ante nostros sunt posita oculos, ut designent aliquid & moneant homines, intellexissemus. Sed postquam obscuratum est & obfuscatum lumen sapientiæ diuinæ lapsu primorum parentum: factum ut naturam nunc contemplemur hebetata mentis acie, ceu Solis faciem per densas nubes, aut

Futurorum præuisio testimonium de Deo.

Futurorum cognitio primorum parentum lapsu obscurata.

atras in aëre nebulas, contuemur: Rerum paucarum causas pernoscimus, ideoq; de effectis non dextrè ratiocinamur: Signa uerò paucißima assequimur, aut de euentibus illis interpretamur, quos reuera denotant. Præter hæc & alia ingentia mala, simul peruasit in miseram atq; iræ Dei & tristißimis pœnis subiectam naturam hominum, ut metus perpetuus malorum uoce diuina denunciatorum, atq; ingens horribilium dubitationum & fluctuationum Chaos, sic immensum desiderium seu prospiciendi ac prænoscendi, seu exquirendi quouis modo, aut impendentia mala, aut futuros euentus secundos, & nimia ad superstitionem inclinatio ac propensio. Cupiunt omnes homines natura cum sese saluos atq; incolumes esse, & in rebus constitui secundis, tum mala aduersaq; & perturbationes animi quasuis abominantur. Idcirco soliciti de futuris, & sperantes & metuentes, & inquietis animis magis inhiantes futuris, quàm tranquillè fruentes præsentibus, mirabilibus cogitationum motibus, ceu procellis maria, agitantur, & nihil non faciunt, credunt, suscipiunt, quo & ex his sese fluctibus expediant, & uel præsentem stabiliant fœlicitatem, futuramue consequantur, uel amoliantur onus præsentium malorum, & contra aduersitates sequuturas sese obfirment ac præmuniant, Cumq; & diuinitus mala, bonaq; immitti sibi, & illa uitari, uel saltem mitigari, hæc confirmari, certo cultuum & ceremoniarum ritu, ex reliquis de Deo noticijs persuasum

Homines quare de futuris euentibus prænoscendis soliciti.

suasum

suasum habeant, ignari Dei ac uoluntatis & promißionum diuinarum, qua id fiat ratione, quoue modo anxiè soliciteq; inquirunt. Impelluntur ad hæc ijs perturbationibus etiam, quas ἀπιστία pungens perpetuarum dubitationum aculeis, uexans & uellicans animos mirificè, parit: præsenti certoq; dolore, cum aduersis deijciuntur: lætitia, cum extolluntur secundis. Spes autem & metus, uarias solent inquietudines & turbas commouere, & ingentes concitare fluctus, quibus intus forisq; fremunt & resonant omnia. Ita fit, ut quamuis homines in acerbißimis casibus spes alat atq; sustentet, quam nulla dies unquam euacuauit: tamen in ipsa attentione & spe, semper sese inferat ac misceat metus, cui haud scio an non plus mali insit, quàm in ipso casu infœlicitatis. Sic & cruciatus formidinum acriores sunt & animos conuellunt atrocius, quàm ullæ aduersitates præsentes. Quapropter gestiunt omnes finem uidere uel spei suæ uel metus. Inde diuinationes & ariolationes tantopere ubiq; locorum & gentium inualuerunt. Cum uerò manifesta esset imbecillitas sensuum & animorum nostrorum, quorum illos ludificare ac præstringere, hos nullis fultos cœlestibus subsidijs capere ac circumuenire facilimum est, accesßit mox atq; auxit & auget hoc malum Diabolus omni tempore, qui ut immani superbia & horribili odio Dei primos parentes promisso sapientiæ diuinæ persuasos ac deceptos euertit, & auulsos à Deo, ac dotibus diuinis exutos in exitium coniecit

Origo diuinationum.

Diabolus quomodo homines ad superstitiosas diuinationes seduxit.

iecit perpetuum, atq; horrendis inuoluit tenebris: Sic poſtea, ut hanc ſcintillulam ueræ noticiæ Dei, quæ ex inenarrabili miſericordia Dei adhuc reliqua erat, prorſus extingueret, & contemtum, imo ignorationem Dei confirmaret, animos præſtigijs effaſcinatos καὶ ἐσκοτισμένους à ueris Dei cultibus Verboq́; mandante ueros cultus & monſtrante Deum, & uera naturæ ac diuinorum operum conſideratione abduxit, & perfecit tandem ut homines obliti conditoris & ſuimetipſius, non mactarent & offerrent uictimas eo modo, lege, fine, & fide, qua exhiberi eas Deus requirebat, nec uerum Deum intuerentur animis, neq; ad eum celebrandum referrent ac dirigerent ſacrificia, ſed alia commenticia Idola ſectarentur ac colerent, & in ſacrificijs, quorum umbram ex diſciplina ſanctißima maiorum retinuerant, neſcio quæ exta, fumos, ignes, & ſimilia expenderent, indeq́; de Dei uoluntate & ſequuturis euentibus coniectarent horribili furore ac planè Diabolico: In natura uerò non ueſtigia ſapientiæ ac præſentiæ diuinæ ſcrutarentur, nec cauſas mirandorum operum effectionesq́;, & quo conſilio facta, ad quos uſus deſtinata eſſent, inueſtigarent: ſed rebus creatis abuterentur, & uel ſignificationes eis affingerent certorum euentuum contra naturæ ordinem & primam conſtitutionem, uel nouas uires ſe ijſdem inducere, naturis rerum mutatis & uelut in nouam formam conuerſis opinarentur: idq́; ut haberet aliquam religionis ſpeciem, & prætextu

nominis

nominis diuini credulos homines facilius alliceret & caperet, ſacrarum ſententiarum recitationem, à quibus noua illa uis proficiſceretur, adhiberi uoluit. Deinde ut maior admiratio & ardentior cupiditas erga iſtas impoſturas incenderetur in animis, altiusq; inſideret & radices ageret, ſæpe coniecturas illas, omina, præuiſiones & prædictiones, euentu comprobauit, contemtas uerò aut neglectas durißimè ultus eſt. Sic initio Diabolus, cum adhuc uigeret in animis hominum aliqua de Deo opinio, & uires rerum conditarum minus obſcuræ eſſent, præſtigias ſuas prætextu uerbi cœleſtis & ſpecie mirabilium atq; occultarum uirium naturæ fucatas, inuexit ac ſtabiliuit.

Cæterum ubi iam euanuiſſet ex animis uera Dei noticia, & uagarentur homines ſine certis teſtimonijs, quærentes alij alia numina, quo ad ſe hac occaſione totos conuerteret à Deo abſtractos, non ſolum his medijs in natura propoſitis utendum cenſuit: ſed uel certos homines ipſe obſeſſos agitauit, aut afflauit, ut uelut ἐκτετυφωμένοι *quædam uaticinarentur: uel ad ſpecus, latebras, aut idolorum templa, miraculis editis, oracula aperuit, in quibus uel ipſe ex cauernis ſtatuis aut ſimulacris, humana uoce, nutu, alioue geſtu, ſomnijs etiam, reſponſa reddidit, uel per ſuos illos, quos electione aut ſorte acceperat miniſtros, ea protulit. His miſeros & Dei ignaros homines & dementauit & pellexit atq; attraxit ad ſe, adeo, ut agminatim undiquaq; accurrerent, & furibundi ſpiritus il-*

los sciscitarentur ac consulerent de euenturis in uita uel successibus, uel impedimentis, nec inchoarent, molirentur aut mouerent quidquam nisi consilio ab oraculis petito. Ad istas latebras dona offerebantur & cumulabantur immensa, instituebantur & fiebant sacrificia, decernebantur ac celebrabantur festa ac πανηγύρεις. Diodorus refert Phocenses ad bellum sacrum ex templo Delphico plus quàm decem talentorum myriades, id est, plus sexagies centenis millibus Coronatorum accepisse. Inde opes templi ex collationibus & donarijs diuersarum gentium collectæ & cumulatæ multis annis, æstimari possunt.

Diaboli odium erga genus humanum vnde.

Est omnino horribile in Diabolo odium erga Deum & erga genus humanum, quod ex reiectione ipsius & ad æterna supplicia condemnatione natum, incenditur magis magisq; receptione gratuita ac restitutione generis humani, quam declarauit uoce, & confecit supplici deprecatione totiusq; obedientiæ, quam Deo debebat genus humanum, exequutione, ipse Filius Dei. Hic Filius Dei λόγος misertus generis humani, quod conditum ad imaginem Archetypi, non superbo contemtu iudicij Dei, nec contumaci malicia, sed impulsu persuasuq; Diaboli præscriptæ obedientiæ leges uiolarat, ne hoc periret in perpetuum, factus est supplex Patri, & sua intercessione impetrauit, ut fieret in arcano illo consilio diuinitatis decretum de redimendo atq; instaurando genere humano, ea lege atq; conditione, sicut decretum

cretum Filius Dei explicauit, ut aſſumta ipſe natura humana copularet rurſus cum Deo genus humanum, quod lapſu erat, auulſum, & iram in ſe patris conuerteret ac deriuaret omnem, iuſticiamq; diuinam expleret integræ obedientiæ perſolutione, & pœnas ſubiret, quas ſi genus humanum ſuſtinuiſſet, fuiſſet redactum in nihilum, deniq; ut omnes ex genere humano hæc gratis ex mera miſericordia decreta, oblata, & exhibita beneficia agnoſcentes ac uera Fide amplectentes, hac Fide ſibi adiunctos & inſertos, tanquam membra communicatione Spiritus ſancti uiuificaret, & ſanatione uulnerum naturæ ſauciæ, atq; inchoatione nouæ & Deo placentis ſanctimoniæ, inſtauraret ad uitam æternam, in qua erit Deus omnia in omnibus.

Quòd ergo & Filius Dei λόγος uera humilitate ac ſubmißione ſeſe abijciens coram Patre deprecatus eſt pro genere humano, translatis ab illo pœnis in ſeſe, ut ſatisfieret iuſticiæ Dei: & Pater uictus ſupplici intercesſione Filij ignouit generi humano: hoc demum odium Diaboli aduerſus Deum, & ipſum genus humanum ac præcipuè illum cœtum, qui eſt Eccleſia, multo inflammauit uehementius & exacuit: Quo fit ut & callidius inſidietur pijs, & in hos quibuſcunq; occaſionibus crudelius ſæuiat, non tam corpora petens, (quanquam corporum cruciatus, excarnificationes & pericula, quòd in oculos incurrunt, mouent animos uehementius) quàm animas pertentans

& illaqueatas euertens præstigijs falsorum dogmatum, & impiorum atq; idolatricorum cultuum superstitione: deniq; ut quantum potest conetur, quo deleat Verbum Dei, tollat ministerium Verbi, incitet impios homines aduersus Deum, & cum trahat secum florentißima Imperia, incendat Reges ad sæuitiam ac crudelitatem: astutos homines ad excogitandas præstigias, quibus ueritate obruta stabiliatur impietas.

Pontificiæ Ecclesiæ furores Ethnicorum similes.

Nihil admodum his Ethnicorum furoribus dißimile inualuisse in Romana Ecclesia, post dogmata Apostolorum τὰ ἔγγραφα uel abolita, uel contrarijs sanctionibus sublata, uel τὴν ἑκτοῦ contra διάνοιαν detorsione aut figmentis etiam doctrinæ repugnantibus deprauata, itemq; post Apostolicas παραδόσεις τὰς ἀγράφας aut abrogatas aut neglectas, aut superstitioso impioue abusu profanatas, res docet, si præstigiarum & ludibriorum Diaboli series ex recenti patrum nostrorum memoria repetita consideretur, quæ coëgit pios homines & gloriæ Dei ac ueritatis amantes cogitare de emendatione confirmatæ impietatis.

Diuinationes omnes promiscue reijcere impium.

Etsi uerò tetros admodum & horrendos furores in bonas & generi humano utiles ac necessarias artes infarsit Diabolus: non tamen omne diuinationum seu prædictionum genus promiscuè reijciendum & condemnandum est: Imo scelus esset & impietas contumeliosa in Deum, uelle ob eas præstigias, quas aspersit operi diuino Diabolus,

lus, aut derogare fidem Propheticis testimonijs, aut negare quæ in natura causas habent manifestas, & ita condita sunt, ut uel præsagiant futura, eaq; præsensione homines de ijsdem commonefaciant, uel signa rerum ignotarum & futurarum ordine ac lege naturæ suæ æstimanda & iudicanda hominibus exhibeant: Sed prudenter & piè secernantur diuina & ordinata à superstitiosis autore & patre Diabolo natis. Illa retineamus atq; excolamus, & gratias agamus Deo æterno Patri Domini nostri Iesu Christi conditori cœli & terræ, & pulcerrimi huius ordinis in natura, ac mirandorum effectuum, atq; oremus ut accendat pectora nostra radijs suæ sapientiæ, & augeat suam in nobis lucem, ut cum in uera ipsius opificis, tum in totius naturæ cognitione proficiamus etiam in hac uita. Hæc uerò Dæmonum impia, superstitiosa, & ἀναιτιολόγητα uaticinia toto pectore auersemur, fugiamus, & execremur, non faciamus pacta cum Diabolo, non quæramus auxilia contra Dei uoluntatem, non percontemur aut exquiramus quæ nos præscire Deus noluit, sed seruiamus Deo in uocatione nostra sedulo, obeamus ac præstemus mandata officia fideliter & diligenter, exitum uerò Deo commendemus, petamusq; & expectemus auxilium & gubernationem à Deo, qui uera fide seriò uocatus certò aderit, sicut dicitur, Commenda Deo uiam tuam, & ipse faciet. Item, Quicquid petieritis credentes, accipietis.

Quæ autem sint diuinationum genera concessa,

Quæ diuinationum genera concessa.

quæ prohibita, in descriptione & distinctione singularum specierum ostendam. Certa testimonia habent Prophetarum uaticinia, quòd sint à Deo. De stellis dicitur, Erunt uobis in signa menses & annos: Approbatur & conceditur usus rerum creatarum uerus, ad quem destinatæ sunt. Necesse est enim uerum & legitimum usum operum Dei, discerni à superstitioso & impio abusu. Aues conditæ sunt ad usum hominis: Alæ auibus additæ sunt, ut harum uelut remigio ex uno se loco transferant in alium, non ut uolatu dextro sinistroue, dextra nobis aut sinistra portendant: sic de cæteris. De tota rerum natura dicitur, Et uidit Deus omnia quæ fecerat, & erant ualde bona, id est, à Deo creata, congruentia ad ordinem in mente diuina, destinata ad bonos usus necessarios hominum generi & animantibus ac naturis cæteris propter hominem. Approbat Deus opus suum, quod ita condidit, ut naturis singulis & actiones congruentes, & uires actionum effectrices indiderit, terrenaq; cœlestibus ea serie & lege copularit, ut consensus sit cognatioq; horum inferiorum cum superioribus admirandus. Quæ in hanc elementarem Mundi regionem conclusit corpora, ea ex quatuor elementorum miscuit temperie. Hæc rursus coalitu substantiarum fractarumq; mixtione, qualitatum temperie, & reliqua gignunt qualitatum genera multiplici discrimine, pro ut diuersimodè in alijs corporibus coëunt inter se ac miscentur, & effectus pariunt naturæ mixti congruentes,

qui

qui cum exerant sese in corporibus, atq; eorundem constitutiones uigorem & mutationes proferant ac subijciant oculis ac sensibus reliquis, certè considerandi sunt, ut inde de ipsis naturis & sequuturis effectibus ratiocinemur. De his copiosius infra.

Quæ sint prima diuinationum seu prædictionum genera, quæq; ex his concessa, quæ superstitiosa, impia, & prohibita.

μαντικὴν *Græci, Latini diuinationem uocarunt, præsensionem & scientiam rerum futurarum. Huius duo prima genera fecerunt Aristoteles & Cicero: Vnum artificiosum nominarunt, quod artis particeps esset, & complecteretur ea, quæ cõiecturis explicantur, aut euentibus animaduersa ac notata sunt. Est enim ars in ijs, qui res nouas coniectura prosequuntur, ueteres obseruatione didicerunt. Retulit huc Cicero cum ea, quæ posita in monumentis ac disciplina, libris aruspicinis, fulguralibus, ritualibus, auguralibus & similibus, tractata sunt ab Hetruscis: tum alia quæ subita coniectura declarabantur, nec præceptionibus aut regulis comprehensa erant.*

μαντικῆς duo prima genera iuxta Aristotelem & Ciceronem.

Diuinandi genus artificiosum.

Alterum naturale appellarunt, quod arte careret. Carent autem arte ij, qui non ratione aut coniectura obseruatis ac notatis signis, sed concitatione quadam animi, aut soluto liberoq; motu futura præsentiunt, quod & somnitantibus sæpè contingit,

Naturale.

tingit, & nonnunquam uaticinantibus per furorem.

Aristotelis & Ciceronis distinctio diuinationum ex Platone desumpta.

Desumta est autem ex Platone hæc distinctio, qui in Phædro discernit inter μανίαν & οἰωνιστικὴν, ita, ut μανίαν, (à qua uoce μανικὴν, & interposito τ᾽, μαντικὴν defluxisse coniicit) uocet illam ex afflatu Dæmoniaco conceptam cum furore uim uatidicam & diuinatricem: οἰωνιστικὴν uerò artem legibus & regulis certis ex signis aut Physicis aut alijs superstitione assumtis texentem prædicta. Estq́; Græcis οἰωνιστικὴ nomen generis quod complectitur omnia non ex uatidico & furioso impetu nata, sed arte ex obuijs & antegreßis signis causisue qualibuscunq; excusa monita & præsagia. Plato οἰωνιστικὴν dictam existimat, quasi οἰονοιστικὴν, ut dicetur inferius. De augurijs enim idem quoq; uocabulum usurpatum est.

Μαντικῆς etymologia ex Platone.

Οἰωνιστικὴ vnde dicta & quid.

Constituerunt hæc prima diuinationum genera illi, ut homines ignari prorsus ueræ Religionis & fascinati Ethnicis superstitionibus atq; imposturis Diabolicis, confuderuntq́; sine ullo discrimine prædictiones omnes: Ita tamen, ut ferè de Diabolicis maxima ex parte & superstitiosis pertractent: Reliquas, quarum in natura constant εὔλογα αἴτια, uix perstringant, aut obscura mentione notent.

Nos qui ex uerbo patefacto diuinitus scimus quæ condiderit Deus, & ratione duce atq; experientia

rientia magiſtra diſcimus aliquo modo, ad quos uſus res creatas comparârit ac deſtinârit, quæ inſpici ac conſiderari, quæ non obſeruari uelit, quæ uerò ordini inſtituto diuinitus aſperſerit Diabolus, ut Deum Deiq́; abſolutiſſimum opus deformaret, & genus humanum de ueris excuſſum deiectumq́; ſententijs, infinitis & inextricabilibus plurimorum errorum labyrinthis implicaret: de his inquam edocti teſtimonijs diuinis, tum reijcimus hanc diſtributionem uaticiniorum, tum multa genera diuinationum ab Ethnicis religioſè culta, conſeruata & uſurpata, in uniuerſum damnamus ac deteſtamur: Et Deo gratias agimus, quòd communicata Euangelij ſui luce de Filio Mediatore, & accenſis atq; illuſtratis cordibus noſtris Spiritu ſuo ſancto, oſtenderit rurſus quis ſit uerus Deus, ubi quærendus ſit, quomodo coli uelit, quæ requirat & approbet, quæ abominetur & ſeueriſſimè puniat, ac precamur ardentibus uotis, ut hanc lucem in nobis conſeruet & augeat, & defendat corda noſtra aduerſus furores illos Diabolicos, Ethnicos, Mahometicos, Anabaptiſticos, & ſimiles, qui abducunt animos à Verbo uoce diuina prolato, & tradito ac commendato à Chriſto & Apoſtolis, & uel alia quærunt extra Verbum numina, uel nouos expectant ἐνθουσιασμοὺς è cœlo.

Recenſemus autem quatuor diuinationum prima genera, μαντικὴν πνευματικὴν, διαβολικὴν, φυσικὴν ἢ τεχνικὴν, κοινὴν ἢ δημώδη. Hæc ideo conſtituimus, ut Ethnicas ſimul omnes complectamur,

Diuinationum quatuor prima genera.

complectamur, & quæ ex his in natura causas habeant ac retineri sine impietate poßint, quæ prorsus impiæ aut ἀναπολόγητοι sint, monstremus. Non paucæ enim etiam ex harum numero ita à quibusdam excusantur & ornantur, ut imperitis facile fucata ueritatis specie imponant.

Μαντικὴ πνευματικὴ. Προφητεία.

Μαντικὴ πνευματικὴ usitatè in Ecclesia προφητεία uocatur. Nos sequuti autores Ecclesiasticos πνευματικὴν ideo appellamus, quòd instinctu afflatuq; Spiritus sancti funditur. Referuntur huc omnia uaticinia ueteris & noui Testamenti. In nouo Testamento multa extant à Christo ipso edita & Apostolis, de calamitatibus & afflictionibus oneraturis Ecclesiam in hac uita, de regno Antichristi, de signis præcessuris nouißimum diem, de æterna & beata uita Electorum, & similia. Vetus plures habet, de duratione, diuersa gubernatione, ac differentibus statibus, & de momentis præcipuarum ac fatalium mutationum Mundi, qualis est prophetia ex schola Heliæ profecta, Sex millia annorum stabit Mundus, duo millia inane, duo millia lex, duo millia Christus, & si quid deerit propter peccata nostra decidetur: Item de distinctis quatuor Mundi Monarchijs, atq; earundem ordine, interitu, instauratione, & rebus in quolibet imperio gerendis, qualia sunt Danielis & Esaiæ uaticinia: Item de mutationibus, ruinis & collisionibus regnorum, qualia multa in Esaia reperiuntur & Ieremia, de regno Iudaico, Israëlitico,

Vaticinia noui Testamenti.

Vaticinia veteris Testamenti.

litico, Ægyptio, Syriaco, Aſſyrio, Perſico, Græco: Item de futuro Meßia, de tempore quo uenturus eſſet, aſſumta natura humana ex Virgine, de loco in quo naſci eum oporteret, de familia & origine, de paßione & reſurrectione, de collectione Eccleſiæ ex Iudæis & Gentibus, ac perpetua eius gubernatione, conſeruatione & propagatione, & præter hæc alia, quæ propriè ad Iudaicum populum pertinebant, de pœnis & calamitatibus, & mutatione Reipub. in populo illo, de abducendo populo in Aßyriam, de liberatione eiuſdem & reſtitutione politiæ Iudaicæ, de regni Iudaici excidio ac deletione. Erant enim perpetuò in illo populo Prophetæ, qui à Deo ſolo excitati, inſtructique donis Spiritus ſancti peculiaribus, non ſolius doctrinæ curam agebant, nec doctorum tantum fungebantur munere, uerumetiam in regimine politico Regibus præſto erant, gubernabant piorum Regum conſilia, & quid facto opus eſſet, ubi pericula imminerent, monebant: Impijs Regibus clades & calamitates, omnimoq; quæ euentura eſſent Regno propter populi & principum peccata, denunciabant: & certa atq; illuſtria habebant teſtimonia, quòd mißi eſſent à Deo, & Spiritu ſancto regerentur, nec poſſent errare: Sicut multo antè promiſerat Deus, inquiens, Suſcitabo eis Prophetam de medio Fratrum ſuorum, & ponam uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia quæ præcepero ei. Eadem fuit concio Apoſtolorum, ſed hoc differebant à Prophetis, quòd

Prophetarum officium.

Apoſtolorum & Prophetarum diſcrimen.

exhibitum

exhibitum Christum mactatumq; pro peccatis generis humani & resuscitatum à mortuis ac regnantem ad dextram Dei patris prædicabant utrique populo, Ethnico & Iudaico, & mandata nulla de gubernatione ciuili habebant: Imo arcentur à gubernaculis imperiorum & dominatu expresso interdicto, Reges gentium dominentur uobis, Vos autem non sic. Cæteris conueniebant. Vtriq; enim eadem uocationis & doctrinæ testimonia habebant, Nimirum multiplicia miracula, & exactißimum consensum doctrinæ suæ ac uaticiniorum cum patefactis antea testimonijs de uno uero Deo, eiusq; essentia ac uoluntate, & ueris cultibus, deq; promisso generi humano Meßia Filio Dei quæ nota uel sola semper ueros doctores & Prophetas à Pseudoprophetis secernit.

Sed cum omnibus temporibus inde usque ab initio Diabolus opera Dei æmulatus sit, & quibusdam præstigijs, quandoq; & ueris miraculis suos furores confirmarit: diligenter discrimen consideretur miraculorum Ecclesiæ & Diaboli, quæ duobus discrepant, Impoßibilitate & Finibus. Primum Prophetæ & Apostoli, ut Ecclesia omnium temporum, habuerunt miracula peculiaria & propria, longè supra Dæmonum uires posita, quæ nullo modo imitari Diabolus potest. Talia plurima sacræ Literæ celebrant. Primi parentes primo & horrendo casu excußi gratia Dei, & in æternum sua culpa præcipitati interitum, restituuntur uoce & promißione diuina, donanturq; remißione peccati,

Miraculorum Ecclesiæ & Diaboli discrimen duplex.

Miracula Ecclesiæ Diabolo ἀμίμητα.

peccati, Iusticia noua & uita æterna, & constituitur Filius Dei λύτρον & Mediator apud Deum pro genere humano, defensor uerò & custos Ecclesiæ aduersus Tyrannidem Diaboli. Delabitur ignis cœlitus & uictimas sanctorum correptas deuorat & exurit. In exordio Mundi Enoch, deinde Helias, adhuc induti corporibus, uiui rapiuntur ad Dei æternam & inuisibilem consuetudinem. Dum construitur turris Babylonica, uarietate linguarum diuersarum turbantur & impediuntur operæ. Nohe seruatur & defenditur cum suis in prima illa, & uniuersali Mundi κατακλυσμῷ, cum uniuersum hominum & animantium genus, (illis quæ ipse separarat & concluserat in arcam exceptis) inundatione mergeretur, quod quidem multo antè ipse prædixerat. Sara Abrahæ coniunx sterilis & effœta, fit fœcunda, & parit filium Isaac. Moses multa ingentia edit miracula, quorum etsi quædam Diabolus per ἐπῳδοὺς & Magos Ægyptios effingit, ac repræsentat ludibrio fascini & præstigiarum, omnia tamen præstare nequit. Estq; inter illa miracula hoc uel maximum, Diabolo prorsus ἀμίμητον, quòd Israëlitis interclusis mari rubro, discussæ ac dehiscentes, & cursu represso rupium instar consistentes aquæ, transitum præbent, Deo per diuisos undarum fluctus uiam sternente, ad ictum baculi. Iosuæ dimicanti contra quinq; Reges, qui Gabaonitas oppugnabant, Sol & Luna, id est, omnium stellarum orbes, concitatißimo, quo circumaguntur, motu inhibito & fixo diuinitus,

ſubitò conſiſtunt. Moſi, Heliæ, Salomoni immolantibus ignis cœlitus demiſſus uictimas inflammat ac conſumit, & quidem largiſsima perfuſas & madefactas aqua. Non poteſt hoc perficere Diabolus, etſi ludibria quandoq; ſimilia oculis obijcit, ut cum Seleuco Pellæ rem ſacram facienti, ligna aræ impoſita ſua ſponte ſe ad ſimulacrum Iouis cōuerterunt, & ſine igne ſua ſponte exarſerunt: aut cum ex lignis extructis in ara Egnatiæ Nymphæ in Appulis, & non incenſis, repente flammæ exilierunt: aut cum in colle Vulcanio apud Siculos iuxta Petrenſium ſtagnum ſarmentorum faſcēs ex ſeſe ſua ſponte ignem conceperunt, & nullo carbone adhibito, nulloq; flante halitu in incendium eruperunt: quæ tamen fabuloſa eſſe, aut faſcino excœcatis hominibus miſeris, à Diabolo perfecta igne ſubdito reor. Reſuſcitant mortuos Helias & Heliſæus, Helias Sareptanæ uiduæ, Heliſæus Sunamitidis filium. Domino benedicente, non deficit lecythus olei uiduæ Sareptanæ, de quo famis tempore paſcebat Heliam: idem contingit interceſsione Heliſæi Sunamitidi. Neutrum imitari Diabolus poteſt, non reuocat extinctos in uitam, neq; condit res nouas. Inſtauratio enim naturæ deſtructæ, & creatio, id eſt, effectio rei alicuius ex nihilo, ſolius Dei opera ſunt. Diabolus ditat furto, aliorū facultatibus trāslatis ad alios. Ionas præcipitatus in mare, & à Balæna abſorptus, ſeruatur in uentre piſcis totum triduum. Ezechiæ conualeſcenti regreditur Sol. Daniel Regi Perſico ſomnia, quæ ex-

pergefacto

pergefacto exciderant, monitu Spiritus sancti recitat & interpretatur, quod Dei proprium est, qui cum solus sit καρδιογνώστης, solus sensus & cogitationes animorum introspicit ac pernoscit. Idem quatuor futuras Monarchias, & in quarta uenturum Dominum clarè prædicit, ac penè ipsum articulum aduentus definit. Talia uaticinia, quæ totam Mundi historiam & imperiorum seriem atq; ideam complecterentur, nulla unquam gens habuit, nec præuidere eam Diabolus potest. Non cient pluuias & reliqua Meteora temperandis anni uicibus & terrenis corporibus reficiendis necessaria, causæ cœlestes, Heliæ & Helisæi temporibus, Deo actiones earum suspendente & inhibente, terraq; destituta fotu & rigatione cœlesti sterilescit. Viri Israëlitæ in ardentissimum conclusi caminum à rege Chaldæo, non modò non ustulantur, sed ne quidem uim flammæ præsentiscunt. Solius hæc Dei sunt opera ἀμίμιτα Diabolo, atque ut solus Deus autor est & Dominus naturæ, ita solus sistere cursus rapidissimos orbium cœlestium, & uires actionesq; rebus creatis attributas cohibere, impedire aut mutare potest. Christo moriente, toti terræ Solis lumen uelut extinctum deficit atq; euanescit. Eijciunt ex obsessis Dæmones repugnantes, uitæ restituunt mortuos, & similia edunt miracula, Christus & Apostoli. Christus septem panibus quatuor millia, quinq; panibus quinq; hominum millia pascit, & saturatis omnibus, reliquijs solis, quæ supererant, ex panibus septem spor-

tas ſeptem, ex quinq; panibus duodecim ſportas implet. Idem aquam mutat in uinum, quod tantum naturæ omnipotentis opus eſt, cui ſoli creaturæ cedunt & obediunt. Nec uel tranſmutatio naturarum inter ſe, uel unius in alteram conuerſio ſubita, ſolo iuſſu effecta, à creatione diſcrepat. Sed ſuperant & hactenus commemorata miracula & omnium creaturarum captum, Natiuitas Filij Dei & paßio eius ac reſurrectio. Naſcitur Ieſus Chriſtus æternus καὶ μονογενὴς æterni Patris filius, & diuinæ atq; æternæ naturæ ſuæ indiſſolubili fœdere copulat naturam humanam, in utero puræ & impollutæ Virginis ſine uirili ſemine. Idem quieſcente natura diuina, ſuſtinet cruciatus, quantos nulla hominum mens metiri unquam aut capere poteſt, & moritur pro genere humano, ac deuicta morte reſurgens multa ſecum beatorum millia ſuis induta corporibus & uiuificata, uelut in triumpho ad æternam Dei conſuetudinem traducit. Ad horum miraculorum conſpectum & cogitationem obſtupeſcunt ſancti Angeli, expaueſcunt & penè exanimantur Dæmones. Hæc & ſimilia miracula Eccleſiæ, prorſus ἀδύνατα ſunt καὶ ἀμήχανα Diabolo. Non poteſt, uel ſi rumpatur, reddere uitam cadaueri, etſi præſtigijs quandoq; inanes ſpecies, aut εἴδωλα uiuis ſimilia, oculis effundit.

Miraculum ſummum.

Audiuimus Bononiæ fuiſſe citharistriam uirginem, caram multis propter artem, quam uita functam Magus quidam alligato ad alas faſcino ad eum modum, Diabolo colludente, adornarat, ut

Citharistriæ Bononienſis hiſtoria mirabilis.

coetus

cœtus hominum, congressus publicos, & conuiuia frequentaret, caneret fidibus consueto more, nec à uiuis differre uideretur, etsi palleret plus nimio. Incidit in hanc fortè alius quispiam Magus, & animaduersa (Diaboli monitu) impostura, cadauer, inquit, est ista, fascinumq; sustulit. Eo amoto, statim ipsa ad terram collapsa iacuit exanimis. Sic sæpè aliàs ludit Diabolus: nequit tamen semel extinctis halitus adflare uitales, & solutam carcere ac uinculis corporis animam reddere.

Secundum discrimen sumitur à finibus miraculorum. Finis miraculorum Diaboli ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον est, uel erroris furorisue manifestè impij, blasphemi & contumeliosi in Deum, aut sceleris alicuius, confirmatio præceptioúe, aut approbatio, ut falsorum dogmatum, Idolatriæ, superstitionis, iniustarum cædium, furtorum, fœdarum libidinum, & turpitudinis: quibus & præcipuè delectantur Dæmones, & quacunq; possunt occasione immergunt homines ualidißimè: tum quòd iusto & casto Deo maximè displicere omnem ἀκαθαρσίαν norunt, tum ut opus generationis polluant & defœdent, quod ad propagationem & conseruationem generis humani constitutum uident.

Miraculorum Diabolicorum finis.

Sic uaticinia Tiresiæ & Calchantis iubebant mactare humanas uictimas, & stabiliebant præsentem εἰδωλομανίαν, atq; illam prodigiosam de plurium Deorum numero opinionem. Tiresias promittit Thebanis uictoriam, sed ea lege, ut Creontis

Tiresiæ uaticinium.

filius mactatus fiat uictima pro patria. Calchas diuinat de excidio Troiæ, & pollicetur successus, sed simul iubet Agamemnonis filiam immolari. Ionibus petentibus remedium ab oraculo Delphico aduersus sæuißimam luem, quæ horribiliter grassabatur in tota uicinia, respondet Delphicus Dæmon, non desituram luem, nisi litetur Dianæ Triclariæ Melanippus cum Comethone, quam in Dianæ templo ipse stuprauerat, & nisi annuatim eodem tempore, pro Menalippo elegantißimus iuuenis, pro Comethone puella uenustißima, ad aram Dianæ mactentur. Idem Messenijs in longo illo & diuturno bello, quod cum Lacedæmonijs gesserunt, sciscitantibus de exitu, promittit uictoriam, sed ea conditione, si Virginem puram ex Æpytidarum familia Deo immolarent: ibi cum Aristodemus unus ex præcipuis familiæ Æpytidarum, gratificaturus patriæ, filiam quam habebat unicam, destinasset sacrificio, alius quispiam amore puellæ impulsus, quò miseram seruaret, ex se grauidam esse, & idcirco litari Deo non posse fingit: Pater, eo audito, ingenti exardescens iracundia, mox interfectam filiam dissecat: Paulo pòst noctu secundum quietem, fœda specie sauciatæ & concisæ filiæ grauiter consternatus, ad tumulum eius semetipsum iugulat. Horresco cogitans cum immania illa superstitionum portenta, tum teterrima flagitia & cædes abominandas, quæ à Diabolo excitatæ & confirmatæ, adeo inualuerunt & peruagatæ sunt per omnes gentes, ut etiam in populum Dei peruaserint.

Calchantis uaticinium.

Historia horribilis furoris Diabolici.

uaſerint. Hunc enim, præterquam quòd nefanda & multiplici idolatria, contumaciſsimè abiectis oraculis & legibus cœleſtibus, ſe polluit, etiam liberos cremaſſe idolo Moloch in ualle Gehennon plus quàm beluina crudelitate legimus. Talia non ab illa æterna mente, iuſta, caſta, miſericorde, conditrice rerum & conſeruatrice, ſed abſq; omni dubio ab autoribus Dæmonibus oriebantur, qui odio ueri Dei inde uſq; ab initio, in conſcientias & corpora hominum, quauis occaſione, crudeliſsimè ſæuierunt.

Miraculorum Eccleſiæ finis.

At miracula Eccleſiæ, Prophetarum, Apoſtolorum, directa ſunt ad confirmationem ueræ doctrinæ traditæ diuinitus, & uerorum cultuum, cõſentiumtq; cum uerbo antè patefacto de uero cultu & Filio Dei. Semper enim Eccleſia proprijs quibuſdam claruit miraculis præ gentibus cæteris, quæ de doctrina antea promulgata teſtimonia dicunt, & quidem eò exhibentur, ut per ea ſigna uerus Deus innoteſcat ac celebretur. Eſt ergo hoc primum genus diuinationum, quod proficiſcitur à Spiritu ſancto regente corda eorum, qui diuinitus ad hoc munus, & immediatè, certis teſtimonijs uocantur: aut alioquin cœlitus à Deo certis uiſionibus oſtenditur. Secludantur autem ab hoc genere χρησμοὶ & θεομαντεῖαι à Græcis dictæ, de quibus infra pertractabitur.

Μαντικὴ φυσικὴ ἢ τεχνικὴ.

Μαντικὴ φυσικὴ, ἢ τεχνικὴ, intuetur & conſiderat naturas rerum conditarum, & ſcrutatur quibus quæq; ſint uiribus præditæ, quid natiua ui

sua efficiant, quibus sint dedicatæ atq; addictæ usibus, quibus causis naturæ rerum uel uicientur ac deprauentur, uel dissoluantur prorsus ac destruantur: seriem denique connexionemq́; causarum secundarum peruestigat, & qua ui quæq; sibi iunctam & copulatam causam moueat atq; afficiat, quas qualitates ordine distributis Mundi corporibus imprimat: & ex causis de effectibus sequuturis ratiocinatur, ac uicißim ex effectibus naturas rerum καὶ δυνάμεις *æstimat atq; ostendit sine superstitione. Voco enim* μαντικὴν φυσικὴν *prædictiones, quæ sumuntur à causis signisq́; in natura ordinatis diuinitus, quæ signa sunt aut causæ, aut effectus, aut proprietates, quæ ordine naturæ consequuntur causas aut effectus. Condidit enim Deus naturam eo modo, ut singulis rebus mirandas ac peculiares uires certarum actionum effectrices indiderit: his actionibus & effectus certi & alia accidentia lege quadam naturæ congruunt ac respondent: imo præter causas, effectus & alia* συμπτώματα, *sunt in uniuersa natura, plurima uel futurorum euentuum, uel aliarum rerum, quæ nondum conspiciuntur, uera signa, diuinitus condita ad hunc usum, ut uel præsignificent aliquid, uel de ignotis & cognitu tamen necessarijs erudiant homines, sintq́; uelut uestigia sensibus obuia, quæ deducant oculos & animos ad rerum ipsarum procul ex conspectu amotarum atq; abditarum inspectionem. Horum contemplatio, obseruatio, ac diligens pensitatio, nequaquam*

Diuinationum naturalium fontes.

legi

legi Dei aduersatur, neq; Deo displicet: sed est consideratio diuini operis atq; ordinis, miranda arte ad Ideam, quam antea in mente sua Deus præformarat, effecti atq; conformati, necessaria homini in tota uita multis de causis, ut apparebit, cum singulas eius explicauerimus differentias: & si quis in natura non esse, aut inania esse contenderet, manifesto mendacio Deum offenderet. Vtq; prior species certa habet & indubitata testimonia, quæ immediatè à Deo eam proficisci necessario conuincunt animos: sic hanc quoq; & diuinam esse & concedi, approbari, imo requiri & præcipi diuinitus, tota rerum creatio euidentißimè probat ac testatur.

Mundus cur tanta varietate elaboratus.

Etenim ideo Deus ex arcana sede sua prodiens, hoc pulcerrimum Mundi domicilium tanta sapientia fabricauit, tantáq; rerum uarietate compleuit atq; exornauit, ut ceu theatrum exquisitißima arte elaboratum atq; expolitum, sapientiam artificis oculis contuendam proponeret: Hominem uerò, à quo agnosci ac celebrari uoluit, ideo tanta mentis perspicacitate, tamq; præstanti intelligentia instruxit, & sensibus donauit acutißimis, qui indices essent menti rerum foris obuersantium, ut cum oculis animoq; perlustraret, & hoc undiq; obtensum cœlum & reliquas mundi partes, cumq; semetipsum euolueret, & sui corporis structuram, mentisq; & liberæ uoluntatis, atq; his inseruientium uirium præstantiam expenderet, cogitaret de Architecti immensa atq; infinita sapientia, bonita-

Homo cur tanto mentis & sensuum acumine a Deo instructus.

 te,

te,misericordia, iusticia, deq; perpetua eius præsentia, & inexhausto erga genus humanum amore. Quodsi in primis homo uestigijs perstitisset, retinuissetq; acceptas in creatione dotes, quid quæso fuisset aliud hominũ uita, quàm talis philosophia, quæ perpetua gratiarum actione & inuocatione Deum & uerbo sua uoce tradito, & hac rerum creatione patefactum, coluisset, celebrasset, ac collaudasset? Quanquam autem hebetata sit mentis acies adeo, ut neutiquam amplius in naturas rerum penetret, imo uix externas species quomodocunq; assequatur & intelligat: Vult tamen etiam nunc aspici naturam Deus, & sapientiæ suæ, bonitatis, prouidentiæ testimonia inquiri atq; erui. Et quamuis sunt quædam incerta propter mentis imbecillitatem & caliginem, quæ ὥσπερ σκιαί τινὲς καὶ εἰκόνες ἐν ὕδασιν, facilè elabuntur ex animis, & euanescunt: quædam, imo plurima, nondum explorata sunt: tamen è diuerso plurima sunt certa, cum ex ijs notionibus certis atq; immotis, quas nascentes nobiscum afferimus, tum ex perpetua & sibi consentiente experientia, quæ Deus nota esse uoluit. Ea uel negare, uel cauillari amentis est. Atq; in qualibet arte, quæ uera sunt, & certa, seu ex insitis nobis à prima origine notionibus, seu ex congruente sibi perpetuo sensuum indicio ac relatu, ea sciamus esse donum Dei communicatum singulari beneficio diuinitus, quod non calumnijs prægrauare, aut commenticijs & nouis opinionibus deformare, sed illustrare nos, expolire &

re & augere decet diligentia & meditatione. In hoc genere sunt prædictiones physicæ, extructæ ex causis physicis perpetua experientia comprehensis: quarum quanquam paucæ sunt demonstrationes, tamen ex his ipsis, si explicentur, atq; ad usum dextrè accommodentur, multo plura erui & iudicari possunt, ut in Arte medica periti experiuntur.

Physicæ prædictiones non sunt superstitiosæ.

At carere superstitione omni ueras physicas prædictiones manifestum est. Etenim sumuntur uel à causis physicis, uel ab effectibus, uel à signis naturalibus & ordinatis, uel ab ijs quæ uelut symptomata effectus à causis ortos consequuntur: id est, omnia rerum futurarum & abditarum in natura indicia & argumenta, aut sunt ἄιτια aut σημεῖα τῶν γινομένων φυσικὰ, aut συμπτώματα, ἢ πάντα, ἢ ἔνια τούτων, ἢ ἓν μόνον. Addo nominatim à causis physicis, quibus intelligo naturas creatas, & τὰς δυνάμεις rerum conditarum à Deo ipsis attributas, quæ Deo adiuuante, conseruante, & uigorem conferente, efficaces sunt. eodem prohibente & impediente, cessant agere: Et excludo Diaboli conatus, consilia, astutiam, & solertiam in imitatione operum Dei: qui etsi fuit conditus à Deo, & excellentibus ornatus dotibus, tamen libera se uoluntate auertit à Deo, cumq; desciuisset, factus hostis Dei, cepit dotibus illis & potentia abuti ad obscuranda aut deformanda opera Dei, & ludificandos, decipiendos, atq; opprimendos miseros homines: & quæcunq; molitur,

molitur, peragit, aut conficit Diabolus, *qualiacunque sint, nego esse physica.* Excludo *etiam ea, quæ homines, uel malicia sponte, uel connata superstitione, uel* Diaboli *impulsu, contra expressa* Dei *mandata, & naturæ ordinem, instituerunt & exercuerunt, qualia multa postea recensebimus.* Etsi *enim* Deus *conseruat naturam hominis, qualis nunc est, conseruat etiam agendi modum ipsi attributum: tamen non est efficax causa ullarum actionum suo ordini repugnantium. Sic enim condidit uoluntatem hominis, ut esset liberum agens, ut posset tueri ordinem, aut eodem neglecto uel uiolato, suo rapi & ferri impetu. Agit ergo cum uoluntate* Deus, *iuuans & sustentans ordine agentem: Sed non iuuat ruentem contra ordinem, etsi eam sustentat.* Nec *amplius uoluntas est causa ordinata, cum ordini renititur ac repugnat: sed obsequitur tunc, aut inclinationibus, ex lapsu & naturæ deprauatione contractis, uel instinctu i* Diaboli, *qui perturbat eam, quacunque occasione potest, & ex uno errore aut scelere pellicit ac pertrahit in aliud.*

Porro ad signa itidem disertè adiungo naturalia & ordinata, ut explodam & procul remoueam signa, quæ uel Diabolus *applicat aut offundit rebus creatis ad uexandos homines, uel* Ethnici *omnibus temporibus, excœcati* Diabolico *fascino, iisdem contra ordinem naturæ diuinitus institutum affinxerunt. Signa autem nomino notas in rebus creatis subiectas sensibus, quæ aliàs causæ*

sunt

sunt euentuum significati, aut alioqui præcedunt propter aliquam copulationem cum causis: aliàs effectus sunt, aut alioqui sequuntur propter aliquam copulationem cum effectibus. Exempla singularum differentiarum suppeditant, pars ea Medicinæ, quæ σημειωτικὴ dicitur, μετεωρολογία, φυσιογνωμοσύνη, & aliæ artes Physicæ. Exempli causa, Laßitudo, languor, & sensus debilitatis in artubus, signa sunt secuturæ ἀρθρίτιδος. Dysenteria, si ab atra bile inceperit, lethalis est. Traiectiones aëris siccitatem indicant, quæ si ad unam partem ferantur, ab angulo illo uentum: si in diuersas partes ferantur, aquarum imminutiones, aëris turbationes, exercituum incursiones indicant.

Ἀρθρίτιδος futuræ signa.

Dysenteria lethalis.

Traiectionum aëris significationes.

Tale est Arati prognosticon ex halonum numero, situ, & dissolutione, de futuris tempestatibus.

Arati prognosticon.

Εἰ δέ κε μὴν πᾶσαν ἅλωαι κυκλώσονται
ἢ τρεῖς, ἠὲ δύω περικείμεναι, ἠὲ μί' οἴη,
τῇ μὲν ἴη ἀνέμοιο γαληναίης δὲ δοκεύειν
ῥηγνυμένη ἀνέμοιο, μαραινομένη δὲ γαλήνης.

Halonum significata.

Prognosticon Ptolemæi de tempestatibus ex Cometis, αἱ μὲν τῶν κομητῶν συστροφαὶ πάντοτε αὐχμοὺς καὶ ἀνέμους προσημαίνουσι, καὶ τοσοῦτον μείζονας, ὅσον ἂν ἐκ πλειόνων μερῶν καὶ ἐπιπολὺ ἡ σύστασις ᾖ. In his & similibus signa, ut manifestum est, causæ sunt effectuum significati. Atra bilis incipiente dysenteria effluens,

Cometarum indicia de statu aeris.

ẽis, lethale signum est, quòd acredine sua exulcerationem efficiat in intestinis à Cancro non differentem. At cum Cancer in exterioribus consistens, aut omnino non, aut perquam difficulter curari posit, quanto magis, ubi intestina occuparit, immedicabilis erit, cum nec medicamenta rectè adhiberi, nec sectiones, ustionesue tentari poßint, & ab excrementis illac transeuntibus, continuò irritetur. Sic de cæteris.

Physiognomica signa.

Non causæ sed effectus sunt signa Physiognomica pleraq;, quæ ex moribus, affectibus, motu, figuris, coloribus, & similibus sumuntur, qualia multa Galenus enumerat in parua Arte, ex quibus de temperamentis partium iudicium facere docet & Aristoteles, Polemon, & Adamantius in Physiognomonicis. Nec causæ nec effectus, sed quiddam cũ causis & effectibus coniunctum, sunt illa signa, quæ in Solis Lunæq; lumine obseruantur, & his similia: Qualia sunt, Si Luna triduo ante uel post nouilunia, aut plenilunia, aut medium tempus, quo soli quadratur, tenui puraq; luce nituerit, nilq; circumdederit eam, serenitatem spondebit: Si tenui rubuerit luce, & tremere uisa fuerit, uentos denunciabit, ex ea orituros parte, in quam ipsa ab Ecliptica declinat: Sin nigra, pallida, spissaq; apparuerit, hyemes & imbres minabitur.

Lunæ varij colores quid significent.

Etsi uerò sunt signa atque effectus in natura, quarum causæ ostendi nequeunt, paucorum enim effectuum ueras & primas causas peruidemus: tamen ea nec fortuita uel commenticia esse, nec subito nasci

tò naſci, neq; à Diabolis obijci, ſed ab ipſis rerum occultis naturis, (quæ quales ſint nunc in hac imbecillitate, ne diuinare quidem poſſumus) cieri, ex perpetuæ experientiæ teſtimonijs, iudicio & ratione adhibita, ſani omnes æſtimare facile, & à commenticijs aut ſuperſtitione ſola, ſine aliqua ratione in naturam introductis, quæ ἀναιτιολόγητα uocantur, dijudicare poſſunt. Cometas quotieſcunq; exardeſcunt, mutationes aliquas, clades aut calamitates portendere, certum eſt omnium temporum experientia: cauſa tamen ſignificati in conſpectu non eſt, neq; à quoquam adhuc ſatis explorata eſt. Quanquam enim aliquam docti proferunt, ex magnitudine inflammationis, incendente corpora hominum, & bilioſi humoris feruorem acuente atq; augente copiam, qui deinceps ciet feruidos ac rapidos motus, & incitat homines ad rixas, contentiones, prælia, & cædes: tamen non ſufficientem eſſe autores ipſi confitentur. At garritum auium, uolatumue dextrum uel ſiniſtrum, aut exta hoc illoue loco, aut hac uel illa forma in diſſectis pecudibus reperta, σημαντικὰ eſſe, proſperaue aut aduerſa denotare, omni prorſus ratione caret: etſi Diabolus ut opinionem de talibus obſeruationibus confirmaret, concepta omina, aut collectas inde ſignificationes, euentu quandoq; comprobauit. Sed de his inferius dicemus: & agnoſcere ſuperſtitioſa, eaq; ſeparare & ſecernere à phyſicis non eſt difficile.

Diuinatio Phyſica non tollitur propter noſtram caliginem.

Eſt

Diuinatio Physica concessa.

Est igitur quædam Physica diuinatio, quæ ex causis ratiocinatur de effectibus, seu quæ ex causis uniuersali experientia certò cognitis ac confirmatis, extruit prædictiones de sequuturis effectibus, quibus respondent euentus, nisi impediantur diuinitus uel alijs causis fortioribus ac potentioribus, & ea concessa est homini, ac pertinet ad hoc dictum, Omnis creatura Dei bona est. Quæ uerò sint eius differentiæ, quantum sit in quibusq; certitudinis, & quousq; progrediantur, & quibus insistant atq; innitantur principijs, quantumq; sit prædictionibus physicis tribuendum, quo loco collocandæ sint, quo ordine & modo usurpandæ, deinceps constituemus.

Μαντικὴ διαβολικὴ quid.

Μαντικὴν διαβολικὴν uoco omnia uaticinia, quæ uel expresso mandato Dei sancita, uel cœlestibus testimonijs, aut exemplis sacræ Scripturæ approbata non sunt, uel nullas in natura causas habent, siue immediatè à Diabolo profecta & cum manifesta impietate cõiuncta, siue ex sola nata superstitione, & errore recepta atq; usurpata, & usu temporis confirmata sint. Tales prædictiones omnes cuiuscunq; sint generis, generalibus primæ tabulæ mandatis prohibentur, Non habebis Deos alienos coram me, Non assumes nomen Dei tui in uanum. Extant etiam ferè singularum differentiarum peculiares prohibitiones, & peculiaria ac seuera interdicta cum horrendorum suppliciorum coniuncta comminationibus, quas recensebimus, ubi de singulis seorsim dicemus. Etenim non uult

nos

nos Deus uel abuti creaturis ad alium finem non ordinatum, uel tribuere creaturis, quæ ſoli Deo debentur, uel fingere aut conſtituere arbitrio noſtro, quæ condita atq; expreſſa in naturis non ſunt: Multo minus uult nos paciſci cum hoſtibus ſuis Diabolis de patefactione aut denunciatione futurorum, aut quouis modo ſciſcitari ex illis occulta, aut quærere uel petere auxilia, conſilia, defenſiones, remedia morborum, liberationes ex periculis, læſiones aliorum, aut ſimilia: Et uehementem iram ſuam aduerſus eos, qui uel conſilijs, opera, ductu, patefactionibus Diaboli utuntur in quemcunq; finem, uel ſe Dæmonibus tanquam mancipia agitandos, aut tanquam organa ad ſcelerum exequutionem uſurpandos dedunt, atrociſſimis & triſtiſſimis pœnis declarauit.

Diuinationes Diabolicæ vnde ortæ.

Cæterum quicquid huius generis diuinationum unquam fuit, id omne uel Diabolus exercuit ac protulit, aut ipſe, aut per, obſeſſos, afflatos, & raptos extra ſeſe: uel homines poſtquam amiſerunt cœleſtia oracula de uero culto Dei, aut ſuperſtitione ex naturæ poſt lapſum deprauatione propagata, aut præſtigijs decepti Diabolicis, pepererunt atq; inuexerunt, Diabolus uerò auxit & ſtabiliuit.

Dæmonum eſt & fuit magna potentia, aſtutia & calliditas incredibilis, ſapientia tanta, quanta in nullis alijs creaturis præter ſanctos Angelos, perſpicacitas acutiſſima, ἀγχίνοια in interpretandis notis & ſignis præcipua, uigilantia ſumma,

artificium ſtruendi technas pernicioſißimas fuco ſpecioſißimo incomparabile, malicia infinita, odium erga genus humanum ἄσπονδον καὶ ἀνήκεστον. Quanquam enim ea quæ Dei ſolius ſunt, efficere nequeunt, non condere res ex nihilo, non inſtitutum diuinitus naturæ curſum impedire, deſtruere, aut mutare, non deſtructa penitus inſtaurare, non peruidere ac pernoſcere ſenſus & cogitata animorum, deniq; non proſpicere poſſunt, quo modo fata Mundi, Imperiorum, aut ſingulorum diſpenſaturus aut gubernaturus ſit Deus, priuſquam uoce diuina illa promulgantur & declarantur: multa tamen imitantur ſeu uerè ſeu falſò, multa præuident ea perſpicacitate & ſagacitate, quæ naturæ ſpiritualis & à ſordibus atq; inquinamentis pollutorum corporum liberæ propria ſunt, multa ex illis quæ prodita ſunt, incredibili ſolertia ratiocinantur & colligunt, multa ex ſignis obuijs uel Phyſicis uel Ethicis, quæ in moribus uniuſcuiuſq; cernuntur, argutißimè eliciunt atque eruunt, multa in Imperiorum & hominum priuatorum negocijs moliuntur & adminiſtrant ipſi, multa mouent & turbant, texuntq; mira calliditate telas longas nobis inextricabiles, quibus præter opinionem implicantur & irretiuntur multi. Oſtendit & exaggerat Dæmonum potentiam Paulus grauißimè in Epheſijs, cum armat & munit pios ad certamina, quæ quotidie nobis expectanda & ſubeunda ſunt, & hortatur nos, ne ignauia, negligentia in exercitijs fidei & inuocationis, aut ſecuri-

Diabolus Spiritus potens & ſapiens.

tate

tate præbeamus hosti occasionem nos adoriundi. Inquit enim de Diaboli potentia, οὐκ ἔστιν ἡμῖν πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.

Sed quousq; se extendat perspicacitas & potentia Dæmonum, quantumq; prospicere ac prænunciare poßint, inquiramus. Primum etsi fata Imperiorum, Ecclesiæ, & singulorum hominum, quæ in arcano Patris, Filij, & Spiritus sancti consilio, inenarrabili sapientia decernuntur, ignorant: ex Prophetijs tamen diuinitus patefactis per Prophetas, quantum nosse ex illis arcanis deliberationibus datum concessumq; hominibus est, tantum & ipsi de regnorum & Mundi fatis intelligunt: Imò multo plus, quòd astutia, sapientia, acumine, longè superant homines, & longius progrediuntur ratiocinando, atq; ex istis eliciunt alia non patefacta. Norunt ex oraculis Prophetarum, ubi & penes quos Imperia futura sint, per quos uiros & quo successu ea constituturus & administraturus sit Deus, quorum potentiã amplificaturus, quos deiecturus rursum ac depressurus: ad quam gentem, si ruant aut collabantur, translaturus sit, quo tempore, quibus modis: deniq; quæ forma, quis status futurus sit Regnorum, quanta periodus, qui hostes ea petituri sint & infestaturi, aliaq; huiusmodi. Inde &

Diabolus ex Prophetarum prædictionibus multa prænoscit.

 sua

sua depromunt uaticinia Dæmones, & multa alia non singillatim expressa coniecturis argutißimè colligunt. Præsciuit Diabolus ex Esaiæ & Danielis uaticinijs (quorum uterq; expressè adolescentem Alexandrum pingit) cum ipsum Alexandrum uicto Dario potiturum Asia uniuersa, & traducturum Imperium à Babylonijs ad Græcos. Ideo ipsi consulenti oraculum Delphicum, extorquentique responsum ab inuita uate, tandem Pythia in hæc uerba prorumpens, respondit, Inuictus eris Alexander. Postea proficiscenti cum exercitu in Persas, prodigia plurima obiecit. In aditu Asiæ Orphei statua sudauit. Deinde Alexandro ad extremum cum Dario congrediente, aquila ex alto supra uerticem eius sese librare, & in aduersos hostes traijcere uisa est. Sine dubio fuerunt hæc Diaboli ludibria, effecta ad obseruationes prodigiorum & auguriorum, quæ tunc uigebant, stabiliendas. Darium contrà ambiguis somnijs in falsam uictoriæ spem induxit. Sciuit ex Esaiæ prophetijs fore, ut Tyrus uastetur à Macedonibus. Inquit enim Esaias, Vlulate naues maris, quia uastata est domus, unde uenirẽ consueuerant, de terra Cethim reuelatum est eis. Est autem Terra Cethim siue dubio Macedonia, sicut & ab Homero Macedones κήτειοι uocantur. Inde cum fuso fugatoq; Dario, copias Alexander ad Tyrum admouisset, monuit quendam qui diceret ciuibus, Apollinem urbem deserturum esse, ut cum euentus congrueret, fidem augeret oraculorum, & tueretur

tueretur atq; amplificaret Idolorum autoritatem.

Ex ijsdem Esaiæ & Danielis uaticinijs prænouit fore, ut Assyriorum Monarchia aboleretur, & in potestatem redigeretur Medorum ac Persarũ, & quidem à Cyro, cuius nominatim Esaias meminit. Inde coniectatus est Crœsum etiam de regno Lydiæ periclitaturum esse. Quare & aliquanto antè τὸν πέμπτον ἀπόγονον Gygis, quòd in Cyri tempora incidere eum prospiciebat, amissurum regnum Lydiæ, præmonuit consultus ex sede oraculi Delphici, & postea cum ad regnum peruenisset Crœsus, ut fiducia opum suarum exultantem, superbientem, & Persicum regnum affectantem euerteret, χρησμῷ κιβδήλῳ, quo uictoriam in speciem ipsi annuebat, ad bellum Cyro inferendum perpulit, quo moto uictus, captus, & regno exutus, uitam in Persia finijt. Exemplis historiæ plenæ sunt. Sed Amphibolijs plerunq; & Ænigmatibus sua inuoluunt responsa Dæmones: uel quia de euentibus dubitant, ut cum solis ducuntur coniecturis & suspicionibus, sine causis euidentibus, & sine oraculis cœlestibus: uel ut odio generis humani & nocendi studio tegant atq; occultent ueritatem. Delectantur enim mendacijs & pernicie nostra, lætanturq; calamitatibus nostris ἐπιχαιρεκακίᾳ acerbißima. Ideo talibus ludunt Ænigmatibus, inuolucris, & perplexis atq; ancipitibus orationibus: ut uel ludificent miseros homines, uel his

Quare
Diaboli uaticinia ambigua.

circumuentos & suspensos, ceu freno regant, incitent, flectant, & contorqueant, quò uelint, & aut in spem fœlicium successuum illectos perimant, aut tristium euentuum metu iniecto crucient: ἀνθρωποκτόνος γὰρ ἐστὶν ἀπὸ ἀρχῆς, καὶ ἐν ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ. *Talem enim depingit eum Christus, ut agnitum uero odio prosequamur & abominemur, fugiamus consuetudinem & colloquia confœderatorum cum Diabolo, Vigilantes caueamus insidias, repugnemus illecebris & occasionibus obiectis, quæ prima fronte ferè blandiuntur atq; allubescunt, nec ignauia ruamus, quò inuitat uel incitat Diabolus, ac petamus auxilium & defensionem à Duce nostro Iesu Christo, qui uenit ut destruat opera Diaboli.*

Diabolorum conatus in Mundo.

Porro non ex cœlestibus solùm oraculis fatales Imperiorum conuersiones, ruinas & instaurationes colligunt: sed cum ipsi sint magna pars eorum, quæ in Imperijs geruntur & fiunt, toti in hoc & intenti sunt, & incumbunt, ut moueant, turbent, misceant, & collidant inter se regna Mundi, efficiant infinitas uastitates in genere humano, & dißipent rectè constitutos cœtus, confringant proijciant & conculcent leges omnes ac disciplinam: Multa machinantur, instruunt, & gubernant per organa sua, bona & salutaria consilia impediunt, & quasi è manibus uiolenter excutiunt: contrà, callida, turbulenta

bulenta & exitiosa, cum ipsi suggerunt potentum animis instillata, tum ut rata sint & approbentur, quocunq; modo possunt, perficiunt, incitant animos ad studium rerum nouandarum, inflammatos ambitione & dominandi cupiditate: idq; testimonia & exempla sacrarum Literarum plurima ostendunt. Vocat Christus Diabolũ ἄρχοντα τοῦ κόσμου. qua uoce, quantam ei tribuat potentiam, non est obscurum. Apud Lucam Satanas ipse Christo dicit, σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἂν θέλω δίδωμι αὐτήν: quæ etsi contemtu Filij Dei humiliantis & abijcientis sese infra omnes homines, suiq; admiratione, præferens se Filio Dei iactitat: tamen non ficta prorsus aut uana esse, sæpe demonstrat effectu. Concitat gentem Sabæorum & Chaldæorum, ut facultates Hiob uastent ac deprædentur, & seruos eius trucident. In 3. Regum, Michææ Prophetæ uisio ostenditur, in qua Satanam cernit stantem in conspectu Domini, & dicentem, Egrediar & ero mendax in ore omnium Prophetarum Achab. In Zacharia Satan consistit ad dextram magni Sacerdotis, ut impediat ne quid prosperè eueniat urbi Hierusalem. Etiam Psalmus fatales pœnas ab autoribus Diabolis oriri conceßione permissuq; Dei testatur, cum inquit, Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immißiones per Angelos malos. Et insidiantur atrocius impe-

rijs, ijsq; qui ad rerum publicarum gubernacula sedent, quàm priuatis: uel quia horum incolumitati priuatorum salutem inclusam esse norunt: uel quia occasiones propositas ibi uident maiores, effundendi immane odium suum in genus humanum & sæuitiam explendi.

Cum itaq; multa Imperiorum negocia moliantur urgeant & exequantur Dæmones, ea præsertim quæ mutationem aut interitum, cladesúe insignes & calamitates afferunt, ut hac occasione plurimos publicis & communibus malis inuolutos simul perdant: & Deus aliàs alijs de causis grassari Diabolos sinat: edere etiam de talibus uaticinia possunt. Sed quanquam permittit suo consilio & nostro merito, ut Dæmones tyrannidem exerceant suam in præcipuos ordines & status Mundi: non tamen indulget aut conniuet eis ad omnia, nec infinitam, nullisue determinatam aut astrictam limitibus licentiam concedit: sed metas constituit, quousque toleraturus sit hanc Tyrannidem. Interea custodit fouet protegit & sustentat Imperia, ne concussa & labefactata motibus Diabolicis corruant. Et omni momento, in statione sunt & excubijs, contra tam diros hostes, sancti Angeli, tuentur Imperia, & ubi ad ruinam inclinare uidentur, salutaribus consilijs uelut fulciunt, exitiosa consilia interuertunt & pessundant, tumultuantes Dæmones reprimunt & compescunt. Confundit Deus consilium Achitophelis ad perdendum Dauidem instructum. Angelus Domini interficit centum octoginta

Deus metas ponit Diabolis ne infinitam exerceant Tyrannidem inter homines.

Angeli tuentur nos a Diabolis.

octoginta quinq; millia Aßyriorum pugnantiũ contra Ezechiam Duce Sennacherib. Iosua cũ obsidione cincturus Hierichunta, loci situm conditionemq; exploraret, manè uirum stricto gladio armatum penes se conspicatur, qui interrogatus quis sit, respondit se esse Ducem exercitus populi Dei, missum ut multitudini Israëliticæ opituletur. Danieli narrat pius Angelus se dimicasse cum principe Persarum moliente dißipationem Regni Persici, & affuisse sibi in eo conflictu Ducem Michaëlem, quem uocat Ducem populi Dei. Intelligit autem absq; omni dubio Filium Dei: Daniel enim nominat eum ibidem FILIVM Dei. Permittit Deus Diabolo, ut Regem Babylonicum in furorem actum, & ab hominum consuetudine in solitudinem raptum, durißimè affligat aq; exagitet totum septennium, ne animam sauciet prohibet: interea nec abijcit totum, nec pœnis oppressum deserit, sed septennio exacto, liberatum à furore in Regnum restituit. Sic permittit Diabolo, ut sæuiat in fortunas & corpus Hiob, sed ut animæ parcat mandat. Etiam impia Regna, id est, carentia luce Euangelij & ueri Dei cognitione, seruat & custodit Deus, & sæpe ex talibus sibi colligit & congregat æternam Ecclesiam, ut ex Regno Babylonico, Persico, Romano temporibus Neronis illius portenti generis humani inquinatißimi. Vult enim politijs & imperijs homines etiam non renatos deuinctos in societate uiuere, & legibus ac disciplina regi, frenari ac coherceri: Non uult eos sine ordine & legibus ua-

 gari,

gari, aut ſine uinculis & pœnarum metu eò ferri ac ruere, quò cæci furores & Diabolus] impellunt.

Etſi ergo Dæmones de ijs, quæ intendunt ipſi, tentant aut gubernant, poſſunt oracula interrogati reddere: tamen, quia Deus mirabiliter, arcano & ignoto nobis conſilio, aliàs moderatur, inhibet, ac reſtringit conatus & conſilia eorum certis limitibus præfixis, aliàs laxat habenas uelut conniuens, non ſemper, quem euentum ſortitura ſint, proſpiciunt. Idcirco reſponſa, quæ reddunt, uel Ænigmatibus inuoluunt, uel ancipitibus Amphibologijs diſcerpunt. Exempla præbent oracula reddita, Crœſo: Κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. *Annibali:* λίβυσσα κρύψει βῶλος ἀννίβαλ δέμας. *Alexandro Moloſſo:* πανδοσία τρικόλωνε πολύν ποτε λαὸν ὀλέσῃς. *Et uerè Ironica ambiguitas huius oraculi uerſibus ineſt.*

Oraculorum ambiguorum exempla.

Μὴ πρότερον λήξει νεῖκος μερόπων καὶ ἰώνων,
Πρὶν τρίποδα χρύσειον ὃν Ἥφαιστος βάλε πόντῳ,
Ἐκ πόλιος πέμψητε, καὶ ἐς δόμον ἀνδρὸς ἵκηται,
Ὃς δεδάηκε τά τ' ὄντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Tunc conſenſum futurum inquit in genere humano, & deſituras rixas atq; contentiones, cum conuenerimus in templo Dei, in Eccleſia cœleſti. Hoc cum ſignificet, ita implicat tamen, ut in ſe torquere uideatur. Interdum cum norunt ſequuturos

ros euentus: tamen quia mendacijs, & irrisione ac deceptione nostri delectantur, uel dubijs uocibus, aut picturis ancipitibus uexant homines, uel ironijs & σαρκασμοῖς calamitates uenturas exprobrant. Exempla χρησμῶν ἀμφιδεξιῶν καὶ ἐπικοίνων innumera suppeditant historiæ.

Non pauca coniecturis aut suspicionibus colligunt ex periodis fatalibus, quibus Imperia diuinitus comprehensa esse ac definita, inde usq; à primis temporibus longa obseruatione didicerunt. Testantur historiæ omnium temporum, si à prima antiquitate repetantur: regna & Respub. potentiores quingentis annis plerunq; floruisse: multa circa medium huius periodi uix ducentis quinquaginta annis completis defecisse, aut certè ultimum terminum non attigisse: nulla aut pauca eodem statu rerum hunc superasse: sed in ipso penè quingentesimi anni articulo, aut aliquanto antè, mutationes incidisse, quibus uel euersa Regna ac deleta funditus, uel oppressa, uel translata aliò, desierunt, uel in nouam sunt commutata formam. Anno ab exitu populi Israëlitici ex Ægypto quadringentesimo octogesimo ceptum est extrui primum Templum à Salomone, & tanto ferè spacio temporis rexerunt populum Duces & Iudices. Idem Templum anno quadringentesimo uicesimo secundo pòst, Nabuchodonosor rex Babylonis direptum ac dirutum solo æquauit, totumq; regnum Iudaicum abducto in captiuitatem rege Zedechia, sustulit ac

Fatalis periodus Regnorum & Rerumpub. anni quingenti.

lit ac finiuit, quod floruerat annos quingentos & quinq; à Saule ad ultimum Zedechiam usq;. Secundum Templum, quod dimißi ex Babylone Iudæi, postquam septuaginta annorum captiuitatem sustinuissent, Cyri iussu concessuq;, secundo à reditu anno inchoarunt, sed impediti uicesimo primo demũ anno absoluerunt, annos quingentos integros stetit. Etenim quingentesimo primo anno à prima instauratione, Herodes gratificaturus Iudæis, totum renouauit & magnificè exornauit, annis ante natum Christum quindecim: Id tandem Vespasianus capta urbe incensum deleuit funditus. A soluta captiuitate Babylonica ad liberationem generis humani, à morte, peccato & Diaboli potestate, id est, ad Christum de deleto peccato, morte abolita, fracta potentia Diaboli, redemto ac restituto genere humano triumphantem, numerantur in prophetijs Danielis hebdomades septuaginta, id est, anni quadringenti nonaginta, cuius prædictionis ueritatem Christus aduentu suo compleuit. Totidem anni penè intercesserunt Regno Saulis & Samuelis, & principatui Moysis, quo Duce exijt ex Ægypto populus Israël excusso iugo duræ seruitutis. Succeßio & gubernatio Regum in populo Iudaico compleuit annos quingentos à Saule usq; ad captiuitatem Babylonicam. Eundem terminum attigit restituta post captiuitatem politia gentis Iudaicæ, ab Esdra usq; ad Vespasianum, qui totam destruxit, ut fuerat prædictum multo antè, reliquijs Iudæorum dißipatis ac dispersis in totum

Exempla fatalium mutationum in Imperijs.

orbem terrarum. Nec à Vespasiani temporibus instaurata est amplius. Nam aliquãto pòst Hadrianus recolligentes sese Iudæos, & receptis uiribus atq; inchoata instauratione politiæ sese confirmantes, magnis & difficilibus bellis uix tandem repressit atque extinxit, cæsis amplius quinquagies centenis millibus Iudæorum, & urbibus munitis quingentis, oppidis insignibus noningentis octoginta quinq;, dirutis & solo æquatis: Cumq; Iuliani Cæsaris permissu denuo tandem confluxissent in solo patrio, & exædificaturi muros urbis Hierosolymæ, fundamentorum causa terram subruerent, ignis ex dehiscente terra sponte exiliens operarios absumsit: quo factum ut desistere à structura cogerentur.

Annos quingentos uiginti Aßyrij tenuerunt Asiam: Postea Medi eam occuparunt illis excußis, teste Herodoto. Annos quadringentos nonaginta Regnum Athenarum durauit à Cecrope usq; ad Codrum, cui abrogatam & ademtam Monarchiam Athenienses mutarunt in δημοκρατίαν. Fuit autem Codrus non ex posteritate Cecropis, sed Periclymeni in Messeniaca: huius trinepotem Melanthum Codri patrem, eiectum ex Messeniaca ab Heraclidis, unâ cum Nelidis nepotibus Nestoris, & profugum, receperunt Athenienses. Melanthus cæso Oxyntha, postremo de posteris Cecropis, regnum rapuit, quod filius Codrus rursus amisit.

Totidem annos floruit Lacedæmonum Respub. sub regibus Heraclidis, à Lycurgo qui eam Reipub.

formam

formam primus constituit latis & sancitis legibus, usq; ad Alexandri Magni ætatem, sub quo concidit. Fuerunt autem Heraclidæ utriq; & Macedonici & Spartani Reges: Macedonici à Temeno, Spartani ab Aristodemo, filijs Aristomachi, qui quintus ab Hercule fuit propagatus.

Annis quingentis ab expulsis regibus usq; ad Monarchiam Augusti rexerunt Rempub: Romanam Consules, forma gubernationis mixta ex Aristocratica & Democratica.

Imperij Occidentis dilacerario.

Anno quingentesimo post deuictum ab Augusto Antonium ad Actium, & constitutam Monarchiam, cæso Romæ Valentiniano ultimo Occidentis Imperatore, qui filius fuit Constantij & Placidiæ sororis Honorij & Arcadij, Imperium Occidentis dilaceratum concidit & esse desijt: Vandalis Alanis & Sueuis primo Galliam, deinde Hispaniam, tandem & Aphricam, & in ipsa Italia urbem Romam, Genserícho Duce, inuadentibus occupantibus ac diripientibus: Scotis & Anglis Britanniam: Burgundionibus & Francis Galliæ partem: Gottis partim Italiam, partim Galliam Narbonensem, Aquitaniam & ueterum Cantabrorum sedes ac Celtiberorum in Hispania: Longobardis Galliam cisalpinam adorientibus & obsidentibus. Nec post hunc Valentinianum certa aliqua & firma fuit Græcorum Imperatorum in Occidente potentia. Ideo paulo pòst relicta urbe Roma constituerunt Exarchatum Rauennæ, quem etiam citò destruxerunt & euerterunt Longobardi. Gotti tandem

dem & ex Italia eiecti à Longobardis, & in Gallijs oppreßi à Francis, consederunt partim in Hispanijs, ubi adhuc Gottalaniæ nomen reliquum à Gottis & Alanis, in ea parte, quæ fuit Castellanorum ueterum, & hodie est Cardonæ ducatus: partim in Aquitania, ubi remansit Languedociæ nomen. A Vandalis Vandalusiæ, & Andalusiæ nomen reliquum, in ea parte Beticæ seu Regni Granatæ uersus Lusitaniam, quæ fuit Turdetanorum ueterum sedes: In Belgica Gallia, Flandriæ appellatio inhæsit tractui Morinorum. Annis ferè quingentas elapsis ab eo tempore, quo Constantinus Imperij sedem Constantinopolim transtulit ex Italia, Carolus Magnus uictis & domitis Longobardis qui Gottos antè debellatos pepulerant, Imperium Occidentis in libertatem asseruit & instaurauit.

Initium Collegij Electorum in Germania.

Eodem ferè tempore ante annos paulo amplius quingentos, & Electorum Collegium in Germania constitutum est ab Ottone tertio, & regna esse ceperunt atq; efflorueruntVngaria & Polonia: Galliæ regnum uerò inuasit Hugo Capetus, cuius poßeßionem posteri huius retinuerunt huc usq;. Ex his regnis Vngaricum penè perijt: Nutant reliqua, quæ ut Deus clementer protegat ac seruet, & in illis Ecclesiæ suæ hospitia largiatur, toto pectore oro.

Sed regna non pauca dimidium tantum huius periodi quingentorum annorum exegisse de annotationibus historiarum cognoscuntur. Medorum

rum potentia annorum fuit ducentorum sexaginta. Monarchia Persica, quæ à Cyro usq; ad Darium ultimum opibus & potentia floruit, anno ducentesimo tricesimo armis Alexandri Magni dissoluta corruit. Ducentos quinquaginta annos, uel circiter, durauit Græcorum Monarchia, inchoata ab Alexandro, & in successores deriuata, complexaq; initio penè maximam partem orbis terrarum, & tandem post dimicationes longas ad distinctos Macedoniæ, Syriæ, Ponti & Ægypti Reges deuoluta. Hanc Romana potentia ordine sublatis Regulis, & regnis in prouinciæ formam redactis, post exactum dimidium totius periodi tempus demolita est. Romani suis etiam regibus, ante constitutum consulatum, abrogarunt regnum quinquennio ante dimidiæ periodi finem, id est, anno ab urbe condita ducentesimo quadragesimo quinto.

Regna aliqua dimidiam tantum periodum annorum 500 attingunt.

Totidem annorum fuit potentia primorum Regum Franciæ à Clodoueo Christiano, qui interfecto Syagrio, quem Suessiones expulerant, & reliquis Romanorum præfectis summotis & abactis, Galliam à Romano Imperio prorsus auulsam sibi subiecit, usq; ad Pipinum Caroli Magni patrem, cuius posteritas & Imperium, & præcipuè Galliæ regnum, gubernauit, usq; ad Hugonem Capetum, annos ducentos triginta septem.

Francici Regni periodus.

Periodos etiam septingentorum annorum attulisse mutationes Regnis & Rebuspub. insignes, historiarum series docet. Respub. Carthaginensis annos steterat septingentos, quando à Scipione

Periodus 700. annorum insignes mutationes affert.

Æmyliano

Æmyliano deleta est. Ciuile bellum Pompeij & Cæsaris quod Romanam Rempub. euertit, incidit in annum ab urbe condita septingentesimum quintum: & concurrerunt duæ tunc periodi simul, quingentesima una ab initio Consulum, septingentesima altera ab exordijs urbis Romæ. Annis post destructam Carthaginem ferè septingentis, id est, sexcentis octoginta octo, Totilas Gottus urbem Romam, abductis inde ueteribus familijs, deuastauit ac diruit, quod Scipio, contemplatus incendium Carthaginis, præsagijt & futurum prædixit cum lachrymis, recitatis his uersibus,

Ἔσσεται ἦμαρ ὅταν ποτ᾽ ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρή,
καὶ Πρίαμος, καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμοιο.

Septingentis annis elapsis à Miramolino Maurorum Principe, Hispaniæ omnis domitore, Ferdinandus auus maternus Caroli V. Imperatoris, deuictis & domitis Mauris, & potentia regulis erepta, uniuersas Hispanias recuperauit. Exactus est nunc quoque ab instaurato per Carolum Magnum Imperio Occidentis annus septingentesimus, & à Collegio Electorum sapientia Ottonis tertij constituto quingentesimus: ob quem periodorum concursum, & quòd inclinatæ uidentur esse res orbis Christiani ad præcipitem ruinam, impendere mutationes maximas non est obscurum, quas Deus sua misericordia & bonitate ut leniat & mitiget, ardentibus uotis precemur.

Nec uerò tantum, ceu præscriptis ac definitis periodis, uertuntur & consistunt Respublicæ Im-

per[illegible]um ac Regnorum: ſed & in rebus priuatis & publicis gubernationibus Illuſtrium familiarum, ſi caſuum, qui accidunt, momenta expendantur, uariationes periodicæ & quaſi πεταγμέναι reperientur. Saxonicæ familiæ ſeptenos ſingulos annos fatales fuiſſe, uel ex propinquo repetitæ, & adhuc in recenti memoria poſitæ, mutationes oſtendunt. Sub finem anni 1517. mota eſt primo cauſa Lutherana. Septimus ab hoc, id eſt, uiceſimus quintus, Fridericum Electorem cognomento ſapientem abripuit. Triceſimus ſecundus Iohannem Electorem. Triceſimus nonus Ducem Saxoniæ Georgium. Annus quadrageſimus ſextus cum proximo ſequente, triſte & calamitoſum bellum commouit. Septimus ab his ſuſtulit cognatos Principes ex eadem gente, primò Erneſtum Ducem Saxoniæ, mox Electorem Mauricium, & tandem Electorem Ioannem Fridericum.

Saxonicæ familiæ fatum.

Tiberio imperante Romæ oraculum celebratum fertur hominum ſermonibus, τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν, Ῥωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις. Id quanquam alij aliò detorquent, congruere tamen mihi uidetur proximè ad bella ciuilia Seueri, Peſcennini nigri & Albini, ac ſequentium, quibus quod reliquum fuit de potentia Imperij Romani ad eum modum acciſum eſt attritumq; , ut & deſpectui eſſe ceperint uicinis gentibus arma Romana, mutuis hebetata atq; attenuata cædibus, & fortuna mutata ſuccubuerint

crebrius

crebrius quàm uicerint. Mox enim uicinæ g[illegible], Gotticæ quidem, Vandalicæ, Alemannicæ, Occidentis, Persicæ & Arabicæ Orientis prouincias, carpere ceperunt & subiugare, exclusis Romanorum præsidijs aut cæsis. Inciderunt hi conflictus, & exterarum gentium contra Romanos commotiones, in tempus anni ab urbe condita millesimi, quod duas periodos quingentesimas complexa, totum penè terrarum orbem concitauit.

Imperia diuinitus constituuntur & mutantur.

Talia multa in historiarum annotatis sese offerunt mutationum momenta, quasi in certos temporum articulos distributa, quæ cum sint euidentia prouidentiæ diuinæ ac sapientiæ argumenta ac testimonia, cogunt statuere mentes & assentiri, quòd neq; confluant & nascantur Imperia, aut consistant & uigeant, cumq; intereunt collisa inter sese, ruant casu: neq; humanis tantum uel condantur, uel regantur ac sustineantur consilijs: neque uiribus humanis tantum disijciantur: Sed quòd colligantur ac conseruentur diuinitus, & eneruentur rursus, ac uelut manu tradantur in alienam potestatem diuinitus, citius aliàs, aliàs serius, & plerunq; ad peractarum periodorum circumactus, prout ingrauescentia in Imperijs, Tyrannidis, ἀσελγείας, & aliorum flagitiorum ex impunitate scelera, auctæq; εἰδωλομανίαι, repreßionem, emendationem & uindictam flagitant. Hæc uerò intelligunt melius & certius multo, longè antè quàm eueniant, prospiciunt Dæmones, quàm quisquam hominum ex sese sine Spiritus sancti monitu.

Familiarum mutationes celeres.

...ca arguta solertia, duce experientia, successiones in Principum familijs, & priuatorum, certa circumscriptas esse periodo deprehensum est, qua decursa & exacta desinant. Parentum enim dignitates, potentia, opes & quicquid est huiusmodi, ferè cum liberis intercidunt atq; emoriuntur, aut ab his deuoluuntur & commigrant ad alios. Dauidis potentia cum Salomone filio floret, eo sublato diuellitur & frangitur. Cyri potentia post Cambysen transfertur aliò. Philippi Macedonis, quem Macedonici regni uindicem, instauratorem atque amplificatorem fore, Sibyllina oracula multo antè quàm nasceretur monuerant, ὑμῖν κοιρανέων ἀγαθὸν καὶ πῆμα Φίλιππος*: huius (inquam) inchoata fœlicitas cum Alexandro filio completur & desinit. Vespasiani potentia cum Tito: Marci Antonini cum Commodo: Valeriani cum Galieno: Cipseli Corinthij cum Perintho. Attali Pergamensis cum nepote Attalo iuniore ex Eumene filio, finitur & cessat.*

Parentum fortuna plerunq; cum filijs desinit.

Quodsi hos transit limites & propagatur, ultra abnepotes & trinepotes rarißimè extenditur. Frequentißimè autem in ipso articulo succeßionis abnepotum uel trinepotum, conuersiones incidunt, quibus exuuntur accepta à parentibus fœlicitate, uel excutiuntur uestigijs, in quæ constiterunt, aut citra hunc terminum deficiunt & concidunt.

Crœsus abnepos Gygis, qui Candaule, opera coniugis, interfecto, regnum Lydiæ per fraudem

obtinuerat,

obtinuerat, deiectus & spoliatus Regno capitur. Post Ludouicum quartum Imperatorem, Arnolphi filium, trinepotem Caroli Magni, Imperium quod uirtute sua pepererat & stabilierat Carolus, de illa familia excidit & ad Saxones transijt. Horum gubernatio rursus cum Henrico Claudo, Henrici Aucupis primi ex hac familia Imperatoris atnepote ex Henrico filio, quem Ottoni tertio, eiusdem Aucupis atnepoti ex Ottone Magno, consentientibus suffragijs electum surrogarant Imperij principes: Cum eo (inquam) gubernatio finita redijt ad Cunradum Francum cognomento Saliquum, filium Hermanni Ducis Francorum. Huius posteri, quanquam perfidia Pontificum Romanorum commißi, & inter sese, & cum alijs principibus, afflixerunt & sese & uires Imperij bellis ciuilibus grauiter: tamen posseßionem Imperij retinuerunt & Maiestatem huius fortiter defenderunt usque ad Henricum quintum abnepotem Cunradi, quo sine liberis extincto, prosapia Francica intercidit, Sueuica ad fastigium Imperij euecta creuit. Ex hanc gente Cunradus III. filius Friderici Ducis Sueuiæ in Hohenstauffen, primus Imperium adeptus, id in fratris filium & ex hoc natos usq; ad Cunradum quartum, qui ab origine quintus fuit, propagauit. Sueuis de fastigio deiectis, aliquanto pòst rerum potita inclaruit familia Lucelburgensis, cuius à Lothario Ludouici pij filio stirps descendit, & in Sigismundo Imperatore, qui ab Henrico septimo quartus fuit, defecit.

Heraclio Imperatore, qui post interfectum Phocam ad imperium peruenit, filius Heraclius succeßit. Heraclium iuniorem Constans filius: hunc rursus Constantinus cognomento ὁ πωγώνατος: Constantinum Iustinianus cognomento ὁ ῥινότμητος: Iustinianum filius Tiberius, à primo Heraclio sextus, excepit: quo & patre interfectis paulo pòst administratio & dignitas Imperij deuoluta est ad Leonem Isaurum ex alia natum stirpe. Hunc rursus Constantinus ὁ κοπρώνυμος: Constantinum Leo: Leonem Constantinus excepit, quo cum Carolus Magnus de Imperio Occidentis transegit. Sic à Constantio propagata in Imperio posteritas, (fuit is autem Flauij Valerij Claudij gener, & cognominatus est à pallore χλῶρος) huius ergo posteritas in Constantium ex Constantino Magno, & Iulianum ex Constantio altero filio nepotes desijt. Theodosij imperium Theodosius iunior ex Arcadio filio nepos clausit.

Familiarum status rarissime vltra trinepotes idem manet.

Deniq; intra hos terminos, quos parentes & trinepotes definiunt, tota ferè uertitur & consumitur parentum fœlicitas: intra hos terminos oboriuntur mutationos plerunq;, quæ fœlicitatem à parentibus deriuatam uel euertunt omnem atque auferunt, uel attenuatam ac languefactam inclinant: Et uix ulli reperiuntur, qui in ijsdem permanserint uestigijs diutius: Imo rarißimè parentum fœlicitas quintum blandè complectitur ac fouet ἀπόγονον: Idq; propter peccata nostra, &

propter

propter ſuperbiam, καὶ ὕβριν, quæ comitari res ſecundas conſueta, rapit homines extra conuenientis moderationis metas, & attrahit, imo accelerat ultionis diuinæ pœnas.

Durauit Dauidis poſteritas uſq; ad Chriſtum: ſed mox poſt Salomonem amiſit maximam potentiæ partem decem tribubus auulſis à regno Iudaico: Et cum abduceretur populus in captiuitatem Babylonicam, tota regni faſtigio excidit. Nota eſt iudicij diuini declaratio: Ego Deus uiſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, & benefaciens diligentibus me in multa millia. Ex talibus & oraculis uoce diuina editis, & uſu obſeruatis periodis, multa diuinant Dæmones. Inde depromtum oraculum Crœſo redditum περί τοῦ πέμπτου ἀπογόνου, & illud de liberorum ſucceßione ſæpè repetitum oraculū, quod & Cipſelo Corinthiorum, & Attalo Pergamenſium Regi renunciatum legimus ex adytis ſpecus Delphicæ, καὶ σὺ καὶ παῖδες καὶ παίδων οὐκέτι παῖδες.

Causa mutatæ fortunæ in familijs est ὕβρις & superbia quæ res secundas comitatur.

Sed deſino exempla recitare, quibus hiſtoriæ refertæ ſunt.

De his ipſis autem publicis Imperiorum rebus, deq; ſequuturis & ad ea quæ inſtituuntur ac fiunt reſponſuris euentibus, quantum conſequuntur ac penè certò perdiſcunt, χρώμενοι οὐ μαντείᾳ ἀλλὰ πράγμασιν, ut eſt apud Euripidem, cum in ipſas intuentur formas & adminiſtrationes Imperiorum: cum quæ deliberantur, quæ mouentur

Diaboli coniectiones futurorum euentuum ex præsenti statu faciunt.

ſuſcipiuntur ac geruntur, quibusq; conſilijs ac conatibus, qua uirtute & induſtria, qua intentione & uigilantia, uel contrà ignauia, negligentia, & incogitantia, quibus iudicijs ac ſententijs, & quo ſtudio, quoq; fauore ſubditorum, quibus principijs: qui mores ſint, quæue ſtudia principum & populi, quæ utrorumq; inter ſe mutuò affectio, quæ ratio gubernationis, iuſtane & ad hominem ſalutem accommodata, an uerò Tyrannica ſit & pernicioſa, conſiderant: Deniq; cum ſcelera principum & ſubditorum aſpiciunt: cum gubernatorum uiolenta iniuſta ac Tyrannica conſilia, machinationes fraudulentas, uim ac ſæuitiam manifeſtam: cum libidines, furta, rapinas, expilationes, diſcordias, odia mutua, ambitioſas contentiones, æmula ſtudia, inſidias mutuas: cum Idolomanias penſitant.

Imperia quomodo ſtabiliantur & euertantur.

Idolatria, Tyrannide, libidinibus Imperia initio laxari paulatim ac labefactari, tandem ſi illæ ingraueſcant cauſæ, uno impetu uelut procella conuulſa diſiectaq; ruere: contrà pietate, iuſticia, ſapientia, moderatione, conatu tuendæ publicæ pacis ac tranquillitatis, ceu nexibus firmißimis coagmentatam, ac munitam tutißimis præſidijs, conſiſtere Imperiorum maieſtatem ac perdurare, perpetua ſeries hiſtoriarum docet. Hæc ipſa, uarietate exemplorum & euentuum infinita, ceu pingit imbecillam ac fragilem, & caſibus omnibus expoſitam conditionem omnium ordinum in genere humano ſummorum & infimorum, motuumq; in

animis

animis ac consiliorum in horas ac momenta sese uariantium instabilitatem, perpetuò à medijs ad extrema nutantem.

Nunquam diu intra mediocritatis terminos sese res humanæ priuatæ & publicæ continent: nunquam medium diu cursum tenent ac persequuntur: Sed à medio exorbitantes subitò in alterutrum per præceps ruunt extremorum, suæ imbecillitatis impulsæ fato. Imperia à iusticia & moderatione in Tyrannidem degenerant, aut luxu & libidinibus diffluentem ignauiam. Religiones à norma pietatis & fidei definita diuinitus, uel in superstitionem prolabuntur mutatæ, uel recidunt in profanitatem. Estq; perexigui temporis fœlicitas, & penè momentanea, quam fulguris instar emicans & euanescens adfert mediocritas: hac quibus frui contingit, his demum uera contingit beatitudo in hoc misero & ærumnarum pleno uitæ curriculo.

Humanæ res nunquam in medio consistunt.

Ex talibus argumentis, haud scio an non plus ratiocinentur & conijciant Dæmones, de futuris & fatalibus casibus Imperiorum, quàm ullis alijs. De talibus considerationibus confecta sunt responsa plurima à Dæmonibus: Qualia reddita legimus Atheniensibus de mox sequuto bello Peloponnesiaco, ἥξει δωριακὸς πόλεμος καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ: Messenijs de conseruatione posteritatis ipsorum, à quibus condita est Messana Sicula, & Spartanorum uindicta,

καὶ τότε δὴ σπάρτης μὲν ἀπὸ ἄγλαον ἄνθος ὀλεῖται
Μεσσήνη δ᾽ αὖθις οἰκήσεται ἤματα πάντα.

Prædictum ex ijſdem eſt occaſionibus, Attalum Pergamenſium Regem Galatas ex Aſia in Græciam tranſituros domiturum ac repreſſurum eſſe. Huius oraculi uerſus extant in Pauſaniæ Phocicis. Tale eſt etiam, quod Muſæus uates de Athenienſibus protulit ex Sibyllinis.

Καὶ γὰρ ἀθηναίοισιν ἐπέρχεται ἄγριος ὄμβρος,
Ἡγεμόνων κακότητι, παραίφασις δὲ τις ἔσται,
ἧ γ᾽ ἄλις ἡμήσουσι πόλιν, τίσουσι δὲ ποίνην.

Ita euenit poſtea, cum Pericles magis odio Megarenſium, quàm alijs de cauſis moueret bellum Peloponneſiacũ initio, & Alcibiades bellum inferret Siciliæ ſtulta & iuuenili ambitione, & cum tandem Athenienſes incuria ſuorum ducum uincerentur prælio nauali à Lyſandro ad Ægoſpotamon.

Dæmonum varia artificia.

Cæterum præter Imperiorum negocia in effingendis atq; imitandis naturæ operibus miri ſunt artifices Dæmones. Etſi enim res nouas non creant, nec ſpecies rerum inter ſe commutant, nec quæ periêre reuocant aut redintegrant: ſpecies tamen rebus creatis ſimiles & inania εἴδωλα *mira arte conformant obijciuntq́;, aut ſparſim in orbe uagantes creaturas in unum cogunt locum, ut à ſe conditas confectasq́; hominibus perſuadeant. Varia* φάσματα *& prodigia Meteoris ſimilia in aëre effingunt.*

effingunt. Figuras confligentium exercituum exprimunt. Clangores tubarum, strepitus armorum, sonitus ferientium se mutuo, & ex ictibus collabentium, uoces eiulantium aut exultantium referunt: Formas animantium, hominum aut rerum aliarum uelut pingunt in aëre, præsertim ex coactarum nubium confluxu, atq; aspersi cœlitus luminis permixtione ac traiectu. Ipsi se etiam sæpißimè aliàs animantium speciebus assumtis, aliàs indutis hominum uel uiuentium adhuc uel mortuorum formis, aliàs alijs sibi figuris inusitatis ac portentosis accommodatis, offerunt atq; ostendunt, & uel terrent homines solo aspectu, uel peregrinantes ab itinere recto seducunt, uel errantes irrident cachinno Satyrico, uel mala paulo pòst sequutura denunciant, uel alijs modis uexant, deniq; ludunt mirificè ascititijs illis speciebus. Cient in aëre sæuas tempestates, inusitatos uentorum flatus ac turbines, terræmotus, pluuias, imbres: eiaculantur ex nubibus ἐκνεφίας, τυφῶνας, πρηστῆρας, tonitrua, fulmina: incendunt fulgetra & corruscationes, quæ non gignunt ipsi, sed collecta generataque à causis naturalibus propellunt ac prouoluunt eò, quo uolunt: Nonnunquam ex diuersis cœli locis in unum aliquem contrahunt angulum, collisisq; inter se nubibus fragores edunt terribiles, ut homines perculsos, & uelut exanimatos metu aut fulminum aut conflagrationis ex igne cœlesti, excrucient. Nunquam enim sine halitibus aër est seu calidis & siccis, quos ἀναθυμιάσεις uocant, seu

calidis

calidis & humidis, quibus τῶν ἀτμίδων nomen tribuerunt, etiam cum puriſsimus apparet: nunquam totus nubibus caret, etſi alicubi clarum conſpicitur cœlum.

Nec difficile eſt potentiſsimis ſpiritibus breui momento, quicquid nubium & halituum in toto continetur aëre, ceu impetu quodam, in unum concitare locum, eliſisq; fulminibus & fulgetris accenſis tantum turbare, ut uelut crepantis ac diſsilientis Mundi fragore terra perſonet, aut tota machina ardere ignibus uideatur. Præcipua eſt enim Dæmonum in aëre potentia, in quo circumuolitant & uerſantur. Hoc eis dominium tribuit Paulus, cum Diabolum τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος uocat: & quantum ualeat in hoc genere, hiſtoriæ omnium temporum declarant. Pluit igne cœlitus, quo oues Iob conſumit, procellas impetuoſiſsimas commouet, quibus conuulſam ab imis ſedibus domum diffringit ac diſijcit, & liberos opprimit.

Diabolorum præcipua potentia in aere.

Cum Brenno duce Galli Aſiam peruagati ad templum Delphicum diripiendum accederent, & incolarum alij hoſtium metu diffugerent deſerta ſtatione, alij propugnaturi ſedes ſuas, & prohibituri direptionem templi, quærerent ex Pythia, quid facto opus eſſet in tanta trepidatione, tamq; ſubita hoſtium irruptione, reſpondit oraculum, ſe defenſurum templum ſuum, ἐμοὶ μελήσει ταῦτα καὶ λευκαῖς κόραις. Itaq; dum accedunt Galli, mox terra continuis quaſſata motibus, ea parte maximè,

Gallorum clades ad templum Delphicum.

mè, qua Gallorum exercitus castra habebat, contremiscit adeo, ut & dehisceret alibi ac subsideret in profundas uoragines plurimos absorbens, alibi in editos egereretur tumulos: tonitrua percrepant frequentißima, fulgetra coruscant continua, maxima multitudo de cœlo tacta, aut flammis ustulata perit: Noctu sæuißima hyems ingruit, nix densa castra operit, lapides ex disiectis ædificijs uiolentia turbinum in sublime euecti, rursusq; præcipitati deorsum, improuidos conterunt, ingentia fragmina à Parnasso abscissa deuolutaq; rapidißimo cursu, non singulos binosue, sed plures pro ut multi in uicinia simul excubabant, obruunt. Potest talia efficere Diabolus, & efficit, ut noceat hominibus quocunq; modo. Notum est ueneficas incantationibus tempestates pluuias ciere posse. Quanta Magi Ægyptij præstant in Exodo?

Sic & aërem Demones uenenatis halitibus implent, aut ueneno fontes inficiunt, aut pestilentibus & noxijs succis pascua imbuunt, ut uel homines haurientes aërem, simul uirus in amplißimos cœli tractus sparsum absorbeant, uel cum aquis fontium combibant, uel pecora id ex gustu plantarum concipiant atq; in homines propagent.

Sed cum natura tota, hominis causa fabrefacta sit, ne petulanter ludentes Dæmones suo arbitrio res creatas uel deforment uel corrumpant, & impediant utrunq;, cùm considerationem operum diuinorum, tum uerum, legitimum, & necessarium usum, non concedit eis Deus ius infinitum in naturam

Diabolorum potentia quibusdam metis inclusa.

ram rerum, nec infinitam licentiam uel deprauandi uel mutilandi ea, quæ ad necessarios usus comparata sunt ac destinata, Sed certis limitibus inclusos coercet ac continet, nec ultra has metas ferri sinit.

Magorum Aegyptiorum miracula.

Imitantur Magi Ægyptij miracula quædam Moysi: Vertunt baculos in colubros, tingunt flumina sanguine, ranas ex fluminibus euocatas in totam terram dispergunt, hisq; omnia omnium ædium atria & recessus complent: Cinipbes ex terræ puluere producere, muscis solas Ægyptiorum domos infestare, ulceribus fœdare hominum & pecudum corpora, & reliqua efficere, quæ sequuntur, nequeunt, à soloq; Deo ea proficisci coguntur fateri.

Dæmonum responsa cur ambigua.

Ex his liquet, prædicere etiam Dæmones ea sciscitantibus posse, quorum ipsi autores sunt: Et quia ignorant, quousque toleraturus sit Deus aut permissurus, quæ intendunt ac struunt, responsa ambiguis plerunq;, aut obscuris incertisue oraculis illigant.

Ex stellarum uerò positu & προσχηματισμοῖς, ex prodigijs, quæ proponi diuinitus uident, ut admonitos homines de sequuturis calamitatibus flectant reuocentq; ad pœnitentiam, multa argutißimè de communibus & publicis euentibus diuinant. Norunt exactißimè cœlestium corporum naturas, uires, atque effectiones, & in eum finem condita esse sciunt, ut naturam elementarem, alia alio modo, moueant immutentq;, & uariè afficiant ac tem-

Dæmonum sagacitas.

ac temperent primis qualitatibus diuersimodè iunctis ac mixtis inter se. Ab his qualitatibus & miranda ui diuersi luminis, hominum temperamenta mirabiliter affici intelligunt & experiuntur, & quid quæuis stellæ, quouis loco aut constitutione uel designent, uel gignant atq; efficiant, perspiciunt integerrimè. Hinc de tempestatibus alijsq; mutationibus, contagionibus in aëre, sterilitate, fœcunditate, motibus in Imperijs, bellis, tumultibus, & similibus, non leues coniecturas sumunt.

De singulorum fatis aliter & ex alijs signis coniectant.

Fata singulorum hominum quomodo explorent Dæmones.

Norunt, ut dixi, cœli stellarumq; uires, & in uariandis afficiendisq; hominum temperamentis efficaciam. Tenera corpuscula ex aluo materna prodeuntia, & circumfusum aërem, cœli uiribus imbutum induentia, atq; anhelitu & micantium arteriarum hiatu sorbentia, simul qualitates à stellis profectas haurire, has rursus & in totum diffundi corpus, & humoribus permisceri ac spiritibus, & præcipuorum membrorum constitutioni ceu illiniri aut imprimi, tam ualidè, ut à parentibus in utero acceptam κρᾶσιν insigniter uel mutent uel afficiant, adeoq; totam corporis compagem formari animariq; ui cœlesti, ut causa uniuersali, sciunt.

A temperamentis uerò δυνάμεις omnes seu motiones ac propensiones ad certa morum, studiorum, actionum, affectuum, appetitionum genera, & alia huiusmodi, cieri, imo & casus cuiusq; euentusq;

euentusq́; fingi, longo uſu ut naturæ artifices peritißimi didicerunt.

His aſtrorum uelut præmonſtrationibus & indicijs addunt contemplationem & obſeruationem accuratam notarum omnium in ſingulis partibus exterioribus atq; interioribus & toto corpore, quæ ferè temperamentis congruunt, & promunt atq; oſtendunt ſeſe ui craſium. Ex utriſq; coniunctis æſtimant argutißimè, quæ cuiusq; ſit natura, ad quæ uitia feratur, aut propendeat, ad quæ ſtudia ducatur, qui redundent humores & uincant, qui ſint affectus dominaturi, quæ ſit uel conſenſio futura, uel diſcrepantia & ἀταξία trium præcipuarum uirium τοῦ ἡγεμονικοῦ, θυμοειδοῦς, ἐπιθυμητικοῦ, quibus regitur & diſpenſatur corpus humanum, quos morbos uel naturæ imbecillitas paritura, uel quiuis ſponte aliàs alijs occaſionibus ſit attracturus, quæ pericula impendeant uitæ & fortunis, aliáq; his ſimilia.

Siderum & craſium in corporibus humanis & ciendis actionibus vis maxima.

Quanquam enim ſiderum poſitus, craſium, craſes præcipuarum actionum ut ſpontanearum, quæ à libera uoluntate proficiſcuntur, cauſæ tantum ſunt particulares: Multa enim ad craſium temperationem commoderationemq́; concurrunt, quæ aliàs impediunt, iuuant aliàs atq; intendunt aſtrorum effectiones, & uoluntas domina cæterarum uirium liberè agens monſtrato obiecto, reniti atq; aduerſari inſitis corpori inclinationibus, membráq; ne his obſequantur cogere ac cohibere poteſt: tamen utrorumq; uim eſſe maximam in utranq; partem

partem comprobat experientia, præsertim si accedat aut accurata & seuera assuefactio, quæ exerentia sese & uelut pullulantia uirtutum semina roboret, aut mollis & delicata, quæ inclinationes ad uitia foueat ac firmet, neruos uirtutum (si qui sunt) languefaciat & elidat.

Præuisis physicis hominum fatis, non quiescunt, nec cessant aut ociantur Diaboli, sed naturas meliores deprauare atq; ad lasciuiam, luxum, aut alia huiusmodi flagitia inflectere, retusis aut extirpatis rectioribus inclinationibus: in distortis & prauis δυνάμεις καὶ ὁρμάς uiciosas alere ac confirmare, annituntur.

Naturæ ad vitia procliues a Diabolis impelluntur.

In illis quorum naturæ ad libidines procliues sunt, obiectis occasionibus flammas amorum immodicas & furiosas incendunt, æstuantes mox impellunt eò, ut se fœdißimè polluant, nullis cogitatis uel pœnis uel periculis.

Natura ἀκρατεῖς extimulant ad quærenda ea, quibus delicatam ingluuiem expleant, & in ijsdem, propositis illecebris, commouent inordinatos cibi potusq; apetitus, ac confirmant helluationum & luxuriæ consuetudinem, ut & quotidie onerari, imo uelut obstupefacti immoderato potu pastuq;, nullos ueræ pietatis sensus experiantur, nulla seriæ precationis desideria persentiscant, & crapulis continuis ante ætatem semetipsos uelut ense traiectos iugulent.

Natura φιλονείκους καὶ ἐριστικούς, contentionibus implicant: πολυπραγμονικοὺς εἰς πέλαγος

(ut ille inquit) ἐμβάλλουσι πραγμάτων, quo tandem uelut fluctuum uertigine circumacti deijciuntur & merguntur.

Amantes sophismatum & cauillationum, labyrinthis opinionum inexplicabilibus intricant atq; innectunt, qui ubi expedire sese atq; euoluere nequeunt, tandem Diabolo perplexitatem augente & urgente, uel in Dei horribilem contemtum, uel in desperationem ruunt.

Quibus Tragicos exitus physica signa minitantur, hos incitant, ut cædibus ipsi occasiones præbeant, uel alia moliantur alio modo exitiosa.

Diaboli occupant naturas distortas.

Præcipuè uerò in naturis uel prorsus distortis, quales multæ reperiuntur, uel quæ indulgent atq; obsequuntur naturæ ductui, neq; annituntur ut studio & diligentia, quæ contra naturam deprauata habent à primo ortu, restituant & corrigant, efficacißimè insita uitia augent: tales totos occupant, & ut mancipia agitant.

Diabolus efficax in impijs.

Deniq; (quod deplorandum est) maximam partem generis humani, quæ sine Deo uagatur, auxilioq; & gubernatione Spiritus sancti destituta, nutu suo impulsuq; fertur, regunt, ut euentus tristißimi declarant. Est enim πνεῦμα ὁ ἐνεργοῦν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. Minus nocent pijs eruditis uerbo Dei, & Spiritu sancto donatis, qui auxilio Spiritus & uitant occasiones atq; illecebras, & repugnant ac resistunt omni conatu & contentione Diaboli instinctui, etsi ne horum quidem quisquam

quam est, qui non quandoq; aculeos sibi à Diabolo sæuißimos infigi experiatur: sed hos fide, & inuocatione Filij Dei, euulsos animis eijciunt, aut repellunt ne adhærescant.

Ad hunc modum ex siderum positu natalitia prædicta texunt, ex signis corporum reliquas coniecturas colligunt, de quibus interrogati, responsa dant impiæ & curiosæ multitudini. Ex ijsdem suas etiam quas hominibus parant, technas extruunt & moderantur.

Sæpe morbos ipsi infligunt, & ijsdem aut medentur citra pharmacorum opem, aut remedia commoda suppeditant. Quanquam enim destructam naturam nunquam instaurant, labes tamen insignes & effectiones, præsertim si sint earum autores, permissu Dei summouere ac tollere possunt. Exactius enim herbarum discrimina, uires, in medicando usum, applicandi rationem & modum norunt, certius abditas penitusq; abstrusas ægritudinum causas introspiciunt, quàm hominum quisquam.

Diaboli quibus morbis & quomodo medeantur.

Si nō ex Ethnicorum monumentis, sed maiorum historijs, recentiq; patrum nostrorum memoria exempla repetamus, non paucos ad sola uota Sanctis falsa religione facta, templisue idolorum, aut ex contactu contuituue oßium, quæ de Sanctorum cadaueribus collecta ac reseruata ferebantur, recuperasse amissam uirium integritatem reperiemus, Diabolo restitutione sanitatis stabiliente εἰδωλολατρείαν. Imo inde nata peruaserat in animos

Sanctorum inuocationes & cultus vnde nati.

hominum opinio, auctaq; ætate & roborata inueterauerat, ut plus ualere, longeq; ualidius obortas corpori ægritudines euellere atq; extirpare, sola uota Sanctis delata statuisue, quàm remedia existimarentur.

Ea inoleuerat consuetudo, ut si quid aduersi accideret, non diuina desiderarentur auxilia, sed in subsidium Sancti uocarentur, quos talibus præsidere ac dominari malis persuasum erat. Negligebatur Deus, excludebatur Mediator Filius Dei, contemnebatur & pro nihilo habebatur Medicorum opera. Preces Deo ad præscriptum cœlestium mandatorum deferendæ, dirigebantur ad Sanctos aut statuas. Vis medicatrix indita diuinitus remedijs in natura ordinatis, uotis tribuebatur. A parturientibus Anna, à febrientibus Anastasius, ab epilepticis Valentinus requirebatur. Dentium dolore uexatis Apollonia in ore erat. Aliqui templis ipsis statuisue, quibus adesse Sanctos opinio falsa obtinuerat, sese despondebant. Tandem uoti compotes facti, cum persoluerent promissa, sequutum ut creuerint in dies singulos magis magisq; superstitiones, & locupletata sint templa.

Cum his cœlestibus & physicis causis coniungunt Dæmones προγνώσεις ex Ethicis petitas indicijs solerti ac sagaci coniectura, nimirum ex hominum conditione, institutis, consilijs, studijs, moribus, toto uitæ, actionum publicarum ac priuatarum, ac susceptorum negociorum cursu. Vsitatè dicitur, Sui cuiq; mores fingunt fortunam: Et quemq;

Diaboli multa ex studijs & consilijs hominum ratiocinantur.

*quemq; suæ sibi fortunæ fabrum esse atq; Archi-
ctum aiunt.*

Quantum est in in uita αὐθαιρέτων καὶ ἐπισπάστων κακῶν, *quæ scientes & uolentes aut ambitione aut* φιλονεικίᾳ *aut alijs stultis cupiditatibus nobis attrahimus, ut Cœcias nubes attrahit, & in quæ quasi per præceps ruimus? Quantum est malorum non præuisorum, in quæ cum aut lapsu & errore iudicij, aut incogitantia, aut inscitia deuoluimur, aut in quæ, cum irretiti tricis negociorum hæremus, non consilio & uoluntate nostra ducimur, sed impellimur ac conijcimur ipso negociorum raptu & impetu, quem sustinere aut sistere non est amplius in potestate nostra? Quantum illorum, in quæ præsertim ij, quibus onera publicæ gubernationis incumbunt, his ipsis uelut undarum uortice abripiuntur & demerguntur, quæ ue commouent ijdem,* κακὰ κακοῖς ἰώμενοι ἐφιέμενοι, *quod est ualde usitatum? Deniq; quantum in priuata uita cuiusq;, quantum in publica est, non necessariarum contentionum, suspicionum cœcarum, cupiditatum perniciosarum ac stolidarum? Quantum infœlicis æmulationis,* κακοζηλίας, *& feruidæ iracundiæ ac præcipitis impatientiæ? Quantum irritorum & impoßibilium conatuum, ut de sceleribus, flagitijs, improbitate, malicia, & petulantia taceam?*

Hæc & cernunt Dæmones & promouent, ut his occasionibus ad tristes ac Tragicos casus mise-

ros homines adigant, aut perplexitate negociorum & euentuum turbatos atq; irretitos ſubuertant. Quanto ergo magis, de exitu, & quorſum quæ aguntur eruptura ſint atq; euaſura, coniectari & conſtituere poſſunt ac pronunciare, quàm homines ipſi: quia conſiderant penitius, intelligunt exactius, obſeruant intentius momenta rerum, negociorum & conſiliorum omnium, & omnes omnium nutus uultusq;, quàm illi ipſi, in quorum manibus rerum tractatio uerſatur, uel qui autores ſunt atq; gubernatores conſiliorum.

Sæpe ſapientes & mediocriter exercitati atque attenti, ex ipſo rerum ſtatu plura diuinant præmonentq;, quàm ex argumentis alijs, οὐ μαντεία ἀλλὰ πράγμασι λέγοντες: Quanto id magis præſtare poteſt aſtutiſsimum & ſagaciſsimum Dæmonum genus?

Ex talibus coniecturis ſumta ſunt reſponſa plurima, Quale eſt, quod Crœſo redditum eſt:

Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων Κροῖσε περάσεις.

Exempla oraculorum Diabolicorum.

Et Batto περὶ τῆς εἰς Λιβύην ἀποικίας inter cætera: εἶ ἀτ' ἀνὴρ ῥέξῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει.

Et Pauſaniæ Spartiatæ: στεῖχε δίκης ἆσσον, μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις.

Et Philippo patri Alexandri de morte: ἔστεπται μὲν ὁ ταῦρος, ἔχει τέλος, ἔστιν ὁ θύσων. Et antea de hoſtibus pecunia expugnandis.

Ἀργυρέαις

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα κρατήσεις:

Sic reprehenduntur oraculo Meſſenij, quòd neceſſaria negligentes, non neceſſaria appetant, moliantur, & moueant: ἔρδ' ὅπη τὸ χρεών, ἄτη δ' ἄλλοισι πρὸ ἄλλων.

Sic Neronem Imperatorum ultimum ex Æneæ poſteris prædictum fuit: ἔσχατος αἰνεάδων μητροκτόνος ἡγεμονεύσει.

His ita conſtitutis, utcunq; intelligitur, quouſq; ſe Dæmonum uis, perſpicacia, & poteſtas in prædictionibus extendat. Etſi enim maior eſt calliditas eorum, quàm ullus hominum cogitationibus aſſequi ſuis & metiri poßit, maior in ſtruendis inſidijs & obſeruandis nocendi occaſionibus uigilantia, quàm prouidere quiſquam aut cauere poſſit: tamen certò ſcimus nec omnipotentes eſſe, nec infinitam eis licentiam ſtatuendi quiduis ſuo arbitrio in imbecillos permitti: Sed uelut freno uinctos à Deo omnipotente coherceri, ne ultra determinatas metas prouehantur, aut ferantur extra metas. Et Filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſcimus conſtitutum eſſe cuſtodem & defenſorem generis humani: Eum ardentibus uotis petamus, ut adſit nobis, propugnet & protegat nos, & illuſtret ac regat corda noſtra luce Euangelij ſui, ut illis, quas Euangelium monſtrat, ſemitis inſiſtamus & inhæreamus, furioſas uerò

Diaboli præstigias & lubrica triuia declinemus atq; euitemus.

Sciunt Dæmones, & in quotidianis certaminibus cum sanctis Angelis experiuntur, consilia conatusq; ipsorum multis modis impediri configiq; & retroagi diuinitus: Ideo *cum de euentibus ambigunt, ancipiti responso ueritatem tegunt, ut suprà indicaui. Sed cum sint* ψεῦσαι ἀπ' ἀρχῆς, & *delectentur mendacijs* καὶ ὑποκρίσεσι: *etiam tunc cum* μετασχηματίζονται εἰς ἀγγέλους φωτὸς, & *ueras, Gnomicas, piasq; sententias oraculis miscent, mentiuntur maximè. Aliud enim intendunt & struunt, quàm responsa præ se ferunt, & tetriora ma[..]: plerunq; boni specie ferunt & inducunt.*

Diaboli etiam cum veras sententias oraculis suis miscent mentiuntur & insidias struunt.

Sic Ironico promisso primos parentes deceptos inuitat & permouet Diabolus *ut gustent fructus uetitos:* Nequaquam *morte moriemini, si comederitis ex arbore hac, sed similes eritis* Dijs, & *poteritis discernere inter bonum & malum.*

Quandoq; recitat & approbat moralia præcepta, ut in hominibus superstitione imbutis & in falsam opinionem magnæ religionis adductis, conceptos furores amplificet & altius infigat, dum consentanea religioni & bonis moribus requirere, contraria improbare, ulcisci & punire se ostendit.

Pausaniæ Lacedæmonum Duci, *post interfectam, quam ciui* Byzantio *patri eripuerat uirginem, aliquot continuis noctibus* εἴδωλον *asßistere*

uisum

uisum est, quod inculcauit ei hunc uersum sine intermißione repetitum: ἔρδε δίκης ἄεσον, τάχα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις. Pœna luenda tibi est, adfert iniuria cladem.

Pisistrato Atheniensium Tyranno ante interitum dormienti, uir quidam tetra & grandi specie, inter cætera hunc uersum uelut insusurrauit in aurem, οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει.

Glauco Spartiatæ negaturo Milesio cuidam depositum iureiurando, oraculum Delphicum respondit, ἀνδρὸς δ᾽ εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

Grauis, pia, & uera est παραίνεσις de supplicibus à Dodonæo oraculo Atheniensibus reddita, μήτε ἱκέτας ἀδικεῖν, ἱκέται ἱεροὶ καὶ ἁγνοί. Sed eò spectabat, ut augeret autoritatem templorum, quæ Idolis dedicata erant, & impios cultus ac religionem sacrorum stabiliret. Confugiebant enim supplices ad aras, hisq; manu prehensis se ad pedes eorum, quibus fiebant supplices, proijciebant.

Diabolus quare supplicibus ad aras confugientibus oraculo parcendum moneat.

Vt igitur confirmaret in superstitiosis hominibus conceptam de præsentia numinum certorum ad aras illas persuasionem, & erga templa cultusque reuerentiam: tum abripere inde supplices talibus oraculis prohibebat, tum ubi ui templis extrahebantur, uel ab aris auellebantur, miraculis editis, aut publicis pœnis immißis iram aduersus

eos, qui templorum Idolatricorum & supplicum religionem spernerent, declarabat.

Cum Lacedæmonij supplices, qui in templum Neptuni prope Tænarum sese abdiderant, ui abductos, trucidassent, Sparta terræmotu continuo & graui concussa est.

Pausanias Helicen Achaiæ urbem maritimam quarto anno Olympiadis centesimæ primæ, Asteo Athenis Prætore, ideo terræmotu disiectam & absorptam refert, quòd supplices contra ius & religionem ex templo Neptuni Heliconij exemtos interfecissent.

Quid uenustius & concinnius aut illo Delphico Epiphonemate, quod Aristoteles recitat κάλλισον τὸ δικαιότατον, λῷσον δ' ὑγιαίνειν: *Aut ea quæ de talionis pœna extat sententia:* οἷα τ' ἀνὴρ ῥέξῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει: *Et huic similis Messenijs ex Delphico specu renunciata:* ταῖς αὐταῖς τέχναις τίς ἁλώσεται αἷσπερ ὑπῆρξεν? *Necessario enim & immutabili ordine ex immota iusticiæ diuinæ regula, comitantur atrocia scelera atroces pœnæ: cumq; cessat Magistratus neq; in autores animaduertit, Deus ipse legem exequitur suam, & sæpe totas gentes perdit ob unius impunitam licentiam, sicut dicitur in Hesiodi uersu præclarè:* πολλάκι καὶ ξυμπᾶσα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ: *& testantur hoc euersiones Imperiorum & Rerumpublicarum.*

Hanc legem Deus sæpe uoce sua repetitam, de

certis peccatis expreßit perſpicuè, ſicut de cædibus dicitur: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit: De confuſionibus libidinum, Omnis anima quæ fecerit has abominationes eradicabitur: De furtis, Væ qui ſpolias, quia ſpoliaberis: De periurijs, Non habebit Deus inſontem, quicunq; uanè uſurpauerit nomen Domini. Hanc ſtabilit horribilibus pœnis, quæ per genus humanum uagantur propter ſcelera & uiolationem diſciplinæ, quam præſtari uult etiam ab impijs. Et ſeruat ferè in exequutione legis ſuæ conſtitutam ſua uoce normam rigidißimè, ut puniat peccata per ea, per quæ quis deliquit: Sicut de pœnis dicitur, δι' ὧν τίς ἁμαρτάνει, δι' αὐτῶν καὶ παιδεύεται. Et de libidinum pœnis celebratur dictum, Peccata ſeminis, puniri in ſemine.

Atrocia delicta comitantur atroces pœnæ.

Intellexerunt hunc iuſticiæ diuinæ rigorem ſapientes omni tempore. Inde natæ ſententiæ legum humanarum iuſticiæ diuinæ conformes: εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη τ' ἰθεῖα γένοιτο. Intelligunt eundem exactius multo Dæmones. Inde reſponſum Sybaritis datum, cum interfeciſſent Citharœdum, qui in templum Iunonis confugerat mota ſeditione.

βαῖν' ἀπ' ἐμῶν τριπόδων· ἔτι τοι φόνος ἀμφὶ
πολὺς ἀποστάζει ἀπό λαΐνου οὐδοῦ ἐρύκει: (Χέρεασι
ὅν σε θεμιστεύσω· μουσῶν θεράποντα κατέκτας
Ἥρης πρὸς βωμοῖσι, θεῶν τίσιν οὐκ ἀλέεινας.
τοῖς δὲ κακῶς ῥέξασι δίκης τέλος οὐχὶ χρονιστὸν
οὐδ'

οὐδ' ἀπροφύτητον, οὐδ' εἰ Διὸς ἔγγονοι εἶεν,
Ἀλλ' αὐτῶν κεφαλῆσι καὶ ἐν σφετέροισι τέκεσσι
Εἰλεῖται, καὶ πῆμα δόμοις ἐπὶ πήμασι βαίνει.

Lacedæmonij admonentur futuræ calamitatis oraculo.

Ex eadem regula Oraculorum monuit Lacedæmonios, ut cauerent τὸ λευτρικὸν μήνιμα. Fore enim ut ad locum illum aliquando ingenti clade afficerentur. Paulo pòst insigni prælio uicti amiserunt imperium Græciæ ad Leuctra Bœotiæ à Thebanis, ducibus Pelopida & Epaminunda, non procul à sepulchro filiarum Scedasi, quas duo Spartani iuuenes, hospitaliter excepti patre absente, per uim stupratas crudeliter interfecerant: ubi & pater cum frustra uindictam Magistratus Spartani aliquoties implorasset, se confoderat. Extat de hac strage oraculum in Pausania Thessalis redditum, quo illa Lacedæmonijs expressè denunciatur.

Vt autem Lacedæmonijs cladem, sic contra Atheniensibus successus & fœlicitatem post longas ærumnas promittit:

Εὔδαιμον πτολίεθρον ἀθηναίης ἀγελείης
Πολλὰ παθὸν καὶ πολλὰ ἰδὸν, καὶ πολλὰ μογῆσαν,
Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι ἤματα πάντα.

Respondit his euentus. Lacedæmonij enim fracti clade Leuctrica nunquam receperunt uires, nec posterioribus seculis ad hæc nostra tempora usq; celebris fuit uel locus Spartæ uel incolarum uirtus, & haud scio an nomen locus retinuerit. Athenæ restitutæ floruerunt usq; ad postremi Mahometis

hometis imperium, sub quo tandem euersæ & penè deletæ sunt.

Quale uerò de tribus personis diuinitatis oraculum est, quod Thulidi Ægyptiorum Regi à Serapide renunciatum perhibetur.

Πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτῷ,
Σύμφυτα δ' εἰσὶν ἑνί πάντα τάδ' ἐστι, καὶ εἰς ἓν ἰόντα
Οὗ κράτος αἰώνιον, σὺ δὲ ὤκεσι ποσσὶ βάδιζε
Θνητὲ ἀΐδηλον διάγων βιότοιο τελευτήν.

Et illa ad precandum & Deum inuocatione colendum exhortatio qualis? ὦ θνητοὶ λίσσεσθε θεὸν, καὶ λῷον ἔσαι.

Oraculum de tribus personis diuinitatis.

Extat & Delphicarum Peliadum de æternitate Dei ᾆσμα, Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστὶν, Ζεὺς ἔσσεται.

Cum hoc congruunt Orphei uersus:

Ζεὺς κεφαλὴ, Ζεὺς μέσσα, διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται
Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς ἀρχὴ πάντων ἠδὲ τελευτή.

De animæ immortalitate celebratur Apollinis Milesij oraculum:

Oraculum de animæ immortalitate.

Ψυχὴ μοὺ μέχρις οὗ δεσμοῖς πρὸς σῶμα κρατεῖται
Φθαρτὰ νοοῦσα πάθη θνηταῖς ἀλγηδόσιν εἴκει·
Ἡνίκα δ' ἀνάλυσιν βροτέην μετὰ σῶμα μαρανθὲν
Ὠκίστην εὕρηται, ἐς αἰθέρα πᾶσα φορεῖται
Αἰὲν ἀγήραος οὖσα μένει δ' ἐς πάμπαν ἀτειρής.
Πρωτόγονος γὰρ τοῦτο θεοῦ διέταξε πρόνοια.

Sed hæc pertinuerunt eò omnia, ut insitam penitusque infixam καὶ ἐγκαταγεγκρακῆναι *animis Ethnicorum de ficticijs numinibus deque Idolatricis*

Dæmones cur vera & pia nonnunquam proferant.

latricis cultibus & superstitione opinionem aleret Diabolus ac confirmaret, qua mirificè capi, affici ac duci experitur omnes homines, quòd natura omnes esse Deum, & hunc uelle religionibus ac uirtute coli, & ultorem esse ac uindicem scelerum statuunt, etsi quis sit & qualis, & qua obedientia coli postulet sine uerbo Dei non perspiciunt.

De animæ uerò immortalitate conceptas opiniones non extingui inter Ethnicos, plurimum intererat ipsius propter ea, quæ mortuorum specie reddebat, responsa.

Sic Sybaritis promittit εὐδαιμονίαν, tantisper donec Deos colant: cladem minitatur & interitum ab externis bellis & seditionibus, ubi diuinos honores hominibus præstare ceperint:

Εὐδαίμων συβαρῖτα, πανευδαίμων σὺ μὲν αἰεὶ
Ἐν θαλίῃσι θεῶν τιμῶν γένος αἰὲν ἐόντων:
Εὖτ᾽ ἂν δὴ πρότερον θνητὸν θεοῦ ἄνδρα σεβήσῃς
τηνίκα σοί πόλεμος καὶ ἐμφύλιος στάσις ἥξει.

Videtur acerbè illusisse Filio Dei nascituro de uirgine Maria, & hoc conatus esse ut præoccupatos hominum animos opinione de non colendis hominibus, abduceret etiam ab agnitione, fiducia & cultu Filij Dei, quem in carne nostra uenturum & genus humanum liberaturum norat.

Extant similia innumera, quibus omnibus ferè aliquid perplexitatis, obscuritatis, insidiarum, ueneni, impietatis subest, etiamsi specie optima uidentur & pietati congrua.

Audiuimus

Audiuimus & Pythonissam quandam, à Lazaro Bonamico Patauino professore, uiro præstantißimo, interrogatam, quem Vergilianorum uersuum censeret optimum, respondisse:
Discite iusticiam moniti & non temnere Diuos.

Ad hunc modum ludit sæpè Diabolus ueritatis declaratione & confeßione, tantum eo fine, ut alliciat ad se imperitos & talibus uel parænesibus, quæ continent præcepta necessaria in uita, uel præmonitionibus sequuturarum pœnarum, sibi arctius obstringat ac deuinciat.

Quandoq; uerò & conscientiæ terror, & metus iudicij diuini æternarumq; pœnarum, confessionem ueritatis Dæmonibus inuitis exprimit.

Dæmones interdum coacti vera dicunt.

Occurrit Christo obsessus à tota Dæmonum legione, qui procul uenientem agnoscunt, & confitentur missum à Deo, ut opituletur generi humano contra Diabolum, & conculcet caput Serpentis. Ideo metuentes pœnas decretas ipsis, clamant: Cur uenisti cruciare nos ante tempus? In Actis Pythonissa de Paulo & Barnaba clamitat, Serui hi sunt altißimi, qui annunciant uobis uiam salutis.

Hæc confitebatur, non ut exhortaretur aut commoueret populum ad audiendam atq; amplectendam doctrinam, quam illi adferebant, sed exhorrescens ac reformidans cum uim atq; efficaciā ministerij Euangelici, tum sui condemnationem, & expulsionem ex obsessa, quam si sedem retinuisset, aut turbasset statim ministerium Apostolorum,

seditione,

ſeditione, aut inchoatum pòſt oppreßiſſet nouis furoribus ſparſis per Pythoniſſam, quæ erat in exiſtimatione apud ſtultam plebem.

Diabolicæ Ironiæ.

Quandoq; & Ironijs ueritatem uel extenuant uel obſcurant, quales eſſe uidentur in illo de Chaldæis & Hebræis oraculo.

Μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίην λάχον ἠδ᾽ ἄρ ἑβραῖοι
Αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἁγνῶς.

Prius promulgatum uidetur à Diabolo, ut uel rideat & abijciat ſapientiam Chaldaicam, uel cum ſuperſtitionibus referta eſſet, ut ad eam auidius diſcendam inuitaret atq; extimularet homines, quo cum ea immanes & tetras opiniones haurirent & propagarent. Altero ridet per quandam Antiphraſin cultus & ceremonias Iudaicas, quas omnibus gentibus uicinis ſciebat eſſe exoſas.

Sed utut ſeſe res habeat, plerunq;, ſiue præno- rint futura, ſiue diuinent tantum, ambigua incertaq; obtrudunt reſponſa, & ſub fucato prætextu ueritatis inferunt ſæuiora mala, quibus inſidiantur uel corporibus, uel conſcientijs, ut has in æternam mortem conijciant, illa immatura & Tragica clade perimant.

Diuinatio ſuperſtitioſa inter Diabolicas refertur.

Annumeratur Diabolicis diuinationibus & illud genus, quod uel ex ſignis, quæ ſigna non ſunt, ſed ex ſuperſtitione nata, autore Diabolo, & in ſigna ab Ethnicis recepta ſunt, ut ex auium uolatu, ex quadrupedibus, igne, extis, diris, offenſione pedum, abruptione corrigiæ, ſternutamentis, tinnitu aurium, euentus ſequuturos fingit: uel uera &

Phyſica

Physica signa, condita ad natiuas rerum uires, effectiones, conditiones ac constitutiones uelut pingendas oculis, detorquet ad superstitionem, & interpretatur de alijs rebus alienißimis à natura. Ortas has diuinationes à Diabolo uel illud argumento est, quòd non rarò accepta à talibus signis uaticinia euentu rata fecit: qua re non mediocrem eis fidem & autoritatem comparauit apud Ethnicos, ut de singulis posterius dicemus. Hîc satis sit monuisse, quòd ad Diabolica prædicta pertinent omnia huius generis uaticinia.

Restat ultimum genus diuinationum, quod μαντικὴν κοινὴν ἢ δημώδη uocari diximus, nos populare uel plebeiũ nominabimus: quia imperitis & uulgo in usu est, qui non inquisitis solicitè causis euentuum in natura, nec considerato signorum cum rebus significatis consensu, ex ijs solum, quæ ut plurimum eodem modo euenire ijsdem antegressis signis animaduerterunt ac notarunt, artem effecerunt, & regulas Canonicas constituerunt, ex quibus de multiplicibus euentibus, de tempestatum cœliq; conuersionibus ac commutationibus, de frugum & fructuum prouentu, de ubertate uel caritate annonæ, de aëris salubritate uel infectionibus, de externorum hostium incursionibus, sæpe satis fœliciter diuinant. Eius generis sunt his uersibus comprehensa prædicta.

Diuinatio popularis.

Exempla popularium prædictionum.

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni.
Si fuerint uenti designant prælia genti,
Si fuerint nebulæ pereunt animalia quæq;

Si nix, si pluuia, designant tempora cara.

Ita ex aëris constitutione quæ incidit in diem Medardi uel circiter, de tota meßis tempestate: Ex ea quæ Vrbani die contingit, de uindemia coniecturas faciunt: quæ etsi non exactè semper cum euentu congruunt, rarò tamen prorsus aberrant.

Friderici III. Electoris Saxoniæ obseruatio.

Fridericum III. Saxoniæ Electorem, de numero hybernarum niuium accepimus coniectari solitum ex dierum numero, qui à prima niue ad proximum superessent nouilunium, idq; ex uetustis & sæpe comprobatis attentorum uenatorum annotationibus.

Vsitatum est colonis prædicere tot tempestates pluuias æstate oborituras, quot dierum in Martio nebulosa fuerit constitutio, totq; Pascha consequuturas pruinas, & Augusto mense effumaturas nebulas, quot noctibus Martius irrorarit.

Regula est, si in globulis gallarum reperiantur uermiculi, quòd ubertatem frugum promittant: si muscæ, quòd portendant bella: si aranei, quòd pestem minitentur.

Causæ obscuræ non sunt. Vermiculi ex putrefactione nati argumentum sunt & indicium constitutionis cœli calidæ & humidæ, quæ fœcundat terram & rebus nascentibus suppeditat uigorem. Muscæ urentem siccitatem cœli arguunt, qua inflammantur corpora & uelut ustulata implentur feruidis & acribus humoribus. Aranei ex uenenata contagiosa atq; impura putredine nascuntur, quæ cum corripit & inficit corpora humana, in

pestilentes

pestilentes exardescit febres: hæ putredine augescente erumpunt in bubones pestilentes & Anthraces.

Et obseruauit omnis ætas quosdam ceu decretorios dies, indices præcipuarum anni tempestatum, & fœcunditatis aut sterilitatis, non temerè aut fortuitò, nec superstitiosè, sed quòd congruere significata deprehensum esset, etsi causas non intellexit, quas constat cœlo deriuari plerásque: Huius generis multa à Plinio annotata sunt & alijs.

Obseruationes seu diuinationes populares vnde natæ.

Cæterum quicquid huius generis diuinationum superstitione uacat, & sancitur experientia, id ex consentientibus inter se plurimorum annorum euentibus, quos causæ Physicæ pepererunt, natum est. Neq; enim statis temporibus recurrerent, neque uno modo ut maximè antecedentibus signis responderent, nisi à certis causis & ordinatis gignerentur & gubernarentur: Quæ quanquam non in conspectu sunt omnibus, nec cum peruestigatæ sunt à quouis intelliguntur, neque effectus similes quouis anno procreant: tamen à siderum uirtute pendent atq; efficacia, consensúq; inter se eorundem miro ac penè diuino.

Præcipua uis est luminarium Solis & Lunæ, quæ tempestatum mutationes cïent & efficiunt: cæteri uariant & moderantur, aliàs aliter, pro diuersa ad Luminaria cõfiguratione. Altera est stellarum orientium & occidentium. Quæ est Lunæ in eo congresso cum Sole, qui antecedit proximè

dies δηλωτικοὺς ἢ ἐπιδεικτοὺς τῶν ἐπισημασιῶν, erga cæteros Planetas habitudo atq; affectio: talem aut ſimilem in illud ferè redire tempus conſueuiſſe, quo ſe ſignificati euentus proferunt, docent conſiderati Planetarum ſitus.

Anno hoc quinquageſimo diem Vrbani proximè Solis Lunæq; coitus præcedit, quo tempore & Marti copulatur Venus in Tauro ſigno pluuioſo, & Luna mox à Sole digreſſa Cancrum occupat, quem eodem tempore ingreditur Mercurius, ſimulq́; cum Sole turbulentæ Orionis ſtellæ naſcuntur. Humidior ergo erit cœli aliquot diebus conſtitutio. Sub uindemiæ tempus, Mars Cancrum peruagatur, Lunaq́; ibidem ante σύνοδον ei coniungitur uix ſuperatis Hyadum Pleiadumq; ſideribus turbidis. Eodem modo igitur nimia aquarum ex pluuijs copia, & aliena humiditate uuas imbuet ac complebit, & uini maturationem aut tardabit aut impediet.

Neq; de uno die prædictiones tales intelligendæ ſunt, ſed aliquot dierum continuum complectuntur ſpacium, qui anteeunt & conſequuntur in hoc ordine præcipuos. Longum eſſet pertexere omnium cauſas, quas ij, qui cœli tractus inſpiciunt atque obſeruant, norunt: Suntq; eò diligentius inquirendæ, quòd de conſenſu motuum cœleſtium & effectionum admonent, cui non obſcurum prouidentiæ argumentum ineſt. Neq; ideo aut nullæ ſunt, aut ratione carent, quòd quandoq; fallunt: id enim

Diuinationes populares quandoq; fallere mirum non eſt.

enim mirum non est, cum & materia elementaris incertis admodum & uagis atq; instabilibus agitetur motibus, & aliæ causæ accedant interdum, quæ actionibus priorum uel miscent sese uel aduersantur. Satis est, si ὡς ἐπίπαν ad prænotata indicia καὶ ἐν πλάτει sese τὰ ἑπόμενα accommodent.

Reliqua huius generis non ex ipsa natura orta, sed fortuitis uel superstitiosis accepta notationibus, excludantur hoc numero, & inter Diabolica referantur: qualia sunt auguria de duodecim anni mensium temperie, quæ ex statu duodecim noctium diem natalem Christi consequentium desumuntur, & similia. Nullas enim in natura causas habent, nec cum euentibus consentiunt.

QVÆ SIT CERTITVDO prædictionum in quolibet genere: Quantum quibusque tribuendum sit: Quæ omnino impiæ sint ac reijciendæ.

HActenus quatuor præcipua genera prædictionum enumeraui, ad quæ particulares differentias reducam ordine. Priusquam autem accedam ad commemorationem singularum specierum, quid de his primis generibus sentiendum, & quid cuique tribuendum sit, constituam: quod difficile non est, his duobus immotis & immutabilibus principijs positis.

κριτήρια duo de oraculis diuinis & naturalibus obseruanda.

Primò, uera, firma, & certa esse suo quælibet loco, ordine, lege & cōditione, omnia prædicta uel diuina uoce tradita, uel diuinitus in natura cōdita atque ordinata, id est, quæ causas habent Physicas seu euidentes & conspicuas, seu obscuras uel ignotas.

Secundò, Deum esse liberrimum agens, & naturæ opificem ac Dominum, non astrictum secundis causis, ea lege, ut non poßit aliter agere quàm cogatur agere à connexu & serie secundarum causarum: Sed uelle & posse Deum liberrimè mutare aut moderari cum præmonstrata & instructa à naturalibus causis, tum ipsius uoce promulgata, aliàs alijs de causis, uel secundum immotam iusticiæ suæ regulam procedendo, uel ex immensa misericordia leniendo ac mitigando iusticiæ rigorem. Ex his κριτηρίοις æstimabimus uaticiniorum singulorum certitudinem, quousq; progrediatur.

Diabolica vaticinia damnantur.

Primum igitur damno in uniuersum Diabolica uaticinia omnia, siue ab ipso prolata Diabolo quouis modo, siue à superstitiosis sint conficta hominibus. Damno & eos qui talibus uaticinijs uel utuntur uel fidem adhibent, & sequor Regulam, Non habebis Deos alienos coram me.

Oracula diuina differunt inter se, non certitudine sed determinationis modo.

Secundo, oracula cœlestia etsi absq; omni dubio certißima sunt & uerißima: Deus enim qui solus & uerax est & seruans suarum promißionum, certò efficit & præstat, quæ prædicit aut promittit: tamen dißimilia sunt, & differunt non certitudine aut ueritate, quæ omnibus una est & eadem, (Omnia enim diuinitus prodita uaticinia immutabilia

bilia ſunt & neceſſario eueniunt, uerum ea neceßitatis lege, quam Deus ipſe conſtituit:) Sed modo determinationis differunt rebusq́;, quas uel promittunt uel prænunciant.

Aliter longè determinat Deus mala culpæ ſeu peccata & ſcelera in genere humano, quæ ſimpliciter nec uult nec approbat, neq; efficit aut ordinat, neq; adiuuat, impulſis uoluntatibus ad peccandum: Sed abominatur & odit ſine ſimulatione ardentißimè, & punit ſeuerißimè, etſi permittit ea, ac tolerat, & metas conſtituit, quouſq; indulſurus his ſit. Neceſſe eſt enim hanc ſententiam utraq; manu, imo toto uerius pectore comprehenſam tenere firmißimè, Deum non eſſe autorem malorum culpæ, nec uelle, nec probare ulla generis humani peccata: Sicut ſcriptum eſt, Deus non uolens iniquitatem tu es. Item Iohan. 8. de Diabolo dicitur, quando mendacium loquitur, ex proprijs loquitur. Et 1. Ioh. 3. Qui peccat ex Diabolo eſt, quia ab initio Diabolus peccat. Id & ſaniores Ethnici omnibus temporibus iudicio conſcientiarum uicti agnouerunt & ſtatuerunt. Plato grauißimè inquit,

Deus non eſt autor peccati.

κακῶν δὲ ἄιτιον φάναι θεὸν τινὶ γίγνεσθαι, ἀγαθὸν ὄντα, διαμαχητέον παντὶ τρόπῳ, μητέ τινα ταῦτα λέγειν ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει, ἢ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μητέ τινα ἀκούειν, μητὲ νεώτερον, μήτε πρεσβύτερον, μήτ᾽ ἐν μέτρῳ μήτ᾽ ἄνευ μέτρου μυθολογοῦντα, ὡς οὔτε ὅσια ἂν λεγόμενα

ἢ λέγοιτο, οὔτε ξύμφορα ἡμῖν, οὔτε ξύμφωνα αὐτά αὐτοῖς.

Aliter uerò de malis pœnæ constituit, quæ ordinat ipse de æterna iusticiæ suæ regula.

Aliter bona determinat, quæ non uult tantum & approbat, sed efficit ipse, & certo consilio hominum generi confert ac dispartitur, aliàs immediatè: multi enim leguntur in historijs mirandi euentus, quos ad diuinam prouidentiam referri necesse est, cum non eo prouenerint ordine, ut causæ secundæ, quæ gubernarint præcipuè euentum, monstrari poßint: Vt cum seruatur Moyses abiectus in aquam, Cyrus expositus, Petrus eductus ex carcere, Populus Israëliticus in alueo maris rubri: Aliàs mediatè, uel sanctorum Angelorum ministerio, uel excitatis in genere humano præstantibus uiris ad res magnas gerendas, ad constituendas politias, defendendam Ecclesiam, tuendos insontes, uindicanda scelera, quorum & regit ac fortunat consilia atque industriam: uel secundarum causarum actionibus, coniunctis ac directis ad salutares effectus & uitæ necessarios. Etenim & hoc certißimè nobis persuasum esse oportet, non tantum bonorum honestorum, sed & utilium autorem Deum esse: à Deo proficisci salutaria & moderata consilia, fœlicem & tranquillam gubernationem, pacem, ubertatem rerum fruendarum: neq; conatus ullos aut consilia publica uel priuata salutaria esse, aut procedere sortiriq; exitus optatos, nisi fortunentur, iuuentur, promoueantur & ad

præfixos

præfixos fines deducantur diuinitus: Sicut Christus inquit, Sine me nihil potestis facere: Item, Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi datum sit ei desuper. Etiam hoc Ethnicos sapientiores coëgit fateri res ipsa. Sæpe repetit hanc sententiam Pindarus, γλυκύ δ᾽ ἀνθρώπων τέλος ἀρχάτε δαίμονος ὤρνυντος ἄυξεται.

In Olympijs: ἐκ θεοῦ δ᾽ ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ ἐς ἀεί πραπίδεσιν. Ibidem, πολλοί δ᾽ ὅδοι σύν θεοῦ εὐπραγίας. Item, ἐᾶ πόλεμον, ἐᾶ μάχαν χωρίς θεοῦ.

Rursus aliter determinat, quæ ipse gubernat, aliter ea quæ à libera hominum uoluntate καὶ ἐκ προαιρέσεως, uel à causis Physicis ordinatis cœlestibus uel materialibus, id est, ἀπὸ ἀνάγκης ἢ φύσεως, oriuntur ac dependent.

Hæc discrimina considerare necessarium est, quia lucem adferunt & his disputationibus, & multis partibus doctrinæ cœlestis. προαιρετικὰ hominum præuidet, præuisa determinat circumdatis metis: Neq; hæc uel præuisio ac præscientia uel determinatio, aut uim adfert uoluntati, aut necessitatem euentui.

Quanquam autem oracula cœlestia, quæ ferè à diuinitate propter præuisas & antecessuras causas decernuntur, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καθ᾽ ὑπόθεσιν, id est, necessitate consequentiæ necessaria sunt: tamen gradus constitui oportet & discrimi-

Oraculorum diuinorum discrimina.

na. Vaticinia de Christo uenturo, morituro, & resurrecturo pro genere humano, de restitutione generis humani, de receptione propter Filium, de remißione peccatorum, de donatione Spiritus sancti, de aduentu Domini, de resuscitatione mortuorum ad iudicium, de uiuificatione & æterna lætitia beatorum in uita futura, de pœnis impiorum, et similia, quæ Deus etsi propter certas causas πρoηγουμένας decreuit, tamen ipse efficit ac gubernat:

Vaticinia de rebus spiritualibus.

Hæc ergo, certißima sunt & prorsus necessaria immutabili lege neceßitatis, qua promulgata sunt, ut Omnis qui credit in Filium, non pereat, sed habeat uitam æternam, Omnis qui non credit in Filium condemnetur. Necesse est enim unumquemq; uolentem fieri participem æternorum bonorum, iusticiæ & uitæ æternæ, gratuitæ remißionis peccatorum, donorum Spiritus sancti, ueræ reconciliationis cum Deo, firmißima fide statuere, uerißimè omnia illa & pertinere ad se, & sibi exhiberi ac communicari gratis ex immensa misericordia propter Iesum Christum æternum Filium æterni Patris, μεσίτην καὶ ἱκέτην nostrum apud Patrem, qui, cum oporteret unum in genere humano exoluere λύτρον pro reliquis æternæ iræ Dei reis, & satisfacere iusticiæ Dei, nemo autem id præstare posset, nisi simul & Deus esset, misertus nostri, de arcano consilio diuinitatis, natura humana sibi circumdata indissolubili fœdere, genus humanum sibi adiunxit ac copulauit, idq; Deo Patri reconciliauit,

obedientia

obedientia quam Deus Pater *requirebat integrè præstita,& pœnis quæ nobis sustinendæ & perferendæ erant, in se deriuatis.*

SECVNDO, *certißima sunt & uaticinia de* Imperiorum *serie, administratione, distractione, ruinis, succeßibus in gubernatione, qualia sunt* Danielis *uaticinia,*Esaiæ,Ieremiæ, & Ezechielis *quædam.* Habet enim Deus *comprehensam mente uelut ideam omnium* Imperiorum, & *rerum in* Imperijs *gerendarum:* Quæ *quocunq; tempore euentura sint,quo ordine,quibus autoribus,quo successu, quo exitu, multo antè prospicit, præuisa ita distribuit ac determinat,ut uirtutem afficiat præmijs, scelera puniat.* Vult *enim genus humanum multiplicibus colligatum fœderibus, præcipuè uerò politijs uelut carceribus septum & conclusum uiuere coniunctim,collatisq; & coniunctis operis cum doctrinam de* Deo *aliasq; uitæ necessarias artes explicare,illustrare, ac propagare, tum hanc societatem fouere ac tueri:* Vult Imperia Ecclesiarum & *omnium honestarum artium domicilia & propugnacula,ac ueræ disciplinæ neruos esse, exequi iusticiam,ornare præmijs uirtutem, patrocinari insontibus, custodire ac defendere pacem, cohercere ac compescere iniustè & tyrannicè grassantes, punire libidines.*Idcirco & *indidit hunc sensum omnibus non prorsus feris, ut ament,expetant, quærant & amplectantur ueram animorum in politica uitæ consuetudine coniunctionem, & ipse tanquam in statione consistens custodit* Imperia, *tanta seueritate,*

Vaticinia de Imperijs.

ritate, ut eos qui moliuntur diſsipationes, aut turbant rectè conſtitutos cœtus occultè uel palàm, mirabiliter præter omnium ſpem & opinionem, uel detectis inſidijs iudicibus uinciendos tradat, uel ſi laqueos iudiciorum declinent & euadant, horribiliter cœlitus ulciſcatur. Quando uerò rebus ſecundis & ad uoluntatem fluentibus, opibusq; & potentia animi elati exultant, luxuriant & ferociunt: Quando creſcunt impune εἰδωλομανίαι, *tyrannides, libidines, & alia ſcelera publicè & priuatim: Deus excitat, armat & roborat alios, qui & ipſos tollunt principes, & florentiſsima regna uaſtant ac delent: Deus eſt enim qui transfert & conſtituit Imperia Mundi.*

Etſi uerò immutabiliter ſcelera odit Deus: tamen tolerat, & quouſq; toleraturus ſit definit, & quando mutatis Imperijs ea uindicaturus ſit decernit. Hæc decretio etiam ſi ſit patefacta, non tamen euentum neceſſariò attrahit, ut fruſtra ſperetur conſequuturum aliud, quàm quod promulgatum eſt. Fit enim propter cauſas poſitas in poteſtate libera uoluntatis hominum, quæ cum ſit domina actionum liberrima, aliter agere, quàm prædictum eſt, poteſt. Nec præuiſio adfert uoluntati neceſsitatem ui cogentem eam ad præuiſas diuinitus actiones. Idcirco uaticinia περὶ τῆς τῶν μοναρχιῶν ἢ αὐξήσεως, ἤγε ἀκμῆς ἤτοι παρακμῆς, *de ruinis & interitu, ſola neceſsitate conſequentiæ, ſeu* κατὰ ὑπόθεσιν, *neceſſaria ſunt.*

TERTIO

TERTIO, *similis est ratio uaticiniorum monentium de Pseudoprophetis exorituris in Ecclesia, & antecessuris nouißimum diem, de scandalis grassaturis in Ecclesia, de corruptione sanæ doctrinæ, de blasphemijs in Filium Dei, & singularia illa de pertinacia præfracti Pharaonis perseuerantis in contemtu minarum cœlestium, & consilio delendi populi Israëlitici, de Iuda prodituro Christum. Quanquam enim euentura talia in Ecclesia prospicit Deus, metisq; præfixis uelut sistit atq; inhibet, & quando, quibus modis ulturus ea sit sancit, non tamen efficit. Nec præuisio diuina, determinatio, & præsignificatio, urgent, ut necessario fiant. Quia inuasura in Ecclesiam præcognoscit, ideo determinat. Nobis ea aperit & nunciat, ut & doceat & præmuniat, ne terreamur deformitate scandalorum, uel offendamur, uel seducti religiosa specie Pseudoprophetarum, furoribus eorum contaminemur aut capiamur.*

Vaticinia diuina de pœnis cum conditione pœnitentiæ intelligantur.

QVARTO, *uaticinia quibus pœnæ & calamitates propter peccata denunciantur, habent annexam conditionem pœnitentiæ. Etsi enim uerè Deus ac horribiliter irascitur peccatis, eaq; atrocißimè ulciscitur: tamen uictus deprecatione & obedientia æterni Filij sui, iusticiæ misericordiam mirabili temperamento miscuit, ita ut promiserit se mitigaturum pœnas, & alleuaturum ærumnas pœnitentibus, hoc est, ijs qui agnoscunt sese, & uero terrore ad cogitationem & conspectum peccatorum suorum & iræ diuinæ expauescunt, rursusq;*

erecti fide accedunt ad Deum huius intercessoris Filij Dei regnantis ad dextram Patris fiducia, & petunt condonationem peccatorum, atq; auxilium Spiritus sancti, studentq; edere fructus uitæ melioris. Talibus se leniturum pœnas & ærumnas, iurans asseuerat, Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Et repetita est creberrimè hæc conditio ueræ & non simulatæ pœnitentiæ, includenda cœlestibus minis paßim in tota sacra doctrina.

Promissionibus bonorum corporalium annexa conditio Crucis & castigationis.

QVINTO, uaticinijs, quæ continent promißiones corporalium bonorum, adiuncta est conditio Crucis, afflictionum & ærumnarum. Sed hanc sola intelligit Ecclesia, quæ ex uerbo per Filiũ patefacto scit, uelle Deum, ut totum genus humanum sit subiectum Cruci propter peccatum, Ecclesia uerò præ cæteris gentibus affligatur & exerceatur durius: Et quas habeat huius consilij causas clementißimus Pater, ex doctrina Filij Dei discit: Nec Deum grauioribus oneraturum periculis hunc miserum & cæteris gentibus omnibus inuisum cœtum, quàm sufferre poterit ac perpeti, certò credit ac statuit. Idcirco cum sæuißimis iactatur & concutitur procellis, laceratur, premitur, expilatur, eijcitur in exilium, igne ferroq; desolatur à Tyrannis, necatur fame, nunquam tamen deleri totam sinit Deus: sed ex dißipatis cœtibus, uelut naufragio fractas tabulas, colligit & componit, instaurat eam rursus, seruat ac protegit, ut sint qui celebrent ipsum etiam in hac uita.

Hæc

Hæc ferè ſunt præcipua uaticiniorum cœleſtium diſcrimina, quibus ita diſtinctis certitudo ſingulorum fit illuſtrior.

Bonorum ſeu æternorum ſeu corporalium Deus ipſe autor eſt atq; effector. Ipſe ea impertit & largitur hominum generi, eo diſcrimine, ut æterna bona ſine omni conditione offerat ac donet accipientibus fide, corporalia temperet ac miſceat Cruce & afflictionibus.

Mala pœnæ, id eſt, calamitates omnis generis identidem deſtinat atq; infligit ipſe, Aliàs ſine ſecundis cauſis per Angelos ſanctos, aut permittens Diabolis ut ſæuiant: Certum eſt enim, magnam partem triſtiſſimorum euentuum oriri præcipuè à Diabolo, qui furores in impijs confirmat: Aliàs per ſecundas cauſas, eaſq; aut naturales ac deſtinatas, inhibitis mutatiſue naturalibus earum actionibus, ut cum cœli uirtutibus clauſis terra ſterileſcit: aut uoluntarias, impellendo bonos uiros ſeu in Magiſtratu conſtitutos, ſeu priuatos, ad punienda ſcelera publica & priuata, permittendo malis ut graſſentur.

Mala culpæ nec uult nec efficit, etſi præuidet & permittit, ut talia uel Diaboli excitent, uel homines aut ſua malicia, aut à Diabolo incitati perpetrent.

Prædictionum Phyſicarum certitudo inſtabilis.

Prædictionum Phyſicarum, quas ex ſignis & cauſis naturalibus ſenſui obuijs homines ratiocinando colligunt, longè diſſimilis eſt ratio, & certitudo longè infirmior multis de cauſis, quas coniungi

iungi omnes, ſimulq; examinari & penſitari accuratè neceſſe eſt, ſi de certitudine harum coniectationum ſeu præſagiorum pronunciare quid uolumus.

Siue enim cauſarum, ſeu neceſſariò ſeu naturaliter agentium, effectus, ſignorumue monita in quocunq; genere, quibus declarantur ac præſentiuntur conſequentia & futura, ſiue euentus qui liberis humanæ uoluntatis motibus atq; actionibus accidunt, inueſtigentur: expendi neceſſe eſt cauſarum naturam, uim, & efficaciam: Vtrum propinquæ ſint cauſæ uel remotæ, καὶ τῶν αἰτίων αἴτια: Vtrum καθ᾽ αὑτὰ αἴτια ſint, aut κατὰ συμβεβηκὸς, id eſt, ueræ per ſe, ac propriæ cauſæ, an accidentariæ: Et ſi ſint καθ᾽ αὑτὰ αἴτια, an ſint κύρια αἴτια, an συναίτια, an σύνεργα: An ſeſe habeant ὡς τὰ μέρη, an uerò ὡς τὰ ὅλα καὶ συνθέσεις: An κατ᾽ ἀνάγκην agant, aut κατὰ φύσιν, aut κατὰ προαίρεσιν: An χωριστὰ ſint uel ἀχώριστα: An ſint κατ᾽ ἐνέργειαν αἴτια, uel κατὰ δύναμιν: Vtrum interuenire aliæ cauſæ poßint, quæ uel hebetent, atq; obtundant, aut etiam prorſus reprimant cæterarum ἐνεργείας & uires, uel obſtent ac prohibeant, quo minus ſuo & uſitato tenore procedant ad effectus petiti completionem: Quæ ſit conditio materiæ effectionibus cauſarum ſubiectæ: quæ huius ad cauſas ποιητικὰς ἀναλογία & habitudo: Vtrum ad eum effectum, cuius inquiſitio

Cauſarum varia diſcrimina.

inſtituitur,

institituitur, oporteat concurrere plurium causarum συμπλοκὴν.

Præter hæc & aliud est, quod difficultatem coniectandi auget, & præuisorum ac præscitorum Physicorum certitudinem infirmat ac labefactat. Pleraq; enim in tota rerum natura fiunt & eueniunt non ἀναγκαίως *& necessario, sed* ἐνδεχομένως *: Cuius rei causa est, liberrima* Dei Archi*tecti & operum naturæ gubernatoris uoluntas atq; omnipotentia.*

Physicarum prædictionum certitudinem labefactat contingentia.

Etsi enim indidit singulis suos agendi modos, quos naturis non eripit: tamen nec à Physicis *causis edi consuetæ, & exertæ iam atq; in accommodatam & adhibitam materiam directæ defixæq; actiones, quæ sunt* ἀπροαίρετοι κινήσεις *naturarum, idem eodem modo semper efficiunt : neq;* προαιρετικὰ *hominum, ut instituta inchoataque sunt, ac deliberata & destributa, ita neçessario procedunt, aut in eum exeunt finem, in quem sunt directa & conclusa.*

Inde Aristotelicæ *natæ* περὶ τύχης καὶ αὐτομάτου *disputationes.*

Liberrimè *enim* Prima *causa & uim secundis suppeditat, aut cum uult subtrahit, & agentium* ἐνεργείας *gubernat ac dirigit, uel restringit cum uult, & promouet effectiones, atq; opera maturat uel elidit atq; impedit cum uult, deniq; liberrimè regit & dispensat omnia, ut* κατ' οἰκονομίαν *per*

Causa prima tripliciter agit in secundas.

ordinatam causarum seriem, aut κατ' εὐδοκίαν, suo consilio & arbitrio aliquid præter ordinem & contra cursum causarum moliendo, aut κατὰ συγχώρησιν indulgendo & permittendo aliquid. Longè aliter incitat regit & struit, aut contrà infrenat & inhibet causas ἀπροαιρέτους & Physicas, quæ sine deliberatione, sineq; delectu & libera facultate, prorsus naturæ suæ sequuntur ductum atq; impetũ: aliter προαίρεσιν hominis, cui τὸ αὐτεξούσιον non adimit, quod ex naturæ uulnere adhuc reliquum est cum horribili & deploranda ἀδυναμίᾳ, ad ea præstanda, quæ lege Dei præcipiuntur, & δυνάμει incitante ad contumaciam uoluntati diuinæ aduersam.

Ordine agentem uoluntatem & sustentat & adiuuat: Ruentem contra ordinem non adiuuat, etsi sustentat. Etsi conatum non impedit in actionibus ordini contrarijs: tamen, uel ne perficiat quod conatur, prohibet, uel, quousq; quod illa conatur, permissurus sit, constituit.

Deus agit liberrime.

Etsi igitur suis & proprijs agunt singulæ causæ uiribus: tamen liberrimè Deus, uel Physicarum actiones incitat, intendit, & acuit, aut inhibet prorsus, ac uelut compescit, ne exerant sese, aut mutat: uel uoluntariarum si non actiones, euentus tamen qui petuntur, & ad quas actiones diriguntur, impedit: Et uel alios, longè diuersos aut ex Diametro contrarios propositis obijcit, uel petitos

euentus

euentus aliter gubernat & præſtat, quàm humana ſapientia decernit.

Quanquam autem diſputat Ariſtoteles, & cœleſtes cauſas ſimplici atq; abſoluta neceßitate eaſdem perpetuò actiones edere, & Primam cauſam inſolubili uinculo ſecundis ita connexam eſſe ac copulatam, ut aliud nequeat inſtituere opus ullum, quàm tota ſeries coniunctis actionibus molitur & ſtruit, aut aliam uſurpare uim, quàm qualem eædem cauſæ flagitant: Inquit enim, πάντα τὰ φύσει ἢ ἀεὶ οὕτω γίγνεται ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ: *tamen refutatur ac reuincitur cum euidentißimis multiplicis experientiæ teſtimonijs, tum autoritate doctrinæ ſacræ.*

Connexio Primæ cauſæ & ſecundarum, nequaquam neceſſaria.

Non Deus eſt numen Parcarum carcere clauſum,
Quale putabatur Stoicus eſſe Deus.
Ipſe poteſt Solis currus inhibere uolantes,
Ipſe uelut ſcopulos flumina ſtare iubet.

Eadem donauit perfectione cœleſtia corpora, ut nullis eſſent obnoxia affectionibus, ſuisq; ſine ceſſatione aut offenſione circumagerentur motibus certis ac ſtatis uicibus, & curſus ſemel peractos mox eadem lege conſtantißimè repeterent, atq; in parte Mundi inferiore & elementari, aëris conſtitutiones moderarentur & attemperarent uitæ animantium, rebusq; terra naſcentibus.

Inſtituit hunc ordinem Deus certo conſilio: eundem ſuſtentat, conſeruat & adiuuat.

Rurſus cum uult, aut cum res requirit, neglecto ordine & connexu cauſarum, uel ſiſtit concita-

tißimos orbium cœlestium motus, uel roborat atq; exacuit particularium causarum uires cæteris præteritis, uel cohibet ac uelut infrenat, ne erumpant.

Cum itaq; omnium secundarum causarum tam ἀναγκαίων *seu cœlestiū, quàm* φυσικῶν καὶ προαιρετικῶν, *effectus sint contingentes, etsi dißimiliter & alij alio modo: contingentiæ uerò in tota rerum natura causa sit libera uoluntas* Dei *gubernantis hunc à se fabrefactum* Mundum, *& distinctum in eo ordinem partium, suo consilio & iudicio, liberrimè sine coactione ulla: perspicuum est non parum inde de certitudine diuinationum, quæ ex ordinatis in natura* δυνάμεσι *fiunt, decedere, quòd* Prima *causa domina motuum omniū atq;* ἐνεργειῶν, *etiam certò & sine errore peruestigatas ac comprehensas causas, multis modis mutare potest.*

Voluntatis humanæ libertas.

Præterea in illis euentibus, qui arbitrarijs hominum actionibus accidunt, contingentiæ causa est libertas uoluntatis humanæ.

Nostrum est enim, nostraq́; in potestate collocatum, politicum omne, seu elicitum seu imperatum, uelle, nolle, appetere, non appetere, assentire aut dissentire, eligere aut reijcere, sequi aut declinare, urgere ac persequi quod inchoatum est, aut abijcere instituta de suscipiendis actionibus consilia & deliberationes, uel iam susceptas actiones deponere, ac uertere uel flectere sese ad alia, quæq́; sunt huiusmodi.

Nostrum & hoc est, insitas nobis connatasq; à prima origine ad uirtutem propensiones, studio diligentiaq; excitare, fouere ac conformare: Incitamenta ad uitia, affectusq; uehementes & inconsideratos, aut reprimere ac uelut strangulare & suffocare doctrina, assuefactione, cultuq; diligenti, priusquam adolescant & confirmentur: aut ita domare ac compescere, ut imperio rectæ rationis subdita, intra suas se metas contineant & uoluntati pareant.

Materiæ elementaris fluxibilitas variat prædictiones Physicas.

Physicarum uerò causarum actiones atq; effectus, insigniter uariat fluxibilitas & instabilitas materiæ elementaris, quæ uagis admodum & incertis ac uarijs agitatur motibus, nec eas quas semel complexa est formas, retinet perpetuò, nec uno fertur motu simplici: sed leui occasione irritata causis agentibus, pristinas formas excutit, & nouis præparata motibus nouas assumit atq; induit, uagaturq; in hac sede elementari ordine incerto huc illuc, prout à causis agentibus in hanc uel illam partem trahitur, uoluitur, aut propellitur, aut hoc alioue modo afficitur. Nec certas ullas aut stabiles ac perpetuas primarum qualitatum habet mixtiones. Mutantur enim hæ cum formis ipsis: his uerò amotis & abolitis mixtione dissoluta, qualitates quoq; abscedunt ac dissipantur, moxq; noua proportione inter se in eodem subiecto miscentur & iunguntur, quæ congruit formæ occupaturæ materiam.

Tales materia elementaris cum uices motuum

 mutationumque

mutationumque subeat ac sustineat, quàm difficile sit de his coniectari, nemo est qui non agnoscat.

Atq; ut exactius infirma omnium harum diuinationum certitudo perspiciatur, repetam paulo altius, sed generatim tamen & strictim, euentuum causas, ex quibus liquidò patebit, quanta sit in hoc toto genere difficultas, quàm prona & lubrica ad errandum uia, ob tantam uarietatem & obscuritatem causarum, tamq; uagos materiæ motus: & ordiar à naturalibus.

Incertitudinis prædictionum Physicarum exempla & causæ.

Difficile est constituere, utrum causæ, quæ de secuturo effectu testimonium perhibent & spem faciunt, satis roboris habeant ac uirium ad eundem producendum ac perficiendum. Frequenter enim illæ, quæ inquiruntur causæ, quæq; coniecturas de euentibus suppeditant, ad eosdem uim tantum μερικὴν seu ἀπὸ μέρους conferunt, nec absoluendis sua ui effectibus sufficiunt, citra opem causarum sociarum. Non raro incidit uis contraria, quæ uel inchoatos iam effectus à prioribus discutit ac demolitur, uel omnino prohibet, ne exerere uim suam illæ queant, uel exertam quidem, priusquam opus inchoatum compleat, uelut interrumpit ac sistit.

Non semper Luna, uel Tauri Hyades Pleiadesq; subiens, uel nebulosas præteriens Cancri stellas, quibus Asellorum & Præsepis est nomen, pluuias ciet.

Sæpe uniuersales & particulares causæ dissentiunt inter se: Particulares fœlicia pollicentur,

Vniuersales

Vniuersales aut damna minantur, aut exitia clades
q; portendunt & inferunt, quæ cum sint ualidiores & efficaciores (ὑποπίπτει γὰρ ἀεὶ, ut rectè Ptolemæus ait, ἡ βραχυτέρα αἰτία, τῇ μείζονι καὶ ἰσχυροτέρᾳ) elidunt atq; excludunt particularium causarum significata & effectiones. Sic uno die in prælijs pereunt multa millia, quorum sunt dißimilima fata: Pestilentibus morbis conficiuntur plurimi, quibus diuturnam uitam & astra & cæteræ causæ Physicæ propinquæ spondent.

Sæpe cum causæ adsunt satis efficaces & firmæ: tamen materiæ tantum est robur, tantaq; ad renitendum uis, ut etiamsi labe afficiatur aliqua, non succumbat tamen, sed deuictas à sese causas, quæ infestant, repellat ac profliget. Nom omnes lethalibus & acutis oppreßi morbis pereunt: Oportere enim analogiam esse τῶν ἐνεργούντων αἰτιῶν, πρὸς τὴν ὑποκειμένην ὕλην, & in materia ἐπιτηδειότητα ad patiendum, notum est.

Etsi naturalia uno modo semper agunt, nec contrahere ac cohibere delectu spontaneo, aut auertere ab amota materia, aut suspendere actiones possunt: requirunt tamen & congruentem καὶ σύμμετρον uiribus suis materiam, & obtemperantem, non aduersantem actioni. Sæpe materia elementaris ut uaga est & instabilis, leui momento impulsa, fertur sine ordine & fluctuat temerè: quo fit ut quandoq; nubes aliunde aduolutæ, cœlum, quod

clarum paulo antè & tranquillum erat, operiant ac turbent, ibi uerò ubi primùm collectæ coierunt aër serenescat.

Quandoq; remotæ causæ prospera innuunt, propinquæ tristia: ut in Crisibus interdum Luna rectè posita, nullisq; hostilibus circumsessa uel oppressa radijs, spem facit de liberatione ægroti, aut mutatione insigni in melius: Tanta tamen morbi est sæuitia, tantaq; naturæ imbecillitas, ut frustra cœlestes causæ fractis prostratisq; uiribus opitulentur. Interdum contrà, cum astra infausto situ & tristia denunciant, & ægrotum affligunt atq; infestant cum morbo ipso pariter: tamen si natura ægri uigeat, luctatur cum utraq; causa, superatoq; & excusso nocumento, quod utraq; infert, uincit & euadit.

Deniq; sæpe cum nihil est uitij, nihil imbecillitatis, aut erratorum, in causarum naturalium serie, nihil deest quod ad consummationem præuisi operis requiri posse uidetur, nec materia actionibus causarum obnititur, neq; alioquin fortius agens ijsdem obsistit: Deus tamen ne fiat, multis modis prohibere potest: Idq; & facit sæpißime, & totam naturam liberrimè gubernat.

Exempla liberrimæ gubernationis Dei in natura.

Plenæ sunt exemplis historiæ sacræ. Consistit Sol Iosua Hierichunta oppugnante, & postea Ezechia conualescente: sterilescit terra, & stellarum effectiones, quæ annuatim certis uicibus, pluuijs excitatis, terram rigant ac fœcundant, diuinitus interclusæ cessant ad tempus Heliæ seculo: Solis lumen

men euanescit Christo pendente in cruce: Non urit ignis pueros Israëliticos in camino Babylonico: Non urit Polycarpum ardenti impositum rogo: Non extinguitur Ionas in uentre Ceti conclusus: Non fame perit Moses quadraginta continuos ieiunans dies, cum teste experientia, octiduana fames ferè perimat hominem: Fissæ maris rubri aquæ, & in altum scopulorum instar eleuatæ, fluxu natiuo uelut represso & fixo, consistunt, nec transeuntem populum obruunt.

Ad hunc modum liberrimè Deus imperat naturæ, & multa tristia mala, quæ & designant & inuehunt causæ naturales, immensa misericordia ad piorum preces lenit & auertit.

Causarum cœlestium & naturalium certitudo, pendet ex Conditoris uoluntate.

Agunt cœlestes causæ necessariò. Quamdiu hic status rerum persistet, Solq; ab ortu feretur in occasum, diem pariet, toto, supra quod uoluitur, Hemisphærio collustrato: rursusq;, cum ab occasu in ortum reuoluetur, noctem inducet, terra soliditate sua radijs ipsius officiente, & ne in auersum Hemisphærium pertingant prohibente. Quamdiu etiam, ab æquis medijsq; cœli partibus, Austrum uersus Sol agetur & Boream, quatuor anni tempora, accessu suo & reditu ad locum unde exierat, distinguet ac temperabit.

Eodem modo homo gignit hominem, bos bouem, leo leonem, suisq; è seminibus ac principijs arbores, frutices, herbæ, ortum necessariò ducunt. Sic enim ab initio hæc constituta, Dei iussu tenorem seruant suum seriemq;: Sed tantisper, donec adiuuat

& uim confert Prima causa, qua non agente, aut contrarium intendente, cessant, seq; ad præscriptum & ordinationem Primæ causæ inflectunt & accommodant: Fitq; id multo frequentius, quàm nos animaduertimus aut obseruamus. Inenarrabili enim bonitate fouet, sustentat, protegit, ac defendit genus humanum: Multa præcauet, multa moderatur, multa depellit & amolitur, quæ nulla nos sagacitate aut uigilantia exploraremus, nulla sapientia, nullis uiribus arceremus à nobis aut amoueremus: Bona exhibet ac cumulat, quæ neque exquireremus nec consequeremuur ulla diligentia nostra, & naturam saluti hominum attemperat propter Ecclesiam, quam cum uelit conseruatam ad extremum usq; Mundi cursum, ornat atque instruit rebus necessarijs, conflictantem cum ærumnis erigit ac roborat, & contra Diaboli furores defendit mirabiliter, ac uelut ex faucibus Orci ereptam sæpißimè in tutum collocat, cum omnibus humanis destituta præsidijs, & funditus interitura uidetur: Cum uagantur pœnæ in genere humano atroces, & peste, fame, bellis, uelut falcibus, demetunt ac prosternunt multitudinem profanam, parcit Deus illis, qui conspersi ac signati sanguine Filij sui notas innocentiæ præ se ferunt, eos tuetur, tutosq; atq; illæsos præstat, ut sint qui ipsum uera fide inuocent & colant.

Testantur hoc mirandæ liberationes Sanctorum. Apud Ezechielem mandat Dominus Angelo percutienti

percutienti impios, ut parcat illis, qui uero dolore deplorabant ac detestabantur profanationem, quæ fiebat in populo Dei.

Omnino tribuendus est Deo hic honos, quòd poßit & uelit opitulari nobis, etiam cum à tota natura destituimur, contra seriem omnium secundarum causarum, cumq; deserti prorsus & abiecti uidemur. Et multa accidunt plurimis hominibus, in quibus euentus mirandi fateri eos cogunt, se à Deo sine causis secundis seruatos esse.

Fridericus & Iohannes Saxoniæ Ducum diuinitus seruatorum pulchra historia.

Recitabo ex multis unum exemplum insigne. Duces Saxoniæ fratres, Fridericus Elector & Iohannes, in Albi à Torga VVitebergam nauigarunt, cum recens soluta glacie, magnæ moles congelatæ Albi innatarent. Hæ nauim utrinq; quassarunt, ut cum VVitebergæ in ripam uicinam arci egreßi essent, carina nauis mox latè finderetur, & latera resoluta deciderent. Intuentur id spectaculum Principes stantes in ripa, cum magna admiratione, cogitantes quanto in periculo fuerint, & agnoscentes diuina ope nauim seruatam esse integram, donec ipsi inde egreßi essent. Tandem post longum silentium inquit Dux Fridericus ad fratrem. Fateamur nos diuinitus seruatos esse, & grati beneficium Dei celebremus, qui nos & in hoc periculo, & in alijs protexit: Quòd autem nobis egreßis nauis dilaceratur: profecto metuo post nos, nostræ nauis, id est, domus Saxonicæ, dilacerationem.

Eadem

Eadem pœnarum est ratio ut suprà monui. Incutiuntur clades calamitatesq́;, & uniuersim pœnæ multæ, pijs: Iudicium enim à domo Dei incipit: plures & atrociores impijs à Deo, quas nec significatrices ullæ, neq; effectrices causæ, in serie causarum ordinatarum antecesserunt. Merguntur in æternam mortem primi parentes uoce diuina: Igne misso cœlitus, consumuntur oppida Sodomitica.

Agrippa delectatus impijs populi acclamationibus, quibus Deo æquabatur, statim ex putredine corporis uermibus oppletus, inter teterrimos & pestilentißimos halitus, & fœdè obrepentes faucibus lumbricos, animam exhalat.

Concussa Hierosolymorum fundamenta, quæ à Iudæis imperij Romani iugum excussuris, & deletam populi politiam renouaturis, instaurabantur sub Iuliano, terræmotu disijciuntur, terráq; dehiscente cum multis hominum millibus deglutiuntur.

Iulianus Apostata sagitta ex incerto missa transfigitur: Cerinthum contumelia afficientem Filiũ Dei, balneæ opprimunt: Arius in cloacam intestina effundit. Fiuntq́; huiusmodi multa, quæ intentat Deus non præmißis aut ad eum effectum instructis secundis causis.

Neq; in hac commemoratione prætereundus est impostor Diabolus, cuius est antea exposita atque declarata potentia.

Sceleratè

Sceleratè abutitur natura rerum ad perniciem generis humani. Callidè perniciosas præstigias Physicis effectibus conformat, & multa in ordine causarum suo tenore progressuq; agentium turbat: Mala, quanta potest calliditate, attrahens & urgens, in ceruices nostras cogit ac contorquet: Bona abigit & excludit.

Diabolus scelerate abutitur natura ad perniciem hominum.

Tanta ergo cum sit causarum uarietas, tanta dißimilitudo in agendo, cum liberè agant aliæ atq; consulto iudicio delectuq; adhibito: necessariò aliæ, & ex liberis prima causa cæteras omnes liberè gubernet: omnino diuinare aut constituere, quando ad causas certo & indubitato sequuturus sit effectus, difficile est.

Accedit ad hanc causarum uarietatem multiplicem dißimilitudo uatum, significationes causarum signorumq́; interpretantium.

Cernimus quosdam peculiari naturæ ductu, insitaq́; à stellis solertia ac sagacitate, mediocri siderum cognitione exculta, longè uerius promtiusq́; ex obuijs aut aliquanto antè præuisis indicijs elicere futura, quàm qui sola arte excellunt, naturæ adiumentis destituti: Imo hac ipsa ui ingenij solertiq; στοχασμῷ multa perspicere & consequi, quæ ars ipsa aut minimè erueret, aut difficilimè assequeretur: Siquidem natura paucioribus, ars pluribus indiget.

Vatum dißimilitudo diuinationes uariat.

Et in hoc numero quidam existunt, qui non solum euentus particulares artificiosißimè indagatos proferunt, sed penè momenta ipsa atq; articulos

temporum,

temporum, quibus promunt ſeſe antè declarati caſus, collimant.

Alios contrà uideas ſumma doctrina, & eorum quæ ad artem pertinent, cognitione ampliſsima inſtructos, cum ſe ad præſagiorum uſum conuertunt, ridiculè falli, atq; aberrare.

Quoſdam rurſus experimur reperiri, qui cum excellentibus naturæ dotibus, & aptitudine ad diuinandum natiua, doctrinam copioſam uſumq; artis plurimum coniunxerunt, & prædictos utroſq; ſuperant.

Vates duobus præſidijs eget Natura & arte.

Duplici ergo præſidio futuro uati ſeu coniectori (ut in omni artium genere) opus eſt, Naturæ & Artis. Naturæ uis à ſtellarum certarum fœlici conuenientiq; poſitu proficiſcitur, & arte multo eſt potentior, ac plus confert, adeo ut ſi deficiat, ars quantocunq; elaborata ſtudio, mutila tamen euadat ac manca.

Etſi enim quæ natura inſunt arte expoliri abſoluiq; deſiderant, fruſtra tamen ferè in doctrina regulisq; ipſis operam ponimus ac deſudamus, cum nulla præceßit ἐπιτηδειότης *naturæ, eoq; magis in hoc genere diuinandi de occultis & futuris, quòd in eo plus, quàm diſciplinis cæteris, uis naturæ pollet ac præſtat.*

Ptolemæus quæ in Aſtrologo requirantur oſtendens, concinno breuiq; Aphoriſmo complexus eſt utrunq;, ἀπὸ σοῦ καὶ ἀπὸ ἐπιστήμης. *Sed naturam exactiſsimæ abſolutiſsimæq; doctrinæ præponit.*

Inquit

Inquit enim paulo pòst, Ἡ ἐπιτηδειότης ψυχῆς πρὸς γνῶσιν πλεὸν ἐπιτυγχάνει τοῦ ἀληθοῦς, ἢ ὁ ἄκρως ἀσκήσας τὴν ἐπιστήμην.

Galenus in Medico requirit φυσικὸν στοχασμὸν, id est, ſolertiam naturalem ſeu ſagacitatem coniectandi ſtatuendiq́; ex notis ſenſu acceptis, de morbi ſpecie & cauſis, de naturæ robore, de loco affecto, de ſequuturis ſymptomatis, de interitu uel conualeſcentia, non fortuitam aut ex imaginatione qualicunq; profectam, ſed & ratione certa nitentem, & uia methodica procedentem. Hac ſe ualuiſſe gloriatur, & in ea tantum poſitum cenſet, ut eos qui hac deficiente, ſolis præceptionibus ducuntur, frequenter in ſignorum conſideratione cæcutire, & eorundem interpretatione atq; accommodatione labi, omninoq́; aut uix, aut tardè, ſignificata comprehendere affirmet, cum naturam ducem & φυσικὸν στοχασμὸν ſequentes, intuitu contactuúe primo explorent & lapſus naturæ & reſiduas adhuc uires.

Sagacitas coniectandi Medico neceſſaria.

Coclitem Chiromantem celeberrimum rogatum, ut qua ipſe ratione linearum notas, collocationesq; & commixtiones in manibus, & cæteros peculiarium figurarum characteres expenderet, atq; ad hæc illaúe ſignificata accommodaret: hanc ergo ut literis monumentisq; deſcriptam poſteritati relinqueret, ne cum ipſo ars tota, quam abſoluiſſe putabatur, concideret & euaneſceret: reſpondiſſe ferunt, optare ſe, ut totam aliquis Chiromanticen

Coclitis Chiromantis dictum.

ticem integrè perſpicuis regulis complectatur & explicet: Velle ſe quoq; quantum in ea conſequutus eſſet, optima fide, & dum in uiuis eſſet, alijs communicare, & commendatum literis ad poſteros transmittere: Sed futuro Chiromanti opus eſſe præter artis præcepta peculiari ui naturæ, quam qui ad artem non adferret, eum fruſtra in ſola doctrina operam collocaturum eſſe.

Omnino igitur animum ad uaticinia prodenda atq; excudenda de Phyſicis argumentis prædicta applicaturum, utroq; inſtructum eſſe oportet: id quia contingit paucis, pauci ueras ſententias etiam ſedula attentaq; & penè ſuperſtitioſa inueſtigatione acquirunt, plurimi incertis & aberrantibus ducuntur opinionibus, quas uel ex cauſis aut non ueris aut iuſto imbecillioribus, uel ex uitioſa ratiocinatione arripiunt.

His ueritas Phyſicarum prædictionum, uelut conuulſa ac labefactata, fidei non parum amiſit.

Etſi enim ex artificum erratis artium ipſarum & rerum certitudo æſtimari nequaquam debet: Neq; enim uel ordo rerum & natura euertitur, uel certitudo doctrinarum, quæ ex ipſarum rerum conditione dependet, infirmatur aut tollitur erratis hominum: fit tamen, ut difficilius languidiusq; aſſentiamur, artificum inuentis ſæpe decepti, & ferè de rebus ipſis ambigamus, cum eos qui naturæ exactam, & penè familiarem, ſibi cognitionem ſoli arrogant ac uendicant, quàm maximè hallucinari in eius declaratione aduertimus: Manet tamen natura

Artificum errata arti imputanda non ſunt.

natura rerum, manet certitudo sententiarum de natura, constituta, approbata & confirmata diuinitus, utut homines iudicent. Nihil ueritati artis, " nihil constantiæ perpetuæ ordinis in natura decedit, " ob hominum aberrationes & lapsus.

Exclusis itaq; ac separatis his impedimentis, quæ uaticinantium diuersitas infert ac dißimilitudo: de illarum prædictionum certitudine, quas artifices periti rectè iudicantes ex causis signisq; Physicis extrunt, deque gradibus ac differentijs certitudinis in singulis, disseremus ordine: Sed ita, ut causas antea commemoratas, discrimine uario ac multiplici, intra certos contractas limites prius sic definiamus, ut Artificum prædicta ex Physicis causis signisq;, aut firma aut probabili ratione contexta, uera esse suo quælibet loco atq; ordine, suoq; modo, pro conditione agentium causarum, & compleri euentu sentiamus, eatenus, quatenus Deus totius opificij autor & gubernator, naturam, ordine tenoreq; à se constituto progredientem, sustentat & adiuuat, neq; uel impedit, uel impediri ab alijs causis sinit.

Propositio libri.

Hæc regula uera est, demonstrata congruentibus inter se omnium causarum effectionibus, inde usq; à primo Mundi exordio.

Ita enim Deus δημιουργὸς condidit hoc pulcherrimum & absolutißimum opificium rotundo ambitu conclusum, ut non solum fabrefactas naturas locis secluserit, sed & singulas suis exornarit atq; expoliuerit formis, & formis ipsis adiunxerit

δυνάμεις ἀναλόγους, in mixtis uerò & συμμέτρους κράσεις τῶν πρώτων στοιχείων, quæ sunt causæ effectrices peculiarium & suæ naturæ conuenientium actionum. Illæ formæ dum uigent ualentq́; non prohibitæ, eodem modo agunt semper.

Modus agendi in natura.

Quemadmodum autem modo agendi causæ discrepant: aliæ enim necessario, aliæ natura eundem producunt effectum, aliæ liberè agunt: & effectuum alij absolutè considerantur, alij ad materiam, in quam se uis causarum expromit, referuntur: Sic præuisa prænunciataq́; uel effectuum, uel accidentium ad effectus consequentium, inter se differunt.

Causarum secundarum quatuor genera.

Aristoteles secundas causas quatuor generibus complexus est, quibus & conuenientia nomina attribuit, desumta à modo agendi indito singulis in prima creatione. τῆς ἀνάγκης uoce & cœlestes causas denotat, & necessaria atq; immutabili lege procedentem agendi uim exprimit. τῆς φύσεως appellationem elementaribus accommodat, quarum simplices quædam sunt, quædam simplicium inter se commixtione constant. Vtrisq; adsunt certæ sensibusq; obuiæ qualitates ceu ministræ, aut ὥσπερ σύνεργα αἴτια, quæ in simplicibus simplices καὶ σφοδρότεραι, in mixtis præcedentibus motibus uelut fractæ, & ad temperiem formis σύμμετρον redactæ deprehenduntur. προαίρεσιν transfert ad actiones arbitrarias hominum,

quas

quas libera facultate uoluntas ciet atq; expedit: etsi has semper præit, sæpe moderatur, iudicium deliberatioq; & consultatio rationis. Fortuitos ca- *sus nec cogitatos antè, nec quæsitos, sed præter opinionem obiectos, & ab occultis causis gubernatos,* τῆς τύχης καὶ αὐτομάτου *appellationibus notat & comprehendit.*

Vt diuersa harum causarum uis est: Sic dißimilis ratio effectuum.

Ἀνάγκη *totum elementarem Mundi tractum ambitu suo complexa, afficit, subigit, & immutat. Cuilibet speciei sua est peculiaris & propria* φύσις, *ordine & lege procedens, seu cum producit & constituit indiuidua, seu cum absoluta fouet, sustentat, dispensat ac conseruat, tueturq; coalitum formæ cum materia, ne ante præstitutum dissoluatur terminum aut fathiscat. Soli homini* προαίρεσις *inest: huic soli* τύχαι *accidunt, quemadmodum* τῇ φύσει αὐτόματα.

Ἐξ ἀνάγκης γινόμενα, *ut Aristoteles inquit, sua sequutus principia,* ἀεὶ ὡσαύτως γίνονται: *Sed refutatur experientia & Verbi diuinitus patefacti autoritate.*

Φύσις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *idem instituit, agit & efficit. Aristoteles* ἀνάγκην κυρίως *distinguit* ἀπὸ ἀνάγκης καθ᾽ ὑπόθεσιν. *Sed nulla est in rebus creatis nisi* καθ᾽ ὑπόθεσιν *neceßitas.* Προαίρεσις *in quamcunq; se uertit &*

inclinat partem liberè, neq; eodem modo actiones instituit, nec susceptas eodem modo prosequitur, exercet, aut absoluit.

Prorsus uaria est τύχη *& inconstans, ut quæ in horas ferè & momenta mutatur, suntq́; τύχη & αὐτόματον causæ κατὰ συμβεβηκὸς. Dißimilima ergo ratio iudicandi uel de effectibus singularum, uel de euentibus, qui effectibus institutis interueniunt. Quantum singulis certi insit & ueri, decernemus adhibita semper (intellectu saltem, si uerba non repetentur) hypothesi, quam initio constituimus, tanquam regula Lesbia.*

Cœlestium causarum in agendo summa certitudo.

Certæ sunt ex perpetuo constantiq́; ordine, & inuariabili lege naturæ, prædictiones effectuum, qui immediatè καὶ ἀχωρίστως, & oriuntur ac dependent à proprijs cœlestium corporum naturis, & motus eorundem certò comprehensos sequuntur, quales sunt de emersu apparitioneq́; & occultatione stellarum, de momentis ineuntium & desinentium dierum, de eorundem augescentium & deficientium interuallis, de Eclipsibus, & aliæ huiusmodi. Ad eum finem enim condita sunt lumina cœli, ut suis circumuecta orbibus, reliquas stellas & terras subiectas collustrent.

Reliqua uerò cœli corpora multiplici numero his addita sunt, ut sine ulla affectione aut offensione suis itidem & congruentibus motibus perpetuò circumacta, cursibusq́; continuò repetitis, lumina adiuuent.

Semper

Semper Luna ad alterutrum nodorum delata, Soliq́; oppoſita, in terræ umbram mergitur & lumen amittit. Eadem in alterutro nodorum ſubtus Soli uelut obducta, terris, quas umbra ſua inuoluit, Solis conſpectum adimit. Perpetuò exoriens Sol luce ſua conuerſum ad ſeſe Hemiſphærium terræ colluſtrat, & motu ſuo ac primo ſeu quotidiano diurnas uiciſsitudines: ſuo tantum, anni quatuor cardines diſtinguit, accedens æſtatem aduehit, diſcedens hyemem relinquit, alibi plus, alibi minus caloris frigoriſue excitans, pro poſitu diuerſo ad ſubditas teras, & diſtantia à puncto uerticali: Circumuolutus nunc has, nunc illas in cœlo ſtellas fulgentibus radijs contegit atq; abſcondit, & uires earundem extimulat atque euocat. Fiunt hæc neceſſario uno eodemq; modo ὡς ἐπίπαν, quòd primitus à Conditore ordo ratioq́; motuum talibus eſt deſcripta & alligata legibus, quas neq; excedunt ſtellæ, nec rumpunt Deo non uolente, uel ſi fractus illabatur orbis. Idcirco prædictionum huiuſmodi præcipua & ſumma eſt certitudo ſuo loco.

Diſsimilis eſt ratio effectuum, quibus cœleſtia corpora, uel totam elementarem naturam uniuerſim, uel certos tractus, concluſaq́; in illis hominum corpora, afficiunt: non ſolumexcitatis primis qualitatibus motu ſuo, & lumine, ſed etiam his uariè mixtis ac temperatis inter ſeſe, proportione aliàs commoda ac conueniente animantibus, aliàs aduerſa & noxia: uel etiam ſine euidentibus qualitatibus, latente & necdum ſatis explorata ſympa-

thia, percitis ac perculsis seu humoribus, seu principibus partibus. Cuius generis sunt uniuersales statisq; anni temporibus recurrentes cœli constitutiones, & menstruæ, diurnæ, horariæ, momentaneæ mutationes aëris, infectiones, halitus pestilentes, flatus fœcundi, crasium conformationes, humorum in corporibus commotiones, effluxus, abundantiæ, defectus ac diminutiones, atq; alia huiusmodi, quæ suo loco, recensebuntur. Etsi enim & postea ostendemus, & experientia declarat, cieri talia in hoc Mundi domicilio inferiore, uariarique ui siderum: tamen nec uis omnibus eadem est in tanto numero, nec idem motus, nec positus idem, neq; eodem modo in quascunq; terræ partes radios proiijciunt suos, nec in quibusuis cœli locis eodem sese incitant atque expromunt impetu. Et τῆς ὑποκειμένης ὕλης uarietas est penè ἀκατάληπτος. Suo quælibet stellæ nitent lumine, fulgenti Sol, rutilo Mars, claro puroq; Iupiter, pallido ac uelut plumbeo Saturnus, fulgido sed albicante Venus, subrutilo & micante Mercurius, ὑποπίῤῥῳ Lampadias Hyadum maxima in fronte Tauri, flammeo ἀντάρης, fulgido Sirius. Sua singulis uis inest longo tempore obseruata. Suis Planetarum singuli & orbibus adhærent, & impelluntur ac prouoluuntur motibus, suo quoq; ac peculiari stellæ inerrantes, quæ in concauo ambitu octaui orbis, numero penè infinito, & discrimine multiplici, lucent.

Singulorum Planetarum lumen quale.

Motuum

Motuum discrimina consequitur, ut cocant inter se aliàs stellæ, aliàs disiungantur ac dißideant, & ex diuersis cœli locis directis collisisq; inter se radijs, diuersimodè uirtutes misceant: Solq; annuatim peragrans signiferum, & exuscitet uires stellarum, quas adit, & uariet effectiones, nunc his, nunc alijs manè aut uesperi in ortum productis, aut è regione mersis sub occasum: deniq; ex habitudine terræ ad cœlum, consensuq; mirando superiorum & inferiorum corporum, alias stellas, alijs terræ locis ac regionibus, aut familiarius fauere atq; præesse, aut infestius quàm cæteris nocere, deprehensum est.

Terrarum uerò quantum discrimen, quanta seminum, ex quibus corpora procreantur, diuersitas ac dißimiludo? Alij terræ tractus à medio cœli itinere, in quo Planetæ uersantur perpetuò, procul absunt. Alij illi ipsi tractui uiæ Solis intrusi, radios directißimo uibratos proiectu uerticibus excipiunt, replicatosq; ac regestos ingeminãt, ut ualidius urant. Alij palustres sunt, plani alij, alij montibus ardui, aut siluis obsiti, arenosi alij, alij argillosi, alij sulphuris, bituminis, uiuæ calcis, chalcanthi, & metallorum cæterorũ, uenis scatent aut effluunt, quæ suæ naturæ halitus in circumfusum aërem expirãt, & corpora aërem sorbentia qualitatibus ijsdem imbuunt. Hanc regionum locorumq; diuersitatem, non solum cœli effectiones, sed & propinquarum causarũ uires uariare, docet experientia. Candent niuibus, & glacie percrepant, arduorum cacumina

Terrarum diuersitas, tempestatum & morum discrimina parit.

montium, cum plana & à montibus ſiluiſq; diſsita, grato ſuauiq; calore tepeant: Frequentiores & magis impetuoſas pluuias, turbulentiores uentos, crebriora fulmina, alia loca alijs experiuntur. Inundantur aquis paluſtria, cum eminentiora uix pauxillum irrorentur. Valent robore corporum, moribus ferociunt, totoq; aſpectu rigidiorem & agreſtiorem præ ſe ferunt naturam, qui ſiluas monteſue incolunt: Contrà, natura manſuetiores eſſe, citiuſq; & facilius cultura emollitos miteſcere, in planis non paludoſis degentes, cernimus. Sed longum eſſet penè infinita gentium diſcrimina, quæ ſola locorum parit diuerſitas, commemorare, cum exiguo ſecluſas interuallo tota propemodum natura diſsidere conſpicemur. Maior ad gignendum, conſtituendaſq; ac commoderandas craſes corporum, uis ſeminum eſt.

Stellæ ſunt cauſæ partiales mutationum in elementari regione.

Tot ergo tamq; diuerſæ cauſæ, cum ad effectus, quos in elementari regione ſtellæ gignunt, concurrant, facile eſt iudicare, partialem uim tantum à ſtellis oriri, & prædictiones, quæ ex cœli poſitu de talibus fiunt, certitudine niti tanta, quanta ex partialibus cauſis proficiſcitur ac dependet.

Etſi enim ſtellæ lege naturæ ſuæ, neceſſario eodem modo agunt ſemper, non ſemper tamen effectiones in materia elementari adhæreſcunt & firmantur, multo minus uictam ſemper & comprehenſam eodem modo ſubigunt & formant. Magna ex parte menſe Aprili plus flatuum eſt, pluuiarum, & tempeſtatum: Euehuntur enim cum Sole

Pleiades,

Pleiades, Hyades, Hœdi, Orionis ſtellæ, quas omnes efficacißimè eo poſitu, cum uel aßident naſcenti decedentique Soli, uel oppoſiti Solis aduerſis ſuccumbunt radijs, ortu ueſpertino, aut matutino occaſu, commouere tempeſtates, longa ætas docuit.

Magna ex parte æſtas calore immodico feruet, hyeme gelatæ ſtrident niues, & denſatus craſſeſcit aër, qui attractus fauces exaſperat.

Magna ex parte interlunio nati imbecilliores ſunt, & quibus naſcentibus Saturnus Lunam minaci ac hoſtili radio, uel ex aduerſo, uel in quadrato poſitu, ferit. Quibus Saturnus & Mars opponuntur, ij Dyſuria ex calculo, uel ex alijs cauſis, uexantur. Fit tamen ut contrarium accidat, aut talia mitigentur alijs cauſis.

Cauſæ propinquæ & materialis vis.

Differunt à cœleſtibus cauſis Propinquæ & Materiales, quæ & inhærent materiæ elementari, & in eandem uim ſuam expromunt: hæ, quia accommodatam ſibi & ſequacem requirunt materiam, ſi talis præſto non ſit, non eodem modo καὶ ὡς ἐπίπαν, id quod agunt, expediunt & conſummant, ſed ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ſeu ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Vrit febrilis calor attenuat & conſumit, ſed plus urit in humore incenſus quàm ſolo ſpiritu: Vehementius exiccat & arefacit corpora tenuia & arida, quàm humida & obeſa: In illis ſi flagret longiore mora, depaſcitur τὴν σύμφυτον ἰκμάδα, & μαρασμὸν efficit: in his copioſior humiditas, flammæ pabulum præbens, prohibet ne humiditatem

Calor febrilis pro ratione ſubiecti varius.

natiuam exhauriat. Et præter materiæ ἐπιτηδειό-τητα, de materialibus causis aut una sola sufficit effectui producendo, ut in forti Apoplexia sola obstructio totius principij neruorum, respiratione interclusa, cor suffocat: aut plures socias causas iungi necesse est, quarum si una desit, aut cæterarum resistat ac repugnet intentionibus, impeditur effectus prorsus, aut differtur atq; extrahitur. Suppeditant exempla medicorum Prognostica. Quæ sit igitur prædictionum ex his causis extructarum certitudo, manifestum est: Congruit enim rebus ipsis. Si omnes causæ ordinatæ ad effectum conueniant, & adsit idonea materia, procedit effectus: Si quid horum desideretur: aut mutilatur, aut impeditur, aut deficit. Ex particularibus causis factæ coniecturæ, imbecilles prorsus sunt, nec plus confirmant de sequuturo effectu, quàm pollent causæ monitrices & indices.

Signorum distinctio.

Ad causarum examen pertinet & distinctio signorum, quæ siue causæ sint significatorum, siue effectus, siue causis effectibusue copulata, sub duorum generum alterutrum cadunt. Aut enim τεκμήρια sunt, aut ἐικότα. τεκμήρια Physica parem uim habent antè descriptis causis, & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖσον idem denotant. Nam si uerarum ac sufficientium causarum uim uicemq; præstant, effectum, de quo monent, ipsa exequuntur ac complent: Si effectuum rationem sustinent, suarum causarum uim referunt atq; ostendunt: Si causis effe-

ctibusue

ctibusue nexa cohærent, ceu propria suorum subiectorum naturam exprimunt & declarant. Diuinationes ergo inde deductæ, certitudine non cedunt ijs, quæ in Physicarum causarum explicatione constitutæ sunt. ἐικότα particularibus causis comparo & æquo. Nihilo certius enim sequuturos euentus demonstrant hæc, quàm de consummatione effectuum particulares causæ confirmant, quos ex parte tantum promouent. Vtrisq; abundat ars Medica: τεκμήρια sunt in illo de Phthisi Aphorismo, Phthisis si sputum carbonibus iniectum fœteat, & capillorum defluuium atq; Diarrhœa accedat, θανατῶδης est. ἐικότα infinita recenseri possent.

Nec pauciora Physicorum suggerunt monumenta.

De horum genere sunt illa apud Vergilium tempestatum Prognostica.

Tempestatum prognostica ex Vergilio.

Luna reuertentes cum primum colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprenderit aëra cornu:
Maximus agricolis pelagoq; parabitur imber.
At si uirgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit, uento semper rubet aurea Phœbe.
Sin orto in quarto (Namq; is certißimus autor)
Pura neq; obtusis per cœlum cornibus ibit,
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo
Exactum ad mensem, pluuia uentisq; carebunt,
Votaq; seruati soluent in littore nautæ
Glauco & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoq; & exoriens, & cum se condet in undas

Signa

Signa dabit, Solem certiſsima ſigna ſequentur,
Et quæ manè refert, & quæ ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis uariaueret ortum,
Conditus in nubem, medioq; refugerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres: namq; urget ab alto
Arboribusq; ſatisq; Notus pecoriq; ſiniſter.
Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diuerſi erumpent radij, aut ubi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Heu malè tum mites defendet pampinus uuas,
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grãdo.
Hoc etiam, emenſo cum iam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis: Nam ſæpè uidemus
Ipſius in uultu uarios errare colores:
Cœruleus pluuiam denunciat, igneus Euros:
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tum pariter uento nimbisq; uidebis
Feruere: non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neq; à terra moneat conuellere funem.
At ſi cum referetq; diem condetq; relatum
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis.

Similia plura Arati φαινόμενα, & τετράβιβλος σύνταξις *Ptolemæi habent.*

Sunt in genere ſignorum & communia quædam, ambigua atq; obſcura, quorum ſignificatis ἐξ ἔλαττον *euentus reſpondent. Hæc etſi cum cæteris certioribus indicijs conſiderata* πρόγνωσιν *adiuuant & dirigunt: tamen per ſe ſola turbant tantum diſtrahuntq; cogitationes, remq; quam*

perſcrutamur

perſcrutamur obſcurant. Non pauca horum in rerum natura reperiuntur: plura fingunt conformant & obtrudunt Dæmones naturam imitantes, ut pauida & anxia hominum corda ſolicitudine inani feriant atq; inuoluant. Sed cum nil certi inſit huiuſmodi notis, prætereo eas, & accedo ad tertium genus ſecundarum cauſarum, quod προαίρεσιν uocari ab Ariſtotele dixi.

Τὴν προαίρεσιν, ut ſuprà monui, accommodat Ariſtoteles actionibus, quas libera uoluntas, de conſilio decretoq; rectæ rationis ſuſcipit. Sed cum uoluntas ſit liberum agens, ubi uult, rationem ducem ſequitur: ubi non uult, eò ſe inclinat, quò uel ſuo fertur impetu, uel ab alijs cauſis impellitur. Harum cauſarum plures ſunt atq; diuerſæ: & mentis non eſt uis eadem, aut perſpicacia uel dexteritas in omnibus, neq; idem iudicium, neq; eodem genere doctrinæ excultum.

Præterea cum uoluntas bene deliberata, conſilijsq; neceſſarijs optimè communita & fulta, rectè adminiſtrat, nullo eorum, quæ ad conſequendum id quod proſequitur pertinent, prætermiſſo: fruſtratur tamen ſæpiſſime: Euentum enim præſtare nequit, quem aliàs aliæ cauſæ gubernant.

Idcirco antequam definiamus, quid ſit certi in prænotionibus prædictisq; eorum, quæ hominibus accidunt, cauſas cum actionum, tum euentuum, ut enumeremus ac diſtinguamus neceſſe eſt.

Voluntas ſuprema in anima rationali potentia eſt, libera, effectrix actionum omnium ſpontanea-

Voluntas humana.

rum,

rum, quæ agere uel non agere, & suspendere actionem potest, monstrato obiecto à potentia altera intelligente: Necesse est enim ut appetitionem alicuius rei, uel recusationem, præcedat eiusdem cognitio, cum nulla sit ignoti cupido. Causa ergo primo mouens uoluntatem Mens est, indicans atq; ostendens uoluntati, quæ sint expetenda ac prosequenda, quæ fugienda aut reijcienda.

Mens voluntatem mouet.

Etsi uerò hæ duæ δυνάμεις arbitrarias actiones omnes primò præcipueq; instituunt, inchoant, moderantur, atq; urgent & exequuntur, eo ordine, ut Mens quid fieri conueniat, consilio delectuq; adhibito decernat, Voluntas, quæ uult, deligat & suscipiat: Mens circumspectis occasionibus omnibus accommodata ac profutura ad institutam rem, uel obfutura atq; aduersatura, notet atq; ostendat, Voluntas conuenientia consectetur ac comparet, aduersa declinet ac repellat: tamen neq; ipsæ inter se semper consentiunt, & utraq; cum pluribus alijs est copulata causis Synergis, quarum antecedunt quædam, quædam se simul inferunt, quædam ceu ministræ seruiunt: & harum quælibet suo loco atque ordine aliàs adiuuant & acuunt, aliàs uitiant ac deprauant, aliàs remorantur ac impediunt illarum principum facultatum actiones.

Mens & voluntas sæpe inter se dissentiunt.

Quanquàm enim anima rationalis natura est inorganica, expers mixtionis concretionisq; elementaris, neq; obnoxia ijs mutationibus, quas mixta sustinent, & libera à corporis contactu: tamen cum sit inclusa in hos corporis carceres diuinitus, eo

fine,

fine, ut sit pars præcipua substantiæ hominis, talibus illi est uinculis annexa, ut præcipuæ eius uires, præcipuis facultatibus cerebri sint colligatæ. Menti enim tota externorum interiorumq; sensuum series, Voluntati motrix est coniuncta facultas, nexu tali tamq; necessariò, ut dum hæret in hoc carcere anima, nequeat citra adminiculum & ministerium harum uirium efficere quicquam.

Anima Rationalis in homine vtitur ministerio sensuum.

Nec perspicit Mens, neq; intelligit quicquam eorum, quæ foris fiunt & geruntur, nisi ex indicio relatuq; utrorumq; sensuum: quorum exteriores uisa, audita, omninoq; ui sensitrice apprehensa, transmittunt per neruos ad cerebrum, ubi interiores eadem excepta, collectaq; & examinata prius ac pensitata, offerunt atq; exhibent parti intelligenti: Recteq; dixit Aristoteles, οὐδὲ νοεῖ ὁ νοῦς τὰ ἐκτὸς μὴ μετ' αἰσθήσεως ὄντα.

Voluntas uerò etsi mirando ac planè occulto consensu cordi cohæret: tamen ob innatam atq; insitam penitus naturæ contumaciam, imperio uti suo non posset, nisi subditam sibi obligatamq; tam arctis uinculis motricem facultatem haberet, qua & effrenes ac tumultuantes cordis motus, & reliquas rationis consilijq; expertes uires corporis, compescit aliquantum ac cohibet. At harum facultatum fons est cerebrum, & ciet sensus motusq; sua natura, cum ui temperamenti elaboratis ac uelut collustratis spiritibus, tum contractione sui ac dilatatione his uariè impulsis atq; agitatis.

Hæc

Hæc copulatio reliquas complectitur & includit causas, de quibus ordine dicemus, exordio sumto à parte intelligente. Etsi mens ipsa & certis est à prima origine instructa notionibus, quæ sunt firmæ & immotæ ἀρχαὶ artium omnium atque actionum, & non afficitur à corpore, ullisue corporeis causis: tamen decepta indicio sensuum errantium in dijudicatione simplicium aut ratiocinatione, mox eodem & ipsa errore inuoluitur: cumq́; uel leuis error, præsertim si quis in aditu primo rei impingat aut deuiet à directo tramite, longius à scopo ueritatis abducat & plurimos alios procreet: quanto à non rectè acceptis perperamq́; accommodatis sensuum perceptionibus, pro greditur ulterius, tanto plus recedit à ueritate, & immergitur erroribus profundius.

Error mentis ab indicio sensuum errantium.

Sensus uerò aliàs ab alijs causis aliter afficiuntur. Vtrunq; uerißimum esse docet experientia.

Etenim non in Melancholicis solum, aut Phrenitidi & παραφροσύνῃ obnoxijs, quanta uis sit sensuum, sed sanis etiam ac secundum naturam se habentibus, discimus: in quibus quanto sunt excitatiores, rectiores, & perspicaciores sensus utriq;, tanto uis mentis acrior & expeditior, quæ ab his de sensuum iudicio constitutis principijs exorsa, longius progreditur ratiocinando inuestigandoq́;, & eruit ac texit inde longè plura concinna serie & methodo, rectè dextreq́; accommodatis principijs, & argutè formatis connexionibus Syllogisticis:

Vis mentis sensibus respondet.

Quanto

Quanto rursus sunt deprauatiores, tanto & ipsi crebrius aberrant, & in eosdem errores mentem trahunt ac conijciunt.

Sensus respondent naturæ cerebri.

Vis sensuum tota cerebri naturæ respondet, qua natura, non solam κρᾶσιν, *sed* οὐσίαν *totam, totius & partium,* καὶ διάπλασιν, σχῆμα, πλο-κὴν, πηλικότητα ἢ ὄγκον, & θέσιν *complector: Qualia enim hæc sint, multum refert ad perfectionem actionum.*

Actiones Cerebri.

Cerebrum ui sui temperamenti & gignit τὸ ψυχικὸν πνεῦμα, τὸ πρῶτον ὄργανον τῆς ἡγεμονικῆς δυνάμεως, *& sese diducit, rursusque comprimit uicissitudine continua, & format rerum imagines cogitationesque, spirituum & motus sui ope, ut inferius ostendemus.*

Natura Cerebri ex seminibus & astris.

Quantum ergo referat, ut cerebrum sit rectè constitutum & temperatum, manifestum est: Valente enim & uigente cerebro, uigent sensus: eodem uitiato aut labefactato, elanguescunt, aut corrumpuntur & errant. Cerebri temperies ui seminum (est enim origo eius ex optima & præstantissima seminum parte) inchoatur & uelut primis lineis ductis informatur, astrorum effectionibus conformatur atque absoluitur. Semina inchoatam mixtionem qualitatum, & ad cerebri formam digestione iusta partium directam, suppeditant: Astra mixtionem totam gubernant: uariatis ui sua, coagmentatis & expolitis singulis partibus.

Etsi enim magna seminum uis est, non minor

tamen cœli & astrorum, quæ non solum cerebr crasi conuenienter temperata sensus acuunt ac uegetant, sed etiam temperamentis ipsis certo positu, certas ἐπιτηδειότητας, & acumen quoddam ad peculiaria studia, ad Musicen, Poëticen, artem Medicam, & alia huiusmodi imprimunt. Estq; uerißima Ptolemæi sententia, ὁ πρός τι πρᾶγμα ἐπιτήδειος ἕξει πάντως καὶ τὸν δηλοῦντα ἀστέρα τὸ τοιοῦτον ἐνδύναμον ἐν τῷ οἰκείῳ γενεθλίῳ. Vt uerò seminum uarietas est infinita, sic non omnibus nascentibus ijdem astrorum positus contingunt: hinc illa & naturarum & ingeniorum uarietas.

Naturarum & ingeniorum varietas vnde.

Temperamenta cerebri locorum natura & victus ratione mutantur.

Accedunt deinde extrinsecus aliæ causæ, quæ formata iam cerebri temperamenta, aliàs conuenientibus uiribus roborant, aliàs contrarijs hebetant atq; infringunt: nimirū locorū natura ex dispari terrarum exhalatione diuersa, & diæta ætatis teneræ. Crassum cœlum & pingue ingenia gignit hebetiora, acriora contrà purum & tenue: Excipit enim, quos aquæ terræque expirant, halitus hic circumfluus aër, & halitu attractus, eosdem in hominum corpora inuehit. Attracti uerò aëris pars non minima sursum rapitur in cerebrum, ubi tum animalibus sese miscet spiritibus, tum suis cerebrum qualitatibus uelut tingit. Cumq; idem aër continuò succedat atque in idem subiectum allidatur, euenit ut, quemadmodum qui multum in Sole obambulant infuscantur, sic cerebrum ex eodem aëre, ceu frequenter illito, nouarum qualitatum

uelut

uelut lineamenta aut colores concipiat atque inducat.

Eadem diætæ eſt ratio. Vertitur enim ſanguis uirtute cordis in uitales ſpiritus: ex his ſubactis atque exactius elaboratis, & uelut cœleſti lumine accenſis cerebri temperie, procreatur τὸ ψυχικὸν πνεῦμα πάνυ λεπτὸν καὶ αὐγοειδές. Quanto ergo tenuior ſanguis & purior, tanto inde expreßi ſpiritus, ſi rectè coquantur, euadunt perfectiores: Et ſanguis ipſe, cum nutriat cerebrum, quando conformatus præcedentibus coctionibus iungitur ei, loco illius quod defluxit, tanto minus immutat aut uitiat cerebri ſubſtantiam, quanto eſt purior & ſimilior, præſertim in tenellis infantum corporibus, quæ ob mollitiem & quouis modo fingi, & quibusuis qualitatibus facile infici poſſunt.

Addo & conſtitutionem totius corporis, & præcipuarum partium, ſiue ex ſeminibus primo ortu propagatam, ſiue pòſt aliunde contractam. Nam ne hæc quidem paruam uim adfert cerebro, ut ratio docet, & comprobant rationem exempla.

Cæterum quod conſtitutioni cerebri ſemina, aſtra, locorum natura, diæta, & temperies corporis totius conferunt, hoc uirtuti ſenſitrici, maximè uerò interioribus ſenſibus, quos citra organa ui miranda cerebrum intra ſeſe & in ſuis alueis ciet, ipſiq; parti intelligenti, præſtat prima inſtitutio & ſtudia totius uitæ. Multum enim refert, quo quis

Institutio prima parsi intelligenti præstat plurima.

genere doctrinæ à teneris imbuatur, quales uelut cum lacte nutricis opiniones ac sententias sugat ac combibat, in quibus disciplinis exerceatur, quo ordine discere artes, qua uia ac methodo indagare atq; explicare ueritatem, & ut quærere, euoluere atq; enodare, non sophismatum præstigijs irretire & obruere ueras sententias, consuescat.

Etsi cerebro uis inest natiua, qua rerum sensibus perceptarum effigies atq; imagines imitando format, nullis tamen ipsum est consignatum notionibus: sed uelut mollis ac fluida cera, rudis tamen atq; informis, impressas rerum imagines noticiasq; sensu comprehensas ac collectas excipit: Hæ ubi semel primis annis occupauerunt cerebrum, & ætatis progressu mediocri meditatione repetitæ ac uersatæ occaluerunt, adeo pertinaciter radicibus actis inhærescunt atq; insident, ut nulla poßint aboleri aut euelli ratione, imò ne melioribus postea & sanioribus cedant opinionibus.

Deprauatum sensuum iudicium, excœcat & corrumpit mentem, sequiturq; ut erroribus ducantur utraq; perpetuis, neq; ad aspectum ueritatis unquam perueniant. Mens ipsa etsi non, ut Aristoteles censet, nudæ tabellæ similis, ijs quæ illinuntur patet opinionibus, quemadmodum cerebrum, sed certis & immotis est notata atque obsignata sententijs, quas ἀρχὰς, προλήψεις & ἀξιώματα uocarunt, quæ ceu lumen præeunt iudicanti de rebus: tamen culturam requirit, qua hæ obscuræ & uelut in densa caligine micantes scintillæ exciten-

Mens culturam requirit.

tur,

tur, illustrentur, augeantur ac foueantur. Fotæ enim conuenienti ueræ doctrinæ pabulo, in flammam iustam exardescunt: neglectæ uel cœno falsarum opinionum conspurcatæ aut obrutæ, obscurantur & elanguescunt.

Etiam utrisq; innata ὀξύτης καὶ ἀγχίνοια, nisi elaboretur ac perpoliatur ijs artibus, quæ methodi artifices sunt, perit aut obtorpescit: deprauatur eadem, si ad sophismatum imposturas magis quàm ueritatis inquisitionem assuefiat.

Ex his liquet, quantum in prima institutione positum sit. Nam si ueræ sanæq; doctrinæ ideam delineat & effingit in teneris animis, fundamenta sequuturæ sapientiæ struit, adeoq; inchoatum à natura opus exædificat, ornat atq; absoluit: si falsis contaminat aut irretit eosdem animos opinionibus, præcludit ad ueritatis cognitionem aditum: " Vix enim, aut uix summo conatu ex conceptis se- " mel, ætateq; roboratis erroribus, sese mens expedit.

Habent præterea excellentia ingenia dotes peculiares, neq; à stellis insitas ipsis, neq; ex causis Physicis ortas. Tales absq; omni dubio confert immediatè Deus ipse.

Naturæ heroicæ a Deo excitantur.

Cum enim artium ueritas erroribus deformata ac prægrauata ruinam minatur atq; interitum, excitat Deus ingenia heroica, eaq; conuenientibus dotibus ornat atq; instruit, ut laboranti atq; inclinatæ artium ueritati opitulentur, & hanc erroribus extersis de integro instauratam ab interitu uindicent.

uindicent. At cum in politijs leges & disciplinam constituit ac sancit, uel ipsis principibus, uel ijs quorũ consilio & opera reguntur principes, dotes largitur tantæ rei idoneas ac necessarias. Talis fuit sapientia Dauidis, Danielis, Iosephi, & plurium aliorum. Tales fuerunt præstantißimorum artificum dotes omni tempore. Verißimum est enim,
" neq; ullum unquam magnum uirum extitisse sine
" afflatu diuino, neq; aliunde, quàm à solo Deo, excellentiam ingeniorum & motus heroicos proficisci.

Ingenia peruersa & monstrosa a Diabolo.

Contrà, sunt quædam ingenia tam distorta, sophistica, ueteratoria, & plena ueneni, ut tantæ deprauationis nullæ, neq; in astris, neq; in materia, causæ ostendi poßint. Oderunt & extinctam cupiunt sacram ueritatem, delectantur sophistica, & quicquid rectè dicitur, student ueteratorijs præstigijs aut eludere aut conuellere atq; infringere: polluunt & conspurcant artes, etiam principia de æternæ atq; immotæ sapientiæ Dei radijs accensa, & cum ipsis nata hominum animis, omnibusq; concessa, quæq; ex his cõsequentia irrefragabili deducuntur, impetere ac labefactare, & constantem perpetuamq; experientiam in dubium uocare & controuertere, non erubescunt: Excogitant consilia pernicioſißima pulchra specie, ualentq; ad omnem maliciam.

Talia format & armat ingenia non natura ipsa, non Deus δημιουργὸς naturæ, sed mendaciorum & scelerum Architectus Diabolus: qui ubi

naturas

naturas mediocriter à Physicis causis, & sua uoluntate ad maliciam instructas ac præparatas adipiscitur, eas in suos usus conuertit, hocq́; quod naturæ deest ad summam atq; absolutam peruersitatem, explens ac cumulans, adornat organa perniciosa sibimetipsis & alijs.

Cuiusmodi fuerunt Achitophel, Catilina, Nero, Caligula, Arius, Manichæus, & plures alij infinito numero: quorum quosdam non instruit tantum, sed regit ipse & incitat: Alitq́; omnino & confirmat maliciam in improbis: Iis uerò, quibus sophismatum præstigijs ueritati illudere uolupe est, tum effascinat animos imposturis intricatissimarum opinionum, quibus excœcati ad eum modum circumducuntur, ut nunquam amplius consequantur, in quo tandem consistant & acquiescant, tum consuetudinem cauillandi auget.

Deniq; ἀμφὶ πάντων ἀνθρώπων φρεσὶν ἀμπλακίαι ἀναρίθμητοι κρέμανται, *ut rectè* Pindarus *ait:* Natura *omnes & uariarum cogitationũ ceu fluctibus turbamur ac rapimur, & miris feruidisq́; affectuum percellimur æstibus, qui* παρέλκουσι πραγμάτων ὀρθὰν ὁδὸν γ' ἔξω, παραπλήττουσι δὲ καὶ σοφόν: Deniq; *in omnium hominum animis plurimum est cœcæ perplexitatis, incertarum ac dubiarum opinionum, aberrantium ratiocinationum.* Quapropter, *ut præclarè* Græco *uersu dicitur,* οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐστὶν ἅπαντα σοφός: Item, ἁμαρτάνει καὶ σοφοῦ σοφώτερος.

In hos animorum reconditos ſenſus intentus eſt Diabolus, perſpectos obiectis occaſionibus aut irritat, aut ſi adſunt, alit & acuit, toties ac tantiſper, donec turbatis perplexisq́;, & non attentè circumſpicientibus animis, uel labes inſignes inurat, uel exitioſa infligat nocumenta.

Adiungendæ ſunt igitur expoſitis antea cauſis Phyſicis hæ duæ quoq; occultæ & liberæ cauſæ.

Adeo enim certum eſt & conſpicuum, præſtantium uirorum excellentia & ſingularia dona, neq; ex aſtris deriuari, neq; ex parentum naſci ſeminibus, ſed diuinitus inſeri, ut hoc fateri Ethnicos quoq; res ipſa coegerit. Non his donis eam lucem, quam Spiritus ſanctus uerbo accendit in cordibus credentium, ſed ſapientiam quæ artes politiasq́; condit ac conſeruat intelligimus, quam etiã non ſanctificatis largitur Deus, eò quòd diſciplinas & Imperia conſiſtere uult ac perdurare, ad extremum uſq; Mundi interituri momentum, propter Eccleſiam.

Hæc ſeries eſt cauſarum antecedentium uoluntatis actionum, quarum quædam totum cerebri ædificium ac præcipuas in eo uires uelut conſtruunt ac temperant: quædam id, ubi iam abſolutum eſt, in alijs elegantibus ac concinnis ueræ doctrinæ imaginibus ueſtiunt, expoliunt ac conformant, in alijs contrà monſtroſis atq; erroneis opinionibus inquinant & deformant: Cerebrum rurſus parti animæ intelligenti eas obuertit atq; exhibet effi-

gies

gies doctrinarum, quibus ipſum formatum eſt atq; imbutum: Mens arripit eas, & ſequitur, ſiue ueræ ſint ac rebus conſonæ, ſiue à rerum ueritate diſcrepent, ni prius ipſa quoq; ueris ſit illuſtrata ac confirmata ſententijs, ut diſcernere poßit inter uerum & falſum, honeſtum & turpe, & ſtatuere, quo ſit ordine bonum quodq; expetendum, quæ conueniant quæ dedeceant, deniq; niſi, qui languet fere, ſit roboratus aſſenſus, ne de ſemel conceptis facile deijciatur ſententijs. Ita autem ſequitur eas, ut cogitationes de earum iudicio monituq; & deliberationes omnes inſtituat, præſertim ſi appetitiones cæteræ ſuffragentur, idq; uelint, flagitent & urgeant, quod ſenſus proponunt.

Prima uerò cauſa mouens uoluntatem Mens eſt: hæc re deliberata monſtrat uoluntati, quæ expetere ac proſequi, quibus de cauſis, qua ratione, quo ordine, quibus adhibitis, quæ contrà excludere atq; amoliri conueniat, flectitq; uoluntatem ad approbata & conuenientia, reuocat atq; abducit à contrarijs, & uelut ad gubernaculum ſedens, defixaque in ſcopum quem ſequitur, & in omnes intenta occaſiones circumſpicit accuratißimè, & prouidet ne uſpiam impingat, & hallucinetur uoluntas. Tota uerò mentis deliberatio, aut natura inſitis notionibus ac doctrina excitatis, aut ſenſu comprehenſis, hoc eſt, uel experientia animaduerſis, uel ex doctrina hauſtis acceptisq;, regitur ac gubernatur.

Rectè ergo à teneris inſtituta Mens, tum iudi-

cat rectè de obiectis, primoq; statim aspectu quid ueri insit, quæ sint ueri honestique specie fucata pernoscit, tum ad honesta, salutaria, & fœlicia uoluntatem traducit atque assuefacit.

Non rectè instituta, quia aberrantium opinionum uelut caligine circumfusa est, intuens in res à sensibus ostensas cœcutit quasi, nec discrimina ueri falsiq; perspicit, & postea in ratiocinando labitur. Errante iudicio, peccat & uoluntas. Atque adeò, ut Mens eandem doctrinam aßidua meditatione commentationeq; uersans ac tractans inficitur: Sic uoluntas, quòd ad mentis iudicium ordine naturæ primo respicit, ea ipsa tractatione & quotidiana eiusdem uocis repetitione & inculcatione assuefit, ut δύναμιν quandam & propensionem contrahat ad agendum ex præscripto doctrinæ. Abeunt enim studia in mores, præsertim teneris instillata animis, ac ferè in naturam uertuntur.

Voluntatis ἀταξία.

Etsi autem ordine naturæ agens uoluntas obtemperat ductui rationis: tamen cum & ipsa sit infirma, & magna sit uis τῶν φυσικῶν καὶ ἐπικτητῶν δυνάμεων in uoluntate & corde, magna appetitionum, quæ nec congruunt semper uoluntati, nec imperium eius audiunt aut ferunt, uincitur sæpe his causis: & uel sua se sponte seiungit & auertit à ratione, præferens atq; amplectens quod illa improbat, uel rapta atq; auulsa uiolenter, aliò impellitur, quantumuis reclamet ratio, retinereq;

in statione

in ſtatione atq; officio uoluntatem annitatur. Adiunctum eſt uoluntati cor εἰς τὸ δορυφορικὸν οἴκημα, ἵνα τοῦ λόγου κατήκοον ὂν, κοινῇ μετ᾽ ἐκείνου βίᾳ τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν κατέχοι γένος ut Plato ait, & obtemperat uel ſponte uel perſuaſum politico rationis imperio, cum natura temperatum eſt. Sed quia mira φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἐπικτητῶν, mira ſubitò exardeſcentium & erumpentium motuum, eſt uarietas, quam temperementa efficiunt, aſtrorum & ſeminum ui procreata atq; elaborata, aſſuefactione uerò confirmata: multum refert quibus quiſq; naſcatur parentibus, quo cœli ſitu in lucem prodeat, ad quæ à teneris exerceatur atq; aſſuefiat.

Fortes creantur fortibus & bonis, inquit Poëta, Nec degenerem procreant aquilæ columbam: Id etſi de ſeminum natura uerum eſt ſuo loco atq; ordine: propagantur enim ſemina uirtutum, & cæteri impetus, à parentibus in natos: tamen quantum cœli poſitus mutent informatam iam à ſeminibus craſin atq; illis inditam uim, in confeſſo eſt.

Ex ijſdem nati parentibus diſsimili aſtrorum conſtitutione, adeo diſcrepant, ut nulla ne minima quidem ſanguinis cognatione iuncti uideantur: & quanquam ſeminum quoque uis, quæ corporum naturis reſpondet, mutatur in ijſdem, uel ætate attenuatis uiribus, uel morbo eneruatis, uel diæta non conueniente afflictis: tamen nunquam hæc ſola

diuerſitatem

diuersitatem tantam atq; dißimilitudinem parerent, nisi alia ex astrorum & cœli tractu accederet efficacia maior. Ex languefactis seminibus imbecilliora omnia lege naturæ oriri debebant: At corporibus firmioribus ac uenustioribus ornatos, animisq; præditos maioribus, senes parentes sæpißime gignunt ijs, quos florente ac uigente ætate ediderunt.

φυσικαὶ ἀρεταὶ a causis cœlestibus.

φυσικαὶ uerò ἀρεταὶ sæpe etiam in obscuris & humilibus uirtute cœli ciuntur.

Formant ergo ut totius corporis & partium cæterarum, sic cordis crasin astra: Et quidem in idoneis cœli locis collocata, faustisq; & fœlicibus inter se configurationibus sociata, temperiem cordis concinna moderataq; primarum qualitatum proportione principi facultati attemperant, cumq; uigent, τῇ συμμέτρῳ κράσει præter eam uim, quæ temperiem comitatur, etiam uelut innectunt δύναμιν aliam maiorem commotricem singularium motuum, qui cum & iudicio mentis congruant, & uoluntatem cum ratione ipsa extimulent iuuentq; (miranda sunt enim inter se uoluntatis & cordis uires συζυγίᾳ deuinctæ) absolutum quiddam efficiunt, longeq; communes hominum uires excedens: Neque enim in abdito sese continent, nec reprimi se patiuntur, sed erumpunt uel inuitis ac reluctantibus omnibus.

Rursus peregrinas & alienas à naturis suis sortita sedes, aut aduersis hostilibusq; cæterorum

perculsa

perculſa radijs, enormi & uenenata cor dyſcraſia, ſatellitioq́; effrenium uirium, contra dominatricem potentiam armant, eamq́; ἀταξίαν, quæ inde uſque à primis parentibus propagata, concordes conformesq́; inter ſe appetitiones, καὶ τῷ ἡγεμονικῷ ὑποτασσομένας, diſtraxit uoluntate ſauciata, in tantum augent, ut quanquam nunc quoq; conſtitutione præceptioneq́; diuina eidem potentiæ ſubiectæ ſint, ea lege atq; cōditione, ut ceu παραστάται ſuo aßiſtant principi, ſuoq́; fungentes munere, ad eius ſe nutum componant atq; accommodent, tamen ex aucta his cauſis deprauatione, eò euadat effera atq; indomita uis cordis, ut ſi creſcat cum ætate, & indulgentia roboretur, poſtea effractis repagulis omnibus, detrectata autoritate, excuſſoq́; rationis imperio, non ſolum ſine ordine ruat, ſed & mentem ipſam turbet atq; excœcet, & uoluntati uim faciat: tum incitata ea impetu ſuo, eodem quo ipſa fertur, tum illo altero etiam herili dominio quaſi de manibus uiolenter extorto, quod de toto primo & pulcherrimo imperio, poſt turbatam uirium harmoniam, in ſolam cerebri locomotricem facultatem uoluntas retinuit.

Quanta uiolentia enim hæc, externa membra, præſertim in naturis diſtortis, cogat, concitet, & præcipitet in ſcelera & flagitia, nequicquam refragante ratione, nimis crebrò cernimus & experimur.

Etſi enim natura moderatiores impetus facile
perſuadendo

persuadendo demulcet ac sedat, paulo efferatiores locomotrice cohibita compescit, tantisper donec deflagrent ac deferuescant: tamen à distortis atq; indomitis uincitur sæpißimè.

Nec quo id modo fiat, miremur: Siquidem & cordi cerebrum, multis fœderibus uinculisq; connexum, in corporum sectionibus conspicamur, ut societate, cohæsioneq; partium, & officiorum usu, quæ sibi inter se mutuo ultro citroq; communicant: & utrunq; membrum se mutuo miranda sympathia afficere quotidiana discimus experientia.

Cordis & cerebri sympathia.

Cerebrum cogitationibus suis ferit cor, & quidem aliàs aliter, prout uel immißa forinsecus, uel ex phantasmatis nata obiecta, dextrè aut falsò, commodè aut incommodè, in hanc illamúe partem accipit atque interpretatur.

Respondent enim phantasijs cerebri cordis motus tanto certius, quàm mentis consultationibus uoluntatis actiones, quanto & uis cordis à liberæ causæ conditione longius abest, & firmius cerebro cor ipsum colligatum est.

Pulsatum uerò hoc modo atq; affectum cor, compreßione sui atq; distensione, ui temperamenti, ope fibrarum, quibus totum eius est corpus intextum, ciet congruentia cogitationi affectuum genera. Et uicißim, cum uel amplectitur & captat monstratum obiectum, uel auersatur, δύναμιν in cerebro loco motricem commouet: quæ si consentit superior facultas, neq; aduersatur aut prohibet,

bet, externa membra impellit & flectit, ut hoc, quod requirit cor, prosequantur, aut contrà repellant atq; abigant, quod refugit.

Si quæris, quæ sit causa huius sympathiæ, subitæq; & mirandæ penetrationis obiectorum ad cor, atq; inde reflexionis & recursus affectionis cordis ad cerebrum: Aut nescio, aut efficit hoc, qui intercedit naturis membri utriusq;, latens & non exploratus nobis consensus, cui in utroq; spiritus præcedentibus motibus conformati atq; accommodati seruiunt, qui & ipsi similes sunt inter se atq; cognati, quòd alterius ex altero origo est.

Cerebrum, suo spiritu, rerum conceptarum imaginibus imbuto, per neruum ex sese deriuatum afficit cor: hoc uicißim ui sui spiritus eam, quam genuit, affectionem, eidem neruo imprimit, ut cerebro deferat ac nunciet.

Spirituum natura.

Spirituum uis mira est, natura tenuißima, præcipuè animalium, & nitidißima, omnisq; generis qualitatibus excipiendis ac uehendis, & subitis ac momentaneis motibus, aptißima. Leuiter impulsi angustißimos quosq; meatus penetrant expeditißimè, magnoq; impetu allisi, eas quas continent qualitates, corporibus obiectis infigunt.

Disciplinæ vis in emendand s vitijs.

At uerò tam enormem ἀταξίαν, uimq; ad uitia incitatricem tam acrem ac uehementem, si ulla potest humana frenare ac moderari diligentia, sola potest disciplina seuerior, quæ doctrina, exercitijs, legibus, pœnis, præmijs, exemplis, intentione animi applicationeq; seria & aßidua ad labores

bores

bores honestos, ducit, regit, & assuefacit homines utcunq; ad obseruantiam legum, & obedientiam erga rectæ rationis iudicium, easq; leges, quæ huic consonant, & uitam sobriam ac honestis studijs deditam.

Multum omnino nauat atq; efficit, non solum in his malè à primo ortu institutis, sed & heroicis & mediocribus & imbecillioribus naturis. τροφὴ γὰρ καὶ παίδευσις (*ut rectè Plato ait*) χρηστὴ σωζομένη, φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὖ φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι, ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φύονται.

In distortis motus incompositos, ἀτάκτους, *& efferos, si non extinguit prorsus aut supprimit, tamen uelut in gyrum rationis ductos, frenoq; uinctos & septos carceribus, tum cogit in ordinem, tum ad eum modum tempore domat, hebetat atq; emollit, ut tractationem ferant deinceps atq; culturam, aut certè minus ferociant: eoq; id magis præstat, si adhibetur teneris adhuc animis & flexibilibus, in quibus plus est loci disciplinæ, quàm in adultis.* κεφάλαιον γὰρ ὀρθῆς παιδείας ὀρθὴ τροφή, καὶ κυριώτατον ἐμφύεται παισὶ τὸ πᾶν ἦθος δι᾽ ἔθος *ut Plato ait.*

Disciplina in ætate tenera efficacior.

Vt plantulæ teneræ, si ubi ex radice prodierunt, plusculum in alterutram sese partem incuruent, facile aut furculis retorquentur in aduersum latus, aut deligatæ uinculis reflectuntur, aut circumdefixis fulcris coguntur in rectum assurgere: si curuor

si curuor inueterarit & obduruerit, extendi amplius æquariq; nequeunt: Sic feritas connata atq; enormitas, quantacunq; sit, si natura tenera ad rectiora assuefiat, remittit aliquantulum & mitescit: si obriguit ætate & uelut occalluit, postea adeo in contrarium traduci nequit, ut frangatur citius, quàm flectatur aut mansuescat.

In heroicis naturis, generosos, feruidos & nimis acres impetus, non exasperat, sed retusos aliquantulum, imo uelut delinitos contrahit intra metas rationis, atque ita moderatur, ut fiant rationi σύμμετροι, & lege aliqua atque ordine conueniente procedant, non Tyrannicè tumultuentur.

In mediocribus ea, quæ natura inseuit semina, euocat & producit, ac uelut conueniente enutrita & rigata succo, fotaq; calore, uegetat & maturat: Imbecillioribus, quibus nihil à natura tributum est, nulla sunt ad uirtutem incitamenta uel adiumenta addita, uelut aliam naturam, suis quoq; instructam atq; expeditam facultatibus, induit. Sunt enim (ut rectè ab Hippocrate dictum est) ἐπίκτητοι φύσεις τὰ ἔθη.

Ex actionibus ijsdem aßiduè iteratis, frequentatis & continuatis, uoluntas δύναμιν quandam προαιρετικὴν seu agilitatem ad eas promtè exercendas acquirit.

Cor ijsdem sæpe agitatum motibus, δύναμιν ad similes motus ciendos propensionemq; adipiscitur.

tur. Et quanquam hæ disciplina comparatæ uires languidiores sunt natiuis, tamen aliquo modo sarciunt ac compensant hoc, in quo natura deficit.

Disciplinæ laxioris aut astrictioris effectus.

Contrà disciplina eneruis, indulgens, laxa, ac delicata, acres etiam ac firmos ad uirtutem in natura stimulos aut obtundit prorsus, aut (ut sic dicam) ad eum modum eliquat, ut diffluant: Eadem propensionem ad libidines, luxuriam, & uitam uoluptuariã alit ac fouet, aut si nulla adsit talis propensio, fastidiosas, delicatas, difficiles, & morosas reddit naturas.

Sic econtrario astricta nimis & coacta educatio alacritatem animorum frangit.

Præclarè Plato de utraq;: ἡ μὲν τροφὴ δύσκολα καὶ ἀκρόχολα, καὶ σφόδρα ἀπὸ σμικρῶν κινούμενα, τὰ τῶν νέων ἤθη ἀπεργάζεται: τὸ δὲ τούτων ἐναντίον ἥγε σφόδρα καὶ ἀγρία δούλωσις, ταπεινοὺς καὶ ἀνελευθέρους καὶ μισανθρώπους ποιοῦσα, ἀνεπιτηδείους ξυνοίκους ἀποτελεῖ.

Praua uerò ad feritatem assuefactio efferat naturas, bonas etiam & acres, easq; exacuit in hominum perniciem. Verißimum est enim ἄνθρωπον παιδείας ὀρθῆς τυχόντα, καὶ φύσεως εὐτυχοῦς θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι, μὴ ἱκανῶς ἢ μὴ καλῶς τραφέντα, ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. Et omnino eo, quod rectè à Physicis causis adornatum atq; constitutum est, euerso aut labefactato, animos sua natura in uitia procliuiores

cliuiores agit in contrarium. Οὐ μικρὸν οὖν (ut rectè Aristoteles inquit) διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

Disciplinæ constituendæ modus ex varietate naturarum.

Sed ad disciplinæ constitutionem & moderationem hoc etiam pertinet, ut consideretur naturarum diuersitas, quoad mollitiem & flexibilitatem, aut contrà stuporem ac duritiem: Singulæ enim analogam sibi disciplinam requirunt, qua elaborentur ac limentur.

Sunt quædam ingenia natura mitia, placida, moderata & liberalia, quæ laxiore disciplina ac liberaliore regi tractariq; postulant, seruilem coactionem oderunt. Et horum rursus discrimen uarium & multiplex.

Ingeniorum diuersitas.

Quædam adeo sunt delicata, mollia, & fastidiosa, ut si paulo compellentur & coherceantur asperius, aut si paulo astrictius ea quæ circumdata sunt eis uincula intendantur, statim offendantur & animum despondeant, exiguntq; prorsus indulgentem institutionem.

Alia rursus nisi astringantur nerui disciplinæ atq; adducantur, leui quauis occasione, ubi concessam licentiam & patefactam fenestram ad nequitiam senserint, exorbitant atq; degenerant.

Sed miscentur hæc ipsa discrimina analogijs penè infinitis. Ita reperiuntur ingenia præfracta, obstinata ac pertinacia, discrimine non minus uario.

Non nulla enim seueritatem omnem respuunt ceu ferrum Adamas, & indulgeri sibi laxatis uinculis disciplinæ postulant: his arctatis, magis exasperantur: indulgentia uerò uelut hircino sanguine Adamas, liquefacta mollescunt.

Alia ediuerso, nisi seuera admodum atq; aspera disciplina multum macerentur tundanturq; plagis, subigi nequeunt. Hæc naturarum diuersitas, quam communis uita ostendit, multum disciplinæ effectus uariat. Tantum quidem potentijs superioribus disciplina præstat.

Appetitus naturalis sæpe vincit actiones mentis & voluntatis.

Illæ uerò consilij rationisq; expertes appetitiones cibi, potus, & uoluptatum, quas natura longius à ratione cordis aliarumq; partium interstitio seclusas, subter præcordia locauit, ne tam crebro tamq; uiolenter infestarent mentem, ut si in propinquo uersarentur: illæ (inquam) nimis frequenter oculis mentis uelut præstrictis ac præpeditis, detrusaq; uoluntate à gubernatione locomotricis, ea facultate pro turpißimarum ingurgitationum & fœdißimarum libidinum ministra prorsus beluino ritu abutuntur: fitq; hoc eo crebrius & fœdius, quo Epatis partiumq; huic coniunctarum dyscrasia symmetriam naturæ congruam plus excedit, cœliq; positus eandem magis etiam inficiunt, & appetitiones intendunt.

Etenim & αὐτὸ τὸ πᾶν ἐπιθυμικὸν οἷον ἄγριον θρέμμα ἢ ζῶον ἀνυπήκοον τοῦ λόγου, πάντων δι' ἐπιθυμίας οἰστρώδους ἐπιχειρεῖ κρατεῖν. & ubi subiectum φύσει ἄκρατον complexum fuerit,

rit, leui occasione facilius irritatur & incenditur, atq; ubi efferbuit, tum urit acrius, tum urget pertinacius locomotricem.

Epar calidius iusto, cum plus requirat humiditatum, sugit ex sese propagatas & in uentriculum atq; intestina demissas uenulas: hæ rursus mulgent & uellicant uentriculum, eo usq;, donec omni qui inest humore exhausto, suctionis uis pertingat in osculum uentriculi superius, ubi sentiunt cum suctionem ipsam, tum ex humorum defectu ariditatem, nerui de cerebri paribus ei implantati serie multiplici. Augent sensum ariditatis, qui ferè in talibus corporibus redundant, atq; ad osculum sua leuitate confluunt, biliosi humores. Corrugatur ex sensu illo atq; afficitur uentriculus, & ciet per neruos locomotricem, ut humore infuso ardorem sitis restinguat. Nec sedatur mora, neq; ad iussa & imperium uoluntatis conquiescit, sed instat & urget uellicando & torquendo cerebrum, adeo ut syncopen quandoq; attrahat, & mora ingrauescit. Si tunc est uoluntatis in locomotricem imperium debile, cogit hanc contra uoluntatem, ut plus ingurgitet, quàm naturæ expedit.

Epar calidius causa ebriositatis.

Si accedat ad Epar calidius τοῦ ἐπιθυμητικοῦ *uis ferior, naturaq; fœcundo & prolifico humore abundans, & organa generationi destinati tum caleant plus quàm pro modo naturæ suæ, tum uigeant ualeantq; ui genitali: ibi demum lasciuiunt, pruriunt & feruent libidines, uel sola naturæ ui inflammatæ, etiamsi non adsit obiectum. Si uerò &*

Epar calidium quomodo causa libidinis.

conueniens uel monſtretur uel offeratur obiectum, mox uelut in rabiem actæ non pruriunt tantum, ſed pungunt, uellicant & concutiunt cerebrum, commotisq́; humoribus omnibus & ſpiritibus in toto corpore (maximus eſt enim organorum ad generationem comparatorum conſenſus cum præcipuis omnibus partibus corporis) ceu molem æſtuantium & caligantium halituum ſurſum agunt, hisq́; cerebrũ ita uelut obnubilant, ut omnis ſenſuum cerebri cum parte intelligente deliberatio ceſſet, & locomotiua ui incitata feratur ad flammas libidinum explendas. Auellitur his cerebrum à parte intelligente, atq; ita percellitur ac perturbatur, ut monita præceptionesq́; ſalutares audire amplius nequeat.

Longè diſsimiles ſunt hæ appetitiones motibus cordis. Non conſilio excitantur, nec cum exarſerunt & flagrant, diſputationibus ſedantur: Imo, ut dixi, ſi ſint temperamenti conuenientia aſtrorumq́; poſitu roboratæ, in ipſam uiolenter mentem irruunt, & ne quid moliri contrà poſsit prohibent.

Valet tamen & in hoc genere diſciplina plurimum. Etſi enim neq; euellit, neq; extinguit effera ac belluina illa deſideria τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, tamen uoluntatis cordisq́; uires inſtruit & roborat contra ἐπιθυμητικόν, & ut occaſiones uitent aſſuefacit, & imperium uoluntatis in locomotricem ſtabilit, ut ui contractis repreſsisq́; membris externis prohibeat, ne erumpant ſtatim, cum petulanter exiliunt ac tumultuantur.

Sæpe contrà delicata & uoluptuaria educatione, aut lasciuis exemplis, naturæ minimè lasciuæ inflexæ corruptæq;, degenerant in consuetudinem helluandi & luxuriam, in qua tanquam cœno deinceps toto uitæ tempore uolutantur. Atq; hæc de appetitu Naturali, quantum ad actiones uoluntatis, monuisse satis sit.

Non prætereunda est in hac commemoratione mentio causarum liberarum, quas & antea, cum de parte intelligente differeremus, attigimus.

Cyri aut Alexandri fœlices ac heroici impetus, actionesq; plane diuinæ, aut Neronis, uel similium, tetra immania & abominanda scelera, non oriuntur ex his causis.

Longè enim superat omnium Physicarum causarum uim ea præstantia, quæ excellit in Alexandro iuuene: Et ediuerso non cadit in humanam naturam tam portentosa & plus quàm belluina immanitas, quam Nero exercet: imò expauescens humanus animus ad conspectum eius, & ad solam cogitationem, obstupescit.

Præstantes uiros Deus exuscitat, acerrimis ad res gerendas stimulis subditis, cuiusmodi nulla qualitatum commoderatio, nulla gignit astrorum dispositio. Et donat hominum generi tales, cum aut Tyrannide quassata, aut luxu mollitieq; fracta ac diffluentia, aut alioquin segnitie principum atq; socordia soluta imperia, uindices requirunt atq; instauratores.

Excellens virtus a Deo est.

Enormia scelera sunt à Diabolo.

Prorſus enormia ſcelera, imò & alia multa à Diabolo ſunt, qui ut toties dixi, efficaciſsimè ἐνεργεῖ ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθίας: & autores ſcelerum ſæpe ſe à Diabolo impulſos, aut occaſionum commoditate inuitatos, ac uelut in naſſam illectos, Diabolo ſimul incendente ac uelut protrudente ipſos, fatentur.

Quapropter etſi uoluntas libera actionum domina, ex ſeſe ἱκανότητα ἀκριβῆ habet ad deligenda & amplectenda, uel recuſanda obiecta propoſita: tamen cum ſaucia ſit & longuida ſua natura, præſideatq; contumacibus admodum atq; indomitis appetitionibus, neq; in omnibus eodem modo, aut à natura ſit confirmata, aduerſus præcipites ac uiolentos appetitionum impetus, aut ſaniore doctrina roborata, aut præſidio durioris ac ſeuerioris diſciplinæ circumdata ac munita, quorum ope & foris occurrentibus illecebris, & intrinſecus ſeditioſè ferocientibus motibus repugnet, ſæpe uicta, & uel à principio, priuſquam quo ſe inclinet ſtatuat, uel poſteaquam decreuit, à propoſito detorta, rapitur atq; incitatur aliò.

Rectè Ariſtoteles actiones, quæ ἐφ᾽ ἡμῖν & in poteſtate noſtra conſiſtunt, diſtinguit φύσει, δόξᾳ, βουλήσει & προαιρέσει.

Actionum liberarum diſcrimen.

Sequitur enim uoluntas aliàs inſita atq; implantata in primo ortu naturæ incitamena, aliàs ex doctrina acceptas opiniones, aliàs ſua ſibi ſponte accerſitum ducem conſuetudinem, aut accitam

errore

errore uel imitatione persuasionem, aliàs mentis iudicium excultum & formatum doctrina recta.

Omnium magna uis est suo loco atq; ordine, & tanta quidem, ut uel una sola cæteris exclusis, satis sit firma atq; efficax, quæ regat ducatq; uoluntatem.

Si considerauerimus promiscuam generis humani multitudinem, longè plures aut opinionibus, quibus à teneris imbuti sunt atq; insueuerunt, aut naturæ suæ ductu, aut consuetudine regi, quàm recto exquisito constantiq; iudicio, reperiemus. Sed addi debent his causæ duæ extra nos positæ, nimirum Deus autor atq; effector heroicorum motuum, & Diabolus structor atq; artifex scelerum.

Ex his liquet, quæ sit uarietas causarum uoluntati coniunctarum, & adiuuantium aliàs uoluntatis instituta conatusq;, aliàs impedientium.

Voluntas ipsa sua ui ciet actionem, & eandem (nisi deijciatur & uelut detorqueatur à proposito uiolenter alijs causis) per locomotricem, quam, ut dixi, subiectam sibi & addictam habet ordine ac lege naturæ, exequitur.

Sed incitatur & regitur quandoq; causis intrinsecis nobisq; insitis, quandoq; extraneis & positis extra nos: Cumq; languida sit à prima origine, sæpe iisdem causis uel excutitur suo dominatu, uel nequicquam repugnans, uiolentia uicta rapitur & præcipitatur eò, quò non uult.

Nobis insunt causæ, uel quas natura indidit, uel assuefactione comparatæ. A natura sunt cognitiones & appetitus seu ὀρέξεις. Cognitione mentis iudicium seu λόγον complector, & sensuum utrorumq; uim.

Mens regitur uel ijs, quibus ipsa à primo ortu formata ac uelut consignata est notionibus, expolitis recta & consentiente doctrina, uel opinionibus arreptis ex doctrina non uera, uel sensuum ductu.

Sed sensus cientur à cerebro, & menti ministrant: nihil enim quicquam eorum, quæ extra nos uersantur, ad mentem perfertur, nisi sensibus sit perceptum agitatumq;.

Sensuum uis uariat pro cerebri constitutione, & prima institutione atq; assuefactione.

Cerebri constitutionem & primo seminum natura astrorumq; positus absoluunt, & postea tota uiuendi ratio à teneris usq; non parum afficit. Ea complector totum rerum non naturalium usum, cibi, potus, affectuum animi, aëris, exercitiorum & cæterorum, eaq; quæ præter naturam accidunt, ut sunt morbi, morborum causæ, & symptomata.

Appetitus triplex. Appetitus triplex est, βούλησις, θυμὸς, & ἐπιθυμία. Incitatur enim uoluntas sæpe contra mentis iudicium, frustra refragante ratione, aut sibi innato appetitu, quem βούλησιν uocant, aut à cordis motibus, aut à naturalibus appetitionibus: quandoq; motus cordis menti congruunt &

eodem

eodem impellunt uoluntatem, quo hortatur & instigat ratio.

Quanta uero ſit horum uis, quanta uiolentia uel cogant uel opprimant uoluntatem, declaratum ſuperius eſt. Nunquam conſentiunt prorſus, ſed diſſenſio uariat, quæ in alijs minor eſt mitiorq́;, in alijs maior & ferior, pro ut uel ſeminum aſtrorumq́; ui initiò rectè conſtituuntur, uel aſſuefactione poſtea formantur atq; exornantur. Plurimum enim momenti appetitui adfert conſuetudo, qua aſſuefactionem & diſciplinam omnem comprehendo.

Cauſæ non inſitæ corporibus noſtris, ſed forinſecus accedentes, ſunt Deus & ſancti Angeli, Diabolus, atq; externa uiolentia.

His ita conſtitutis, manifeſtum eſt, prædicta de uoluntarijs actionibus, ex aſtrorum poſitu, temperamento totius corporis, & partium præcipuarum effectibus, notis indicijsq́; exterioribus quibuſcunq; collecta, certitudine illis cauſis reſpondere, quarum ui eduntur ac proferuntur. Quòd uero omnia illa, quæ hactenus enumerata ſunt, tantum particularium cauſarum uim habeant, liquidò patet.

Reſtat τύχη quartum genus cauſarum ſecundarum, quo Ariſtoteles euentus utroſque proſperos & aduerſos complectitur, qui accidunt hominibus præter ea, quæ uoluntas libera ſua ſponte ſuaq́; ui, aut adiuta ſocijs cauſis, inchoat, proſequitur & conficit. τύχη.

Latiſſimè

Fortunæ varietas & inconstantia.

Latißimè patet hoc genus. Mirandæ sunt enim rerum humanarum uices, mira uolubilitas & inconstantia fortunæ.

Multa cuiuis in uita præter spem & opinionem contingunt: Multa sapienter cogitata, & cautè prouideq; cepta ac gesta, infœlicius cadunt quàm existimamus.

Ediuerso alia stolidè atq; incogitanter mota, & administrata negligenter, atq; inter exordia prima uarijs incursionibus inhibita & impedita, procedunt tandem fœliciter & optatos consequuntur exitus. Sæpe quæ pro desperatis ac perditis contemnuntur, subitò reflante fortuna rursus se erigunt & augescunt: quæ uerò florent, & ad eum fulta ac stabilita modum putantur, ut nulla ui conuelli queant, leui momento uelut repentino flatu disiecta corruunt, tumq; uel maximè, cũ plurimum fortuna blanditur fouetq; & beat suauißimè: Adeoq; uix quicquam est in rebus humanis stabile ac perpetuum.

Vix ulla, quæ suscipimus & gerimus, aut institutis initio respondent per omnia deliberationibus, etiamsi fœliciter conficiantur, aut intra definitos limites sese continent, aut præfixum scopum adipiscuntur: intercidunt multa quæ præmeditata consilia mutant, abolent, aut turbant, aut extra metas nos rapiunt: Et ut Herodus ait, ὡς κύκλος τῶν ἀνθρωπηίων ἐστὶ πραγμάτων, περιφερόμενος δὲ οὐκ ἐᾷ ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχέειν.

Præbuit

Præbuit hæc rerum humanarum uicißitudo occasionem Poëtis, ut rotundo fortunam globo insistere, & globi uolubilitate nunc huc, nunc illò ferri uolutariq́; finxerint. An uerò sit de talibus euentibus, qui præter ea, quæ uoluntas efficit & consequitur, præterq́; consilium & deliberationem nostram obijciuntur, diuinatio aliqua, et si est aliqua, à quibus sumatur causis, & quousq́; progrediatur, postea constituemus, ubi prius exposuerimus causas, quæ tales euentus gubernant. Quam enim τύχην *Aristoteles nominat, ipse inopinatorum euentuum affirmat tantum esse* αἴτιον κατὰ συμβεβηκός. *Ergo præcedere necesse est aliud* καθ' αὑτὸ αἴτιον *uel unum, uel plura, quorum ui illi dispensantur producuntur & complentur euentus.*

Fortunæ pictura.

Aristoteles quæ sint illa τὰ καθ' αὑτὰ αἴτια, *non definit.*

Plato aliquas causas, & inter eas omnium præcipuam expreßit, cum inquit, Θεὸς μὲν πάντα, καὶ μετὰ θεοῦ τύχη καὶ καιρὸς, τὰ ἀνθρώπινα διακυβερνῶσι ξύμπαντα, ἡμερώτερον μὴν τρίτον ξυγχωρῆσαι τούτοις δεῖν ἕπεσθαι τέχνην.

Causæ gubernatrices rerum humanarum iuxta Platonem.

Etsi uerò cum ueris causis accidentarias, τύχην *nimirum &* καιρὸν *confundit, &* τέχνην *ita extenuat, ut eam accidentarijs causis postponat & subijciat: tamen rectè & sapienter præcipuam uim confert in Deum.*

Non

Non enim ex fortuita & ficticia atomorum Epicuri collisione & coalitu hoc Mundi domicilium confluxit, Sed Deus singula corpora uerbo fabrefacta ex nihilo, serie tam concinna, nexuq; tam continuo, coagmentauit in unam rotundo ambitu definitam molem, ut à mente Architectatrice, cuius sit sapientia infinita & omnipotentia, ædificatam esse manifestò appareat.

Deus res humanas gubernat.

Nec deserit opus suum, sed conseruat id atq; tuetur, & in primis curam agit generis humani, bona cumulans, mala depellens, utpote cuius gratia cætera & initio constituit, & huc usq; sustentauit: Et in genere humano præcipua cura complectitur ac defendit Ecclesiam, redemtam sanguine æterni Filij sui, à qua uera Filij agnitione & fiducia colitur atq; inuocatur, & propter quam reliquam profanam multitudinem fert, ut ex hac quoq; aliqui conuertantur ad Filium.

Præsentiæ Dei argumenta.

Confirmant administrationes Oeconomicæ, priuata uita cuiusq;, & totus ordo politicus, præsentiam Dei nostriq; procurationem.

Et si excusso absterſoq; ueterno, excitaremus animos ad operum Dei notationem aliquam & considerationem, siq; ijs, quæ fiunt penè singulis momentis, mediocriter attenderemus, perspiceremus profectò, quanta & quàm multa publicè accidãt & priuatim, quæ nullo modo, uel Physicis causis abditis aut conspicuis, uel nostræ diligentiæ asscribi possunt, sed in solum Deum autorem & custodes nostrorũ corporũ sanctos Angelos, referri debent.

Imo

Imo nisi Filius Dei ἀρχηγὸς noster & ἀμύντωρ clementißimè singulos nos umbraculo alarum suarum complexos tegeret & foueret, præsidioq; Angelorum stipatos muniret ac tueretur contra immanem sæuißimi hostis rabiem, uel uno momento omnes à Diabolo enecti interiremus.

Nisi politias ipse & imperia cum Angelorum excubijs, tum sua firmaret ac defenderet dextra, eorumq; qui præsunt regeret ac fortunaret consilia & industriam: quæ posset quæso aut solertia odorari, aut uigilantia peruestigare, aut si proditæ innotuissent, quæ autoritas & potentia posset discutere ac summouere eas uel technas, quas hic artifex struit in perniciem humanæ consociationis, uel calamitates quas intentat & uibrat in ceruices nostras aßiduè?

Cæterum neq; uno modo Deus, sed aliàs aliter, neq; ex ordine & præscripto causarum secundarum, sed suo consilio dispονit, partitur & administrat fata hominum atq; euentus. Euehuntur improbi, affluunt opibus, florent honoribus & dignitatibus, potiuntur rerum. Contrà uarijs fortunæ uicibus exercentur ac iactantur boni, premuntur Tyrannide, laborant egestate & inopia, conculcantur à sceleratis, flagrant publicis odijs, eijciuntur in exilia, periclitantur de fortunis & uita, prægrauantur iniquißimis calumnijs, quandoq; & crudeliter interficiuntur à Tyrannis. Hæc euentuum dißimilitudo mouit multos, ut dubitarint de prouidentia.

Deus dissimiliter res humanas gubernat.

Quanquam

Quanquam autem certo grauiq; consilio, quod soli Ecclesiæ Dei *detectum est atque explicatum,* Deus *hoc modo & fata dispensat, & differt ac pro rogat pœnas & præmia : tamen nec boni in perpetua uersantur calamitate, nec stabilis ac diuturna est improbrorum fœlicitas :* Hi *ad summa extolluntur fastigia, ut inde excußi, atque in fœdum præcipitati interitum, sint cæteris exemplo fragilitatis humanæ, pœnarumq; superbiæ & iniusticiæ:* Illi *deijciuntur & grauantur, tum ne insolescant & efferantur fiducia suarum uirtutum, tum ut ex circumfusa ærumnarum mole erepti, collocatique in tranquillum, cum gloria illustriore enitescant.*

Et *quidem in hoc uel præcipuè lucet ac conspicitur prouidentia, quòd boni & gerunt res salutares hominum generi, & circumuenti atque interclusi difficultatibus præter opinionem omnium, mirandis modis, superatis illis eluctantur atque euadunt, hocq; quod persequuntur, acquirunt & obtinent:* καὶ ταῦτα *(ut rectè* Isocrates *regulam interpretatur)* εἰ μὴ κατὰ πάντων οὕτως εἴωθε συμβαίνειν, ἀλλὰ τόγε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτον γίνεται τὸν τρόπον. Fauet *enim* Deus *uirtuti, & eam etiam ab* Ethnicis *requirit, etsi non est ea iusticia, quam ipse approbat : & natura homines amant, amplectuntur atq; admirantur, cum moderationem omnem & humanitatem, id est, iusticiam coniunctam cum toto choro uirtutum mitiorum, tum salutarem gubernationem.*

Etſi uerò ratio humana prorſus ignorat cauſas mirandæ huius gubernationis, ſola enim has uox cœleſtis declarat: tamen non fortuitò, aut temerè, uel ex uago Atomorum fluxu atq; impetu, uel inſtabili materiæ motu ac conditione, uariari uices rerum humanarum, ſed diuino conſilio, agnoſcit & fatetur. Præclarè in hanc ſententiam Pindarus, Ἓν παρ' ἐσλὸν πήματα σὺν δύο δέονται βροτοῖς ἀθάνατοι· τὰ μὲν οὖν οὐ δύνανται νήπιοι κόσμῳ φέρειν, ἀλλ' ἀγαθοί τὰ καλὰ τρέψαντες ἔξω.

Prudenter itaq; Plato & rectè ſalutarem generis humani gubernationem præcipuè Deo acceptam refert: Nec dubito, quin & hanc ſententiam & plures alias, ab Ægyptijs ſacerdotibus ex doctrina ſanctorum Patrum acceperit.

Repetuntur enim conciones de Dei erga genus hominum philoſtorgia, de protectione & cuſtodia ſingulorum, de Regnorum conſeruatione ac defenſione, ſubinde in hiſtoriæ ſacræ contextu, & his multæ Platonicæ conſonant.

De cæteris cauſis, quas Deo addit, nihil diſputo, cum τύχη καὶ καιρὸς accidentariæ ſint prorſus, τέχνη pertineat ad προαίρεσιν, de qua paulo pòſt dicam. Nunc cæteras gubernatrices cauſas perſequar.

Multorum Tragicorum & triſtißimorum caſuum autor eſt Diabolus. Sæuit enim odio Dei in genus humanum crudelißimè, & quærit nocendi

occaſiones ſine intermiſſione, arreptis occaſionibus utitur: & niſi diuinitus frenaretur ac reſtringeretur, niſi à cuſtodibus noſtris ſanctis Angelis depelleretur, crebriores Diaboli morſus, ſæuiores ac uenenatiores ictus, & fœdiores lacerationes animorum & corporum experiremur.

Ipſi etiam uoluntatis & cordis habitus, δυνάμεις, & actiones, quæq; ex qualitatum contemperatione corporibus innaſcuntur κράσεις, atq; ex his manantes uires effectrices actionum certarum, & qui totam qualitatum commixtionem moderantur atq; abſoluunt cœli poſitus, uariorum euentuum hominibus cauſæ ſunt.

Conſcientiæ vis in vtrumq; partem maxima.

Cum enim ita conſtitutum ſit diuinitus, ut rectè facta comitetur perpetua quædam fœlicitas, καὶ ἡδεῖα ἐλπὶς ἀγαθὴ γηροτρόφος οὖσα, Malos mores ſequantur pœnæ, ἐλπίδες τε κακαὶ: natura etiam rectè faciendo ita afficitur, ut impetus quoſdam contrahat, quibus ad ea flectitur, quæ ſunt proſpera, & à rebus nociturís abducitur. Idq; in improbis conſpicuum eſt, quibus inijci Furias ultrices ſcelerum non ſolum Poëtæ affirmant, ſed res ipſa declarat: quæ Furiæ quid ſunt aliud, quàm infœlices illi impetus & ſauciatæ conſcientiæ aculei, quibus incitati ultro ſibi accerſunt perniciem.

Pauci in rebus ſecundis moderati.

Nec minima eſt inconſtantiæ rerum humanarum cauſa, quòd uix ulli in rebus ſecundis ſunt moderati, τίκτει γάρ τοι κόρος ὕβριν. Animi proſperis

ris & ex sententia succedentibus rebus, opinioneque & spe duraturæ in perpetuum prosperitatis ac beatitudinis elati, gestiunt, lasciuiunt & luxuriant, suscipiuntq; multa non mandata, neq; ad sese pertinentia sine necessaria causa, uel manifestis iniurijs afficiunt imbecilliores.

Parit enim superbia omnis impetus immoderatos: hi ad inferendam alijs iniuram incitant, τῆς γὰρ ὕβρεως ἔγγονος ἡ ἀδικία, *ut præclarè* Plato: *hanc euestigio insequitur* νέμεσις δίκης ἄγγελος, *id est, conscientiæ læsæ iudicium, quod perpetratorum scelerum atrocitatem exaggerans & ante oculos aßiduè uersans, quatit, agitat, perterret, lacerat, dementiaque animos afficit:* φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κωλούειν, *ut est apud* Herodotum. *Et in sacris literis dicitur,* Superbis resistit Dominus. *Item,* Deposuit potentes de sede & exaltauit humiles.

Græci luserunt eleganter, singulos homines comitari ἀδράστειαν, *quæ tum ingerat atq; inculcet singulis hoc* μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον, *uibrato quod gestat freno, tum exultantes stulta ferocitate reprimat atq; compescat, legitimas metas egressos freno retrahat in uiam, cui si pareant, potiantur & fruantur optata fœlicitate: si hoc freno uel recusato uel detracto abiectoq; indulgeant libidinibus, mox accurrere* Nemesin *pœnas immoderatorũ consiliorum & conatuum uindices denunciantem atq; incutientem.* Nam & Deus *ipse flagitat,*

Pictura Nemesis.

 præmijsq;

præmijsq; ornat ac condecorat uirtutem, quæ est mediocritas, & natura hominibus moderatum omne gratum atq; conueniens: Acres nimis & feroces impetus cum hi oderunt, tum acerrimè infringit & uindicat Deus, ordinem à sese constitutum exequens ac sanciens rigidißimè, ut sapienter Euripides, μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὰς ἄγαν προθυμίας, μισοῦσι δ' ἀστοί. Ergo ad secundos euentus, uel aduersos, multum adfert momenti rectè assuefactum esse uel secus.

Astra & temperamenta fortunæ causa.

Astra uerò & temperamenta corporum, non solum pariunt δυνάμεις ad certa actionum, morum, affectuum, artium, & studiorum genera: sed tum alios etiam cient impetus, quibus à noxijs aduersæ naturæ, conuertuntur & trahuntur ad salutaria & commoda sibi & alijs, aut contraria: tum fœlicitate tali donant easdem, ut quæ cœperunt, promtè dextreq; exerceant, & successu singulari conficiant magno suo cum lucro atq; emolumento, itemq; aliorum: aut contrà impedimenta obijciunt, & augent conatuum omnium difficultatem.

Nam & demonstrabimus postea, & experientia arguit, constitutionum cœlestium insitarumq; à natura inclinationum quasdam fausta polliceri, eademq; ui natiua promouere & accelerare: quasdam rursus & hæc impedire, & incommoda portendere, minitariq; tristes casus aut pericula.

Etiam

Etiam externa uiolentia, quæ multiplex esse potest, sæpe hominem, præter opinionem præterq; uoluntatem, conijcit in pericula tristia & exitiosa, ut cum multi, quorum dißimilima sunt fata, naufragio merguntur, aut incendijs consumuntur, aut seditionibus opprimuntur, aut terræ hiatibus absorbentur.

Externa violentia causa inspe-ratorum euentuum.

Tot cum sint causæ, quæ euentus hominum nec præuisos, nec præcogitatos, neq; expectatos, per se gubernant, earumq; causarum non eadem sit uis atq; conditio, sed una sit prima causa libera gubernatrix cæterarum omnium, reliquæ sint huic subiectæ: harum rursus quædam constituto ordine progrediantur, ut astra, semina, temperamenta, inclinationes ab astris & temperamentis ortæ, uoluntas ordini diuinitus præscripto insistens: quædam contra ordinem nitantur, ut Diabolus & uoluntas impulsibus Diabolicis obsequens: denique cum ordinatarum causarum aliàs una effectum ex sese intendat, aliàs ascitis in societatem actionis pluribus socijs causis: facile intelligi potest, ex quibus causis prædicta de hominum euentis peti, quæ inquiri ac considerari poßint, quæ à conspectu mentis humanæ prorsus remotæ sint atq; abditæ.

Prædictiones de hominum fatis ex quibus causis sumendæ.

Nihil de arcana Dei uoluntate, quæ expressa uerbo non est, humana ratio statuere aut pronunciare potest: Nihil de illis, quæ insidiosus & fraudulentus occultator Diabolus machinatur & struit. Illam scrutari nefas est & irritum: hæc sceleratum, impium & prohibitum diuinitus.

Astra Deus aspici uoluit, uoluit & horum mirandas uires atq; effectiones considerari, & cœlestium atq; inferiorum corporum notari sympathiam. Idcirco oculos condidit, ut duces nobis essent in cœli contemplatione.

Et quanquam obscurior est natura, ideoq; & difficilior obseruatio inquisitioque cœlestium corporum: tamen animaduersione longa ac diligenti utcunq; comprehendi potest: Imo ut nota esset, tum primis eam parentibus Deus declarauit, à quibus manauit ac transijt ad posteros, tum præstantia sæpe ingenia excitauit, quæ eam cognitionem restituerunt, correxerunt & illustrarunt.

Certius aliquanto perspicimus nostras rerumque aliarum in hac elementari regione naturas, quòd sensibus propius obuersantur, nec solis oculis, sed cæterorum etiam sensuum ope exquiruntur.

Voluntatis actiones & propensiones, cæterarumq; intra corpus absconditarum partium uires, ex effectibus notisq; exterioribus æstimamus.

Ex astris ergo, temperamentis, inclinationibus uoluntatis, & temperamentorum effectibus, institui possunt prædictiones illorum euentuum, quos illæ causæ uel ut causæ inuehunt, uel ut signa denotant, quiue ad effectus causarum consequuntur ordine diuinitus sancito.

Nam & præter eos effectus, quos sua ui cient hæ causæ certa lege naturæ, aut quia diuinitus ita constitutum est, alios etiam attrahunt: ut Nero scelerate & Tyrannice furens, hac ipsa insania

sese

ſeſe in triſtißimas pœnas præcipitat. Quæ ſit certitudo ſingularum, ex cauſarum conditione liquet.

Manet uoluntas libera actionum domina, etiam cum languet, aut incitatur uel impeditur ab alijs cauſis: poteſt liberè uel inflectere & accommodare ſeſe eò, quò pellitur, cum uult, uel reniti impulſui, uel ſuſceptas iam actiones deponere rurſum.

Prædectionum certitudo ex cauſarum conditione.

Et euentus, qui non dependent à libera hominum uoluntate, ſed denunciantur à cauſarum antea commemoratarum aliqua, tum cæteræ cauſæ mutare queunt: tum arte, diligentia & aſſuefactione, circumſpecta cautione, ſeria atq; ardenti petitione auxilij diuini, noſmetipſi, ſi damna adferant, lenire aut prohibere, ſi blandiuntur, uelut allicere & conſequi poſſumus.

Nequaquam igitur aut decreta ſtellarum & ſignorum in corporibus apparentium, aut reliqua in " natura prætorijs parem uim habent edictis: quorũ " quidem ea eſt natura, ut pœna ſtatim luenda ſit ijs, qui non paruerint, aut euentorum præſignificatio præmonſtratioq; ita cum euentibus ipſis colligata copulataq; eoſdem neceſſariò attrahit, ut fruſtra ſperetur euenturum aliud, quàm quaſi promulgatum ſit.

Nam ne fiant mala, tum cauendo declinandoq;, tum naturam eorum intelligendo, & contrà ut bona eueniant, in eorum curam & ſtudium incumbendo præſtare quimus, præſertim ſi regamus

noſmetipſos diligentia homine digna, & à Spiritu ſancto duci gubernariq;, à ſanctis Angelis cuſtodiri nos, propter æternum Filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, à Deo æterno Patre Domini noſtri Ieſu Chriſti ardenter & aßiduè petamus.

Vtilitas prædictionum Phyſicarum.

Quòd ſi uerò nulla ſuperſit ſpes effugiendi euitandiq; intentata & præmonſtrata à Phyſicis cauſis incommoda: hoc tamen præſtabimus, ut tum excipiendis ac tolerandis nos illis præparemus conſtantia, fortitudine, & ſpe auxilij cœleſtis: tum ut in Dei tutelam ac patrocinium totos nos plena fiducia collocemus ac commendemus.

Quæ enim præuiſa ſunt & antè cogitata, nec
" tantum ſecum impetus adferunt ac nouitatis, &
" minus grauia ſunt minusq; toleratu difficilia: cum econtrario quæ repente & præter ſpem obijciuntur, concutiant ac turbent mentem, animiq; uires proſternant.

Atq; hoc habet commodi & fructuum præ noſſe conſequutura ex quibuſq; cauſis & ſignis bona malaue.

De utilitate prænotionum ex ſtellis rectè Ptolemæus: δύναται ὁ ἐπιστήμων πολλὰς ἀποτρέψασθαι ἐνεργείας τῶν ἀστέρων, ὅτι οὖσιν εἰδήμων τῆς φύσεως αὐτῶν, καὶ προπαρασκευάσαι αὐτὸν πρὸ τῆς συμπτώσεως τῶν ἐνεργειῶν, id eſt, poteſt is, qui ſciens eſt, multos ſtellarum effectus auertere, quando naturam earum cognitam habet, ſeq; antequam

antequam effectus ipsi sequantur, præparare & munire. Et alibi: τὸ προγινώσκειν ἐθίζει καὶ ῥυθμίζει τὴν ψυχὴν τῇ μελέτῃ τῶν ἀπόντων ὡς τῶν παρόντων, καὶ παρασκευάζει μετ' εἰρήνης καὶ εὐσταθείας ἕκαστα τῶν ἐπερχομένων ἀποδέχεσθαι: id est, Præuisio assuefacit & moderatur animum meditatione absentium ut præsentium, & præparat ad excipienda futura cum tranquillitate & constantia. Idem de reliquis uerissimum est. Et hæc quidem de gradibus certitudinis in quolibet prædictionum genere indicasse sufficiat.

Prædictiones Physicæ quatenus in sacris literis concessæ.

Porro cum in sacris literis quandoq; prohibeantur hæ ipsæ ex Physicis causis diuinationes, quandoq; concedantur, imo mandentur, eo ipso quòd & signa nominantur, & in hunc finem condita affirmantur, ut designent aliquid moneantue: ne discrepantium in speciem sententiarum dissensio turbet aliquem, addemus & hoc: Non prohiberi considerationem causarum signorumq; propositorum in natura, nec coniectationes ex his de secuturis euentibus, si absit superstitio & seruetur ordo, quem Deus sua uoce instituit, ut mens sit defixa in Deū, & regatur uerbo patefacto diuinitus, tota pendeat ex Deo, ab eo petat atq; expectet bona, & malorum depulsionem aut mitigationem, uera fide & inuocatione: Non destituta consilio præsidioue humano, confugiat ad creaturas, non ab illis auxilia requirat, sed à Deo solo: & statuat hūc esse Architectum & Dominum naturæ, qui uelit & posit liberrimè

berrimè uel mutare, uel mitigare, uel prorſus tollere, quæ Phyſicæ cauſæ denunciant aut apportant, & eundem multa quotidie aliter diſpenſare, atq; ad exitum alium dirigere quàm ſecundæ cauſæ proponunt.

Hoc ordine obſeruato, contemplatio cauſarum ſignorumq;, & prædictionuum inde extructarum uſus, conceſſus eſt & approbatus.

In hunc enim ſunt uſum ſigna conformata, & cauſæ certis inſtructæ uiribus, ut illa quid hiſce naturæ opifex præmonſtret, quarum rerum occulta uis creaturarum indicia præbeat ac proponat, doceant naturas intelligentes: hæ naturam ſuo loco atq; ordine gubernent.

Vult ergo ea ab homine, cui ſoli mentem intelligentem indidit, aſpici atq; expendi, & quidem non fruſtra, ſed ut his indicijs legitimè utatur.

Superſtitionem damnant ſacræ literæ & huius ordinis conturbationem, cum certius animi hiſce monitis confidunt, firmiusq; ijſdem adhæreſcunt, quàm Deo ipſi & cœlitus promulgatis oraculis: aut cum à Deo atq; oraculis cœleſtibus ad creaturas ſeſe conuertunt, deq; earum ſignificatis deliberationes, conſilia, actiones & ſtudia ſua inſtituunt, moderantur & adminiſtrant, Deum uerò & mandata cœleſtia negligunt.

Rectè uerbo Dei inſtitutis animis, & aſſuefactis ad ſeriam ueri Dei inuocationem, hoc etiam præſtat commodi πρόγνωσις futurorum, quòd ſeu aduerſa minitentur, ſeu ſpondeant læta atq; fœli-

cia,

cia, erigunt animos ad Deum, accenduntq; & commouent, ut ostensa promissaq; Physicis causis bona à Deo iuuari & perfici, denunciatas clades leniri aut amoueri petant. Ita præbet occasionem exercendæ fidei atq; inuocationi. Et intelligit rectè institutus quæ sint prædictiones Physicæ, & quatenus his niti debeat, quæ sint à superstitiosis hominibus introducta atq; arti diuinatrici temerè assuta.

DE ORACVLIS.

QVATVOR primis generibus constitutis & distinctis, nunc reliquas differentias ordine pertexemus, & singularum species recensebimus: Earum quælibet cui sit subijcienda generi, adeoq; quo loco ponenda & quanti facienda, conspicuum fiet, ubi quæ complectantur ac tractent, & ex quibus diuinent notis atq; indicijs, commemorauerimus.

Ordiemur autem ab oraculis.

Oracula a Græcis quomodo appellata.

Hæc Græci χρησμούς, χρησμῳδίας, χρησμῳδήματα, μαντεύματα, θεοπρόπια, θεσπίσματα, θέσφατα: Oraculorum interpretationes χρησμολογίας: Interpretes χρησμολόγους, consultores seu sciscitatores θεοπρόπους: Loca in quibus reddebantur, χρηστήρια & μαντεῖα nominarunt.

Definitio Oraculorum.

Voco autem oracula responsa, quæ dabantur sciscitantibus in certis & à Diabolo obsessis locis, uel à Dæmonibus ipsis, uoce, somnijs, gestu, nutuúe aliquo statuarum, sonitu, tinnituúe, aut alijs huiusmodi, uel ab hominibus Diabolico spiritu afflatis, qui tunc, cum de proposita quæstione responsa danda erant, cum uehementi impetu & horribili sonitu ex specubus elisus, in uates irruebat, impletosq́; & in furorem actos ita concutiebat, ut præ tremore palpitationeq́; artuum omnium nec consistere, nec sese continere possent.

Oracula Diabolica imitatione exempli diuini instituta.

Imitatione hæc & instituit & exercuit exempli diuini, ut alia pleraque, Diabolus.

Testimonio enim doctrinæ sacræ constat, Deum multa Patres sanctos initiò, & populum suum per Prophetas postea, ante natum Christum docuisse & monuisse: usum aliàs compellatione uocis humanæ, sed uariata specie ἐπιφανείας seu apparitionis, ut cum uirorum trium specie occurrit Abrahæ, & luctatus est uiri habitu cum Iacob, & Moysi sese ostendit ex ardenti rubo, & Christo baptizato de cœlo personat uoce humana, qua & Christum dilectum filium suum esse testatur, & audiri eum præcipit:

Oraculorum diuinorum tres modi.

Aliàs somniorum immißione, cuius rei exempla præbent Iacob, Ioseph, Daniel: Aliàs exhibitione uisionum, quæ fuerunt uelut picturæ, quas cernebant & intelligebant Prophetæ, aut perculsi impulsiq́; euidenti motu diuino, cum quadam ceu consterna-

consternatione, aut etiam sine euidenti aliqua concitatione animorum.

Sed procul ab his aberat errabundæ & uesanæ amentiæ furor.

Non permouebantur ratione, sed integra immota & constante mente ac ratione afflatuum diuinorum excipiebant impetus, & sentiebant uim horum atq; ardorem, & monita intelligebant diuina, quæ à patefactis antè ac promulgatis oraculis nunquam discordabant, nunquam à perpetua æternæ ueritatis & immotæ iusticiæ diuinæ discrepabant norma: nunquam uel præcipiebaut, uel comprobabant scelera uetita diuinitus & Idolatrias, *sed his reprehensis atq; condemnatis pœnas denunciabant autoribus & horum asseclis ac sectatoribus atrocißimas, ingenti spiritu ac planè ardenti, nisi qui discesßissent à* Deo *atq; à uestigijs deflexissent ueritatis, abrogatione* Idolatriæ *& sceleratæ uitæ emendatione, cum uera pœnitentia atq; ad* Deum *conuersione seria redirent in uiam.*

Discrimina inter oracula diuina & Diabolica.

His longè dißimilis erat furiosorum uatum conditio apud Ethnicos, *quorum mentes non uis diuina, sed impulsus concitabat* Diaboli *falso imitantis illam* Dei *inenarrabilem* κοινωνίαν *seu consociationem, qua sese euidenter communicabat & aperiebat* Patribus *&* Prophetis.

Vates enim Ethnici *cum ex insultu insessuq;* Diaboli *furore corriperentur, nec corporum suorum, nec mentis rationisq; compotes esse amplius poterant, & sese ignorabant, & nihil eorum, quæ*

argutè

argutè concinneq; uel oratione soluta uel numeris uersuq;, sæpe pronunciabant, intelligebant, Diabolo uim adferente corpori, & uiolenta contorsione atq; coactione partes intelligentiæ seruientes ac rationi prorsus deprauante: & semel tali furore perciti nunquam postea recuperabant amissæ rationis usum. Quæ uerò fundebant, si ad religionem spectabant, sententijs prolatæ diuinitus ueritatis aduersabantur semper, uel palàm atq; expreßè, uel cum obscuritate fraudulenta atq; insidiosa. Si denunciationem aut cladium futurarum aut prosperitatis continebant, obscuritatibus erant inuoluta inextricabilibus & ambiguitatum plenis, quibus adulabatur quandoq; Principibus, sicut de Dæmone Delphico Demosthenes queritur, Pythiam φιλιππίζειν.

Minimè in talibus furoribus suo liberoq; ferebantur mentes impetu, sed incitationibus agitabantur uiolentis Diaboli, quibus eam κοινωνίαν, qua sese Deus sanctis Patribus & Prophetis coniungebat efficienter, exprimere falsò studuit.

Videtur autem tota oraculorum institutio instructioq;, composita fuisse præcipuè ad illam ἐπιφανείας seu φανερώσεως diuinæ speciem, qua Deus cum patribus aliàs alia occasione, & ex alijs locis, & alia specie colloquutus est, quarum ut patefactionum memoria conseruaretur ac propagaretur, aras exædificatas esse ac dedicatas Deo in ijsdem locis legimus.

De

De origine prima horum alij aliter fabulantur, nec certò constat, quo tempore primùm extiterint, aut quando illas quasi arces regni sui constituerit, & aperuerit uelut templa professura ac celebratura religionem ac cultus diuinis contrarios, Diabolus ueritatis & gloriæ Dei hostis. Herodotus antiquißima fuisse annotauit in Libya Iouis Hammonis, in Græcia Dodonæum: hoc tamen illo prius innotuisse & quæsitum frequentatumq; fuisse aliquanto antè. De ortu etsi dubitat, duas tamen recitat fabulas, unam ex narrationibus sacerdotum Ægyptiorum, alteram ex annotatis Antistitum, qui præfuerunt oraculo Dodonæo.

Oraculorum Diabolicorum origo.

Ægyptiaca, de duabus sacerdotibus raptis ac diuenditis à Phœnicibus, quarum una in Libya Hammonis, altera in Græcia Dodonæũ aperuerit, commenticia tota est, & nullam ueri speciem habet.

Dodonæa ex diluuij historia manasse, & à posteris ex ignorantia historiæ antiquæ deprauata uidetur.

Retulerunt Antistites Dodonæi, geminas ex Ægypto columbas prouolasse, earum alteram trãsijsse in Epirum, ibiq; in fago primò conspectam, & humana uoce exauditam esse, atq; inter cætera hæc sonasse mandata, ut templum in eo loco incolæ extruerent: Iouem enim adfuturum, & inde oracula hominibus redditurum, se uerò internuncios atq; interpretes decretorum Iouis fore. Deucalionem tandem, cum reliqua Græcia inundationibus obruta ac mersa solus euasisset, in ea Epiri loca, quibus

Fabula de actu oraculorum.

propter

propter eminentiam & altitudinem aquæ non inundarant, profugiſſe, collectisq; qui ſuperfuerant ex diluuio hominibus circa templum oppidulum ædificaſſe, atq; id nominaſſe Dodonam, uel à Dodone Oceanitide Nympha, uel à Dodone Iouis & Europæ filio.

Etſi uerò autore Diabolo nata oracula Ethnica, eoq́; gubernatore prodita ac conſeruata fuiſſe, minimè dubium eſt: tamen qua occaſione primum exorta, & unde hanc narrationem profectam conijciam, recitabo.

Sedes filiorum Nohæ poſt diluuium.

Refert hiſtoria Geneſeos Nohæ tres fuiſſe filios, Sem, Cham & Iaphet, hosq́; poſt diluuium prole numeroſiore auctos, cum ſola familias tantas Palæſtina ob anguſtiam loci non caperet, ſeiunxiſſe ſeſe, & cardinibus terræ communi conſilio diſtributis ac paulatim prolatis finibus, ex ſolo patrio, alios in alia loca, cum familijs ſeceßiſſe.

Poſteros Cham Libycas gentes & partim Aſiaticas, quæ uerſus Meridiem & Solem Orientem incolunt, condidiſſe & propagaſſe: Poſteros Iaphet Europæos, qui terræ tractus in Occaſum & Septentrionem uergentes tenent.

Conſtitit Arca Nohæ, cum aquæ diluuij defluxiſſent, primò in Armeniæ montibus.

His montibus quoquo uerſus ſubiecta atq; adiecta loca, extenſaque inde longo tractu, In Septentrionem, qua Colchidis Iberorum & Albanorum regio Scythiæ montes & maria Euxinum & Caſpium attingit: in Meridem, qua ſeſe decliuitas montium

montium in Mesopotamiam submittit Syriæ adiàcentem: in Orientem qua Hyrcanorum, Medorum, Persarum sedes est: in Occasum, qua Cappadocum terra Asiæ minoris amplißimos campos respicit: Illa ergo loca primo à posteris Nohæ habitari ac coli cepta esse: Inde propagatas demanasse gentes orbis terrarum primis à diluuio temporibus: Inde posterioribus seculis magnos exercitus & magna colonorum nouorum agmina effusa, uel proximas uersus Occidentem terras, possessoribus uel summotis uel profligatis, subegisse, ac paulatim procesßisse longius, uel desertas adhuc horridas atq; incultas primo ceu consitas incoluisse, dubium non est.

Nohani qui uixit post diluuium annos trecentos quinquaginta, rediisse ex Armenia in ueterem patriam, id est in loca uicina Damasco, ubi primos parentes conditos esse sciebat, consentaneum est.

Certum est enim, filium Nohæ Sem rursus uixisse in illa regione, cum fuerit Rex Salem, quæ postea nominata est Ierusalem. Est enim Sem ille ipse, qui nominatur Melchisedech.

Sem Mel
chisedech.

Filij Nohæ fuerunt Sem, Cham & Iaphet. Loca exporrecta in Orientem & Meridiem posteritas Sem: In Meridiem & Occasum, posteritas Cham: In Septentrionem & Occasum, posteritas Iaphet impleuit.

Iapetum qui Iaphet est, & Cham qui Iupiter Hammon, tota antiquitas Ethnica celebrauit,

etſi qui fuerint illi, ignorarit. Iaphet nati filij plures, ex quibus & originem dederunt & nomina impoſuerunt, ut congruentia uocum oſtendit, Gomer Cimbris, Magog Scythis, Madai Medis, Iauan uel Iaon Ionibus, Eliſſa Æolibus, Tharſis Cilicibus quorum Metropolis Tharſus uocata eſt, Cethim Macedonibus & Cecijs montibus, Dodanim Dodonæis in Epiro, Moſoch Moſcis, Thiras Thracibus, in quorũ uicinia cum Thiras fluuius uetus nomen diu retinuerit, hodie Niſter uocari conſueuit.

Gentium nomina primam originem declarant.

A Thubal Iberos ortos eſſe, qui in Aſia habitarunt, & Alybes, conſentaneum eſt. Nomen Chalybes factum eſt ex alio uetuſtiore Alybes, quod congruit cum nomine Iobel exigua Metatheſi literarum, & ſignificat res natas in terra.

Ex filijs Gomer, Aſcanes Tuiſcones, Riphat Riphæos, id eſt, Henetam & Sarmaticam gentem condiderunt.

Inter filios Sem numeratur & Geter, à quo Getarum ſeu Gottorum origo.

Et notum eſt ex Biblijs, in quam ſeſe Mundi plagam poſteri Sem & Cham conuerterint, & in quibus terræ partibus conſederint.

Ex hoc igitur circa montes Armeniæ angulo primas à diluuio gentes, in omnes Mundi partes deriuatas eſſe ac ceu diſſeminatas paulatim, argumento eſt, cum quod de migrationibus illarum ac profectionibus literis monumentisq; proditum reperitur, quas ſubinde magis magisq; prolatis finibus & dilatatis ſedibus ſuſceperunt longiſsimas: tum

tum quòd, quæ egressæ sunt inde ac distributæ in orbem terrarum gentes, nomina originis primæ, ut certa illa & indubitata esset, conseruarunt.

Inde prodijsse constat Sacas, Sassones, Getas seu Gottos, Daos seu Dacas seu Danos, Alanos, Sueuos, Germanos, Henetos, Iberos, & alios plurimos, quos omnes his terris potitos, & in Germania, Gallia ac Hispania latè dominatos esse, consensus omnium historiarum affirmat.

Ita prorsus dubium non est Hammonis appellationem defluxisse à Cham, Dodonæ à Dodanim, quas appellationes retinuit Græcia solas, amissa noticia primæ religionis, primæ originis, & maiorum καὶ οἰκιστῶν suorum.

Quales uero fuerint sanctorum Patrum familiæ notum est.

Sanctorum patrum familiæ & studia.

Nohæ qui uiderat utrunq; Mundum ante & post diluuium cum tribus filijs, & intelligebat sancta sapientia tantarum pœnarum causas, quibus uiderat deletum uniuersum genus humanum, in Schola domestica liberos nepotesq; piè fideliterq; erudijt, de ortu Mundi, de lapsu primorum parentum atq; auersione eorundem à conditore suo, de peccatis generis humani, de horrenda ira Dei aduersus peccata, de pœnis testibus iræ Dei, de ueris cultibus Dei, de sacrificiorum ritibus diuina uoce præceptis & commendatis.

Hi rursus etsi auulsi à parentibus dispersiq; in terræ partes diuersas, tamen imitati parentum curam & institutionem sedulam, etsi plus alij, alij

minus, doctrinam & cultus diuinos conseruare, pia ac religiosa celebratione & usurpatione assidua, studuerunt. Condiderunt aras & templa publica, in quibus πάροικοι & ὁμόφυλοι conuenerunt ad celebrandum Deum, ad audiendam explicationem doctrinæ & recitationem historiæ de Mundi origine, deq; Ecclesiæ constitutione & propagatione, ad exercendam fidem & inuocationem in sacrificijs: Cumq; excellerent donis Spiritus sancti & sapientia diuina, ex hominum imbecillitate & atrocibus ac multiplicibus Diaboli insidijs structis tensisq; in omnes partes, prospexerunt, quæ tenebræ irrepturæ, quæ doctrinæ deprauationes peruasuræ essent in Ecclesiam: Id ut caueretur, cœlestes uoces literis monumentisq; procul dubio comprehensas in templis deposuerunt, quo adseruatæ ibi & custoditæ certorum hominum diligentia trasmitterentur ad posteros.

Oraculorum Diabolicorum prima occasio.

Sed cum natura hominum in superstitionem prona sit & nouarum religionum auidissima, Diabolus, cui hoc unicum inde usque ab initio summo fuit studio, ut aspergeret & deformaret gloriam Dei, & doctrinam de Deo obscuraret, non destitit statim à diluuio, uiuo adhuc Noha & filijs eius, impellere ingenia mala ad nouas & falsas opiniones serendas, clam suppeditatis & obiectis seminibus.

Eas primum insigni exquisitæ religionis specie uestiuit, quo facilius stolidos animos his captos abduceret à Patrum doctrina: deinceps progressu temporis

temporis ſenſim auxit ſuperſtitiones, in alijs locis plus, in alijs minus, pro ut plus minusue ſequaces atq; idoneos, uel aduerſantes, adeptum ſe animaduertit: donec tandem cumulata caligine extinctaq; ac ſopita luce ueræ doctrinæ, & euulſa prorſus ex animis omni memoria ueri & uerbo atq; illuſtribus teſtimonijs patefacti Dei, ſua organa in plus quàm Cimmerias tenebras demerſit.

Acceſſerunt &, quæ ſemper extinctam doctrinæ lucem comitantur, fœdæ & promiſcuæ cōmixtiones, migrationes, uaſtationes terrarum & gentium: Vel petulantia, uel quòd locorum anguſtijs cogerentur dilatare terminos aut nouas quærere ſedes, aliæ gentes alijs ſeſe miſcuerunt, ſimulque illud, quo ipſi iam imbuti erant, uirus cæteris affricuerunt & inhalarunt, aut pepulerunt uicinas gentes, & templis dirutis, monumentis antiquis laceratis, deſtructis aris, aboleuerunt Religionem traditam à Maioribus, & nouam inſtituerunt.

Religionum mutationes ex imperiorum mutationibus.

Et omni tempore ex Imperiorum & gentium mutationibus, religionum mutationes: ex commixtionibus earundem ac confuſionibus, religionum tetræ confuſiones ortæ ſunt.

Doctrina abolita, alibi antiquarum hiſtoriarum ſomnia, alibi umbræ ſacrificiorum & Ceremoniarum, quæ fuerant in uſu ſanctis Patribus, remanſerunt: Sed fabulis ſunt inuoluta ab hominibus primæ & ueræ originis ignaris: alibi hæc quoq; interierunt, & innouata ſunt omnia.

Et quanquam alicubi monumenta etiam uetera

conseruata constat, ut in Ægypto, Phœnice, ex quibus repeti ac restitui doctrina potuisset: tamen quod in animis excœcatis à Diabolo impiæ opiniones atq; idolatricæ dominarentur, non intellecta, sed ad εἰδωλομανίαν *stabiliendam detorta, aut commenticijs fabulis deprauata & elusa fuisse, in multis uidere licet,*

Diabolus scholas veræ doctrinæ conuertit in latibula suæ impietatis.

Hoc ubi perfecisset Diabolus, *quod clam antea & dolo sese insinuans struxerat, id palàm postea aggredi & urgere cepit. Manifestis conatibus abstractos à* Deo *homines, & manifestis furoribus percitos, ad sese rapuit, quoq; uoluit perpulit. Loca quæ fuerant antea domicilia & sedes doctrinæ cœlestis, sanctißimæ scholæ* Patrum & ναοὶ ἅγιοι καὶ κατοικητήρια τοῦ θεοῦ: *ex illis conuersis in latibula impietatis & mendaciorum, suas blasphemias contumeliosas in* Deum, & *hominum generi perniciosas, eructauit atq; euomuit.*

Mihi dubium non est in eo loco, in quo postea cultum fuit oraculum Iouis Hammonis, *uel ipsius* Cham, *uel posterorum eius, præcipuam* Scholam: *In loco oraculi* Dodonæi, *sedem familiæ &* Ecclesiæ Dodanim *nepotis* Nohe *ex filio* Iauan, *fuisse.*

Oracula prima Iouis Hammonis & Dodonæum antiquitus sanctorum patrum Scholæ.

Ad id sentiendum multis adducor coniecturis. Non enim appellatio Hammon *alia est à* Cham, *quod nomen* Hebræi *aspiratione paulo duriore efferunt. Commenticia est & ridicula* Græcorum *Etymologia, qui ab arenis deducunt, cum reuera ab* Hamah, *quæ uox calorem significat & æstum,*

defluxerit.

defluxerit. Ardenti enim calore uicini & uerticibus aßiduè imminentis Solis, perpetuò loca illa Libyæ torrentur ac deuruntur.

Abolita doctrina de Deo, cum uagarentur animis posteri, & ductu naturæ quærerent aliquod numen, nec quæ sequerentur uestigia inuenirent: ex reliquis adhuc ueteris historiæ somnijs pro arbitrio finxerunt Deum, cui geminum nomen, autoris primi Cham & ueri Dei Iehoua, imposuerunt.

Confirmauit figmentum Diabolus miraculis editis nutu alijsq; signis ex statua, quæ in eo loco collocata erat.

Nec Dodonæ nomen diuersum est à Dodanim nepote Nohe, qui cum Iauan pater Ionicæ gentis in littorali Asia consedisset, cum familia separatus à patre in editiora Epiri loca transijt.

Græci & Latini conditorum & maiorum suorum nomina retinuerunt.

Retinuerunt Græci & Latini ex ueterum monumentis multa autorum suorum & maiorum nomina, etiam postquam penitus euanuissent & perijssent historiæ. Celebrant Græci Iapetum, qui est Iaphet Nohæ filius: Latini suam originem in Ianum referunt, qui à Mose Iauan nominatur. Fuit enim pater utriusq; gentis Iauan filius Iaphet. Vtriq; utut fabulentur de Etymologijs uocum Διὸς & Iouis, tamen ualde consentaneum uidetur, utramq; ex Hebræa uoce Iehoua defluxisse, quod sibi nomen tribuit & usurpauit uerus Deus, & hoc secerni uoluit ab omnibus commenticijs numinibus cuiuscunq; conditionis.

Commentum de exortu Dodonæi oraculi etsi ex commenticia fabella & narratione historica de diluuio Deucalionis temerè consutum est & consarcinatum, tamen ex historia diluuij natum uidetur.

Figmentum de geminis columbis alludit ad columbas emissas à Nohe, ut explorarent defluxionem & diminutionem aquarum.

Mentio diluuij ad uniuersalem mundi κατακλυσμόν, *non ad illam solius Græciæ & quarundam partium inundationem, quæ multo pòst Deucalionis seculo accidit, spectat.*

A diluuio uniuersali cum sese posteri Nohæ disiunxissent, Epirum Dodanim Nohæ nepos occupauit, excoluit, suoq; insigniuit nomine, & ibidem instaurauit templa & cultus diuinos à patre quasi per manus acceptos.

Constat enim antiquißimis temporibus sicut & Stephanus annotauit, Epirum Dodonam uocatam fuisse, & longè uetustior est Dodonæ appellatio quàm Epiri. Vnde irrepsit in Græciam uocabulum, si inde non est? Certè Græcam non sapit originem.

Omnino igitur existimo hæc duo oracula, quæ in historijs prima & antiquißima celebrantur, fuisse initio sanctas primorum parentum Scholas, Diabolum uerò eadem primò occupata suo ueneno conspurcasse ac polluisse, tum quòd in admiratione ob priorem celebritatem esse uidit, tum quòd opinione antiquitatis facilius allectura imperitos,

tos, & fidem approbationemq; meritura, præsensit.

Dodonæum oraculum.

Dodonæum frequentatum est ad Dodonam amplißimam & uetustißimam urbem Moloßidis in Epiro, uicinam nemori quercino, in quo uocales quercus creuisse proditum est, quæ statim, ubi acceßissent interrogaturi, commouerint sese atq; insonuerint, expresso quod dandum erat responso, ibidemq; statuam stetisse quæ uirga æneos lebetes pulsarit, hos ad moderatos ictus paulatim increpuisse, & numeris ligata responsa edidisse.

Iouis Hammonis oraculum.

Iouis Hammonis alterum à Dodònæo, in extimo sinu Libyæ apud Garamantes, ultra Cyrenen, in solitudinibus uastis, torridis, ac siccitate sterilibus, situm fuit, quò propter intensos & exurentes Solis æstus uastamq; planitiem, ardoribus Solis & ariditate infestam, non cuiuis facile accessus patuit.

Cambysen Cyri & Alexandrum aditum tentasse historiæ memorant.

Circa ipsam oraculi sedem densum nemus, proceris diffusisq; & confertis arboribus, quadraginta stadiorum spacio, gratißima umbra lenijt feruores diurnos, & paßim extillantibus fontibus rigauit solum, sua natura exuccum & sterile.

Idolum Hammonis.

Medium syluæ templum obtinuit, in quo idolum Hammonis pelle amictum hircina, & hircino capite colebatur.

Sacerdotes responsa petituri, idolum aurato nauigio impositum circumuectabant, accinebantq;

carmen patrium: His delinitum ritibus non uoce, ſed ſolo nutu ſigniſq; ſubobſcuris quæ uellet profe- rebat: ſigna antiſtites ijs qui conſultum acceſſe- rant, referebant ac declarabant Diaboli monitu & indicio.

His duabus uelut arcibus ſui dominij conſti- tutis ac ſtabilitis, Diabolus, cumulauit pòſt oracu- la, alibi alijs patefactis.

Varia oracula, a Diabolo patefacta.

Pythium ab his condidit, dehinc Tropho- nium, Amphiarai, Branchidarum in Mileſia, Sa- bæum in Phocide.

Et plurima quidem in Græcia extruxit, quòd eam gentem præ cæteris pronam in ſuperſtitiones ruere, auidiſsimè arripere admirari atq; amplecti noua quæuis motu leuiſsimo, & ſtolida garrulitate effutire ea, proclamare atq; extollere, eoq; nomine huic ſuo inſtituto aptiſsimam eſſe norat.

Cum ad prima illa & uetera maiore numero ſciſcitatum confluerent, tanquam non ſufficeret expediendis omnibus unus locus, noua oracula, quæ adornabat alibi, inde renunciabat, lociſq; demon- ſtratis & additis mandatis, ut illa percontarentur, declarataq; reſponſorum ueritate euentu ſemel atq; iterum, perficiebat, ut mox inclareſcerent, & conſulerentur atq; amplificarentur donarijs & opibus.

Deinde ne quid pateretur de ſuo uſpiam do- minio decedere, mox ſi qua bellis diruta, uaſtata & expoliata eſſent, aut uetuſtate neglecta iace- rent,

rent, instaurari atq; in integrum restitui, donisq; exornari præcipiebat.

Celebratur præ cæteris cultu, religione, fama, opibus & donarijs Pythium Delphis, quod oppidum totius orbis umbilicum tenuisse falso creditum fuit. Diodorus originem eius fabulosè exponit.

Pythij oraculi origo.

Cum in eo loco, ubi templum postea extructum est, terra pateret profunda uoragine & circum pascerent capræ, factum ut una ex grege frequenter ad hiatum illum accederet, & quotiescunq; introspexisset, toties reuersa miris & inusitatis gestiret saltibus, uocemq; sonaret insuetam, quæ pastor miratus, cum accederet & ipse hiatum spectaturus, mox eodem impetu hausto, conceptoq;, simili modo exilire & uaticinia fundere incipit.

Fama increbrescit & peruulgatur. Fit concursus ingens ad hiatum, & quotquot demittunt sese, statim uatidico halitu afflati furibundis similes euadunt.

Tandem quòd ex furore multi per præceps in hiatum desilirent ac perirent, interdicto cautum fuit, ne quis amplius inscenderet: Voragini templum impositum, & ministerium excipiendi ab insiliente Dæmone referendiq; responsa fœminæ uirgini commendatum fuit.

Aliquanto pòst, quòd Isocrates quidam Thessalus Pythiam raptam uiolasset, his quoq; id ademtum, & uetulæ quæ quinquagesimum excessisset annum, iniunctum fertur.

Pausanias

Pausanias plures easq; diuersas de origine sententias recitat. Quacunq; occasione eruperit & in noticiam uenerit, non moror: antiquum fuisse & pluribus quàm centum annis ante Troiana tempora claruisse constat.

Parnassus oraculis celebris.

Stephanus autor est primam oraculi sedem in uicino monte Parnasso extitisse. Moueor appellatione ueteri Parnaßi, ut existimem primis à diluuio temporibus, sub posteris Noha, hanc specum, terra Diaboli opera dehiscente, sese aperuisse, & mox coli celebrariq; cepisse eodem autore, uatidicum uirus inspirante ijs, quos delegerat ministros.

Etsi enim Pausanias Parnassum quendam, Cleodoræ Nymphæ filium auguriorum inuentorem, monti nomen indidisse ex Græcorum fabulis refert: tamen appellatio ipsa nihil Græcum redolet: Sed uidetur facta ex Hebræo Nahas, quæ uox augurium significat & diuinationem, & uel Har, sed præposita in compositione litera P, uel potius Parai, quarum uocum prior montem significat, posterior hiatum, ut idem sonet Parnassus, quod uel mons, uel rectius hiatus diuinationum.

Parnasi Hebraica etymologia.

Hoc uerò quod posterius frequentatum fuit oraculum, sedem habuit ad radices Parnaßi, ubi templum condiderant incolæ supra specum oppido muroq; cinctum, & templum ipsum ob natiuam præcipitiem munierant aditu adeo difficili & angusto, ut obiecta lapidum mole accessum omnem undiq; præcluserint, exigua semita relicta, qua consulturi oraculum absq; comitatu incederent. In medio

Templum Delphicum.

medio templi exigua planities erat, & in ea hiatus, ex quo ſpiritus acer & uehemens terribili ſonitu excuſſus, uatem tripodi inſiſtentem & afflatus expectantem corripiebat, agitatamq; & concuſſam in furorem uertebat ſtatis diebus, quibus fari licebat.

Ferunt enim annuatim ſex menſes continuos apud Lycios, totidemq; in Delo, oracula percontaturis patuiſſe: In reliquis locis non quouis tempore, ſed ſtatis definitisq; diebus tantùm, utpote uel Idibus uel Calendis, uel augeſcente uel deficiente Luna, uel ineunte aut deſinente die, ſciſcitari licuiſſe.

Oraculorum conſulendorum ſtata tempora.

Religionem in conſulendo Pythio oraculo eam ſeruari oportebat, ut qui interrogaret, breui oratione quæ requireret, Pythiæ ſignificaret, & Græco ſermone reſponſum expoſceret, mactata ſimul & ſolenni ritu conſecrata uictima: Pythia uerò, quam mulierem eſſe oportebat, non promeret quicquam, niſi totam prius uictimam contremiſcere ac uelut micare cerneret: His legitimè peractis, Dæmon ex obſeſſa Pythia (ἐκ τοῦ ἀτμοῦ enim ἔνθεος γίνεσθαι credebatur) concepta, & ferè metris Græcis ſcitè admodum atq; argutè, ſed ambiguè nimis ac captioſè, illigata reſponſa pronunciabat: cumq; in ſuam ſeſe recepiſſet atq; abdidiſſet ſpecum, Pythia ceu exonerata ſpiritu & ad ſeſe reuerſa conſiſtebat ac conquieſcebat.

Ratio conſulendi Pythium oraculum.

Fuit autem omnium templorum Ethnicorum locupletiſsimum, ſtatuis ex ſolido auro argentoq; conflatis

Delphicum ſeu Pythium templum locupletiſsimum.

conflatis immensi ponderis, & alijs innumeris ac preciosissimis donarijs refertum. Hippocratem etiam sceleton æneum, exquisitissimè ad figuram humani sceleti fabrefactum, eò collocasse, Pausanias autor est, ea fortasse spe, ut religione templi defensum conseruaretur ad posteros. Quinquies destructum exustumq́;, pluries direptum, à latrone quodam Euboeensi, Phlegyarum gente, Pyrrho Achillis filio, exercitu Xerxis, Gallicis copijs, Phocensium ducibus, Nerone, qui inde quingentas æneas imagines asportasse fertur, mactatis ad ostium uoraginis subterraneæ, ubi latebat Diabolus, hominibus, & cadaueribus horum in specum deiectis. Sed communibus semper sumtibus restitutum ac locupletatum legimus, usq; ad extremam euersionem, à qua non est renouatum amplius.

Sceleton æneum Delphico templo ab Hipocrate dedicatum.

Delphicum templum quinquies destructum.

Non destitit enim Diabolus sui imperij ius urgere ac defendere. Sæpe atrocibus exemplis editis in eos, qui templo uim attulissent, testatus est hanc sibi sedem curæ esse. Crudelissimis supplicijs Phocensium duces, qui in bello sacro templi opes exhauserant, affecit & sustulit, & plura recitat in Phocicis Pausanias.

Imperante Constantino, Christiani freti pij Principis defensione & consensu, expoliatum templum non demoliti sunt, sed tantum deuastarunt. Valuis enim ianuarum auulsis, destructis aris, & parietibus fœdè deformatis, tripodes aureos & argenteos Byzantium transtulerunt cum uniuersis templi opibus, quæ inde usq; à Neronis ætate congestæ,

Templum Delphicum Christiani diripiunt.

gestæ, denuo interea creuerant in immensum. Ab hac direptione, cum postremo instauratum esset, tandem sub Iuliano eo ipso tempore, quo is sciscitatum miserat eò de euentu belli Parthici, quod meditabatur, fulmine cœlitus incensum totum conflagrauit. Perijt incendio simul inaurata statua Apollinis, & subterraneum latentis Dæmonis domicilium collapsi templi ruinis obrutum atq; obstructum, oraculi locus esse desijt.

Delphici templi postrema euersio.

Circa idem tempus Iudæi, qui Iuliani permissu conuenerant ad instaurationem templi atq; urbis Hierosolymæ, & ruinis ac ruderibus repurgatis iam fundamenta reparatant, terræ hiatu absorpti interierunt: Ædificia uerò flammis, quas hiatus simul euomuerat, cremata, non præbituram hanc terram amplius habitationem pertinaci ac maledictæ genti testata sunt.

Ita eodem tempore admirandis prodigijs Deus, tum ultimos Iudaicæ gentis in restituendis cum politia cultibus Iudaicis conatus repreßit, tum reliquias ludibriorum Diabolicorum, disturbatis & funditus extirpatis latibulis nequitiæ, scelerum ac blaſphemiæ, penitus extinxit: etsi non acquieuit Diabolus his amißis, sed mox alias infestandæ atq; oppugnandæ gloriæ Dei uias aggressus, cœpit fundamenta struere impietatis nouæ, quæ non ita multo pòst exiguis orsa initijs creuit in tantum, ut penè furores Ethnicorum superarit.

Eodem tempore politiam Iudaicam & oracula Diabolica Deus funditus sustulit.

Narrant etiam fontem templo uicinum fuisse, cui nomen κασσωτίς, qui ardentes faces propius

admotas

Fons mirabilis prope templum Delphicum.

admotas extinxerit, procul positas & non ardentes accenderit: Aqua eius ἐν τῷ ἀδύτῳ θεοῦ, *pota, mulieribus uaticinatricem uim adferebat.* Talibus *præstigijs conciliauit fidem oraculis & autoritatem eorundem amplificauit.*

Nec *miremur talia.* Retexamus *maiorum nostrorum memoriam, aut ea replicemus atq; reuoluamus tempora, quæ* Apostolos *consequuta sunt non longo interuallo:* Nihil *his dißimile admodum reperiemus. An non plus quàm* Lethæa *obliuio ueri* Dei, Christi Mediatoris, *totiusq; sanioris ac purioris doctrinæ, maximam partem eius cœtus, qui* Christi *nomen iactitabat ac profitebatur, occuparat?*

Nonne *animi plurimorum in* Ethnicam *persuasionem de adoratione statuarum fuerunt defoßi, quibus tamen non* Deum *ipsum, sed nescio quos sanctos adesse errore maximo & stultißimo finxerunt?*

Cultus statuarum oraculis Ethnicis similis.

Auxit hanc cœcitatem & furores hos Diabolus, *cum uoce, cantu, capitis nutu, auersione, inflexione ad latera, manuum gesticulationibus, blandiore arrisione, oculorum contractione & minaci frontis corrugatione, aut alijs motibus, signa propiciæ uel alienæ auersæq; atq; abhorrentis uoluntatis edidit ex statuis: & norunt exempla maiores, quæ recitare longum esset.*

Maozim idolum.

Nonne *auspicaturi aliquid uel statuas salutarunt, uel* Diabolicos *consuluerunt uates, uel præsidia petiuerunt ac successus ab* Idolo Maozim, *quod theatricæ*

theatricæ Missæ multo ære conductæ, impijs ritibus, & Scenicis circumgestationis pompis, atq; adorationis honore cultum fuit, Deum nemo desiderauit?

Illi uerò ad certa loca furiosi concursus, & in talem amentiam subitæ hominum conuersiones, ut prostrati ante statuas iacerent similes attonitis καὶ ἐκπεπυφωμένοις, quo discreparunt ab his manifestis Ethnicorum furoribus?

Manebit hostis Dei & Ecclesiæ Christi Diabolus usq; ad finem rerum, nec eorum quicquam, quibus labefactare aut inquinare inter homines gloriam Dei se posse rebitur, intentatum relinquet, præsertim ubi accommodata illi rei organa adipiscetur. Quare precemur Deum, ut contra tales nos furias defendat sancto suo Spiritu, nec sinat nos fieri σκεῦη ὀργῆς.

Pythij nomen sortitum hoc oraculum non ab interfecto Pythone, sed ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, liquet: Ab oraculo uerò oppidum, cui Delphorum nomen erat alioquin, πυθοῦς: & Apollo, quem hominis specie, ex solido auro conflatum, in templo uenerabantur, ac præsidere loco fingebant, Pythij nomen acquisiuit: Mulierem, quæ cum halitu Dæmonem excipiebat, atq; ipso incitante & præformata responsa suggerente uaticinabatur, Pythiam ob eandem causam & πρόμαντιν uocabant. Plura de hoc oraculo Pausanias in Phocicis.

Dindymæi Apollinis oraculum.

Oraculum Dindymæi Apollinis, Græci alioquin Branchidarum oraculum uocarunt, à Branchio Theſſalo, quem diuinitate donatum ac receptum in numerum ac conſortium Deorum, quòd uaticinandi excelluiſſet peritia, poſſeßionem oraculi & cultus Apollini deſtinaſſe ac legaſſe famæ fuit. Non ceßit hoc opibus Pythio.

Templum ipſum mole & magnificentia operis admirandum, à Mileto metropoli Ioniæ octodecim, ab Ionico littore uiginti ſtadijs abfuit: Cumq; Xerxes expilatum id, incendio ruinisq; deformaſſet, Mileſij aliquanto pòſt impenſis maximis renouarunt, auxeruntq; ædificij ſplendorem & amplitudinem in tantum, ut trabes mille faſtigio extruendo non ſuffecerint.

Seleuco Syriæ Regi ſciſcitanti de ſuo in Macedoniam reditu, quam Syriæ, à morte Alexandri occupatæ ac defenſæ uirtute ſua, coniungere cupiebat, diſſuaſit conſilium de reditu Dindymæi Apollinis oraculum iſto uerſu.

Dindymæi Apollinis oraculum Seleuco redditum.

Μὴ σπεῦδ' Ἐυρώπην· Ἀσίη τοι πολλὸν ἀμείνων.

Et de morte percontanti, locū in quo periturus eſſet, incertū prorſus ambiguo reſponſo, indicauit,

Ἄργος ἀλευόμενος τὸ πεπρωμένον εἰς ἔτος ἥξεις·
Εἰ δ' ἄργει πελάσαις τότε κεν πρὸ μοῖραν ὄλοιο.

Cum ergo monitu oraculi caueret & fugeret Argos omne, Peloponneſium, Amphilochicum, tertium ſitum in Oreſtia, unde Macedones Argeadæ nominati ſunt, Ionicum à Diomede errante conditum:

ditum: tandem accedens ab Hellesponto ad urbem Lysimachiam post deuictum & cæsum Lysimachum, casu incidit in aram amplam magnitudine, ornatuq; splendidam ac celebrem cultu, quam accolæ nominabant Argos: Ad aram illam, scelerate ex insidijs ab hospite Ptolemæo Cerauno interfectus, compleuit oraculi prædicta.

Licinius oraculo ambiguo deceptus.

Ex eodem loco, ambiguo delusus responso, & in falsam spem uictoriæ inductus, penè certò Monarcham se solum futurum credidit Licinius Imperator, ante conflictum cum Constantino Magno, in quo ad Chrysopolin Bithyniæ urbem acie uictus & captus prorsus excidit imperio, quod antè cum Constantino affine & Collega administrarat pariter.

ὦ γέρον ἦ μαλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταὶ
Σή τε βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

Edidit oracula Diabolus & Antiochiæ ad Idolum quoddam Iouis cognomento φιλίου, & in Apamea Syriæ ad statuam Iouis cognomento Beli.

Antiochenum oraculum.

Antiochenum Idolum motu gestuq; capitis & oculorum, ac totius uultus uel arridente hilaritate, uel corrugata ac refugiente toruitate, cum annuere requisitis, tum petita abnuere solitum scribunt: cuius similia in plurimis statuis superioris seculi dum Pontificij regni tenebræ uiguerunt, obseruata meminerunt maiores nostri.

Huius Idoli edicto & propter Idoli autoritatem Imperatorum mandato, Christianos extorres

actos, totaq; summotos uicinia diu oberrasse in Asia, priusquam recuperatis sedibus sese rursus confirmarent, Eusebius autor est.

Iouis Beli statua.

A Iouis Beli statua petita responsa impetrauit L. Septimius Seuerus Imperator, & de Imperio, cum priuatus adhuc esset, & de conditione ac statu liberorum post mortem ipsius, cum ad Imperium iam peruenisset. Priuato & dignitas Imperatoria, & uictoriæ bellicæ promissæ his uersibus memorantur.

Ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος Διὶ τερπικεραύνῳ
Ἄρει δὲ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι.

Iam Imperatori, Tragici ac cruenti exitus liberorum prædicti sunt his uerbis: Σὸς δ' οἶκος πᾶς βήσεται δι' αἵματος.

Fuisse autem talem Seuerum, qualem pingit oraculum, & deuictis duobus fortißimis hostibus, Pescennino nigro & Albino, obtinuisse fastigium orbis terrarum summum, testantur historiæ.

Septimij Seueri Imp: descriptio.

Dion describens eum, inter cætera hæc recenset. ἦν τὸ σῶμα βραδὺς μὲν, ἰσχυρὸς δέ: τὴν δὲ ψυχὴν δριμύτατος καὶ ἐρρωμενέστατος: φίλοις οὐκ ἀμνήμων, ἐχθροῖς βαρύτατος: ἐπιμελὴς τῶν πρακτέων, ἀμελὴς τῶν περὶ αὐτοῦ λογοποιουμένων.

Respondit euentus & alteri oraculo. Nam Baßianus Caracalla natu maior filius & patri cædem intentauit, etsi repulsus hanc non perfecit, & hoc tandem in Britannia extincto, fratrem Getam, gliscentibus

gliſcentibus inter ipſos odijs, in complexu matris confodit, & urbem Romam ciuibus exhauſtam, ſanguine eorundem inundauit.

Crateres in Sicilia, ad quos periuria explorabantur.

Ad Palicen Siciliæ urbem templum fuit uetuſtißimum, in quo crateres non arte ſed natura facti fuiſſe ſcribuntur, de quibus ſtatis temporibus, uel ſcintillantes flammæ colore odoreq́; ſulphuris exilierunt, uel aqua erupit, quæ inſolitum ferbuit, nunquam effluxit tamen neq; exundauit. Ad eos crateres periuria explorare uſitatum fuit incolis & peregrinis tam certa fide, ut cum alia accidere paradoxa, decreto & procuratione numinis, tum præſentes pœnas in periuros irruere non dubitaretur, alijs uiſum amittentibus, uitam alijs, alijs progrediendi facultatem cum tormentorum aut cruciatuum horribili ſpecie & ſenſu.

Oraculum Sebenniticum.

Fuit & oraculum Latonæ inclytum in urbe Buti, quæ Ægypti ciuitas eſt, ſita contra Nili oſtium, quod Sebenniticum uocatur. Sedes oraculi in media urbe extructa, porticum habuit decem paſſus altam. Ex eo Cambyſi de uitæ termino, & quo in loco uitam finiturus eſſet inquirenti, reſponſum datum, in Ecbatanis ipſum moriturum. Sed in dubium adductus ambiguo nomine, cum alteræ in Syria, in Media alteræ fuerint, locum cauere nequiuit.

Idem Oraculum Mycerino Ægyptiorum regi, qui templa Idolorum, quæ anteceſſores Cheops & Chephrenes clauſerant abrogatis ac prohibitis ſacrificijs, recluſit cultu idolatrico renouato: Ei,

inquam, itidem de uita percontanti, ſubiecit, quòd ſeptimo anno uitam cum morte commutaturus eſſet: Cumq; hic indignabundus de Oraculo περὶ βραχυβιότητος *expoſtularet, quereretur q; ſibi de templis optimè merito uitam decurtari, cum maioribus contumelioſis in templa & religionem, prorogatam multos annos ſciat: iterum reſpondit oraculum, ideo plecti ipſum, quòd quæ deberet non faceret: Oportere enim Ægyptum centum quinquaginta annis affligi, in id tempus cum inciderit, neq; exequatur, quod diuina exigant decreta, æquum eſſe ut cedat alteri maturè.*

Mycerinus Aegyptiorum Rex cum oraculo expoſtulat.

Præter hoc Oraculum, quod celeberrimum fuit, claruerunt in Ægypto Herculis, Apollinis, Mineruæ, Dianæ, Martis & Iouis oracula, alia alibi.

Aegypti oracula.

Deliæ ſortes ob perſpicuitatem & certitudinem in admirationem uenerunt, quòd ſine ambiguo ſenſu, ſineq; obſcuritate, quæſita declarare perſuaſum erat, cum oracula pleraq; ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολα *eſſe experientia coargueret. Annumeratur autem Delus Cycladibus inſulis: Nomen uetus Ortygia eſt.*

Deliæ ſortes.

Deli appellatio ex ſortium perſpicuitate tracta, & inſulæ accommodata uidetur. Eas Apollo diſtribuere & gubernare credebatur.

Deli appellatio vnde.

Templum Apollinis mari imminebat ea parte, qua proximus in Eubœam traiectus erat, & à Tanagra, quæ uetus Eubœæ ciuitas fuiſſe traditur,

Templum Apollinis in Delo.

quinque

quinque millibus passuum distitit. Natum ibi atq; educatum Apollinem fabulantur.

Aræ eius nullum animal inferre fas erat. Id Delij cum sensissent, morbis & pestilentibus contagijs commonefacti, decreto sanxerunt, ne cadauera ibi ulla cremarentur aut sepelirentur, neue canes alerentur, quò ab omni cæde & à pollutione atq; inquinamentis omnibus insula foret immunis.

Delus a cæde & cadaueribus immunis.

Athenienses etiam oraculo iußi expiare Delum, hoc genere expiationis usi sunt. Cadauera enim sepulchris condita eruerunt atq; asportarunt, edixerũtq; ne quis in Delo uel moreretur uel nasceretur: Sed lethalibus correpti morbis, aut partui uicinæ, in propinquam insulam Rhenam transueherentur. Hac prohibitione satis fecisse sese Oraculo, & ne in posterum pollueretur præcauisse existimarunt.

In Delo ne nasceretur aut moreretur homo Atticis legibus cautum.

Mandauit talia Diabolus, ut uexaret miseros homines, & oneribus quibuscunq;, in officio conceptaq; erga ipsum obseruantia, retineret.

Aram Delij Apollinis ex dextris animalium cornibus mira arte congestis atq; coagmentatis, ut Apollinis Spodij Thebis ex coaceruatis crematarũ hostiarum cineribus, structam fuisse perhibent.

Lyciæ sortes in Patara Lyciæ oppido, ubi Apollinis delubrum fuit, sex anni mensibus continuis distribuebantur.

Lyciæ sortes.

Insigne fuit uetustate & religione Amphiarai uatis oraculum in Attica, cultum eo in loco, quo humatus is fuit. Ibi dormientibus, somnij spe-

Amphiarai oraculum.

cie, rarò expressa, plerunq; figurata uel ambigua, euentuum significata exhibebantur.

Paulo ante conflictum Græcorum cum Persis ad Plateas, Mardonium in hoc delubrum Amphiarai seruum misisse, ut exploraret somnio euentum pugnæ quam moliebatur, in historijs est: Et noctu dormienti secundum quietem uisus est astare sacrorum Antistes, ac dicere, abesse iam oraculi præsidem, se suadere ut euestigio egrediatur templo, non licere peregrino & barbaro impune in hoc cubare loco, mox cunctantem sese manibus protrudere, renuentem & tergiuersantem lapide ferire ut collaberetur ad terram. Hoc somnio fatum Mardonij pinxit Diabolus, qui paulo pòst in acie lapide lethaliter ictus concidit.

Serutli a Mardonio missi somnium.

Templum Amphiarai.

Delubrum Amphiarai ab Oropijs, qui diuinos ei honores ob uaticinandi peritiam decreuerunt, ex candido marmore artificiosè constructum fuit, quod qui adibant somnia captaturi, corpore prius lustrato, & Dijs, quorum nomina in aram incisa erant, ariete de more mactato, pellem humi expandebant, cui incumbentes quæcunq; somniassent, illa oraculi loco habebant. Somniabant autem ea plerunq;, quæ à Diabolo obijciebantur aliàs alia specie.

Serapidis templum.

Somnia vatidica quibus in locis exhibebantur.

Vatidica quoq; somnia ad Canopum in templo Serapidis dormientibus apparuisse creditum est: Itemq; in fano Pasitheæ, & Æsculapij in Pergamo, in Narbata apud Hyrcanos, ad aram Ardali apud Trœzenios, in qua Musis & somno sacrificia offerebantur.

offerebantur. Σημαντικὸν aliquid ſomniaturos ibi, à cibo diem integrum, à uino totum triduum abſtinere oportebat.

Trallibus uerò in antro Charonio, apud Ægyptios in Iſidis & in Melopide ſemideæ templo, ægrotos ſomniaſſe remedia ſalutaria de perſuaſione uulgi exiſtimatum fuit.

Trophonij oracula duo.

Trophonij duo fuerunt oracula. Vnum Thebis in Bœotia, quod cum conſuluiſſent Thebani aduerſus Lacedæmones dimicaturi ad Leuctra, interea dum rem diuinam faciunt, ſeq́; ad ſciſcitandum ſolenni ritu præparant, gallos continuo cantu ἐπινίκιον decantaſſe ipſis, annotatum eſt.

Oraculum Iouis Trophonij in Lœbadia.

Alterum in Lebadia Bœotiæ claruit, uocatumq́; eſt Iouis Trophonij oraculum. Fuit id in hiatu ſubterraneo tetro & horrido, ad quem uno & anguſto receſſu, ſcalis deſcenſus patebat. Eò conſulturos magna cum difficultate nudos aut ueſte alba purpureaúe amictos deſcendere oportebat, placentisq́; Lemures demulcere ac placare, ut tutò & citra offenſam Dæmonum ſubire ſpecum ac reuerti liceret. Aliquot diebus ante ingreſſum illi corpore calida abluto inunctoq́; ſacrificia peragebant, quæ Trophonio ipſi liberisq́;, & Saturno, Apollini, Ioui cognomento Regi, Cereri, quam nutricem fuiſſe Trophonij affirmabant, ſolennia erant: deinde ad fontem λήθην dictũ ducebantur, ut aqua inde hauſta præteritorum omnium obliuiſcerentur.

Ritus ferè hi obseruabantur. Descensurus in antrum Trophonij, primum in uestibulo continuos aliquot dies commorabatur, quod bono Genio bonæq; Fortunæ sacrum erat. Ibi dum uersabatur, cum alijs in rebus castè se modesteq; gerebat, tum quotidie lauacris calidis ex Hercinna fluuio expurgabatur, & rem sacram faciebat, ijs quæ antè commemoraui numinibus.

Ritus consulendi oraculum Trophonium.

Ad singulas uictimas præsto erat uates, & sacrificij uiscera considerabat. Ex his perlustratis diligenter, descensurum, quo eum uultu, quo animo placidone beneuoloq;, an uerò irato atq; infesto, esset excepturus Trophonius, præmonebat.

Ea ipsa autem die, qua uorago subeunda erat, ad ingressum specus arietem, Agamede inuocato, immolabat, cuius uiscera uates rursus scrutabatur: Si enim horum significata, à prioribus discrepassent, quæ antecesserant omnia irrita reddebant: Si congruissent, spe bona pergere ipsum iubebant.

Priusquam irreperet in antrum, denuò noctu ad fluuium Hercinnam deducebatur, ubi duo eum pueri ciuium filij annos nati circiter tredecim lauabant, & oleo oblinebant. Vocabant pueros illos ἕρμας, id est, Mercurios. A fluuio sacerdotes non recta ad oraculi sedem, sed prius ad duos fontes, qui proximè coniuncti erant, ducebant, ut ex altero aquam hauriret, quæ memoriam omnium, quæ cogitarat & norat antea, aboleret ceu litura inducta: Eam postquam biberat, simulacrum proferebatur à Dædalo fabrefactum, cuius inspiciendi nulli

nulli fiebat copia, nisi Trophonium adituro, iubebaturq́; ut emißis id precibus ueneraretur: Has ubi deblaterasset, ad oraculi sedem tendebat, tunica indutus linea, & uittis circa tunicam uinctus, atq; eius loci subligatus crepida.

Oraculum situm erat supra nemus ad montem, fundamentum in circuitu stratum erat lapidibus candidis, ambitus fundamenti, instar minimæ areæ, penè altitudinem duorum cubitorũ æquabat: huic duo insistebant ὀβελοὶ ænei, & quibus hi connectebantur uincula, per quæ fabricatæ patebant ianuæ. Versus ambitum, prominebat hiatus non natura factus, neq; ortus casu, sed magno artificio accuratißimè structus: huius ædificij figura furnum repræsentabat, latitudine quatuor, longitudine cubitorum ferè octo: per totum eum scalæ angustæ & teretes extensæ pertingebant in pauimentum inferius, quibus descendebat. A pauimento alia cauerna duorum dodrantum latitudine, altitudine dodrantali ducebat in adytum imum.

Antri Trophonij descriptio.

Cum ergo ad pauimentum deuenisset, melleas placentas manu præferens, pedes primò cauernæ inferebat, reliquo subsequebatur corpore, moxq́; ubi pedes immisisset, uelut undoso & impetuoso absorptus uortice ex conspectu astantium abripiebatur.

In adyto de futuris edocebatur, quæ uel oculis conspicabatur, uel exaudiebat uoce recitata: perceptis ijs, quæ desiderabat, ceu flatu excussus, prorumpebat subitò & cum impetu ex ijsdem an-

gustijs,

gustijs, per quas detractus fuerat, sed pedibus primò exertis.

Egressum sacerdotes excipiebant illico, inq; solium memoriæ dicatum collocabant, & aquam ex altero fonte haustam propinabant, qua rerum cognitarum in adyto memoria confirmabatur.

Interea eum quæ uiderit, quæue audierit, percontabantur. Vbi explorassent omnia, ministris eum commendabant, quibus tales curare mandatum erat: hi rursus in ædem bonæ fortunæ transferebant attonitum adhuc stupentemq;, neq; semetipsum agnoscentem, neq; quenquam circumstantium.

Occisum ibi neminem aiunt præter unum ex satellitibus Demetrij, qui nullis circa templum sacris factis, nec eo animo, ut aliquid sciscitaretur descenderat, sed spe rapiendæ prædæ, & cadauer hoc alio in loco, non per ostium sacrum eiectum fuisse.

Origo Trophonij oraculi.

Præses Delphici oraculi hoc primùm patefecit. Cum enim Bœotij toto biennio pluuijs caruissent, poscerentq; à Delphico numine rigationem terræ, Pythias instinctu Dæmonis monuit ad eam rem perficiendam opus fore consilio & opera Trophonij in Lebadia. Profecti hi quæsitum Trophonium, cum locum nescirent, Saon unus ex Acrephnij oppidi Legatis natu maximus & gnarus ostentorum, apum examine uiso, lætatus, hi, inquit, nobis duces & monstratores obijciuntur diuinitus, atq; e uestigio insequutus, quà procidit examen,

examen, antrum Trophonij terra ſubruta inuenit, ſalutatoq; Dæmone, ritus legesq́; conſulendi & ſacrorum morem, rationemq́; ædificij ex ipſo didicit, deq; præſcripto eius oraculum inſtaurauit.

Reuerſos à Trophonio, animo mœrente ſtupenteq́;, uultu triſti, ſine riſu ſineq́; omni lęticia, uelut amentes uitam finijſſe tradunt.

Statua Trophonij non in ſacello aut uoragine oraculi, ſed eminente tumulo ferreis obeliſcis ſepta munitaq́; conſiſtebat ac colebatur, non procul ab oraculi ſede.

A Trophonio ſcribunt monitum fuiſſe Philippum Macedonem Alexandri patrē, φυλάττεσθαι δεῦρ τὸ ἅρμα. Id ex euentu interpretati ſunt alij de gladio Pauſaniæ interfectoris, cuius capulo quiddam currui ſimile ex ebore inſculptum fuit. Alij Philippū circumequitantem paludem Thebanam cognomento ἅρμα confoſſum à Pauſania prodiderunt.

Pharis Achaicis in medio foro ſimulacrum Mercurij lapideum, barbatum, neſcio qua adducti perſuaſione incolæ collocarant, id oracula reddere interrogantibus credebant.

Oraculum Pharenſe.

Conſulturi accedebant ueſperi, & thure ſuffito ſupra lapideam aram, quæ ante ſimulacrum exquiſitè fabrefacta erat, oleoq; impletis & accenſis lucernis, & patrio numiſmate, cui nomen erat χαλκοῦς, depoſito in dextram ſimulacri, id quod requirebant, admurmuratis precibus in aurem

ſtatuæ

ſtatuæ inſuſurrabant, moxq́; auribus ſuis utriſq; obturatis, à foro domum properabant, cuius egreßi limites, quamcunq; uocem ſubitò recluſis auribus primò excepiſſent, tanquam à ſimulacro emiſſam reſponſi loco amplectebantur.

Oraculum Thracium.

Thraces oraculum Libero patri ſacrum conſuluerunt: Reſponſa protulerunt antiſtites Bacchi uino ingurgitati, quo cum haurire & combibere uatidicam uim putabantur, & Beßi uocabantur: ſciſcitabatur autem mulier. Templum ipſum in arduis eminebat montibus.

Martis oraculum in Aſia.

Apud Teucros & Myſos Thraces, qui Aſiam incolebant, in honore fuit atq; admiratione oraculum quoddam Marti dicatum: ex eo diſcebant, ſi quid deſiderarent.

Recenſentur inter oracula & ſuperſtitioſæ obſeruationes Ægyptiorum ex Api boue, & uaticinia furioſorum ſacerdotum Apollinis in Colophone & Apollinis Clarij, qui uaticinabantur, cum ex quadam eius loci lacuna aqua affatim pota, uatidicis intumuiſſent ſpiritibus: Tales enim aquæ ineſſe opinio erat.

Apis Aegyptiorum.

Apis Ægyptiorum, qui & Serapis dicebatur, bos erat corpore niger, candida fronte, in tergo alba nota inſignis, duplicibus pilis, in cauda & lingua Cantharo notatus, quem certos uitæ annos excedere non licebat: hunc ubi conſenuiſſet, in lacum demergebant ac ſuffocabant, & iuſtitio indicto, ruptis ueſtibus, tonſo capillitio, tuſo pectore pugnis, fœdè laceratis corporibus, ingentiq; planctu edito

edito lugebant: Cum alium inuenissent, gestiebant rursum & gratulabantur.

De sequuturis euentibus indicia præbere iudicabatur, ubi pabulum manu ei porrigebatur: Hoc enim si arripuisset auidè, prospera condicere: si præterijsset aut fastidijsset, funestum omne prænunciare censebatur.

Serapidis cultus præcipuus fuit apud Ægyptios, qua appellatione etsi Osirin cultum atq; exornatum aliqui scribunt, primos parentes tamen Deo hanc tribuisse existimo, quòd sit æterna lux & æterna sapientia.

Serapidis cultus.

Superstitiosa posteritas amisso uero Deo nomen retinuit, & cultus Deo destinatos ac debitos fictitio idolo hoc titulo præstitit, noua subinde superstitione cumulatos.

Fana huic Ægyptus dedicauit plurima, quorum uetustißima fuerunt Memphitica, celeberrima Alexandrina.

Ægyptios imitati Græci eidem Serapidi non pauca fana consecrarunt, assumtis sacrificiorum ritibus & religionis, qua coleretur, legibus, ab Ægyptia gente. Nam & Athenienses & Spartani, & Messenij & Bœotij, ac plures alij hos sequuti, Serapidi peculiares cultus exhibuerunt Ægyptiorum exemplo.

A Serapide profectum fertur oraculum de tribus personis diuinitatis, cuius suprà memini.

Id à Sacerdotibus Ægyptijs ex ueteri patrum doctrina concinnatum reor. Non enim dubium

est ue-

eſt ueterum monumenta plurima diu in Ægypto cura & cuſtodia ſacerdotum conſeruata eſſe, etſi doctrinæ uerus intellectus perierit paulatim, deprauatus aut petulantium aut ſuperſtitioſorum ingeniorum commentis, quæ ſimpliciter dicta aut in ænigmata & allegorias transformarunt, aut picturis inuoluerunt, aut dubijs & ancipitibus interpretationibus in dubium adduxerunt.

Hannibal oraculo Serapidis deceptus.

Ab eodem oraculo deceptus Hannibal, *fugit ex* Aphrica *ad* Pruſiam Bithyniæ Regem, *quòd ex oraculi uerbis, quæ erant,* λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβαλ δέμας, *interiturũ ſeſe in* Aphrica *ratiocinaretur.*

Fuit autem in Bithynia *fluuius* Libyſſus, *cui adiacentem campum uocarunt incolæ* Libyſſam. *In eo loco mandato* Flaminij Annibal *ueneno necatus eſt à* Pruſia Rege.

Extat apud ſcriptores hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *deſcriptio & templi* Serapidis *&* Idoli *portentoſæ magnitudinis, & præſtigiarum mirificarum, quibus templi* Antiſtites *imitati* Diaboli *artificia, impoſuerunt miſeris hominibus.*

Templum Serapidis.

Templum ſtetit ad Theodoſij *ſeculum uſq;, quo id* Theophilus Alexandrinus Epiſcopus *deleuit funditus, ſtatua idoli lignea diſſecta ac cremata.* Parietes *triplicibus diuerſæ materiæ laminis aureis argenteis & æneis obductos, ac uelut incruſtatos fuiſſe, autores prodiderunt, iiſq; ad eum modum coaptatis inter ſeſe connexiſq;, ut amotis*

anterioribus superessent & conspicerentur posteriores opere penè stupendo.

Ad eundem modum Memphi ex uacca, Heliopoli ex boue Mneo, in Arsinoe ex Crocodilis, coniectati sunt de futuris: Prout enim oblatas escas uel accepissent, uel aspernati fuissent, sic fœlices & optatos exitus, uel contrà graues luctus, repentina incommoda, dira ac pestifera omnia, præmonstrare putabantur.

Aegyptiorum oracula.

Oracula Memphitica sacrorum Ægyptiorum Antistites reddebant sciscitantibus, cum ex his Idolorum commenticijs indicationibus, tum ex alijs uel superstitiosis obseruationibus, uel Diabolicis præstigijs. Sed longum esset Diaboli ludibria & præstigias omnes, saltem in historijs hinc inde notatas, enumerare.

Hæc ferè præcipua fuerunt Diaboli domicilia, ex quibus eum suas, quas in maximam partem orbis terrarum disseminarat, blasphemias proclamasse & stabiliuisse certò constat.

Etsi autem quando ea primum obsederit, quandoue sese in his manifestò ostenderit, sciri non potest: tamen horrendas idolatrias mox à diluuio, uiuente adhuc Noha, irrupisse in Ecclesiam Dei, quas in sua posteritate non sine magno dolore miser senex aspexit & tulit, cum prohibere non posset, testatur Historia sacra, eaq; occasione patefactas tum quoq; oraculorum sedes ualde consentaneum est.

Plutarchus originem eorum non refert εἰς θεοὺς

Plutarchi disputatio de oraculis.

ἢ δαίμονας ἀγαθοὺς, ἢ ἥρωας: Non diuina aliqua ui terram incitatam uatidicos anhelitus edidisse uult, quam nulla unquam confecisset uetustas, sed prorsus naturali: Ortos uerò inde afflatus mentes ita mouisse, ut eas prouidas rerum futurarum effecerint, ut non modò præuiderint eas multo antè, sed etiam numero uersuq; pronunciarint.

Sicut aliæ terræ alijs fœcundiores sunt, quædam lectas fruges magna copia, quædam fructus optimos ubertim ferunt, quædam auri argentiq; aut aliorum metallorum uenis abundant, quædam bitumen fundunt, quædam sulphur, nitrum, aut calcem salemue gignunt, prout quæq; uim ex temperie primarum qualitatum diuersam, cœliq; positu familiari adeptæ sunt: sic quasdam terræ partes tali præditas temperamento disputat, quæ pariant cieantq; spiritus ἐνθουσιαστικοὺς, eamq; uim θείαν quidem ὄντως καὶ δαιμόνιον, ἀλλ' οὐδ' ἀνέκλειπτον οὐδὲ ἄφθαρτον, οὐδὲ ἀγήρω καὶ διαρκῆ εἶναι εἰς ἄπειρον χρόνον: sed longinquitate temporis sensim attenuari atq; exhauriri, uetustate prorsus consumi. Nec gigni tantam spirituum copiam aßiduè, nec fluere atq; expirare continuò, sed periodis certis tum commouere sese eam uim terræ, atq; æstuare & efferuescere, tum maiore halituum copia uoragines implere, quàm ut contineri poßint. Hoc ubi fit, tum demum halitus agitatos in cauernis, luctantesq; atq; erumpere nitentes, allidi uiolenter parietibus, & superstructa templa quatere,

quatere, ut uelut terræmotibus impulsa tremant: alibi plus, minus alibi, prout hiatus uel laxioribus foraminibus peruij, uel arctius conclusi atq; obstructi, spiritus diutius cohibent: tandemq; exitu inuento per angustos aditus cum fragore uehementi & citato impetu foras ruere.

Et uariare circuituum etiam interualla pro terrarum natura. Breuiori spacio has spirituum eruptiones recurrere, ubi terræ uis uiget & idonea adest materia, quam illa subigens atq; elaborans uatidicos halitus exprimit, & maturationem iuuat ac promouet: Tardius & post interualla longiora redire easdem, ubi uis effectrix spirituum lãguet, aut materia minus est sequax & idonea. Ob eam causam in quibusdam locis toto semestri, in alijs certis diebus tantum responsa reddita fuisse.

Deniq; tum primum eam se uim terræ exeruisse, & innotuisse, quando exactè maturuit, longo tempore, astrorum terræq; efficacia qualitatibus exquisitè fortiterq; inter se mixtis coctisq;, & temperie integrè absoluta: Rursusq; circũacta periodo sensim defecisse, tandemq; euanuisse, uel languefacta aut dissoluta temperie qualitatum illi actioni accommoda, uel materia spirituum consumta ac dißipata.

Certiora etiã uerioraq; prodijsse responsa, quo acrior, purior, elaboratior & politior: Obscuriora rursus & magis implicata aut ambigua, quo hebetior aut impurior terræ uis, naturaq; spirituũ fuit.

Sicut Æthna mons tunc exarſit, cum ſulphuris bituminisq́; materia, diuturnitate exactè cocta, flammas concepit: & quanquam flagrauit continuo incendio, non tamen eodem modo ſemper, aut ardentium fauillarum eructauit molem, aut globos eſt eiaculatus igneos: ſed habuerunt circuitus illa ſuos & interualla, deſijtq́; incendium, poſtquam ea, quæ fomitem flammæ pabulumq́; ſuppeditarat, materia confecta atq; exeſa deflagrauit.

Quòd uerò emißi de ſpecubus halitus neq; quosuis afficiant, neq; quorumcunq; animos uatidica ui imbuant, etſi plures circumſtent, id fieri ob ſympathias & antipathias naturarũ oſtẽdit. Oportere enim analogiam eſſe & συμπάθειαν inter agens & patiens.

Vt non ex quouis ligno fit Mercurius, ita non quemuis ab alliſis immißisq́; corpori halitibus immutari: Eos tantum concipere uatidicos impetus, & hos etiam pro ratione ſuarum naturarum diuerſos, qui natura ſunt φανταστικοὶ & μαντικοί, & ut ipſius uerbis utar, πρὸς τὸ παθεῖν, καὶ μεταβαλεῖν οἰκείως ἔχουσι, quales Melancholicos eſſe conſtat.

Si ſit ἀντιπάθεια naturarum utrarumq;, terræ & hominum, non modò nihil μαντικὸν afflatu halituum effici, ſed inſigniter lædi & ſæpe uelut ueneno infici, aut ſtrangulari eos, qui quadam curioſitate prænotionem futurorum captant: Sæpe decipi & in errores induci, aut conijci in opiniones

nes falſas, incertas, & ambiguas: Turbari enim *mentem illa naturæ ſuæ aduerſa halituum conſtitutione, & à conſpectu ueritatis deijci.*

Inde exiſtere ut alij clara explicataq́; obſcura alij & prorſus ancipitia oracula, eadem perciti ac delibuti halituum ui prodant. Requiri ergo præter *uim terræ & halituum,* φύσιν μαντικὴν *in homine, naturæ terræ congruentem.* Sic enim inquit. ὅταν ἁρμόσως ἔχῃ πρὸς τὸ τοῦ πνεύματος ὥσπερ φαρμάκου κρᾶσιν ἡ φαντασικὴ καὶ μαντικὴ δύναμις ἐν τοῖς προφητεύουσιν, ἀνάγκη γίνεσθαι τὸν ἐνθουσιασμόν: ὅταν μὴ οὕτως, μὴ γίνεσθαι, ἢ γίνεσθαι παράφορον ἢ ἀκέραιον καὶ πρακτικὸν, ὥσπερ ἴσμεν ἐπὶ τῆς ἔναγχος ἀποθανούσης πυθιάδος.

In hanc fere ſententiam de Oraculorum origine, duratione, periodis, καὶ περὶ τῆς ἀμαυρώσεως καὶ ἐκλείψεως τῶν χρηστηρίων, *diſputat* Plutarchus, *concluditq́; non alia de cauſa tandem conſiluiſſe oracula, quàm quòd uetuſtate uis terræ omnis exoleuerit, quæ uatum animos diuino afflatu concitarit, ut quoſdam exaruiſſe amnes, aut alueos mutaſſe cernimus curſu contorto aliô.* Non *enim poſſe aut perpetua eſſe, aut diu conſiſtere atq; uigere, quæ mixtione conſtant elementorum.*

Plutarchi ſententia de oraculis refutatur.

Quanquam autem hæc ab homine philoſopho pulchrè cogitata ſunt: tamen ratione carent & fundamento, atq; ipſa rei ueritate redarguuntur. Non *enim conſentaneum eſt à prorſus bruta, ratio-*

nisq; & sensus omnis experte, & nata ex elementis natura, cui ne minimus quidem inest sensus uel præsentium uel futurorum, quæq; regitur & sustentatur ea ui sola, quæ indita ei primitus ab opifice Deo, suo ordine tenoreq; procedit: ab ea, inquam, consentaneum non est cieri ἀναθυμιάσεις effectrices noticiarum, argutißimè & sapientißimè ad ueritatis speciem confictarum, & monitrices de futuris & ignotißimis rebus, atq; adeo illis, quarum præscientia expetitur & desideratur.

Solius hæc sunt naturæ intelligentis, atq; eiusmodi quidem, quæ ex oculis hominum abdita, naturam rerum penitus intelligit, & intimos animorum recessus uel perspicit, uel ex gestibus externis coniectat, quæq; maximam partem eorum quæ denunciat, cum præuidet multo antè, tum gerit aut gubernat.

Quod si intellectum & præsensionem oraculorum præcipuè naturis hominum tribuit, tanquam ex se gignat ea mens natura φανταστική, sed impulsa prius ac uelut excitata flatibus, quos terra remittit & efflat: quæro unde illæ extiterint noticiæ longè supra & extra conspectum humani ingenij positæ, quas de summis rebus & post multos annos consequuturis, deq; absconditis prorsus, aut in diuersißimis terræ partibus gerendis, subitò quamprimum afflati spiritu intumuissent, non inspectis nec antè consideratis signis ullis, promulgarunt?

Aut

Aut enim inspiratas uatum animis cum halitibus, aut in ipsis uatibus natas fuisse oportet. Sed ab halitibus profectas prorsus rationi non consonum, & ἄτοπον καὶ ἀδύνατον est. Longius à ueritate recedimus, si affirmamus uates, perculsos atq; extimulatos conuenientium halituum impetu, eas ex sese sua ui genuisse.

Innascitur quidem aliquibus ex singulari stellarum positu uis coniectatrix de causarum signorumq́; naturis, quæ uel sensibus in natura obuia sunt, uel ratione notantur, uel somnij specie dormientibus apparent, & alij alijs fœlicius futura præsagiunt: Sed nullius est hominis acumen tantum, aut tanta perspicacia, quæ uel si rumpatur aliquis, peruestigare poßit atq; eruere indagatione meditationeq́; & notatione quamtumuis sedula & anxia, talia, qualia sæpe oracula aperuerunt: multo minus posset ex sese repente & incogitanter, quam primum esset declarata interrogatio, accõmodata responsa, & miranda specie ancipitibus innexa sententijs, atq; ad distrahendos animos artificiosißimè adornata, promere.

Restat ergo ut cum halitibus, excußis egestisue de specubus, coniuncta fuerit alia uis maior, quam etsi diuinam καὶ δαιμόνιον fatetur fuisse Plutarchus, tamen non ab essentia halituum separat, neq; aliunde quàm è terræ tali constitutione propagatam statuit. Sed & τῷ ὅλῳ γένει diuersam fuisse, & à terræ atq; cuiuscunq; corporeæ rei na-

tura ſeparandam eſſe, quæ hactenus expoſita ſunt conuincunt. Oportuit enim adfuiſſe naturam ſpiritualem, ἀόρατον, intelligentem, aſtutißimam, conſciam præcipuorum negociorū & rerum, quæ in toto terrarum orbe præcipuè tractabantur, futurorumq; præſagam ac præſciam, cum à diuerſißimis & ex diſiunctißimis terræ partibus reſponſa poſcerentur, de uarijs & maximi momenti rebus, & de ſingulis ferè aliquid uel diſertè atq; explicatè, uel inuolutè, uel ambiguè pronunciaretur. Talis uerò uel diuina fuit, uel Dæmoniaca: Sed Dæmoniacam fuiſſe tum promulgata oracula oſtendunt, tum ſacræ probant literæ.

Oracula Ethnica a Diabolis patefacta.

Vaticinia pleraq; uel falſa ueritatis ſpecie teteriora mala inuexerunt, uel idolatricos cultus horrendamq; & commenticiam de pluribus Dijs perſuaſionem manifeſtè ſtabilierunt, uel turpißima quæq; ac ſceleratißima, & natis nobiſcum notionibus & de cœlo prolatis teſtimonijs ex diametro contraria, ut iniuſtas cædes, rapinas, fœdas libidines, mactationes hominum, aut alia huiuſmodi, exegerunt.

Certa eſt autem & immota ſententia, quòd unus ſit Deus, qui eſt pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Ieſus Chriſtus filius λόγος καὶ εἰκὼν ἀΐδιος τοῦ πατρὸς ἀϊδίου, & Spiritus ſanctus ab utroq; procedens: quòd is ſolus ſit uerax, & oderit mendacium immutabiliter, ac deteſtetur & condemnet peccatum omne: Sicut Pſalmus inquit, Non Deus uolens iniquitatem tu es, neq; habitabit

iuxta

iuxta te malignus: Non permanebunt iniusti ante oculos tuos, odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes qui loquuntur mendacium. Et de Diabolo dicitur, quòd sit homicida & mēdax, & pater mendacij, quodq; mendacia loquatur ex proprijs.

Non fuit ergo ab ulla corporea natura origo oraculorum, neq; ob ullius corporeæ uel naturæ, uel uirtutis defectum extincta sunt: sed latuit in specubus illis Diabolus, & cum euocaretur, in suos, quos huic ministerio depoposcerat & destinarat, ministros, halitibus circumdatus inuolauit, horumq; alios alijs exagitauit modis, quibusdam furentium, nonnullis ebriorum, alijs trementium, aut ridiculè gesticulantium motibus affictis: Nonnullis totum corpus, ceu articulis tormento laxatis diuulsisq;, eneruauit, aut trepidantium aut palpitantium musculorum speciem induxit, aut linguas inhibuit ne proloqui possent, ut postea, ubi de obseßis egerimus, copiosius exponemus.

Origo oraculorum.

Tandem uerò nato Christo, æterni Dei filio, conticuerunt Dæmones, desertisq; nequitiæ suæ latebris cesserunt, non sponte, sed coacti horribili metu omnipotentiæ Christi & æternæ condemnationis sui, quam instare iam atq; imminere cernebant. Et uerè ἐμωραίνετο σοφία κοσμική, γοητεία ὕθλος ἦν, καὶ γέλως ἡ μαγία, πᾶς θεσμὸς κακίας ἠφανίζετο, ἀγνοίας ζόφος διεσκεδάννυτο, καὶ τυραννικὴ ἀρχὴ καθῃρεῖτο, θεοῦ ὡς ἀνθρώπου φαινομένου, καὶ ἀνθρώπου ὡς θεοῦ ἐνεργοῦντος.

Oracula euanuerunt nato Christo.

Norant enim eò missum Christum, ut destruat opera Diaboli, & generi humano in integrum restituto, opituletur contra tam sæuam rabiem, ex Zachariæ prophetijs multo antè diuina uoce traditis: Inquit enim Zacharias, Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, disperdam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur ultra, & spiritum immundum & Pseudoprophetam auferam de terra.

Capi. 13

Contremiscunt & penè deficiunt Dæmones in obsesso, qui Christo occurrit, exclamantq́; , Fili Dei, cur uenisti nos cruciare ante tempus?

Diaboli præsagiunt interitum oraculorum.

Extat inter Sibyllinos uersus uaticinium simile de abolitione oraculorum: quod etsi ex euentu contextum, insertumq́; mutilo carmini uidetur, alludit tamen ad Zachariæ prophetiam, ῥώμη μὲν ῥύμη ἔσεται, καὶ Δῆλος ἄδηλος. Et insulæ Deli deuastationem Delphicus Dæmon non obscurè innuit, eo uersu qui extat apud Herodotum, κινήσω καὶ Δῆλον ἀκίνητόν περ ἐοῦσαν.

Idem Augusto Cæsari interroganti Pythiam de successore, qui post ipsum futurus esset orbis terrarum Monarcha, respondit:

παῖς ἑβραῖος κέλεται με θεοῖς μακάρεσιν ἀνάσσων
τὸν δὲ δόμον προλίπειν καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετερείων.

Extorsit tales uoces uel inuitis conspectus pœnarum & cruciatuum, quos sese paulo pòst profligatos uinctosq́; à Filio Dei, subituros, & in omnem

æternitatem

æternitatem perpessuros præsentiebant. Angebantur & de regni sui interitu, uimq; ministerij Euangelici reformidabant: Hoc enim potentiam Dei esse ad salutem omni credenti ex genere humano, non ignorabant, & eodem tum detegi technas suas atq; imposturas, quas impune, successu optatißimo, longo tempore exercuerant, tum prosterni euertiq; funditus, quæ callidè structa firmarant accuratißimè, tum frenos sibi ac uincula inijci, excutiq; sese dominio antiquißimo inter Ethnicos, uidebant.

Omni tempore lucem doctrinæ ueræ refugerunt atq; expauerunt Dæmones, quòd hac enitescente suam periclitari, & mox ruere potentiam, discußis fulgore lucis fugatisq; tenebris, quibus tota ipsorum maiestas nititur, magno suo cum detrimento didicerunt.

Ecclesiæ doctrina repurgata multas Diaboli præstigias sublatas esse.

Meminimus hac ætate nostra, cum Lutheri opera Ecclesiæ doctrina ex tenebris euoluta, repurgataq; à cœno errorum penè infinitorum illuxisset rursus, mox post unum atq; alterum annum tetra Diaboli ludibria, ex locis Germaniæ plerisq;, quibus ad se imperitam multitudinem deceptam allexerat, disperijsse, nunc uerò etiam hominum memoriæ excidisse, luce doctrinæ sopita: & Diabolum ipsum hac ceu amuleto quodam exterritum atq; abactum, à præstigiarum mirificarum, quas antè exercuerat, molitionibus & illusionibus destitisse apud eos, qui lucem doctrinæ amplexi sunt.

Sed

Sed ne quidem Apoſtolorum concionibus protinus ſe compeſci, & ex poſſeßis tanto tempore ſedibus eijci paſſus eſt, etſi paulatim magis magisq; inclinari potentia & ruere cœpit autoritas, quo lux doctrinæ clarius effulſit & latius ſeſe diffudit huius ſplendor.

Quocirca ut aliquam ruentis potentiæ partem tueretur ac retineret, incitauit quantis potuit conatibus, ſummos Monarchas quidem & profanam multitudinem, ad immani crudelitate perſequendos ueræ doctrinæ præcones & filij Dei legatos à quibus oppugnabatur: Aſtuta uerò & perniciosa ingenia ad ueritatem artificioſè eludendam, & nouo captuiq; accommodato impoſturarum genere obruendam, priuſquam adauctis uiribus inualeſceret & conſiſteret.

Diabolus hoſtes Eccleſiæ & hæreticos excitat.

Quibus enim non ſuppliciorum & tormentorum exemplis in Chriſtianos Imperatorum mandato per annos amplius quadringentos ſæuitum? Quid non in doctrina de filio Dei ſophiſmatum callidè fucatis artificijs laceranda tentatum eſt?

Oracula uerò etiam poſt Chriſtum non ſolum à ſtulta plebe inueteratæ ſuperſtitionis ritu & conſuetudine, ſed ab ipſis etiam Monarchis ac principibus mordicus defenſa, & culta conſultaq; religioſè, accepimus ad Iulianum uſq;, quo cum cœleſti fulmine percuſſum Delphicum conflagrauit, ſicut dictum eſt, eodemq; tempore obmutuerunt & cætera ubique locorum.

Vltimum enim Iulianum cum diuinatorijs gentilium

tilium artibus, ut augurijs, extiſpicina, & ſimilibus uſum, tum oracula percontatum reperio, cui & poſtremo cupienti præſcire exitum ſuſceptæ contra Perſas expeditionis, promiſſum fertur auxilium in hanc ſententiam ab oraculis: Νῦν πάντες ὡρμήθημεν θεοὶ νίκης τρόπαια κομίσασθαι παρὰ θηρὶ ποταμῷ· τῶν δ᾽ ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος Ἄρης. *Sed mendacis oraculi falſo promiſſo in ſpem uictoriæ erectus, in ipſa profectione perijt, ſagitta ex incerto miſſa traiectus.*

Iulianus ultimus qui oracula conſuluit.

Extant & alia eidem reddita oracula falſa, quibus ad defenſionem templorum Idolatricorum penè collapſorum fuit incitatus adulatione mendaci & falſa.

Ἀλλ᾽ ὁπόταν σκήπτροισι τεοῖς Περσήϊον αἷμα
Ἄχρι Σελευκείης κλονέων ξιφέεσσι δαμάσσῃς,
Δή τότε σὲ πρὸς Ὄλυμπον ἄγει πυρίλαμπες ὄχη-
Ἀμφὶ θυέλλῃσι κυκώμενον ἐν στροφάλιγξι (μα
ρύψαντα βροτέων ἑτέων πολύτλητον ἀνίην:
Ἥξεις δ᾽ αἰθερίου φάεος, πατρῴϊον αὐλὴν,
Ἔνθεν ἀποπλαγχθεὶς μεροπήϊον ἐς δέμας ἦλθες.

Et huic ſimile agenti ad Chreſpontem renunciatum eſt.

Γηγενέων ποτὲ φῦλον ἐνήρατο μητίετα Ζεύς
Ἔχθιστον μακάρεσσιν Ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσι,
Ῥωμαίων βασιλεὺς Ἰουλιανὸς θεοειδὴς
Μαρνάμενος Περσῶν πόλιας καὶ τείχεα μακρὰ,
Ἀγχεμάχων διέπερσε πυρὶ κρατερῷ τε σιδήρῳ.

Νωλεμέως

Νωλεμέως δ' ἐδάμασσε πόλεις τε καὶ ἔθνεα πολλά
Ἀλλὰ καὶ ἑσπερίων ἀνδρῶν Ἀλεμανικὸν οὖδας
Ὑσμίναις πυκινοῖσιν ἑλὼν ἀλάπαξεν ἀρούρας.
Sed ueri quid habuerint hæc responsa, declarauit exitus paulo pòst consequutus.

Oracula pertinent ad Diabolicas diuinationes.

Ex his liquet, oracula omnia quæ sic propriè uoco, referenda esse ad diuinationes Diabolicas, *quarum usus cum aliàs, tum primo decalogi præcepto prohibetur seuerißimè, & atrocißimarum pœnarum commmatione:* Non habebis deos alienos coram me. *Non uult nos* Deus *societatem inire cum* Diabolis, *aut sciscitari quicquam, uel poscere ab ipsis: Sed uult nos ardenter odisse eos, auersariq; atq; abominari, consuetudinem omnium confœderatorum* Diabolis, *& diligentia ac pijs precibus uitare retia ac laqueos, quos immensa calliditate undiquaq; nobis obtendunt. Cumq; intelligamus quibus occasionibus primo irrepserint in animos hominum, & suos furores promserint atq; inuexerint, nimirum eleuata autoritate uerbi* Dei, *aut sophismatum præstigijs elusa: commonefacti his ueteribus & recentibus exemplis, maiore diligentia incumbamus in studium uerbi* Dei, *non petulanter explicatam doctrinam deprauemus, non seramus contentionum aut nouarum & peregrinarum disputationum semina, nec præbeamus ansam hostibus* Diabolis *nos inuadendi, & seriò petamus, ut* Deus *& hanc lucem doctrinæ foueat ac tueatur, & corda nostra* Spiritu *sancto ad se conuertat ac dirigat.*

A Deo seuere prohibita.

DE

DE ALIO DIVINATIONVM GENERE, quod θεομαντείαν vocarunt.

DE ΘΕΟΜΑΝΤΕΊΑ.

EX diametro contraria est prophetiæ, falso uocata à Græcis θεομαντεία.

Θεομαντεία prophetiæ opponitur.

Illa enim autoritate mandatoq; ueri Dei, & ductu monituq; Spiritus sancti, in eo cœtu, in quo erat Ecclesia Dei, de rebus grauißimis atq; imperuestigabilibus omnibus creaturis, & pertinentibus ad Ecclesiam aut regna mundi, edebatur ab ijs, quos Deus ipse huic muneri immediatè delegerat ac dedicarat, dotibusq; diuinis & illustribus testimonijs ornarat & commendarat, ut certò constaret missos hos esse diuinitus instructosq;, & labi atq; errare non posse.

Hæc in contumeliam ueri Dei, & perniciem generis humani, uel palàm, uel tectè atq; insidiosè, impulsuq; Diaboli, promitur ab illis ipsius internuncijs, interpretibus & administris, quos uel totos obsessos manifestè regit ac ducit, uel raptos extra sese phantasijs erroneis & cõmenticijs prorsus implicat, uel quibus ascititia aliqua sese specie exhibens, prætextu religionis aut alioquin suum insibilat atq; inhalat uirus. Semperq; quantacunq; sit uelata religionis specie, occulit subtus latens

atro

atro felle tinctum uenenum, quo uel gloria Dei petitur, uel hominum salus, uel utrumq;.

Plato hanc propriè μαντικὴν appellat, cumq; in Phædro de uocabulo disserit, μανικὴν antea uocatam posteriores ἀπειροκάλως τὸ ταῦ ἐπεμβαλόντας μαντικὴν appellasse ait.

Nunquam enim sine furore, sineq; perturbatæ & aberrantis rationis euersione, prodebant oracula οἱ θεομάντεις.

Μανίας duo genera secundum Platonem.

Idcirco Plato duo distincta facit τῆς μανίας genera. Vnum quòd uitio euenit ualetudinis, cerebro malè affecto ab humore melancholico, quod maniacis, melancholicis & phreneticis accidit. Alterum quod afflatis obsessisue à Dæmonibus proprium est, cuius ui prædicant futura nec præuisa neq; intellecta, sed à Dæmonibus suggesta.

Aristoteles contra Platonem disputat, nullam accedere uim uatidicam extrinsecus, sed à natura oriri omnem, & peculiari huius constitutione atq; affectione.

Huius etsi uim magnam esse præstantia excellentium ingeniorum declarat: tamen non ex materia nasci, nec cieri à sola natura bruta corporum, præsensiones præuisionesq; tam argutas futurorum, ratione turbata & mente furoribus implicatum, sed ab alia natura non bruta, sed intelligente, non corporea, sed occulta & spirituali rectè Plato censuit, etsi quæ fuerit illa non rectè diuinat.

Μανικὴν enim κοινωνίαν esse inquit περὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους, καὶ δημιουργὸν τῆς θεῶν καὶ ἀνθρώπων φιλίας, denique χρησμῳδοὺς, θεομάντεις, ποιητὰς & cæteros uates θείους εἶναι, καὶ ἐνθουσιάζειν ἐπίπνους ὄντας καὶ κατεχομένους ἐκ τοῦ θεοῦ. Cumq; μαντικὴν omnem in quatuor diducat genera, Vnam ἐπίπνοιαν μανικὴν in Apollinem autorem: alteram τελεστικὴν in Dionysium: tertiam ποιητικὴν in Musas, qualis fuit Orphei, Musæi, Lini, Tyrtæi: ultimam ἐρωτικὴν in Venerem refert & Cupidinem.

Μανικὴν in quatuor genera diuidit Plato.

Quid uerò ex sua Theologia diceret aliud homo Dei ignarus & patefactionum diuinarum, & qui inter actiones & opera Dei propria, & inter præstigias Diaboli operum diuinorum imitatrices, discernere nequiuit: Is igitur, quid diceret aliud, cum obsessos rapi constituiq; extra sese, & mente moueri ac ratione, & prodere ac fundere subitò nec præcogitata aut præconcepta, neq; ex argumentis physicis coniecta, animaduerteret de ijs rebus, quæ sub sensum non cadunt, & excedunt omnis humanæ sapientiæ acumen, omnem ingeniorum captum prospectumq; & perspicaciam, omnium deniq; uirium modum ac mensuram, & tam obscurè sæpe atq; ambiguè, ut quæcunq; adhiberentur coniectiones atq; explanationes interpretum, frustra declaratio uera quæreretur.

De prophetia in Ecclesia Dei rectè dixisset Plato, quòd sit κοινωνία seu coniunctio consocia-

tioq; cum Deo, qualem κοινωνίαν fieri sacræ literæ nos docent, cum fide seu fiducia Filij Dei Domini nostri Iesu Christi credentes in Ecclesia Filij Dei accipiunt Spiritum sanctum, cuius mißio & effusio est donum Filij Dei, sicut Paulus uocat δωρεὰν Christi, & cõtingit credentibus ἐξ ἀκοῆς πίστεως.

Est enim Pater ἡ ἀρχὴ καὶ πηγὴ ἀγαθῶν, causa & fons bonorum æternorum ac salutarium: Filius ὁ ἐξαποστείλας, id est, illa persona diuinitatis, quæ immittit Spiritum in corda credentium ad distributionem bonorum æternorum: Spiritus sanctus ὁ διανέμων, id est, tertia persona diuinitatis, quæ credentibus distribuit æterna bona τὰς διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων efficienter κατὰ τὸ μέτρον & καθὼς βούλεται, sicut inquit Paulus.

Cum ergo per fidem haustus acceptusq; Spiritus sanctus efficienter uiuificat, renouat, sanctificat & instaurat corda nostra, accensa æterna luce & nouis spiritualibus atq; ardentibus motibus, fiunt illa templa Dei, in quibus habitat tota diuinitas.

Hæc est κοινωνία, qua se Deus communicat pijs fide acquiescentibus in ipso, qui suam nobis in æterno Filio misericordiam expreßit & posuit ante oculos.

Ex hac communicatione pij & credentes non concitantur in furorem, non amittunt mentem & rationem, non in flagitia & scelera uel sese præcipitant uel impellunt alios, quod furibundis uatibus

bus Ethnicorum impletis Diabolico ſpiritu eueniebat, ſed confirmati & adiuti creſcunt in uera Dei cognitione, fide, inuocatione, timore, obedientia erga Deum, caſtitate, & alijs dotibus ac uirtutibus, quibus exornantur & inſtruuntur ſinguli à Spiritu ſancto, ſerio ardentiq; harum uirtutum exercendarum & augendarum ſtudio atq; conatu κατὰ τὴν ἐνεργουμένην δύναμιν. *Eſt enim Spiritus ſanctus* πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τῆς πίστεως, τῆς σοφίας, τῆς ἁγιοσύνης, τῆς προφητείας, τῆς πραότητος, τῆς ζωῆς. *De hoc dicit Filius Dei, Non loquetur ex ſeipſo, ſed quæ audiuerit ex me. Et, ille glorificabit me, quoniam de meo accipiet. Ergo reguntur & ducuntur ſpiritu Dei, qui gloriam Filij Dei illuſtrant & amplificant.*

Diabolus ψεύστης ἐστὶν καὶ ἀνθρωποκτόνος, πνεῦμα πονηρὸν, πλανὸν, ἀκάθαρτον, *qui ex ſeſe gignit uomitq; mendacia, & de ſeſe, contra Filium Dei.*

Ethnicorum vates a Diabolo afflati & concitatis

Ex hoc ſpiritu mendaci furibundi uates Ethnicorum hauſerunt ſuum cum furioſa amentia coniunctum impetum uatidicum, quo ita fuerunt dementati, ut ſemel tali furore perciti uix unquam ſeſe receperint: qui quidem non omnes eodē furoris genere perculit, neq; eadem furoris uehementia, neq; eodem modo uim mentis deprauauit: quoſdam leniore ac mitiore, alios acriore impetu concita-

uit. Talis uerò concitatio non Dei ſed Diaboli communicatio fuit, ad imitationem diuinæ falſo inſtructa atq; adornata.

Oracula & θεομαντεία differunt.

Differunt ab hac oracula, quæ, ut ex antè declaratis patet, Dæmones ipſi ex locis certis, alibi alio modo, ſciſcitantibus reddebant: & quanquam hominum quandoq; utebantur miniſterio, non tamen perpetuò uel inſidebant iiſdem, uel ex illis ſeſe oſtendebant, ſed certis uicibus, cum de requiſitis reſponſa danda eſſent, aut inuolabant in eos, aut uelut ex abdito ſeſe proferebant, atq; ubi enunciaſſent concepta reſponſa, recedebant uiciſsim, inq; ſuas ſpecus reuertebantur, aut ſeſe reprimebant.

Superſtitioſa antiquitas, Dei ignara, hos tanquam peculiaria numina & locorum illorum terrarumq; uicinarum præſides uenerabatur, & diuinis afficiebat honoribus.

Θεομαντεία ergo uaticinia complectitur ea, quæ obſeſsi à Dæmonibus, uel afflati concitatione mentis, edunt & quaſi fundunt, uel rapti extra ſeſe, ubi redierunt ad ſe, enuntiant, arrepta aut excepta extrinſecus ex Dæmonum aſpiratione, qua delibutos habent animos.

Pulchrum & ſanctum nomen tributum eſt rei à Deo alieniſsimæ, & diuinis oraculis aduerſiſsimæ, illo errore, quòd cum amiſſo uerbo, Deum amiſiſſent Ethnici, poſtea uagantes ſine Deo, quodcunq; ſe aliqua Dei ſpecie oſtenderet, id peculiare

numen

numen esse, aut ab aliquo proficisci numine censerent.

Differentiæ τῶν θεομαντῶν quatuor sunt.

θεομαντῶν quatuor differentiæ.

Obsessi, ἐγγαστρίμυθοι, ἐγγαστριμάντεις, στερνομάντεις, & δαιμονιόληπτοι, nominabantur à Græcis inde, quòd intra sese pectori uentriue inclusos spiritus uatidicos haberent, qui uel suggerebant, uel uinctis compreßisq; obsessorum linguis, ipsi efferebant ac proloquebantur requisita præscitaq; uaticinia. Atq; hi aliàs continebant sese in abdito ne cernerentur, aliàs se proferebant, nunc hac, nunc illa imagine.

Obsessi.

Vidimus ipsi in quadam puella obsessa, Dæmonem sub summa cute muris figura uariè discurrentem, qui mox recondens se in imum uentrem euanescebat ex oculis, mox prosiliens rursus, sub pectoris aut frontis thorosioribus partibus prorumpebat.

Nominabantur ijdem & πύθωνες ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, id est, à sciscitando, quòd de futuris, occultisq; & ignotis consulebantur, & εὐρύκλεοι à quodam obsesso, cuius meminit Aristophanes ἐν σφήκεσιν, μιμησάμενος τὴν εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν. In sacra Scriptura obsessus uocatur Ob, quam uocem ab utre factam dicunt, quòd obseßi cum uaticinari incipiunt, uelut utres inflati distenduntur ac turgescunt:

πύθωνες.

Afflati ἐνθουσιασαὶ & ἐνθεαστικοί, & θεοπνευσαὶ uocari possunt: differre hi ab obseßis iu-

Afflati.

dicabantur. Hi enim ἔνθεοι καὶ ἐκ θεοῦ κάτοχοι εἶναι: Illi non ab insitis ipsis Dæmonibus regi doceriq;, sed uatidica imbuti ui, præsentiaq; futurorum donati, ceu per afflatum diuinitus, καὶ ἐκ θεῶν ἢ νυμφῶν μαντεύεσθαι putabantur.

Ex his quidam natura ualebant, quo in genere fuerunt, Amphion, Orpheus, Euclous Cyprius, Musæus Atticus Antiophemi filius Orphei discipulus, Lycus Pandionis filius, Bacchus ex Bœotia κατάσχετος ἀνὴρ ἐκ νυμφῶν καὶ μανίας, cuius plurima recitantur θεοπρόπια in historijs, Tiresias uates, Phemonoe quæ prima hexametro uersu cecinisse oracula traditur, Phaenis cuiusdam regis Chaoniæ filiæ Peliades, quibus asscribitur hic uersus, Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἔστιν, Ζεὺς ἔσεται, ὦ μεγάλε Ζεῦ, Sibyllæ plereq;, & similes.

Amphionem & Orpheum magicis artibus usos esse Pausanias annotauit. Musæo tribuuntur carmina uocitata εὐμόλπια.

Fuerunt ex hoc numero aliqui, qui naturas adepti uatidicas, excoluerunt eas multiplici doctrina: scrutati sunt in natura efformata & consignata futurorum indicia, & à ueteribus notata ac prodita monumentis prædicta euoluerunt atq; exposuerunt.

Orphei uaticinium de Mundi duratione.

Recitatur à Platone uaticinium quoddam Orphei, ἕκτῃ δ' ἐν γενεῇ καταπαύσεται κόσμος ἀοιδῆς. Hoc etsi Plato aliò detorquet, tamen ad dictũ Heliæ de Mundi duratione alludere, ex eoq; dedu-

ctum

ctum uidetur. Iustinus Martyr aliquot Orphei uersus citat ex quodam eius poemate, quod inscripsit διαθήκας ad Musæum discipulum, qui quia hoc ipsum exprimunt, quod Sacræ literæ de uno Deo, creatore cœli ac terræ, autore bonorum omnium, ac uindice scelerum docent, præcipiunt uerò de audienda ac cognoscenda doctrina diuinitus patefacta, non aliunde desumti uidentur, quàm ex ea doctrina, quam à uicino populo Israëlitico ad Ægyptios communicatione deriuatam, apud hos didicisse & retulisse secum in Græciam, unà cum astrorum doctrina & disciplinis alijs, Orpheus perhibetur.

Μοῦσαι δ' ἐξερέω γὰρ ἀληθέα. μηδέ σε τὰ πρὶν
Ἐν στήθεσι φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρσῃ.
Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖτ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.
Εἷς ἔστ' αὐτογενής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται.
Ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περιγίνεται: οὐδέ τις αὐτὸν
Εἰσοράᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.
Οὗτος δ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν θνητοῖσι δίδωσι,
Καὶ πόλεμον κρυόεντα καὶ ἄλγεα δακρυόεντα.
Οὐδέ τις ἔστ' ἕτερος χωρὶς μεγάλοιο ἄνακτος.
Αὐτὸν δ' οὐχ ὁρόω, περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται.
Πᾶσι γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις,
Ἀσθενέες δ' ἰδέειν τὸν Δία πάντων μεδέοντα:

εὗτος γὰρ χάλκεον ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται
χρυσέῳ εἰνὶ θρόνῳ, γαίης δ' ἐπὶ ποσσὶ βέβηκε
χεῖρά τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος ὠκεανοῖο
πάντοθεν ἐκτέτακεν, περὶ γὰρ τρέμει οὔρεα μακρά
καὶ ποταμοὶ, πολιῆς τε βάθος χαροποῖο θαλάσσης.

Recenſet hos poſteriores paulò aliter Clemens Alexandrinus quinto libro ςρωμάτων, pluribus additis.

ἐκτέτακεν, ὀρέων δὲ τρέμει βάσις, οὐδ' ὅθι θυμοῦ
οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερὸν μένος, ἔστι δὲ πάντη
αὐτὸς ἐπουράνιος, καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελευτᾷ
ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων καὶ μέσων ἠδὲ τελείων.
ἄλλως οὐ θεμιτόν σε λέγειν, τρομέω δέ τε γυῖα.

Recitantur ab eodem Clemente & alij ex Orpheo uerſus, quibus ſimilia explicantur, quæ congrua ſunt patefactis teſtimonijs & analoga fidei: Qualis eſt hic uerſus. εἷς ἔς' αὐτοτελής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται. Et quales ſunt illi uerſus, quibus innuit quòd Deum nemo uiderit unquam, præter unum ex gente Chaldæa, intelligens Filium Dei natum ex uirgine Maria, ac plures alij.

εἰ μὴ μουνογενής τις ἀποῤῥὼξ φύλου ἄνωθεν
Χαλδαίων, ἴδρις γὰρ ἔην ἄστροιο πορείης:

An de doctrina Sanctorum patrum aliquid cognouerit Orpheus, & à quibus eam didicerit non plura ſcio, niſi quòd in Ægypto cum ſacerdotibus ueteris doctrinæ cuſtodibus uerſatum & ab

ijsdem edoctum tradunt de ijs, quæ postea uersibus descripsit. Vndecunq; autem acceperit has sententias, & siue intellexerit, quæ scripsit, siue non intellecta reddiderit, ex doctrina patrum natas eas ac propagatas esse, ualde consentaneum est.

Primorum patrum doctrina in Aegypto conseruata aliquandiu.

Ægyptios enim monumenta maiorum diu conseruasse, & paulatim superstitione inualescente deprauasse, non abiecisse subitò, multa testantur. Inde in Græciam, uel discentium opera & studio aliquid illorum inuectum est, uel autoritate & potentia principum, qui ex Ægypto ductis exercitibus Græciæ multas partes occuparunt.

Extant in fragmentis quæ Sibyllæ nomine circumferuntur similia multa, quorum etsi expressiora sunt pleraq; euidentioraq;, quàm ut ab antiquis possent uideri conscripta, & putantur ab erudito aliquo ex euentu composita, sparsimq; repertis oraculis intexta, ut illa cohærerent: tamen non pauca uetustatem referunt, quæ ex reliquis adhuc uoluminibus sacris depromta, numerisq; innexa eo uidentur consilio, ut & recitari in publicis cœtibus, & edisci facilius conseruariq; possent.

Sed accessit in omnibus ex Diaboli afflatu alia uis maior, qua nec descripta antea, nec ullis naturæ argumentis uel adumbrata uel expressa ac præfigurata edicebant, & ex ea uelut mente capti aut errabant aliquantulum, aut prorsus furebant. Sæpe in hoc ἐνθεσιώντων genere rudes prorsus atq; imperiti literarum, imo fatui natura, fœliciter

de futuris diuinant, nec solum euentuum genera exprimunt, sed & momenta designant, & eos, in quos hi sunt redundaturi, notant: habuit huius generis plurimos omnis ætas.

Talium præscita non ex corporum nascuntur temperie, etsi omnes illi Melancholici sunt & φανταςαὶ natura, sed aliunde ipsis aspirantur.

Autorem prædictiones, euentusq; & fines, in quos eduntur, produnt.

Plæraq; à Dæmonibus proueniunt, eaq; uel maximè, quæ ab ignaris Dei extra Ecclesiam funduntur eo fine, ut Religionem nouam contrariam diuinæ introducant aut sanciant, quæque manifestam deposcunt impietatem, siue mente constent rationisq; sint compotes uates, siue furant: quanquam alieni à ratione, & mente permoti sunt pleriq;, minimeq; suo aliquo liberoq; & soluto motu, sed furore incitantur Diabolico.

Nam & ob connatam cerebri temperiem, conformationemq; & collocationem atq; humoris melancholici redundantiam ætate cerebrum occupantem, in amentiam natura propensi sunt, aut nascuntur fatui de peculiari positu cœli, & Diabolus cum his naturæ uitijs auctis, tum modis alijs ratione mota ac turbata, infatuat eos, ne intelligant ea ipsa, quæ renunciant, simulq; mentes concitat uisis, aut falsis mendacibusq;, aut inanibus, aut tortuosis & obscuris, quandoq; etiam ueris.

Sibyllæ nomen generale est, quod multæ usurparunt mulieres uatidicæ. Suidas ut Romanam

uocem celebrat, ſed ex qua deriuetur origine non annotat.

Plæriq; Græcam faciunt, & compoſitam uolunt ex nominibus σιὸς καὶ βουλὴ, *ut ſignificet Sibylla tantundem, ac* σιὸς βουλὴ *ſeu* βουλαῖα, *id eſt, conſilium uel conſiliaria Iouis, Laconum more* σιὸς *pro* διὸς *poſito.*

Sibyllæ etymologia.

Sunt qui ab Hebræa deducunt origine, & ex uoce Kabala ortam quarundam literarum mutatione aſſerunt, quæ uox à uerbo Kibel formata, doctrinam ſignificat non natura inſitam animis, aut cum ſeminibus à parentibus propagatam, neq; uſu uel experientia animaduerſam, neq; ex natura erutam & expreſſam, neq; ex libris humana ſapientia conditis depromtam: ſed promulgatam diuinitus, animiſq; ſanctorum Prophetarum à Deo ipſo uelut infuſam, & uoce ac teſtimonijs cœleſtibus commendatam ac comprobatam. Significat enim uerbum Kibel recepit, accepit: inde Kabala, id eſt, doctrina ex immißione aut patefactione cœleſti accepta. Si eſt uox Hebræa (ut potius reor) omnino in antiquißimis ſanctorum Patrum ſcholis natam, & pio ſapientique conſilio huic doctrinæ attributam exiſtimo, in qua ſe Deus aperuit & ſuam declarauit uoluntatem humano generi, ut ea & ſecerneretur à commenticijs religionibus reliquarum gentium, & admonerentur animi de ſanctißimæ doctrinæ origine & autoritate,

cogitarentq;

cogitarentq; in hac sola sese Deum expreßisse, in hac uelle se quæri & cognosci, nec humana quicquam autoritate uel assuere, uel detrahere, uel mutare in ea licere, neq; extra hanc alia excogitare aut fingere numina fas esse.

Eius rei argumentum est, quòd uno consensu omnes antiquißimam & primam Sibyllarum omnium, Sambethen uocatam, & ex Nohe ortam tradunt.

Sambethe prima Sibyllarum ex Nohe orta.

Vox Sambethe absq; dubio nihil sonat aliud, quàm Sem Iaphet. Hac uoce notata est doctrina de Deo, de lapsu, de restitutione, redemtione, & gratuita receptione generis humani, de Meßia & cæteris, continua serie à Mundi initio usq; quasi per manus tradita Nohæ, cuius deinde explicationem, curam, custodiam & conseruationem, ipse duobus præcipuè filijs Sem & Iaphet commendauit. Eos enim gubernatores Ecclesiæ in sua posteritate & sacrorum Antistites constituerat.

Et fuisse his curæ propagationem doctrinæ, atq; ut integra atq; incorrupta transmitteretur posteris, monumenta eos præcipua columnis lapideis insculpi curasse, Iosephus autor est.

Miscuerunt doctrinæ uaticinia de sequuturis in genere humano mutationibus. Nam & sancta sapientia ex crescentibus hominum peccatis metiebantur magnitudinem pœnarum sequuturarum, & ductu Spiritus sancti, quæ euentura essent posteris, præuidebant.

Hæc omnia coniuncta, posteri, ut primorum autorum

autorum memoriam grati retinerent ac celebrarent, composita uoce Sambethen, id est, doctrinam à Sem & Iaphet propagatam uocarunt.

Vox Sambethe ex Sem & Iaphet composita.

Non ita multo pòst, cum posteritas horum distracta esset atq; dispersa, & plurimi discessissent à uestigijs maiorum, receptis atq; approbatis corruptelis, quæ in doctrinam irrepserant, interciderunt monumenta Patrum, & nuda nomina retenta, Diaboliq; præstigijs, quas struxerat πρὸς τὸ διαςρέφειν τὰς ὁδοὺς τοῦ κυρίου τὰς εὐθείας, *præfixa sunt, ut à sanctis Patribus manasse, & non temerè cogitata esse crederentur de indicio titulorum, quibus uenditabantur.*

Inde factum ut singulæ penè gentes singulas habuisse Sibyllas legantur, id est, suam sapientiam suasq; religiones, quas ex unica prima & uera religione deprauata pro naturis suis atq; affectionibus, Diaboli adiumento & consilio, extruxerunt, & eo insignierunt nomine, quod sacra antiquitas cœlesti doctrinæ acaommodarat.

Singulæ gentes suas habuerunt Sibyllas.

Celebrantur Chaldaica, Persica, Libyca, Italica, Græcæ plures: His singularum religiones notatæ sunt.

Chaldæi religionem conuerterunt in sapientiam philosophicam. Neglecta enim doctrina cœlesti, totos sese in consideratione, inquisitione, & explicatione naturæ collocarunt: Condiderunt artes, peruestigarunt cœlestium corporum motus atq; effectiones, & ad quos singula essent usus comparata edocuerunt, captiq; pulchritudine

Gens quælibet religionem ad suos affectus inflexit.

operum

Chaldæi religionem in Philosophiam conuerterunt.

operum naturæ atq; artificio, soli illi contemplationi inhæserunt.

Ista occasione doctrinæ cœlestis uox & memoria paulatim labefactata atq; attenuata initio, mox prorsus conticuit, tributumq; est Sibyllæ nomen illi sapientiæ humanæ. Tandem eò res deuenit, ut animi destituti uerbo monstrante uerum Deum, & perfectionis corporum cœlestium uiriumq; & effectionum capti admiratione, ex his ipsis corporibus numina arbitrio priuato fingerent ac deligerent.

Aegyptij religionem in superstitiones transformarunt.

Ægyptij natura δεισιδαίμονες, μυστηριακοὶ & superstitiosi, semel dimoti à Patrum sanctorum per manus traditis sententijs, & exclusi ab intellectu atq; usu uero patefactionum diuinarum, religionem quandam consuerũt ex commentis anilium terriculamentorum, somnijs sacerdotum, ritibus uulgi superstitione effictis & coaceruatis, quibus mox magicæ artes, & præstigiarum multiplicia ludibria, accesserunt.

Nec fuit ulla gens amentior & stolidior, nulla in Deum contumeliosior tetrioris Idolatriæ superstitione, quàm Ægyptia: quæ eò dementiæ progressa est, ut non tantum Diaboli terriculamentis caperetur & imposturis, sed & de terra nascentibus rebus numina assumeret cœco furore, alliaq; & cæpas ueneraretur, & fœdißimas bestias, ut simias, in honore haberet ac precio tanquam peculiaria numina, & formidaret has atq; extimesceret concepta ex occasionibus leuißimis inanißima trepidatione,

datione, cultuq; prosequeretur diuino, & offendi uetaret, siq; offenderentur, placaret delinitas solennibus sacrificiorum ritibus.

Tandem cum Apostolorum prædicatione explicata ex his furoribus, liberataq; fascino Diaboli, & ad ueritatis conspectum cognitionemq; esset perducta, non ita multo pòst, eadem qua antea leuitate, Christianæ fidei professione abiecta, in pristinos sese furores reiecit, reuersa uelut canis ad uomitum: His huc usq; hæsit intricata.

Græci religionem disputationibus, & allegorijs turbarunt.

Græci arguti natura, νοήμονες, εὑρετικοὶ, & φιλόνεικοι, & facundi, atq; amantes ac perquam cupidi & studiosi nouarum & argutarum inuentionum, religionem turbarunt acumine & subtilitate disputationum, & doctrinam obruerunt ænigmatum, allegoriarum scitè accommodatarum, uenustarum imaginum ac picturarum, ingeniosè excogitatis commentis, quibus uelut prætensis nebulis lux doctrinæ circumfusa ac hebetata sensim emarcuit initio, auidè arripientibus imperitis, quæ uelut oculis cerni uidebantur: paulo pòst extincta prorsus euanuit, relicto inanium fabellarum fumo, quem solum gens Græca ante Apostolorum prædicationem pro ueræ doctrinæ luce amplexa est ac sectata.

Post Apostolos rursus constitutum ab his doctrinæ corpus Græci disputationum controuersijs referserunt & discerpserunt.

Fuit enim in prima Ecclesia perpetuus quasi conflictus disputationum, cum petulantia ingenia

non

non contenta dogmatibus propagatis inde usq; ab Apostolis, alia certamina ex alijs subinde commouerent, & ex alijs quæstionibus detexerent alias, quibus Ecclesia ceu procellis quibusdam impulsa & agitata ruinam fecit tantam, ut plurimis gentibus tandem Mahometico furore correptis & infectis, auulsisq; à Christiana profeßione, reliquiæ ægrè in uera certaq; sententia, Dei adminiculo & ductu, sese confirmarint.

Romani natura dominationis cupidi atq; eminentiæ, & ante Apostolorum tempora & post illa, religiones suas Imperio politico conformarunt.

Romani religionem in Monarchiam conuerterunt.

Et quidem qualis fuerit διάταξις ἱερατικὴ ante Christum in urbe Roma, notum est ex historijs. Huic sublatæ cum Christiana succeßisset religio, Episcopi incitati ruentium in Asia atq; Aphrica Ecclesiarum interitu, & fiducia elati potentiæ acquisitæ, speq; huius confirmandæ & amplificandæ, de transferendo ad sese dominio in omnes orbis Christiani Ecclesias, & hoc in usus suos conuertendo, exemplo prioris formæ, cogitare, idq; ut consequerentur, conari omnia & experiri cœperunt. Adeptum tandem dominium, & cum hoc raptam potestatem imperandi reliquis, & quæuis pro arbitrio statuendi sanciendiq;, non tantum in usu rituum externorum, sed & dogmatibus, eò contulerunt, ut ministerium Euangelij in Monarchiam politicam distinctam ab Imperatoris potentia commutarent, & sapienter ac piè constitutum, distributumq; conuenienter, & ad conseruationem

nem puritatis doctrinæ ac gubernationem disciplinæ seuerioris directum, pulcherrimum ordinem primitiuæ Ecclesiæ, huic suæ Monarchiæ stabiliendæ tuendæq; accommodarent.

Constituerunt ergo quasi Monarcham orbis Christiani Romanum Episcopũ, quem οἰκουμενικὸν uocarunt, frustra refragantibus & reclamantibus cæteris Episcopis, & Romanum Episcopum iniustè hanc sibi arrogare potentiam contendentibus.

Hierarchia in Ecclesia Romana.

Subiecerunt autem huic Ecclesias aliarum gentium orbis Christiani, distributas uelut in ἐπαρχίας seu prouincias, & religione iurisiurandi eidem obligarunt ad fidem & obedientiam.

Proximi fuerunt Pontifici uocati Patriarchæ, qui ut hodie apud Turcos Bellerbij, absentis Pontificis uices, extra Europam in reliquis orbis terrarum partibus, Asia atq; Europa, gesserunt:

Aphricanus Alexandriæ Libycas Ecclesias & Ægyptias procurauit, uocatus οἰκουμενικὸς κριτής: Antiochenus Asiaticas: Byzantinus Ionicas & reliquas Asiæ littorolis: Hierosolymitanus Phœnicias & Palæstinæas, eodem modo, quo Europæas is, qui se supremum Pontificem constituerat.

In harum partium prouincias collocarunt μητροπολίτας, quos Archiepiscopos uocant, ut Romani olim Proconsules aut prouinciarum Duces, Persæ Satrapas, Turci hodie Bassas: Quorum si plures requireret prouinciæ amplitudo, unum eorum ἔξαρχον esse & Primatem: alium quem-

piam Legati munere fungi uoluerunt, qui ceu Quæstor adesset Proconsuli in prouincia.

Metropolitis suberant Episcopi, ut hodie in regno Turcico Baßis parent Sansachi. Horum διοίκησις *ad certas prouinciarum regiones astricta, & definita particularium tractuum limitibus, comprehendebat impositos his* χωρεπισκόπους, *Presbyteros, Diaconos, Hypodiaconos,* Ἀναγνώστας, ψαλτὰς, ἐπορκιστὰς θυρωροὺς, ὑπηρέτας, *& totam reliquam* ἱερατικὴν τάξιν, *constitutam ad hoc, ut administraret* τὰς παροικίας.

Sed has ex primitiuæ Ecclesiæ constitutionibus appellationes solas retinuerunt, officijs ipsis & ministerijs in abusum conuersis.

Omnibus his addiderunt tandem numerosa agmina Monachorum, & sacrificulorum, quasi exercitus quosdam, comparatos custodiendis inq; officio retinendis prouincijs, & ijs legibus in singulos exequendis, quæ autoritate Pontificia latæ erant.

Summo Pontifici Senatum Cardinalium certa officiorum distinctione, Episcopis collegia Canonicorum adiunxerunt, ex quibus legerentur successores.

Et summi Pontificis autoritatem tum armarunt fulmine ἀναθήματος, *tum eò usq; auxerunt, ut asseuerare non sint ueriti, diuina constitutione Pontificis Imperium complecti regna Mundi, & potestatem habere abrogandi Imperia Monarchis, ac conferendi eadem alijs pro arbitrio.*

Hæc

Hæc talis Monarchiæ constitutio, qua occuparunt Christianum orbem, distinctioq; uelut præfectorum & gubernatorum, & legum descriptio ac ceremoniarum, quæ in singulis Ecclesijs obseruandæ, & à singulis rei sacræ dedicatis ministris administrandæ essent: Hæc ergo Pontificum Romanorum religio est, de hoc statu dimicant & de abusuum illorum errorumq; conseruatione, quibus huius regni Maiestas ita incumbit & innititur, ut his sublatis collabi eam necesse sit & ruere.

Huic regno Pontificio longè dißimilis est Ecclesia Filij Dei, quæ est cœtus non armatus potentia, non regum opibus instructus, non circumscriptus limitibus Romanæ sedis, neq; alligatus ad illā διαδοχὴν successorum in Regno Pontificio: sed dispersus per orbem terrarum, & tamen non Idea Platonica: sed uisibilis cœtus hominum amplectentium Euangelium, & rectè utentium Sacramentis institutis à Filio Dei: in quo cœtu caput est καὶ ἀρχηγός, καὶ ἀρχιερεὺς μόνος, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, ipse Filius Dei, & per ministerium Euangelij uerè efficax est, & multos regenerat uoce Euangelij & Spiritu sancto, & facit hæredes uitæ æternæ: & dat Prophetas, Apostolos, Euangelistas, Pastores, Doctores: Suntq; in eo cœtu multi electi, & aliqui non sancti, de uera doctrina tamen consentientes: Et hic ipse cœtus aliàs maior est, illustrior & purior, alias obscurior & minus potens, dispersus, lacer, egens, neglectus, oppressus Tyrannorum potentia.

Huius cœtus Doctoribus dicit Filius Dei: Reges gentium dominentur uobis: uos autem non sic.

Hæ itaq; singularum gentium religiones fuerunt singularum Sibyllæ, quibus semper aliquid prædictionum & uaticiniorum de futuris mutationibus, aut euentibus secundis uel aduersis, fuit admixtum.

Etsi autem meas de uocabuli origine & significato coniecturas recito, non tamen refragor historiarum annotatis de mulieribus uatidicis.

Sibyllæ mulieres vatidicæ.

Non inficior fuisse mulieres aliquas eiusmodi, ut proditum est: & qua ui pleraq; fuderint oracula, cum ex furibundis gestibus plenis fœdißimarum deformitatum, quos usurpasse memorantur, tum ex ipsis miraculis, quibus annexuerunt semper aliqua pertinentia ad confirmationem idolatriæ Ethnicæ, cuiuis iudicare promtum est. Insibilante ea & instillante Diabolo pepererunt, qui odio Dei ut creationem rerum fucatis imitari præstigijs, sic prophetiarum & doctrinæ sanctæ publicationem κακοζηλίᾳ obscurare studuit.

Suos sibi Dei exemplo delegit Prophetas & potißimum ex muliebri genere, quòd sexus iste imbecillior est natura simpliciorq;, & minus uel cauere insidias, uel intelligere astuta consilia, uel reniti impulsui, uel commissa celare potest, quodq; ad permouendos ac persuadendes alios accommodatiora pluraq; adiumenta habet.

Ex his cultus & religiones contrarias diuinis sparsit, easq; coniunctas plerunq; cum denunciatione ali-

ne aliqua futurorum euentuum, ut eò auidius susciperentur.

Creuit inde autoritas talium hominum apud imperitos, ut tentare aliquid uel auspicari, nisi illis salutatis ac consultis, nefas duceretur: & à Deo regi donariq; prænotione tali futurorum censebantur.

Tales hoc Enthusiastarum Catalogo comprehendimus, cui omnes Diaboli uatidicos ministros includimus, quos æmulatione ueri Dei, qui per Prophetas sanctos loquutus est cum Patribus, Diabolus finxit, ne cedere Deo uideretur.

Recensentur autem ferè hoc ordine Sibyllæ. Antiquißimam faciunt Sambethen, quam Noha patre procreatam quidam, alij Beroso patre & Erimante matre natam fingunt. Ei tribuunt uaticinia de Christo, de regnorum mutationibus & alijs, quorum fragmenta extant in Lactantio & Theophilo.

Sibyllarum catalogus.

Sambethe.

Secundo loco numerant Libycam cognomento Elissam, quam de Græcorum commentis ex Ioue & Lamia Neptuni filia procreatam, & à Libycis gentibus Sibyllam cognominatam, Pausanias prodidit.

Sibylla Libyca seu Elissa.

Vtut fabulentur & ludant Græci, omnino non uatidicas mulieres, sed unam atq; eandem patrum religionem utraq; uoce designatam iudico: Excogitatam autem ac celebratam uocem utramque ideo, ut illa de præcipuis huius sanctißimæ & uetustißimæ doctrinæ custodibus ac propagatoribus

moneret, hoc quale esset doctrinæ genus, quid profiteretur, quò animos hominum dirigeret ac deduceret, quem Deum agnoscendum colendumq; proponeret, edoceret.

Etymologia Elissæ.

Composita est enim dictio Elissa ex uocibus El & iascha, id est, Deus est: Elissa, id est, doctrina de uero, uiuo, & existente Deo, qui non est ficticium numen, non sculptile aut imago picta, sed est & uiuit ab æterno, conditor & conseruator omnium creaturarum.

Postea Ethnici cum reperissent has uoces in ueterum monumentis, quia cum doctrina originem & significata earum amiserant, ex suis furiosis uatibus, μάντεις uel Prophetissas his notatas finxerunt. De cæteris Sibyllis etsi nihil affirmo, tamen uatidicas fuisse mulieres, & tales quidem, quales in hoc secundo genere θεομαντῶν sub Enthusiastarum nomine descripsi, assentior, nimirum Diaboli ministras, ab ipso uelut conductas ad conseruationem ac confirmationem illius regni, quod in genere humano instaurarat.

Sibylla Hierophile.

Vna est & eadem Sibylla, quam Delphicam, Erythræam, Siculam, Samiam, Rhodiam & Clariam, nominant inde, quòd in his frequenter locis sit uersata: Proprio nomine Hierophilen dictam referunt. Ipsa sibi quoq; ἀρτέμιδος nomen in suis carminibus imposuit: quandoq; sororem se Apollinis, quandoq; filiam iactitauit: quibusdam uersibus natam se matre immortali, nimirum una Nympharum,

rum, quæ Idam montem poßidere credebantur, & patre mortali cecinit, inter quos extant hi:

εἰμὶ δ᾽ ἐγὼ γεγαῦια μέσον θνητοῦ τε θεᾶς τε,
νύμφης δ᾽ ἀθανάτης, πατρὸς δ᾽ αὖ κητοφάγοιο,
μητρόθεν ἰδογενής, πατρὶς δέ μοι ἐστὶν ἐρυθρὴ
Μάρπησσος, μητρὸς ἱερή, ποταμὸς δ᾽ Ἀϊδωνεύς.

Erythræi cum Græcis de patria eius contenderunt, utrisq; sibi eam uendicantibus: Græcis Delphis natam ante Troiana tempora quadringentis annis, ut quibusdam placet ex Apolline & Lamia, ut alijs ex Aristocrate & Hydole: Erythræi contrà de carminum quæ reliquit sententia, in Coryco monte ab Idæa Nympha editam, patre Theodoro quodam pastore, affirmarunt.

Adolescentula νεωκόρον *egit in templo Apollinis* τοῦ σμινθέως, *& somnia, quæ in templo Hecabes excubantibus obijciebantur, explanauit.*

Maximam uitæ partem consumsit in Samo, inde sæpe in Clarum Colophoniorum, Delum & Delphos, expatiata est, ubi uaticinia sua illis hominibus decantauit.

Delphis saxum quoddam conscendisse, indeq; μαινομένην καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ κάτοχον *proclamasse oracula, notatum est. Lapidi illi inde inhæsit appellatio saxi Hierophilei.*

In Troade tandem non procul ab Ida monte cum finijsset uitam, sepultam in nemore τοῦ σμινθέως, *& hoc Epitaphio columnæ lapideæ inciso celebratam, Pausanias scribit.*

Ἃ ἐγὼ ἁ φοίβοιο σαφηγορίς εἰμι σίβυλλα
τῷδ' ὑπὸ λαϊνέῳ σάματι πυθομένα.
παρθένος αὐδήεσσα τὸ πρίν, νῦν δ' αἰὲν ἄναυδος
μοίρᾳ ὑπὸ στιβαρῇ τὴν δὲ λαχοῦσα πέδην.
Ἀλλὰ πέλας νύμφασι καὶ ἑρμῇ τῷδ' ὑπόκειμαι
μοῖραν ἔχουσ' ἑκάτῳ τὴν τοτ' ἀνακτορίης.

Sicut autem uerus Deus *inde uſq; ab initio, conditum ſua uoce* Eccleſiæ *ſuæ* γεώργιον καὶ οἰκοδομὴν, *rexit miniſtris* καὶ συνέργοις *delectis atq; illi muneri dedicatis ſuo conſilio: Ante natum quidem ex* Maria *uirgine* Ieſum *filium* Prophetis, *poſt eundem ſubuectum in cœlum* Apoſtolis *&* Doctoribus, *ea prouidentia, ut uno extincto mox alium uelut in illud ueſtigium collocarit, ne ſeries continua ſanctorum miniſtrorum uſpiam interrumperetur, neue uox doctrinæ unquam conſileſceret: ſic odio &* κακοζηλίᾳ Dei Diabolus, *prorſus eodem modo ſemel inchoatum à ſe miniſterum, continua uatum ſucceßione, ſurrogatis mox alijs in priorum loca, ſi deceßiſſent, fouit ac conſeruauit ſine intermißione ulla, quò enatæ ſuperſtitionum ſtirpes, ſacris ceremonijsq; cumulatæ & fultæ, ſuccreſcerent uberius, horum opera prorogatæ.*

Sibylla Theſſalica.

Succeßit Erythrææ Sibyllæ Theſſalica *cognomento* μαντὼ, ἀπόγονος Tireſiæ *uatis* Thebani, *& anteceßit eam* Amphion, *mox ſequutus* Orpheus, *cui* Muſæum *& cæteros antea enumeratos ſubſtituit* Diabolus.

Theſſalicam

Thessalicam exceperunt Phrygia, Tiburtia, & quæ σαρβὶς à quibusdam, ab alijs κασσάνδρα, à nonnullis ταραξάνδρα. nominata est. Has sequuta Colophonia cognomento λάμπουσα, ἀπόγονος Calchantis uatis, qui comes fuit expeditionis Græcæ, susceptæ contra Priamum ob raptam à Paride Helenam.

Phrygia Tiburtia.

Colophonia.

Non procul ab his Samia abfuit cognomento φυτὼ, in cuius uestigia constiterunt Hellespontia & Cumæa.

Samia

Hellespontia nata in Marmesso Hellesponti ad oppidulum Gergethium, claruit Cyri & Solonis ætate.

Hellespontia.

Cumæam ex Cuma Opicorum, nomine proprio Amaltheam & Hierophilen & δημὼ appellatam fuisse tradunt. Hæc nouem uolumina oraculorum dicitur obtulisse certo precio Tarquinio Prisco Romanorum regi: hunc, cum precium re maius uideretur, recusasse emtionem: illam tribus crematis, reliquos retulisse ad regem, eodem æstimatos precio. Miratum Tarquinium quid quòd tanti faceret continerent, libris apertis atq; inspectis oracula inuenisse, solutaq; quam exigebat mercede libros retinuisse, & arcæ lapideæ inclusos, sepositosq; in templo Iouis Capitolini loco subterraneo, magna cura custodiri iussisse, ubi & adseruatos aiunt ad Cornelium Syllam usq;, quo tempore cum incendio Capitolium conflagrasset, simul perierunt.

Cumea.

Tarquinius libros oraculorum a Sibylla Cumæa emit.

Suetonius ad Augustum usq; mansisse incolumes, & sub Basi Palatini Apollinis cum Martiorum uatum & Bagoes Nymphæ carminibus conditos stetisse, autor est.

Præter has scriptis celebratas, plures aliæ fuerunt uatidicæ mulieres, penè apud singulas gentes, & ne quidem à populo Dei abfuerunt: Saulem enim Pythonissam consuluisse legimus: fuitq; præcipua earum autoritas & obseruantia usq; ad Christum: quo exhibito, cum Dæmones uicti oppreßiq; Christi uictoris potentia, & pulsi fugatiq; ui & efficacia ministerij Euangelici, subducerent sese atq; euanescerent, mox uates illæ à suo derelictæ rectore obmutuerunt, silueruntq; eò usq;, donec post Apostolorum tempora, deprauatione & obscuratione lucis doctrinæ, quæ fulgebat in toto terrarum orbe, nouis occasionibus datis, noua ratione miserum genus hominum aggredi, occupareque & exercere cæperunt.

Ἐκστατικοί. Ἐκστατικοὶ uocantur, qui uelut rapti extra sese sensuq; omni & motu priuati, iacent exanimis similes, exactisq; aliquot diebus ceu ex profundißimo expergefacti somno, aut à morte reuocati in uitam, redeunt ad sese, & miras fabulas, mira commenta recitant.

Antiquitas reuera animas eximi corporibus diuinitus, circumduciq; ut beatorum & condemnatorem sedes, & cœlestis machinæ fabricam, aliaq; his similia ex hominum conspectu abdita perlustrarent, renunciarentq; quæ uidissent cæteris

ris talium rerum ignaris: moneri etiam doceriq; diuinitus de multis ad salutem & incolumitatem generis humani pertinentibus, de præmijs iustorum, de pœnis impiorum, & pœnarum differentijs: deinde confecto curriculo, quem Dij concessissent, reponi in suos carceres, stulto errore de relationibus & confirmationibus eorum, quibus tale aliquid acciderat, persuasum habuit.

Ex horum fabulosis narrationibus nata puto figmenta Poëtarum de campo Elysio, de distinctis animarum sedibus, de cruciatibus & torturis impiorum, de præstantum uirorum læta & suaui conuersatione.

Poetarum figmenta de campo Elysio vnde nata.

Nonnulli physica quadam disputandi subtilitate, ad naturam Deorum ἔκστασιν referunt, & ex his alij aliter. Aliqui enim cum extrinsecus tractos esse haustosq́; humanos animos, & ex diuinitate acceptos aut ea delibatos, & nulla corporibus necessitate obstrictos, libero hæc minimeq́; impedito imperio regere ac gubernare crederent, eosdem, si ardore aliquo inflammarentur atq; incitarentur, spretis corporibus, sua sponte euolare atq; excurrere forás, tumq́; ea cernere quæ intra corporis carceres non conspicarentur, putant. Aliquorum ab hac diuersa fuit opinio, qui senserunt non recedere à corporibus animos, sed certa cum his lege coniunctos manere atq; colligatos, ut ea parte, quæ sensum, quæ motum, quæ appetitum habet, nunquam ab actione sint corporis seiugati: altera, quæ rationis atq; intelligentiæ particeps est,

De Ecstasi variæ opiniones.

tum

tum uigeant maximè, cum plurimum abſunt à corpore, liberi ſenſibus ab omni impeditione curarum.

Hanc igitur partem, cum ſit completa ac referta æterno ſenſu & mente diuina, oportere cognatione animorum diuinorum commoueri nonnunquam: Sed intentam in res præſentes, plurimum curis & cogitationibus indulgere, quæ uitæ neceßitatibus ſeruiant, ſeq́; à ſocietate diuina disiungere.

Rarum quoddam genus eſſe eorum animorum, qui ſe à corpore auocant, quiq́; ad diuinarum rerum cognitionem cura omni ſtudioq́; rapiantur, concitato liberoq́; animi non permiſti cum corpore motu.

In hoc ſeceſſu animi in ſeſe, & ſeiunctione à corpore uelut obſtupefacto & attonito ac penè mortuo, cum ita ſolutus eſt & uacuus, ut ei planè nihil ſit cum corpore, exerere ſeſe uim diuinam præcipuè ac uigere, atq; hac tum cernere animum ueriſimiles cauſas rerum futurarum in tota natura, ſed acutius & liquidius multo, quàm ſi corporis organis inhæreret, atq; his ipſis præſagire conſequentia & futura, tum retexere ſeſe, repetendo quæ ab omni æternitate, uerſatus cum innumerabilibus animis, uiderit & cognouerit.

Falſum eſt hoc omne & commenticium. Quanquam enim ex Sanctis aliquos Spiritus ſancti impulſu hoc modo affectos fuiſſe legimus: non tamen aut ſua ui aut ſuopte inſtinctu ſecedit mens in ſeſe ceu ſubducens ſe à corpore, & in eas incumbit cogitationes,

gitationes, quas enititur: sed in carentibus luce diuina, quiq; sunt domicilia non Spiritus sancti, sed incesti & mendacis Spiritus, occupantur & fascinantur, infusis ab hoc ipso phantasmatibus, à quo & mentes ipsæ perturbantur erroribus, & corda furoribus percelluntur, præsertim si adsit occasio ex habitudine naturæ.

Nec informat mens ex se illa portenta impiarum & obscœnarum opinionum, sed uelut illinitur atq; informatur à Diabolo. Quanquam enim rectè inorganica dicitur, tamen dum in hoc hæret carcere corporis, sine ope & ministerio cerebri & spirituum animalium nullas gignit uel expedit cogitationes per sese & sua ui. Quod si quas concipit sine motu sensuq; antegresso, & sine suo quasi annixu, illæ non ex ipsa oriuntur mente, sed forinsecus accedunt.

Medici ἔκστασιν Melancholiæ speciebus connumerant, dicuntq; ex copia & uehementia humoris Melancholici, cum inundantis, tum imbuentis atq; immutantis crasin cerebri & spirituum, fieri quendam uelut secessum animæ in sese demersumq;, aut intentionem atq; applicationem acriorem in aliquam imaginationem, adeò ut & cesset ipsa, seq; amoueat quasi à corporis administratione, uacatura instituto cogitationum operi, & corpus derelictum à gubernatore exanimetur, suasq; etiam obire & exercere functiones desinat, solo cerebro excepto, quod à Melancholico humore obsitum stimulatumq;, phantasias fingat ac formet.

Ἔκστασις inter Melancholiæ species refertur a Medicis.

Cogitationes

Cogitationes in Ecstatices humoribus in cerebro respondere.

Cogitationes uerò, in quas defigitur atq; inuoluitur, respondere naturæ humoris Melancholici. Si enim ea atra bilis, quæ in cerebrum penetrat, ex sanguine sit adusto, aut diluatur sanguine puriore, nasci inde phantasias de rebus lætioribus, conuiuijs, coniunctione & consuetudine cum Dijs & præstantibus uiris, obuersariq; animo loca amœna, culta & uariè exornata, & perfundi mentem læticia, atq; opinionem accedere, ut adesse & perfrui rebus cogitatis uideatur.

Si ex adusta sit bile, aut cum ea confusa, hanc tetras parere θεωρίας *de cædibus, supplicijs, torturis, ustulationibus, uolitatione in aëre, aut transitu per flagrantia loca & ignes, atq; alijs huiusmodi.*

Si ipsa sola atra bilis in cerebrum irrepat, eam ciere imaginationes de occurrentibus, aut insequentibus, & uitæ periculum intentantibus spectris, alijsúe inusitatis & abominandis speciebus, uariariq; has & misceri multipliciter, pro commixtione temperationeq; atræ bilis cũ cæteris humoribus.

Ἔκστασις non è Sola melancholia nascitur.

Vera hæc sunt & rectè cogitata: Rarò enim fiunt ἐκστάσεις *ciusmodi absq; melancholia. Sed non sola eas efficit atra bilis, quantumuis sit mira ui ac penè inexplicabili prædita, quantumuis præstantia ingenia pariat.*

Non enim noticias de rebus prorsus incognitis, præteritis aut futuris, gignere, non phantasias falsas tam concinna ueritatis specie, tot obscuritatis latebris conformare, ac si à summis ingenijs

magno

magno exquisita atq; effecta essent studio, potest, quales ἐκστατικοὺς *reduces adferre ac prodere experimur: Nec mens, solo adiuta humore melancholico, citra opem alterius naturæ intelligentis condit & comminiscitur eas.*

Nec ipsis ἐκστατικοῖς *uita tanto tempore absq; spiratione sufficeret, sed strangularentur suffocato corde, nisi id foueretur, afflatis halitibus frigidiusculis molliter per aliud aliquod uentilabrum præter pectus & pulmonem, quæ membra talibus ferè quiescunt: Siquidem interclusa modicè atq; impedita respiratione, mox angi & laborare: deficiente prorsus, subitò extingui cor cernimus.*

Autores sunt, qui affirmant gentes aliquas, certis temporum periodis, præsagis furoribus, ceu morbis Epidemijs, corripi solitas esse. Et mulieribus Peloponnesijs, Chijs, Bœotijs, maniacos affectus cum diuinatrice præsensione, familiares fuisse aliqui scribunt tanquam ἔνδημα νοσήματα.

Maniaci affectus quibusdam gentibus familiares.

Nota est historia de furore percitis filiabus Prœti regis Argiuorum.

Sed dubium non est uaticinantium furores futurorum præscios, quales Ethnicorum fuerunt, à Diabolo esse, siue sit à natura principium illorum, siue nulla tali habitudine præcedente omne oriatur à Diabolo. Sed ad ἐκστατικοὺς *redeo.*

Plato in decimo πολιτειῶν, *Phærcum quendam Pamphilium decem dies integros iacuisse refert, inter exanima cæsorum cadauera, biduoq;*

Phærcus Pamphilius Ecstaticus.

postquam

postquam inde sublatus esset, cum rogo imponeretur reuixisse, & quæ interea peragrarit loca, quæue conspexerit in cœlo terraq́; & locis subterraneis, magna cum admiratione commemorasse.

Similia de Atheo quodam Philosopho in Proconneso Herodotus, de Harmone Clazomenio Plinius, de Soleo Plutarchus integram texens historiam annotauit.

Anima non exit e corporibus Ecstaticorum.

Non exit anima è corporibus ἐκστατικῶν, & circumuolitat hinc inde, Mundi angulos perreptans atq; inspiciens diuino ductu, ut censuit antiquitas: neq; solus Melancholicus humor in cerebri sese corpus ingerens, animam à corporis auocatam gubernatione talibus phantasmatis implicat, nec relicta gubernatione corporis redit in sese: Sed texit seriem illarum cogitationum Diabolus, & hanc uariat mira arte & scitè, repetitis præteritis, hisq́; annexis præsentibus, & aspersis etiam quibusdam admonitionibus de futuris, ne in suspicionem fabularum anilium aut temerè cogitatarum ineptiarum ueniant: atq; utens occasionibus, quas τὰ μελαγχολικὰ πάθη præbent, eas ipsas animabus abductis à societate corporis & occupatis insinuat aut obijcit, inducta simul persuasione, ut se reuera reliquisse corpora, & coràm spectasse quæ Diabolus effinxit & indidit, imaginentur.

Ecstaticorum imaginationes a Diabolo.

Corpora uerò exanimis similia seu reuera, seu de circumdata ab ipso specie, fouet interea, cordiq́; aërem refrigerationi necessarium afflat.

Struit enim mirifica in naturis, quibus uenenata & uirulenta dominatur Melancholia, occasione illius humoris, & ab ijs, quæ ex atræ bilis in cerebrum delatione atq; impreßione incidunt in amentiam, nunquam procul abest.

Facit hæc autem, ut pleraq;, falsa & insolenti imitatione τῶν ὀπτάσεων καὶ ἀποκαλύψεων, quibus usum ad Prophetas sanctos & Apostolos Spiritum sanctum sacræ literæ demonstrant, & usurum ad electa Ecclesiæ membra Ioel Propheta uaticinatur inquiens, Filij uestri uisiones uidebunt.

Diabolus cum Deo certat.

Certat enim ex superbia & ambitione cum uero Deo, insidiatur gloriæ Dei, nec ulla in parte eo uideri uult inferior.

Sed secernere ὁράματα diuina, à Diabolo inspiratis aut offusis, planum est & facile Ecclesiæ.

Discrimen ἐκστάσεων diuinarum & Diabolicarum.

Illa uel clarè perspicueq; menti illucescunt, uel si figuris adumbrantur, ab ipso Spiritu sancto, qui confert dona interpretationis, explanantur, & congruunt perpetuò traditis antea ac diuina autoritate constitutis doctrinæ metis ac regulis de uero Deo & uero Dei cultu, ueraq; sunt, non commenticia: Iis etiam, quibus exhibentur, semper euidentia adiunguntur cœlitus testimonia, quæ certò confirmant, non ex ipsis nasci, aut à natura commoueri ea, sed inijci aut proponi diuinitus.

Ita κατ᾽ ἔκστασιν in Actis reuocatur Petrus ab opinione de obseruandis discriminibus ciborum, quæ uisio consentiebat cum Prophetijs multo antè prolatis de tota politia Iudaica abolenda.

Hæc uerò aut inexplicabilibus ſunt nodis irretita, aut ob lubricam flexibilitatem in omnes torqueri ſenſus poſſunt, aut falſum ſtatuunt, utcunq; ſe ueritatis ſpecie oſtentent & inferant, perpetuoq; à cœleſti doctrina diſcedunt ac diſſonant, & requirunt illi repugnantia uel palàm, uel occultè aliquo fuco: furoreq; percitis ferè, aut mente alienatis & captis obliuione ſui, occurrunt.

Certo enim conſilio, nimirum ne cognoſcatur & proferatur cum dolus qui ſubeſt, tum autor ipſe, dementat eos Diabolus, quos ad talia miniſteria uſurpat, ut prorſus ſui nec ſint compotes nec gnari, ſed uelut καταδουλωθέντες *ea mente agitent, in ea intueantur, quæ Diabolus præformat: ea proloquantur atq; enuncient, quæ idem ipſe ſuppeditat: ex ſeſe nihil faciant, niſi quantum ipſe permittit.*

Pauli raptus in tertium cœlum.

Meminit & Paulus raptus cuiuſdam in tertium cœlum, id eſt, uiſionis exhibitæ ex tertio cœlo: quo eum abditam ex oculis noſtris beatorum ſedem notare exiſtimo, cum hic oculis obtenſus, & rotundo definitus ambitu Mundus, duobus notis conſtet & diſtinctis tractibus, ijsq; orbicularibus, elementari & æthereo.

Hoc in loco etſi fatetur ſe ignorare, utrum excedat è corpore anima, an permanens in ſua ſede & ſtatione, cœleſti luce perfundatur: inquit enim, οἶδα ἄνθρωπον ἐν χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς

τοῦ

τοῦ σώματος οὐκ οἶδα ὁ θεὸς οἶδεν: *tamen non patrocinatur commentis Ethnicorum de animarum egreſſu uagisq; oberrationibus, neq; in dubium uocat hoc quod antea aſſeruimus, non ſeparari animas à corporibus eorum, qui Diabolica corripiuntur* ἐκστάσει.

Paulus non patrocinatur ſeceſsioni animarum a corporibus.

Vt maximè enim ſolutas euocarit Deus animas ſanctorum Prophetarum ex corporibus, traductasq; in cœlum, & diuina completas luce, repoſuerit in ſuos carceres, quod nec inficior, nec affirmo: Diabolo tamen hoc imitari, & compagem animæ cum corpore admirandam, nec cuiquam cognitam, diſſoluere exemtis animabus, ac repoſitis iiſdem diſſolutam antè conglutinare rurſus atq; compingere, impoßibile eſt.

E genere uel τῶν θεοπροσπλοκῶν *uel* τῶν ἐκστατικῶν *ſunt, qui* λυκάονες & λυκάνθρωποι *nominati, credunt ſe uerti in lupos, & luporum ſpecie pererratis campis graſſari in greges pecorum & armenta, obuia quæuis dilaniando, uel rapere aliquid, uel uagari circum ſepulcra.*

De Lycanthropis.

Extat apud Herodotum locus de Neurorum apud Scythas conuerſione in lupos, quam ſibi nullis perſuaderi potuiſſe aſſeuerationibus ait: Λέγονται ὑπὸ Σκυθέων καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ σκυθικῇ κατοικημένων, ὡς ἔτεος ἑκάστου ἅπαξ τῶν Νευρῶν ἕκαστος λύκος γίνεται ὀλίγας ἡμέρας, καὶ αὖθις ὀπίσω ἐς τὠυτὸ κατίσταται: ἐμὲ μὲν νῦν

Herodotus de Lycanthropis.

ταῦτα λέγοντες οὐ πείθουσι: λέγουσι δὲ οὐδὲν ἧσσον, καὶ ὀμνύουσι δὲ λέγοντες.

Visa sunt & nobis fabulosa esse & ridicula, quæ de hac Metamorphosi hominum migrantium in figuram luporum sæpe narrari audiuimus: Sed non prorsus ficticia & falsa esse, de certis & exploratis indicationibus testium ἀξιοπίστων *comperimus, qui accidere tale aliquid, proximis à die Natali duodecim diebus annuatim, per Liuoniam & uicinas regiones, certò cognouerunt ex confeßionibus plurimorum, qui ex numero illo propter scelera comprehensi, & tormentis examinati fuerunt.*

Lycanthropi in Liuonia

Sunt autem Liuoniensium pars Neuri in extrema ora regionis proximè Roxolanos, uocanturq; ueteri uocabulo Neruij. Liuonienses Igilliones sunt Ptolemæo, his propinqui Sudini & Ganildæ, ubi hodie Curorum regio.

Lycanthroporum metemorphosis.

Rem ita geri narrant. Ineuntibus diebus, qui proximi Natalem Domini sequuntur, circumit puer altero pede claudus, qui illa Diaboli mancipia, quorum ingens est numerus, conuocat & sequi iubet: quod si cessant aut cunctantur, mox alius uir procerus, flagello ex loris ferreis ijsq; flexibilibus connexo perpulsos, cogit ut procedant properè. Is cædere miseros adeo grauiter dicitur, ut multo tempore uestigia ex uibicibus reliqua cum magni doloris sensu corpora uellicent.

Quamprimum autem accinguntur ad sequendum, mox exui priore specie & lupina indui uidentur. Conueniunt aliquot millia: Præit dux cum

cum flagello ferreo: sequitur agmen eorum, qui se luporum specie circumdatos falsa persuasione credunt. Educti in obuia pecora irruunt mordicus, & apprehensa dilacerant: rapiunt quæ possunt: dant & alia damna. Sed homines attingere aut lædere non illis fas est.

Ad flumina ubi accesserunt, dux flagelli ictu aquas findit, ut dehiscere & discedere uideantur, relicto sicco tramite, quo transeant.

Exactis diebus duodecim dissipatur agmen rursus, & ad se quisq; deposita lupi & recepta hominis specie reuertitur.

Mutationis rationem talem esse aiunt. Qui mutantur, conuersione momentanea concidunt subitò, ut qui morbo attonito corripiuntur, & iacent exanimis similes, ac sensu carentibus & uita.

Non abeunt autem nec loco mouentur collapsi, neq; ita iacentes ulla uestiuntur specie luporum: Sed cadaueri similes euadunt, & uoluti atq; agitati reliquæ in ipsis uitæ signa euidentia nulla præbent.

Inde persuasio nata, eductas è corporibus animas in efficta luporum forma φάσματα immitti, & inde, ubi peractum hoc est quod Diabolus instituit, remitti in corpora, quod cum fit, uitam illos recuperare.

Confirmant hanc persuasionem λυκάονες ipsi, qui fatentur non detrahi corporibus figuram humanam, neq; accomodari lupinam, sed impelli animas tantum, ut egressæ ex suis carceribus, in lupina

corpora inuolent, & ab iisdem certo ac præstituto tempore circumferantur.

Auditi sunt, qui se ex uinculis lupi forma ad suos longis itineribus profectos commemorarunt. Hi interrogati, quî potuerint clauso carcere, & cur redierint, & quomodo latißima & profundißima flumina tranarint, responderunt & euasisse se nihil impedientibus claustris, & rediisse coactos, & flumina uolatu se traiicere, terra currere.

Λυκανθρώπων consuetudo inficit.

In collegium λυκανθρώπων pertrahi dicuntur, qui cum his uersantur crebrò & compotant. Infici enim consuetudine horum & compotationibus creduntur. Et quanquam crebrò hoc modo afficiuntur, ut uideantur fieri lupi, nunquam tamen in unum colliguntur agmen, nisi iis diebus quibus dixi.

Talibus lusibus delectatur Diabolus, ut misera illa & Dei ignara mancipia sua excruciet etiam in hac uita suppliciis, torturis, excarnificatione corporum, & modis aliis. Plurimi enim propter ea, quæ se luporum specie inferre credunt damna aliis, afficiuntur pœnis publicis.

Nec miremur has Diaboli præstigias & machinationes, cum tetriora multo, & quæ minus uero consona uidentur, exerceat & perficiat in extremo Septentrione, ubi homines hactenus cultui Dæmonum dediti fuerunt.

Pilappiorum terræ superstitiones.

Inter reliquas enim illius ultimæ oræ gentes, Pilappii extremam Scandinauiæ peninsulæ partem ad ma-

ad mare glaciale inhabitant. Hi nec agros colunt, nec ullum animal alunt præter Tarandum, quo utuntur pro iumento tempore hyemis, quando congelatæ aquæ constiterunt & omnia obriguerunt frigoribus. Viuunt ex uenatione & piscatione, & coluerunt hactenus pro Dijs ligna & lapides.

Ituri uenatum aut piscatum, aut aliud aliquid incepturi, præmissis quibusdam adiurationibus suos Deos, quos consulunt, tentant loco mouere. Hi si facile sequantur, annuunt instituto & successum promittunt: si renitantur, successus negant: si omnino moueri se loco non patiantur, offensos sese ostendunt.

Tales ergo sacrificio placandos exstimant, quod in hunc modum instituunt.

Sacrificium Pilappiorum.

Tympanum habent æneum, in quo depicta sunt ea quadrupedum, auium & piscium genera, quæ ipsis non est difficile consequi. Habent & ranam æneam, ferreæ perticæ annexam, quam in medium Tympani ad perpendiculum defigunt. Postea adiurationibus editis pulsant Tympanum, ad cuius sonitum desilit rana in depictorum animalium aliquod. Illud animal, cuius effigiem petijt rana, mactant Dijs. Caput suspendunt ab arbore, quam sacram habent: Reliqua coquunt & amicis adhibitis consumunt, seq; illo omnes perfundunt iure, cum quo hostia decocta est. Talibus peractis sacris succedere, quæ moliuntur & parant, experimento sese didicisse aiunt.

Si quis peregrinus cupiat de ſuorum conditione certi quid cognoſcere, præſtant ut intra uiginti quatuor horarum ſpacium reſciſcat, quid cum illis agatur, uel ſi trecentis milliaribus abſint, hoc modo.

Pilappij quæ in remotiſsimis terris gerantur ſpacio 24. horarum reſciſcere poſſunt.

Incantator poſtquam uſitatis ceremonijs euocatos Deos ſuos compellauit, ſubitò collabitur & exanimatur, quaſi extincto illo reuera abſcedat à corpore anima: Neq; enim aut ſpiritus in eo reliquus eſſe, aut reſtare cum uita ſenſus aliquis & motus uidetur. Sed ut adſint ſemper aliqui oportet, qui proiectum & exanime corpus cuſtodiant, quod cum non fit, Dæmones id abripiunt.

Horis uiginti quatuor elapſis, reuertente ſpiritu, ceu è profundo ſomno cum gemitu expergiſcitur exanime corpus, quaſi reuocetur in uitam ex morte qui conciderat. Poſtea ſic reſtitutus ad interrogata reſpondet, & ut fidem faciat percontatori, recenſet aliquid, quod agnoſcat ille & certò ſciat in ædibus ſuis aut cognatorum fuiſſe.

Pilappij abundant ſpectris.

Pilappij defunctos cognatos ſub foco ſepeliunt.

Ingens apud eoſdem eſt numerus & ingens potentia ſpectrorum, quæ uerſantur, conuiuantur & colloquuntur cum ipſis, neq; arceri aut abigi ulla ratione queunt. Cumq; præcipuè terreantur & exagitentur à Manibus cognatorum poſt mortem, ne id fiat prohibent cadaueribus defoßis & ſepultis ſub foco. Hac medicina ſola contra Dæmonum ſeſe uexationes & terriculamenta muniunt ac tutos præſtant. Id enim ſi faciant, nullæ in poſterum illorum umbræ comparent amplius: ſi

negligant,

negligant, obuersantium perpetuò cognatorum umbris turbantur & infestantur.

Hoc tempore minus est ibi incantationum quàm fuit antea, quòd Sueciæ Rex, ne ijs amplius utantur, seuerißimè prohibuit, & quantum potest curat eos de religione nostra rectè erudiri, quamuis hoc sit difficile, cum certas non habeant sedes, sed uagentur in syluis.

Sueciæ Rex Pilappios in religione erudire instituit.

Regiones quas incolunt palustres sunt, nec nisi hyberno tempore peruiæ, quando omnia congelantur.

Pastores ex Finlandia, Nortbotnia, Angermania, Midelpadia, Helsingia, & uicinis regionibus, hyeme ad eos accedunt, & quos adipiscuntur docent orare ac mediocriter institutos baptissant.

Dicunt quòd si prouectiores ætate Baptismum suscipiant, ij communiter intra septimum aut octauum diem à Baptismo moriantur, idq; præcipuè admirabile est.

Pilappij grandiores baptissati 7. aut 8. die post moriuntur.

Hæc ex narrationibus hominum dignißimorum fide recitaui, ut cum hæc consideramus, exsuscitemus nos ad ardentius & uigilantius studium cauendi insidias Diaboli, & ad precandum ardentius, ut Filius Dei, qui missus est ut destruat opera Diaboli, regat & seruet nos, nec sinat ab ipso auulsos in Diaboli potestatem redigi.

Sed redeo ad Lycaones, quos tunc, cum subitò euersi ac prostrati lapsu fiunt exanimes attonitorum instar aut animo deliquentium, constat somno opprimi arctißimo, eoq; detineri Diaboli artificio,

Lycanthropi somno arctissimo opprimuntur.

ficio, quousq; aut libuerit ipsi, aut exegerit operis, quod interea in hominis miseri perniciem peragit, conditio. Vincit sopito sensus, inhibet motum, ac respirationem tollit, aut occultat omnia uitæ argumenta, & ne suffocetur, cordis calorem uel afflatu aëris sufficientis, uel leni prorsus & obscuro motu uentilat, aut fascinat astantium oculos, ne quod de respiratione reliquum est, animaduertant.

Ex Lycanthropis collapsis spectra lupina specie prosiliunt.

Non excedit è corpore humano anima uerè, ut in lupinum commigret Diaboli coactione, etsi ex collapsis prosilire interdum lupina specie spectra conspiciuntur.

Nec suam corpora formam exuunt aut mutant, sed deuinctis illis somno profundißimo, prorsus ut in ἐκστάσει, animæ non impeditæ aut distractæ ministerio regendi corporis, sed ceu in sese reuocatæ, occupantur phantasmatibus ac ludibrijs effictis & immißis à Diabolo, de ijs rebus, quas interea perficit, cum opinione tali, ut ipsæ de impressa δοκήσει seu phantasia uideantur facere ea, quæ φαντάσματα pingunt & persuadent.

Lycaonis cuiusdam historia.

Vera narratio est de quodam Lycaone rustico, qui cum apud Præfectum suum non procul ab urbe Rigensi cœnasset, tandem inebriatus sub somni tempus subitò è sella decidit supinus in pauimentum cæteris spectantibus.

Præfectus homo sapiens, quòd Lycaonem esse statim agnosceret, iubet familiam hoc relicto cubitum ire.

Postridie

Postridie reperitur in agro equus per medium dissectus: coniectura Præfecti culpa confertur in eum, qui pridie exanimatus sub noctem manè reuixerat: Ducitur is ergo in carcerem & interrogatus mox confitetur factum: ait se ueneficam igniti papilionis specie circumuolitantem persequutum esse (gloriantur enim Lycanthropi, quòd ad arcendas ueneficas conducantur) hanc, ut declinaret periculum, sub equo fortè ibi pascente se abscondisse: ibi se arrepta falce, dum petit ualidius ueneficam intentatum ictum arte eludentem, ex improuiso & imprudenter discidisse equum.

Lycanthropi se ad arcendas veneficas conductos esse gloriantur.

Ad hunc modum ludunt inter se Diaboli de hominum pernicie.

Medici λυκανθρωπίαν ut ἔκστασιν melancholicis affectionibus accensent, quibus ut non refragor: Nam ciere prauam ac maliciosam atram bilem similia φαντάσματα, & plerunq; μαντικάς naturas melancholicas esse, res docet: ita siue accedat διάθεσις melancholica, siue nulla adsit, crebrius Diaboli præstigijs talia, quàm solius exuberantis atræ bilis malicia, effici sentio. Nec dubium est, phantasijs melancholicis mente errantium, sua semper Diabolos λημματα, & motibus horum atq; affectibus, suas aspergere multiplici ueneno infectas flammas.

Est autem ἔκστασις Diabolica aliud nihil, nisi ludibrium Diaboli, reuocatione ἐκστατικῶν ad sese, ac restitutione ceu ex morte in uitam, conantis effingere

Definitio Ecstasis Diabolicæ.

ſingere opus reſuſcitationis mortuorum, quod ſolius omnipotentiæ diuinæ opus eſt Diabolo inimitabile, ſcilicet ut hoc præſtigiarum genere fidem faciat his, quæ Ecſtatici ad ſeſe reuerſi enumerant, & omnipotentiæ diuinæ gloriam ac maieſtatem eleuet & obſcuret.

θεομαντεία diuina voce prohibita.

Quid uerò de tota θεομαντείᾳ & de his quatuor τῶν θεομαντῶν differentijs ſentiendum, quid horum prædictis, reſponſis, aut narrationibus tribuendum ſit, ipſa uox diuina decernit. Leuit. 20. dicitur, Ἀνὴρ ἢ γυνὴ, ὃς ἂν γένηται αὐτῶν ἐγγαστρίμυθος ἢ ἐπαοιδὸς, θανάτῳ θανατούσθωσαν ἀμφότεροι, λίθοις λιθοβολήσετε αὐτοὺς, ἔνοχοί εἰσι. *Et ibidem,* οὐκ ἐπακολουθήσεται ἐγγαστριμύθοις.

Deuterono: 18. atrociſsimis uerbis abominari dicitur Deus & odiſſe eos, qui ſua corpora domiciliorum inſtar Diabolis accōmodant dedicantúe, aut inſidentes alijs Dæmones ſciſcitantur: ἐγγαστρίμυθος, *uel ut Hebræus textus habet, Pythonem conſulens,* βδέλυγμά ἐστι τῷ κυρίῳ τῷ θεῷ σου.

Vtroſq; damnat uox diuina, cum hos qui uolentes dedunt & mancipant ſeſe Diabolo, receptiſq; intra ſeſe immundis ſpiritibus, ſponte aut negligentia admiſsis, fiunt hoſtes Dei, & præcones blaſphemiarum, quas in uerum Deum illi concinnant & euomunt, quo nihil poteſt cogitari horribilius: tum illos qui tales Diaboli miniſtros conſulunt, ſiue futurorum præſcientiam indicationemúe

nemúe

nemúe occultorum expetant, siue opem flagitent atq; auxilium.

Et quanquam de obsessis tantum loquitur textus: tamen includit & cæteros, qui ab obsessis eo solum differunt, quòd aliter se in illis ostendit, aliterq; quæ meditatur promit, quàm his. Vult Deus non tantum ne faciamus corpora nostra sponte mancipia & domicilia Diaboli, sed etiam ne occasiones illi præbeamus nos adoriundi, aut tentandi aditus, negligentia uel quacunq; re alia, neue ulla nobis intercedat societas cum addictis Diabolo.

Cum uerò hoc præstare nobis sit difficile in tanta naturæ imbecillitate, tantaq; hostis astutissimi καὶ πανουργοτάτου astutia, petamus auxilium à Filio Dei, nosq; ipsos uerbo Dei, assidua inuocatione Filij Dei, & Spiritus sancti ope ita muniamus, & obsepiamus, aditu omni uelut uallo undiquaque præcluso, ne perfringere hæc septa facile, & expugnare nos possit: feramus etiam placidè impositas nobis ærumnas diuinitus, non fremamus aduersus Deum, nec impatientia quæramus auxilia prohibita, nec curiositate, aut petulantia, scrutemur uel ea, quæ scire nos, aut non refert, aut non licet, aut non expedit, uel ex ijs, à quibus inquiri aliquid Deus seuerè uetuit.

DE

DE MAGIA.

VIRGILII DE ALECTO *carmen, Tibi nomina mille, mille nocendi artes, pulchrè pingit Diabolum, qui infinita uarietate, infinita molitur in contumeliam Dei, & seductionem perniciemq; generis humani.*

Mira calliditate & discrimine multiplici inde usq; ab initio imposturas inuexit & obtrusit suas, primò despicienter eleuata autoritate uerbi Dei, mox eodem nouis erroribus sensim & occultè obscurato, tandem prorsus abolito, & animis hominum conuersis partim ad creaturas, partim ad sese, non uno modo sed uariè nouatis rationibus, oraculis instauratis, hominibus ipsis uel occupatis, uel afflatu dementatis in suos usus, alijsq; institutis horum similibus, ut nouitate & uarietate captos delinitosq; in officio retineret.

Inter hæc Diaboli artificia & ludibria, non infimum sibi locum μαγεία *&* γοητεία *uendicant.*

Magorum appellatio, apud Persas honesta.

Magorum appellatio apud antiquos Persas amplißima fuit & honestißima. Solis enim tribuebatur sacerdotibus, quorum & dignitas erat summa, & autoritas præcipua. Præerant religioni Persicæ, ut in populo Dei Leuitæ, & sacra publica soli tractabant ac peragebant, studijsq; ueræ Philosophiæ dediti erant, atq; in his ab ineunte ætate magna cura, fide & diligentia, erudiebantur & exercebantur exemplo Chaldæorum, à quibus Philosophia ad Persas permanarat.

His

His religionis conseruatio, sapientiæq; Persicæ explicatio & propagatio, tum antiquorum monumentorum custodia, historiarumq; recentium, & rerum ad Regni summam pertinentium, notatio descriptioq; incumbebat, ex antiquo maiorum instituto.

Magorum Persicorum officium & potentia.

Ex eo etiam cœtu deligebantur, qui Regibus præsto erant in gubernatione, eosq; tum moderabantur monebantq; si quid opus esset, tum instruebant consilijs.

Quantum ualuerint Herodoti historia docet. Rapiunt Regnum interfecto fratre Cambysis, quod conficere nunquam potuissent, nisi ad Regem aditus eis patuisset liberrimus, qui cæteris erat interclusus. Nec quisquam Rex Persarum poterat esse, qui non antea Magorum disciplinam scientiamq; percepisset.

Et fuisse etiam in eo numero uiros naturæ & sacrarum historiarum & Prophetiarum peritissimos, uel inde conijci potest, quòd momentum locumq; nati Filij Dei ex Prophetijs, quas in illo regno & Babylonico Israëlitæ captiuitatis tempore sparserant, stellæ monitu agnoscunt. Quam quidem stellam non casu illuxisse, neq; ex materia Physica naturæ ordine inflammata exarsisse, sed accensam diuinitus, ut natiuitatem Filij Dei designaret, ipsosq; deduceret ad locum, in quo erat Christus, intelligunt.

Magi Persici sacrarum literarum periti.

Sed ut fit ubiq; & omni tempore, cum extincta aut attenuata luce cœlestis doctrinæ, commenticia

dogmata

dogmata inualeſcunt, & Diabolicæ exincunt ac radices agunt præſtigiæ: ſic in illo Regno, cum Magi initio deprauaſſent utramq; doctrinam cœleſtem & philoſophicam, ante & poſt Danielis cæterorumq; piorum tempora, commentis deſumtis ex Chaldæorum libris & ex ſeſe genitis, inſtituiſſent nouas religiones, contaminaſſent Philoſophiam anilibus fabulis: cum relicta naturæ uera contemplatione ſectarentur & captarent neſcio quæ ſigna & plura comminiſcerentur, atq; inde diuinandi artem extruerent, & Diabolus his occaſionibus tum adiungeret ſe illis, tum ſuperſtitiones & rationes ſcrutandorum futurorum cumularet, quas pij & ſancti in illo populo grauiter reprehendebant ac condemnabant: factum ut Magorum nomen à Sacerdotibus & Philoſophis ſanioribus deuenerit ad eos, qui fœdera faciunt cum Diabolis, ſeq; illis obligant quocunq; modo, acceptis uiciſſim talibus ſponſionibus ab ipſis, ut uel ſponte certa aliqua ſpecie ſe alligent aut includant Cryſtallis, ſpeculis, annulis, & alijs iſtiusmodi, excitiq; compareant, uel ſolennibus ritibus uerbisq; conceptis, diris & execrationibus euocati, aſciticia ſeſe & conſpicua imagine oſtendant, ad quæſitaq; uel uoce reſpondeant, uel picturis, uel alio modo.

Magorum nomen infame.

Ethnicis perſuaſum erat, opinione quadam contracta ex reliquis adhuc ueteris & primæ doctrinæ ueſtigijs, cuilibet homini quamprimum natus eſſet, ſorte decerni atq; adiungi duos Genios, quos δαίμονας uocabant Græci, eoſq; adeſſe homini

Genij duo ex Ethnicorum opinione.

mini toto uitæ cursu omni momento, & corpore extincto animam ad Orcum deducere, unumq; ex his bonum esse Genium, alterum malum, credebant: Illi quicquid prosperè euenisset adscribebant: Ab hoc tristia noxiaq; oriri & infligi censebant: Illum procurare ac promouere, quæ ex re nostra essent, ac defendere quem in fidem patrociniumque suum accepisset, atq; arcere pericula nocumentaq;, & aduersari alteri quantum posset, hortatoremq; esse & impulsorem ad honesta ac salutaria consilia, studia & actiones: unde ἀποπόμπαιον *eum,* ἀποτρόπαιον, ἀλεξίκακον, λύσιον, φύξιον, *&* δαίμονα λύοντα τὰς ἀρὰς, *nominabant:* Hunc *contra interuertere & elidere res bonas ac salutares, calamitates uerò & incommoda tum incutere, tum si impenderent maturare, atq; in capita nostra cogere ac uelut per præceps agere, omninoq; ad scelera & flagitia propellere, indeq; in discrimina uitæ adducere, uel in subitum præcipitare exitium, putabant:* Vnde ἀλιτήριον, προστρόπαιον, παλαμναῖον, *&* δαίμονα κυροῦντα τὰς ἀρὰς, *nuncupabant.* De *his citantur uersus* Græci:

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ
Ἅπαντός ἐστι μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

Et *sæpe spectra uisa esse & conspici notum est.* Brutum *in bello ciuili terruit spectrum. Mario uisum est ante mortem, quendam hunc perpetuò uersum auribus occinere ipsius:* Δειναὶ γὰρ

Spectra sæpius visa.

κοῖται ἐν ἀποιχομένοιο λέοντος. *Constantinus Imperator Magni Constantini filius ipse narrauit, se speciem quam antea in secundis rebus sæpe lætam uidisset, tunc cum ægrotaret uidisse mœstam & lugenti similem.*

Qua de re eruditi disputarunt, fuisse Genium ipsius, qui solitus fuerit ipsum comitari.

Geniorum opinio ex sanctorum Patrum doctrina.

Retentam omnino hanc opinionem conijcio ex doctrina sanctorum Patrum de discrimine inter Angelos Bonos & Malos: quorum illi, quòd perstiterunt in uera erga Deum & præfinita diuinitus obedientia, retinuerunt attributas ipsis in creatione dotes, & fruuntur Dei conspectu & consuetudine, suntq́; sicut describuntur in Epistola ad Hebræos, λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν:

Hi superbo ac contumaci contemtu uiolarunt obedientiam conditori debitam, & defecerunt à Deo sua uoluntate liberè, nullius impulsu aut coactione. Ideo non conseruarunt originem suam, sed exuti dotibus & ornamentis summis, ac iusto Dei iudicio condemnati & præcipitati de cœlo ad æterna supplicia, fieri hostes Dei, atq; immani Dei odio cum deformare summis uiribus Dei gloriam, excitatis in Ecclesia falsis ac blasphemis dogmatibus & hæresibus, hisq; auctis & dilatatis, tum acerrimè oppugnare Ecclesiam cæperunt: priuatim quidem, moliendo exitium aut struendo atq; intentando

intentando pericula singulis: publicè uerò, crudelitatem excitando, impulsu Tyrannorum, ut dilacerent Respub., ut sæuiant in innocentes, ut moueant non necessaria certamina, & inflammatione inquietorum ingeniorum, ut moueant seditiones & turbent Respublicas.

Contra hos sancti & casti Angeli, uelut in aciem collocati & excubias agentes, perpetuò dimicant. Cumq; ament gloriam Dei & ueram doctrinam, promouent pia studia, reprimunt Diabolum & serentes falsa dogmata, & impediunt Tyrannorum conatus & crudelia consilia: Priuatim uerò custodiunt, regunt & tuentur pios, arcendo ac summouendo, quæ à Diabolo struuntur & intentantur.

Non diuina uoluntate aut dispensatione mali Angeli hominibus adduntur: sed ipsi sese his adiungunt contra Dei uoluntatem, incitati Dei & hominum odio, & cupiditate cruciandi generis humani, trahendiq; id secum in æterna supplicia.

Contra machinationes horum uerò & conatus, comparata sunt sanctorum Angelorum præsidia diuinitus.

Sed doctrina amissa, ut sæpe dixi, uix tenuis famæ aura de his tantis rebus permanauit ad Ethnicos, unde nouæ postea opiniones coniecturis confusæ, & ex his mox Diabolicæ idolomaniæ detextæ sunt.

Ex hac ergo opinione distraxerunt τὴν μαγείαν ἀπὸ τῆς γοητείας. Vocarunt enim μαγείαν

Magiæ & γοητείας discrimen.

ἐπίκλησιν δαιμόνων ἀγαθοποιῶν πρὸς ἀγαθοῦ τινὸς σύστασιν: γοητείαν contrà ſeu μαγγανείαν ἐπίκλησιν δαιμόνων κακοποιῶν ad lædendos alios,ſeu intentatis illatisq́; nocumentis,ſeu ijs quibus fruerentur commodis, quæue exhiberentur, ereptis aut ſuppreßis.

Denominatam γοητείαν exiſtimant ἀπὸ τῶν γόων καὶ θρήνων περὶ τοὺς τάφους. Circa ſepulcra enim illi hærebant & uolutabantur, noctuq́; gemitu lamentabili ac triſti noxios ſe Dæmones permouere & excire in ſubſidium opinabantur.

Magiæ definitio.

Eſt igitur μαγεία artificium à Diabolo traditum, quo Dæmones moniti aut euocati à confœderatis ſuis (quibus aut deditione ſui, aut alio promiſſo ſuſceptis, certis ſeſe ſponſionibus uicißim obſtrinxerunt) ijſdem de pactis illis conuentisq́;, uel aliqua ſpecie circumdati, uel non apparentes, præſtant quæ requirunt, eò uſq;, quo uſq; uel condixerunt operam confœderatis, uel placet ſtare promißis,uel Deum indulſurum præuident.

Exitus Magorum Tragicus.

Plerunq; uerò ante conſtitutum tempus uiolato ac finito ſocietatis iure,ſocios illos uel ancipitibus falſisúe præſtigijs deceptos perdunt, cum per edita mendacia produnt & iudicibus uinciendos necandosq́; tradunt : uel ipſi Tragico aliquo triſtiq́; ſupplicio interemtos abripiunt in æternos cruciatus.

Hoc poſtremum præmiorum genus fere reddunt illis, in quorum animas & corpora plenum ius

ius habent ac potestatem integram ex deditione: Illo cæteros remunerantur, quibus utuntur ex promisso solius operæ, non animarum & corporum.

Cum enim animas Deo *prohibente lædere non poßint, corpora cruciant.*

Talis τῆς λυκοφιλίας *illius semper est exitus, tali ministros suos mercede donant.*

Sed ut antè dixi, nec una se omnibus forma fœderis deuinciunt, neq; uno modo requisita præstant, sed alijs aliter.

Hinc illa specierum Magiæ *uarietas & diuersitas, quarum meminerunt historiæ.*

Magiarum species variæ.

Magorum enim aliqui familiares spiritus perpetuò secum circumferunt, aliàs alijs ergastulis uinctos & conclusos, ut ipsi iactitant: hos Spiritus uetustas παρέδρους *uocauit: Aliqui cum opus est accersunt & alliciunt.*

Νεκυομαντεία.

Νεκυομαντεία *à Manibus ex Orco accitis extractisq; futura sciscitatur.* Νεκυομάντεις *erant uates ipsi, qui sacrificijs solenni ritu institutis & peractis, diris atq; execrationibus ab inferis Manes educebant, cumq; exijssent ac comparuissent, percontabantur: Vnde* ψυχαγωγοὶ & ψυχοπομπαῖοι *hi nominabantur, & opus ipsum* ἐπίκλησις τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν.

Redire enim ritibus illis concitatas allectasq; credebant animas tum, cum euanidis & umbratilibus earum imaginibus Dæmones *induti prosilirent. Loca uerò ex quibus erumpebant* νεκυομαντεῖα

& ψυχοπομπαῖα, quòd transitum animabus præberent, uocabantur.

Ethnicorum opiniones de animabus defunctorum.

De animabus defunctorum, etsi tota Antiquitas Ethnica opiniones miras habuit ac diuersas, tamen saniores pleriq; in eo consentiunt, non interire animas cum corporibus: sed solutas uinculis corporum & carcere, manere superstites, oculisq; purioribus, non impeditas amplius hoc corporum cœno, contueri omnia ac perspicere, & exactius, quæ per obtensas uelut nebulas ac sordes corporum pernoscere & assequi non potuerunt, tunc intelligere ac complecti, certo tamen discrimine.

Imperitiores etiam redire uocatas animas, responsáq; dare interrogatas, & multa, quæ euentura essent, monere senserunt.

Vtramq; opinionem Diabolus confirmauit cum oraculis, tum mortuorum specie in domibus oberrans, ad sepulcra, in ijs locis in quibus emergere ac sese sistere animas prouocatas opinio erat, quo hanc consuetudinem consulendi Manes ratam faceret.

Plutarchus Coraci Naxio & pluribus alijs, ab oraculo Delphico περὶ τῆς ἀφθαρσίας animæ hoc renunciatum memorat, οὐχ ὅσιον ἐστι ψυχῆς καταγνῶναι θάνατον. Et Lacedæmonijs placaturis ex iussu oraculi Manes Pausaniæ, quem in templo Palladis fame necarant, εἴδωλον eius per ψυχαγωγὸν allectum, conspiciendum se exhibuit. Simi-

lia

lia multa & ueteres historiæ recitant, & Patrum memoria accidisse nouimus.

Sed quæ sit animarum separatarum ac superstitum conditio, quò ferantur, quid agant, quo differant animæ eorum, qui grauiter constanterq́; & cum uirtute uixerunt, ab illorum animabus, qui se omni obstrinxerunt ac polluerunt scelere; aut in turpißimo libidinum cœno uolutarunt fœdißimè: de his opinionum magna fuit dissensio atq; discrepantia.

Platonis opinio de animabus defunctorum.

Plato *animas præstantum uirorum, qui uel Philosophiam excoluissent, uel serijs uirtutum studijs atq; exercitijs uitam traduxissent, & subijssent pericula, sustinuissentq́; certamina pro defensione iusticiæ & pro rebuspublicis:* Eas *(inquam)* Plato *disputat laxatas atq; explicatas corporum uinculis, rectà subuehi in cœlum, doctrina & rectè factis uelut alis:* Reliquorum *qui turpitudini dediti fuissent ac luxuriæ, omninoq́; uitam à uirtute alienam egissent, seq́; multis uariorum uitiorum sordibus aggrauassent, onere sordium, etiam cum enitantur sursum, reprimi, terræq́; affigi, & uagari circa sepulcra, suasq́; deplorare miserias tantisper, donec & meritas luant pœnas, & contractas expient atq; expurgent sordes.*

Has *apparere quandoq; ac conspici, nonnunquam gemitus exaudiri earundem atq; eiulatus.*

Plutarchus *ex narratione* Solei *cuiusdam, qui ex lapsu, colludente (ut opinor)* Diabolo, *mortuus post triduum reuixerat, dißimilia* Platonicis

recitat: Nimirum animas omnes promiscuè, cum emigrarunt è corporibus, bullarum instar humana specie efferri sursum, densumq; & confertum agmen animarum uolitare in aëre, sed dißimiliter.

Plutarchi opinio de animabus.

Impollutas enim rapidißimo motu, discusso ac superato aëre, in summam cœli arcem, quieti beatorum destinatam, perferri: reliquas pro sordium, quas criminibus ac uita scelerata sibimetipsis aspersissent ac cumulassent, discrimine, uariè huc atq; illuc agitari, nunc sursum contendere, sed retrahi ac deijci pondere sordium incumbentium, mox in gyros conuolui rotarum instar, & complicari inter sese, mutuoq; complexu cohærescere aliquandiu, & rursus diuelli.

His Ἀδράστειαν Iouis & Neceßitatis filiam iudicem & uindicem constitutam esse: hanc consistere in summo loco, prouidereq; ne elabatur aliqua, aut pœnas declinet, & decernere de modo pœnarum, partiriq; discrimina trifariam, ut eas, quæ uel parum culpæ & uitiorum conflassent, aut maximam earum partem huius uitæ calamitatibus exhausissent atq; eluissent, breui leuiq; supplicio afficiendos daret τῇ ποινῇ: his proximas, quibus ob maiores & impressas altius scelerum sordes, acerbiore medicina opus esset & expurgatione fortiore, traderet purgandas τῇ δίκῃ: Reliquas, quæ ita uitijs scaterent, ut elui perpolirique difficilimè possent, τῇ ἐριννύι crudelißimè torquendas & excarnificandas commendaret: continuariq; cruciatus

cruciatus illos & supplicia eò usq;, donec labes sit extersa omnis atq; extirpata.

Communi persuasione & errore existimatum est inter Ethnicos, animas cum ex hoc euolassent corpore, rectà in Orcum deferri, ibiq; pro ratione actæ uitæ in certas sedes tranquillas aut supplicijs deputatas collocari, & uel frui lætitia, uel exerceri pœnis ac fatigari supplicijs pro admissorum criminum ratione, nec semel deductis patere reditum, nisi consentientibus id fieret Plutone ac Proserpina, à quibus idcirco conuenturi animas prius sacrificijs missionem impetrabant.

Horum similia sunt anilia commenta de Purgatorio, quæ decantari in Ecclesia audiuerunt maiores nostri: Et de oberrantibus defunctorum Manibus peruulgatæ omniumq; tritæ sermonibus & nulli non antè formidatæ fabellæ: quarum fidem auxit Diabolus, ut receptum funebrium ceremoniarum usum, & idolatricam celebrandarum pro defunctis Missarum consuetudinem, stabiliret.

Purgatorij commentum.

Nos uox diuina docet, non extingui animas cum corporibus, sed separari ac manere superstites, & electas transferri in Paradisum, id est locum beatis comparatum, ut fruantur lætitia æterna: impias relegari & detrudi in infernum, id est condemnatorum sedem, ut experiantur & subeant statuta ipsis supplicia & cruciatus: etsi ubi illæ sint sedes non demonstrat. Verum si sunt aliquid, ut sunt, alicubi ut sint necesse est.

Animarum conditio post mortem.

Nec disiunctæ semel à corporibus, & collocatæ

in definitas sedes redeunt, si reuocentur Magorum obtestationibus aut adiurationibus, ut persuasum erat Ethnicis: sed asciticia se illarum imagine ostentant Dæmones. Non Samuelis reuertitur anima à Pythonissa iussu Saulis excitata: Iustorum enim animæ in manu Domini sunt.

Animæ semel a corporibus morte separatæ non redeunt.

Quare retrahere & producere eas, cum uult, Diabolus nequit: sed illius specie ipse comparet, & prædicta à Samuele antea repetit.

Ergo νεκυομάντεις non à mortuis ipsis, sed Dæmonibus illorum habitu uestitis, responsa accipiebant, quæ si illi integris & expressis mortuorum corporibus conspicerentur, νεκυομαντεῖαι: si tenues, obscuras, & euanidas sibi circumfunderent umbras, σκιομαντεῖαι nominabantur.

Ritus in euocandis Manibus obseruati.

Ritibus his utebantur. Aras quæ plerunq; geminæ erant & pares, nigris ornabant uittis aut cæruleis, & cupresso: cumq; pecudes confodissent, spirantem adhuc cruorem in effusam spargebant terram, uinumq; lac & mel miscebant, postea cæsæ uictimæ uiscera ter circum aras gestabant igne accenso.

Hoc ritu commoueri ex imo animas produciq; arbitrabantur: cumq; Manes placarent, pocula libabant, rogumq; & sepulcrum uino, sed inuersa manu conspergebant, & nigras immolabant uictimas, quarum uiscera oleo rigata conijciebant in ignem, incensis lignis sterilibus, quæ è sepulcris eruta esse oportebat. Sacra uerò noctu peragebant, uel in meridie, uel die decrescente. Fugere enim manè

aduentantem

aduentantem Solem credebantur Manes. Inualuerat autem hæc consuetudo apud Ethnicos adeo, ut Romani annuatim ter, postride Vulcanalia, & ante sexto Idus Nouembris, & ante tertio Nonas Octobris, Diti & Proserpinæ in campo Martio, ubi aram Dijs Manibus in loco abdito subter terram effosso statuerant, uictimis, epulis, thure & mero sacrificarent, & decreta facerent de rituum illorum conseruatione, & atro die Manibus parentare, ne infesti redderentur prohiberent: deniq; si non ritè administrata, uel ex leuibus causis intermissa essent, secundo tertioq; instaurari ea ac refici uellent. Instituisse hæc sacra Sibyllam Cumæam ferunt.

Romani ante oppugnationes vrbium Deos tutelares euocabant.

Verrius Flaccus, ut Plinius scribit, autores posuit, quibus credat in oppugnationibus urbium solitos Romanos ante omnia euocare per sacerdotes Deum, in cuius tutela oppidum esset, eiq; uiso eundem apud ipsos locum cultumq;, aut etiam ampliorem, deferre ac promittere: Ideoq; occultatum magna industria tutelarem Deum urbis Romæ, ne quid simile, si in obsidionis pericula urbs adduceretur, tentarent hostes.

Νεκυομαντεῖα in historiis celebrata.

Fueruntq; νεκυομαντεῖα non multo pauciora oraculis. Homerus Cimmericů ad Auernum Campaniæ lacum celebrat, quod Vlysses adijt, ut Tiresiam uatem de reliquo consuleret itinere. Homerum imitatus Vergilius, idem in suo Æenea repetit. Simile posterioribus seculis Roma habuit ad locum cognominatum Tarentum iuxta ripas Tiberis.

Thesprotium

Thesprotium ad Aorrhum Orpheus notum fecit. In eo enim cantu flexis ac permulsis Dijs Manibus, Eurydicæ coniugi reditum ad superos impetrasse creditum fuit: sed retractam fabulantur, quòd continere sese, ne ad insequentem respiceret, ut fuerat iussus, non potuisset præ amoris impatientia & desiderio.

Heracleum ex historia Pausaniæ Spartiatæ innotuit, cui eo in loco, cum sacra perageret, deprecaturus & placaturus Manes Cleonicæ uirginis Byzantiæ, (quam ui à patre abductam & noctu ingressam in conclaue ignorans interfecerat, cum subitò expergefactus strui sibi insidias suspicaretur) huic ergo εἴδωλον uirginis obiectum respondit, fore ut breui Spartam reuersus à malis omnibus liberaretur.

Pausaniæ spectrum pœnam prædicit.

Dormienti enim totas noctes imago puellæ obuersari, & hunc occinere uersum uisa est, στεῖχε δίκης ἆσσον, μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις. Huic præmonitioni respondit euentus: Mox enim, ubi rediisset in patriam, cum conuictum eum, de conspirationibus initis in patriæ perniciem cum Barbaris, ciues comprehendere & mulctare statuissent, atq; ipse uitaturus periculum in templum Palladis Chalcedoniæ sese proripuisset, conclusus in eo ac circumsessus fame contabuit.

Eundem uersum Antonino Baßiano Caracallæ ψυχαγωγοῦντι repetiuit spectrum obiectum specie Commodi Imperatoris.

Apud

Apud Lucanum Erichthone uenefica Thessala mortuum euocat, qui Sexto Pompeio exitum Pharsalicæ pugnæ denunciat. Habuit & Phygalia Arcadiæ ciuitas ψυχαγωγὺς, à quibus sciscitari occulta & futura usitatum fuit.

Erichthone venefica.

Aristoteles narrat inter Æolias iuxta Italiam Insulas, Liparam tumulum habuisse ampla ac profunda uoragine hiantem, ad quem tutò noctu non accederetur, & ex quo cymbalorum sonitus boatusq; crotalorum, cum insolitis atq; inconditis cachinnis, exaudirentur. Eò aliquando accessisse iuuenem ebrium & ad specum obdormiuisse, ibiq; tertio pòst die à quæritantibus repertum ac pro mortuo sublatum esse: Cumq; paratis exequijs funus efferendum esset, subitò experrectum, quæ uidisset, quæq; perpessus esset, magna cum admiratione commemorasse.

Liparæ tumulus.

Lipara Infernus

Est & in Islandia mons Hecla, qui immanis barathri, uel inferni potius profunditate terribilis eiulantium miserabili & lamentabili ploratu personat, ut uoces plorantium circumquaq; ad interuallum magni milliaris exaudiantur. Circumuolitant hunc coruorum & uulturum nigerrima agmina, quæ nidulari ibidem ab incolis existimantur.

Hecla mons Islandiæ.

Inferni profunditas in monte Hecla.

Erumpunt & ex eodem monte fontes duo, quorum alter aquarum frigiditate, alter feruore intolerabilis excedit omnem elementarem uim.

Heclæ fontes miraculosi.

Vulgus incolarum descensum esse per uoraginem illam ad inferos persuasum habet inde, quòd ferè cum prælia committuntur alibi in quacunq;

parte

parte orbis terrarum aut cædes fiunt cruentæ, commoueri horrendos circumcirca tumultus & excitari clamores atq; eiulatus ingentes, longa experientia didicerunt.

Mos interrogandi Manes in Ecclesiam quoq; peruasit.

Nec uerò soli Ethnici Dæmones inuolutos mortuorum umbris consuluerunt, quos cum nescirent Deum, minus mirum est uarios exquirendæ uoluntatis diuinæ, placandorumq; numinum, & explorandorum futurorum modos excogitasse: Sed & in populum Dei furor ille peruasit, ut de Saule legimus, & usq; ad hæc nostra tempora in eo perdurauit cœtu, qui nomen sibi & titulum sanctæ Ecclesiæ uendicauit.

Vsitatißimam fuisse superioribus annis consuetudinem accersendorum & interrogandorum Manium maiores norunt, & de illa re peculiaria & magna uolumina conscripta, eademq; in quibusdam scholis publicè proposita, multi meminerunt.

Hunc furorem procul fugiamus & execremur, omnemq; consociationem cum Diabolis ipsis, uel ministris eorum quibuscunq;, abominemur, ne uel polluamur consuetudine eorum, uel decepti ijsdem fœderibus implicemur. Nec uel oscitantia & securitate, uel spontanea malicia, nos in Diaboli retia conijciamus, ex quibus nos Filius Dei Dominus noster Iesus Christus tristißimis & longè maioribus, quàm quos ulla hominum cogitatio æstimare potest, cruciatibus semel eripuit, illumq; ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα nostrum petamus, ut regat & custodiat corda nostra. Agamus etiam arden-

tes

tes Deo gratias, quòd restituta luce purioris doctrinæ, inuectas à Diabolo in Ecclesiam præstigias hoc postremo Mundi seculo discußit ac depulit, & corda accendit nostra, ut has agnitas procul fugere poßimus: ac precemur ne hanc lucem nouis obrui sinat ac deleri imposturis.

Disertè prohibet uox diuina quærere ueritatem, à mortuis. Deuteronomij 18. dicitur: Non inueniatur in te consulens mortuos, qui hoc facit est βδέλυγμα Deo suo, id est, talis res, quam odit & abominatur Deus, & propter quam abijcit hominem in æternam damnationem.

Mortui non consulendi.

Etiam non uult nos Deus expectare patefactiones aliquas à mortuis, sed niti & insistere illi uerbo, in quo & sese, & suam uoluntatem expreßit atq; exposuit nobis.

Christus clarè abducit animos à patefactionum expectatione, & ad uocem Euangelij sonantem in ministerio conuertit, cum inquit: Habent Mosen & Prophetas: Eos consuli, cum conscientijs anxijs & perturbatis consolatione, dubijs informatione & explicatione opus est, & in hoc animos acquiescere uult, non scrutari ulterius abstrusa ab oculis nostris & recondita, aut non ad nos pertinentia.

Annumerantur Magiæ speciebus & hæ diuinationes, λεκανομαντεία, γαστρομαντεία, κατοπτρομαντεία, κρυσαλλομαντεία, δακτυλιομαντεία, ὀνυμαντεία, ὑδρομαντεία, ἀερομαντεία,

Magiæ species.

& si-

& similes. Petuntur enim ex ijs notis figurisue, quas Dæmones in certis subiectis, uel conspicua specie inclusi illis, uel nusquam apparentes, efformant ac uelut pingunt, alioue modo exprimunt accetum, cum ea Magi considerant & obseruant, accepturi inde responsa ad interrogata. Nec cernuntur aut intelliguntur artificiosè conformatæ notæ illæ, nisi ab his solis, à quibus conspici eas uult: cæterorum sensus effascinat, ut nihil eorum, quæ fiunt, animaduertant. Quandoq; ne quidam à Magis ipsis, quibus donum intellectus & interpretationis illarum præstigiarum tributum est, deprehenduntur.

Lecanomantia.

Λεκανομαντεία Aßyrijs, Chaldæis, & Ægyptijs in usu fuit. In peluim aqua repletam imponebantur aureæ & argenteæ laminæ, lapidesq́; preciosi characteribus certis signati: & postquam consueta essent uerba pronunciata, quibus Dæmon aduocabatur, proferebatur quæstio: his peractis tenuis atq; exilis uox instar sibili ex aquis emergebat, referebatq́; quæ exposcebat quæstio.

Gastromantia.

γαστρομαντεία hoc differebat à priore, quòd non uoce, sed picturis responsa expediebat. Statuebantur uasa uitrea, rotunda, aquis conferta limpidißimis, & circum collocabantur accensi cerei: cumq́; euocatio Dæmonis occulto murmure absoluta & quæstio recitata esset, adhibebatur puer impollutus, aut mulier prægnans, quæ uitra accurate diligenterq́; intueretur ac circumspiceret, rogaretq́;, imperaret, & flagitaret responsa: Ea tandem

dem imaginibus, quæ per tersam politamq; speculorum superficiem ex aquis quadam διακλάσει refulgebant, Diabolus exprimebat.

Fuit autem & est nunc quoq; alicubi apud profanos usitata ualde ἡ τῶν ἀδιαφθόρων παιδῶν ἐποπτεύσις: hanc requisiuisse Diabolum certum est, non quòd delectetur castitate, sed ut castos & innocentes animos natura, pollutos ac profanatos in suos usus ac ministeria sua præparet atq; expediat, quorum simplex ætas & improuida prius in laqueos cadit & irretitur, quàm cauere discat.

Pueri impolluti cur a Diabolo ad res magicas requirantur.

κατοπτρομαντεία ex nitidis tersisq; diuinat speculis, in quibus quæsitarum rerum imagines effictæ redditæue à Diabolo renitere uidentur. Vsus ea Didius Iulianus Imperator, & pleraq; Diaboli monitu præuidisse, quæ acciderunt, scribitur.

Catoptromantia.

Pausanias meminit fontis cuiusdam, qui fuit Patris Achaicis ante Cereris templum: In eum quando qui ex morbis de uita periclitabantur, speculum tenui alligatum funiculo immittebant, seq; contemplabantur, si effigiem cadaueris conspexissent, extinguebantur: si hominis uiui & ualentis, conualescebant & sanitatem recuperabant.

κρυσταλλομαντεία ex Crystallis fabrefactis atq; expolitis, uel etiam obsessis à Diabolo, (in plerisq; enim minuta specie aliàs rei alterius conditus delitescit) depictas notas atq; figuras euentuum ac rerum inquisitarum, quasi diuinans renunciat.

Crystallomantia.

Ex annulis uel ad certos cœli positus conflatis, uel fascinis Diabolicis consecratis, uel ab ipsis Dæmonibus occupatis, δακτυλιομαντία uaticinatur. Talem fuisse credo annulum Gygis Lydorum Regis, cuius palam quotiescunq; in palmam conuertisset, à nullo uidebatur, ipse uidebat omnia, & eiusdem beneficio reginæ stuprum intulit, ac Candaule Rege sublato regnum rapuit.

Dactyliomantia.

ὀνυμαντεία fiebat oleo & fuligine in unguem pueri alicuius impolluti illitis, Soliq; obuersis: confici enim ex mixtione olei fuliginis & radiorum solarium imagines rerum expetitarum, opinio erat, quas tamen formabat impostor Diabolus, uersabatq; ante oculos, ut ex hac mixtura in ungue reddi ac refulgere uiderentur.

Onymantia.

Ὑδρομαντεία uarijs exercebatur modis. Implebatur cyathus aqua, annulusq; filo suspensus ex digito librabatur in aquam, atq; ita conceptis uerbis poscebatur declaratio uel confirmatio rei quæsitæ. si quod proponebatur uerum erat, annulus suo nutu, non impulsus, feriebat cyathum constitutis ictibus. Hac usum Numam Pompilium, & euocatos in aquam Deos consuluisse ferunt. Vel conijciebantur in aquam quietam lapilli tres, & obseruabantur gyri ad ambitum corporis continentis diffusi, trifariamq; mixti inter se atq; impliciti. Ex his, ut Geomantia, erui ueritatem posse, persuasio uulgi obtinuerat.

Hydromantia.

Fiebant & Hydromanticæ diuinationes ex impreßionibus aqueis aquarumq; fluxibus & refluxibus,

fluxibus, exundationibus, defluxibus & diminutionibus, tempestatibus, coloribus, & imaginibus, quæ in aquis refulgebant. Varro annotauit puerum quendam in aqua effigiem conspexisse, quæ quinquaginta uersibus omnem Mithridatici belli euentum expresserit.

Huius generis sunt illa Ethnicorum oracula, quæ ex aquis petebantur. Non procul ab Epidamno Laconum oppido fuit Iunonis uocata palus, in quam placentæ frumentaceæ iniectæ, signa dabant secundorum uel aduersorum euentuum. Si enim acceptas mersasq; placentas palus retinuisset, prospera: Si innatantes non admisisset, sed uelut indignata reiecisset, tristia portendi experientia docuerat.

Oracula ex Aquis petita.

Iunonis palus.

Aliud fuit oraculum Apollinis Thyrxei proximè Cyaneas ad Lycum. In fontem enim, qui templo uicinus erat, si quis præfatis precibus intuebatur, quæcunq; requirebat cognoscebat.

Mirum quiddam & de fonte Paliscorum in Sicilia commemorat Aristoteles, ad quem iuraturi si accessissent, eaq; quæ iureiurando affirmare uoluissent, inscripta tabulis & obsignata in fontem deiecissent, fluitabant tabulæ nec mergebantur, quando uera continebant: si falsa haberent doloue malo structa, mox subsidebant delatæ ad fundum, flammaq; exiliens periurum correptum exurebat.

Fons Paliscorum.

Ἀεϱομαντία uel spectrorum, quæ in aëre apparebant, monitu futura edicebat, uel aliter augurabatur. Conuoluta mappa imponebatur capiti, in

Aeromantia.

hanc cyathus aqua plenus ſtatuebatur, leuiq́; ſuſurro quod exigebatur recenſebatur: Ad ea ſi uerba aqua cyathi efferbuiſſet, approbari confirmariq́; quæ inquiſita erant cenſebantur.

Sed enumerationem artium Diabolicarum permitto illis, qui eas & norunt, & artificis ac Magiſtri ſui opera, ductu & conſilio exercent, perpetua ſua plurimorumq́; aliorum cum pernicie, quos in ſocietatem immanium ſuorum ſcelerum adducunt. Harum memini, cum quòd in hiſtorijs annotatas reperi, tum ut ab antiquis etiam uſurpatas fuiſſe, non recens excogitatas conſtaret: etſi præter has nimis multæ in totum irrepſerunt Chriſtianum orbem, autore Diabolo, miniſtris his, qui uocati ſunt νεκυομάντεις, introductæ.

Quando exerceri primum cœperit portentoſum hoc Diaboli artificium atq; exitioſum generi humano, ut pleraq; Diabolica, non conſtat. Viguiſſe ante diluuium, & quanquam cum ipſo genere humano obrutum fuerit ſtrangulatumq́; aquis diluuij, tamen paulo pòſt, uiuo adhuc Noha, repullulaſſe, moxq́; eo ſublato in maximam partem generis humani ſeſe dilataſſe atq; extendiſſe, antiqua teſtantur hiſtoriarum annotata.

Primi autores Magiæ.

Græci prodiderunt in Perſide natum autore Zoroaſtre, atq; inde in Græciam importatum ab Oſthane quodam, qui comitatus Xerxem ſemina eius obiter ſparſerit, infecto quacunq; commeauerit Mundo: Illuſtratum tandem atq; abſolutum à Democrito, qui integris id uoluminibus, ex diſci-

plina Apollonicæ, Captidenis & Dardani Phœnicum, explicauit.

Quicunq; id genuerint & factitarint primum, apud Aßyrios, Chaldæos, Persas & Ægyptios plus cultum fuisse atq; celebratum, quàm ullas gentes alias, & patre Diabolo natum, certum est: cui nihil maiori fuit studio unquam, nihil prius aut posterius, quàm ut quibuscunq; posset rationibus à Deo & uera naturæ contemplatione homines deiectos atq; abstractos suis irretiret imposturis. Et processerat eò usq; uanitas Magiæ, ut eam sapientiores *Ethnici etiam odissent, atq; execrarentur.

Gentes Magiæ peculiariter deditæ.

Damnatur autem & interdicitur seuerißimo Dei edicto inter diuinationes huius generis cæteras: Non inueniatur in te ducens filium aut filiam in ignem, diuinans diuinationem, obseruans dies, non diuinans ex sortibus, non incantans aut exercens præstigias Diabolicas, non consulens Pythonem, non interrogans mortuos: quia abominatio est Domino omnis faciens hæc.

Vox Mecaseph & Magos & incantatores denotat: cognatæ enim sunt artes Magia & incantationes. Vocantur etiam utriq; Melahesim alibi in literis sacris, quæ uox est à uerbo lahas, id est, susurrauit, quòd occulto murmure, & recitatione certarum adiurationum, uelut per susurrum, uel cum obuersantibus sibi aliqua specie colloquebantur Dæmonibus, uel exequutionem flagitabant consummationemq; operum, quæ intendebant.

Appellatio Magiæ Hebræa.

Diaboli duobus artificijs gloriam Dei oppugnant.

Duobus artificiorum generibus omni tempore Diabolus cum petiuit atq; oppugnauit Dei gloriam, tum perficere studuit in genere humano, ut huic eriperetur conspectus & usura patefactæ ueritatis ac ueri Dei agnitio, excuterentur diuina mandata de ueris cultibus Dei & de rite administrandis ceremonijs diuinis, & adimeretur usus legitimus rerum creatarum.

Vnum est κακοζηλία, seu falsa & fuco instructa ac præstigijs imitatio actionum effectionumq; diuinarum. Alterum est uel doctrinæ diuinitus patefactæ, atq; additorum huic Sacramentorum, uel artium ex naturæ contemplatione ac destinato usu extructarum, uel rerum conditarum diuinitus, calumniosa ac diuinæ uoluntati contraria deprauatio, aut in abusum prohibitum à Deo conuersio. Estq; sui similis semper, & sunt ipsius τὰ μὲν ἀδικήματα καινὰ, τὰ δὲ σοφίσματα ἀρχαῖα, sicut de Lacedæmonijs dictum est.

Actionum diuinarum discrimen.

Actionum diuinarum seu ἐνεργημάτων aliæ uniuersim ad totam rerum naturam pertinent, & in genere humano promiscuè ad utrosq; tam impios & extra Ecclesiam positos, quàm electos & renatos, quos usitatè uniuersales uocant: Aliæ ad solam Ecclesiam pertinent, quibus in solis electis, & fide seu fiducia Filij Dei Iesu Christi conuersis ad Deum, efficax Deus confert & distribuit credentibus χαρίσματα, διακονίας καὶ ἐνεργήματα

Spiritus

Spiritus sancti, effuso per Filium Spiritu sancto in corda credentium.

Vtriusq; generis uarietas admiranda & imperscrutabilis humano ingenio. Prioris generis sunt, creatio rerum, & harum conseruatio, destructio item & instauratio, fœcunditas terræ fundentis ubertatem frugum fructuumq;, salubres tempestates, constitutiones Imperiorum, & horum euersorum translationes, quæq; sunt istiusmodi. Alterius generis sunt, primum tota hominis in uera conuersione ad Deum uiuificatio & renouatio ad uitam æternam, qua non tantum conseruatur hominis substantia in hac uita, sed etiam per Filium Dei Iesum Christum & Spiritum sanctum inchoatur in eo noua & æterna lux & iusticia.

Charismatum diuinorum differentiæ. 1 Cor. 12.

Secundo illæ χαρισμάτων *differentiæ, de quibus Paulus ad Chorinthios concionatur,* λόγος σοφίας, λόγος γνώσεως, πίστις, χάρισμα ἰαμάτων, ἐνέργημα δυνάμεων, προφητεία, διάκρισις πνευμάτων, γένη γλωσσῶν, ἑρμηνεία γλωσσῶν, *& plura alia: Vbi tres gradus constituit Paulus harum actionum Dei in credentibus efficacium, cum inquit:* Διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα: διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος: διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶ, ὁ δὲ αὐτός ἐστι θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. *Et addit Paulus* ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.

Item, πάντα ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται.

Sunt autem χαρίσματα, *ut ſcientia interpretationis ſcripturarum, cognitio linguarum, donum medicationis, id eſt induſtria & fœlicitas in medicando.*

Διακονίαι *ſunt munerum & officiorum gradus ac diſtinctiones, ut Apoſtolici muneris alia eſt dignitas, alia Prophetici, alia Euangeliſtæ, alia Paſtoris, alia Doctoris.*

Ἐνεργήματα *ſunt* δυνάμεων *efficaciæ, ut poteſtas & uis reuocandi mortuos ad uitam, eijciendi Dæmones, reſtituendi claudos, cæcos, ſurdos, ſolo uerbo. De iiſdem ad Epheſios inquit,* ἑνὶ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ χριστοῦ.

Huc pertinent etiam illæ peculiares φανερώσεις καὶ ἐπιφάνειαι, *quibus oſtendiſſe ſe Deum Patribus ſanctis, & cum his conuerſatum eſſe atq; colloquutum, ſacræ literæ docent.*

Harum actionum inſidioſa & præſtigijs ad falſam ſpeciem compoſita imitatione, Diabolus mirificè impoſuit humano generi. Χρησμοὶ *enim &* θεομαντεῖαι *quid ſunt aliud, quàm falſa imitatio huius admirandi operis Dei, quo ſeſe communicat & exhibet credentibus & electis in hac uita, & gubernat hos inſtructos magna admirandorum donorum uarietate, ut præſcientia futurorum, in-*

telligentia

telligentia doctrinæ sacræ, potestate atq; efficacia edendi miracula, & alijs istiusmodi? Sic ἐπῳδοί & incantationes, quibus aut mutari cursus naturæ, aut uis noua rebus creatis imprimi falsò creditur, quid sunt aliud, quàm imitatio falsa creationis, uel irrisio potius, qua tribuitur uerbis aut uoce hominis prolatis, aut sculptis scriptisúe, δύναμις ἐνεργητική, & ea quidem omnipotens ac diuina?

Duo doctrinarum genera in Ecclesia.

Doctrina diuinitus tradita præceptionibus Legis diuinæ & Euangelio comprehenditur.

Lex.

Lex est æterna & immota sapientia & regula iusticiæ in Deo, discernens recta & non recta, & horribiliter irascens contumacibus, seu denuncians horrendam iram aduersus contumaciam, repugnantem huic ordini in Deo: & patefacta est hominibus in creatione, ut ita dicam, digito Dei inscripta ac uelut consignata in mentes hominum, & postea sæpè repetita ac declarata uoce diuina: ut sciamus, quòd sit Deus & qualis sit, obligans omnes creaturas rationales, & postulans ut omnes sint conformes Deo, ac damnans & destruens omnes non conformes Deo, nisi fiat remißio & reconciliatio propter Filium Mediatorem.

De hac dicit Paulus loquens de Ethnicis: τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε. Item, οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως. Nascitur enim nobiscum aliqua noticia legis di-

Noticia legis reliqua in homine.

uinæ ex insita prima luce reliqua, quanquam obscura & languida, noticia tamen, ostendens τὸ δικαίωμα θεοῦ sicut Paulus nominat. Quare & Plato in hanc sententiam præclarè dixt, θεὸν ἑαυτὸν παράδειγμα τεθεικέναι, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀρετὴν ἐξομοίωσίν τινα εἶναι.

Euangelium. *Euangelium est explicatio ac declaratio illius arcani & admirandi decreti de generis humani instauratione & ad uitam æternam renouatione, quæ homini sauciato lapsu primorum parentum ac polluto peccatis atq; à norma iusticiæ diuinæ in lege expressa aberrante, & propterea abiecto à Deo, & uoce legis condemnato ad æterna supplicia, offert & promittit opem, liberationem & defensionem à Filio Dei, gratuitam remißionem peccatorum, reconciliationem cum Deo & acceptationem ad iusticiam & uitam æternam, donationem gratuitam obedientiæ, & meriti seu iusticiæ Filij Dei, imputandæ ipsi ad iusticiam, auxilium Spiritus sancti, gratis ex mera misericordia, propter solum meritum Filij Dei, tantum ut credat sibi hæc bona uerè contingere propter Iesum Christum gratis.*

Euangelij noticia non est naturalis. *Huius decreti cognitionem non ex insitis naturæ notionibus assumimus, neq; intelligentiæ nostræ uiribus prehendimus & percipimus: sed ex ea doctrina, quam sua uoce Filius Dei, ex arcano sinu æterni Patris depromtam, protulit ac communicauit Ecclesiæ, ductu Spiritus sancti haurimus, & intellectam atq; acceptam fide nobis aplicamus.*

Hæc

Hæc doctrina quanquam pronunciat homines recipi in gratiam propter Filium Dei sine suo aliquo merito: tamen non abolet, sed stabilit Legem, sicut Christus inquit, Non ueni soluere sed implere Legem: & Paulus sæpè idem repetit. Ideo promittit Spiritum sanctum, ut is hominem conuersum ad Deum uera fiducia Filij Dei Mediatoris, quam accendit in cordibus nostris per uerbum, & ereptum ex morte uiuificet, & medeatur uulneribus nostris, & opituletur imbecillitati, restitutis paulatim ac roboratis uiribus, quæ ex peccati uulnere languent, atq; inchoet eam cum Lege Dei uirium & actionum omnium congruentiam & conformitatem, quæ consummabitur in illa æternitate, cum erit Deus omnia in omnibus.

Vtramq; doctrinam, quot modis & quibus artificijs inde usq; ab initio oppugnarit Diabolus, uel contemtu eius excitato, uel tota extincta, aut saltem præstigijs obscurata, aut deprauata sophismatibus, aut translata ad abusum, uel contrarijs decretis editis, uel impulsis hominibus contra normam præscriptam, aut à uero Deo & uero usu præscriptorum rituum, qui commonefactionis & excitandæ atq; exercendæ fidei & inuocationis causa instituti erant, conuersis ad ficticia numina & umbratilem sine uerbo administrationem ceremoniarum, longum esset enumerare.

Deniq; religiones Ethnicæ omnes, & postea in Ecclesiã inuectæ deprauationes atq; abusus multiplices, quid sunt aliud, quàm aut deprauationes

aut abuſus, cumq; his impiæ & falſæ imitationes ueræ & diuinitus traditæ religionis? Solo uerbo condidit Deus Mundum ex nihilo: Solo uerbo Chriſtus & Apoſtoli reddunt uitam mortuis, integritatem mutilis, claudis, paralyticis, uiſum cæcis, auditum ſurdis: Solo uerbo uel mutant uel adaugent res naſcentes Chriſtus Prophetæ & Apoſtoli. Hæc Diabolus arte præſtigiatrice imitaturus, perſuaſit credulis & miſeris hominibus, dementatis prius impoſturarum faſcino, ut uerbis ipſis δύναμιν ἐνεργητικὴν ineſſe & φυσικὴν, & ex his arte & lege conueniente recitatis nouam uim exilire in eas res, ad quas pronunciarentur, crederent.

Diaboli κακοζηλία.

Hinc incantationum ludibria extructa atq; artificia, quæ horribilibus & uerbi diuini & rerum conditarum conſtant abuſibus. Inde natæ & in Eccleſiam introductæ conſecrationes impiæ, & prorſus Magicæ, aquæ, ignis, ſalis, olei, & aliarum rerum. Inde profecta perſuaſio, quæ Idolomaniæ Pontificiæ caput & neruus eſt potentiæ, de conuerſione panis ad pronunciationem uerborum in ſubſtantiam corporis Chriſti, quam κατὰ μεταποίησιν alij ſeu μεταβολὴν, id eſt ſimplicem conuerſionem phyſicam, alij κατὰ μετουσίαν ſeu μεταστοιχείωσιν, ſuccedente ſcilicet in locum euaneſcentis ſubſtantiæ panis, ſubſtantia corporis Chriſti induentis accidentia panis quæ remanent, fieri contenderunt horribili furore & cæcitate. Omitto ab-

Conſecrationum pontificiarum origo.

Transſubſtantiationis origo.

to abusus creaturarum & artium ac disciplinarum Physicarum ac Mathematicarum, quibus effictas atq; adornatas ad operum diuinorum quandam repræsentationem imposturas pinxit, & in admirationem apud fascinatos superstitione adduxit: de singulis enim tunc disseremus, cum quas toti de rerum natura doctrinæ Astronomicæ, Physicæ, Medicæ, & similium, Diabolus intexuerit corruptelas alienas prorsus à ueritate, commemorauerimus.

Magicarum artium usum inde cæpisse inter homines existimo, quòd Diabolus sequutus exemplum consuetudinis & colloquiorum Dei cum sanctis Patribus, eodem modo aliàs alia specie sese exhibuit hominibus, ut huius imitationis & colloquiorum occasione sese facilius insinuaret, & à Verbo Dei auersos animos ad petendas à sese & expectandas declarationes, admonitiones, patefactiones & alia huius generis, assuefaceret.

Magia quæ imitatione a Diabolo inuenta.

Initio itaq; cum uigeret adhuc in animis hominum memoria apparitionum Dei atq; conuersationum & colloquutionum cum sanctis Patribus, similibus usus erga rudem & imperitam multitudinem, facile perfecit crebra uel cultuum præstandorum, uel faciendorum sacrificiorum, uel peccatorum expiandorum præceptione, aut denunciatione futurorum euentuum, aut rerum dubiarum explicatione, quibus præcipuè capiuntur hominum animi incerti perpetuo metu & dubitationum fluctibus instabiles, ut Deus esse crederetur, & desideraretur

raretur atq; aduocaretur si quid aduersi impenderet, consuleretur si res dubiæ essent & perplexæ, & interrogaretur si rebus perturbatis & afflictis medicina esset adhibenda.

Ita cum obnoxia Diabolo promiscua multitudo tota penderet ex occultis illis reuelationibus, quas aliàs alia specie circumdatus promebat: mox sequutum est, ut excogitarentur ipso Magistro & monstratore formulæ obtestationum sacrorumq́;, quibus, si non compareret sponte, uel persuaderetur uel cogeretur prodire, & de quæsitis respondere.

Diabolus species defunctorum quare assumat.

Accesserunt pacta deinde & conuenta, quibus sub conditionibus certis & sese obstrinxit ministris suis, & illos sibi deuinxit uicissim. Cumq́; ad dolos augendos, & facilius ac uehementius commouendos animos, accommodata uideretur species defunctorum, quorum animas superesse, & memores perpessarum calamitatum affici ærumnis nostris, quæq́; in nos euentura essent intelligere ac prænosse multo antè, opinio erat, illorum sese ferè effigiebus uestiuit.

Animarum circumuagantium opinio vnde nata.

Inde profecta opinio de circumuagantium post mortem animarum erroribus, cruciatibus, supplicijs, & de reuocatarum reditu, postea tantum inualuit, ut cum applausu excepta & falsò credita de purgatorio commenta Ecclesiæ pepererit, quæ Gregorij spectris tandem confirmata occasionem dederunt, ut introduceretur impia consuetudo experiundi liberationem animarum, & uenales

fierent

fierent preces, & instituerentur uenalia sacrificia, quibus animas exemtas supplicijs traduci in quietas sedes beatorum credebatur, & talibus occuparentur omnia templa sacrificijs.

Theodorus Gaza Villicum in Apulia habuit, qui curabat fundum pertinentem ad sacerdotium, quod Gazæ Nicolaus V. Pontifex dederat. Is dum terram aratro proscindit, casu effodit urnam, quam in agro reliquit. Reuersus domum noctu spectrum uidet, à quo iubetur se sepelire: quod nisi faceret, fore ut ipsi filius sepeliendus esset. Id cum negligeret Villicus, filium insequente luce amittit. Admonetur per somnium denuò, ut suum in agro sepulcrum aratro uiolatum tegeret, aut altero filio priuaretur: qui cum in morbum subitò incidisset, Villicus ad Theodorum tum ibi fortè rusticantem rem territus defert: qui cum eo in agrum profectus urnam inuenit, & terra mandauit condere: Villici filio pristina ualetudo redditur, nec ipse à spectro amplius uexatur. Hoc factum cum eruditis amicis Romæ Theodorus recitasset, sermonem illo Propertij uersu conclusit:

Theodori Gazæ Villicus spectro vexatur propter effossam vrnam.

Sunt aliquid Manes, lethum non omnia finit.

Recitat & Agathius historiam de Philosophis quibusdam, ex Græcia in Persiam profectis uisendi Chosrois Regis gratia.

Philosophi Græci spectro admoniti.

Hi cum pertæsi luxus Persici redirent in Græciam, quodam die incidunt casu in cadauer recens, quod iacebat ponè uiam inhumatum. Viso eo consternati,

sternati, & moti misericordia statim id inde sublatum sepeliunt. Quiescentibus noctu uisum astare spectrum & mandare, ut quod inuenissent insepultum cadauer, relinquerent inhumatum: Terram matrem omnium non admittere intra gremium talem, qui suam constuprasset matrem. Postridie reuersi illi ad sepulcrum, cadauer à terra reiectum & nudatum reperiunt.

Omnino machinari multa & conari atq; etiam perficere Diabolum, uel Manium uel spectrorum qualiumcunq; asciticia specie, non est dubium. Contra quæ nos defendi petamus custodia & excubijs sanctorum Angelorum, & ipsi uniuersa talia Diaboli artificia detestemur ac fugiamus, & teneamus de animabus defunctorum doctrinam traditam in Propheticis & Apostolicis scriptis, quæ affirmat conuersos ad Deum & credentes certò esse hæredes æternæ salutis, & non conuersos ad Deum affirmat certò in æternas pœnas abijci, sicut hæc expreßißimè docentur in concione Christi, Matthæi 25. De loco animarum post mortem præcidantur quæstiones his dictis, Domine Iesu suscipe spiritum meum: Item, Hodie mecum eris in Paradiso: Item, Iustorum animæ in manu Dei sunt.

DE INCANTATIONIBVS.

SVNT INTER DIABOLI artes & præstigias non infimæ incantationes seu ἐπῳδαί, quas qua occasione natas atq; obtrusas hominum generi existimem recitabo.

Deus cum re ab æterno deliberata arcano mirandoq; consilio, cum coæterno Filio λόγῳ & imagine sua, Spirituq; sancto, statuisset condere naturas intelligentes conformatas ad imaginem suam, à quibus agnosceretur & coleretur, eo quo ipse uellet & præscriberet modo, & quibus suam uicißim bonitatem in omni æternitate communicaret: quasdam absq; corporibus, essentia spirituali, suæq; essentiæ conformi, sed finita, creauit: quasdam ex spirituali & corporea composuit, corpore ex luto terræ exquisitißimè & elegantißimè efficto atq; conformato, sapientia penè inexplicabili, & inclusa illi colligataq; & consociata mirabili fœdere alia natura spirituali finita: has homines, Angelos illas uocauit.

Incantationum origo.

Vtrisq; tum intelligentiam indidit præstantem & eximiam perspicacitatem, noticijs expolitam & illustratam euidentißimis, quas ceu radios de æterna suæ sapientiæ luce accendit in mentibus hominum, ut Archetypi expressam nobis Idéam demonstrarent uersarentq; uelut ante oculos, & normæ essent rectrices actionum exercendarum erga Deum & homines: tum facultatem adiunxit

liberè agendi, perficiendiq́; quæ ceu ex præscripto diuinæ sapientiæ hoc insitum noticiarum lumen dictaret atq; exigeret.

Homini uerò domicilium fabrefecit pulcherrimum & amplißimum, & maxima diuersißimarum rerum uarietate refertum atq; exornatum: in quo admiranda sapientia suo quæuis loco atq; ordine collocauit, & certis ac distinctis instruxit uiribus, & homini subiecta esse, ac parere & prodesse uoluit, præstareq́; ac conficere, quæ ex usu illius essent, quæq́; ad sui sustentationem & conseruationem requireret. In hoc domicilio hominem uersari ac uiuere uoluit, donec eo quod definijsset tempore exacto, transferret ad sese donatum uita & læticia æterna, & præstita ei consuetudine sui æterna, in qua homo coràm ipsum contemplaretur & celebraret. Angelos autem sibi præsto esse, seq́; intueri coràm, & colere uera obedientia ac celebrare, quæque innueret expedire uoluit atque exequi.

Angelorum lapsus.

Sed cum Angelorum aliqui, his, quibus ornati erant ac condecorati, præstantißimis dotibus efferrentur atq; insolescerent, seq́; & Deo compararent atq; adæquarent, & Filio Dei, qui se uera reuerentia æterno Patri submittebat, præponerent: iratus Deus exclusit eos ministrorum suorum numero, & repulit atq; abiecit à sese: cæteros confirmauit, ut perseuerarent in donata iusticia, & suo fruerentur conspectu, atq; attributi ipsis ministerij obirent ac præstarent munera.

Ex

Ex hac uerò ſui excluſione & repulſu, illi ingens & horribile odium erga Deum conceperunt, moxq́; contraria omnia præſcripto diuino, quæq́; uel offendere Deum, uel gloriam eius labe notare aliqua & obfuſcare, uel hoc, quod magna ſapientia cõſtruxerat atq; abſoluerat, Mundi opificium deformare aut corrumpere uiderentur: ſtudio uigilantiſsimo atq; acerrimo exquirere, & omnibus efficere atq; urgere uiribus cæperunt.

Diaboli odium erga Deum vnde.

Cumq́; homo adhuc in ijs conſiſteret ueſtigijs, in quæ erat poſitus diuinitus, non plus ſe poſſe officere gloriæ Dei rati, quàm ſi hunc ab ipſo auulſum in ſuam pertraherent ſocietatem: mox igitur adorti eum, fraudulenter eluſis & abiectis præceptionibus, quas huic impoſuerat Deus, ut exploraret probaretq́; obedientiam, quam eſſet in cæteris præſtiturus: inductoq́; ipſo & erecto falſis pollicitationibus in ſpem longè maiorum ornamentorum maioriſq́; potentiæ, perfecerunt, ut deſciſceret à Dei mandato, ſequereturq́; conſilia, quæ in ipſius perniciem contra Deum ſtructa atq; adornata erant.

Hominis lapſus.

Violata itaq; obedientia, incidit homo in pœnas diuinitus uiolationi conſtitutas, nimirum æternam mortem & condemnationem, & Diaboli Tyrannidem: factus eſt hoſtis Dei, excidit honoribus illis, dignitate & dominatu, cui erat ſolenni & magna autoritate à Deo ipſo præfectus, amiſsis præcipuis ornamentis omnibus.

Sed Filius Dei misertus hominis, qui etsi sua uoluntate, non tamen ambitione & superbia, non contemtu autoritatis diuinæ, non suo aliquo petulanti impulsu, non sua culpa, sed deceptus Diaboli fraudulenter apparatis imposturis peccarat: abiecit se supplex ante Patrem, & deprecatus pro genere humano impetrauit, ne condemnaretur ad æterna supplicia: Et tamen ut satisfieret iusticiæ Dei, quam mutari erat impoßibile, ipse & iram Patris in se deriuauit, & sese obtulit ad totam obedientiam, quam ab homine Deus rigidißimè exigebat explendam, sustinendas pœnas, & Diaboli Tyrannidem contundendam, & obtinuit à placato Patre, ut faceret decretum de sese mittendo generi humano in subsidium contra Diaboli Tyrannidem.

Homo in gratiam receptus.

Ita constitutus est Filius Dei Dux, defensor, & custos generis humani, & factum est decretum de recipiendo & restituendo eodem, deq; sanandis uulneribus, quæ ex lapsu contraxerat, de tempore quo esset mittendus, & quo expiato peccato, deuicta morte, fracta Diaboli potentia, satisfaceret iusticiæ Dei.

Hoc decretum promulgatum est: Hoc ipso primus homo, qui mersus iam erat in æternos cruciatus ac perditus, reuocatus ex morte reuixit: etsi dotes amissas non recuperauit, quarum aliquas auxilio Spiritus sancti in hac uita uelut inchoat, sed consummaturus est in æterna uita, integrè restitutus & omni expurgatus labe. Simul autem repetita sunt priora, & his addita noua mandata de

ueris

ueris Dei cultibus, de ritibus sacrificiorum, & institutæ ceremoniæ, quæ signa essent ac uelut σφραγίδες promissæ gratiæ, & quæ uelut typi memoriam futuræ uictimæ conseruarent.

Cum itaq; receptus esset in gratiam homo, & editum esset decretum de integra eius restitutione: ibi demum furere & atrocius insidiari generi humano, moliriq; summa ui & astutia, quæ ad huius promißionis abolitionem, deprauationem aut abusum, ad contumeliam Dei, & hominum internecionem facerent: Deniq; hoc unum agere cæperunt, quo fructus harum promißionum rediret ad paucißimos, & maxima pars unà cũ ipsis periret in perpetuum: raptos ad se imbecillos inuoluerunt superstitionibus, instituerunt cultus & oracula diuinis contraria, ad eaq; inuitarunt & pellexerunt animos detortos à diuinis, ita ut maxima Mundi pars religione & tota ratione uiuendi repugnaret Legi diuinæ, plena idolatriarum, contumaciæ, & contemtus eorum, quibus parere debebat, cædium, libidinum, furtorum & rapinarum, mendaciorum, calumniarum, ac sophistices.

Atq; ut hæc confirmarent Dei exemplo miraculis, cum ipsi falsis præstigijs, imitati Deum in creatione naturæ & operibus reliquis, multa ediderunt: tum uarios effingendarum præstigiarum modos singulari acumine excogitarunt: ad quos abusi sunt sceleratißimè sanctißimo ueri Dei nomine, & Verbo Dei uoce prolato, effectuumq; quos opera Dei in natura ordinata pariunt falsa

repræsentatione, duabus de causis: cum ut contumelia Deum afficerent, atq; illuderent operibus Dei: tum ut dolum subtus latentem occultarent, persuasis hac specie hominibus, ut crederent efficacia uerborum talia effici, quorum oporteat esse uim miram, cum ad solam Dei dicentis uocem totus hic Mundus prouenerit & extiterit. Atq; ut ea quæ hactenus enumerauimus, arte composita uidemus, ad abolendam prorsus gloriam Dei in genere humano, & extinguendos ueros Dei cultus: sic his uidentur uoluisse repræsentare & extenuare creationem, ut si uerbis æquè efficere se illa posse homines experirentur quæ Deus ipse præstitisset, despicerent, aut certè minus mirarentur opus naturæ, & autorem curarent leuius: deniq; ne uterentur amplius his in natura medijs propositis.

Hinc extiterunt incantationes, quæ hoc orsæ initio, postea nouis præstigijs amplificatæ, & confirmatæ, creuerunt in immensum, & doctrinam utramq; sacram & Physicam obscurarunt. Estq; eò usq; progressus hic Diabolico fascino introductus furor, ut existimatum sit, non solum mentione nominis diuini, & recitatione sacrorum uerborum, confici quæ expeterentur, aut naturis rerum uel nouas indui uires, uel priores eximi, infirmari, aut uegetari, aut naturæ cursum mutari, astra cœlo detrahi, fulmina elici, serpentes feritate exui ueneno'q;, bestias mulceri, ferrum rumpi, aliaq; huiusmodi: uerumetiam noua corpora aut subitò creari, ut nubes, pluuias, uentos: aut ad certos

cœli positus, sed aut his uerbis adhibitis, aut certis characteribus insculptis, quorum sit uis & efficacia maior penè, quàm creaturarum ipsarum, fabricari posse: adeoq; characteres solos, incisos alicui materiæ, illitosue & gestatos, multum pollere.

Quorundam hominum tota corpora serpentibus aduersari & terrori esse, tactuq; ipso leuare percussos suctuue modico, creditum fuit. Quorum è genere celebrantur Psylli Marsiq;, & qui Ophiogenes uocati sunt in insula Cypro: ex qua familia legatus Exagon nomine, à Consulibus Romæ in dolium serpentum coniectus experimenti causa, circum mulcentibus lingua serpentibus ipsum, miraculum præbuit.

Ophiogenes.

Exagon in dolio serpentum illæsus.

Regibus Francicis aiunt familiare esse, strumis mederi aut sputi illitione, aut absq; hac solo contactu, cum pronunciatione paucorum & solennium uerborum: quam medicationem ut fieri sine Diabolicis incantationibus manifestis facile assentior: sic uel ingenita ui aliqua constare, quæ à maioribus propagetur cum seminum natura, ut morbi propagantur & similitudines corporum ac morum, uel singulari munere diuino, quod consecratione regno ceu dedicatis contingat in certo communicatum loco, & abesse superstitionis omnis inanem persuasionem, quæq; hanc sanciunt mirifica euentuum ludibria, non facile crediderim: etsi de re non satis explorata nihil temerè affirmo. Certè eos, qui in prehendendis & cicurandis Vipe-

Reges Francici sputi illitione strumis medentur.

ris, harumq́; uenenatis ictibus contemnendis donum Sancti Pauli nunc falsò iactitant: Eos, inquam, adiurationibus sese munire, minimè dubium est.

De Veneficijs autem testimonia Poëtarum nota sunt. Veneficia Circes Homerus descripsit. Virgilius inquit:

Circes veneficia.

Carmina uel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyßis. &
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. &
Atq; satas aliò uidi traducere messes.

In 4. Æneid: Dido inquit ad sororem Annam:

Veneficarum promissa.

Hinc mihi Massylæ gentis monstrata Sacerdos,
Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Sistere aquam fluuijs, & flumina uertere retro,
Nocturnosq́; ciet manes, mugire uidebis
Sub pedibus terrã, & descendere montibus ornos.

Gloriatur de talibus & Venefica apud Ouidium:

Cum uolui, ripis ipsis mirantibus, amnes
In fontes rediere suos, concussaq́; sisto
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaq́; induco, uentos abigoq́; uocoq́;,
Vipereas rumpo uerbis & carmine fauces,
Viuaq́; saxa, sua conuulsaq́; robora terra,
Et syluas moueo, iubeoq́; tremiscere montes,
Et mugire solum Manesq́; exire sepulcris,
Te quoq; Luna traho, &c.

Apud Homerum carmine Autolyci filius sistit sauciato Vlyßi sanguinem.

ὠτειλὼ δ' ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο
δῆσαν

Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ᾽ αἷμα κελαινὸν ἔσχετον.

Et huius generis ſunt Virgilij, Theocriti & Catulli φαρμακεύτριαι.

Tutiam uirginem Veſtalem inceſtam, Romæ cum precationne certa aquam cribro hauſiſſe anno Vrbis 609. Plinius autor eſt. Idem ex L. Piſonis annalibus, Tullium Hoſtilium Regem, ex Numæ libris eodem, quo ille, ſacrificio Deos euocare conatum, quoniam parum ritè quædam feciſſet, fulmine ictum refert.

Tutia virgo aquam cribro haurit.

Fuit omnibus temporibus magna incantationum uarietas, quas alij alijs modis exercuerunt, uel ſimulacris & imagunculis, uel characteribus, uel rebus creatis, plantis, animalibus, horumq; partibus, metallis, aut arte fabrefactis corporibus: ſed ut plurimum ad illorum organorum conſtructionem aut uſum, uel ſacris Dei oraculis, uel blaſphemis Diaboli uocibus deblateratis, à quibus uim omnem proficiſci ac pendere arbitantur, Diabolo interea conſentiente, colludente, & uel reuera expediente, quæ incantator molitur, uel faſcino ac præſtigijs quædam illis ſimilia adornante. Verba ſunt alia impetrantis, alia depulſoris, alia commentationis.

Incantationum varij modi.

De Æmilia uirgine Veſtali annotatum eſt, quòd cum ignis ſacer extinctus eſſet, negligentia unius ſociarum uirginum, cui curam illius cuſtodiamq; demandarat, ipſa ſuam demonſtratura innocentiam præfatis precibus impetrauit, ut lacinia,

quam

quam de ueste abscissam conijciebat in aram Vestæ, sua sponte exardesceret.

Incantationis species.

De genere incantationum sunt illæ nominibus notatæ imposturæ, φαρμακεία, κοσκινομαντεία, ἀξινομαντεία, κεφαλαιονομαντεία, ἀλεκτρυομαντεία.

Pharmacia.

φαρμακεία est, qua ex creaturis & præcipuè corporibus mixtis, noua ui imbutis falsa opinione, ac uelut consecratis, φαρμακεύται præparant pharmaca noxia & salutaria, mira & Diabolica ui ac uarietate: de quibus Noxia, uel epota, aut quouis modo assumta intra corpus, cient periculosas ægritudines, amentiam, cœcitatem, furiosos amores, apostemata & alia: uel contactu inficiunt: uel si condantur alicubi, ex interuallo, transcensa aut præterita, nocumentum infligunt: uel ex disiunctißimo etiam spacio, ceu neruo emissa excussaq; uiolenter, feruntur in eos, quos petunt: Salutaria uerò malis incußis medentur. Non enim Diabolo difficile est fascino illata mala, eodem soluere ac tollere.

φαρμακεύτων maleficia.

Vsitata nimis est hæc ratio ueneficis, quæ certis anni temporibus herbas ad certarum uocum pronunciationem euellunt colliguntq;, aut alia suis accommodata artibus cõquirunt, ea opinione, quòd ex istis uerbis eam, qua ipsis opus est, uirtutem contrahant. Iis deinde aut ad remedia utuntur, aut si noxium aliquid parãt, cibo potuue hominũ iniectis, aut in pecorum pabula sparsis, aut saltem collocatis

eò

eò cum fascino quà transeundum est, uel aliò, mirificè lædunt & perimunt etiam animantia, quæ ferè talibus degustatis, uel solo halitu attractis, uel transitu perstrictis aut superatis, è uestigio inficiuntur, & aut statim concidunt ac moriuntur, aut lenta consumuntur tabe.

Vidimus φαρμακευτάς, qui tormentis examinati in confeßione magnum recensebant eorum numerum quos læsissent, quorum aliquos excæcarant, aliquos mutilarant, aliquos ὑβούς καὶ κυφούς reddiderant.

Nouimus & pagos, in quibus multos annos illa quæ ingressa fuerant uel egressa armenta perierunt, & non fuisse infecta pabula uel illud certò indicabat, quòd uicinorum pecora, eodem usa pastu, noxij nihil concepissent: sed fascinum fuisse defossum sub uia publica, qua armenta pastum agi consueuerant, euentus postea ostendit, cum eruto & sublato fascino actus mutaretur.

Pythagoras φαρμακείας vsus.

Pythagoram hac multum usum Magorum imitatione, & Democritum, Plinius annotauit. Indiderunt peculiaria illis herbis nomina, quibus incantationes peregerunt. Pythagoras Coracesiam, Calliciam, Menaidem, Corinthadem, Aproxin celebrauit, penè ipso sono metuenda nomina, nunc uerò & ex omni memoria magno cum emolumento extrita atq; abolita penitus. Primis duabus aquam glaciari: Corinthadis decocto in aqua succo protinus sanari ictus serpentum, si eo fouerentur:

Herbæ Magicæ.

tur: eundem effusum in herba si quis uestigio contingeret, aut si eo fortè respergeretur, insanabilem perire, monstrifica prorsus natura ueneni, proditum eis libris constat.

A Democrito usurpata memorant Chirocineta, Aglaophotin, Marmaritin, Achemenidon, Hippophouada, Adamantida, aliasq́; penè innumeras: Marmaritide usos Magos, cum uellent euocare Deos: Achemenidis radices in pastillos digestas, si sontes interdiu cum uino potarent, per cruciatus nocte confiteri omnia quadam numinum imaginatione memorant. Horum noticiam cum usu ipso sublatam meritò Deo gratias agimus.

Consecratio Papistica similis incantationi.

Similes sunt huius generis incantationibus consecrationes olei, salis, aquæ, herbarum, Pontificijs usitatæ, quas nunc etiam ludibrijs sophismatum tueri multi conantur, hoc nitentes argumento;

Dicenda est precatio ad mensam.

Ergo fiant consecrationes olei, aquæ & similium, Papistis usitatæ.

Consecrationis Papisticæ refutatio.

Nequaquam hæc similia sunt. Precatio ad mensam gratias agit Deo Conditori, de communicatis rebus necessarijs ad alimoniam & sustentationem corporis, & petit fœlicem harum usum ac fruitionem conuenientem ordini instituto diuinitus. Consecratio Pontificia res illas addictas usui corporis transfert ad usum alium contrarium ordini diuino, & excogitatum atq; institutum humana autoritate contra Dei expressa mandata, & fingitur

conferre

conferre uim illis rebus ad eluendas ſordes & inquinamenta peccatorum, ſolidanda uulnera corruptæ naturæ, depellendos Dæmones, præparandos animos ad receptionem gratiæ infundendæ: Additur & hoc, res conſecratas Sacramenta eſſe, per quæ Deus ſit efficax, ut per Baptiſmum ab ipſo ordinatum.

Has & alias huius generis portentoſas & uerè Magicas ſuperſtitiones execremur. Etiam ipſum execremur in his conſecrationibus abuſum uerbi diuini, quòd impia & Diabolica perſuaſione adhibetur ad eas res efficiendas Verbum Dei, quas nec Phyſica aliqua ui & natiua gignit, ſicut res conditæ in natura, nec peculiari conſtitutione Dei. Nuſquam enim aut præcipiunt uſum uerbi diuini talem Sacræ literæ, aut tribuunt Verbo patefacto uel creaturis hoc conſecratis hanc uim, quam falſò utriſq; affingunt.

Et certiſsimum eſt Sacramenta gratiæ Dei, per quæ Deus ſit efficax, nullam creaturam, non homines, non Angelos, inſtituere poſſe.

Sacramenta a nulla creaturarum poſſunt inſtitui.

κοσκινομαντεία & ἀξινομαντεία ad perueſtigandos atq; aperiendos occultos ſcelerum autores, & res alias obſcuras explorandas ac proferendas, incantatores utuntur.

κοσκινομαντεία & ἀξινομαντεία.

Hanc ſecuri expediunt rotundo palo infixa, aptataq; ad normam ac perpendiculum, & cum præfatione, ordine enumeratis nominibus eorum, qui in ſuſpicione hærent: Ad cuius ſe mentionem

ſecuris

ſecuris uel leui impulſu circumagit aut nutat, eum culpæ reum peragunt.

Illam adminiſtrant cribro forcipi impoſito, & forcipe binis tantum apprehenſo atq; eleuato digitis, itidemq; præfatis precibus & recitatis nominibus ſuſpectorum, quocunq; appellato cribrum uel tremit uel nutat, uel conuertitur, eum arguunt reum ſceleris, de cuius autore quæſtio inſtituitur.

κεφαλαιονομαντεία.

κεφαλαιονομαντεία aſini capite ſuper prunas aſſato neſcio quibus ritibus abſoluitur.

Incantatoribus etiam accenſentur, tum ἐξορκισαί qui deierant Dæmones, quorum diris aut deierationibus illi quandoq; uolentes & colludentes cedunt: tum ἀπομάκται, uel ἀπομάκτραι, uel καθαρταὶ appellati, qui arcere fugareq; Dæmones, & de obſeßis exigere, infectosq; expurgare ac reſtituere in integrum credebantur.

Ἀλεκτρυομαντεία.

Ἀλεκτρυομαντεία erat, qua opera & indicio galli gallinacei cognoſcebantur occulta & futura.

Peragebatur autem, ut proditum eſt, hoc modo. Literæ uiginti quatuor in puluerem inſcribebantur, quarum cuiq; granum hordei & tritici imponebatur. In hæc emittebatur gallus gallinaceus carminum adiurationibus prius in hunc uſum expeditus. De quibuſcunq; enim ille literis grana abripuiſſet, illæ coniunctæ rem quæſitam declarare putabantur.

Hac

Hac Iamblichum Procli Magistrum scrutatum memorant, quis post Valentem Cæsarem esset imperaturus. Cum autem gallus grana de solis quatuor literis, θ. ε. ο. δ. sustulisset, incertum fuit Theodosius ne, an Theodotus, uel Theodorus uel Theodectes designaretur. Itaq; uaticinio cognito Valens plurimos his nominibus notos, metuens insidias, interfecit, quæsitis etiam uatibus ipsis. Iamblichus ergo sæuitiam Imperatoris metuens, hausto ueneno mortem sibi consciuisse dicitur.

Iamblichus Alectryomantia vsus.

Vagatur hinc inde & genus quoddam impostorum, squalida tetraq; & deformi specie & habitu peregrino, quos recentes Græci Attinganos, nos Zigeunos nominamus. Creduntur ex Ægypto primum & uicinis Aphricæ partibus prodiisse, ubi incantationum atq; uniuersim omnis generis præstigiarum & diuinationum tantus est usus, ut nihil nisi consultis uatibus suscipiatur, & magnus uatum numerus singulis diebus in foro publico, in compitis & pergulis, præstoletur consulturos: quod qui Alexandriæ, Alcairi, quæ Memphis est, & in locis uicinis fuerunt, pro certo compertoq; affirmant.

Attingani seu Zigeuni.

Magiæ & incantationum maximus & frequentissimus vsus in Aegypto.

Ex incantationum genere sunt illa quoq;, ex nostris Ecclesijs Dei beneficio & restitutæ doctrinæ luce profligata & exterminata, ἀνώνυμα artificia conciliandorum per philtra amorum, effæminandorum uirorum, exquirendorum thesaurorum, surripiendarum furto rerum alienarum, ciendarum tempestatum, & similium, quorum adhuc

Incantationes plurimæ post restitutam Ecclesiæ doctrinam profligatæ.

huc alibi uiget usus, & est in honore atq; admiratione usurpatio. Sed ignorari præstat uel sola horum nomina: Moneri tamen præmuniriq; imperitos utile est, ne asciticio illo ex Verbo Dei & creaturis rerum ornatu habituq;, quo uenditantur, decipiantur ac seducantur.

Incantationum quanta impietas.

Præcipuum in hoc artificio scelus est horribilis profanatio sanctissimi nominis Dei, & abusus penè deformis Verbi Dei, quibus excusantur & ornantur pleraque.

Non est aliud tetrius & maius mendacium, & magis contumeliosum in Deum, quàm fingere ex recitato nomine aut uerbo Dei, protinus corripi ea, quæ usurpantur, media noua ui effectrice aut rerum seuerissimè prohibitarum à Deo, ut cædium, furtorum, læsionum multiplicium aliarumq; huiusmodi, aut operum quæ solus omnipotentia sua Deus efficit: quale est commentum Cabalistarum, qui decem Dei ueri nominibus, & Angelorum, quorum meminerunt sacræ literæ, ea, quæ magnifica specie pollicentur, & Diabolo iuuante, Deo permittente quandoq; cōficiunt, peragere se affirmant.

Cabalistarum impium commentum.

Non est scelus maius, quàm deposita omni cogitatione de salute propria, abuti Verbo Dei ad præstigias Diaboli in Dei contumeliam tegendas, aut etiam pingendas, quod ex arcano sinu Patris Filius Dei immenso uictus amore generis humani, deprompsit ac promulgauit miserorum ac perditorum hominum causa: ut hi cum essent lapsu

primorum

primorum parentum prorſus auulſi à Deo, omniq́; gratia excuſsi, ex hoc ſe in gratiam repoſitos diſcerent, haberentq́; certa & expreſſa teſtimonia uoluntatis diuinæ erga ſeſe, quibus ſe in ueris animorum conſternationibus, & ancipitibus diſtractorum ſenſuum animi fluctibus erigerent & erudirent.

De uero uſu Paulus concionatur Timotheo: πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. *Item,* τὸ εὐαγγέλιον δύναμίς ἐστι τοῦ θεοῦ εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι.

Verbi diuini verus vſus.

Inſita eſt mentibus humanis & ſæpe repetita diuinitus noticia Legis, ut & qualis ſit Deus, & quales nos eſſe poſtulet, oſtendat, & à præſcripta norma diſcrepantes condemnet.

Non inſita mentibus, ſed uoce Filij Dei promulgata eſt doctrina Euangelij generi humano poſt lapſum, ut cum propter peccatum, quod eſt ἀνομία, *totum genus humanum ſit factum reum æternæ iræ Dei & æternæ damnationis, nec poſsit ſuis uiribus præſtare quod immutabilis norma iuſticiæ diuinæ exigit, promittat generi humano utrumq;, cum reconciliationem cum Deo & acceptationem ad uitam & iuſticiam æternam gratuitam propter meritum Filij Dei, ac defenſionem*

Euangelij doctrina diuinitus patefacta.

à Filio Dei aduersus insidias & sæuitiam Diaboli: tum auxilium Spiritus sancti, quem mittit Filius à Patre, ut huius impulsu, ductu, gubernatione & efficaci auxilio, conuerti ad Deum per ministerium Euangelij, & assentiri ac credere uerbo, & ueram Deo obedientiam ad præscriptum legis diuinæ præstare, incipiamus.

Ad hanc doctrinam ita sese alligauit Deus, ut hac doceri nos de sese & sua uoluntate, in hac quæri & cognosci, per hanc efficax esse uelit in cordibus nostris.

Sacramenta promissionis σφραγίδες.

Addidit doctrinæ Sacramenta, uelut Symbola gratiæ, incurrentia in oculos, & σφραγίδας promissionis quam doctrina offert & exhibet, per quæ uult nos confirmari, tanquam illustribus & conspicuis iestimonijs, de sua erga nos uoluntate.

Non enim uult uagari animos sine certa norma fidei rectrice, nec quærere aut expectare peculiares alias extra uerbum patefactiones: sed astrictos nos esse uult ad Verbum & Sacramenta.

Arguit Deus uerbo suo peccata, & cum in ueris doloribus promissionem audimus, & apud Deum consolationem iuxta promissionem quærimus, certò accipimus à Deo propter Filium, gratis, sola Fide, remissionem peccatorum, & imputationem iusticiæ, & Spiritum sanctum, quo agnitio ueri Dei & inuocatio, & læticia in corde, accenduntur.

Hoc modo & nullo alio, nimirum propter Filium,

lium, gratis, sola fide, quæ audita uoce Euangelij *à Spiritu sancto accenditur, uult dare* Deus *& dat iusticiam & uitam æternam.*

Neq; hæc efficiuntur uirtute aut uerbi per se, aut Symbolorum in Sacramentis: sed efficacia Spiritus sancti, qui ex sententia arcani decreti diuinitatis, & ex pacto promissóq;, quod Filius *protulit, per hæc ceu organa in instituto usu, docet & illustrat mentes, & ferit, excitat, accendit & uiuificat corda assentientium* Euangelio *& utentium Sacramentis.*

Sic de Euangelio *dicitur,* Euangelium *est potentia* Dei *ad salutem omni credenti, id est, est illa res, qua* Deus *est efficax in cordibus credentium, & regenerat ea ad uitam æternam.*

Doctrinæ cœlestis & Philosophicæ discrimen.

Dissimilis enim ratio est doctrinæ cœlestis & Philosophicæ. Philosophica doctrina erudit mentes ijs de rebus, quas ipsæ sua ui, & insitæ atq; connatæ lucis ceu prælucentis luminis adminiculo & ductu, percipiunt & intelligunt. Harum *cogitatio (ut est mirificus inter se consensus præcipuarum uirium in homine) mox afficit* δυνάμεις ὀρεκτικάς *præcipuas in uoluntate & corde, & in utraq; parte ciet* ἐνεργήματα *noticiæ congruentia, quæ quidem ipsa* φυσικὴ δύναμις *partis utriusq;, ceu impulsa à præcedente noticia, sua ui gignit. Ordine enim & lege naturæ præcedit cognitio, sequuntur motus & impetus uoluntatis &*

cordis cognitioni respondentes, quos alia ac diuersa commouet diuersos.

Doctrina cœlestis de ijs rebus concionatur, quæ neq; intelliguntur neq; apprehenduntur assensu, nisi mentibus à Spiritu sancto noua ac cœlesti luce perfusis: nec perceptæ spirituales, uiuificos ac Deo placentes motus excitant, nisi simul corda afflet & inflammet idem Spiritus sanctus, qui quidem hæc efficit per Verbum & Sacramenta.

Et differunt in infinitum hi à Spiritu sancto accensi motus ardentes & uiuifici, ab illis Lege & ordine naturæ doctrina Philosophica excitatis impulsionibus.

Spiritus sancti effectiones in natura rationali.

Sunt ergo illuminatio mentis, uiuificatio καὶ ἁγιασμός cordis & uoluntatis, effectiones Spiritus sancti, quas hoc modo, id est, per Verbum & Sacramenta, exuscitat in cordibus audientium Verbum Dei & assentientium, non in naturis alijs brutis quibuscunque, ut aqua, oleo, plantis, scilicet ut aspersione, illitione, annexu, deglutitione, cum ijsdem propagentur in homines & adhærescant.

His usibus dedicatum, ad hos traditum est Verbum Dei generi humano, & commendatum uoce de cœlo sonante, quæ præcipit, ut audiamus Filium: nimirum, ut per hoc Spiritus sanctus conuertat hominem ad Deum, qui horrenda peccati labe & tristi deformiq; naturæ suæ ruina est à Deo auersus: Non ut illis abusibus seruiat, quos comminiscuntur incantatores & Pontificiarum consecrationum

tionum autores, ut à ministris recitatum uel gignat nouas creaturas, uel creatis antea imprimat nouas uires. Cumq; pronunciet Lex Dei, Non assumes nomen Domini Dei tui in uanum: Non enim insontem habebit Dominus eum, qui assumserit nomen Domini Dei sui in uanum: certissimum est & immutabiliter uerum, quòd omnes illos, qui utuntur talibus incantationum ritibus ac modis, tristissimæ maneant pœnæ.

Porrò indidit Deus in prima creatione creaturis singulis certas uires, & certos agendi modos, accommodatos usibus certis, quos instituto à sese tenore procedentes conseruat & adiuuat uim conferens, & rursus cum uult, uel intendit, uel remittit, uel inhibet, ut sæpè dixi: Est enim naturæ Dominus. Hoc Dei opus imitari nulla creatura potest.

Deus singulis rebus in creatione uires inditas liberrime conseruat.

Quanquam enim ars interdum, tum expolit atq; absoluit hoc, quod à natura uelut primis lineis ductis inchoatum est ac præparatum, tum ex dissoluta mixtione corporum singulas partes, non simplices tamen, sed compositas educit ac separat, tum ex mixtis inter se uaria proportione diuersis rebus, dilutisq; ac maceratis liquore aliquo, exprimit ceu nouas qualitates beneficio ignis: tamen non gignit nouas substantias, non qualitates rebus nouas afformat, sed absolutas antea ac temperatas à natura, noua proportione miscet, quæ sua se ui mutuò subigentes ac macerantes, tandem coeunt in unam & nouam massam.

Ars naturæ imitatrix non gignit nouas substantias.

Si ergo ars deficit in hoc: multo id minus præstigiæ Diabolicæ ἀναιτιολόγητοι *prorsus, & solis fucatæ uerborum imposturis, præstabunt.*

Quare si quid tale sub prætextu uerborum ac creaturarum seu reuera fit, seu fascino effingitur, id Diabolus conficit: Nihil accedit rebus, nihil decedit, ex sonitu uerborum qualicunq; aut quantocunq;.

Creaturarum usus Physici discernendi a spiritualibus.

Oportet etiam accuratè discerni ueros Physicos, & necessitati corporum destinatos usus creaturarum, à spiritualibus usibus quarundam, quos singulari & expresso mandato Deus Ecclesiæ præcepit: Et ab utrisq; procul remoueri oportet abusus, quos iisdem comparari & adiungi ui precum falsò fingunt incantatores.

Creaturas corporeas condidit Deus ad certos fines & usus seruientes corpori humano, discrimine multiplici, alias ut sint cibi, alias ut sint potus, alias ut medicamenta sint, alias ut res nascentes gignant, foueant, & attemperent humanis usibus, sicut Deus mirabili sapientia singula distribuit & distinxit.

Ad hos ordinatos usus legitimè utendum est creaturis cum precatione & gratiarum actione, de quibus & Paulus inquit: Sanctificatur cibus per Verbum Dei & per precationem: Vbi sanctificare non significat uirtute uerborum substantias rerum aut mutare aut nouis uiribus instruere, quasi sit uis in uerbis ἐνεργητική *mutans naturas rerum: sed significat talem usum Physicum, coniunctum*

Sanctificare quid apud Paulum significet.

iunctum cum precatione & gratiarum actione, placere Deo, & non esse contrarium ordini & constitutioni diuinæ.

Ab his usibus Physicis, directis ad corporum conseruationem, multum differunt spirituales usus uictimarum in sacrificijs sanctorum Patrum, quas Deus typos esse uoluit futuræ uictimæ Christi: itemq; Symbolorum externorum in Sacramentis, ut sectionis certæ partis in Circumcisione, aquæ in Baptismo, panis & uini in Cœna Domini: quas res Deus expreßè præcepit usurpari non ad Physicum, sed alium finem spiritualem, ut in usu ordinato sint externa Symbola docentia oculos, sicut auribus accipitur promißio, quæ testificentur de promißione, & uelut σφραγῖδες obsignent eam in cordibus credentium: scilicet ut mens intuens in hæc oculis obuia signa commonefiat de Dei uoluntate, & certò statuat sine ulla dubitatione se cum mandato usu harum rerum participem fieri eorum bonorum, quæ promißio profitetur & offert, & non aliorum: & cum his signis Deum uelle se nobis communicare & efficacem esse: & eo modo ibi efficacem esse in nobis, quem ipse instituit, & non aliter.

Sacramenta ad quid instituta.

Nec ipsa per sese Symbola Sacramenta sunt: sed
" in uero & diuinitus sancito usu, cum fide fit appli-
" catio beneficiorum, quæ promißio offert.

Vt autem nullius est creaturæ condere Sacramenta, aut alligare Deum ad alias creaturas, ad quas sese non sponte expresso uerbo alligauit: sic

nullius est creaturæ instituere usus spirituales ullius rerum, tales uidelicet, qui deleant peccatum, & renouent ac reparent corruptam naturam ad iusticiam & uitam æternam ἐνεργείᾳ spirituali & omnipotente, quæ Dei solius est.

Nihil habet rationem Sacramenti extra vsum institutum.

Et fingere sine uerbo, quòd Deus ad hanc rem magis sit efficax quàm ad aliam, simpliciter est fabricare Idolum.

Extra suum itaq; usum Symbola Sacramentorum prorsus nullam habent Sacramenti rationem: cumq; mutatur ritus aut transfertur extra institutum ordinem ad alios usus, non est Sacramentum, sed actio superstitiosa aut idolum.

Sic nec Iudaica nec Mahometica Circumcisio hoc tempore ullo modo rationem Sacramenti habent: Nec panis, qui circumgestatur à Pontificijs ullo modo rationem habet Sacramenti: & adoratio panis prorsus est Idoli adoratio conficta extra institutionem, qualis fuit adoratio ignis Chaldaici aut Persici, quem fingebant esse Deum.

Nec recitatio uerborum institutionis Cœnæ cum gratiarum actione & precatione, quam consecrationem uocant, mutat substantiam panis: sed hæc simul sunt ritus, qui discernit hanc Cœnam à profana cœna, qua corpus pascitur, & ostendit non ad Physicum usum, sed alium spiritualem institutam esse.

Incantatorum impietas detestanda.

Manifestum est itaq;, quòd his & Physicis atq; in natura ordinatis, & spiritualibus atq; Ecclesiæ soli traditis usibus creaturarum, prorsus aduersentur

uersentur & repugnent commenticij abusus incantatorum, qui dum fingunt admurmuratarum precum uirtute uel inseri atq; insigi creaturis nouas uires, uel uim adferri Deo, ut cogatur præstare ac perficere quod parant ipsi & moliuntur, contumelia Deum afficiunt summa, & horribiliter polluunt ac profanant Dei opera & instituta: Vt cum aqua Baptismi utuntur ad tollendos morbos: aut oleo consecrato ad reliquias peccati extirpandas.

Quantus furor est sine certo & euidenti testimonio scripturæ, aut fingere aut credere, quòd ex sono pronunciatorum uerborum adhibita subiecta inuadat atq; obsideat uis noua, quæ sese extendat in immensum, & ex longissimis interuallis afficiat eos tantum, ad quos consilio & opera incantatoris dirigitur?

Quantum scelus est facere Deum ministrum uesanarum cupiditatum, quas explere ipsis & alijs, & exequutorem scelerum ac flagitiorum, ut cædium, furtorum, rapinarum, quæ perpetrare, & adiutorem impurissimæ ac fœdissimæ libidinis, quam exercere incantationum adiumento sæpe conantur? Hos furores detestemur.

Characterum & simulacrorum uanitas.

Multo magis commenticium est, quòd incantatores de characteribus hac illaúe figura delineatis sculptisúe, tum simulacris aliqua specie expolitis, tum corporibus ad certos cœli positus elaboratis & imaginibus insignitis, deq; numeris formisq; elementorũ, oracula sese excudere iactitant.

Id enim communi sensui repugnat. Primum de characteribus certum est, perpetua sibiq; consentiente experientia, quantitates nullas, nullasq; figuras substantijs ab ipsa natura circumdatas, efficaces esse: neq; inde accedere rebus aliud quicquā, quàm quòd hæ attributam singulis à natura molem constituunt ac definiunt: illæ eandem conformant specie singulis conueniente ex prima ordinatione & propria, non eò tantum, ut hæc species externa distinguat naturas cognatas, sed ob certos & rebus ipsis commodos usus. Neq; enim casu, aut ex fortuito confluxu cohæsioneq; & coalitu atomorum, in suas singula corpora coierunt formas: sed magna sapientia formata membra δημιουργὸς naturæ eo collocauit & coniunxit ordine, ut aptam & congruentem singulis figuram constituerent. Si igitur illarum figurarum nulla uis est neque ἐνέργεια, quas natura molitur & rebus affingit: multo minus manu fabrefacti characteres agent aliquid: & ut ostendi antea, impium est & falsum, quòd sacra uerba ea ui pollere comminiscuntur, ut in chartas membranasue consignata literis, solis literarum figuris ea, quibus sit opus, præstent.

Quantitatum per se nulla efficacia.

Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti, inquit Paulus. Verba Euangelij audita, lecta, cogitata, accepta & retenta firma fide, multum uersata in animo, efficacia sunt & afflictas mentes consolantur, muniuntq; aduersus Diaboli insultus, & accendunt ardentem inuocationem, quæ à Deo impetrat, quæcunq; petit: Nihil

Verbum Dei quomodo efficax.

Nihil tale agunt chartis illita, & uel de collo suspensa, uel superliminio imposita, uel subtus limen in terram defossa.

Non enim terretur, profligatur aut uincitur Diabolus conspectu scriptarum aut incisarum sententiarum, quacunq; sint expressæ forma, eleganti uel deformi: sed fide ex uera constantiq; agnitione Dei & instinctu Spiritus sancti proficiscente, & uerbo Dei acriter præliante.

Simulacra quæ uel ex cera parant, uel alia quauis materia, nihil illorum agere, quæ ipsi requirunt, uel inde conspicuum est, quod condere corpora certis & necessarijs prædita uiribus Diabolo impoßibile est, cum creatio solius sit Dei opus. Nec uerbis uim aliquam illis infundi corpusculis, ex antedictis patet. Neq; ullius est humani ingenij perspicacia tanta aut potentia, ut ficticijs poßit imagunculis uiuas indere aut intexere uires.

Construit ars αὐτόματα, *quibus effingit Mundi circumactus & conuersiones rotulis ferreis & dentatis, certo dispositis & coagmentatis ordine, appensóq; pondere, quo illæ impulsæ tractæq; circumaguntur, & hoc cui inclusæ sunt corpus promouent, ut sua ui progredi aut circumagi uideatur, eò usq;, donec uel ea quæ trahit moles sistatur, uel qui alligant eam funes decurrerint.*

De Stratone Lampsaceno, eo qui Theophrasto succeßit, tertiusq; ab Aristotele Peripateticas scholas

Stratonis Lampsaceni inuentum.

ſcholas principes habuit, proditum legimus, quòd cum Epicurei, cum aſperis ſuis & inſectilibus, ac leuibus hamatisq; corpuſculis, in deriſiones incurriſſent, ut redargueret etiam iam antè exploſa illorum commenta, docuerit omnia ut natura, id eſt ſponte ſua, effecta eſſent, ita etiam illius moderatione ferri & agitari, neq; ullarum rerum cauſas in ea non inueniri: & eas ſingillatim perſequens ſubtiliter perſcrutatus traditur, ſic ut faceret naturalia pondera ac motus, quibus perpenſa librataq; conſtarent uniuerſa.

Sed tale quiddam, quale ἐπῳδοὶ *falſo iactitant ac pollicentur de ſuis* εἰδώλοις, *nulla ars humana perficiet unquam.*

Ludit ergo ſub illa ſimulacrorum ſpecie Diabolus, & hoc exequitur quod ἐπῳδοὶ *captant & perſequuntur, ut ab imagunculis uis omnis proficiſci uideatur.*

Commenticius eſt & tertius ille fucus, quòd certo cœli poſitu formatos characteres uel ſimulacra, illo tempore, loco, momento, ui maiore & ualentiore, de cœlo commoueri fabulantur.

Aſtrorum vis in naturam elementarem.

Agunt aſtra in naturam elementarem, in eaq; cient & miſcent primas qualitates: quæ rurſus mixta ex elementis corpora, ſuisq; abſoluta & conformata ſpecificis formis, ſiue in hoc circumfuſo dudum ſint uerſata aëre, ſiue in eum recens exponantur, afficiunt, multoq; magis recentia, adeo ut temperiem ex ſeminibus propagatam non parum immutent.

Et

Et respondent effectus tum qualitatibus ipsis, tum mixturæ qualitatum, quam uocant κρᾶσιν corporum: Imo cum natura ipsa, id est, ui natiua seminum, astra moderantur & gubernant formationem corporum.

In ea opera, quæ manibus fabricantur, astrorum nulla uis est. Non enim noua instituitur ibi mixtio qualitatum: non materiæ motibus uarijs præparatæ, & conuenienti qualitatum temperie indutæ, noua & οὐσιώδης conficitur & applicatur forma: sed corpori sua iam antea conformato materia & forma, quibus existit & conseruatur, suaque instructo crasi, arte accommodatur noua & accidentaria species, ad quam nihil astra, nihil qualitates in aëre, quæ tunc sunt, conferunt: Imò tota illa ficticia species ociosa est & inefficax.

Aut si omnino talis aliqua uis cœlo excussa desilit, (quod tamen falsissimum est,) cur illa non potius uiuis & uegetis corporibus animantium, aut illorum ipsorum, qui tum simulacra formant, quàm sculptili semiputri, aut conflatili, uel cereæ aut lapideæ imagunculæ inhærescit?

Absurdissimum est somniare talia, nisi fortasse astra uolunt cum delectu quodam suas distribuere uires, ut certo iudicio uim suam tunc dirigant ad præscriptum incantatoris, in hæc potius ad ipsorum imaginem composita & expolita corpuscula, quàm cætera.

Sed relinquemus has incantatorum & ariolorum præstigias, quæ excogitatæ sunt, non ut tales

sint,

ſint, quales eſſe apparent, ſed ut obſcurent gloriam Dei & ueritatem doctrinæ utriuſq; ſacræ & Phyſicæ, atq; occultent & ueſtiant ueneficas artes Diaboli.

Incantationes ſunt æmulationes Sacramentorum.

Et uidentur eſſe incantationes prorſus falſæ æmulationes Sacramentorum, quæ inde uſq; ab initio Deus in Eccleſia doctrinæ addidit, adhibitis externis Symbolis, cum quibus ſe efficacem fore profeſſus eſt in credentibus. Hanc efficaciam Diabolus abuſu Sacramentorum & incantationibus imitari conatus eſt.

Cumq; certiſsimum ſit plenas eſſe incantationes horribilium blaſphemiarum, mendaciorum, præſtigiarum Diabolicarum, aliarumq; rerum ſeueriſsimè uetitarum diuinitus, ſequamur uocem diuinam, præcipientem ne abutamur ſancto nomine Dei, neue incantationibus uel ſtudeamus, uel utamur: & cogitemus de iudicio Dei aduerſus incantatores, quod declarauit cum inquit, Incantator βδέλυγμα *eſt Domino Deo ſuo: Atq; eam ob cauſam execremur & fugiamus omnia illa artificia, quacunq; proponantur ſpecie, ſiue Verbi Dei prætextu deferantur, ſiue cum precationibus palàm ad Diabolum directis ſint exercendæ, quas cognoſcere promtius eſt: etſi ne illæ quidem, quæ fuco uirium effectionumq; naturalium & ordinatarum cælantur, facile fallunt aliquem, niſi quis ſponte & ſua uoluntate decipi uelit.*

DE DIVINATIONE EXTISPICVM.

GRÆCI ἱεροσκοπίαν & θυτικὴν uocarunt considerationem hostiarum immolandarum ante & post mactationem, atq; uniuersim cum accuratam contemplationem eorum, quæ offerebantur ficticijs numinibus, tum notationem obseruationemq; aliorum, quæ intercidebant fortè dum sacra fierent, & diuinationem ex his coniectationemq; de numinum erga eos, à quibus sacrificia instituebantur, affectione & uoluntate, deue sequuturis euentibus prosperis uel aduersis. ἱερεῖα enim & θυσίας sacrificia nominabant, & θύτας καὶ ἱερεῖς καὶ ἱεροσκόπους τοὺς δι' ἐντόμων μαντευομένους quos Extispices speciei nomine Latini uocarunt.

Sacrificiorum Ethnicorum origo a sanctis Patribus.

Origo sacrificiorum Ethnicorum & totius ἱεροσκοπίας ex illis est ritibus, quos à principio sancti Patres, Adam, Seth, Nohe & filij, Sem, Iaphet & cæteri, usurparunt & piè religioseq; coluerunt, conseruarunt atq; exercuerunt, non autoritate arbitrioue priuato, sed iussu mandatoq; Dei.

Nam ut antè, ita post lapsum primorum parentum, cum Deus recepisset genus humanum uictus intercessione Filij, & uoluntaria sponsione obedientiæ integræ exoluendæ pro genere humano, eorumq; perpetiendorum atq; exhauriendorum,

rum, quæ illi perferenda fuiſſent in æternum: Tunc ergo, non uoluit genus humanum uel pecudum more uagari temerè, abſq; lege & noticia Dei Conditoris, uel petulanter fingere ex arbitrio numina & cultus: ſed tradidit promißionem de Meßia naſcituro ex muliere, conculcaturo caput Serpentis, & inſtauraturo genus humanum, ut fieret rurſus ναὸς ἅγιος καὶ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἐναργής: *In ea ſe & ſuam ille uoluntatem cum perſpicuè demonſtrauit, tum illuſtrißimis & euidentißimis confirmauit teſtimonijs.*

Ad hanc promißionem & hunc in ea patefactum Deum alligauit animos hominum, huic intentos eos atq; affixos eſſe uoluit, excluſis & prohibitis omnibus commentis alijs quibuſcunq;, & undecunq; ortis.

Atq; ut ante lapſum, quanquam clarißimam ſapientiæ & iuſticiæ lucem accenſam de æterna ſua luce, primorum parentum animis inſeuerat, quæ quid requireret, quæq; præſtari uellet immutabiliter oſtendebat: tamen peculiarem expreſſo mandato conſtituebat legem in oculos incurrentem, quæ iubebat eos abſtinere à fructibus arboris boni & mali, & in hac obſeruanda ſuam illos ſibi declarare probareq; obedientiam uolebat: Sic poſt lapſum, etſi & reſiduæ de prima luce ſcintillulæ, & paulo pòſt ſubinde repetitæ ac renouatæ noticiæ legis diuinæ, ſatis monebant quæ poſtularet Deus, quæ ipſi diſplicerent: tamen cum nouo modo, & aliter quàm initio ſe hominum generi patefeciſſet,

cißet, edita noua promißione, nouum etiam ei & singularem cultum adiunxit, nimirum certos ritus sacrificiorum certorum, quos retineri in sua Ecclesia, & reuerenter coli, tractari, ac peragi uera fide intuente promißionem his præfixam, id est fiducia uenturi Meßiæ, uoluit.

Sacrificia in quem vsum instituta diuinitus.

Non temerè, nec quòd delectaretur pecudum euisceratione & combustione, ritus tales instituit: sed cum uellet semper in Ecclesia extare beneficia Filij, euidentibus & sensui subiectis ceremonijs uelut consignata, singulari consilio & sapientia impresserat illis conspicuam promulgatæ promißionis imaginem, ut inter administrationem rituum, mactationem, immolationem, & recitationem præceptarum precum, hac oculis exposita & sensibus subiecta specie admonerentur de Meßia, qui ex promisso diuino nasciturus, & uera uictima futurus esset pro peccatis generis humani: & exuscitarentur hoc spectaculo ad cogitationem lapsus, tristißimarum pœnarum, restitutionis sui per Meßiam, immensi amoris & misericordiæ Dei.

Quem promißio pollicebatur, eum uelut picturis adumbratum sacrificia oculis contuendum proponebant.

Deinde occasione horum rituum, cum repeti memoriam promißionis aßiduè, & uera gratitudine celebrari tantum beficium: tum fidem coniunctam cum firma spe & expectatione Meßiæ, atq; inuocationem, exerceri uoluit. Eam ob causam, tum ut certò statuerent, uerè adesse Deum, specta-

req; & discernere inter ea, quæ ex uera fide proficiscerentur & ficticia, & idcirco maiore cura & reuerentia ea administrarent, & diligentius usq; ad natum Meßiam tuerentur & custodirent, frequentißimè sanctis Patribus ostendit sese accensis igne cœlesti uictimis.

Tandem uerò cum in eo populo, in quo à cæteris gentibus omnibus separato Ecclesiam sibi collegerat, politiam etiam certis legibus constitueret, eo fine, ut constaret certò, quæ gens Meßiam Mundo paritura esset: certa mandata de sacrificiorum ritibus, legibus & tempore dedit, eosq́; obseruari & peragi ad præscriptum uoluit accuratißimè, adeò, ut si intermissa ab aliquo, aut polluta, aut secus atq; institutum erat perfecta essent, is crimen subiret læsæ maiestatis diuinæ, & reus fieret æterni iudicij Dei: Siq́; ij qui præerant populo, profanationem non uindicassent, hoc expurgato sublatoúe, in idem crimen & pœnas easdem totus incideret populus.

Hos ritus cum ipsis differentijs sacrificiorum repetam paulo altius, ut quos uel ex primorum parentum ritibus retinuerint, uel à populo Dei mutuati sint Ethnici, quaue illos occasione tum deprauarint, tum ad nescio quæ significata detorserint, clarius conspiciatur.

Sacrificiorum diuinorum sex genera.

Describuntur autem in Leuitico sex genera sacrificiorum, diuina uoce repetita, & ex ore Dei per Mosen excepta & constituta, quorum tria ἱλασικά erant, non quòd mererentur ueniam aut condonatio-

condonationem culpæ & pœnæ æternæ, uel expiarent perpetrata scelera, & placarent iram Dei aduersus peccata generis humani: Sed uocabantur propiciatoria & fine & usu, quòd typi erant illius uictimæ, quæ Deo satisfactura erat pro genere humano: & quando fiducia eiusdem offerebantur, placebant Deo, & impetrabant quæ petebantur. Cæterum in illo populo ad hoc proderant, ut si ab illis exhiberentur qui in se crimen aliquod admiserant, testarentur uerè eos pœnitere de commisso crimine: Propterea hoc consequebantur illi, ne excluderentur à societate populi Dei.

ἱλαστικὰ seu propiciatoria sacrificia.

Differebant autem finibus.

Holocaustum διαλλακτικόν erat, & fiebat ad placandum Deum: Reliqua duo ἀπολυτρωτικά: redimebant enim pœnas certorum delictorum.

Holocaustum, ὁλόκαυστον & ὁλοκαύτωμα interpretes septuaginta, Lutherus Brandopffer/ Hebræi Olah nominant. Idem in Psalmo 51. Calil uocatur, quasi totum combustum, à Celil, quod significat consummatum est. Tota enim uictima, quam oportebat ex masculis uitulis, agnis, aut hœdis, turturibus, uel περιστεριδίοις eligi, καὶ ἄμωμον εἶναι, cremebatur & uelut in fumum uersa efferebatur in sublime atq; euanescebat: Quo significabatur, oportere hanc corruptam & fœda peccatorum illuuie contaminatam naturam destrui & renouari. Ad imitationem huius fiebat Græcorum τελετή.

Holocaustum.

Sacrificium pro peccato. *Sacrificium pro peccato, θυσίαν περὶ ἁμαρτίας interpretes, Lutherus* Sündopffer/ *Sacræ literæ Hasath nominarunt, quod est oblationem fecit pro peccato, uel expurgauit à peccato. Expiabantur hoc sacrificij genere peccata ἀκουσίως & ex errore aut ignorantia commissa.*

Victimæ quæ cædebantur, differebant ratione personarum, delictorum, & ritu mactationis. Sacerdos si hoc modo deliquisset, aut uniuersa multitudo, offerebat uitulum, cuius sanguine Sacerdos conspergebat septies tum uelum prætensum sanctuario, tum altare Domini, quod ante adytum seu Sanctum sanctorum collocatum erat: reliquum, ut fiebat in holocaustis, totum comburebatur: Non enim licebat uesci cuiquam, ne quidem Sacerdoti, earum uictimarum carnibus, quarum sanguine altare Domini conspergebatur.

Si Dux populi peccasset, caprum: Si de plebe quispiam, capram uel ouem Sacerdoti mactandam deferebat. Earum sanguine Sacerdos cornua altaris, in quo holocausta cremabantur perfundebat, reliquum omne proijciebat ad basim altaris. De cæsa uictima pinguedinem, quæ renibus adhæret περιτοναίῳ & ἐπιπλόῳ, cum renibus ipsis incendebat, de reliquijs rata portio ipsi cedebat: Non enim uel pinguedine, uel sanguine licebat uesci illi populo.

Delicti etiam qualitas uariabat rem offerendam, ut ex 5. Leuitici constat.

Sacri-

Sacrificiũ pro delicto, θυσίαν περὶ πλημμελείας καὶ πλημμελήματος, Septuaginta uerterunt. Est enim πλημμελεῖν iniquè quippiã & per iniuriam agere, hoc est, ἐξυβρίζειν. Demosthenes πλημμελεῖν εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ dixit pro piaculum facere. Hebræi Asam nominarunt, quæ uox significat delictum, peccatum, rem ream, à uerbo Asam, id est, deliquit. Vsus est ea uoce Esaias cap. 53: Ponet animam suam Asam pro peccato: Et sequitur Esaiam Paulus, Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, id est, rem ream. Lutherus uertit **Schuldopffer.** Fiebat autem ad expianda delicta ἑκούσια, quæ libera uoluntate, re deliberata, sine coactione & metu, committebantur: & mactabatur aries, cuius precium æstimabatur ex delicti magnitudine.

Sacrificium pro delicto.

Reliqua tria sacrificiorum genera εὐχαριστικά dici possunt. Eorum unum oblatio erat, duo ἀποπληστικά.

Εὐχαριστικὰ sacrificia.

Oblationem seu immolationem, seu libationem, Septuaginta δῶρον θυσίαν, Lutherus **Speisopffer**/ Hebræi Minha nominant. Erat genus εὐχαριστικόν, quo offerebantur & adolebantur, uel pugillus similæ oleo persperfus tectusq; thure: uel panes ἄζυμοι: uel Lagana ἄζυμα cocta in clibano & oleo oblita, quæ panes κλιβανῖται uocabantur: uel τηγανιστά, id est, frixa in sartagine: uel ἐσχάριτα, id est, in craticula tosta oleoq; perfusa: aut

Oblatio.

χίδρα, id est, aristæ ex primis & uirentibus adhuc decerptæ frugibus, leniterq; ad ignem ustulatæ & in farris morem confractæ & comminutæ, oleoq; madefactæ, & thure desuper copertæ. Partem harum rerum capiebat sacerdos, reliquum uniuerso cum thure incensum adolebat. Fermenti uerò mellisq; non licebat miscere quicquam.

Oblatio uelut honorarium munus de terra natis Deo exhibebat, eoq; testabatur à Deo esse uitam, fortunas, res uitæ necessarias, terræ fœcunditatem, salubritatem aëris, pacem, & gratias de tantis beneficijs deberi Deo: pertinebat etiam ad ministerij conseruationem & sustentationem Sacerdotum.

Hostia pacificorum.

Hostiam pacificorum, θυσίαν σωτηρίου Septuaginta, Danckopffer Lutherus, Hebræi Zeba Salomim nominant, id est sacrificium pacis, à Salom, quæ uox pacem significat. Celebrabantur enim ab ijs, qui Deo pro acceptis beneficijs gratias agebant, aut gratitudinem hac obedientia declarabant: Beneficia enim pacis nomine Hebræi efferunt: Et fiebat cæsis uel bobus masculis aut fœmellis sine discrimine, uel ouibus, uel agnis, uel capris, quas ἀμώμους esse oportebat.

Incendebatur autem sola pinguedo, περιτοναίῳ, ἐπιπλόῳ, renibus & cæteris detracta, cum ipsis renibus: reliquum auferebant ij, quorum erat uictima: idq; si debitæ gratiæ testificandæ causa sacrificium

crificiũ instituissent, ut ratum fieret & prodesset, eodem eos die uniuersum absumere oportebat: si ex uoto uel sponte mactassent, ante tertium: Tertio si quid reliquissent, id irritam reddebat mactationem, & ipsos præuaricationis reos peragebat.

Sacrificium laudis θυσίαρ αἰνέσεως Septuaginta, Hebræi Thoda, à Iada, id est, confessus est, nominant, Lutherus uertit **Lobopffer.**

Sacrificium laudis.

Differebat ab hostia pacificorum, quòd simul fiebat in hoc sacrificio & pecudum mactatio, & oblatio seu immolatio libamentorum, confeßionis causa: qua qui offerebant, testabantur se agnoscere & profiteri illum Deum esse æternum, uerum & uiuum Deum, distinctum ab omnibus commenticijs numinibus Ethnicorum, Conditorem rerum & generis humani, Dominum & huius populi, & Ecclesiæ ex hoc populo propter Meßiam collectæ, autorem illorum beneficiorum, quæ hic populus accepisset, & debere se ei obedientiam, gratitudinem & celebrationem beneficiorum perpetuam. Oportebat autem omnia sacrificia condiri sale consecrato, qui sal fœderis uocabatur, eoq́; accendi igne, qui in tabernaculo Domini asseruabatur & fouebatur, quem ex igne cœlitus immisso sacrificijs Mose & Aaronis susceptum fuisse conijcio, etsi nihil affirmo.

Sal fœderis.

Tradidit & commendauit initio hos ritus Deus ipse Patribus primis, ex quorum posteris aliqui ut Nohe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob &c. retinuerunt eos cum doctrina ipsa constanter & sancte,

quibus cum fœdus inijt data promißione, quòd amplificare familias posterorum tueriq; ac propagare uellet, & ex his ipsis nasciturum esse Messiam generis humani Redemtorem.

Tandem cum posteritatem eorum iugo solutam Ægyptio, & deductam in terram, quam multo antè Patribus promiserat, legibus obligaret atq; imperio, ne sine ordine politico dissolutè uiueret, de integro etiam leges sacrificiorum, sed illi politiæ quam meditabatur & extruebat accommodatas, repetijt inter cæteras distinxitq;, & describi atq; imponi populo per Mosen curauit: tum ut scirent non humana conditas autoritate, sed diuinitus constitutas esse atq; sancitas, ad easq; obseruandas & exequendas se astringi: nec licere cuiquam aut negligere uel uiolare has temerè, aut diuersas ab his excogitare, & easdem inde usq; à Mundi exordio Patribus in usu fuisse: tum ut inde sacerdotes uictitarent ac sustentarentur, qui cum Deus occupatos eos uellet esse cura ministerij, id est doctrinæ & ceremoniarum, non poterant uacare quærendis parandisq; rebus ad uitam necessarijs: Et iustum fuit ali ministros Dei sumtibus illorum, quorum gratia diuinis rebus operam dabant & seruiebant.

A diluuio igitur, cum Nohe & filij ipsius instaurassent genus humanum, erudierunt id de his tantis rebus procul dubio accuratißimè. Multi ex familia Sem & cæterorum, hanc à maioribus communicatatam hæreditatem sanctam & salutarem

uicißim

uicißim ea, qua decuit, religione, reuerentia, fide & pietate, ex se natis nepotibus tradiderunt, ita ut continua sit serie propagata usq; ad constitutionem politiæ Israëliticæ. Plurimi uerò petulantia & Epicureo contemtu, aut negligentia, quòd leuius afficerentur tantis rebus, quantas hæc doctrina complectebatur, aut studio nouitatis, & Diaboli impulsu ac persuasu, corruptam maiorum hæreditatem abiecerunt & aboleuerunt.

Abolitionem doctrinæ mox consequuta est ueri Dei obliuio. Ex hac nata prodigiosa commenticiorum numinum multitudo. Quanquam enim & proprio animorum iudicio, & naturæ totius præstantia conuicti, fateri cogerentur, non ex bruta materia hoc Mundi corpus prosilijsse, nec temerè suoúe nutu in hunc confluxisse ordinem, nec casu regi sustinerique. sed oportere esse Architectum, qui id & initio uelut tornauerit in æquabilem illam rotunditatem, & gubernet ac sustentet, & eundem oportere esse omnipotentem, sapientem iustum, bonum, uindicem scelerum: tamen tantum inualuerat nata ex peruersitate deprauatæ naturæ ad superstitionem propensio, ut contra illa argumenta, sensa, statutaq; animorum suorum, & euidentia totius naturæ testimonia, autorem ipsum aspernarentur, & creaturis in Dei locum, uel suo ductu, uel Diaboli ex occasionibus aliquibus persuasu, assumtis adhærescerent: Οἱ γνόντες τὸν θεὸν *(ut Paulus inquit)* οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ

εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν.

Daemonum cultus.

Nec ſatis eis fuit creata corpora in Deos conuertiſſe: ſed ipſos etiam Dæmones coluerunt: & quocunq; in loco uel inſolitum quid accidiſſet, uel inuſitata ſpecie apparuiſſent Dæmones, illi peculiaria adeſſe numina, eaq; ipſa ne iraſcerentur neglecta, ſacrificijs demulcenda, retinendaq; in officio & concepta beneuolentia, cenſuerunt: quandoq; quos cultus, quæue ſacrificia expoſcerent, ipſi Dæmones ex aſcititijs, quibus comparebant, figuris edicebant.

Græcorum commenticia numina.

Hinc Græcorum, quorum poſt Ægyptios uanitas præcipua celebratur ac ſuperſtitio, commenta nata, qui cœlo Iouem, mari Neptunum, intimis terræ cauernis & receßibus Plutonem, incluſerunt & præfecerunt: Singulis rurſus alios infinito numero adiunxerunt: Saturnum & Cybelen Ioui, item Mercurium, Apollinem, Martem, Iunonem, Mineruam, Venerem, Dianam: Neptuno Nereum, quem ἀλκμάνα *&* πόρκον *nominarunt, Latini Portumnum: Et cohortes Nympharum, quarum aliæ* νηρεΐδες *&* ναϊάδες, ποταμίδες *aliæ, aliæ* κρηνητίδες *uocatæ ſunt, quòd uel mari, uel*

uel fluminibus, uel fontibus insidere ac præesse putarentur. Coluerunt & ἀλσιτίδας dictas Nymphas, & ὀρεάδας, δρυάδας, ἁμαδρυάδας, *Napeas, Agapeas, quòd singulis in natura corporibus adesse peculiare numen existimarent, & eam opinionem Diabolus numinum illorum sese specie ostentans auxit & confirmauit.*

Romanorum ficticia numina.

Nec pauciores Deos Romani habuerunt, inter quos recensentur Dij maiorum gentium, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Iupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo, Penates, Iuno & Minerua: Dij communes, Mars, Bellona, & Victoria: Dij geniales, Terra, Aqua, Aër, Ignis, Sol, & Luna, quibus natali suo die, quisq; sacrum faciebat, quòd rerum gignendarum & producendarum uim habere crederentur: Genij duo, Lares, quos priuatarum rerum, triuiorum, uiarumq; & urbis curam agere opinio erat, unde & Præstites nuncupabantur, & inferiores ac minorum gentium Dij: Dij indigetes, qui ex hominibus, propter eximias belli & pacis artes ac benemerita, inter Deos erant relati. Dij patrij & tutelares, & reliquum genus Faunorum, Syluanorum, Satyrorum, Lemurum. Varro qui Ethnica numina præcipua conquisiuit diligentia, supra triginta millia commenticiorum numinum reperisse se annotauit.

Extincta igitur doctrina, & deleta ex animi memoria ueri Dei, etsi retinuerunt Ethnici umbras sacrificiorum: tamen cum non regerentur amplius

plius norma uerbi diuini, ideoq́; neſcirent, quo eſſent conſilio inſtituta, & quo ſpectarent, quidue monerent, tum mutarunt ueteres ritus, uel abrogatos prorſus, uel nouis ac ſubditititijs confuſos, pro conditione numinum, quibus decernebantur: tum excogitarunt rationem ex uictimis æſtimandi occultos numinum ſenſus alienos aduerſosq́;, aut propicios & addictos, quæue ſequutura eſſent, ſecunda ne an contraria, uſurpatis ſignorum loco fortuitis aut ſine ratione temerè conſtitutis indicijs errore ſtultiſsimo: quod eos neceſſe fuit facere: alioquin enim in iſta Dei ignoratione dubitaſſent perpetuò, quæ expectanda eſſent, quæue ſibi de numinibus pollicerentur ac perſuaderent.

Rationem & interpretationem ſignorum mox confirmauit Diabolus.

Iudicia in Ethnicorum ſacrificijs vnde nata.

Exiſtimo autem his comminiſcendis poſt amiſſum uerbum præbuiſſe occaſionem Ethnicis obſcuram memoriam miraculorum, quæ ad ſacrificia ſanctorum Patrum exhibuerat Deus ſæpiſsimè, inflammatis cœlitus uictimis, approbatisúe ac ſuſceptis quæ placerent, uel contrà repudiatis, quæ diſplicerent, certis atq; euidentibus teſtimonijs.

Talis itaq; Sacrificiorum Ethnicorum origo eſt. Collegit Eccleſiam Deus ex genere humano uoce promiſsionis inde uſq; ab initio mox poſt editam promiſsionem, qua recepti ſunt Adam & Eua: & eodem modo id eſt miniſterio Euangelij, & non aliter, ſemper colligit Eccleſiam. Ac ſemper addidit promiſsioni externa ſigna, quibus ceu ſpe-

ctaculis

ctaculis quibusdam, per oculos etiam confirmaretur in mentibus certitudo promißionis & assensio.

Etsi autem de signis ante diluuium non multa extant scripta: uictimarum tamen de cœlo inflammationem in sacrificijs certum fuisse signum non est dubium. Imò fuerunt ipsæ, quæ offerebantur, uictimæ signa testificantia de promisso Mediatore, qui esset futurus uictima uera pro peccatis generis humani. Et consentaneum est plura alia ad ritus sacrificiorum, quos Deus Patribus tradiderat obseruandos, testimonia illustria & admiranda edita fuisse.

Signa promißioni addita ante diluuium.

Deinde cum promißio renouata est & restricta ad posteritatem Abrahæ, additus est promißioni, signi & Sacramenti loco, ritus Circumcisionis.

Cum enim promißio faciat mentionem seminis, ideo in ea parte corporis signum μνημονευτικὸν & δεικτικὸν uictimæ, ex posteritate Abrahæ nascituræ, institutum est. Ceremoniæ uerò Leuiticæ, & sacrificiorum ritus, multa habuerunt euidentia signa, inter quæ fuit mactatio agni Paschalis.

Tandem natus de Maria uirgine Meßias, Sacramenta Baptismi & Cœnæ Dominicæ ipse instituit & Ecclesiæ tradidit, tanquam pignora seu sigilla completæ promißionis & exhibiti Meßiæ. Ita Ecclesia semper uoce Promißionis & Sacramentis constituta, & à cæteris est distincta gentibus. Et sancti Patres, Prophetæ, horumq; pij & eruditi

eruditi auditores, intellexerunt differentiam inter Promißionem Gratiæ ac Fidem nitentem promisso Mediatore, & uerum usum signorum. Sed magna multitudo omnibus ætatibus, cum abolita doctrina de promißione Mediatoris & de iusticia Fidei, uel sua negligentia ac securitate, uel Diaboli impulsu aut seductione, tum hac amissa, uerum signorum usum multis modis deprauauit. Ea est enim humanorum ingeniorum fragilitas, ut si non rectè & aßiduè doceantur de Deo & uero signorum in oculos incurrentium usu, mox solis inhærerant signis, eaq; & numero & superstitione cumulent.

Sacramentorum vsus multipliciter deprauatus.

Alij signa uerterunt in numina: ut Chaldæi & Persæ ignem finxerunt esse ipsum Deum, quia audierant igne delapso cœlitus incensas esse uictimas.

Caldaei et Persae ignem Deum finxerunt

Alij finxerunt ritus esse opera, quæ peccata expiarent, & placarent offensa numina: & hac opinione cumularunt ritus tales, nec tantum ceremonias nouas, sed & noua numina & nouos Deos excogitarunt.

Alij petulantes natura & ἄθεοι, quod de his reliquum fuit, inuoluerunt fabellis & anilibus somnijs.

Alij arguti natura, & ritus ipsos, & assutas his opiniones impias, alio concinniore prætextu oblitas, ita uenditarunt imperitis, ut cum quadam sapientiæ specie, maiore cum applausu exciperentur, amarentur ac retinerentur. Vsitatum est enim profanis

anis ingenijs prætextu ſapientiæ ſtruere inſidias & offundere bellas perſuaſiones, ſtabiliendæ impietati accommodatas.

Ita factum ut doctrina amiſſa Ethnici retinuerint de Deo, de doctrina cœleſti, de Sacramentis additis doctrinæ, de ueris Dei cultibus, mera ſomnia: de externis ceremonijs, umbratiles ritus ſacrificiorum, atq; eos ipſos multipliciter deprauatos, & nouorum excogitatione uariatos atq; amplificatos in immenſum. Et quidem ex Patrum religione Ethnicas ſuperſtitiones, illius obliuione, & deprauatione eius quod ex illa conſeruatum eſt, natas eſſe, uel ſolæ numinum Ethnicorum appellationes profectæ à Patribus argumento eſſe poterunt. Coluerunt ignem Chaldæi & Perſæ tanquam Deum, quem Orimaſda uocarunt, quaſi ignem ſanctum uel lucem diuinam, ex Orim heſed: Græci & Romani ἑστίαν ſeu Veſtam, quæ appellatio ſignificat ignem Domini, ex Eſch ia. Vtriſq; ut ratiocinor huic cultui uſurpando ac celebrando cauſam præbuit memoria inflammatarum cœlitus uictimarum. Saniores etiam hoc exiſtimo ſignificare uoluiſſe, quòd ſit Deus æterna lux: uel hæc ipſa, quæ in totum fuſa Mundi Syſtema, ſuprà conſtituit diſcrimina corporum τῶν ἐνεργείᾳ διαφανῶν, infrà & τὰ δυνάμει διαφανῆ traijcit ac complet, & τὰ ἀδίοπτα ſeu obſcura ſubiens aliquo ſplendore imbuit: uel alia quæpiam abdita atq; inacceſſa lux.

Appellationes numinum Ethnicorum a Patribus profectæ.

Orimaſda idolum Perſicum.

Veſta Romanorum.

Græci & præcipuè Athenienſes ἀθηνᾶν coluerunt,

erunt, quam & παλλάδα uocarunt. Eadem à Romanis culta est Mineruæ nomine. Ridiculas admodum his nominibus Græci affinxerunt Etymologias, cum disputant dictam ἀθωνᾶν, uel quasi ἀθρωνᾶν τινα οὖσαν, παρὰ τὸ τὸν νοῦν ἀθρεῖν, quòd mentem ad certum fixumq; & euidentem contuitum rerum dirigat: uel παρὰ τὸ θῶ, quod est θηλάζω, unde ὄνομα ῥηματικὸν ἡ θηλάζουσα, & si præponatur τὸ στερητικὸν α, ἀθωνᾶ, quòd sine matre ex cerebro Iouis sit nata. Sic Palladis nomen deriuant uel παρὰ τὸ ἀναπεπλάχθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ διὸς, quòd ex cerebro Iouis prognata sit & formata: uel παρὰ τὸ ἀεὶ πάλλειν καὶ κραδαίνειν τὸ δορὺ, à uibranda continenter hasta. Ridiculæ sunt omnino deriuationes istæ. Nam dubium non est, appellationes peregrinas esse, & ex Patrum religione acceptas ac conseruatas. Appellatio ἀθωνᾶς ualde cognata est uocabulo Adonai, quod nomen est ueri Dei: ita ut penè non dubitem originem inde esse, uocabulo post rem, id est, agnitionem ueri Dei, amissam translato in aliud numen commenticium. Vel est à Thanim, quæ uox Draconem significat, ut alludat ad historiam seductorum à serpente primorum parentum, cuius memoria ut propagaretur ad posteros, consentaneum est certa sacrificia à Patribus instituta fuisse, quibus agerentur gratiæ Deo de promisso Mediatore, qui sit conculcaturus caput serpentis. Constat autem Athenienses coluisse Idolum effigie Draconis, de

Ἀθωνᾶς Etymologia

Palladis Etymologia.

quibus

quibus celebratum eſt, quòd exhiberent cultus diuinos, atq; obſequia præſtarent tribus peßimis rebus, Draconi, Noctuæ & Populo.

Palladis appellatio eſt à Pale, quæ uox Hebræis ſignificat admirabile quiddam ſeu miraculoſum. Et Διὸς apud Græcos, Iouis apud Latinos nomen, idem eſt cum Hebræorum Iehoua. Cum autem in fabulis Græcorum ſit, Mineruam progenitam eſſe ex cerebro Iouis, moueor & appellationibus & fabuloſo ænigmate, ut exiſtimem huic occaſionem dediſſe obſcuram memoriam doctrinæ ſanctorum Patrum de Dei eſſentia & tribus perſonis diuinitatis, ſed non intellectæ ab Ethnicis. Videtur omnino alludere ad æternam & uerè cum ſtupore admirandam generationem Filij, patefactam Patribus diuinitus, qua Pater æternus, qui eſt mens æterna ἄναρχος καὶ ἀγέννητος, gignit ab æterno Filium coæternam & ὁμοούσιον imaginem ſui, καὶ λόγον θεόν. Eſt enim cerebrum ſedes mentis & fons cogitationum, quibus formantur imagines rerum, ſed euanidæ. At Pater æternus æterna mens gignit Filium λόγον καὶ εἰκόνα συναΐδιον, non euanidam ſed οὐσιώδη.

Ita præcipua pars doctrinæ Patrum de Dei eſſentia, & de diſcrimine perſonarum Patris & Filij, in fabellam commutata excidit animis hominum, atq; ex omni memoria euanuit apud Ethnicos: ipſum uerò fabuloſum ænigma reſedit in iiſdem & perdurauit.

Isidis cultus & Etymologia.

Isidem Ægyptij eodem sunt prosequuti cultu, quo beatam uirginem Dei genitricem Pontificij. Institutum hunc cultum ratiocinor ex tenui, ut ita dicam, aura famæ, quæ fuit reliqua, de muliere paritura filium generis humani Redemtorem. Significat enim Isis seu Ischa uirginem aut fœminam.

Iouem penè omnes gentes inter numina habuerunt, & præcipuis affecerunt honoribus, tanquam cæterorum principem. Conseruata est enim memoria uocis Iehoua cum obscuro de uno uero Deo somnio, & post abolitam doctrinam, huic uno uero Deo addita sunt magna agmina commenticiorum numinum.

Nomen ἥρας apud Græcos haud scio an non sit idem cum usitata Latinis uoce Hera, id est, domina, quæ utraq; Hebræam sapit originem, unde & Er dicitur Hebræis, qui Latinis Magister ac dominus.

Iani nomen est à Iauan, qui pater fuit gentis utriusq; Græcæ & Latinæ. Et quæ suprà de oraculis Iouis Hammonis ac Dodonæo commemoraui, deq; Sibyllis, planè Hebræam originem referunt, & conuincunt Ethnicas religiones ex prima & antiquißima Patrum religione, sed ea deprauata, ortas esse.

Gigantorum fabulæ origo.

Fabulam de Gigantibus, aggestione & accumulatione montium extructuris aditum ad cœlos, & Iouem inde deturbaturis, uidetur peperisse mentio Gigantum in Genesi, & historia de impe-

di ta

dita diuinitus exædificatione turris Babylonicæ. Et idem significat uox Titanes, quod Gigantes seu γηγενεῖς. Tit enim terra est seu humus.

Ita peruenerunt ad Ethnicos pauca quædam & nuda nomina ex doctrina & historijs Patrum, eaq; & mutilata & fabellis obscurata, & corrupta figmentis peregrinarum opinionum, & prorsus obruta superstitione: inde tamen manasse agnosci ac iudicari potest.

Auxerunt autem & commenticiorum Idolorum numerum, & religionum deprauationem, regnorum mutationes gentiumq; translatarum commixtiones, aut sponte nouas sedes & noua regna quærentium migrationes.

Ethnicorum numina aucta gentium commixtionibus & regnorum mutationibus.

Omni tempore enim mutationes receptarum & usitatarum religionum commouerunt Imperia & Respublicas, & causas præbuerunt mutationibus: Cuius rei exempla sunt Regna Sarracenica, Persica, Turcica, occasione dissidiorum in religione auulsa ab Imperio Romano, & ex his conflata atq; constituta: Aut uicissim, cum mutatis Imperijs uel deductis colonijs, religionum innouationes inuectæ, ex commixtionibus gentium inter sese ac confusionibus, religionum perturbationes ac confusiones natæ sunt mirificæ & tetræ, quas ueritatis ac lucis cœlestis obscurationem & abolitionem sequi necesse fuit.

Ex religione populi Dei aliquid in suas religiones, iam ante uitiatas multipliciter, assumserunt circumsiti undiq; & proximi huic

ἀπόγονοι Ægyptij, Phœnices, Syri, Aſſyrij: Ab Ægyptijs & Phœnicibus plurima acceperunt Græci: A Græcis Romani: quæ nouorum colonorum aduentu importata, plantataq; & propagata eſſe, non eſt dubium.

Quantum Græcæ ſuperſtitioni acceßiſſe putamus ex ea religione, quam ex Ægypto allatam uſurpauit Inachi poſteritas, Danaorum à Danao initio, mox Perſidarum à Perſeo, tandem Heraclidarum ab Hercule celebrata appellationibus? Quantum ex ea, quam à Phœnicibus adduxit Cadmus?

Inachi filiam perhibent fuiſſe Ino, quæ appellatio Hebræis ſeu fatum ſignificat ſeu fortunam. Inachi nomen ex Ino & Achim compoſitum, fratres fortunæ uel fortunam fratrum denotat. Ex Achim natum eſt Achæorum nomen. Achæi id eſt fratres: quod nomen uſurparunt, qui ex Ægypto coniuncto confertoq; agmine profecti, ſicut Argonautæ, inuaſerunt Peloponneſum, dederuntq; nomen parti, quæ uocata eſt ἄργος, ab Argo, quæ uox nauem ſignificat Hebræis, unde Argiui dicti, quaſi nautæ aut nauigijs aduecti.

Danai nomen iudicem ſignificat à Dan. Pelaſgos dictos uolunt Græci quaſi πελάργους, quòd uagati ſint Ciconiarum ritu & more. Sed cum uetuſtißima ſit appellatio, Hebræa origine ex Palah deriuatam puto, ut ſignificet gentem coloniarum deductionibus auulſam à reliquis, & diſperſam hinc inde, ac riuulorum inſtar diſtributam: Vt prorſus

prorſus idem ſignificet Pelaſgus, quod ἄποικος ſeu colonus, uel ἀπὸ τοῦ πέλας ἄγεσθαι.

Eſt autem antiquitus Peloponneſus uocata Pelaſgia, & multo antè Apia, etiam, ut exiſtimo, ab Hebræa uoce Abim, quaſi futura ſedes patria poſteritatis propagandæ ex ea gente, quæ aliunde aduecta terram occupauit. Et referunt Græci originem uetuſtiſsimorum colonorum ſuæ terræ in Ionas & Pelaſgos.

Athenienſes ſe Ionas eſſe iactitarunt καὶ αὐτόχθονας. Reliquæ Græciæ incolas uetuſtos pleroſq; appellarunt Pelaſgos, quaſi ἀποίκους & colonos Ionum. Et ex Pelaſgis Arcades appellarunt, qui montana incoluerunt, quaſi inhabitatores montium ſeu montanos, appellatione facta ex Har & Kinen, unde Ken nidum ſignificat.

Cadmum ex Phœnicia in Græciam multo pòſt appulſum Thebas condidiſſe, omnium conſtat conſenſu: Ibidem & poſteritas eius diu regnauit uſq; ad Telemachum ſeptimum ab Oedipo, qui collectis ex Thebana terra copijs, in Siciliam transfretauit. Quartus ab hoc Telemacho fuit in Sicilia Theron, cuius meminit in ſecunda Oda Olympicorum Pindarus.

Filias Cadmi fuiſſe narrant Ino & Semelen. Ino ut ſuprà dixi fatum ſignificat: Semele imaginem ſeu ſculptile: Cadmus Orientalem ſeu aduenam ex oriente: Theba arcam, ſeu nauim forma arcæ, Vnde Thebani dicti, quaſi nautæ aut nauigijs adducti.

Phœnicum colonia fuit & Carthago: Carthaginensium Byzantium. Carthago sic dicitur quasi Cariat ia, hoc est, ciuitas Dei. Byzantium quasi emporium, à Beth zona, quod est domus Cauponæ. Infusæ sunt in Græciam & aliæ gentes Asiaticæ, ducibus Tantalo & Pelopida, à quo Pelopidarum posteritas deriuata tenuit Argos, usq; ad Heraclidarum reditum in Peloponnesum.

Latini a Græcis propagati.

A Græcis propagata traditur gens Latina. Horum enim colonijs primo impletam esse scribunt terram, quam à situ Hesperiam uocarunt. Vetustißimi in hac gente celebrantur Oenotri orti ex Arcadibus & Pelasgis, & Tyrrheni Ionum coloni. Ab Oenotris descenderunt Aborigenes, peruetusti Italiæ cultores. Accesserunt ad hos noui subinde coloni, ut qui duce Euandro ex Arcadia transierunt in Italiam, & post reditum Heraclidarum ex Heliaca: Itemq; ex Asia educti ab Æneа Dardani, ab Antenore Heneti.

Religionum varietas vnde nata.

Vt autem gentis, ita & religionis Latinæ origo fuit ex Græca partim, partim ex peregrinis religionibus. Nam cum infusis nouis colonis, semper noui aliquid usitatis ritibus & uetustate roboratis accesit opinionibus. Idem omnibus gentibus accidit extra populum Dei, quæ de confluxu aut complicatione diuersarum gentium, aut translatione harum facta, aut irruptionibus bellicis, aut connubiorum contractione, tandem coierunt ac uelut coaluerunt in unam gentem. Inde tanta religionum uarietas ac dißimilitudo: tantum opinionum,

opinionum, superstitionum, numinum & cultuum Chaos extitit: quas sine Dei uerbo, & contra hoc, ex multiplicibus ueteribus & nouis ritibus temerè consutas atq; consarcinatas, non obscurum est omnes à Deo uero & illa Fidei Regula, quam doctrina cœlestis constituit, aberrasse.

Has comitata est obstinata animorum cæcitas: Hæc nouis subinde furoribus Diaboli accumulata eò usq; inualuit, ut homines noua numina & cultus nouos, eosq; portentosos prorsus & abominandos, cumq; immanitate coniunctos, condentem Dæmonem, ac turpissimarum & fœdissimarum libidinum aut demonstrantem occasiones, aut præcipientem commixtiones, cupidissimè ac religiosissimè audirent & sequerentur.

Neq; dubium est, multa numina de indicio Diaboli suscepta, & rituum plurimorum leges, hoc dictante exceptas esse ac descriptas.

Pan qua occasione cultus Athenis.

Pausanias autor est Pani apud Athenienses locum inter numina Attica, & honores decretos fuisse diuinos, tali occasione, quòd cum nuncium Philippidem ad Lacedæmonios misissent de Persarum in Atticam irruptione, hic reuersus retulisset, Lacedæmonios minus maturè copias educturos esse, quòd religione impedirentur cum exercitu exire, antequam Luna orbem complesset: Sibi uerò ad Parthenium saltum Pana obuiam factum, qui se Atheniensibus in pugna ad Marathonem præsto futurum sit pollicitus.

Sacrorum ratio a Numa Pompilio instituta.

Sic Romana monumenta Numam Pompilium referunt, de consilio & monitu Ægeriæ Nymphæ, totam διάταξιν τῶν ἱερουργιῶν *distribuisse in classes octo, & totidem constituisse* συμμορίας *sacerdotum, qui his ritè tractandis atq; administrandis præessent.*

Prima claßis sacra complectebatur κοινά *seu* πολιτικά, *pertinentia ad Curias singulas, quæ exercebant Curiones* φρατράρχοι ἢ λοχαγωγόι *Græcis dicti. Secunda pertinebat ad Flamines seu* στεφανηφόρους. *Tertia ad Tribunos Celerum. Quarta ad Augures. Quinta ad uirgines Vestales. Sexta ad Salios. Septima ad Feciales seu* εἰρηνοδίκας. *Octaua ad Pontificem maximum.*

Rhodijs conflictantibus cum difficultatibus quibusdam inexplicabilibus humanæ sapientiæ, & petentibus remedia à Dæmone Delphico, renunciatum est, tunc desituram calamitatem, si Phrygum exemplo placarent sacrificijs impurißimis Adonin, qui semetipsum præ furiosi amoris impatientia euiscerarat. Oraculi uerba sunt:

Ἄττιν ἱλάσκεσθε μέγαν θεὸν, ἁγνὸν ἄδωνιν, ὄλβιον.

De Alexandro, in Asiam ituro contra Persas, sciscitantibus Amphyctionibus responsum est:
ζῆνα θεῶν ὕπατον καὶ ἀθηνᾶν τριτογένειαν, τιμᾶτε βροτόεντι ἐν σώματι κρυπτὸν ἄνακτα: ὃν γονέεσιν ἀρίστοις ζεὺς μὲν ἔσπειρεν ἀρωγὸν εὐνομίης θνητοῖσιν Ἀλέξανδρον βασιλῆα.

Talia

Talia prodidit cum ut Idolatricos cultus augeret Diabolus, tum ut adularetur Regibus.

Quid uerò turpius fuit ijs ſacris, quæ Græci θεοφορήσεις, κορυβαντιασμοὺς βακχείας, διαπαννυχιασμοὺς in templis uirorum cum mulieribus, Bacchanalia & Lupercalia feſta Romani, uocarunt?

Semper enim Idolatriam libidinum portentoſæ confuſiones, & omnis generis enormia ſcelera alia ſequuta ſunt, ſicut & Paulus teſtatur: Et cum oppreſſa doctrina Euangelij ſemper legis etiam diuinæ noticia & autoritas, uel obſcurata elanguit, uel fracta proiectaq; concidit: ut ſola ſemper Eccleſia Dei legis noticiam illuſtrem habuerit & explicatam, ſolaq; uſum legis rectè intellexerit atq; exercuerit.

Idolatriam libidines & alia ſcelera comitari.

Deniq; ita ſemper accidit, ut ab una & perpetua doctrinæ norma, quam proponunt Lex Dei & Euangelium, quicunq; diſcederent, ij protinus & ab illo itinere, quo rectà ad Deum ducimur, depulſi deuiarent, & id, quo niteretur animus, amitterent, cumq; perpetuis conflictarentur dubitationibus, nec regerentur amplius uoce legis diuinæ, ſed incitati à Diabolo ruerent, quò excæcatæ mentis erroribus & cupiditatum flammis impellerentur.

Et ſicut dicitur ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, συμβαίνει τὰ ἄλλα: ſic mox, uelut cum tempeſtate, omni tempore, horribilis caligo impiarum opinionum ac ſuperſtitionis & licentiæ, lucem ueritatis

obruit, cum uel leuiter mutatæ religiones à præscripto canone semel degenerarunt.

Ethnicas autem religiones hoc modo, ex primorum Patrum quam à Deo acceperant religione, initia sumsisse, & degenerasse paulatim, magis magisq; augescente superstitione, & longius à norma diuina recedentibus opinionibus hominum, minus mirum uidebitur, si eodem modo ex Iudaica Saracenicam, ex Apostolica Pontificiam, natas deriuatasq; considerauerimus.

Pontificia religio quomodo irrepserit.

Nam ut de sola Pontificia dicamus, si ad doctrinam ab Apostolis & horum successionibus traditam, si ad introductos ab his & usurpatos ritus, si ad constitutam ac canonibus descriptam piarum Synodorum decretis disciplinam primæ Ecclesiæ ab Apostolorum ætate, & sanctorum exercitiorum quæ tunc uiguerunt consuetudinem, contulerimus initia, progreßiones, & incrementa religionis Pontificiæ, dißimile nihil reperiemus.

Cœpit mutatio religionis Apostolicæ à doctrinæ deprauatione, & quidem partis eius præcipuæ de Filio Dei, quæ fidei nostræ fundamentum est, quo labefactato labascere ac nutare, conuulso & euerso ruere necesse est cætera omnia: mox contagio serpente, corruptio paulatim progressa reliquas etiam corripuit & infecit partes eò usq;, donec nouis & commenticijs opinionibus totum compleretur & contaminaretur doctrinæ corpus.

Doctrinæ corruptionem comitata est rituum ceremoniarum ac totius ἱερατικῆς τάξεως & εὐνομίας

εὐνομίας & disciplinæ ad abusum ac superstitionem inclinatio, quæ cum semel inuecta cœpisset agere radices ac confirmari, non ita multo pòst deuentum est eò, ut de traditionibus Apostolicis & Synodorum, sola ociosa rituum spectacula retinerentur: collaberetur uerò & intercideret usus, ad quem instituti erant, & ijs quæ retinebantur, affingeretur noua superstitio, & admiscerentur autoritate & arbitrio priuato, sine Dei mandato noui alij atq; ineptiores ritus, aliqui etiam blasphemi in Deum & impij.

Tandem cæcitate aucta processum est ulterius. Nam & noui atq; Idolatrici cultus, inuocationes Sanctorum, adorationes panis & statuarum, Missarum celebrationes, abusus creaturarum & uerbi diuini in consecrationibus, & plurima alia prorsus Ethnico more producta ac recepta sunt, & addita est libidinum impunita licentia idolomaniæ assecla, & acceßit atq; inualuit usus artium Diabolicarum: Deniq; regnauit in profundißima caligine superstitio, eodem penè quo apud Ethnicos septa instructaq; satellitio, abusuum, Idolatriæ, flagitiorum, libidinum, præstigiarum Diabolicarum multiplicium.

Ecclesiæ ritus in recipiendis lapsis.

Fuerunt in Ecclesia olim spectacula, quibus recipiebantur lapsi. Stabant hi aliquot diebus extra locum Cœnæ, ut expositi oculis totius Ecclesiæ, cæteris exemplo essent, quo commonefacti fierent diligentiores in precando & regendis moribus. Hæc spectacula nominabantur ἐπιτίμια & satisfactiones,

factiones, & erant ritus ab hominibus exempli causa instituti, nihil pertinentes ad remißionem culpæ & pœnæ æternæ, aut ullarum pœnarum, quibus Deus peccata hominum punit. Consuetudo autem sumta fuit à uetustis Patribus, cuius umbram & Ethnici retinuerunt, qui homicidas in exilium eiectos uolebant gerere signa reatus, ut gerit Orestes, item Adrastus, quibus admonerentur homines uitandum esse eorum conuictum.

Hos antiquos ritus finxerunt Monachi merita esse coram Deo: Et longa tela est mendaciorum: Dicunt culpam ita remitti, ut pœna æterna mutetur in pœnas Purgatorij, ac pœnas Purgatorij compensari his ritibus, quos nominant satisfactiones, & has redimi sinunt pecunia, emtis, ut uocant, indulgentijs.

Ac ut quæstus esset maior ex sacrificijs funebribus, dixerunt oblationem Missarum longè præstantiorem esse omnibus satisfactionibus. Hæc deliramenta horrenda sunt cogitatu.

Lauandi consuetudo apud Ethnicos & Turcas vnde nata sit.

Fuit consuetudo uetustis Patribus ante tractationem sacrorum abluere corpora, quam consuetudinem conseruarunt Iudæi, qui multum utuntur lotionibus. Imitati Patres Ethnici usurparunt easdem creberrimè, non tantum ad eluendas corporum sordes, sed etiam ad expiationes scelerum & expurgationem inquinamentorum, si quæ corpori contaminato libidinibus, cædibus, rapinis, aut alijs similibus, adhæsissent. Quibusdam etiam sola aspersio aquæ inter Februa fuit.

Romæ

Romæ olim ad portam Capenam, postea Appiam uocatam, aqua quæ Mercurio sacra fuit, alij alios aspergebant, ut hac conspersione abstergerentur & delerentur ceu inustæ corporibus notæ deformitate flagitiorum, ac præcipuè periuriorum. Tali perfusione seu ablutione Peleus Patroclum absoluisse, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris Phoci, & Ægeus Medeam à cæde liberorum, traditur. Hoc ritu Orestem expiatum esse à cæde matris Clytæmnestræ, Pausanias refert in Corinthiacis.

Ritus expiationum Ethnicarum.

Deniq; piaculum & nefas esse ducebatur, aliquid sacri attrectare, nisi uel corpore lustrato, uel aquæ ad usus sacros comparatæ effusione ceu consecrato. Sic Æneas apud Virgilium

Ter socios pura circumluit unda
Spargens rore leui.

Et idem ceu multa cæde pollutus ad patrem Anchisen inquit,

Tu genitor cape sacra manu patriosq; Penates,
Me bello è tanto digressum & cæde madentem
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero.

Idem mos lustrandorum corporum Turcis in usu est: hoc enim extergi luem peccatorum, & tolli labem omnem, persuasum habent, de propagata à maioribus & inueterata opinione. Ideo & lauationibus utuntur creberrimis, & templa ingressuri sua, priusquam pedem inferant, aqua sese,

quæ

quæ in aditu amplo uase ad hos usus adseruatur, perluunt.

Aqua lustralis pontificiorum.

Ab hac Ethnica superstitione quid differt usus aquæ lustralis in templis Pontificiorum: qui eo magis uituperandus est & condemnandus, quòd ab eo probatur atq; usurpatur populo, qui Ecclesiæ titulum sibi uendicat: & usurpatur non tantum cum Ethnica & falsa persuasione, quasi à sordibus & labe peccatorum corpora repurgata præparet ad sacras & Deo placentes actiones: sed cum ritu etiam incantationum simili, tanquam uirtus talis & efficacia cum aqua ipsa inijciatur conspersis.

Sed desino recitare profanationes, & abusus, qui in Pontificijs Ecclesijs dominantur. Hæc eò tantum commemoraui, ut eodem modo semper ex doctrinæ mutatione deprauationes rituum, ex hac superstitiones multiplices & abusus, ex superstitionum occasionibus noua Idola & nouos ritus contrarios Verbo Dei, ex omnibus his tandem ἀδόκιμον νοῦν εἰς τὸ ποιεῖν τα μὴ καθήκοντα *sequutum esse, ostenderem. Doctrinæ uerò mutationem, ingeniorum malorum ac distortorum peperit aut ambitio aut petulantia, & Diaboli impulsus.*

Sed redeo ad Sacrificia Ethnicorum, quæ de ritibus quibusdam, continua propagatione ex sanctorum Patrum consuetudine transsumtis, & aliquibus commenticijs, conflata fuisse, collatio ostendit.

Cumq;

Cumq́; his uterentur illi ſine Dei *&* *promißionum noticia, imo ſine noticia numinum ad quæ dirigebantur, neq; intelligerent finem, cuius gratia ritus inſtituti erant: meminiſſent tamen ex tenui & incerta fama, ſolitum* Deum *euidentibus teſtimonijs aut probatis ſacrificijs annuere cœptis, aut auerſatis illis ac repudiatis negare ſucceſſus: neceſſe fuit eos qualeſcunq; ex hoſtiarum uiſceribus, aut aliorum fortuitorum euentuum ſubitis inuerſionibus, coniecturas comminiſci, ex quibus affectiones numinum erga ſeſe æſtimarent.*

His *coniecturis* Diabolus *blanditus eſt & aſſenſit, inſolitarum apparitionum &* φασμάτων *mirabiliter uariatis ludis ac præſtigijs:* Quales *recenſentur in* Homerico *carmine:*

τοῖσιν δ᾽ αὐτίκ᾽ ἔπειτα θεοὶ τέραα προὔφαινον
εἷρπον μὲν ῥῖνες, κρέα δ᾽ ἀμφ᾽ ὀβελοῖς ἐμεμύκει
ὀπταλέα τε καὶ ὠμά: βοῶν δ᾽ ὡς γίνετο φωνή.

Sacrificiorum Ethnicorum genera.

Ægyptijs *ſexcenta ſexaginta ſex genera ſacrificiorum in uſu fuerunt.* Romanis *&* Græcis *non multo pauciora:* Agonalia, Dapſa, Farreationes, ἑκατόμβαι *hoſtiæ,* Hyacinthia, Armiluſtra, Ianualia, Lucalia, Lupercalia, Nouendinalia, Nyctiluca, Palatialia, Paſtillaria, Popularia, Proteruia, Solitaurilia, Stata, Rubigalia, Fontanalia, Ormia, Parentalia, Inferiæ, Conſualia, Lampteria, Amburbia, Ambarualia, Vinalia, Orgia, Latialia, Dianæ Taurica, Bacchanalia, Trieterica, Liberalia, Cocytia, Fordicidia, Ordicalia, Lemuralia, Saturnalia, Cerealia,

realia, Adonia, Theonia, Laurentalia, Opalia, Palilia, Quirinalia, Vertumnalia, Quinquatria, Diapalia, Diasia, Hormea, Nemea, Mytriaca, Palogygia, & plura alia: quibus ferè aut sola anima Dijs consecrabatur, quæ hostia animalis dicebatur, aut offerebatur uictima eo fine, ut inde de illius numinis uoluntate coniecturæ fierent, cuius opera ad rem aliquam perficiendam opus erat.

Mactabant autem ut plurimum oues, sues, capras, boues, gallinaceos & anseres. Maiores uictimas inauratis cornibus producebant, minores coronatas.

Ex hœdis & agnis rectius Deos consuli futuraq; prænosci censebant, quòd mitiores essent: ideo diuinaturi ex ouium genere aliquid cædebant, & mactationi semper adiungebant immolationes.

Romani mola salsa libabant, quæ ex farre tosto confractoq;, sale & aqua parabatur: sine his nulla fieri sacrificia rata, & uim sali peculiarem ad placanda commouendaq; numina inesse sentiebant. Idcirco peculiares his conficiendis dies festos destinarant, quos Fornicalia festa nuncupabant inde, quòd far in fornacibus torrerent.

Fornicalia.

Illis diebus si quis non sacra patrio ritu peregisset, is hanc intermißionem Quirinalibus festis peculiari sacrificio luere & expiare cogebatur: hinc Quirinalia stultorum ferias cognominabant.

Græci hordei primitias & placentas ex hordeo sale

ſale conſperſas libabant: eos qui hordeum collige-bant, κριθολόγους appellabant.

In ſacrificijs diuinatorijs Romani hos ſeruabant ritus. Cum ſacerdos uictimam ad aram adduxiſſet, ſtatus manu aram prehendebat, & preces fundebat. Principium precationis à Iano & Veſta fieri oportebat, quæ in omnibus ſacris præcipua numina erant, & in uotis nuncupandis compellationem primam meruerant inde, quòd per eos aditus ad cæteros patere opinio erat: & obſeruabatur in ea precatione, ut Iupiter pater Opt: Max: omnesq; Dij cæteri patres aduocarentur. Ne quid uerò uerborum præteriretur, aut præpoſterè recitaretur, de ſcripto præire aliquem, rurſusq; alium cuſtodem dari, qui attenderet ſedulò, alium qui fauere linguis iuberet, & tibicinem canere, ne quid infauſtum exaudiretur, oportebat: quòd cum Diræ obſtrepentes nocuiſſent, aut precatio erraſſet, repente extis capita adimi uel corda, geminariue, ſtante adhuc uictima, compertum eſſet.

Sacrificiorum ritus apud Romanos.

His peractis ſacrum ab immolatione Sacerdos inchoabat.

Fruges aut molam ſalſam in caput uictimæ deponebat, addito thure maſculo: uocabatur ritus ille immolatio, quaſi molæ in caput uictimæ collocatio.

Deinde uinum aſpergebat: ſed priuſquam id affunderet, ſcipulo aut ſimpuuio ligneo uel fictili, admodum paruo, (quod inter ſacra uaſa cyatho non erat admodum abſimile) & ipſe leuiter deli-

babat, & astantibus gustandum deferebat, ut pariter libarent. Vocabatur hic ritus libatio.

Quo facto setas inter cornua uictimæ manu euulsas tanquam prima libamina proijciebat in ignem, conuersusq; ad ortum, obliquum cultrum à fronte uictimæ ad caudam ducebat: tandem uictimam Dijs exhibitam & dedicatam iubebat iugulare ministros, qui quòd mactarent eas, cultrarij & uictimarij, à nonnullis popæ & agones uocabantur: reliqui partim admotis uasculis emanantem cruorem excipiebant, partim uictimam excoriabant & abluebant, partim ignem accendebant.

Vbi perpurgata erat, mox aruspex, flamen, aut sacerdos, cultro ferreo uiscera rimabatur, attenteq; explorabat, an perlitatum foret.

Erat is culter ferreus & oblongus, manubrio eburneo, clauis æneis, ære Cyprio, & capulo argenteo ornatus: non enim manu licebat contrectare uiscera, ne qua offensa pollutis sacris intercideret.

Inspectis tandem & exquisitis singulis, ex omni uiscere & membro ministri partes certas decisas farina farris inuoluebant, & in calathis sacrificanti offerebant: Sacerdos aris impositas, foculo incenso comburebat, quod reddere erat & litare.

Eum ignem ex olea, lauro, aut quercu corticis craßioris, aut cuius caudex cauus fungosusq; esset, accendere uel numinibus adolere, nefas erat: suspecta enim erant ligna illa tanquam diri & mali ominis.

Vbi quod Dijs tributum erat conflagrasset, ad epulas

epulas ipsi & conuiuia conuertebantur. Inter uescendum Dijs laudes canebant, pedibusq; circum aras complodentes ad numeros psallebant, & pulsatis cymbalis choreas agebant.

Decantabant autem alijs Dijs alios hymnos. Dianæ Hypingos, Apollini Pæana, Dionysio Dithyrambos, Cereri Iulos, Veneri ἐρωτικοὺς hymnos. Græci præter hæc προσῳδια accinebant & ὑπορχήματα, & στάσιμα. Veteres etiam tibias inflarunt, antiquo, ut opinor, maiorum more: sed postea ne tibiæ adhiberentur legibus cautum fuit.

Ritus sacrificiorum apud Græcos & Aegyptios.

Græci de cæsa uictima capite & uentre retentis, cætera dabant Dijs, linguas præconibus.

Ægyptij caput abscissum diris execrabantur, & cum precatione solenni deijciebant in flumen, ut si quid aduersi eueniret, in illud caput redundaret.

Singulis Dijs suæ victimæ deputatæ apud Ethnicos.

Porro suæ singulis Dijs uictimæ etiam deputatæ erant: Superis albæ & impares, Inferis nigræ & pares mactabantur: Ioui prodigiali thure & mola salsa, Ioui Flamini boue candido litabatur: Neptuno, Apollini & Marti tauro, uerre & ariete: Heroibus tauro, capro & ariete: Cereri primùm lacte, uino & fauis, postea porca: Cybeli itidem porca: Æsculapio capris & gallinis: Laribus gallo: Soli & Marti equo: Lunæ tauro: Iunoni agna: Veneri columba: Pani & Mineruæ capra: Dianæ cerua: Libero patri melle, uino & lacte, interdum capro & hirco: Syluano porco: Fauno agna uel hœdo, &c.

Græci Romanos & Deorum numero & sacrificiorum ritibus uicerunt, quæ enumerare omnia longum esset & superuacuum. Præterea fuerunt utrisque communia multa. Nam ut alia plura, ita & ritus Romani certorum sacrorum à Græcis sunt mutuati, & utrique tandem redacti sunt eò, ut ad Diaboli iussa humano litarint sanguine.

Ex hac sacrificiorum in populo Dei & Ethnicorum collatione patet, quæ Ethnici uel ex Patrum prima religione retinuerint, uel à Iudæis acceperint, quæ assuerint aut intexuerint ipsi ex sese genita.

Habuerunt umbras ueterum sacrificiorum obscuras, mutilas, confusas, & multipliciter deprauatas: hisq́; (ut necesse fuit fieri, cum non firma certaq́; Dei cognitione niterentur, sed ex ficticijs penderent numinibus) significata affinxerunt, testificantia de affectu numinum erga sese & euentibus consequuturis: eorum notationem interpretationemq́;, quæ solis incumbebat Sacerdotibus, ἱεροσκοπίαν *&* ἱεροσκοπικὸν οἰώνισμα *nominarunt.*

Differentiæ diuinationum Ethnicarum ex sacrificijs.

Differentiæ eius tot erant, quot discrimina rerum, quæ adhibebantur sacrificijs. Nam aut hostias ipsas priusquam iugularentur, considerabant: aut earum postquam mactatæ essent atq; dissectæ, exta: aut flammam, quæ ex incensis & ardentibus euolabat uictimis: aut farinas uel farinæ materiam, ex quibus liba pinsebantur & molæ: aut thus, quod adolebatur: aut uina & aquas.

ἱεροσκοπίαν, θυοσκοπικὸν, & θυτικὸν uocarunt nomine generis, quæ in uiuis adhuc uictimis, dum producerentur, aut consisterent ad aras, & tractarentur sacrificantium manibus, obseruabat indicia & notas futurorum.

Mali ominis erat, si uictima ductorem non sponte sequeretur, sed ui trahenda esset: uel si ex ducentium manibus sese proripuisset & profugisset: uel elapsa ictum fefellisset: uel percussa aut exilijsset altius, aut horridius exclamasset, aut non statim & quidem placidè concidisset: uel si semianimis prouoluta in terram, eandem pedibus calcitrasset importunius: uel difficulter expirasset: uel iugulata non copioso diffluxisset sanguine: uel si inter iugulandum triste aliquid infaustumue oculis auribusue occurrisset. Signa hæc offensi & alienati numinis, pœnasq́; minitantis esse putabantur.

Omina in sacrificijs obseruata.

Contrà læti ominis indicia & fauentis Dei testimonia adferebat, cum emissa ad aram sponte accelerarет, & sine tumultu ictum perferret, collapsaq́; placidè sineq́; deformi strepitu aut pedum complosione animam exhalaret, & confossa tandem copiosum spirantemq́;, & cum impetu stridoreq́; prorumpentem effunderet cruorem. Talem læti & cum gratulatione acclamationeq́; excipiebant: ad alterius conspectum expauescebant, & animis consternabantur: moxq́; & trepidè suspectas aras adibant, ritusq́; absoluebant cæteros, & solicitè, qua ratione offensum numen reconciliarent, deliberabant.

Diuerſa erat ab hac, quam ἡπατοσκοπίαν Græci, Latini Extiſpicinam nominarunt, quod nomen & generi tribuerunt. In diſſectis enim iam uictimis, ex ſignis ſalubribus noxijsue, ex habitu coloreq; extorum & fibrarum, defectu aliquarum particularum in præcipuis organis, aut præter naturam adnatis, collectisue ex humorum adfluxu abſceßibus, ſumebat coniecturas de euentuum conditione, & in quam partem numen, cui adornabatur ſacrificium, inclinatum eſſet ac propenderet.

Victimis explorandis cur epar primo conſideratum.

Græci ἡπατοσκοπίαν ideo nominarunt, quòd quanquam explorarentur ea omnia, quæ uiſcerum nomine continentur, ut epar, lien, cor, renes, & cætera: iecur tamen uaticinij huius ſedem & fontem eſſe, eoq; rectè conſtituto & optimè temperato pro uictimæ natura, læta promitti: uitiato aut mutilato, aduerſa portendi opinarentur, ſiue refragarentur cætera, ſiue conſentirent: & quòd inde initium conſiderationis fieri oportebat.

Cuius cauſam uel ex natura deſumtam, uel ex Patrum hiſtorijs profectam, ratiocinor. Etenim inter uiſcera primò omnium formatur epar ex ſanguine menſtruo, qui ex prægnantium corpore in matricem attrahitur, & fons eſt ſanguinis: cumq; ualet uigetq;, ſanguinem gignit purum naturæq; conuenientem: de bono ſanguine bona fit in cæteris partibus nutritio, nec facile temperies ſpirituū in corde & cerebro ipſorumq; membrorum

brorum inficitur aut læditur, ſi inſtauratur & fouetur benigno exacteq́; temperato & elaborato ſanguine.

Ergo ſi in fonte ſanguinis nihil reperiſſent uitij, ratiocinabantur reliquas partes omnes integritate & puritate epati congruere, utpote quæ nutrimento inde transmiſſo reficerentur & alerentur, notisq́; cæteris certius & tutius fidebant.

Eligebant enim Patrum exemplo uictimas integras & illibatas: contrà pollutis, morbidis, aut quacunq́; affectis labe, offendi & commoueri ad iram Deos conſtanter credebant.

Idcirco priuſquam adhiberent eas ſacrificijs, diligenter contemplabantur & pertentabant forinſecus, num quid, quod immundiciem argueret aliquam uel labem interiorum, aduerterent.

Græci tauros farina, capros ciceribus, capras aqua frigida, explorabant.

Inchoata ergo extorum contemplatione à iecinore, ſi illud grata & natiua purpuraruberet, nullaq́; eſſet contaminatum labe: uel ſi caput iecinoris auctum duplicatumue, aut geminum iecur reperiretur: uel ſi extremæ fibræ uerſus interiora replicatæ ac conuolutæ uiſerentur: hæc eximiæ fœlicitatis argumenta certiſsima dare, & magnas acceſsiones, potentiæ amplificationem, prolationem finium, triumphos, ſumma dignitatum faſtigia, deſignare augurabantur.

Conſtitutis etiam in epate geminis capitibus, unum hoſti, alterum illi, in cuius gratiam inſtitue-

batur diuinatio, destinabant: alterutrum eorum si uel corrugatum emarcuisset, uel colorem habitumq́; suum quouis modo mutasset, ruinam aut inclinationem, aduersaq́; omnia minitari: si uelut inflatum atq; distentum intumuisset, & florido enituisset colore, motuq́; alacri & continuo micasset, uictoriam certam spondere, & successus fœlicißimos illi putabatur, cuius nomine cædebatur. Lucanus exta Cæsarem uictorem renunciasse contra Pompeium annotauit:

Quodq́; nefas nullis impune apparuit extis,
Ecce uidit capiti fibrarum increscere molem,
Alterius capitis pars ægra & marcida pendet,
Pars micat, & celeri uenas mouet improba pulsu.

Si uerò aut obsitum ulceribus pustulisue, aut liuore deforme, aut duritie contractum corrugatumúe abscessibus, aut humoribus uitiosis imbutum esse atq; obstructum: uel si in sua non conspiceretur sede, sed aut à præcordijs auulsum subsedisset, aut permutatis sedibus lienis locum occupasset, illo in dextram regionem translato, aut procidisset in anteriora: uel si contabuisset, aut alioquin gracilius iusto aridiusque appareret: uel si totum defuisset, aut solo caruisset capite: deniq; si inter coquendum purulenta inquinaretur sanie, aut ad eum exaresceret modum, ut inter exta non emineret, aut colliquatum dissolueretur in pultem: hæc piacularia esse funestaq́; adeo persuasum erat, ut secus accidere atq; ab his demonstratum erat, nihil posse affirmaretur.

Anno

Anno urbis 636. Catoni Consuli immolanti exta emarcuerunt, & caput iecinoris euanuit. Caio principi & M. Marcello iecur subitò extabuisse annotatum est. Lucilio Lupo inter exta caput iecinoris non inuentum est: Quare prælio perisse existimatus est.

A iecinore Cor inspiciebant: id si palpitaret aut exiliret, aut flaccesceret, aut minus iusto appareret, aut omni destitueretur pinguedine, aut coiuisset in rugas, aut inter exta omnino non uiseretur, exitij, diræq́; atq; infestæ fortunæ omina præbebat. Nam & Iulio Cæsari, quo die purpurea ueste processit, & à coniuratis interfectus est, cor bis in opimis bobus defecit, & Caio Mario Vticæ immolanti.

Cordis consideratio in Extispicina.

Pertinaci Cæsari utriusq; uisceris epatis & cordis defectus, in ea, quam ante mortem mactari iussit, uictima, interitum portendit.

In ara Veneris Paphiæ, ubi puro igne & precibus altaria adolebantur, certissima semper fibris hœdorum fides est habita. Si uerò aut solito grandius, aut spissum glabrumq́; & humectum, nec flaccidum, nec ex ariditate in plicas rugasq́; contractum inueniretur, aut si in summa basi largiore pinguedine uestitum foret, aut abriperetur ab aquila, propicios hæc Deos, & cœptis annuentes, flatusq; secundos aspiraturos, confirmabant.

Corde explorato ad fellis, lienis, pulmonum, & membranarum uiscera ambientium considerationem se uertebant.

Viscerum minus principalium consideratio.

Si κύσιν χοληδόχον geminam, qualem Augusto exhibitam ferunt eo die, quo Antonium profligauit ad Actium, aut copiosa bile turgentem atq; effluentem notassent, acria & fœlicia prælia expectabant.

Si suo loco positum lienem sine pustulis, duritie, corrugatione, sineq; alieno colore conspexissent, fœlicia propositæ rei ominabantur.

Si contrà in dextrum lien uergeret, aut antrorsum propenderet, aut reperet deorsum, aut notas alienas à natura sua haberet: Si exta ex sacrificantium manibus decidissent: Si uiscera aut cruore fœdius aspersa, aut liuido fœdata colore, aut macula uariata forent: Si peritonæum ruptum alicubi hiaret, aut sanguine suffusum esset: Si phlyctænis & ampullis pure aut salsilagine refertis scaterent intestina, aut lacerata essent intus, uel rupta ac diuulsa: Si dracones inter exta serperent: Si fœterent uiscera, aut putrilaginem redolerent: fatalium hæc & iam imminentium malorum indicia erant, quæ pro conditione earum rerum, de quibus uictimæ consulebantur, uates interpretabantur.

Pulmones bifidi incisiq;, moras adferebant rebus & cunctationes: simplices & solidi, mora rupta continuabant rerum curricula, & exequutionem maturabant.

Sacrificia ἄσημα, quibus nulla inerant signa, Muta: quæ conspicuas & illustres notas exhibebant, Arguta: quæ multum fortunæ & fœlicita-

tis

tis pollicebantur, Regalia Romani uocabant. Et tanti faciebant has diuinationes, ut & libris describi rationem consulendi, eosq; instar oraculorum custodiri publicè, & in ea disciplina suos exerceri à teneris curarint liberos, nihilq; mouerint aut cœperint, nisi sacrificijs diligenter perlustratis & examinantis. Affici enim uictimas, notisq; monitricibus euentorum subitò ceu consignari ab ijs numinibus, quæ adessent coràm uocata, & ritus spectarent, persuasissimum habebant.

Πυροσκοπία & πυρομαντεία ex incensarum & iam ardentium uictimarum flammis, de euentibus coniecturas capiebat.

Πυρομαντεία.

Præcipua autem fuit apud omnes gentes ratio & reuerentia ignis. Insederat enim in animis hominum illa, quæ inde usq; à Patribus manarat opinio de inflammatis cœlitus uictimis: quod ita intelligebant, ut Deum ipsum, flammea specie ex alto delapsum, uictimas deuorasse crederent.

Ignis cultus idolatricus apud Ethnicos.

Inde & numen flammis illis condi tegiq;, & cum rapidissimo motu in sublime tenderet, abripi eo ab aris uictimas, transferriq; in cœlum, neq; in ulla sacrificiorum parte clariora certioraq; de numinis affectu testimonia conspici, statuebant firmiter. Quare nec quouis igne adoleturi sacrificia utebantur, sed eo tantum, quem ex fomite à radijs solaribus incenso propagatum, lignis appositis perpetuò in peculiaribus templis magna religione fouebant & conseruabant, ita ut

neq;

neq; extingui eum ſinerent, neq; uſurpari aliò, niſi ad ſolas uictimas, & ut pollutum expiarent.

Romani cuſtodiebant eum ignem, tanquam arcanum & cœleſte depoſitum, per uirgines Veſtales ſeu ἑσιάδας, conditum in penetralibus ſacris & uelut ſanctiore receſſu templi Veſtæ, cum Palladio & Dijs Penatibus Troia aduectis: quò nulli hominum, niſi Veſtalibus & Pontifici, ut ἱεροφάντῃ καὶ ἱεροφύλακι, adire fas erat.

Templum Veſtæ Romanum.

Templum ipſum hodie adhuc forma circulari rotundum in ualle, quæ Palatino & Capitolino interiacet, uiſitur, notum nomine S. Mariæ de Gratia. Id interdiu ingredi uetebatur nemo: ſub noctem eò accedere maſculo non licebat, fœmellæ fas erat: Neq; effigiem in eo aliquam, nec ſimulacrum collocabant ullum. Veſtam enim diuinum ignem credebant eſſe, ut uelut per ſomnium à maioribus acceperant, qualem in tabernaculo Domini ſacerdotes Iſraëlitici nutriebant.

Veſtæ Etymologia.

Et Veſtæ nomen Latinis, τῆς ἑσίας Græcis, quorum una eſt origo & forma eadem, nihil ſignificant Latinorum uel Græcorum lingua. Hebræa eſt utraq; uox, & quidem ex Eſch ia compoſita, quod ignem Dei ſignificat. Ex quo ſatis apparet à Patribus hanc conſuetudinem defluxiſſe, & remanſiſſe inter Ethnicos cum tenui umbra deprauatorum rituum.

Aſcanij Etymologia.

Videtur & Aſcanij nomen aliud ſignificare nihil, quàm ſacri ignis cuſtodem & Sacerdotem, ab Eſch Kohen.

Collegium

Collegium Vestalium à Numa Pompilio instituti principio, & quatuor tantum uirgines solenniter initiatas, quarum nomina feruntur fuisse, Gegamia, Beremia, Camilia & Torpeia: lapsis inde temporibus, cum in sex partes populus diuisus esset, quo ciuium partibus Vestalium numerus responderet, duas additas Dionysius autor est: Ἑστιάδες παρθένοι ὑπὸ Νουμᾶ καθιερωθεῖσαι δ' τὸν ἀριθμὸν, αἷς ὕστερον δύο προσετέθησαν καὶ γενόμεναι διέμεναν.

Vestalium virginum collegium.

Aucto tandem & propagato imperio creuit numerus ad uicenarium, quarum quæ præsidebat dicebatur Maxima.

Cooptabantur in hunc ordinem arbitrio decretoq; Pontificis Max: delectæ ex ingenuis & libero patre genitis, quarum integritas erat summa, pudor incorruptus, uirtus perspectißima: inuitæ uerò ac detrectantes etiam cogebantur. Si qua mortem oppetierat, in eius locum surrogabatur alia, quam nec minorem sex, nec maiorem decem annis, nec patrimam aut matrimam esse, nec oris aut sensuum uitio aliquo laborare, nec patre, qui tres pluresue suscepisset filios, nec matre quæ diuortium fecisset, procreatam esse oportebat.

Vestalium virginum electio & disciplina.

Admissæ ad sacerdotium, sacrum ignem fictilibus uasculis inclusum repositumq; in abditißimis penetralibus Vestæ, subdito cum opus esset alimento, tuebantur & adseruabant, eamq; curam & custodiam per uices agebant.

Si

Si quando extinctus foret, id inter maxima prodigia habitum, & anxia solicitudine expiatum fuit: nec minus negocia omnia cessabant & intermittebantur illo non procurato, aut Dijs nō propiciatis, quàm si dira aut tetra prodigia nunciata essent.

Ea uerò uirgo, cuius incuria defecisset ignis, à Pontifice Maximo in conclaui abdito, locoq; penitus abstruso, lineo uelo obtento, flagris cædebatur.

Extinctus reparabatur, uase æneo, pellucido, trium angulorum, ad Solis iubar exposito, detentoq; eò usq;, donec radiorum repercussu uibratuq;, & collectione calore aucto, aridus fomes, ex aduerso collocatus, ignem inde conciperet.

Initiatas triginta annorum castitatem spondere & præstare oportebat: quos ita partiebantur, ut primo decennio, quæ de cultu & ceremonijs ritibusq; sacrorum libris descripta erant, ediscerent: altero quæ didicissent opere complerent: tertio alias eadem disciplina, cui ipsæ assuerant, instituerent & exercerent.

Conuictæ & damnatæ incestus, stata die sub effossa humo, ad portam Collatinam, in loco, cui scelerato nomen erat, uiuæ defodiebantur: Stuprator in comitio cædebatur ad necem.

In imo foueæ subterraneæ, quo scalis descensus patebat, reposita erant, lectulus, lucerna ardens, panis, lac, aqua & olei modicum. Virginem damnatam cum demtis uittis è uertice, cultu miserabili, maximò omnium horrore, eò Pontifex feretro perduxisset, solutam uinclis, solenne præfatus carmen,

men, ad ostium foueæ constituebat, cumq; descendisset, illo auerso, mox scalis sublatis cæteri, aggesta desuper humo, uiuam obruebant. Illa die tanquam lugubri & ominosa, iusticio indicto nihil publicè geri licebat.

Si quando Vestales sacra Dijs libarent, aut Vestæ rem diuinam facerent, uittis incedebant redimitæ albis, prætextu oblongo & quadrangulo desuper imposito, fibulaq; subnexo, & albo indutæ uestimento, cui suffibulum nomen erat: & mola saleq; tuso in fictilem ollam mißis, aqua mox iniecta, sacra faciebant.

Desectum capillitium perire atteriue non sinebant: sed in Lotum arborem conspicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, tanquam sacrosanctum deponebant, quæ inde capillata dicta est.

Tantus est habitus huic ordini honos, ut & aduersus eas, aut iussa & decreta earum, nulli Magistratui intercedere liceret: & si qua dißidia incidissent uel offensæ, aut seditiones exortæ fuissent, Vestalibus intercedentibus & deprecantibus componerentur, & pacis fœdera inirentur: idq; ideo, quòd æterni & sacri ignis custodes essent & conseruatrices.

Persæ etiam, Aßyrij, Chaldæi, & Medi, ignem perennem ac peruigilem aluerunt, cui ceu Deorum maximo hostias mactare, & solennia festa, statis diebus, regio apparatu & sumtibus magnificis celebrare, atq; ex illo euenta rerum ediscere atq; interpretari, assuerant.

Persarum & aliarum gentium in colendo igne superstitio.

Persæ

Persæ suum ignem, quem uel patria, uel ut potius reor Hebræa, sed deprauata uoce, Orimasda uocabant, annuatim certis diebus festis, candido impositum equo tanquam numen circumducebant. Cum pompa maxima sequebatur equum Rex Persicus: hunc regni proceres & maxima populi multitudo comitabatur, ut Xenophon annotauit.

Græci in Delphico templo perpetuum fouebant ignem: cuius custodia mulieribus matrimonio solutis demandabatur.

Attici in templo Mineruæ Poliadis, unà cum Palladio, lychnum inextincti luminis, uirginibus custodiebant.

Seraphim Aegyptiorum numen.

Neq; Ægyptiorum numen, quod appellatione Seraphim celebratur, aliud quicquam significabat, quàm eundem ignem, quem perennem esse uolebant instituto maiorum. Seraphim enim flammeum quiddam est, uel ignitum uel lucidum, à Saraph uerbo: Etsi quidam, sed falsò, deducunt à Soraphaim, id est, facies bouis, quòd Apis Ægyptiorum bouis specie describatur.

Ignis significata in sacrificijs.

In sacrificijs igitur, si admota flamma uictimas statim corriperet, & diffusa repente totas occuparet, ac consumeret: Si tranquilla, pura, perspicua & nitida, nullis infecta coloribus alienis, ut nigro rutiloue, aut pallido, nec permixta uel sordibus, uel caligine, fumisue, sineq; strepitu, & sine egestione atq; eiaculatione fauillarum turbulenta & crepitante, recto ductu turbinatæ pyramidis instar attolleretur & insurgeret: siq; non nisi tota

uictima

uictima depaſta atq; exuſta moreretur: placidè numen hoſtiam acceptare ac complecti, annuereq́; quæ requirebantur, conijciebant.

Si contrà multo uix excitari flatu poſſet, & cum exarſiſſet, non coiret, ſed finderetur atq; in hiatum dehiſceret, nec in totam ſubitò ſpargeretur ac penetraret uictimam, ſed uiciniora ſenſim uelut ſerpens lamberet atq; uſtularet: nec recto ductu niteretur ſurſum, ſed in uertigines gyrosq́; conuoluta atram ſecum & denſam eueheret caliginem, aut reperet deorſum, aut dilaberetur ad latera, aut aliena naſceretur ſpecie. ſiq́; aut uentis diſploderetur, aut reſtingueretur pluuijs, aut inſolitum crepitaret, & circumquaq; multum eructaret ardentium fauillarum: aut ſi palleret plus nimio, uel nigricaret, aut euaneſceret ſponte, priuſquam tota conflagraſſet uictima: aut ſi intactæ aliquæ partes remanerent & integræ: læſi infeſtiq́; numinis, & ſacrificium reſpuentis, omen eſſe ſuſpicabantur.

Cognata huic erat καπνομαντεία, *quæ notabat & ſcrutabatur fumos, quas uertigines facerent, quantumq́; ſe attollerent, & quo motu, rectone an obliquo, uel in orbes contorto, aut complicato agglomeratione quadam in tortiles ſpiras, & quo redolerent nidore, alieno ne an eo, qui ex carnibus uſtis effumaret.*

Meminit τῆς πυροσκοπίας *Statius:*

Vincatur pietas, pone eia altaria uirgo,
Quæramus ſuperos: facit illa, acieq́; ſagaci

Sanguineos flammarũ apices, genitumq́; per auras
Ignem, & clara tamen mediæ fastigia lucis
Orta docet, tunc in speciem serpentis inanem
Ancipiti gyro uolui, frangiq́; rubore.

Sed utramq; uariè exercuerunt non tantum sacrificiorum ignibus obseruatis, sed aliàs aliter, & ex alia materia structis flammis. Non paucis utraq; adhuc hodie in usu est.

Πυρομαντείαν factitant, pice, quæ ex tædis colligitur, cõminuta in puluerem, & hoc in ignem coniecto. Quod si exardescens inde flamma coit, nec dispergitur, fausta: si diuiditur, aut dissilit, infausta designare creditur. Sic pugnantem, diductum in diuersa, procumbentem in focum, crepitantem, ægris malum: euanescentem ijsdem mortem minitari: imò & simulacra formari eruptione agitationeq; lucentis flammæ, sed non conspici, nisi ab impollutis, falsò persuadet credulis Pyromantum genus.

Καπνομαντείαν instituunt granulis papaueris aut sesami proiectis in candentes prunas, & fumo qui inde nascitur obseruato. Sed has præstigias omitto.

Λιβανομαντεία ex incenso thure diuinabat. Si ignis mox illud arreptum dissolutumq́; uerteret in fumum, & suffitum cieret gratum, læta: Si refugeret, aut odorem exprimeret inde fœdum, & à natura thuris diuersum, abominanda ostendi putabantur.

Meminit

Meminit loci cuiusdam Dion in historia Romana, quem Nymphæum appellat, in quo hoc modo ex suffito thure præscita de omnibus rebus petita fuerunt, præterquam de morte & coniugio.

οἰνομαντεία ex uini consecrati ad libationes, ὑδρομαντεία ex sacræ aquæ, qua abluebantur & decoquebantur uictimæ, coloribus, sapore, motu, strepitu, subitis mutationibus, argumenta euentuum colligebat. Vtriusq; meminit Virgilius in historia Didonis:

Vidit thuricremis cum dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusáq; in obscœnum se uertere uina cruorum.

κριθομαντεία & ἀλευρομαντεία molas & libamenta, & præcipuè materiam eorum, ut hordeum, far, & inde confectas farinas, quibus uictimæ conspergebantur, scrutabantur & expendebant.

Est inter hæc genera & quoddam ᾠοθυτικὸν seu ᾠοσκοπικὸν dictum, à contemplatione & interpretatione signorum in ouis apparentium, de quo Orpheum commentatum Suidas refert.

Ἰχθυομαντεία ex dissectorum piscium extis uaticinabatur: Hac Tiresiam uatem Thebanum, & Polydamantem usos ferunt.

Fontes Lyciæ miraculosi.

Inter Myram & Phellum Lyciæ oppida, iuxta uicum Syrrhum, fons fuit plenus piscium: ex quorum forma, natura, motu, ciboq;, oracula promere incolis in more fuit.

Diuinatio ex piſcibus in foſſa Lycia.

Apud eoſdem Lycios in Apollinis luco, non procul à mari, arida memoratur foſſa, Dina nomine: in eam conſulturus piſces, utraq; manu decem fruſta aſſatarum carnium uerubus affixa demittebat, addebatq; preces: quibus abſolutis foſſa, quæ alioquin arida erat, mox aquis ab imo affatim ſcaturientibus, & piſcibus omnis generis, uariarumq; formarum, maximè autem orphis & glaucis, implebatur: hi ſacerdotibus indicia futurorum ſuppeditabant.

Nec procul ab hac foſſa ad Myras Lyciæ, in fonte Apollinis, quem Curium appellant, piſces ter fiſtula euocati conueniebant, qui ſi diripiebant obiectas eſcas, lætum erat conſultantibus: ſi caudis abigebant, dirum.

Hierapoli Lyciæ in lacu Veneris, piſces ædituorum parebant uocibus, prodibant ac uelut ſeſe ſiſtebant uocati, exornabantur auro, ſcalpebantur adulantium manibus, & in ora hiantia admittebant inſertas manus.

Mactationes hominum.

Mactationes hominum peruetuſtæ ſunt. Nam & ante Troiana tempora, & non à ſolis Ethnicis, ſed & populo Dei, humano ſanguine litatum conſtat, in quo, qui filios filiasq; exurerent in ualle Gehennon, in gratiam & cultum Idoli Moloch, fuerunt plurimi.

Agamemnon Iphigeniam filiam mactauit in Aulide: Et exempla ſimilia leguntur paßim in hiſtorijs. Teucer Ioui hoſtiam humanam immolauit apud Salaminen Cypri, & hunc ſacrificandi

morem

morem posteris tradidit, quem Hadrianus Imperator tandem sustulit. In Latio Saturnus eodem sacrificij genere cultus est, non quidem ut homo ad aram immolaretur, sed ut in Tyberim de ponte Miluio mitteretur: Quod ex responso quodam factitatum esse Varro autor est, cuius postremus uersus talis est:

καὶ κεφαλὰς κρονίδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Quod quia uideretur ambiguum, & fax illi & homo iaci solitus est. Verum hoc sacrificij genus ab Hercule ex Hispania reuerso dicitur esse abrogatum, ritu permanente, ut pro ueris hominibus iacerentur imagines ex scirpo. Carthaginenses uicti ab Agathocle Rege Siculo, cum iratum sibi Deum putarent, ut diligentius piaculum soluerent, ducentos nobilium filios ad aras ceciderunt.

Sed ἀνθρωπομαντείαν, id est captationem præsensionemq; & coniectionem futurorum ex mactatorum hominum uisceribus, primùm exercuisse accepimus Heliogabalum portentum generis humani sceleratißimum & inquinatißimum, qui paulo pòst huius abominandæ impietatis pœnas dedit, quando crudeliter interfectus, & in latrinam coniectus, inter excrementa fœdè computruit.

Heliogabalus autor Anthropomantiæ.

Heliogabalum imitatus est Iulianus Apostata, qui cum priuatus Christianismum profiteretur, postquam imperium adeptus esset, religione mutata cum conditione, totum sese Ethnicis sacris &

Iuliani Apostatæ impietas abominanda.

Dæmonum deteſtandis inuocationibus addixit ac deuouit, ſacro Baptiſmate abluto cæſarum uictimarum ſanguine, & hoc ritu ſemetipſo reſecto à ſocietate Eccleſiæ Filij Dei. Omnem hic ex inſpectione extorum diuinandi rationem, ab Ethnicis uſurpatam & tractatam, renouauit, aſſumtis ad eam conſiderationem uictimis humanis. Multa poſt interitum ipſius, cadauera iugulatorum ad inſpectionem hominum, reperta ſunt, in ciſtis, puteis & locis ſecretioribus aulæ Antiochenæ.

Carris in peculiari templo, quod aditu omni præcluſo, foribusq; obicum appoſitu obſcuratis, accuratè munierat, celebrare ſolenni ritu ſectiones ad rimatorum uiſcerum contemplationem fuit ſolitus, in quo & recens diſſectæ mulieris corpus, capillis ex alto ſuſpenſum, mox ab interitu repertum fuit, quod de euentu ſuſceptæ expeditionis ſcrutatus erat.

Reuixerant Diaboli præſtigiæ paßim in orbe Chriſtiano, huius opera & autoritate reſtitutæ: & magna confluxerat colluuies Pſeudophiloſophorum, ad diſciplinæ uatidicæ profeßionem tractationemq; & uſum, cum in alias urbes, tum uerò Athenas maximè & Alexandriam, qui maſculos & fœmellas, impuberes atq; incorruptos, ad aras Idolorum Ethnicorum mactarunt, & carnes etiam horum deguſtarunt.

Sed has Deus blaſphemiæ uindex cum inſtauratore ipſo mox, priuſquam denuo uel noticia illarum aliqua inoleuiſſet, uel peruulgatus eſſet uſus, compreſſas

compressas prorsus ex hominum memoria sustulit, ita ut post Iulianum non repullularint unquam.

Videtur flagitasse mactationes hominum Diabolus, cum quia delectatur cædibus, tum ut illuderet Filio Dei, qui indutus humana natura, sese litaturus erat Deo Patri, de arcano decreto diuinitatis pro peccatis generis humani.

Atq; ut concludam hunc locum, totum hoc diuinationis genus, quod θυοσκοπικὸν uocari dixi, cum sit commentum hominum ignorantium uerum & uerbo patefactum Deum, & abducentium animos ad cultus Idolatricos, & indagationem uoluntatis diuinæ impiam, falsam, & toto cœlo aberrantem, ex signis, uel à Diabolo præfixis, uel sine mandato priuata autoritate confictis: prohibetur primo Decalogi præcepto, Non habebis Deos alienos coram me, & ad Diabolica pertinet uaticinia.

Etsi enim ad ea quæ sua uoce mandauit sacrificia, quæq; fide ad ipsum directa fiebant, miracula Deus de doctrina testificantia primis Patribus exhibuit: tamen Idolorum in Ethnicis sacrificijs cultus, & sanctorum rituum blasphemam ac horrendam profanationem, detestatum eum ardentißimo odio, & seuerißimè ultum esse certum est, cum ex immota regula, Non Deus uolens iniquitatem tu es, tum ex omnium seculorū historijs. Quare quicquid ibi nouum insolitumq; apparuit, ut si quæ abfuerunt partes, uel redundarunt, uel permutatis sedibus locatæ, aut labe affectæ fuerunt: id omne à Diabolo perfectum ipso immolationis tempore,

ſeu uerè amotis, quæ interierant, ſeu impoſtura faſcinatis oculis, minimè dubitemus.

Vnde enim tam ſubita extorum mutatio euenit in ipſa immolatione, ut aut abeſſet aliquid, aut ſupereſſet? Vnde deceßio capitis aut receßio? Vnde ſi caput fuit in iecore, cor in extis, mox euanuit, ſimul ac molam & uinum uates inſperſerat? Deniq;, qua ſe ui exta ad immolantis fortunam accommodarunt, ut in alium ſe mox habitum coloremq; conuerterent, pecudis iecur nitidum & plenum, horridum mox, marcidum & exile fieret? Etenim uiuis uictimis defuiſſe aliquid, cor præſertim, affirmari nequit: non enim uixiſſet illa, fonte uitæ diſtituta: Nec labes inſignes occuluiſſet interiorum uiſcerum, ſi ea morbo contacta aliquo, exilia, exigua & uicta habuiſſet. Affectas autem uictimas immolationi non adhibuiſſent, cum magno ſtudio integerrimas exquirerent ac deligerent. Aut ſi caruiſſe largiamur uiuas uictimas uiſceribus, cur excordes potius, aut iecinora habentes ἀκέφαλα *alius, (quibus nihil fuit magis dirum,) alius mox impollutas & integras, ex eodem delegit numero? niſi etiam peculiaris inerat hoſtijs diligendis uis: ſiquidem non rarò primam infauſto, proximam pulcherrimè litatam fuiſſe conſtat.*

Ergo aut aliquis id abripuit, quod ſubitò interijt ex oculis, iniecitue, quod nuſquam uiſum antea mox apparuit: aut naturæ uis aliqua illud confecit atq; exedit, hoc progenuit. Si naturæ hoc tribuimus,

tribuimus, erit aliquid quod aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum subitò occidat, contra perpetuum naturæ cursum. Id uerò cum experientiæ refragetur, & alienum sit à ratione, ut amouerit quod euanuit, subiecerit quod acceßit aut superfuit, necesse est, non natura, sed alia quæpiam causa liberè agens, & occulta. Talis est causa Deus ipse, Deiue ministri Angeli sancti, aut Dæmones. Auersatus est & condemnauit sacrificia Ethnica Deus, totumq; illum idolatricum cultum. Solius ergo Diaboli ludibria statuamus fuisse, quæcunq; acciderunt ad litationes Ethnicas.

Tages autor Extispicinæ & Aruspicinæ.

Huius disciplinæ & Aruspicinæ autorem Hetrusci, proscißione terræ exaratum, celebrarunt puerum, nomine Tagen, qui ut ex Hetruscorum libris Cicero commemorat, cum terra araretur, & sulcus altius impressus esset, repente extitit puerili specie, sed senili prudentia, & eum affatus est, qui arabat. Ad huius conspectum cum obstupuisset bubulcus, clamoremq; maiorem cum admiratione edidisset, concursus est factus, totaq; breui tempore in eum locum Hetruria conuenit. Tum plura ille est locutus multis audientibus, qui omnia eius uerba exceperunt, literisq; mandarunt. Omnis autem oratio fuit ea, qua aruspicinæ doctrina continetur. Talibus autoribus editæ & promulgatæ sunt religiones Ethnicorum: talibus clàm inoleuerunt occasionibus, ut quando cœperint, non constet. Nec dubium est (si uera est fabula) hunc ipsum Tagen Dæmonem fuisse, tali

 habitu

habitu corporis circumdatum. Meminit huius & Lucanus:

Et fibris sit nulla fides, sed conditor artis
Finxerit ista Tages.

DE AVGVRIIS
ET ARVSPICINA.

GRÆCI ὄρνιν & οἰωνὸν & οἰωνισμὸν, *ut* Latini *augurium, generatim uocarunt quoduis omen,* ἢ πᾶν σύμβολον ἐφεκτικὸν ἢ προτρεπτικὸν; *quod uel subitò & ex improuiso, aut in corporibus nostris perciperetur, aut intra ædes uel extra domos in itineribus obijceretur, cuiuscunq; esset generis: uel ritu aliquo solenni ratoq; prænotatum, cœli regionibus circumspectis, ex auibus peteretur, moneretq; de ignotis & futuris, quæ ars & disciplina coniectorum atq; interpretum signis pensitatis explanabat.* Aristophanes *in* Auibus: οὐδεὶς ἂν οἶδε τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμὸν, πλὴν εἴ τις ὄρνις. *Citat ex eodem simile* Suidas. οὐδεὶς με θεωρεῖ πλὴν ὁ παριπτάμενος ὄρνις. *Et* παροιμιακὸν *est* ἐπὶ τῶν ἀγνώστων, οὐδεὶς οἶδε τὶς ὡμίλησε πλὴν εἴ τις ὄρνις.

Existimant autem τοὺς οἰωνοὺς *dictos, quasi* δι' ὧν οἰόμεθα τὰ μέλη. *Hinc* ὀρνιθείαν, οἰωνιστικὴν, οἰωνομαντείαν, ὀρνιθοσκοπικὸν, ὀρνιθομαντείαν.

πείαν, *Græci nominarunt obseruationes rerum futura portendentium, interpretationesq́; & diuinationes ac responsiones aruspicum: Latini Aruspicinam & Augurium.*

Appellationes Aruspicinæ.

Plato omne artificiosum diuinationis genus, quod partim ex coniectura, partim ex diuturna obseruatione constaret, quodq́; signis & ominibus uteretur, nominauit οἰωνιστικήν, *siue causas afferrent signa & omina euentis, siue enunciarent saltem futura. Inquit enim,* τὴν τῶν ἐμφρόνων ζήτησιν τοῦ μέλλοντος διά τε ὀρνίθων ποιουμένων καὶ τῶν ἄλλων σημείων, ἅτε ἐκ διανοίας ποριζομένων ἀνθρωπίνῃ νοήσει, νοῦν τε καὶ ἱστορίαν οἰωνοϊστικὴν ἐπωνόμασαν, ἣν νῦν οἰωνιστικὴν τῷ ω σεμνύνοντες οἱ νέοι καλοῦσιν.

Romanos etiam autor est Dionysius, *uocare solitos* Aruspices ἁπάσης τῆς μαντικῆς παρ᾽ αὐτοῖς ἐπιστήμονας ὄντας, τῆς τε περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ μετάρσια καὶ τὰ ἐπίγεια. Et Aruspicum *nomen* ἱεροσκόπων *appellationi adeo cognatum est, ut ex eadem ambo origine tracta uideantur. Omina signaq́;, ut* ὄρνεας, καὶ οἰωνούς, *ita* ὀρνεοσκοπικὰ οἰωνίσματα, *&* αἴσιμα, οἷον αἰσίαν τινα δηλοῦντα *Græci*, Latini *auspicia, auguria & omina:* ὀρνιθευομένους *uerò seu* μαντευομένους δι᾽ ὀρνίθων, *id est eos qui augurabantur, & obseruata notataq́; omina & auguria interpreta-*

interpretabantur ac declarabant, Græci ὀρνεοσκόπους, ὀρνιθομάντεις, οἰωνιστὰς, οἰωνοθέτας, οἰωνοπόλους, ὀρνιθοσκόπους, Latini Aruſpices & Augures nominarunt.

Poſtea ſpeciatim etiam appellationes hæ uſurpatæ ſunt de eo genere diuinationum, quod ex cantu uolatuq; auium, & tripudijs pullorum, futura augurarетur ac præſagiret: Sed utroq; ſignificato accommodatas reperio ad interpretationes ſignorum, quæ non condidit natura, ſed effinxit ſuperſtitio, perſuaſione falſa & Diaboli faſcino, non ratione fulta.

Quinq; auguriorum genera.

Receptum fuit autem obſeruari, aut ſi præter opinionem eueniſſent ex inſperato atq; improuiſo, notari tamen quinq; auguriorum genera, ex quibus auſpicandis rebus continuandiſue, aut abrumpendis, accommodata præſenſio prænotioq; futurorum euentuum peti putabatur. Eorum primum è cœlo naſcebatur: alterum præbebant aues: tertium bipedes: quartum quadrupedes: quintum Diræ mouebant.

Superſtitio veterum.

His adeo deditos fuiſſe conſtat priſcos, Græcos pariter & Romanos, ut falſa ſuperſtitioſæ religionis opinione ducti, nihil bello uel pace, domi militiæue, ſuſciperent gererentue, niſi auſpicato: nec honores conferrent & dignitates, nec de more atq; inſtituto ueteri, & ſecundum leges, uel ſorte uel manuum prehenſione, uel ſuffragijs peractas magiſtratuum deſignationes, ratas haberent atq;

admitterent,

admitterent, nisi auguriorum accederet consensus atq; comprobatio: Et auguribus, ut autoribus & moderatoribus omnium rerum, in quibus rectè aut secus administratis discrimen uersaretur, uterentur, eosq; ad præcipua momenta, & consultationes de summa rerum, adhiberent: deniq; ut magno gaudio, & quasi certa confirmataq; spe non frustraturæ fœlicitatis, læta omina exciperent ac prosequerentur: piacularia contrà solicitudine acerba procurarent atq; expiarent.

Apud Romanos si quid insueti accidisset, nunciatumue esset, ad Aruspices mox ueteri more institutoq; referebatur, qui docerent, quid Dij præmonstrarent, quidue poscerent: Et de illorum responsis sacra, aut nouata ac redintegrata, aut reparata: & turbata, uel soluta, uel prorogata comitia, tum tractationes quæ inchoatæ erant, finitas ac suspensas, & rescissa decreta, legimus.

Veteri lege sancitum erat, ut priusquam augurandi scientia Romanis innotuisset, hæc ad Hetruscos deferrentur. Verba legis sunt, Prodigia & portenta ad Hetruscos Aruspices, si Senatus iusserit, deferunto: Hetruriæq; principes disciplinam discunto: quibus Diuis decreuerint procuranto: ijsdem fulgura & ostenta pianto: auspicia seruanto: auguri parento. Ex hac lege, decreto Senatus sex optimatum filios Hetruscis in disciplinam tradi solitos, ut augurandi artem ediscerent, proditũ est: Qua quidem arte Fesulæ claruerunt, ubi & domicilium & collegium Augurum fuit.

Hetrusci Aruspicinæ studiosi.

Et

Et initio ita à Romulo constitutum fuisse legimus, ut in tribus centurijs, Ramnensi, Titiensi, & Luceri, singuli essent augures, qui sacris ceremonijs, prædictionibusq; & explanationibus eorum quæ Dij monuissent, præessent: postea duobus adiectis collegij numerus in quinarium excreuit, (imparem enim esse decere numerum arbitrati sunt:) donec tandem ne ultra nouem augurarentur, Senatusconsulto cautum fuit.

Aruspicum collegium.

Sylla demum collegium quindecim adiectis, ad uiginti quatuor usq;, propagauit. In mortuorum loca legebantur alij comitijs Curiatis, quæ Pontificis Maximi dicebantur, non à populo uniuerso, sed minore parte, & ijs, quibus sacerdotia conferre & demandare curæ erat: nonnunquam à duobus unus nominari, & à toto deinde collegio acciri & cooptari poterat.

Semel collatus auguratus, uiuenti non adimebatur, etiam grauißimis intercedentibus causis. Fabius Maximus duobus & sexaginta annis auguratum geßisse, usq; ad senectam ultimam, magna cum laude memoratur.

Fabius Max: Augur.

Munus erat Augurum præcipuum, auspicia captare & contemplari, id est signa rerum futurarum, Deorumq; monita: & lætane essent illa an piacularia, quidue adportarent, prospera ne an uerò minacia & calamitosa, expiandaq; sacrificijs & luctu publico, scrutari ac præmonere. Auguraturi, id est auguria concepta uel relata interpretaturi,

Augurum munus.

turi, congregabantur in fano commentandi causa, & inter sese colloquendi.

Dignitas eorum tanta fuit, ut uelut internuncios & interpretes Deorum in Senatum adscribi, & inter Patres legi, fas esse duceretur, & à primo Vrbis ortu ijdem & Reges & Augures fuerint: Quippe & Romulum aruspicinam fecisse, & ne quid quod decretum esset, haberetur ratum sine auguriorum assensu & suffragatione, constituisse annotatum est.

Augurum dignitas.

Romulus aruspicinam exercuit.

Auguriorum illa, quæ ex Augurum disciplina annuere ac suffragari deliberatis, spondereq; successus rebus motis, aut de consilio Senatus incipiendis, uel sancire decreta de Magistratibus aut honoribus distribuendis censebantur, prospera erant καὶ ἄισιοι οἰωνοὶ ἢ ἐπικυρῶντες: Contrà, quæ proposito aduersari, uel abrogare aut improbare latas sententias, & facta decreta de rebus quibuscunq;, uel detrectare successus putabantur, ἐναντιούμενοι καὶ κωλύοντες οἰωνοὶ erant, & aduersa infausta ac piacularia auguria.

Auguriorum discrimina.

Vtrorumq; alia Oblatiua dicebantur, quæ non poscebantur: alia Impetratiua, quæ optata ueniebant. Illa nihil adferre, & temerè emissa esse, aut sine ratione, sua quadam concitatione prorupisse, censebantur: nisi commotos & uelut perculsos animos ita afficerent, ut ad se pertinere assentirentur: si hoc negarent, nihil sese percipere aut experiri eorum, quæ illa prænunciarent, ex Augurum disciplina persuasum habebant: & in

potestate

poteſtate noſtra poſitum affirmabant, auſpicia non petita amplecti aut recuſare. Hæc uerò ſuſcitari diuinitus, & raro fallere, ex multorum euentuum notatione & collatione, ac ſeſe ipſa aſſerere atq; explicare obſeruatione, conſtantia & æqualitate ſua, putabant.

Augurum ritus in augurijs captandis.

Talia captaturi Augures ex arce, cœlo non turbido, nec procelloſo, ſed ſilenti, placido, ſereno & puro aëre, lituum ſine nodo, hoc eſt baculum à ſummo inflexum, in parte, qua robuſtior eſt, manu tenebant. Erat is inſigne augurale, quo cœli regiones deſcribebant, & deſignabant metas, intra quas ſe obſeruaturos ſigna conſtituerant, ut quod dextrum eſſet, quodue ſiniſtrum, oculis animoq; metiri poſſent. Manu enim hæc ſpacia, quæ templa uocabantur, definire & notare, ſaluis auſpicijs non licebat.

Captato ergo proſpectu in agros atq; urbem, & conuerſa facie in Ortum, regiones ab Oriente in Occaſum terminabant, limite decumano, & cardine ex transuerſo ſigno metato, quò oculi ferrent quàm longiſsimè. Ex diſtinctis regionibus antica in Ortum uergebat, poſtica à tergo Occaſum, dextra Meridiem, Boream ſiniſtra reſpiciebat.

His peractis cæſa uictima, longum præfati carmen, preces effundebant, quibus ſigna illarum rerum, quas Senatus populuſq; Rom: meditabatur, poſcebant: & ne inter precandum fortè titubarent aut hallucinarentur, uel aliquid omitterent, aliquo præeunte repetebant.

A precibus

A precibus considebant uelato capite, & duplici amicti toga augurali, quæ læna dicta est, uel trabea ex purpura & cocco, ut Græcus Augur, toga candida, defixisq; in cœlum oculis, & attentè soliciteq; circumspectis ac perlustratis cardinibus omnibus expectabant, nunquid alicunde ostenderet sese, & unde nasceretur ac prodiret: & si obijceretur auis aliqua, huc ne an illuc uolaret, an prono, obliquo, supinoue motu corporis ferretur, quò flecteret, contorqueret, porrigeret, contraheret membra: an hac uel in illa se parte occultaret: à dextra ne uel sinistra parte canerent oscines.

Habitus Augurum.

Hetrusci in duodecim spacia cœlum diremerunt, & facie Occidenti obuersa auguria petiuerunt, quòd eò cœli motus inclinaret.

Nec ubiq; & paßim, sed in præscriptis destinatisq; locis, quibus Tesqua nomen erat, hæ obseruationes instituebantur.

Tesqua locus augurio-rum.

Ab auguribus in arce, uel ad ueteres Curias, à Pontifice in postmurio, & certis diebus, atq; à media nocte ad mediam diem usq;, peragebantur. Septima aut sexta diei hora non decebat: incipiente enim die aut crescente, non deficiente, iusta auspicia fieri existimatum est: Nec post Sextilem mensem auspicari licuit, quòd aues aut imbecilles tunc, aut morbidi essent, & pulli imperfecti. Homerus Orientem dextrum, Occidentem facit sinistrum.

Auguriorum caprandorum tempus.

Ex cœlo tonitrua & fulmina auguria dabant in hunc modum. Si aut læuum aut impari numero

Auguria ex tonitruis & fulminibus.

 intonuisset:

intonuisset: aut si ex Ortu emissa fulmina cœli circumactu in eandem partem redijssent, quale Syllæ Dictatori oblatum memorant: aut si in exortiuas recurrissent partes: uel si excussa nubibus à terra resilijssent, & crebris in sublimi ignibus fulsissent: aut si fulgura à sinistra in dextram emicuissent: prosperos euentus & summam fœlicitatem, nunciare hæc à Dijs putabantur.

Non enim tam aduentus spectabatur fulminum, quàm reditus, siue ab ictu resiliret ignis, siue opere confecto, aut igne consumto, spiritus remearet. Serena tempestate tonuisse, hominesq; aut ædes sacras de cœlo tactas esse, infausti auspicij fuisse sæpe notatum est. Homerus contrà tonitru, quod post effusas preces, de cœlo sereno insonuit, fœlix omen & ratum auspicium adferre cecinit.

Tonitrua ominosa.

Si ab Occasu tonitrua increpitassent: aut per Septentrionem in Occasum transcurrissent: aut multiplicati ictus pari desijssent numero, diros euentus & calamitates portendebant.

Marco Crasso castra, quæ trans Euphratem metatus fuerat, bis icta fulmine, cladem quam paulo pòst perpessus est designauere.

Paulo Æmylio ad Amphipolin sacrificanti, fulmen cœlo elisum cum sacra combußisset, Regni amißionem denunciauit.

Fulminum genera & differentiæ.

Distinguebantur fulmina & autoribus, & usu ac finibus. Romani diurna Ioui, Nocturna Sumano (quem Plutonem dicebant) attribuebant: & ea quæ solus Iupiter eiacularetur, læta promittere:

tere: quæ habito Deorum concilio, aduersa minitari putabantur. Cumq; quando uel solus, uel communicato consilio Iupiter intonaret, in dubio esset: fulgetra adorare, & poppysmatibus obstrepere, consensum gentium fuisse Plinius notauit.

Antiquiores Romani lucos etiam arasq; & sacra, pro euocandis habuerunt fulminibus, & inter Deos Statores, Tonantes, Feretrios, Elicium quoq; Iouem, quem uocatum ciere fulmina credebant, coluerunt.

Porro fulminum alia Bruta erant uanaq;, quæ nulla ratione naturæ: alia Fatidica, quæ ex alto, statisq; de causis, & ex suis uenire sideribus, censebantur. Horum alia consiliaria uocabantur, quæ negocijs cogitatis: alia autoritatis, quæ decretis ac susceptis ijsdem superuenissent: alia status, quæ nec opinantibus coruscassent. Alia item publica, alia priuata notabantur: publica non supra tricesimum, nisi in deductione oppidorum: priuata non ultra decimum annum, nisi in sponsalibus aut natali die, auspicata portendebant.

Ex ijsdem rursus quædam postularia, sacrorum emendationem exigebant: quædam pestifera, mortem intentabant: quædam monitoria, latentia aperiebant fata: quædam auxiliaria erant: quædam hospitalia uel regalia: quædam peremtalia, quæ fata præcedentibus designata fulgetris perimere credebantur: familiaria prima fiebant familiam suam cuiq; adepto, & in totam uitam ua-

tidica habebantur. Cumq; in lucos pollutos crebriora & quati ac uibrari & traijci fulmina aruspices notassent: ea ut auerterent, reliquias fulminis cum sacrificio sepelire, dispersosq; ignes in unum cogere, & tacita prece terra condere solebant in loco, quem Bidental uocabant.

Bidental.

Thusci in sedecim cœlum partes diuisere: prima erat à Septentrionibus ad æquinoctialem exortum: secunda ad Meridiem: tertia ad æquinoctialem Occasum: quarta obtinebat quod reliquum est ab Occasu ad Septentriones. Has iterum in quaternas diuiserunt partes, ex quibus octo ab exortu sinistras, totidem è contrario appellauere dextras. Ex his maximè dira, quæ in Septentrionem ab Occasu porrigebantur: omninoq; multum referebat, unde uenirent fulmina, & quò ferrentur atq; excurrerent.

Auguria ex auibus sumta.

Ex auibus oscines cantu augurium, quod κληδῶνα Græci & κληδονισμὸν uocarunt: præpetes seu τανυπτέρυγες uolatu, auspicium faciebant. pulli tripudio omina dabant: Funebres auerso omine aliquid fieri uetabant: Superuaganeæ ex summo acumine uocem emittebant. Ex præpetibus erant aquilæ, uultures, buteones, sanqualis, immusulus, & aliæ.

Præpetum genera.

Aquilæ si dextra parte aduolarent, siq; patulis & porrectis perstreperent alis, omen futuri boni certissimum præbebant Homero teste.

Aquilarum auguria.

Aristander augurio aquilæ traijcientis in hostes, Alexandrum uictorem portendit ante conflictum.

flictum. Cum Tarquinio Prisco aquila pileum detractum capiti euexisset in sublime, moxq; reposuisset: regnum ei ominatam ferunt. Fœtus aquilarum implumes à uulturibus rostro pedibusq; à pastu abacti, & raptati concerptiq; cum ipsis nidis, Tarquinio Superbo exilia portenderunt ac regni amißionem. Iaculum de satellitum manibus rostro extortum, & deiectum in profundum ab aquila, Dionysio Syracusano regnum abrogauit, & diras incußit calamitatates.

Duodecim uulturum numerus Romulum condentem urbem, de tempore durationis monuit. Sæpe tamen uulturem in ædem Iouis aut Deorum uolasse, prodigij loco habitum est.

Vulturum auguria.

Vultures, corui, & aquilæ, si coijssent, conflictus & cædes indubias denunciabant. Ciconiæ concordiam ferebant. Ex accipitrum genere Circi nuptias & rem pecuariam fortunabant. Buteones, quos τριόρχεις uocant à numero testium, & Falcones, futuri maximi boni spem certam, si apparuissent, faciebant.

Accipitrum omina.

Dario conspectus accipitrum, duo paria uulturum uellicantium, spem de regno Persico iniecit, quo coniuratis supplicio affectis, esset potiturus.

Milui diri semper inauspicatiq; fuere ominis sicut & incendiaria auis: Ea quæ sit nec inuenitur, nec traditur. Quidam ita interpetantur, incendiariam esse quæcunq; appareret carbonem

Miluorum auguria.

ferens ex aris uel altaribus, alij Spiturnicem eam uocant, sed & hæc ipsa quæ sit nescitur.

Picorum Martiorum auguria.

Picus Martius & Luscinia, atq; inter ardeolas illa, quam λευκὸν πέλλον uocant, si ad Austrum uolatu contenderat aut Septentrionem, prospera fœliciaq; decernere, & omni periculorum metu soluere, existimatum est. Pici Martij præcipuè Latio fuerunt in augurijs, à Rege qui nomen huic aui dedit.

Cum in capite Prætoris Vrbani L. Tuberonis, in foro iura pro tribunali reddentis, picus sedisset ita placidè, ut manū prehenderetur, responderunt uates, exitium imperio portendi, si dimitteretur: si exanimaretur, Prætori. ille auem protinus concerpsit, nec multo pòst prodigium impleuit.

Hirundinum auguria.

Hirundinum circumuolutationes decubitusue, aut insessus, infausti habiti. Earum conspectus Dario in Scythas cum exercitu proficiscenti, interitum: consessus uerò in Pyrrhi tabernaculo, & naue Antonij, funestas utriq; clades attulisse, creditum fuit.

Columbæ augurium.

Columbam augurium designare fœlix Homero placuit.

Præposteros aut uespertinos gallorum cantus optimi euentus signa, aliqui notauere.

Gallorum cantus auguria.

Themistocli pridie quàm in Persas mouit, galli ἐπινίκιον cecinere, & cantu certam declarauere uictoriam: idq; ideo, quòd uictus mox consilescit, uictor insolentius insultat & obstrepit.

Gallinarum

Gallinarum cantus nunquam exauditi, nisi quando dirum aliquid immineret.

Gallinarum cantus infausti.

Corui inauspicatæ garrulitatis aues, à dextra, ut cornices à sinistra, spes nõ ambiguas: si ab Ortu occinerent clara uoce, præsentem fœlicitatem significabant. Ab Occasu uel læua si proclamarent, aut glutirent uocem uelut strangulati, exitium apportabant.

Coruorum auguria.

Corui discerptos deuorantes pullos, reliquiasq; deferentes in nidum, ante Ciuile bellum inter Syllam & Marium, quo plurimo depugnatum est sanguine, uisi, & crudelitatem, qua in sua illi sæuierunt uiscera, portendisse iudicati sunt.

Eædem aues Alexandro Babylonem ingressuro, & Ciceroni uitaturo insidias ab Antonio structas, gannitu strepituq; ingrato impendens periculum, & ærumnas extremas, minitatæ sunt.

Bubo funebris & maximè abominatus, publicis præcipuè auspicijs, noctis monstrum, nec cantu aliquo uocalis, sed gemitu, si in urbibus aut omnino in luce uiseretur, dirum ostentum præbuit.

Bubonis augurium.

Cum Sex: Papellio Istro, & L. Pedænio Coss: cellam Capitolij bubo intrasset, eo anno Nonis Martijs urbs lustrata est. Idem factum L. Caßio, C. Mario Coss: bubone uiso.

Priuatorum si domibus insedisset: aut si taceret, non semper feralis compertus, utpote qui Agrippæ, captiuo Iudæorum Regi, regnum promisisse putabatur.

Bubonis uox audita anno urbis 619. & 20. exercitus Romani oppreßionem ad Numantiam portendiſſe credita eſt. Rurſus uiſus, non auditus Bubo, fœlix omen attuliſſe iudicatus eſt, ut anno urbis 629: & 32. ante Sallies Ligures & Allobroges deuictos: itemq́; anno 650. ante ſubactos in Macedonia Thraces: & anno 558. ante mortuum Ptolemæum Regem Ægypti Cyrenis, qui populum Romanum hæredem reliquit.

Noctuæ augurium.

Noctuam ſi uolaſſet, uictoriam nunciare: ſi ſereno ceciniſſet, turbare aërem: ſi tempeſtate occineret ſerenare, obſeruatum eſt.

Hæc cum in haſta Pyrrhi Regis contra Argos euntis conſediſſet, fatum illi & diſcrimen extremum portendit & attulit.

Apum auguria.

Ante Pharſalicam pugnam apes aræ inſidentes, & in nauibus conſpectæ Dioni & Pompeio Magno, cladem paulo pòſt ſequutam prænotarunt. Idcirco cum in Bruti exercitu examen apum procubuiſſet, aruſpices caſtra mutare eum iuſſerunt, ne in hoc loco damni aliquid & detrimenti acciperet. Cæterarum etiam auium & inſectorũ uolatus multiplici diſcrimine in omina σημαντικά *conuerſa ſunt, & de locuſta noſtra campeſtri uiridi Suidas inquit,* ὅσπερ ἀκρὶς δυσκίνητος χλωρὰ καλουμένη μάντις, οὗ τινὸς προσέχοντες ταῖς κινήσεσι μαντεύονται. *Chalcas apud Homerum ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratur.*

Tripudio signa dabant pulli de rebus consequuturis. Etsi enim quæuis auis tripudium facere poterat, præcipua tamen fides fuit pullis, atq; in eorum genere Melicis & Chalcidicis, quibus tantum religionis fabulosa uetustas tribuit, ut ceu internuncios, atq; interpretes Iouis euenta rerum edocere statuerent, & nisi his consentientibus ac suffragantibus, comitia non agerent, non Senatum haberent, nullos ad honores proueherent, nulla domi aut foris negocia obirent, nulli prouincias demandarent, nihil deniq; auspicarentur, quod non, utrum approbatum ab his uelut assensione & monitu Deorum esset, magna cura prius exquirerent ac pensitarent: deniq; regebant magistratus Romanos, domos ipsis suas claudebant ac reserabant, fasces impellebant aut retinebant, iubebant acies aut prohibebant, & maximo terrarum imperio imperabant.

Pullorum auguria.

Pullis præerat pullarius, qui quotiescunq; de inchoanda re quapiam exequendaq;, Deorum per pullos sensa placitaq; exploratum ibat, (oportebat autem id fieri summo manè, & primo diluculo) imperato de more silentio pultem illis aut offam cauea reclusa obijciebat: quòd si ad oblatam escam mox pulli è cauea non prosilirent, aut serius egreßi uel non attingerent eam, uel alarum planctu dißiparent, uel relicta esca oberrarent, aut occinerent, aut prorsus non uescerentur, uel auolarent penitus, omen præ se ferebant magni terroris & solicitudinis, euentusq; tristißimos: & pullarius exitū

Pullarius.

animo præmetiens, ne quid molirentur, ſed uel deſiſterent ab incepto, uel differrent deliberationes, uel mutarent hoc prorſus quod præ manibus erat, hortabatur. Quòd ſi mox proruerent cum impetu, certatimq; in eſcam inuolarent, & auidè depaſcerentur, ita ut ueſcentibus illis aliquid ex ore relaberetur, & terram pauiret, quod tripudium faceret ſoliſtimum: inde ſpe hauſta mirifica pullarius, ut conſtanter fortiterq; cœpta negocia urgerent iubebat, & ſucceſſus optatos ac proſpera à Dijs omnia ſpondebat. Habebant oſtenta & præpoſteri eorum ueſpertiniq; cantus. Totis noctibus canendo Bœotijs nobilem illam ad Leuctra aduerſus Bœotios præſagiuere uictoriam: Ita coniecta interpretatione, quoniam uicta ales illa non caneret.

Etſi autem quandoq; talibus ominum interpretationibus & coniectionibus aſſenſit euentus, ut Tiberio Graccho ea die, qua in turba cæſus occubuit, pulli non addixere: & Claudius Pulcher moturus in hoſtes, non paſcentibus in auſpicando pullis, per contemtum religionis nauali prælio inito, terribili ſtrage cum omni claſſe profligatus eſt: tamen uiciſsim non rarò eluſa ſunt & refutata euentu prorſus contrario. Papyrius Curſor cum à pullario admoneretur, ne cum Samnitibus prælio decerneret, pullis non ſuffragantibus, contemtis auſpicijs, fœliciter dimicauit.

Omina pullorum euentu contrario refutata.

Exempla in hiſtorijs plura extant.

Si pullarius, quæ Dij diuulgata uoluiſſent, diſsimulaſſet,

dißimulasset, aut ueteratoriè suppreßisset, idem contrahi nefas, ac si quæ occulenda & tacita ferenda erant, palàm fecisset: Si uerò mentitus fuisset, aut omine confictó, aut eo quod ostensum esset, subdolè & fraudulenter deprauato & in contrarium detorto sensum: non illi qui consulebat fraudi esse, sed in autoris retorqueri caput, censebatur.

Fuerunt & aliæ plures auspiciorum distinctiones apud Romanos. Vocabantur enim quædam auspicia caduca, quædam cliuia: Caduca, ubi quid templo ab auguribus metato excidisset. Cliuia, quæ difficulter euenirent.

Ex quadrupedibus Lupos, uulpes, Leones, capras, iuuencas, Asinos, arietes, lepores, mustelas, mures, omina mouisse & auspicia, compertum est.

Quadrupedum omina.

Lupus si ad dextram commearet pleno ore, prosperæ & magnæ rei argumentum putabatur. Lupos castra introijsse & laceratis obuijs intactos abijsse, exercitibus cladem portendisse: eosdem si in foro Romano uisi essent & incolumes euasissent, oppreßionem urbis aut alia designasse pericula, animaduersum est.

Luporum inauspicata omina.

Romanis coloniam in Libyam ducturis Caio Graccho Tribuno legem rogante, cum Lupus metas aggeri definitas subruisset & dißipasset, fecit ut à proposito desisterent.

Cerua à Lupo fugata, cum inter duas acies illæsa euasisset, Romanis uictoriam addixit.

Adeo

Adeo inauſpicatus luporum in urbe conſpectus habitus eſt, ut quotieſcunq; uiſerentur, ſiue oppreßi inſectantium induſtria interficerentur, ſiue euaderent, ſemper urbs ſolenni luſtratione expiaretur, qua auerti atq; depelli calamitates, quas apportaſſent lupi, credebantur. Idq́; ſæpe factum, lupis in urbe, foro, Capitolio, Quirinali colle, Exquilijs, conſpectis: ut anno Vrbis 577. cum Collatina porta lupus ingreſſus, per Exquilinam magno conſectantium tumultu effugiſſet, & anno urbis 558. cum per Exquilinam portam quidam ingreſſus, frequentißima urbis parte decurriſſet in forũ, & Thuſco uico atq; inde Melio per Capenam portam prope intactus abijſſet.

Apum examina infauſti ominis.

Examina apum, quacunq; ſe demiſiſſent, polluere & infortunare locum credita ſunt: Quare quoties in urbe comparuerunt, luſtratam urbem ex Sibyllinis inſtitutis legimus, ut anno Vrbis 636. & poſt 50, & rurſus 52. ac ſæpe alias.

Ita bouem ſi loqueretur (quod ſæpe compertum accepimus) urbem læſi numinis ream peragere, & luſtrationem urbis exigere, cenſuerunt Romani.

Agmina etiam locuſtarum anxia ſemper ac ſolicita procuratione eorum, quæ ad placanda facerent numina, depulerunt.

Mulam gemellos peperiſſe, aut Leonem conſpectum, aut ab Aſino laceratum eſſe Leonem, aut mures deroſiſſe aliquid, triſtis diriq; fuit ominis, & magni terroris.

Hoc anno [illegible] nobis [illegible]

Suburbana colubris plena, & equi ab illis depasti, præsagierunt Crœso Lydorum Regi, fore ut regnum ab exteris subigeretur.

Dirarum nomine complector tum ea, quæ in nostris fiunt corporibus aut ijsdem alioquin accidunt insolitè: tum quæ in domibus, agris, itineribus, quocunq; modo præter rationem & morem eueniunt atq; obijciuntur.

Hinc pro locorum subiectorumq;, in quibus obseruarentur talia, differentijs, diuersa sunt diuinationum genera constituta.

Diuersa ominationum genera ex Diris.

Τὸ ἐνόδιον *seu itinerarium, quæ in uijs occurrissent, explicabat.*

Ἐνόδιον.

Leporem iter ineundum transuerso saltu uelut diremisse, aut fœtam uulpem, uel prægnantem canem obuiasse, aut serpentem commeantium iter interrupisse, aut præcidisse, aut offendisse pedibus, aut laciniam adhæsisse, aut subitò constitisse, aut expauisse, uel defecisse uiribus absq; manifesta causa, aut spectra conspexisse uel circumfusas ac scintillantes flammas, aut risus, gemitus, compellationem sui exaudiuisse, & quicquid fuit huiusmodi, infortunata præsagire & infesta itinera creditum est.

Mulieres per itinera ambulantes torquere fusos, aut omnino detectos ferre, spei omnium præcipueq; frugum aduersabatur. Hoc descripsisse Polin quendam Suidas autor est.

Τὸ οἰκοσκοπικὸν *coniectabatur ex ijs, quæ in ædibus animaduersa essent insolito more accidisse,*

Οἰκοσκοπικόν.

de

de euenturis patrifamiliàs & illius rebus, uelut
Introijt in ædes ater alienus canis
Anguis per impluuium decidit de tegulis, infaustum erat utrumq;.

Mustela conspecta, aut serpens, poculum salinumue euersum, dispersi cineres, oleum effusum aut mel, si quid à muribus esset corrosum, quod de sua Platonis politia Cicero annotauit: Si cibus pro laberetur: si incendia nominarentur inter epulas, aut sub mensas aquæ profunderentur: recedente aliquo ab epulis simul uerri solum, aut bibente conuiua mensam uel repositorium tolli: aut repente conticescere conuiuium: inauspicatissima erant. Reuocari sternutamento mensas & fercula inter Diras erat. Ita si tigna gemuissent, aut crepassent mensæ trabesue, dira portendebant.

Vinum effudisse, aut uino uestes inquinasse, bonæ fortunæ signum erat, idq; attestante Homero, qui Vlysse discedente & bene precante, Alcinoi uxorem facit humi uinum fundere, uelut preces ratas Dijs habituris. Absoluit hoc Xenocrates integro uolumine.

Auguriornm obseruatio apud Romanos.

Tanta fuit auguriorum in Romana Republica inde usq; à primis exordijs Vrbis fides, & respectus obseruatioq; tanta ac ueneratio, ut quæ horum interpretes examinatis ostentis ac pensitatis dixissent iniusta, nefasta, uitiosa, dira, illa protinus irrita fierent atq; infecta, quiq; horum decretis & enunciatis non paruisset, reus fieret capitis.

Oportebat autem captandis auspicijs augures ipsos

ipſos intereſſe, & cum notare ea atq; inſpicere, referreq; & declarare, tum quibus hoſtijs & quibus ſacris ac ſupplicationibus, & ad quæ puluinaria, tetra prodigia procurarentur aut expiarentur, monere atq; edicere. Nihil enim prætermittebatur publicè & priuatim, quod ad amoliendas & auerruncandas calamitates faceret, quæ imminerent augurijs deſignatæ. Itaq; ſi quid tale accidiſſet, mox & piacularia apparabantur ſacrificia, & ſupplicationes ſuſcipiebantur, & urbs ſolenniter luſtrabatur. Inter ea enim ſacra, quæ conſuetudine ueteri plebs Romana uſurpabat, quædam ſolennia & ſtata, eodem ſemper modo indicebantur ac ſeruabantur, quorum uiolare ritus ac ceremonias, aut intermittere, nulli fas erat: quædam piacularia erant, quæ decreto Pontificum ad auertendos terrores, & placandas numinum offenſas, expediebantur, quorum uicem quandoq; feriæ publicæ, aut lectiſternia, ſtratis tribus lectis, Ioui, Vulcano, & Mineruæ, quos iactus uibratusq; fulminum gubernare opinio erat, aut ludorum celebritates compenſabant, de Pontificum iudicio & ſententia.

Discrimina sacrorum apud Romanos.

Ad hæc decurrebatur, ſi cœleſtes minæ terroreſue aut dira nunciarentur prodigia, uel ſi phaſma aliquod terribile apparuiſſet, aut alioquin nouum quid & inſolitum conſpectum eſſet: ut cũ duo Soles uiſi eſſent, faceſue de cœlo ardentes colluxiſſent, aut crinita ſidera, ignitiue turbines, quos

πρηστῆρας

πρηςῆρας nominant, cœlo effulsissent, specie motuue & impetu terribili atq; inopinato: uel si collisorum armorum strepitu fragoreq; cœlum personuisset aut tubarum clangore, aut remugientium flatuum horribili boatu: uel sanguine lapidibusue aut frumento pluisset, aut impetuosus imber cum ingentibus procellis effusus esset, fluxissetue sanguine atratus Tyberis, aut tecta publica ædesue Deorum de cœlo tactæ essent.

Supplicationum ritus apud Romanos.

Supplicationes ad hunc modum fiebant. Senatores & patricij cum coniugibus & liberis, coronati plerunq;: quandoq; uerò omnes tribus simul & ordines, præeunte Pontifice Maximo, nonnunquam duumuiris, sequentibus euestigio pueris ingenuis & libertinis, ac uirginibus patrimis & matrimis, coronatis, aut laureã manu præferentibus, & modulata uoce pronunciantibus carmen, ac tota urbe ad solennem precationem conuersa, Deorum pacem exposcebant periculoso rerum statu, belli aut pestilentiæ tempore, circum omnia delubra fanaq; & puluinaria, quæ erant apparatæ lecticæ Deorum, in quibus numina pro maiestate iuxta aras extabant sublimia: his fasciculi ex Verbenis (struppi appellati) pro puluinaribus substernebantur.

Vsurpabantur etiam, si quod iustum bellum exteris gentibus indictum esset, & si pro aris focisq; ac Deorum templis & solo patrio pugnandum foret, ut ea res populo Romano socijsq; ac nomini Latino, bene & fœliciter eueniret, atq; bonis

bonis auſpicijs, & Dijs bene iuuantibus, arma ſumerentur.

Sunt & uictoribus, ob res bene fœliciterq́; geſtas Deorum auxilio, tributæ ſupplicationes à Senatu, maximi muneris loco, modò plurium dierum, modò paucorum, pro ut amplitudo meritorum & ſucceſſuum proſperitas poſtulabat. In his gratiæ Dijs agebantur publicè, mulieribus eximio cultu, uiris prætexta & ornamentis ampliſsimis, longo ordinatoq́; proceſſu, Deorum templa adeuntibus.

Ex hac ſupplicationum conſuetudine translati ſunt in religionē Chriſtianam ritus publicarum proceßionum. Adeo enim forma & Imperij Romani ueteris, & religionis Ethnicæ, Pontificibus allubuit, ut nihil non imitari uoluerint, quod ad conformandum Eccleſiæ ſtatum Romano Imperio facere uideretur.

Proceßionum Papiſticarum origo.

Luſtra alia ſtata erant, alia piacularia. Stata quinto quouis anno iterabantur per Cenſores, qui luſtrabant urbem ſue, oue & tauro, aut uerre tauro & ariete, qui circumducebantur, unde Solitaurilia feſta nominata.

Luſtrorum differentia.

Fiebat hoc menſe Februario, & Februo, qui luſtrationi præerat, primò litabatur ac ſacrum fiebat: quo peracto Cenſor, in magna ordinum frequentia, Deos imperij præſides ſolenni precatione obteſtabatur, ut rem Romanam, urbes, templa, fines, aquas, perpetuò præſtarent incolumes, ac ſucceſſus largirentur proſperos, dubijsq́; conatibus

Luſtrandæ vrbis ritus.

adessent & mala auerruncarent, uotaq; in sequens lustrum promitterent.

Ita circum urbis pomeria sereno cœlo Pontifices, Flamines, & omnes augures, sacrificuli & uates, Vestales uirgines, Galli sacerdotes, septemuiri epulonum, quindecim uiri sacrorum, & Salij, sequentibus Patribus & omni plebe, Gabino ritu cum solenni precatione, procedebant.

Præter hanc lustrandæ urbis consuetudinem, alij usurpabantur ritus in lustratione agrorum, armorum, naualium copiarum & claßium, curiarum & populi: & adhibebantur ad expiationes plerasq; sulphur, aqua, ouum, ignis, uerbena & laurus.

Pollutorum expiatio.

Piaculis polluti sæpius sulphure, interdum & suffitu ex uerbenis & lauro, & ablutionibus ex aqua, purgabantur.

Apud ueteres polluti, aut tæda & sulphure purgari, aut aqua ablui, aut aëre uentilari solebant.

Qui Deos iratos sibi perpetuò futuros metuebant, ita expiabantur, ut linteati manuq; laurum tenentes, & genibus innixi proreperent, & uocibus acclamarent, numinaq; infesta sibi profiterentur: his si admota igni laurus increpuisset, placatos Deos: si nihil strepitus edidisset, infestos denotari iudicatum fuit.

παλμικὸν seu vibratorium.

Τὸ παλμικὸν seu uibratorium ex insuetis, & præter uoluntatem, præterq; naturæ ductum obortis in corpore motibus, coniecturas futurorum texebat.

texebat: Si uibrata salitione insuetum alter oculorum, dexter uel sinister palpitaret: si concuterentur ac uelut exilirent, aut trepidarent musculi, humeri aut femora: si prurire pedes inciperent: si inæquali uibratu cohorresceret cutis: si tinniret alterutra auris, aut insolitum striderent dentes: si sternutationes pari impariue numero, crebræ uel raræ fierent: si uagis incertisue motibus huc illuc membra iactarentur: si membra obrigescerent subitò uelut stupore affecta: aut titubaret uel insisteret lingua. De hoc Posidonius. Extat de eodem Melanipodis ἱερογραμματέως ad Ptolemæum Philadelphum compositus liber.

Voces etiam uel ex occulto missæ, uel responsi instar redditæ, suspiciones sæpe de uarijs mouerunt euentibus in utramq; partem.

Vocum ex occulto missarum omina.

Sæpe ueridicæ exauditæ uoces in rebus turbidis, & tanquam monita Deorum acceptæ sunt, qualem ex luco Vestæ extitisse memorant non multo ante captam à Gallis urbem, ut muri & portæ reficerentur: futurum enim nisi præstitum hoc atq; effectum esset, ut urbs caperetur.

Latratus canum eiulantium gemitus imitantantes, & noctuarum ululatus, diri semper fuere ominis.

Equos hinnitu alacriore, & ferociore fremitu, uictoriam ominari prælia inituris, etiam nunc militibus persuasum est.

Cum maximas Vrbs clades perpessa fuisset, & ancipiti contentione agerent Patres, an relicto

ſolo patrio Veios migrarent, uox Centurionis audita, Hîc manebimus optimè, retinuiſſe in urbe ciues, & confirmaſſe fertur.

Hoſtilio Mancino Conſuli Romano anno urbis 617. conſcenſuro nauem & Numantiam petituro, uox obiecta de improuiſo ſcribitur, mane Mancine: paulo pòſt deuictus ipſe, & Numantinis deditus eſt.

Craſſo in Parthos ituro, qui Cauneas ficus uenales clamabat, illud omen innuit, quo paulo pòſt fortunis expoliatus omnibus, fama, uita, & exercitu amiſsis, interijt.

Neronem, paucis diebus ante mortem, uox è Mauſoleo reddita appellauit.

Auguſtum Cæſarem ſupremo digreſſu ab urbe, uox temerè emiſſa monuit, non amplius eum Romæ futurum.

Caſsio & Bruto prodituris in aciem, Æthiops obuius euentum pugnæ præſignificauit: Et ſimilia aliquibus denunciata meminimus etiam hiſce temporibus.

Auguriorum origo:

Augurandi rationem peperit initio procul dubio ſuperſtitio hominum, nata ex Dei ignorantia, diffidentia, perturbatis motibus animorum hærentium in ancipiti ſpe, quo erroribus & fluxis atq; incertis cogitationibus ſuis mederentur, atq; ex his exemtos ac ſolutos animos, in tranquilla aliqua, certa & firma ſpe conſtituerent: ubi tamen non animaduerterunt ex ſpe ſpem, metu metum non tolli, ſed augeri & creſcere. Primi ſecundiq;

Auguriorum vanitas & ſuperſtitio.

diq; generis auſpicia commenticia prorſus ſunt & falſa. Nulla enim explicari aut oſtēdi cauſa poteſt, cur hæc illaue deſignent: nec conſenſu congruentiaq; euentuū excuſari poſſunt, cum unum idemq; auſpicium contrarios euentus ſæpiſsimè præcurrerit, & deluſa eorum religio neglectaq;, fortunata fuerit.

Compleuerunt ea quandoq; euentu Dæmones: Quandoq; cum præſciuerunt quæ expoſcebantur, aut ipſi intonuerunt de cœlo dextrum uel læuum pro ut opus erat, aut aſſumticijs auium quadrupedumue ſpeciebus, uel nouis atq; inſolitis, uel notis conſuetiſq;, auſpicia ipſi cantu traiectuue recto uel obliquo, dextroue aut læuo ediderunt: ſiquidem uiſas conſtat ab auguribus aues, quæ pòſt nunquam repertæ ſunt amplius: Quandoq; cum uel aberraſſent inſcij euentuum, uel decepiſſent aruſpices, uiolatæ religionis cauſam prætenderunt, ut ſuperſtitionem augerent, & tuerentur conſtitutum regni ſui ſtatum.

Sed nihil hæc ad effectus cauſarum ordinatarum in natura. Nam neq; fulgetra, neq; auium genera, in hoc ſunt condita, ut motu illa cæteriſq;, hæc cantu aut uolatu porrecto, librato, interrupto, uibrato, contorto, agere iubeant aut uetent, uel de propicia uel alienata Dei uoluntate teſtificentur.

Blaſphemia eſt contumelioſa in Deum, quòd finxerunt diuina mente impelli & commoueri alites ceu interpretes, internuncias & ſatellites

Deorum, ut tum huc tum illuc uolent, tum in hac tum in illa parte se occultent, tum à sinistra parte ut canant oscines: inclusos uerò cauea pullos, ac fame enectos, ita concitari, ut in offam pultis inuadant, si emittantur, & ut ex ore aliquid cadat, quod terram pauiendo tripudium nunciet solistimum: aut ne egrediantur detineri, neue egreßi offam attingant, arceri.

Non igitur ex natura orta, nec à Deo tradita, sed ab hominibus conficta & inchoata sunt auspicia, aliqua occasione à Diabolo subministrata, cui usitatum est errorum & superstitionum seminibus sparsis clàm irrepere: amplificata uerò & stabilita sunt ab eodem autore. Quare impia est consuetudo ea obseruandi & captandi.

Quantum ad reliqua duo genera, Non inficior posse gigni & existere in agro domoue aut itineribus, quod uel patrifamilias atq; illius rebus, uel peregrinantibus portendat futura: Nec derideo illas in plantis, iumentis, quadrupedibus, intráq; tecta & parietes, multarum insolitè accidentium rerum notationes.

Frequenter tumultuantur Dæmones, & uel inanibus terriculamentis uexant homines, uel inusitatis tumultibus, speciebus, aut uocibus, imminentes calamitates prænunciant.

Sæpe corporum & rerum nostrarum custodes sancti Angeli aliquid tale edunt, quod nos cauere pericula iubeat.

Sed tamen nec captari, nec si eueniunt, cum superstitione

perſtitione & anxia ſolicitudine obſeruari penſitariq; uolo: nec quiuis euentus in omina conuerti debent. Nec locum hîc habet obſeruationum diuturnitas, & monumentis teſtata cõſignataq; antiquitas, ac ſignificationum præſenſionumq; cum euentis conſenſio. Affert uetuſtas ijs in rebus, quæ à natura cauſam habent, longinqua obſeruatione mirabilem ſcientiam, cum crebra animaduerſione perſpectum eſt, quid ex quoq; & cur eueniat, & quid rem quamq; ſignificet, ac quam ob cauſam: etſi nec effectuum omnium cauſæ elici ac demonſtrari, nec ſignorum explicari rationes, exactè queunt: Et diuinatio ipſa denunciatioq; rerum conſequentium, etſi ad ueritatem dirigit ſæpiſsimè: fallit tamen nonnunquam, quòd coniectura continetur, & hæc res futuras proſequitur.

Aruſpicinæ uerò, extiſpicinæ, & ſimilium, ſigna non ex natura orta, ſed ſuperſtitione ſuſcepta interpretantium, quæ poteſt ratio ex natura proferri? Quid uerò ad has præſtigias immenſitas temporis facit? Aſſentior ita à principio inchoatum eſſe Mundum, ut certis rebus certa ſigna præcurrerent: ea quibus bene percepta ſunt, hi non ſæpè falluntur: malè coniecta enim non aberrant rerum uitio, ſed interpretum imperitia. Et horum ſignorum quæ ſit conditio, expoſui ſupra. Sed quid his ſignis, cum offuſis à Diabolo præſtigijs?

Refutatio augariorum.

Paruis momentis multa natura aut affingit, aut mutat, aut detrahit, in ijs quæ naturæ ſubiecta

 ſunt:

ſunt: ſed hæc mutatio quid ad commenticias præſenſiones ex uariato uolatu auium, & extorum commutatione conuerſioneq́; aut ſubita decoloratione? Cœli diſtributio metarumq́; notatio, unde incitentur & ueniant, quoue ferantur fulmina, oſtendit. Sed inde qua ratione proſpera uel infauſta augurabimur?

Adminiſtrari Mundum prouidentia diuina, & uim diuinam continere uitam hominum, ac conſulere rebus humanis, & ab hac multa ſignificari futura portendiq́;, quid certius eſt & conſenſu ſeculorum & uocis diuinæ teſtimonio? Sed quid ad hanc, illa Diaboli in ſubitis extorum mutationibus, quibus, aut aberat mox aliquid aut ſupererat: quid in auibus, fulguribus, oſtentis, diris, furentium uocibus, ludibria Diaboli æmulantis diuina opera imitatione falſa, ut hominem ſimia imitatur?

Marcus Varro hæc uidens inquit, non ocioſos tantum ſed & ſordidos fuiſſe Deos, ſi in iecorum & uiſcerum ſterquilinio ſua occuluerunt conſilia, ab inſanis ſacerdotibus manifeſtanda.

Idcirco quæ enumeratæ diuinationum ſpecies ut τὸ ἐνόδιον, οἰκοσκοπικὸν, παλμικὸν, *& cæteræ, profitētur, ſimpliciter ut ſuperſtitioſa reijcio ac damno. Inuſitatæ in corporibus noſtris motiones, uibrationes muſculorum,* παλμοὶ, πρίσεις τῶν ὀδόντων, *& alia, quandam* παρὰ φύσιν διάθεσιν *indicant, non hoc quod* τὸ παλμικὸν *profitetur. Sic & cætera genera plena ſunt anilium, friuolarum & nugacium ſuperſtitionum. Et quamuis*

ludat

ludat Diabolus mirificè, aliàs seriò, aliàs uexandi causa: tamen lusus illos persequi, & quid apportent scrutari, diuinitus uetitum est: & amentis est aut niti aut tribuere aliquid talibus præstigijs, quas quidem eo crebius exercet & offundit, quo illis affici angiq; facilius homines experitur.

Extat Dei iudicium de augurandi ratione *Leuit.* 19. Μὴ ἔσθετε ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ οὐκ οἰωνιεῖσθε, οὐδὲ ὀρνιθοσκοπήσεσθε: Idem *Deut.* 18. *repetitum est atrocibus uerbis,* μαντευόμενος μαντείαν καὶ κληδονιζόμενος, καὶ οἰωνιζόμενος, βδέλυγμά ἐστι κυρίῳ τῷ θεῷ σου: ἕνεκα γὰρ τῶν βδελυγμάτων τούτων κύριος ὁ θεός σου ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου.

Auguria diuinitus prohibita.

Apparet etiam Ethnicos antiquiores & saniores, stultißimam auguriorum uanitatem contempsisse.

Auguria ab Ethnicis sanioribus contemta.

Hector apud Homerum grauiter Polydamanti *metu augurij pugnam detrectanti respondet, Vnum esse augurium optimum, & à* Deo *mandatum, fortiter defendere patriam:*

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομ', οὐδ' ἀλεγίζω.
Εἴτ' ἐπὶ δέξι' ἴωσι, πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε,
Εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ, τοίγε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.
Ἡμεῖς δὲ μεγάλοιο θεοῦ πειθώμεθα βουλῇ,
Ὃς πᾶσι θνητοῖσι, καὶ ἀθανάτοισιν ἀνάσσει.
Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

DE SORTIBVS ET DIVINATIONE ex sortibus.

Frequens vsus sortium.

SORTIVM meminerunt *historiæ* Ethnicæ & *ſacræ frequenter, & apparet earum multum fuiſſe uſum.*

Sorte iubetur ex duobus arietibus elegi, qui offeratur Domino, *Leuit.16: Sorte terra diſtribuitur Iſraëlitis de conſilio & mandato* Dei: & Rex *deſignatur* Saul: & *in locum Iudæ ſurrogatur* Matthias *Apoſtolus: Sorte Ioſua explorat peccatum Anathematis, & Ionas depoſcitur ad pœnam.*

Sorte Athenienſes annuatim τοὺς πεντακοσίους, & *cum id exigerent altercantes, arbitros quos* διαιτητὰς κατὰ κλῆρον & κληρωτοὺς *nominabant, conſtituerunt.* Erantq; πεντακόσιοι, *qui ciuiles controuerſias & rerum actiones, de quibus lis communiter popularibus oboriebatur, cognoſcebant ac diſceptabant. Differebant ab Areopagitis, quòd hi* διηνεκεῖς *eſſent* καὶ ἀδιάδοχοι, & *de criminalibus iudicatis ſententias ferebant, ac ſtatuebant de modo pœnæ: illi* διάδοχοι & *annui:* διαιτηταὶ κατὰ κλῆρον *ex iudicum decurijs ad priuatas controuerſias audiendas ac dirimendas adhibebantur, ſorte delecti autoritate* τῶν πεντακοσίων.

Romæ

Romæ Prætor ex decurijs præsides iudiciorum publicorum itidem sorte adsciscebat.

Apud Homerum principes sortiuntur sortibus coniectis in galeam, eaq́; uibrata & agitata eò usq;, donec exilirent sortes ordine, quo cuiusq; sors prius exibat, eo ipse antecedebat cæteros.

κλήρους ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλομεν ὦκυς
ἐκ δ᾽ ἔθορε κλῆρος μεγαλήτορος εὐρυλόχοιο.

Celebrantur sortes Lyciæ, Deliæ, Prænestinæ à Numerio quodam Suffio in æde Fortunæ Prænesti constitutæ, Antiatinæ, & aliæ, quibus occulta ignotaq́;, aut futura, detegi produciq; in lucem, opinio erat: tantaq́; colebantur religione, ut consulturi eas, non nisi solennibus lustrati ritibus accederent, & adesse his pecularia numina, quæ missas sortes dispensarent, crederent.

Sortes in historijs celebratæ.

Cum igitur sortium diuersi sint fines, & conditiones diuersæ, cum quarundam usum sacræ literæ concedant, quarundam denegent & damnent, quarundam talis sit conditio, ut in exemplum trahi nec poßint nec debeant: necesse est discerni gradus earum & genera.

Sunt autem sortiũ aliæ politicæ, aliæ diuinæ, aliæ diuinatoriæ. Vtamur sanè his uocibus distinctionis causa. Diuinarum sortium appellatione singularia illa complector, quorum mentio fit in sacris historijs, ut cum Iosua autorem Anathematis sorte exquirit & profert: cum nautæ naui tempestatibus concussa sæuißimis, ita ut penè mergeretur, instituunt inquisitionem de eo, cuius causa mare

Sortium genera.

Sortes diuinæ.

tantopere

tantopere ſæuiret, & ſors Ionam demonſtrat. Hæc etſi diuinitus gubernata, & patefacta fuiſſe minimè dubium eſt: tamen nobis ea imitari, aut ſimili indagationis uia ſcelerum autores ſcrutari, non licet.

Placuit Deo hoc modo aperire utrumq;: illum, ut furto prodito res ſacra, quæ tabernaculo clàm erepta ac polluta erat, reſtitueretur, expiatáq; conſecraretur denuo, & exemplum moneret cæteros, ne ſpe occultationis ſimile quid tentarent: hunc, ut nouo atq; inuſitato modo in uentre Ceti ſeruatus, fieret typus ſepulturæ Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Intuentes in hæc exempla, cogitemus de iudicio Dei uindicis ſcelerum, & maiore diligentia caueamus, ne offendamus Deum, aut perpetremus diſplicentia Deo: non blandiamur aut adulemur nobis opinione & ſpe occultationis perpetuæ, nec callidè ſopita latitura ſperemus in perpetuum: Exempla ipſa, id eſt hanc occulta perueſtigandi ac patefaciendi rationem, non uſurpemus.

Sortes politicæ.

Politicas ſortes uoco, quibus uel res certæ, ut hæreditates, legata, donata, & ſimilia diſtribuuntur ijs, ad quos pertinent: uel ex aliquo numero idoneæ perſonæ decerpuntur, quibus certæ functiones commendentur, aut ex ordine inferiore aliqui cooptantur & euehuntur in ſuperiorem & digniorem.

Inſtituuntur autem de rebus arbitrio noſtro ſubditis, legúmq; nituntur autoritate, & conſenſu ſortientium,

ſortientium, quo ſeſe ad parendum euentui ſortis ſua ſponte obligant, & coguntur pòſt autoritate legum, ſubmißioneq́; ac aſſenſione ſpontanea, decreto ſortis acquieſcere, & ferre atq; amplecti, quæ eueniunt aut deferuntur, qualiacunq; ſint.

Non parum ea momenti adfert euitandis prohibendisq́; contentionibus, & dirimendis atq; abrumpendis certaminibus, quæ ſortibus ſæpe componuntur ac ſedantur facilius, quàm longis diſputationibus, præſertim ſi bona fide ſineq́; dolo & fraude adminiſtrentur: non ut faciebat Temenus, qui Creſphonte & Ariſtodemi filijs, Heraclidis utriſq;, longas controuerſias de Meſſeniaca ſortitione finituris communi conſenſu, ut utris eam ſors decerneret, ij tenerent: glebas Creſphontis ex luto formatas igne durabat, alteras ſiccabat ad Solem: Vtriſq; enim immißis in urnam aqua plenam, hæ mox liquefactæ diſſoluebantur, illas extrahebat integras. Ita autem conuenerat inter eos, ut quorum glebas aqua colliquaſſet, ij cederent Meſſeniaca. Retinuit hac Temeni fraude Creſphontes terram, cohæredibus excluſis.

Temeni fraus in adminiſtrandis ſortibus.

Non aduerſatur aut repugnat autoritati ſacrarum literarum, uſus legitimus huius politicæ conſuetudinis ſortiendi. Approbant enim illæ, non abrogant conſtitutiones politicas, ex inſitis nobis notionibus deriuatas, rationi conſonas, & huic coniunctioni tuendæ accommodatas, qua inter ſe ſocietati copulatiq́; uiuunt homines: Et ſeriò uocatum Deum adeſſe, & gubernare illas uel re-

Sortium vſus politicus conceſſus.

rum

rum ſortito partitiones, uel deſignationes atq; delectus perſonarum aptarum certis muneribus, pro ut priuatim ſingulis, & publicè communi ſtatui commodum eſt ac ſalutare, monent exempla hiſtoriæ ſacræ. Quare ad ſortitiones de Magiſtratibus & muneribus publicis, à quibus incolumitas pendet & ſtabilitas publici ordinis, præcipua reuerentia accedere, & precari conuenit, eas ut dirigat Deus, & quos tantis rebus gerendis idoneos iudicet, ipſe ſorte indicet, atq; eoſdem inſtruat conſilio & ſapientia, & fortunet eorum induſtriam.

Sortium varia inſtrumenta.

Olim fabis nigris & candidis, aut glebulis, aut calculis ſeu ψήφοις, quorum quidam ἄτρητοι erant, quidã τετρημμένοι, teſſeris ue aut talis, ſortiri conſuetum fuit.

Sortituri autem calculos in urnam certo numero conijciebant, præmiſſo folio oleæ, cui ἑρμῆ nomen erat, inde quòd Mercurium præſidere ſortibus credebant. Ex calculis aliqui characteribus notati erant & diſtincti à cæteris. Cum ergo ſors ducenda eſſet, primò oleæ folium eximebatur, poſtea auferebant ſinguli ſingulos, quos fortuito arripuiſſent, & ſecundos tertioſq; priore ordine repetito tollebant: tandem eductis omnibus prout quiſq; ſignatorum calculorum numero ſuperabat, ſic, uel cum Magiſtratus legerentur, præferebatur, uel in adeunda hæreditate percipiendis ue alijs emolumentis prærogatiuam obtinebat: Quibus par calculorum numerus contingebat, ij

æquatas

æquatas sortes duxerant, & iterata sortitione dirimebantur.

Veneti hodie globulos inauratos & argenteos usurpant: Nos literarum elementis ut olim Syracusani, aut tesseris, aut chartis, quarum notatæ sunt quædam, quædam notis carent, uel alijs etiam rebus utimur.

Venetorum & aliorum consuetudo in sortiendo.

Habent enim cognatum aliquid sortitioni, tesserarum, calculorum, taxillorum, astragalorum ludi: Etsi præter βόλον καὶ πτῶσιν, quæ fortuita sunt, sæpe plurimum nauat & præstat ingenium & industria ludentium: in illis ludis præsertim, quæ non sola proiectione fortuita & procidentia tesserarum absoluuntur, sed requirunt præter hæc in definitas ac distinctas lineas dispositionem calculorum, quam ex casu consistentium tesserarum, eminentes earundem notæ demonstrant: aut sine usu tesserarum expediuntur sola collocatione calculorum, ingeniosa & secundum præscriptas leges ad uictoriam directa, quæ aut occupatis ceu præcipuis arcibus, aut interemtis, profligatis, interceptis, conclusis ceu ducibus ipsis & militibus, acquiritur.

Veteribus in usu fuerunt, κυβεία, πεττεία, διαγραμμισμὸς, ἀστραγαλισμὸς, Ludus latrunculorum, qui constabat distinctis in orca seu fritillo quadrato areolis quadratis, quas πόλεις uocabant, inq; his duabus contrarijs aciebus distinctorum calculorum, accommodato positu instructis,

Ludi veteribus vsitati.

Latrunculorum ludus

instructis, ceu ad mutuas insidias & conflictus, qui κύνες *dicebantur & latrunculi: Hi educuntur intra definitos limites ad congressum mutuum atq; conflictum ad eum modum, ut dum hi illos in se ex aduersa acie procedentes inuadere nituntur, & uel sede sua repulsos summouere uel perimere, muniantur aut adhibitis & circumpositis custodibus, aut areæ seu arcis natura, ne incidant in insidias aut pateant illorum incursibus.*

κυβεία.

κυβεία *tesseris utebatur cubi specie sculptis, quæ* ἑξάπλευρος *est & sex includitur quadratis lateribus. Antiquitus trium usu* κυβείαν *expeditam scribunt: postea numerum duplicatum excreuisse in senarium ob numerum laterum, quorum bina quælibet obuersa sibi inuicem, punctorum notis & numeris septenarium numerum complent, ut* μονὰς καὶ ἑξάς: *Item,* τριὰς καὶ τετρὰς, δυὰς καὶ πεντάς.

Πεττεία.

Πεσσοὶ *uel* πεσσὰ, *(utrumq; enim genus in usu fuit,)* ἀπὸ τοῦ πεσσεῖν *geminato* σ, πεντάγραμμα *fuerunt, quod de figura pentagona uel* πενταπλεύρῳ *intelligo. Exercebatur autem* πεττεία *ductis descriptisq; lineis quinq;, quarum media uocabatur* ἱερὰ, *id est, sacra, scilicet utrinq;, ab extremis lineis ad mediam* ἱερὰν, *quinq;* πεσσοῖς *directis. Vnde aliqui ludum ipsum* πεττείαν *dictam uolunt* οἱονεὶ πεντείαν τινα οὖσαν.

Ἀστραγα-

Ἀστραγαλισμὸς quatuor talorum iactu exercebatur, quibus ut quisq; Venerem misisset Coumue, sic ubi uel dispertiendum erat aliquid in sortitione, ius eligendi præ cæteris adipiscebatur, uel tollebat id, de quo certamen erat, quodue uictori propositum erat, præmium.

Ἀστραγαλισμός.

Ἀστράγαλοι, aliàs Græcis ἀστρίαι ἄστριες & ἄστριχοι dicebantur. Constant non pluribus, quàm quatuor lateribus: Summæ enim eorum & imæ partes leuiter incuruantur, quanquam non prorsus eodem modo. Nam superior replicatur in cornua quædam, iuxta quæ se submittit pronum latus: ima tale nihil habent.

Laterum nomina explicat Aristoteles secundo historiæ animalium: τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἴσω, καὶ τὰ μὲν κῶα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ χῖα καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω: id est, Pronum in talo superius: supinum interius: Latera intus contigua & sibi inuicem obuersa κῶα: quæ χῖα uocantur utrinq; ad exteriora uergunt: superiora sunt cornua, quæ Antennas uertit Gaza: Legendum est enim κῶα & χῖα, non κῶλα & ἰσχία.

Latera Astragali.

Valebat autem κῶος senarium seu ἑξίτην: χῖος qui & κύων dicebatur & canis, unitatem: cumq; & quaternionis ac ternionis notas habuerit talus, τὸ πρανὲς quaternionem, τὸ ὕπτιον ternionem ualuisse conijcio. Duo enim quæuis aduersa

latera notis seu ualoribus iunctis efficiebant septenarium, κῷος & χῖος, id est, μονὰς καὶ ἑξάς: Idemq; τὸ πρανὲς καὶ ὕπτιον, id est, τετρὰς καὶ τριάς.

Meminit ludi talorum Suetonius, recitans ex quadam Epistola Octauij Augusti hæc uerba: Inter cœnam lusimus γεροντικῶς heri & hodie: Talis enim iactatis, ut quisq; canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat uniuersos qui Venerem iecerat. Hæc ille.

Erat autem Veneris iactus, cum de quatuor talis nullus summis notis cum altero congrueret: & habebatur fœlicissimus.

Πτώσεις & summarum notarum in iactu talorum uariationes, triginta quinq; erant uniuersæ, quas pro ualoribus & significatis fœlicibus aut damnosis, suis singulas appellationibus insignierant.

Διαγραμμισμός.

Διαγραμμισμὸς in Schemate lineis rectis descripto exercebatur sexaginta calculorum, quorum triginta nigri erant, reliqui candidi, positu ductuq;. Huic similis esse uidetur is ludus, qui octodecim calculis binis coloribus, in duos ordines distinctis, apud nos exercetur: his arte dispositis in cardines & mutuas intersectiones linearum rectarum quadrati diagrammatis, quod trium magnitudine differentium quadratorum tripartita καταγραφῇ

γραφῆ, & transuersarum rectarum linearum latera quadratorum æquabiliter dissecantium ductu, describitur.

Diuinatoriæ sortes oracula excudunt, abdita atq; abstrusa eruunt, ignota eliciunt, incerta confirmant, impendentia prospiciunt, susceptorum negociorum exitus prænoscunt, arguta quidem & solerti coniectatione, de numeris formisq; elementorum mixtorumue, deq; indicijs casu ac fortuito, & prorsus ὡς ἔτυχε acceptis: sed à ueritate aliena, commenticia atq; impia, utut sortium talium artifices & interpretes pingant sua commenta, & præstent quandoq;, quæ magnificè promittunt.

Sortium uanitas.

Nam ne fortuitas, sineq; ratione & deliberatione constitutas notas, illos arguere euentus largiantur, quos causæ pariunt & moderantur ordinatæ: neue temerè prorsus & sine lege, cura, autore, notas quoq; ipsas euenire concedant, cum fortuitum omne à causa quapiam latente procedat & dirigatur: fingunt sortitionem, seu notarum figurarumq; significantium, aut constitutionem, aut collectionem, rei propositæ accommodatam, ab aliquo gubernari numine.

Alij ne hæc in numina referant, assentiuntur quidem, non à numinibus uim illam proficisci, sed astra uirtute mira, tum regere artificum manus, materiamq; quam tractant, ut dum temerè formant, iaciuntue figuratos antè characteres, illi his non aduertentibus euadant in figuras, quæ

instituto quadrent: tum conueniente ui absolutos characteres imbuere comminiscuntur.

Adeo enim subdita astris atq; addicta uolunt esse, quæcunq; extremus Mundi orbis circumflexu suo cingit, ut illa non tantum noto consuetoq; ordine progredientia, afficiant hæc elementis inclusa & à natura in ijsdem formata corpora: sed tum uelut præsides mente prouidentiaq;, & manu adeo complexa totam hanc molem uniuersitatis & singulas partes, agant, prospiciant, efficiantq; & quasi fingant omnia: tum sensu quodam diuino præsagiant cuiuis homini euenturos casus, statim ubi in lucem is prodijsset, præuideant atq; intelligant imminentia, perspiciant abdita, contueantur interuallis disiuncta diuersißimis, & quadam omnipotentia mox ad nutum interpretis, quæ requirat quisq; præscireq; desideret, effictis ipsorum ductu characteribus, aut iactu talorum productis, declarent ac renuncient.

Falsum utrumq; est & contumeliosum in Deum. Non iuuat Deus aut promouet, quæ abominatur & damnat: & in quem finem sint astra condita, quid, quantumue efficiant, cum sua uoce Deus testatus est, tum & declaratum à me antè est, & repetetur idem pòst copiosius.

Quòd uerò fabulantur aßidere stellis singulis Angelicas naturas, quæ præuideāt ne in motu uspiā aut titubent, aut exorbitent, effectusq; earundem in terrena suo iudicio & arbitrio dirigant ac dispensent: id leuius est quàm ut refutandum censeā.

Ortum

Ortum uidetur ex commentis Ethnicorum quorundam, qui primam causam, à reliquarum in natura partium administratione semotam, soli primo cœlo nexu insolubili alligant, & cæteris orbibus peculiares intelligentias gubernatrices adiungunt.

Nihil ergo quo nitantur diuinatoriæ sortes, quoue excusari poßint aut adseri, restat. Idcirco ex qua sint origine natæ, aut qua ui, quæ iactitant, conficiant, quidue tribuendum illis sit, manifestum est: etsi autor horum ac dispensator Diabolus, significatis completis & præstitis euentibus, autoritatem illis admirationemq; comparauit apud profanos, & astruxit fidem omni tempore.

Ratio diuinandi ex sortibus.

Est autem ratio diuinandi ex sortibus multiplex, ut sortium ipsarum non una forma. κληρομαντία seu παλομαντεία tessellis talisúe iactatis sortes captabat, & ex summis talorum faciebus, aut ijs, qui tesseris incisi erant, characteribus, diuinabat de euentu, aut ad quæsita respondebat.

Ad Buram Achaiæ oppidum oraculum Herculis fuit, ex talis & abaco constitutum: ubi consulturus de re quapiam, post reddita Deo uota precesq;, talos quatuor iaciebat, quorum situm & figuram cum inspiceret oraculi præses, quid euenturum esset, iuxta talos in abaco literis expressum inueniebat: erantq; tali omnes ex hostiarum oßibus arte fabrefacti.

Prænestinarum sortium inuentio.

Prænestinarum sortium, quæ claruerunt diutißimè, cum refrixissent cæteræ, talis traditur inuentio. Numerius quidã Suffius honestus homo &

nobilis, cum somnijs crebris, ad extremum etiam minitantibus, iuberetur certo in loco silicem cædere, perterritus uisis, irridentibus suis ciuibus, id agere cœpit. Perfracto saxo mox sortes eruperunt, in robore insculptæ priscarum literarum notæ. Is postea locus septus religiosè est, propter Iouis pueri, qui lactens cum Iunone in gremio Fortunæ sedens, mammam appetens, castißimè colitur à matribus.

Eodem tempore illo loco, ubi postea Fortunæ ædes sita fuit, mel ex olea fluxisse proditum est, aruspicesq; dixisse, summa nobilitate illas sortes futuras, eorumq; iussu ex olea illa arcam esse factam, eaq; conditas sortes, quæ Fortunæ monitu sublatæ sunt.

Disposuerat eas in excauatam columnam inuentor, unde quotannis Calend: Ianuarij magna celebritate eximebantur, eaq; qua eductæ erant serie iunctæ integra responsa absoluebant, quæ oraculi uim habere putabantur.

Domitiano Cæsari mortem has prænunciasse annotatum est. Cum enim lætam exhibuissent antea semper, postremo tristem, nec sine mentione sanguinis, sortem dederunt.

Antiatina sors.

Antiatina sors Caij Caligulæ morte insignis est, quem aliquanto antè, ut Caßium, à quo occisus est, caueret, præmonuerat.

Sortes ad Aponum fontem Geryonis, quæ aureis talis mißis proueniebant, nobilitauit Tiberius Cæsar. Cum enim priuatam adhuc uitam agens,

tribus

tribus Octauiani nepotibus ex Iulia filia uxore M. Agrippæ superstitibus, Caio, Lucio, & Agrippa, eas consuluisset de Augusti successore, aurei tali proiecti cum summum obuertissent punctum, imperium & successionem ipsi annuerunt.

Narrat Cæsar M. Valerium Proculum ab hostibus captum, sortium beneficio euasisse incolumem, cum illæ ter quæsitæ, utrum igne comburendus statim esset, an in tempus aliud reseruandus, nunquam assensissent.

Geomantia.

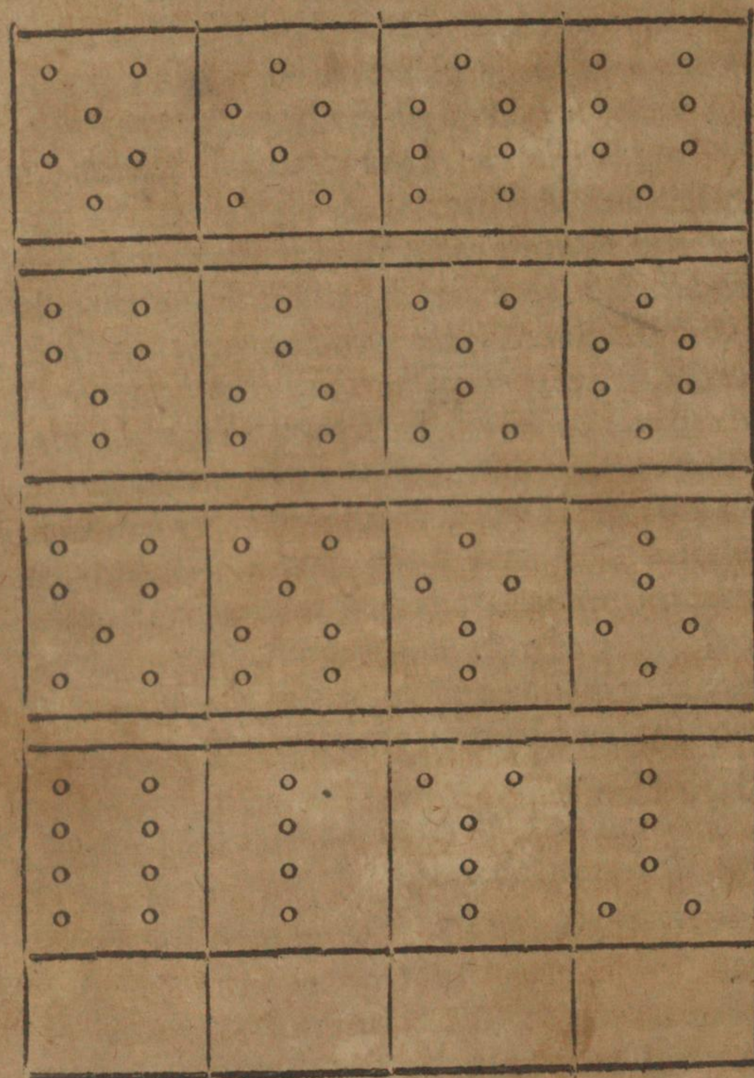
Geomanticæ coniectationes fiunt ex punctis figurisq; sedecim sorte constitutis. Figuras ipsas autores primi composuerunt ex punctis digestis in certas species, nescio an casu uel iudicio, & ad duodecim Zodiaci signa septemq; aptarunt Planetas, ut hoc prætextu persuaderent imperitis, è cœlo in figuras illas, dum ab artifice formantur, illabi atq; influere uim nouam, qua, si in certa domicilia schematis ad imaginem usitatam thematis cœlestis constructi disponantur, significent ea, quæ astra ipsa hoc positu, natiua sua ui terrenis omnibus, ac hominum generi præcipuè, inferant designentue.

Non multum inter has Geomanticas diuinationes & ἀποτελέσματα Astrologica περὶ ἐρωτήσεων interest, & ex his traxisse originem uidentur.

Geomanticarum figurarum nomina.

Sedecim figurarum τεχνικὰ nomina sunt, Acquisitio, Amißio, Læticia, Tristicia, Fortuna maior, Fortuna minor, Coniunctio, Carcer, Al-

bus, Rubeus, Puella, Puer, Populus, Via, Caput, Cauda. Ratio nominum ex significatis constat, quæ singulis attribuuntur. Punctorum series & collocatio, qua exprimuntur ordine figuræ, hæc est.

Has figuras artifices in quatuor τετράδας *dispertiuntur*: Primam, *cui tribuunt* Rubeum, Amißionem, Fortunam minorem, Caudam, *Trigono Zodiaci igneo, qualitatibus & significatis æquiparant ac conformant*: Secundam, *cui* Acquisitionem, Læticiam, Coniunctionem, Puerum *includunt*, *aëreo*: Tertiam, *quæ habet* Puellam, Populum, Viam, Album, *aqueo*: Quartam, *cui insunt* Caput, Fortuna maior, Tristitia, Carcer, *terreo*. Rursus Acquisitionem *Arieti*: Læticiam & Fortunam minorem, *Tauro*: Rubeum & Puellam, *Geminis*: Album, *Cancro*: Viam, *Leoni*: Caput & Coniunctionem, *Virgini*: Puerum, *Libræ*: Tristiciam & Amißionem, *Scorpio*: Caudam, *Sagittario*: Populum, *Capricorno*: Fortunam maiorem, *Aquario*: Carcerem, *Piscibus subijciunt*.

Geomanticarum figurarum distributio.

Ex Planetis Tristiciæ *Saturnum retrogradum*, Carceri *directum*: Læticiæ, *Iouem* προηγούμενον. Acquisitioni *progredientem* εἰς τὰ ἑπόμενα: Puero *Martem regredientem*, Rubeo *in consequentia procedentem*: Fortunæ maiori *Solem eleuatum*, Fortunæ minori *depressum*: *Venerem cursu in antecedentia retroactam* Amißioni, *eandem prouolutam secundum ordinem signorum* Puellæ: *Mercurium repedantem* Coniunctioni, *in consequentia tendentem* Albo: *Lunam augescentem* Populo, *senescentem* Viæ: *Nodo euehenti Iouem & Venerem simul*: *Nodo deuehenti Saturnum & Martem, præponunt*.

Atq; ita de figuris hisce, distributis ac collocatis in Schema duodecim interuallis distinctum, ad modum cœlestis thematis, pronunciant, non secus ac de stellis ipsis, quibus quadam uanitate ingeniorum, aut superstitione, Chaldæi multorum euentuum, neutiquam ab astris pendentium, imò alienißimorum & remotißimorum à stellarum effectionibus, significata falsò affinxerunt.

Geomantici thematis fabricandi modus.

Thema hoc modo fabricant. Eo momento, quo uel ipsi cogitant de re aliqua inquirenda, uel audiunt alium exponentem quæstionem de re, cuius rei indicationem aut declarationem postulat: sine attentione sedecim lineas, punctis temerè prorsus & fortuito signatis, pingunt ordine, moxq; de primis quatuor singulis seorsim bina delent puncta toties, quoties id fieri potest: quæ remanent coeunt in unam aliquam sedecim figurarum, ea est prima. Eodem modo ex quatuor sequentibus lineis secundam, ex tertio loco notatis tertiam, quartam ex ultimis eliciunt.

Primis quatuor absolutis, & ordine dispositis, ex serie punctorum prima & transuersa, de primis quatuor figuris eo, quo sese insequuntur, ordine seorsim locatorum, quintam: ex secunda serie sextam, septimam ex tertia, & quarta octauam constituunt. Prima secundaq; coniunctis, ex quatuor transuersis earundem ordinibus nonam extruunt, ita ut si plura duobus punctis in una consistant serie, binis abiectis reliqua notent eo loco nonæ figuræ, quem in suis tenuerunt primis sedibus,

ut si tria sint puncta, unum, duobus neglectis: si duo tantum, utrumq; retinent: si quatuor, bina reijciunt. Eodem modo tertia & quarta collatis, decimam: quinta & sexta, undecimam: septima & octaua duodecimam: rursus nona & decima comparatis, decimam tertiam. undecima & duodecima, decimam quartam: hisq; postremis inter sese collatis, decimamquintam: hac comparata ad primam, ultimam configurant.

Primæ τετράδος figuras, Matres uocant: sequentes quatuor ex harum capitibus, humeris, ilijs, ac pedibus conflatas, Filias: reliquas quatuor tertij ordinis ex primarum octo συζυγία eductas, Nepotes: duas primas quarti ordinis, quas quatuor proximè præcedentium συζυγία parit, Testes: Tertiam huius ordinis de συζυγία testium constitutam, Iudicem: Vltimam ex iudicis & primæ matris συζυγία conformatam, Maiorem iudicem cognominant.

Quæ auctæ sunt parte suprema, id est, quæ uersus superiora confertæ sunt punctis, censentur fœlices, præter Tristiciam: Ominosæ & infaustæ habentur, quibus inferiore loco maior punctorum numerus, excepta Læticia: Communes, quibus in utraq; parte par notarum numerus.

His ergo collectis omnibus, schema formant simile cœlesti, idq; explent collocatis in singula interualla singulis figuris, exordio sumto à primo, cui ceu horoscopo primam imponunt figuram, reliquis ex ordine sequentes.

Si

Si iudex imparibus constet punctis, negant proposito congruere figuram: Si carceris adipiscatur speciem, & prima figura sit uel uia, uel lęticia, uel tristicia, uel caput, aut cauda: fidem omnem autoritatemq́; significatis derogant, itidemq́; ut adulterinam & alienam à proposito figuram explodunt: totiesq́; reijciunt extructa Schemata, quoties iudici illarum quæ excipiuntur conditionum aliqua aduersatur.

Demonstratio Geomanticæ vanitatis.

Tandem consentientibus omnibus, quid de proposita conceptaue quæstione dici debeat, ex themate peruestigant, conditionibus ac proprietatibus figurarum pensitatis: quàm uerè, uiderint ipsi. Nulla enim prorsus subest ratio, nulla ueri species. Qua ui enim, temeraria sortitione accepta puncta, & in certos characteres cum iterata abolitione binorum, tum connexione duorum contiguorum quorumlibet, & litura superfluorum, coacta absq; ratione præ se ferant, quæ uentura sint cuiq;, quæue nosse quis expetit, non intelligo.

Etenim fortuitum omne, aut prorsus est ἀυτό-ματὸν, sineq; ordine, lege, autore, principio incitante & regente, suopte nutu fertur atq; euenit: aut ab aliqua causa oritur, quæ id, ὡς καθ' ἑαυτὸ ἄιτιον, præter opinionē nostram expectationemq́; obijcit, gubernat ac complet.

Si fortuita prorsus ἀυτομάτως fieri dixerimus, reuincemur & confutabimur consensu perpetuo totius naturæ rerum, nostrarumq́; mentium

constanti

constanti atq; confirmato iudicio, & sacrarum literarum autoritate. Illa mediocriter attendenti demonstrat, concinna & aptißima serie nexas inter se copulatasq; cohærere causas omnes, ut & quælibet sibi proximam impellat, incitata ab ea, quæ antecedit atq; in ordine superior est: & desinat ordo in ultimam ac primam causam, quæ non extraneo mota principio, sed sua ui cæteras à se dependentes & sibi subiectas, suoq; uelut inclusas alueo, foueat, agitet, & afficiat: & eam causam non ita hac causarum catena uinctam esse, ut nequeat ex sese diuersum quippiam ab affectionibus illarum promere: sed ui libera & omnipotente posse cum uelut iniecto freno cohibere cæteras, tum quæcunq; uelit perficere: adeoq; nihil, quantumuis minutum ac tenue, fieri in natura, quod non à causis certis cieatur: etsi non semper in oculos incurrunt illæ, aut sensu cuiusuis pernosci comprehendiq; queunt.

Manet immotum hoc mentibus nostris insitum ἀξίωμα, & consensu naturæ stabilitum, Nihil fieri sine causa, utut lapsu suo Diaboli & homines uitiarint sapientißimè & absolutißimè dispositum ordinem causarum, eiq; labem & ἀταξίαν inflixerint deformem, ruptis confractisq; uiolentur annulis, quibus & cæteris causis & primæ cohærebant.

Neq; ociari Deum, nec discedere à suo opere, nec defatigari, tædioue aut molestia affici: sed prouidere, ut residua adhuc causarum series suo ritè

fungatur

fungatur munere, & quomodocunq; sarti refectiq; annuli, quibus ipsi uoluntas humana annectitur in aliquibus, durentur ætate & exercitijs pijs, atq; coalescant rursus: & hominum causa multa mutare, multa secus efficere, quàm secundæ causæ intendunt, in salutem aut pœnam perniciemq; ipsorum, prout merentur, sacræ literæ toties clamant.

Si uerò hanc punctorum figurarumq; sortitionem fortuitam esse contenderimus: unde maculas atramento, aliaue materia tabulis illitas sine mente, sineq; cogitatione, & sua natura ἀσκμάντους atq; inefficaces, significare dicemus ea, quæ nos imaginamur, aut quærimus?

Si ideo, quòd in hunc usum sunt conficta: At artificibus non aduertentibus, nec apices, quos signant, numerantibus excidunt: Et uel si rumpantur ipsi, nunquam signa condent Physica, quæ de effectionibus causarum non consideratarum, imò de euentibus non procedentibus ab ullis Physicis & notis causis, & qui fortuiti esse uidentur, doceant.

Si uerò regi eam à causa aliqua concesserimus, erit illa remota uel propinqua & materialis. Materialem esse nemo dixerit facilè. Erit igitur remota, eáq; aut siderea, aut fortior potentiorq; quauis physica causa. Siderea non est, quod à me demonstratum est antea: Ergo occulta erit & incorporea seu spiritualis. Sub hanc cadunt Deus ipse, Angeli sancti, & Dæmones. Nec Deum illam sortitionem gubernare, nec Angelos, certum est ex

ante

antè dictis. Reliquum est ergo, ut autor gubernatorq; totius diuinationis Geomanticæ sit Diabolus: hoc monente signa excogitata sunt primùm, & accommodata ad harum illarumue rerum designationem prætextu uirtutis astrorum: hoc colludente & iuuante artifices, quod indagant, quandoq; figurarum ductu monituq; consequuntur. Nihil tale characteres Geomantici neq; ex sese habent, neq; ex materia, qua constant: Nihil ex cœli influxu, aut artificum manibus, tale acquirunt.

ὀνομαντεία & ἀριθμαντεία. *ὀνομαντεία & ἀριθμαντεία numeris exercentur. Ortam utramq; à Pythagoreis tradunt, qui literarum elementis certos diuinosq; tribuerunt numeros, numeris uim præsagam futuri occultiq; quam ut ex quodam cum stellis connexu consensuq; habere uiderentur, quidam unitatem & quaternionem Soli, binarium & septenarium Lunæ, ternarium Ioui, quinarium Mercurio, senionem Veneri, octonarium Saturno, nouenarium Marti: unitatem Leoni, binarium Aquario, ternarium Capricorno, quaternarium Sagittario, quinarium Cancro, senarium Tauro, septenarium Arieti, octonarium Libræ, nouenarium Scorpio, denarium Virgini, undenarium Piscibus, duodenarium Geminis, accommodarunt.*

Et fortasse hoc non sine ratione factum est. Soli unitatem dedicatam existimo, uel quòd uno simplicique circumferatur motu: uel quòd dignitate, præstantia, luce, mole, reliquas stellas anteeat, & lumen cæteris communicet, ut numeros cæteros

unitas

unitas & ordine naturæ præcedit & constituit: quaternionem additum ob locum quartum, qui inter septem Planetas medius est.

Lunæ aßignatum reor septenarium, quòd septem dierum spatio quartam semper cœli partem emetiatur, & φάσιν atq; effigiem mutet, & quater septem diebus curriculum absoluat integrum, circuituq; dierum septem uariè afficiat terrena cuncta, immutetq;: adiunctum uerò binarium, quòd ut plurimum secundo à coitu die proferat se in emersum, & biduo rursus ante congressum subeat radios Solis, & euanescat ex oculis.

Ternarium relatum in Iouem beneficum, non dubito ex uetusta & religiosa de ternario opinione, quæ ex antiquißima sanctorum Patrum doctrina, de sancta Trinitate reliqua, Ethnicos in admirationem huius numeri conuertit. Temperatior est autem cæteris Iupiter, & fausta ac salutaria plerunq; præstat ac confert. Sic de cæteris. Sed quacunq; sit ratione hoc factum, non moror.

Alphabeti distributio Arithmetica.

Distribuerunt ijdem Alphabetum in tres δεκάδας, exemplo ut opinor Chaldæorum, à quibus profectam ἀριθμαντίαν multa sunt quæ arguunt. Prima simplices comprehenderunt numeros, secunda denarios, tertia centenarios.

Diuinaturi de aliqua re nomina eorum, qui interrogationem deferebant, resoluta commutabant in numeros.

Cabala Iudæorum recentium.

Imitati sunt hoc recentiores Iudæi, sanctißimis nominibus ueri Dei & castorum Angelorum ac

Dæmonum. Condiderunt geminam Cabalam, Vnam de Breschith, quã Cosmologiam uocant: Alteram de Mercana, de Dei, Angelorum, Dæmonumq; naturis, nominibus, & signaculis: Hanc rursus in ἀριθμαντίαν distinxerunt & θεομαντίαν. Illa Angelicas uirtutes, nomina & signacula: hæc altiora & ad Deum pertinentia pertractarunt, tanto scelere profanatis & pollutis sanctissimis Dei nominibus, ut nesciam an ullum maius cogitari possit. Piæ mentes oculis illorum mentionem, auribus, & toto pectore, abhorreant ac detestentur. Sed ad ἀριθμάντεις reuertor.

Commenticia tota est ἀριθμαντία. Vnde sit enim uis σημαντική numerorum, non uideo.

Aut enim ipsis inest numeris natura, aut accedit extrinsecus. Natura non inest: Etenim numeri per se sunt aut quantitates, quas mens, intuens & uelut ordinans obiecta singularia sensibus subiecta, cogitando format: nec differunt ab ipso intelligendi actu, hocq; cessante abeunt atq; euanescunt: Aut characteres picti, quibus notantur & exprimuntur numeri. Illas sensu perceptorum aut cogitatorum indiuiduorum multitudinem significare: hos certum unitatum numerum, nec præter hæc aliud quicquam, adeo euidens est, ut demonstratione non egeat.

Arithmantiæ vanitas.

Si aliunde aduenire dicitur, eodem res redit, quò in Geomantia.

Credo Arithmantiæ nomen initio toti numerorum doctrinæ tributum à primis & summis artificibus,

tificibus, qua haud scio an sit perfectior ulla aut uitæ accommodatior, aut naturæ intelligenti conuenientior.

Numerorum analogia mirabilis.

Miræ enim sunt & uariæ numerorum proprietates & analogiæ inter sese: series non fortuita, sed aptißimè distributa: discrimina uaria, eaq́; non ἄχρηστα, *sed usibus penè infinitis accommodata, quos cum ingeniorum acumine artifices eruissent & explicassent, mirati artificiosam rationem cæteri, quæ numerorum inter se commixtionibus, amplificationibus, diminutionibus, partitionibus, analogijs, ceu quadam diuinatione deduceret ad cognitionem rerum, quibus in artibus & uita opus erat, uim numeris diuinam inesse finxerunt: sicut reuera nullum expreßius aut euidentius diuinæ sapientiæ exemplum, in deprauata hominum natura reliquum est, hac ipsa numerorum noticia.*

Proportiones numerorum transtulerunt argutè ad politica, atq; inde de politiarum periodis, ut constitutionibus, duratione, fatalibus mutationibus, eruditè sunt philosophati: quæ proportiones imperia instaurent, stabiliant, muniant, ac tueantur: quibus uigeant & consistant: quæ dissoluant eadem atq; euertant rursus: deniq; quibus sint periodis durationes circumscriptæ.

Arithmeticum vaticinium Platonis.

Extat Arithmeticum uaticinium Platonis de Rerumpub. periodis octauo πολιτειῶν: ἔστι μὲν θείῳ γεννητῷ περίοδος, ἣν ἀριθμὸς περιλαμβάνει τέλειος.

τέλειος, ἀνθρωπείῳ δὲ ἐν ᾧ πρώτῳ αὐξήσεις δυνάμεναί τε καὶ δυναστευόμεναι τρεῖς ἀποκαταστάσεις, τέτταρας δὲ ὅρους λαβοῦσαι, ὁμοιούντων τε καὶ ἀνομοιούντων, καὶ αὐξόντων καὶ φθινόντων, πάντα προσήγορα καὶ ῥητὰ πρὸς ἄλληλα ἀπέφηναν, ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται, τρὶς αὐξηθεὶς, &c.

Aristoteles hunc locum ς. Politicorum *interpretatur & reijcit, ubi de periodis disputat*, φησὶ *(inquit)* Plato αἴτιον εἶναι τὸ μὴ μένειν μηδὲν, ἀλλ' ἔν τινι περιόδῳ μεταβάλλειν, ἀρχὴν δὲ εἶναι τούτων, ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται λέγων ὅταν ὁ τοῦ διαγράμματος ἀριθμὸς τούτου γίνεται στερεὸς, ὡς τῆς φύσεώς ποτε φυούσης φαύλους καὶ κρείττους τῆς παιδείας.

Etsi autem utrumq; locum alij aliter intellexerunt: tamen hoc uelle Platonem *iudico, stabilitatem* Imperiorum*, uigoremq; his numeris comprehensum esse ac definitum, ut ineuntibus duabus proportionibus, quas sesquitertia radix cum quinario constituit, erigantur atq; efflorescant imperia: auctis ijsdem atq; in solidum numerum conuersis, cum natura, ultra solidi numeri perfectionem, nihil intendat absolutius, labi rursum eadem in deterius ac deficere, occupantibus gubernationem hominibus non idoneis.*

Platonis uaticinium Arithmeticum explicatur.

Sit ergo diagrammatis sesquitertia radix, ut 4. & 3. connexa diagono quinario. Hi tres numeri duas constituunt harmonias, usurpato ternario pro communi termino, nimirum sesquitertiam & superpartientem duas tertias: ijdem triplicati, id est, aucti cubica multiplicatione, & coniuncti, quartum terminum producunt 216, qui στερεὸς καὶ κύβος ἀριθμός *est, & annorum quibus imperia uertuntur periodos continet. Sicut autem in Musicis* διατεσσάρων & διαπέντε *iuncta,* διαπασῶν *complent: ita duæ harmoniæ, sesquitertia & superpartiens tertias, additæ integrum absoluunt, quod ubi auctum* τριπλασίονι λόγῳ *excreuit in solidum, finit imperia.*

Etsi autem applicationem, quæ sequitur in Platone, & numerorum cum hac periodo congruentiam, non satis intelligo, & uidetur in textu mendum esse: tamen non alienam esse à sensu Platonis hanc interpretationem, præcedentia περὶ τῶν τριῶν ἀποκαταστάσεων καὶ τεσσάρων ὅρων *indicant, & uult hæc* προσήγορα *esse* καὶ ῥητὰ, *non* ἄλογα *uel* ἄῤῥητα, *id est, irrationalia uel innominata.*

Eiusmodi fortasse Pythagoreorum fuit ἀριθμομαντεία: *considerarunt & naturas & proportiones numerorum, tum quousq; hæ progrederentur, ubi rationalium usu resistente ac deficiente,*

τοῖς

τοῖς ἀλόγοις καὶ ἀῤῥήτοις utendum eſſet: deprehenderunt ſcitè apteq́; hæc inter ſe congruere: & his ad uitam communem accommodatis, ſimilem ἁρμονίαν & συμμετρίαν in imperijs, & publica priuataq́; uita cuiuſq;, requiſiuerunt: Vtq́; confuſio harmoniarum in numeris, & ultra debitum extenſio, rumpit ac deſtruit analogias, & diſcrepantiam efficit: ſic ijſdem proportionibus in communi uita mutatis, aut ad ſummam perfectionem auctis, ſequi conuerſionem inclinationemq́; in deterius uoluerunt. Poſtea uel imperiti uel ſuperſtitioſi aſſuerunt numeris aliena & falſa ſignificata.

De quaternario integrum condidit uolumen Democritus: ſed hæc procul explodo & remoueo.

Eſt inter ſpecies τῆς ἀριθμαντείας, quam nouo nomine à re noua λογαριθμαντείαν nominamus. Hæc per διάταξιν & progreßionem numerorum τριγώνων ſeu triangularium, ex certis & præſcriptis uerbis, deſtinata tempora elicit, & è conuerſo ex numeris fingit & fabricat oracula, numeris in uerba conuerſis, & uicißim uerbis reſolutis in numeros.

Λογαριθμαντεία.

Numerorum triangularium in literarum elementa digeſtorum ſeries talis eſt.

A	B	C	D	E
1	3	6	10	15
F	G	H	I	K
21	28	36	45	55
L	M	N	O	P
66	78	91	105	120
Q	R	S	T	V
136	153	171	190	210
X	Y	Z		
231	253	276		

Hi numeri omnes ſi coaceruentur, efficiunt numerum 2300. *in* Daniele *octauo capite traditum de diebus* Antiochi Epiphanis. *Ex hoc numero & ſimilibus à* Daniele *poſitis, ut ſunt* 1290. *&* 1335. *alijsq; in* Apocalypſi *tributis beſtiæ, ut ſunt* 666. *&* 1260. *quidam ſua illa ſequuti commenta & prorſus* ἀναίτια φαντάσματα *de triangularibus numeris, alludẽtes fortaſſe ad* ἁγίαν τριάδα, *mirifica eaq; diuerſa conflant oracula, quæ eo loco haberi uolunt neſcio qua perſuaſione, quaſi his illigata certò ſint & uelut conſignata numeris illa ipſa, prouidentia conſtitutioneq; diuina, quæ iſti noui uates inde eruunt atq; expromunt.*

Ex hoc numero Apocalypſeos 1260. *concinnant hæc uerba,* Væ *tibi* Papa *uæ tibi, toto ſcilicet numero*

mero in trigonicos resoluto, & literis quas his adaptarunt, suo iudicio sine autoritate diuina & sine ratione, collectis in prædictas uoces. Ex alijs alia conficiunt miranda uarietate. Est enim errorum & superstitionum fœcunda.

Etsi autem ludum ingenij non magnopere improbo, si careat superstitione: tamen cum usu coniunctam stultam & falsam persuasionem reprehendo, quæ his, de numerorum characteribus compositis, & uicißim in numeros explicatis sententijs, tribuit ueritatem oraculorum.

Refutatio Logarithmantiæ.

Quid facilius est homini arguto & ingenioso, quàm ex ijsdem numeris eadem lege prolicere ac contexere plura diuersa, imò ex diametro concontraria ijs, quæ à primis illis autoribus & fabris oraculorum produntur? Quæ ratio congruentiæ literarum cum dispositis ad certam διάταξιν numeris, & cur τρίγωνοι potius adhibentur, quàm aut τετράπλευροι aut πεντάγωνοι?

Cur uerò ad fabricationem talium oraculorum conuenientiores censentur characteres Latini & Latinæ uoces, quàm aut Hebraicæ aut Græcæ, cum lingua partim Hebraica, partim Græca primò promulgatæ sint & descriptæ uoces cœlestes, aut ex Hebræo in Græcum sermonem prius translatæ quàm Latinum?

Nimis ineptum & puerile, imò penè delirum, nec refutatione dignum, quòd ideo characteres Latinos præferendos censent, quia ad usum rectiore & simpliciore Orthographia sint accommo-

datiores, & notior sit ipsa lingua Latina ac peruulgatior quàm Græca: deniq; quòd quæ numerus bestiæ definit in Apocalypsi, illa ad Latinam pertineant Ecclesiam non Græcam. Pulchra profectò fundamenta belli artificij.

Sed relinquo his oraculorum fabris & interpretibus sua commenta, quibus inter diuinationum genera, quem alium aßignem locum, nisi hunc ipsum in classe sortium diuinatoriarum, non reperio.

Est omnino, ut suprà dixi, numerorum uarietas multiplex, proprietas admiranda, usus infinitus, concinnitas tanta in rationibus & analogijs, eaq́; non ociosa aut superuacua, sed cum utilitate immensa coniuncta, ut à nullo explicari satis poßit.

Classes numerorum.

Sunt suæ classes numeris secundum se consideratis, & ut ita dicam ἀΰλοις, *quorum prima genera complectuntur numeros* ἀρτίους καὶ περισσούς, *id est, pares & impares: Sunt suæ & Geometricis* καὶ ἐνύλοις *numeris, qui secundum discrimina ac differentias magnitudinũ distinguuntur in* γραμμικοὺς, ἐπιπέδους καὶ στερεοὺς: *Sunt rursus comparatorum inter se numerorum rationes, quas* λόγους *uocant, & ipsorum inter se rationum habitudines admirandæ, quæ* ἀναλογίαι *uocantur.*

Horum omnium exploratæ comprehensæq; ab ingeniosis artificibus proprietates, quàm pulchros, quàm necessarios, quàm multipliciter uariatos usus pepererint, ostendunt ἐπιλογισμοὶ

Logistices

Logiſtices Aſtronomicæ, & ψηφοφορίας Coßicæ, ut uocant. Sed hæc quid ad uatidica monita & futurorum prædictiones? cur pro oraculo habenda ſunt, quæ ingenioſus aliquis & argutus, ex comparatione uel coagmentatione concinnè digeſtorum numerorum extruit?

Concinnius multo eſt inuentum illorum, qui ex literis inſcriptionis Hebraicæ primi libri Moyſis tempus nati crucifixi & reſuſcitati ac triumphantis Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti deducunt. Inſcribitur is liber Breſchith, cuius uocis etymon faciunt, Bar ſchith, hoc eſt, dabo filium. Tempus ergo dati Filij, id eſt miſsi Meßiæ, definiunt hoc modo.

Cabaliſticæ artis pulchrum exemplum.

Primò aſſumunt ex ipſa appellatione literas, plus quàm centum ſignificantes Hebræa numerandi conſuetudine: ut ר ducenta, ש trecenta, ת quadringenta, denotat. Poſtea rurſus ex earundem illarum, de quibus uox Breschith conflata eſt, integris appellationibus, eodem modo decerpunt literas, ualorem centenario maiorem deſignantes: Vt in uoce בֵּית, litera ת quadringenta: in uoce רֵישׁ, litera ר ducenta, ultima ש trecenta: in uoce אָלֶף, litera ף octingenta: in uoce שִׁין, litera ש trecenta, litera ן ſeptingenta: in uoce תָּיו, litera ת quadringenta ualet. Hi ſi coniungantur numeri, annos quater mille conſtituunt. Eſt autem aſſumtus Chriſtus in cœlum, & collocatus ad dextram æterni Patris, uictor Diaboli mortis & inferni, anno à Mundi exordio ter milleſimo, noningenteſimo nonageſimo ſexto, qui numerus à per-

fecto quater millenario deficit tantum annis quatuor.

Pulchrè hæc cogitata sunt: sed à posteriori seu ex euentu collecta, neq; autoritate aliqua sacræ Scripturæ, neq; ratione aut firma aut necessaria, sed probabili, & ob congruentiam concinna. In talibus si quis exerceat ingenium, uituperari minimè debet.

Illud uerò λογαριθμαντικὸν *artificium, quod futurorum profitetur præscientiam &* πρόῤῥησιν, *ex numeri alicuius in trigonicos numeros resolutione, horumq; conuersione in literas, prorsus sortitioni simile, & explodendum est.*

Ἀναγραμματισμός.

Ἀναγραμματισμὸς uel μεταγραμματισμὸς μετάθεσιν ἔχει συλλαβῶν, καὶ ἀποβολὴν ἢ πρόσθεσιν γραμμάτων. Fit enim uocum, quas dari certas oportet ac præscriptas, in elementa sua, hoc est, syllabas & literas, dissolutarum nouo contextu, aut permutatarum collocatione syllabarum, in nouas atq; à prioribus diuersas uoces coagmentatione.

Huius usu ualuisse, & propterea in admirationem uenisse apud Ptolemæum Philadelphum Ægypti Regem, scribitur Lycophron Chalcidensis unus septem Poetarum, quos coniunctos uocarunt πλειάδα. *Is Ptolemæum* μεταγραμματίζόμενον *solitus est appellare* ἀπὸ μέλιτος: *Arsinoen uerò* ἴον ἥρας.

Multus

Multus huius usus est hodie apud Gallos, quorũ lingua mollior delicatiorq́;, elisiones, διαιρέσεις, enunciationes diuersas & cognatione ambiguas, mutationes uarias & elegantes atq; in transpositione concinnas, allusiones uenustas, plures recipit, quàm reliquarum gentium linguæ. Concinna est nominum Francisci Valesij, & Henrici filij, κατ᾽ ἀναγραμματισμὸν commutato. Fransoys de Valoys, Franciscus Valesius. Hoc nomen μεταγραμματιζόμενον reddit talem sententiam. De Fason Suys Reyal: id est, ipso gestu sum Regius. Henry de Valoys, Henricus Valesius: κατ᾽ ἀναγραμματισμὸν parit hanc sententiam, Roy es de nulhay, id est Rex es, quem nemo odit.

Anagrammatismi exempla Gallica.

Est ἀναγραμματισμὸς ingenij ludus quidam habens suas delicias, quas, si uoluptatis causa citra contumeliam cuiusq; usurpentur, & si absit profanitas aut superstitio, non ducerem magnopere uituperandas. Si uel superstio accedat, scilicet si ad scrutanda ignota & futura illa transferatur: uel si struat contumeliosa alijs, ferenda est minimè.

Sunt præter hæc & alia diuinationum genera, quæ uel sub hoc Sortium genere collocari, uel ad incantationes referri poterunt, ut τεφραμαντεία, βοτανομαντεία, κηρομαντεία.

τεφραμαντεία fit, cum cineri digito bacillo ue res, de qua diuinandum est, uelut sulcis ductis inscribitur, isq́; sub patulum cœlum nullo tectus operculo exponitur: Quæ enim remanent literæ,

τεφραμαντεία.

non

non dißipatæ uentis, aut obliteratæ, uel confusæ & oppletæ agitato cinere: eo quo se consequuntur ordine, docere de re quæsita existimantur.

βοτανομαντεία.

βοτανομαντεία ex Saluiæ folijs, ut συκομαντεία ex ficuum folijs, consignatis eorum nominibus, qui quærunt, & integra quæstione, præsagit occulta & futura hoc modo. Collocantur folia sub apertum cœlum, cumq; ob leuitatem & mobilitatem, quædam disiecta uentis defluant aut auolent, quædam remaneant, sed suis excussa locis, aut perturbata, aut conuersa in oppositum, hæc quæ relinquuntur diuinationi adhibentur: quod enim digestis illis in ordinem & coaptatis emergit, oraculi uice assumitur.

κηρομαντεία.

κηρομαντεία Turcis in usu esse dicitur, ut Geomantia. Diuinat autem ex quadrante ceræ ad ignem conflato, liquefactis guttulis in suppositam aquam destillantibus. Varias enim illæ sparsim in aquæ superficie concretæ figuras componunt, pro ut uel cohærescunt ac complicantur ex interuallo, uel longius disiunguntur, uel in fibras ac tenuia oblongaq; filamenta sparguntur, uel uelut è centro craßiore, circumquaq; radios tenues stellarum instar, sed implexos sibi inuicem innexosq;, exerunt. Tria designata cacumina, ceu metas guttulis cereis circumdant: earumq;, quæ intra has cadunt, figurarum mensuras, distantias, & qualitates contemplantur.

Nos pueri per iocum olim ludumq;, chartis, quibus præcipuos eosq; uelut uatidicos Vergilij uersus

uersus ex integro decerptos uolumine inscripseramus, sortiebamur de quibuscunq; rebus nobis in mentem uenisset, de principum fatis, de nobis euenturis, ut citius faciliusq; & altius memoriæ eos infigeremus.

Possumus hanc rationem στοιχειομαντείαν nominare: etsi non tam quid adferrent prænunciarentue arreptæ fortuito chartæ spectabamus, quàm profectus nostros. Nam & citius, & altius inhærebant animis uersus, hoc quasi ludo frequenter repetiti.

His similes sunt sortes, quas Vergilianas uocarũt, cum aperto libri codice, qui primi uisui occurrissent uersus, in oraculi omen assumebantur. Meminit harum Helius Spartianus in Adriani uita. Hunc enim, cum is de Imperatoris erga se solicitus animo sortes Vergilianas consuleret, incidisse memorat in hos uersus:

Sortes Vergilianæ.

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens, nosco crines incanaq; menta
Romani regis, primus qui legibus urbem
Fundabit, Curibus paruis & paupere terra
Missus in imperium magnum.

Fuit autem ab his Sortibus diuersissimum illud alterum Sortium genus, quod sacerdotes confictum oraculis æquipararunt. Inscribebant enim arborum folijs tabellisúe euentuum diuersorum indices & præmonitrices sententias, & folia illa tabellasúe ad Deorum disponebant puluinaria. Cum flagitarentur ergo responsa, post præfatas à sacerdotibus preces,

preces, decidebant aut arte à sacerdotibus ipsis impulsa, aut Diaboli collusione mota folia, quæ sententias continebant alludentes ad quæsita. Meminit harum Sortium Liuius libro 22.

Sortes diuinatoriæ prohibitæ.

De sortitionibus autem diuinatorijs, quæ eo fine instituuntur, ut explorentur futura, quadam diffidentia de Dei uoluntate, deq́; cura & protectione nostri, alijsúe de causis quibuscunq; prohibitis lege Dei, inquit uox diuina: Non inueniatur in te Menahes, id est, sortilegus: Est enim βδέλυγμα Domino Deo suo.

Quare nec ipsi tractemus eas, nec alios consulamus talium diuinationum artifices, quæ quidem partim apertè fictæ, partim temerè effutitæ, nunquam ne mediocri quidem cuiquam, non modò prudenti, probatæ sunt: Sed Deo obtemperemus: pendeat mens nostra ex Deo firma spe, & se illi commendet, ac regi se diuinitus & defendi petat.

Aderit enim uocatus Deus, sicut dicitur:

Commenda Deo uiam tuam, & ora eum, & ipse faciet.

DE DIVINATIONE EX SOMNIIS, QVAM ὀνειροπολίαν uocant Græci.

SOMNIORVM neq; unum genus est, nec causa una. Homerus poetico more ludens, duo prima facit genera, uerum unum, alterum falsum, libro 19. Odyß.

Somniorum duo genera secundum Homerum.

Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων,
Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι,
Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος
Οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται ἔπε' ἀκράαντα φέροντες:
Οἱ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε
Οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι, βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται.

Vertit hos uersus Vergilius, & sexto inseruit Æneidos.

Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua ueris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia Manes.

Macrobius quinq; enumeratis differentijs imaginum, quæ dormientibus exhibentur, quarum nomina sunt, φάντασμα, ἐνύπνιον, ὄνειρος, ὅραμα, χρηματισμός: priores duas ἀσημάντους facit, tria posteriora significare aliquid & monere affirmat.

Somniorum quinq; gradus secundum Macrobium.

Χρηματισμὸν uocat, cum assumticia specie Dij circumdati, occurrere dormientibus, uel

aßistere,

aßiſtere, nunciareq́; quæ euentura ſint, uidentur.

ὅραμα, *quod Cicero uiſum interpretatur, cum oblatæ ſecundum quietem imagines expreſſè diſerteq́;, abſq; figuris & inuolucris, pingunt euentus, aut modum rerum gerendarum.*

ὄνειρον *ſeu ſomnium, cum figuris quibuſdam aut ambagibus, uel obſcuris ambiguisq́;, uel expreßioribus, uelut adumbrantur dormientibus, quæ præ foribus ſunt.*

ὀνείρου quinq; ſpecies.

Hoc poſtremum genus rurſus in alias quinq; diducit ſpecies, diſtinctas obiectis. Aut enim nocturnæ illæ & in ſomnis obiectæ imagines de rebus ad nos pertinentibus, aut de alienis, aut de publicis, aut de communibus, quibus plurium aliorum & noſtra ſalus continetur, aut generalibus, admonent. Interpretes talium figurarum ὀνειροκριτὰς, ὀνειροπόλους, ὀνειροσκόπους *&* τῶν ὀνειράτων ὑποκριτὰς, *nominant Græci.*

Non incommoda eſt hæc diſcretio: ſed quia obſcurior, aliam ponemus illuſtriorem, breuiter uelut in transcurſo cauſis efficientibus indicatis, quibus genera diſtinguemus.

Somniorum cauſæ & genera.

Somnia (qua uoce generatim utemur) cientur, uel à cauſis Phyſicis & materiæ inhærentibus, quæ & αἰσθητὰ *ſunt* αἴτια καὶ ἔνυλα, *& ſine iudicio delectuq́; ſuo agunt impetu: uel à ſpiritualibus, intelligentibus, liberis, omnisq́; materiæ & qualitatum omnium ſenſus mouentium expertibus, id eſt,*

id est, ἀπὸ αἰτίων νοητῶν καὶ ἀΰλων. Physicæ sunt aut προκαταρκτικαὶ *aut* προηγούμεναι. *Procatarcticis complector* αἰσθητὰ *extrinseca omnia, quæ subiecto innixa sensibili, & allisa uel adacta organis sensui destinatis, continuo motu neruis spiritibusq; animalibus immutatis, feruntur introrsum & cerebro imprimuntur.*

Προηγουμένας *intrinsecas nomino, nostrisq; insitas corporibus, siue à prima insint origine, siue pòst contrahantur aliunde, natiua constitutione uariata.*

Suntq; illæ uel communes omnibus, uel singulares & propriæ aliquibus. Communium nomine comprehendo temperamenta, ac διαθέσεις *seu affectiones corporis totius aut certarum partium, & præcipuè cerebri, quæ uel natiua sunt atq; ex seminum & cœli qualitatum commixtionibus conflata, uel aduenticia, extraneis & accidentarijs causis, corporum aut membrorum* συστάσει *à naturali habitu mota, atq; in eam, quæ est* παρὰ φύσιν, *uersa uel inclinata.*

Propriæ aliquibus sunt, ex certo ac peculiari stellarum influxu deriuatæ in cerebrum ἐπιτηδειότητες *ad somniandum, quæ uel perspicua, illustria, & uacantia ambiguitatibus, uel figurata somnia gignunt.*

Spiritualium causarum una est infinita, omnipotens, ut Deus solus: cæteræ sunt finitæ & creatæ. Harum rursus aliæ in eo perseuerant statu, in

quem sunt à Deo Conditore collocatæ, eiq; obediunt, ut Angeli sancti: aliæ ex hoc sunt statu excussæ, atq; à Deo auulsæ, & tum Conditori aduersantur contumaciter, tum gloriæ eius insidiantur, ut Dæmones.

Ab his causis spiritualibus immittuntur χρηματισμοί. Vocemus sanè hoc nomine etiam somnia diuinitus exhibita, discriminis causa: aut si Diabolicis illud relinquere uolumus præstigijs, quibus ab Ethnicis attributum est, appellemus diuina θεῖα ἐνύπνια.

Procatarcticæ & intrinsecæ communes, ἐνύπνια: προηγούμεναι propriæ aliquibus, ὀνείρατα pariunt seu præsagientia somnia. Sic enim ἐνύπνια Græci & ὀνείρατα discernunt, ut ἐνύπνιον uocent φάντασμα ἀσήματον καὶ οὐδενὸς προαγορευτικόν: ὄνειρον uerò ἐνέργειάν τινα μετὰ τὸν ὕπνον ἀποσημαινομένην εἰς ἀγαθὸν ἢ κακόν. Id uerò si explicatè, planè, citraq; ambiguitatem quid moneat, ὅραμα Macrobius uocat: si figuratè, ὄνειρον: quam uocem dictam uolunt, uel παρὰ τὸ ἐγείρειν καὶ ὀρύνειν τὴν ψυχήν, uel παρὰ τὸ εἴρειν, ὅ ἐστι λέγειν.

Discrimen inter ἐνύπνια & ὀνείρατα.

Vt ergo & differentias præcipuas somniorum & horum causas complectar, faciam duo prima genera eorum, quæ dormientibus secundum quietem offeruntur.

Somniorum duo prima genera.

Eorum uni includam φαντάσματα, quæ ex sese natura, uel rectè ualens, uel affecta, sua ui, sed aut interno aliquo aut externo primum irritata incitataq; principio, format adhibito organorum ministerio, quæ in eum sunt usum fabrefacta, ut neruorum, spirituum, cerebri.

Alteri subijciam uisa omnia, quæ non ex sese & sua ui gignit fingitue natura, sed accipit præformata immissaq; & indita ab alijs causis.

Prioris generis quædam uoco ὀνείρους seu ὀνείρατα, quædam ἐνύπνια. ὀνείρατα aut σημαντικά sunt & præsagientia, aut ἀσήμαντα prorsus καὶ ἐνυπνιώδη, quæ ciet natura quibuscunq; impulsa causis Physicis, sine præsensione aliqua, sineq; intentione certa.

Ὀνείρατα duplicia.

Σημαντικά rursus aut θεωρηματικά sunt aut ἀλληγορικά. Illa sine figuris ita speciem euentuum exprimunt, & uelut oculis demonstrant, ut in conspectum rei præsentis deducere uideantur: Hæc rem picturis adumbrant aut figurant ænigmatibus.

Antonio Musæ Augusti Medico, ante pugnam ad Philippos, uisa sunt in somnis diripi castra Augusti: Et Reginam Galliæ somniasse narrant, Regi Henrico marito oculum effodi, pridie quàm in ludicro certamine equestri, hastæ fragmento oculus illi læsus est, ex quo uulnere aliquanto pòst perijt.

Reginæ Galliæ somnium.

ἐνύπνια.

ἐνύπνια propriè Physica sunt somnia, quæ τῶν προόντων δηλωτικά, ἢ τῶν ἤδη προγεγονότων μνημονευτικά, futurum nihil arguunt indicantue: sed uel à corporis, uel δυνάμεων ψυχικῶν uel utrorumq; affectione aliqua, siue intus exorta siue impressa foris, commouentur: cui affectioni & φαντάσματα in cerebro respondent.

Nota sunt huius generis somnia crapulosis, cibo onustis, sitientibus, iracundis, amantibus, ægrotis, febrientibus præsertim, aut ad Apoplectica πάθη propensis uel Epileptica.

Ad posterius genus refero, quæ ὁράματα, ὁράσεις, ὄψεις & χηματισμοί uocantur.

Horum, quæ diuinitus à Deo ipso, aut Dei ministris sanctis Angelis, exhibita esse sanctis Patribus & Prophetis certum est, & de quibus Propheta Ioel inquit, Senes uestri somnia somniabunt, θεόπεμπτα, quasi à Deo insita & immissa: Quæ à Diabolo obijciuntur, δαιμονιόπεμπτα nominabimus.

Somnia θεόπεμπτα

τὰ θεόπεμπτα omnia σημαντικά sunt: & ex his rursus θεωρηματικά sunt, quæ explicatè disserteq; & uerè monent de euentibus futuris, aut alijs rebus quas præsciri prænosciq; uult Deus, ut caueantur, declinentur & auertantur pericula, nocitura priuatim aut publicè.

Sic Ioseph somnio monetur, grauidam esse Mariam uirginem ex Spiritu sancto, & parituram Meßiam & Saluatorem generis humani: Item de

secessu

ſeceſſu in Ægyptum, cum ſpe tollendi Chriſti Herodes graſſaretur cædibus horribilibus in puerulos inſontes: deq; reditu inde in Palæſtinam poſt Herodis mortem. Sic Magi ſomnio iubentur non ad Herodem ſciſcitaturum de infante, qui Rex futurus putaretur, ſed alia uia domum reuerti.

Ἀλληγορικὰ figuratè idem docent, quæ intelligere & interpretari peculiare donum eſt & χάρισμα Spiritus ſancti, quale tributum Patriarchæ Ioſeph & Danieli Prophetæ legimus.

Δαιμονιοπέμπτων duo genera reperiuntur. Vnum μεριμνηματικὸν ſeu αἰτητικόν, quò pertinent ſomnia, quæ cum anxia ancipitiq; ſolicitudine quæſita petitaq;, & uotis impijs atq; idolatricis ſacrificijs tandem impetrata apud Ethnicos, à Diabolo obijciebantur illis, qui ſolenniter prius luſtrati, horum excipiendorum cauſa ad aras & delubra Idolorum decumbebant. Mentio horum ſuprà facta eſt, cum de oraculis pertractauimus.

Somnia Δαιμονιόπεμπτα.

Alterum ἀπροσδόκητον ex inopinato & præter ſpem & expectationem, nec quæſitum nec captatum, Diaboli procuratione & monitu naſcebatur atq; obueniebat. Ex hoc ſunt genere Ethnica multa, plura uel omnia potius Enthuſiaſtarum, Manichæorum & ſimilium impura & impia ſomnia.

Vtrorumq; autem quædam σημαντικὰ deſignant & præmonent aliquid: quædam ἀσήμαντα ſtruuntur à Diabolo, ad ludificandos ipſi manci-

patos ministros: ut cum ueneficæ somniant se in cœlum euehi, & ad conspectum beatorum Angelorum & hominum adduci: aut uersari in ornatis atrijs ac complexu frui amatorum, aut accumbere mensis quæ refertæ sunt exquisitè paratis epulis: aut expleri sese atq; efferri sentiunt falsa læticia ex fruitione rerum appetitarum.

Σημαντικά huius generis, siue explicatas habeant species καὶ ἐναργεῖς, siue figuris innexas καὶ αἰνιγματώδεις, rarò uerè, plurimum aut ambiguè perplexeq; & dubiè, aut si uerè, cum impietate aliqua, futura designant.

Pleraq; enim à Diabolo nata profectaq; somnia, aut falsa sunt, aut ἀμφίβολα καὶ ἐπίκοινα, quo à reliquis præsagientibus, Physicis & diuinis, discrepant.

Aspasia Phocensis, quæ primum apud Cyrum iuniorem, postea apud Artaxerxen fratrem fuit, uisa est in somnis moneri, ita demum obortam ex tuberculo oris deformitatem abituram, si detritas illi de sertis Veneris rosas aspergeret. Non fefellit somnij promissum euentus. Sed quid spectatum à Diabolo fuit aliud, nisi ut superstitio confirmaretur?

Somniorum σημαντικῶν quinq; differentiæ.

At σημαντικά seu præsagientia omnia, siue ex natura orta, siue diuinitus sint inserta aut à Diabolo: & siue θεωρηματικά sint, siue ἀλληγορικά: pro rerum conditione ac uarietate quas respiciunt.

ſpiciunt, quibuſue portendunt aliquid, differunt modis quinq;. Alia enim ἴδια ad ipſum ἐνυπνιαστὴν pertinent: Alia ἀλλότρια non nobis ſed alijs tantum: Alia κοινὰ nobis & cum pluribus alijs communia: Alia δημόσια publicis rebus & publico ſtatui: Alia κοσμικὰ Mundo & huius partibus elementaribus aut cœleſtibus, ſignificant.

Veſpaſianus ſomniauit ſe Principem Romanum fore tunc, cum Cæſar Nero dentem perdidiſſet: idq; poſtridie quàm ſomniauit accidit.

Veſpaſiani ſomnium.

Antonino Caracallæ, cum is poſtremam adornaret ex Antiochia profectionem, pater Seuerus aſtare dormienti uiſus eſt, & gladio ictum intentare, his uerbis: Vt tu fratrem interfeciſti, ſic te interimam. Hæc ἴδια θεωρηματικὰ ſunt.

Antonini Caracallæ ſomnium.

Ἴδια ἀλληγορικὰ ſunt ſomnia Patriarchæ Ioſeph, de manipulis fratrum adorantibus manipulum ipſius, deq; Sole Luna & undecim ſtellis ipſum uenerantibus.

Iulius Cæſar, antequam in citeriorem Galliam mouiſſet, & infeſta in urbem inferret arma, in ſomnio uiſus eſt inferre ſtuprum matri, ſicut & Hippias Piſiſtrati filius ante occupatam Athenis Tyrannidem: quo ſomnio ad ſpes ampliſſimas eum coniectores excitarunt, dominium orbis ipſi dari interpretati.

Iulij Cæſaris ſomnium.

Idem pridie quàm perijt, in ſomnis ſibi uiſus eſt iuxta ſolium Iouis conſiſtere atq; è cœlo præcipitari deorſum.

Luculli Somnium.

Lucullus pridie quàm occupata urbe Sinopi interemit octo millia præsidiariorum Mithridatis, in somnio à quodam his uerbis compallari uisus est, πρόελθε λούκουλλε μικρὸν· ἥκει γὰρ αὐτόλυκος ἐντυχεῖν σοι βουλόμενος. *Vrbe potitus, cum persequeretnr fugientes, incidit in statuam Autolyci, quæ consternatis in fuga exciderat.*

Adriani Imperatoris somn.um.

Adriano Imperatori, pridie eius diei, quo Imperator renunciatus est Antiochiæ, uisus est ignis è cœlo in sinistram iuguli partem decidere, indeq; serpere in dextram: se uerò nec perterrefieri nec lædi. Antoninus Philosophus ante Imperium humeros eburneos manusq; habere uisus in somno, & ijs ad omnes humanos usus expeditè uti. Talia itidem ἴδια *sunt &* ἀλληγορικά.

Rursus ἀλλότρια *sunt &* θεωρηματικά, *ut somnium Antonij Musæ de Augusti castris, & Ioseph de uirgine Maria & amouendo puero Iesu.*

Syllæ somnium.

Sylla ante prælium, quo Marianas copias ultimas, quas Marius iunior ducebat, irruptione inopinata oppressas deleuit, in somnis uisus est uidere Marium seniorem dudum uita functum, qui moneret filium, ut diem insequentem diligentius caueret: huius somnij instinctu Mariana castra adortus expugnauit, deletis amplius uiginti millibus hominum, paucis amißis.

Petitij somnium.

Petitius Pompeianæ nauis gubernator, in portu ad Larissam, secundum quietem uisus est uidere Pompeium ad se squalidum mœrentemq; ueste ob soleta

obsoleta & sordida uenire. Talem postea strage Pharsalica profligatum, & ad se citato gradu properantem, conspexit.

Ciceronis somnium.

Cicero in somnis uidit Octauium puerum aurea catena è cœlo in Capitolium demitti, flagellaq; afferre, quæ à Ioue accepisset: cumq; ignoraret eum, quem uiderat, postridie in eum fortè fortuna in Capitolio incidit, & ex somnio agnouit.

Catuli somnium.

De eodem Catulus somniauit, quòd cum inter nobiles pueros accederet ad statuam Iouis Capitolini, Iupiter effigiem urbis Romæ in illius sinum inijceret. Ignoratum autem antea, postridie ex somnij specie in Capitolio obuium statim agnouit.

Seuero cum exercitu in Pannonijs agente, Sacerdos quidam in somnis uidit nigrum quendam irruere in Seueri exercitum, & militum manibus confici. Fuit is autem Pescenninus Niger.

Somnia ἀλληγορικά.

Ἀλληγορικά *hæc sunt. C. Octauij mater uterum fernns, somniauit intestina effundi sua & explicari in omnes partes terræ. Vnus familiarium Cyri Regis Persarum, maximum natu Histaspis filium Darium, duabus alis, una Asiam, altera Europam obumbrare, secundum quietem uidit: quo somnio regnum Dario promissum est.*

Somnia δημόσια.

Δημόσια *sunt &* ἀλληγορικά *somnia Pharaonis Regis Ægyptij de septem tauris, quos totidem macilenti deuorant, deq; septem turgidis & prægrandibus spicis, quas absumunt totidem aridæ atq; exuccæ.*

Δημόσιον partim, partim κοσμικὸν est, sed ἀλληγορικὸν, somnium Nabuchodonosor Regis Aßyriorum, quod Daniel, Regi id oblito, diuino monitu reuocat in memoriam. Visus enim est uidere statuam grandem & sublimem, capite aureo, pectore & brachijs argenteis, uentre & femoribus æneis, tibijs ferreis, imis pedibus partim ferreis, partim fictilibus, & tandem auulsum à monte prægrandem lapidem suopte nutu & impetu præcipitari in statuam, eoq; ictu primò ferreas & fictiles pedum partes, mox reliquas partes uniuersas, comminui uelut in paleas: Ipsum autem montis fragmen augescere ac dilatari, donec impleret uniuersam terram.

Nabuchodonosoris somnium.

Hoc somnium Daniel de distinctis quatuor Monarchijs interpretatur, quibus finitis Deus suscitaturus sit Regnum æternum, collectis iustis & traductis ad consuetudinem sui æternam & ad æternam læticiam, impijs abiectis in æterna supplicia.

Δημόσιον est alterum Nabuchodonosor Regis somnium de arbore. Sed exempla commemorare longum esset.

Differunt autem præsagientia seu uatidica somnia etiam τρόπῳ σημάνσεως, ut tradit Artemidorus, qui est aut γενικὸς aut εἰδικός.

Quantum ad genus significatorum attinet, somnia, (ut uerbis Artemidori utamur) ἢ πολλὰ διὰ πολλῶν ἢ ὀλίγα δι᾽ ὀλίγων, ἢ πολλὰ δι᾽ ὀλίγων,

ὀλίγων, ἢ ὀλίγα διὰ πολλῶν δηλοῦσι, *id est, aut magnam rerum uarietatem multiplicibus etiam ac diuersis picturis complectuntur & effingunt, aut pauca paucis expediunt: aut paucis multa, uel contrà multis pauca comprehendunt. Plurima paucis exponunt Regis Babylonici somnia, & sic de cæteris.*

Quantum ad speciem attinet, quatuor sunt gradus significatorum. Primus est somniorum, quæ utroq; modo κατὰ τὴν ὄψιν, καὶ κατὰ τὴν ἀπόβασιν, *id est & ipsa specie quæ offertur, læta sunt, & significatis pollicentur prospera ac salutaria. Tale est somnium pincernæ Pharaonis, qui secundum quietem uinum expressum ex uuis decerptis de tribus uitium propaginibus præbet exhauriendum Pharaoni, quo indicabatur fore ut repositus in gratiam, locum & munus pristinum recuperaret.*

Somniorum significata quatuor gradibus distincta.

Ante pugnam ad Philippos, Thessalus quidam uisus est in somnis iuberi à Iulio Cæsare, ut diceret Octauiano, omnino illum pugnaturum prosperè, & ut reciperet ad se aliquid eorum, quæ Dictator ipse gestasset: de cuius somnij indicio mox patris annulum Octauius induit, & ab eo tempore gestauit frequenter.

Alter gradus eorum est, quæ & specie ipsa terribilia, tristia, aduersáq; sunt, & minitantur atq; incutiunt malum. Tale Bruti est somnium de spectro ad Philippos comparituro, & Heliogabali de patre Seuero.

Tertius

Tertius eorum, quæ ſpecie quidem ipſa blanda, exitu uerò triſtia ſunt, & denunciant atq; adferunt mala. Tale eſt ſomnium piſtoris Regis Ægyptij in Geneſi, de tribus caniſtris, ex quorum ſupremo, qui habebat omnis generis piſta pemmata, eſcas rapiebant uolucres: ſignificabat enim futurum piſtorem poſt triduum eſcam auibus cœli.

Poſtremus gradus eorum eſt, quæ ſpecie quidem horrendum quiddam præ ſe ferunt, ſignificatis uerò & euentu læta ſunt ac fœlicia: Vt matris Octauij ſomnium de inteſtinis: Adriani de igne illapſo iugulis: Antonini de eburneis manibus.

Eſtq; apud coniectores obſeruatum, ſæpe ſomnia contrarios euentus ſortiri: flereq;, uapulare, iugulari, ſpoliari & compilari, obuerſatum in ſomnis, proſperos euentus facere: contrà uerò ridere, exilire gaudio, ſuauiter conuiuari, frui re Venerea, donari auro, damna ac detrimenta afferre.

Somniorum alia diſtinctio.

Has differentias ſomniorum, quæ latè patent, ſi breuitatis cauſa in pauciora capita contraxero, fient in uniuerſum quatuor ſomniorum diſtincta genera: Primum ἐνύπνιον ſeu Phyſicum ſomnium: Alterum, ὄνειρος ſeu præſagiens ſomnium: Tertium ὅραμα ſeu χρηματισμὸς θεόπεμπτος ſeu diuinum ſomnium: Quartum δαιμονιόπεμπτον ὅραμα ſeu Diabolicum ſomnium. De his omnibus dicemus ordine.

Somnia Phyſica.

Phyſica ſomnia ſunt, cum res interdiu conſpectæ, auditæ, tractatæ manibus, aut cogitationibus

uersatæ, secundum quietem, uelut repetitæ ac retextæ à cerebro minus occupato, mouentur atq; agitantur in animis: uel temperamenta affectionesue corporum aut partium aliquarum, connatæ aut asciticiæ, humorumue redundantiæ & agitationes, aut confluxus, ac decubitus in membra sensu prædita, φαντάσματα *in cerebro commouent: uel aliquo forinsecus admoto appulsoue obiecto nerui affecti eam, qua imbuti sunt, uim cerebro communicant.*

Aristoteles rectè definit, ἐνύπνιόν ἐστι φάντασμα τὸ ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν αἰσθημάτων, ὅταν ἐν τῷ καθεύδειν ᾖ, ᾗ καθεύδει.

Sunt enim φαντάσματα *seu uisa, quæ efficit ac format cerebrum impulsum* αἰσθήμασι, *quæ uel cerebro ipso ex agitatione diuturna reliqua aut organis sensui destinatis inhæserunt: uel ab interioribus profecta membris uellicant, afficiuntq; neruos intrinsecus, dum sensus exteriores, uelut uincti ac sopiti, quiescunt.*

Horum perturbatione existunt mirabiles somniorum species, adeoq; nihil tam præposterè, tam inconditè, tam monstrosè cogitari potest, quod non effingant perturbatæ aut deprauatæ naturæ somnia.

Sed hæc Physica quomodo fiant, ut clarius explicem, recitabo paulo altius repetitis fontibus, quomodo cogitationes à cerebro effici existimem: & primò actiones distinguam, postea de causis & obiectis in quæ agunt disseram.

Cerebro insunt δυνάμεις diuersæ, quarum quædam communes sunt ipsi cum corde, epate & alijs partibus, quædam propriæ. Communes Physicæ prorsus sunt, rationisq; omnis & libertatis expertes, nec consilio & deliberatione, aut uoluntatis imperio, uel cientur uel intenduntur, uel sedantur: Sed prorsus ordine & lege naturæ, dum uigent ualentq; cerebri corpore saluo & integro, eodem modo semper agunt: nec cessant aut interquiescunt unquam, nec sistunt aut inhibent actiones. Vtitur his ad refectionem sui conseruationemq;, attracto ex insertis ipsi uenulis conueniente nutrimento, retentoq; & sibi elaboratione iusta ui natiui caloris conformato: Recrementis autem secretis & depulsis in eos meatus, quos excipiendis his & educendis natura comparauit, ut nares, palatum, aures, suturas cranei, & poros cutis craneum ambientis. Harum communium uirium ὑπηρετικαὶ uocantur illæ, quæ reliquis quas ὑπηρεθείσας nominant seruiunt, ceu præparatis ac suppeditatis necessarijs ad nutritionem, aut exoneratis atq; euectis non necessarijs.

Cerebri δυνάμεις duplices.

Ὑπηρετικαί sunt ἑλκτικὴ δύναμις, καθεκτικὴ, ἀλλοιωτικὴ, ἐκκριτικὴ ἢ προωσική.

Ὑπηρεθεῖσαι sunt θρεπτική, αὐξητικὴ, γεννητικὴ, διαπλαστικὴ. Plato de legibus harum δυνάμεων actiones uocat κινήσεις τῆς ψυχῆς δευτερουργούς.

Proprias cerebro δυνάμεις uoco, quæ & ab his

his communibus & alijs cæterarum partium uiribus diuersæ, nullibi nisi in solo reperiuntur cerebro. Vocantur autem à Platone συγγενεῖς κινήσεις τῆς ψυχῆς καὶ πρωτουργοὶ *actiones ab hac facultate editæ.* Et *sunt duplices.*

Propriæ Cerebri actiones duplices.

Quædam ἄλογοι *prorsus, perinde ut communes, omni ratione carent, solaq; naturæ ui cientur & administrantur, & similiter ut communes, dum uita suppeditat, semper agunt id, ad quod conditæ, naturæ suæ incitantur impetu.*

Sunt autem τὸ ψυχικὸν & τὸ κινητικὸν φυσικὸν καὶ ἀπροαίρετον. *Hoc cerebrum continuò mouetur, sese diducens ceu expansis sinibus atq; anfractibus, & contrahens rursus ijsdem compreßis atq; coarctatis: Illo idem conficit & elaborat animales spiritus ex uitalibus attractoq; inspiratu aëre, his scilicet coctis perfectius, attenuatis, & uelut accensis ac collustratis lucido quodam fulgore.*

Quædam ἡγεμονικαὶ *seu* λογιστικαὶ *rationis sunt compotes, quatenus regi ratione, & excitari cum opus est, atq; exeri & expromi arbitrio nostro, aut contrà reprimi possunt & contineri.* Illas *enim ui natiua citra delectum & consultationem cerebrum expedit & absoluit:* Hæ *menti intelligenti, & uoluntati supremæ actionum liberarum & appetitionum dominæ, ita connexæ sunt, ut ad mentis decreta, iussaq; & imperia uoluntatis, cerebrum eas, cum res requirit, uel promat*

atq;

atq; intendat, uel retrahat ac cohibeat: Inde, quòd participes rationis aliquo modo supremæ potentiæ intelligenti nexu copulatæ necessario adsunt & parent, tanquam ὑπηρέται, nomen ἡγεμονικῶν seu λογιστικῶν acquisiuerunt.

Harum δυνάμεων rursus duplex genus. Quasdam cerebrum perficit intra sese, non communicans aliquid reliquis corporis partibus ullis, regulata spirituum animalium agitatione, quam efficit cerebri προαιρετικὸς & uehementior motus: gubernat uerò dirigit & format mens ipsa citra ministerium uel opem aliorum organorum corporis. Sensus interiores. *Galenus uocat has ἔργα τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτὴν, & gradus earum constituit tres distinctos, φαντασίαν, διανόησιν, μνήμην: Vulgo hi sensus interiores uocantur. Quasdam auxilio & ope plurium organorum peragit, quas uocat Galenus ἔργα τῆς ψυχῆς ἐν τῷ πρός τι. Harum aliæ αἰσθητικαὶ sunt, aliæ κινητικαὶ καθ' ὁρμήν.*

Sensus exteriores. *Αἰσθητικάς, quarum nomine uulgo uocatos sensus exteriores complector, absoluit cerebrum diffusis per neruos spiritibus animalibus in organa sensibus destinata uersus corporis exteriora, receptisq; inde τῶν αἰσθητῶν seu sensilium speciebus, quæ foris neruo impressæ & continua ceu alteratione spirituum per neruum propagatæ ad ipsum deferuntur. Seruiunt hæ prioribus & menti ipsi, ceu internunciæ atq; interpretes eorum quæ extra cerebrum fiunt. Conuehunt enim ac deponunt*

impressas

impreſſas neruis ſpecies in anteriores cerebri ſinus tanquam communes alueos: Vbi ratione rectrice & formatrice interiores ἐνέργειαι ex his, ordinato progreſſu, texunt longam mirandarum cogitationum telam & ſeriem.

κινητικὰς καθ᾽ ὁρμὴν ἢ κατὰ προαίρεσιν *expedit cerebrum, ſpirituum animalium uehementiore traiectu ceu quaſſatis muſculis, qui hoc impulſi uibratu rurſus intenſione ſui adducta inflectunt membra, relaxatione remittunt.*

Sinus cerebri anteriores in ipſo cerebro conſiſtunt ad latera utrinq; ſubtus corpus τυλοειδὲς, *quà illud dextras & ſiniſtras cerebri partes, craſſæ Meningis interuentu deſuper diremtas, iungit rurſus ac glutinat, demittitq; ex ſeſe propagatum tenue ac pellucidum ſeptum, uerſus medium ſinum interius perforatum, quo duas illas contiguas cauitates diſtinguit, eo in loco, ubi ſe contingunt proximè circa medium.*

Cerebri ſinuum deſcriptio.

Verſus antica enim & poſtica capitis, quà figura corniculatæ Lunæ inflectuntur ad latera obliquè, longius diſsident, interſtitijs amplis & cerebri ſubſtantia expletis ſecluſæ, quas cerebri maſſa explet. Verſus poſteriora ſenſim in decliue feruntur & coarctantur, ibidemq; circuli ambitu per cerebri molem inflectuntur deorſum ad anteriora, & in baſim cerebri deſinunt hiantibus oſculis, ubi & organorum olfactus origo eſt, & neruorum quos edit cerebrum. Neruos ergo eò rerum ſpecies ſpiritibus impreſſas deducere: inde uerò ſpi-

ritus cerebri motu elisos ac resorptos, per explicata in extremam basin oscula haurire easdem, inq; laxiores & superiores alueos perferre existimo.

Cerebri motus duplex.

Motus cerebri, alius est Physicus simpliciter, qua ipsum continuò, etiam reliquo corpore quiescente, sensibus exterioribus omnibus ligatis, sese naturæ suæ, uel sibi innati principij, impulsu dilatans, sinus & anfractus distendit, & cogit eosdem rursus sese contrahens: Alius προαιρετικὸς, cum uelut impulsum à superiore potentia dominatrice, ubi uel cogitationes intendendæ sunt in aliquam rem, uel corpus mouendum est uehementius, uel noxia, quæ infestant, excutienda sunt, maiori se conatu diducit ac comprimit, diductione sui uehementius attractis in suos alueos spiritibus, coarctatione contrà ijsdem rursus uelut expreßis atq; displosis uehementius, & neruis uibratis eorum adactu impetuosiore.

Naturalis cerebri motus perpetuus est, nec remittit aut deficit tantisper donec uita suppetit. Alter & desinit & incitatur inchoatus, ac remittit pro imperio potentiæ superioris. Non fieri motus arbitrarios ullos in corpore sensusue absq; hoc cerebri motu, multa arguunt.

Constat & ueterum autoritate, & sensuum iudicio, cerebrum, quantumuis sit mollis & fluida massa, tamen motu continuo attolli ac subsidere, uelut expansis alueis suis & plicaturis atq; anfractibus cum intumescit, contractis rursus ac uelut collectis,

collectis quando coit. Et plicas illas cerebro inter cætera hoc etiam præstare existimo, quòd instar penu ac promtuarij spiritus, Euripi ritu, ad cerebri motum agitatos admittunt, & regerunt ac refundunt in cauitates laxiores.

In pueris quibus ossa cranei ea parte, qua syncipitis ossa cum osse frontis committuntur, nondum coaluerunt, cerebri motus oculis cernitur: qualemq; oporteat esse, ostendunt paroxysmi epileptici, & sternutationes, in quibus elisiones fiunt atq; excussus humorum uiscidorum cum impetu ac uehementia, expreßis ualidiore cerebri coarctatione uiolenter humoribus illis, ac propulsis in angustos meatus, qui à cerebri infundibulo in nares & palatum deducuntur.

Cerebri motus in pueris cernitur.

Quorsum prodesset hic motus, si nihil ad effectionem motuum uoluntariorum & utrorumq; sensuum conferret? Profectò spiritus solos aut αἰσθήμασι leuiter perculsos, aut uolũtatis excitos appetitu, postea sua se ui commouere, soloq; discursu collisuq; fortuito & temerario, in quietis alueis miras interiorum sensuum actiones: uibratu uerò neruorum leui, tam uarias & uehementes corporum tam ponderosorum motiones, non accedente cerebri motu aliquo, moliri non consentaneum, imò absurdum est.

Cerebri motus actionibus uoluntatis & sensuum inseruit.

Neq; illa sperno argumenta, quòd ex animi contentionibus uehementioribus & corporis uiolentioribus motibus defatigari cerebrum mirificè experimur.

Cerebri lassitudo vnde oriatur.

Si quis ideo id fieri dicat, quòd & spiritus exhauriantur illis motibus, & cerebrum plus æquo incalescat ac desiccetur, & sensum tandem defatigationis ex utrorumq; defectu, id est spirituum & humiditatis cerebri, sequi, non ex laßitudine cerebri, ab hoc quæro, in quo membro sit defatigationis illius sensus. Aut enim sentiet eam cerebrum ipsum, aut quæ id uestiunt ac circumdant membranæ. At cerebro opinione omnium nullus omnino per se sensus inest. Neq; eam membranæ percipient, nisi aut tota cerebri massa collabatur ac subsidat in subtensas membranas, euacuatis spiritibus uniuersis, quibus inflatum sustinetur ac pendet, ut uelut in æquilibrio suis uideatur niti fultibus, sicut in Mundo terra: aut ad eum modum exarescat, ut in unum aliquem procidat ac decumbat locum.

Est ergo sensus defatigationis in membranis inde, quòd cerebrum aßiduis delassatum & ceu languefactum motibus atq; arefactum, cum segnius sese attollit, tum uelut procumbens, quietis appetens, contactas membranas grauat. quod cum accidit, protinus & membra cerebri impulsu destituta & agitationibus aßiduis arefacta, grauedinis sensu corripiuntur, redditaq; se ipsis grauiora, pondere deprimuntur & labant.

Causa efficiens proxima harum actionum omnium est cerebri temperies, quam à forma substantiali hoc in loco non separo, etsi diuersa est, cum omnis forma requirat σύμμετρον & sibi conuenientem primarum qualitatum crasin, cuius ui exercet

ercet atq; exequitur hoc quod intendit: aut si quis id uirtuti tribuere mauult, quæ præter temperiem omnium cerebri partium conuenientem situm, formam, magnitudinem & numerum, omniumq; coagmentationem & cohærentiam iustam, seu continuitatem complectitur, non repugno.

Causa actionum cerebri.

A temperie procedunt actiones proximè. Etenim non in sanis solum & rectè ualentibus, prout à prima constitutione cerebri temperies uariat, sic discrepare ingenia celeri uel tarda, recta & expedita, uel hebeti, confusanea, & deerrante dijudicatione, discretioneq; rerum & ratiocinatione, ostendit experientia: Verum etiam hebetata & languefacta temperie cerebri, obtundi & labefactari, uitiata corrumpi prorsus actiones λογισικάς, ut toto cœlo aberrent & perperam ratiocinentur, Epilepticorum, Phreneticorum, Melancholicorum, Maniacorum, & similium exempla conuincunt.

Quantum referat, ut iusta sit cerebri magnitudo, cauitatum præcipuarum amplitudo debita, & singularum partium apta collocatio conformatioq;, uel considerata diuersorum ingeniorum capita arguunt.

Aut hebetes sunt & fatui, aut perturbatißimam habent διανόησιν & deerrantem, quibus in acumen fastigiantur capita rotundi globi instar. Vocant hos φόξυς & ὀξυκεφάλυς. Coactos enim in angustum hæc figura uentriculos indicat, qui angustia impediunt spirituum motus & discursus.

Capitis figuræ.

Contrà excellunt διανοήσει (cæteris paribus) quibus sese uertex submittens leuiter in quandam procumbit planitiem, ut uersus antica & postica promineat caput æquabili & rotundo tubere, laterotenus utrinq; leuiter compressum. Valent memoria, quibus in posteriora caput protuberat: eandem infirmam experiuntur, quibus ibidem uelut complanatum ceruici exæquatur. φαντασίᾳ antecellunt, quibus antica capitis pars tumidior est & prominentior: imbecilliorem hanc sentiunt, quibus eadem subsidens in decliue fertur.

Capitis figura optima.

Præstant omnibus his, quibus caput, oblongæ sphæræ instar, uersus utramq; partem in rotundas desinit eminentias, lateribus potissimum in anteriora leuiter compressis & exæquatis. Rursus his ferè carent, quibus ex omni parte caput, uelut quatuor inclusum quadratis, assurgit æqualiter, cubi aut tesseræ instar, à uertice in quatuor fastigiatum apices.

Congruit figura cerebri capitis figuræ: Illa uerò deprauata corrumpuntur actiones, quæ in diuersis partibus diuersæ fiunt atq; distinctæ, ut & hæc mutatio figuræ capitis indicat, & demonstrant melancholicorum discrimina, quorum alij φαντασίᾳ, διανοήσει alij errant, alij memoria labuntur.

Actiones igitur omnes seu temperies, seu uirtus ciet, informat, administrat, & moderatur: Physicas ope natiui caloris: ἡγεμονικὰς spirituum

animalium

animalium & sui motus adminiculo absoluit, ita ut cerebri confluxu ac diffluxu, & ui occulta, spiritus laxioribus alueis inclusos partim ceu traijciat per neruos, aut in organa sensuum, ut quæ ijs uel obuersantur, uel incumbunt, obiecta uelut excepta ac sibi induta referant, immutatis continua succeßione spiritibus cæteris, aut in membra motui præfecta uoluntario agitationis causa: partim intra cerebrum certa naturæ suæ lege regulatos dirigat ad cogitationum formationem.

Etsi autem alueum & fontem cogitationum motusq; & sensus esse cerebrum, minimè obscurum est: tamen quomodo illa fiant & perficiantur, semper à doctis desideratum legimus. Nonnulli sentiunt non influere in neruos spiritus animales, sed ui quadam ex cerebro defluente imbui eos, & eam quidem in totam neruorum extendi substantiam, mediam præsertim, quæ medullæ arborum similis ex cerebri & spinalis medullæ massa deriuatur, ut ad organa sensuum pertingat: ibiq; affectam & uelut alteratam noua qualitate ab obiectis, uicina quæq; immutare uicißim, donec in cerebri delata uentriculos, ipsi imprimatur: alterationemq; istam subitò propagari in cerebrum, ob συμπάθειαν spiritualem, quæ utrisq;, neruis nimirum & fonti ipsi, intercedit.

De motu uoluntario aliter disputant. Imaginatione uolunt excitari appetitionem, hac impelli & agitari spiritus, spiritibus quati neruos: cerebri non meminerunt, nisi quòd id ociosum spi-

rituum alueum faciunt. De ſenſibus autem interioribus prorſus ſilent.

Plato memoriam fieri dicit ſimulacris rerum cerebro impreßis, ut ſigillum ceræ imprimitur: Inquit enim in Theæteto: δῶρον τοίνυν αὐτὸ φῶμεν εἶναι τῆς τῶν μουσῶν μητρὸς μνημοσύνης, καὶ ἐς τοῦτο, ὅτι ἂν βουληθῶμεν μνημονεῦσαι, ὧν ἂν ἴδωμεν, ἢ ἀκούσωμεν, ἢ αὐτοὶ ἐννοήσωμεν, ὑπέχοντες αὐτὸ ταῖς αἰσθήσεσι καὶ ἐννοίαις, ἀποτυποῦσθαι ὥσπερ δακτυλίων σημεῖα ἀποσημαινομένους, καὶ ὃ μὲν ἐκμαγῇ μνημονεύειν δὲ καὶ ἐπίστασθαι, ἕως ἂν ἐνῇ τὸ εἴδωλον αὐτοῦ: ὅταν δ' ἐξαλειφθῇ ἢ μὴ οἷόν τε γένηται ἐκμαγῆναι, ἐπιλελῆσθαί τε καὶ μὴ ἐπίστασθαι.

Vera hæc ſunt: ſed quid fit de cæteris ſenſibus, qui præcedunt & rerum ſimulacra formant? Etſi autem res tota obſcurißima eſt, nec uarietas actionum illarum perſpici ulla humani ingenij acie poteſt: tamen quantum penè diuinando ex notis ac conſpicuis aſſequi poſſumus, conſiderare non abs re, neq; alienum uidetur ab homine, quem ſemetipſum intueri ſcrutariq; conuenit ut cum maximè. Vtemur uerò ad hæc declaranda cordis exemplo, cuius ſunt uires notiores, & de ſenſibus exterioribus motuq; arbitrario primùm diſſeremus.

Cordis motus.

Cor geminis affici motibus docet experientia, pulſibus & affectibus. Vtroſq; ciet ui ſuæ temperiei, aut uirtutis, ope uerò fibrarum triplicium, quibus tota ipſius eſt intexta caro, ſed dißimiliter.

Pulſibus

Pulsibus enim agitatur perpetuis, dum uiuit, exiliens ac uelut subsultans, cum uirtus aut temperies fibrarum adductione disiungit sinus laxiores, & residens uicißim seq; submittens, cum earum relaxatione coarctat eosdem. Cum expandit sinus, reclusis certis osculis, excipit allabentem ex caua uena sanguinem, ex arteria uenosa aërem: cum cogit, his clausis, apertis alijs, exprimit in pulmones sanguinem per uenam arteriosam, in Aortam spiritus uitales distribuendos toti corpori. Affectibus non corripitur, nisi uelut ictum & pulsatum ab obiecto cognitione apprehenso.

Vtrorumq; discrimen multiplex. Intenduntur aut minuuntur, aut tenorem seruant eundem pulsus, prout uel rectè ualet cor, uel infestatur re noxia & sibi aduersa. Affectus obiecta uariant, & de obiectis cogitationes.

Ita cerebro gemini insunt motus: unus naturalis prorsus ut dixi, quo distendens sese sua uirtute aut temperie affluentem ex arterijs spiritum uitalem, & ex ore & naribus inspiratione attractum aërem haurit, (sanguinem enim quo alitur, alia ui sugit) rursusq; se comprimens ea quæ separat à materia spirituum ac nutrimenti excrementa, quæq; alioquin de subuectis ad sese ex uentriculo & toto corpore uaporibus colligit, eiecta propellit in meatus, ad aures, nares, & palatum tendentes.

Cerebri motus naturalis.

Dicerem hoc motu naturalem etiam respirationem effici in somno & alioquin, quem solum dia-

phragma præstat, nisi obstaret consensus omnium affirmantium uno ore τὴν ἀναπνοὴν prorsus uoluntariam esse. Sed neq; ego hoc ita uelim accipi, ac si remoueam prorsus uoluntatem, quæ perpetuò huic καθ' ὁρμὴν κινητικῇ potentiæ aßidet, etiam sopitis nobis, & moderatur, atq; ubi opus est uel copiosiore respiratione uel aliquo motu, intendit eam. Et cerebrum ipsum naturaliter, cum communicato à cæteris partibus nocumento aliquo afficitur & irritatur, opitulaturum illis fortius in suas incumbit actiones. Certè ad φαντάσματα, quæ in somno occurrunt, multum cerebro hunc conferre motum iudico.

Cerebri motus προαιρετικός.

Alter motus προαιρετικός est, & uehementior multo Physico, quo ad utrosq; sensus & uoluntarios motus cerebrum utitur, diducens & contrahens sese multo uehementius, secundum iussa (ut ita dicam) uoluntatis, quæ has actiones gubernat & moderatur, incitando & dirigendo eas, non formando imagines rerum & cogitationes, quarum αἴτιον κύριον est cerebri temperies talis.

Vt ergo cor perculsum obiecto, quod cognitio monstrat, afficitur, seq; uehementiori conatu distendit aut comprimit, uel inhians obiecto, idq; auidè captans ac prosequens, uel refugiens atq; auersans de iudicio partis intelligentis: ita appetitu uoluntario cerebrum incitatum, uehementiore sui dilatatione & coactione spiritus animales per neruos ceu eiaculatur ac traijcit, & his musculos ferit:

rit: musculi impulsi sua se ui adducentes & laxantes, flectunt & extendunt membra, seu immediatè seu per chordas ex sese propagatas: hoc modo fit motus uoluntarius.

Nerui quomodo a cerebro afficiantur.

Etsi autem Galenus quadam irradiatione affici neruos & musculos à spiritibus, & non ipsos penetrare spiritus, sentire uidetur: tamen ut non putem transitum spirituum excludendum, multa me mouent.

Nerui spiritus recipiunt.

Primò nerui fabrica, quæ ex triplicibus est contexta partibus, una intima, medullæ arborum quàm similima, orta ac deriuata ex cerebri & νωτιαίου μυελοῦ substantia, quæ si neruis dissectis accuratius examinetur, uidetur ex quibusdam oblongis ac gracilibus coagmentata esse fibris, quibus poros etsi non conspicuos, attamen recto ductu per nerui corpus procedentes, intercedere ratio docet: ea ceu riuus ex cerebro, ut fonte, haustam uim uehit & continet.

Extrinsecus ambiunt & integunt hanc duo alia, è membranis cerebri & νωτιαίου deducta, σκεπάσματα densiora ac solidiora multo, quæ ne lædatur riuus interior, neue dißipentur spiritus, prohibent.

Si ergo hi pori craßis lentisq; patent humoribus, in spasmis & paralyticis obstructionibus: quantò magis tenuißimos & impetu quodam allisos, & uelut transuolantes, spiritus admittent, præsertim cum secundum rectum fibrarum exporrecti situm,

situm, nihil anfractuum habeant, qui remorari aut inhibere spirituum cursum poßint.

Spirituum vis.

Secundò, quanta sit uis impulsorum spirituum in feriendo, impellendo, agitando, & conuellendo, monstrat experientia. Flatibus onerata propelluntur nauigia, ijsdem arbores radicitus euulsæ prosternuntur, aut si renitantur, uelut per medium sectæ confringuntur.

Simili uibratu à spiritibus, ex cerebro uelut explosis, motus uoluntarios effici necesse est: Nam sola per irradiationem infusa uirtute, tantas membrorum & musculorum moles trahi, tamq; crebris, uiolentis, & uarijs motibus circumagi, absurdum est dicere.

Præterea absumuntur continuis motibus ac deficiunt spiritus absq; omni dubio. Quorsum absumuntur, si non in neruos feruntur? Mouet ergo cerebrum neruos, cum dilatatione & contractione sui illis adductis & laxatis, tum impulsis in eos spiritibus uehementius, qui delati ad musculos simul à neruis tractos, feriunt & cient eos.

Musculi quo modo moueantur.

Demum musculi hoc modo impulsi, postea sua se ui commouent. Nam uel à minutis illis neruorum surculis, quos sortiuntur musculi, inflecti & extendi eos, uel à spiritibus solis uiolentius adactis, rationi non admodum uidetur consentaneum. Cur enim natura musculos ex peculiari carne & à reliqua totius corporis carne differente, & peculiari temperie prædita, uelut ex carneis fibris, nexis inter se ligamentorum minutißimis surculis, conformasset,

maſſet, ſi eam uelut ocioſam culcitram, aut ſtragulum mollius, neruorum tantum propagines complecti ac ſuſtinere, & interſtitia oßium tantum explere uoluiſſet, ſicut in ſpacia trabibus interiecta in ædificijs lutum infarcitur?

Præſtitiſſent idem nerui ipſi ante articulos in ramulos ſparſi, & implantati oßibus aut cartilaginibus molliuſcula carne præfixis, ne rumperentur aut attererentur oßium duritie: & facilius articulos ſolos, quàm & muſculos grandes, & articulos mouiſſent, præſertim cum non pauci muſculi chordis careant.

Sed uidit natura in tanta diſtantia articulorum à neruorum origine, & ad corpora tam ponderoſa attollenda, ac tot motuum formis impellenda, opus eſſe alia ui fortiore. Ideo certa forma & temperie muſculos conſtruxit, qua ſeſe, ſed prius uibrati à ſpiritibus mouent, & conſtricti flectunt articulos, laxati remittunt, oppoſitis eoſdem extendentibus.

Neruorum in muſculos inſertio.

Suffragatur rationi Anatome. Non enim omnibus muſculis circa principium nerui inſerti, feruntur rectà ad caudam: ſed quibuſdam circa medium propemodum inſiguntur, quibuſdam per membranas eorum exteriores traiecti laterotenus attenduntur, qui carnem non ſubeunt.

In Spaſmo nerui non trahuntur à principio ſuo, ſed uel ariditate corrugati, uel ab imbibitis dilatati humoribus coeunt & decurtantur, atq; ita annexos ſibi muſculos eò, quo ipſi complicati repunt,

punt, conuellunt ratione diminutæ longitudinis, & uelut suspensos tenent.

Nerui & musculi quomodo in Spasmo afficiantur.

Musculi ea tractione tensi suspensiq́; contrahunt uersus caput caudam, & relaxaturi sese suæ naturæ ductu impediuntur, quia decurtati nerui, & ratione obstructionis uel ariditatis nec sequaces nec idonei, ad motum non obediunt, imò suspensos ac uelut uinctos musculos inhibent.

Hinc certamen oritur, musculis sese in naturalem habitum restituere annitentibus, neruis prohibentibus: & sequitur dolor, cum neruis retractis uiolentius à musculis, tum oppositis intensis, contractiq́; artus aliquandiu in ea conuulsione persistunt, donec uel humectati nerui, si adsit ariditas, uel siccati conuenienter si humiditas abundet, redeant ad habitum naturalem.

Ergo etsi incitantur musculi extraneo & aduenticio principio, à neruis nimirum & spiritibus: tamen non tantum solo hoc accidentario mouentur motu, sed exciti primo, reliquum sua ui peragunt.

Appetitus triplex in homine.

Appetitiones uerò in homine triplices sunt, sedibus, natura, & causis efficientibus propinquis & remotis distinctæ: quas Aristoteles distinguit nominibus etiam, βούλησιν uocans uoluntariam appetitionem: θυμὸν sensitiuam seu comitantem sensus, cordi propriam: ἐπιθυμίαν naturalem, inhærentem membris τῷ θρεπτικῷ.

Ex his quanquam uoluntaria, & cæteras complexa suo cohercet imperio, & τῶν κινητικῶν καθ'

ὁρμὴν

ὁρμὴν sibi naturali lege deuincto dominatur: tamen idem non rarò & cæteræ, aut contra βούλησιν, aut eodem, quò ipsæ feruntur, uoluntate concitata impellunt.

Appetitionum series & organa.

βούλησιν antecedit aut sensuum cognitio, aut deliberatio mentis, aut utrumq;. θυμὸν cient sensu percepta. ἐπιθυμία à natura membrorum destinatorum nutritioni oritur. Et uicißim ipsum τὸ κινητικὸν καθ' ὁρμὴν ciet βούλησις connexu consensuq; naturali. θυμὸς per neruos à cerebro sibi inditos, perq; arteriarum uitales spiritus: ἐπιθυμία, per neruos osculi uentriculi, epatis, uasorum destinatorum generationi, quorum origo ex cerebro, ut suprà declaraui copiosius.

Fit igitur motus uoluntarius, cum cognitio in mente uel sensu mouet βούλησιν, hæc cerebrum, & in eo τὸ κινητικὸν καθ' ὁρμὴν, cerebrum neruos & spiritus, hi musculos, musculi & sese, & cordas affixas membris, uel membra ipsa sine chordis.

Motus uoluntarij historia.

Nam tunc etiam, cum motiuam cerebri uim appetitiones duæ inferiores incitant, prius in cerebro φαντάσματα de illis mouent rebus, quas uel desiderant, uel auersantur: hæc menti innotescunt: mens re deliberata uoluntati proponit, an obsequi appetitionibus illis atq; indulgere, uel aduersari motiua uirtute repressa conueniat. Voluntas pro ut assentitur aut refragatur menti, ita

eam

eam uim uel incitat ac dirigit eò quò opus est, mente præeunte, aut cohibet.

Quare nunquam illæ motiuam impellunt, nisi assentiatur uoluntas uel sponte, uel coacta, uel uiolenter oppressa.

Species rerum, quæ uel intra nos sunt, uel foris uersantur, deferuntur ad cerebrum cum spiritibus, qui in organis & neruis continentur, tum neruis ipsis; imbutis aut uelut effiguratis, aut immutatis obiectorum qualitatibus, & iisdem progressu continuo in cerebrum propagatis.

Nerui sensitiui a reliquis diuersi.

Certa enim & peculiari singulorum sensuum nerui sunt à natura temperie instructi, qua non promiscuè quæuis, sed sui generis obiecta percipiunt: ὀπτικοὶ colores & lucem, ἀκουστικοὶ sonos, γευστικοὶ sapores tantum, qui in osculo uentriculi consistunt suctionem uenarum & cibi ac potus indigentiam, sparsi in totum corpus reliquas qualitates apprehendunt.

Spirituum uerò ea est tenuitas & puritas, is fulgor, ut primis impressæ qualitates subitò in omnes, qui continuo à cerebro tractu his cohærent, diffundantur.

Sensuum interiorum formatio.

At quomodo interiores sensus formentur, difficilior quæstio est.

Quòd tres sint sensus locis & actionibus diuersi, consentiunt Medici.

φαντασία species ab exterioribus appulsas sensibus excipit, complectitur ac discernit. collocatur

catur in anterioribus cauitatibus primorum uentriculorum.

Διανόησις *longius progreditur, & uel ab his sensu perceptis speciebus exorsa, collatis illis inter se constituit discrimina, & cum discernens has inter se, & ab obiectis, quibus innituntur, tum separans alias antea cognitas, componendo, diuidendo, ratiocinando, contexit alia plura connexione Syllogistica, donec ad prima deueniat principia methodo Synthetica: uel procedit à principijs natura menti insitis, accommodans ea ad singularia, & eliciens atq; extruens inde longo ordine plura methodo Analytica.*

Tres interiores sensus.

Μνήμη *species sensu apprehensas, cogitatasue, aut inuentas, retinet ac custodit. Reponitur hæc in cauitate cerebri postrema, quæ cerebello & dorsali medullæ communis est: ut altera in medijs ductibus primarum cauitatum, aut secundum aliquos in uentriculo medio. Et quanquam ut arbitrarios motus uoluntas, ita has actiones mens sensibus interioribus, dum anima corpori inhæret, coniuncta, secundum normam noticiarum sibi insitarum, gubernat & moderatur: tamen in his efficiendis magna cerebri uis, & magnus est usus.*

Phantasiæ & Memoriæ actiones aliquanto minus sunt obscuræ. De memoria ex Platone dictum antea est, à spiritibus uelut tinctis imaginibus rerum, imprimi notas cerebro: itemq; quomodo uis cerebri res natura diuersas seiungat ac se-

paret, quæ à diuersis adferuntur organis ex diuersis partibus.

Διανόησις cogitatu & explicatu difficilima est: hoc tamen constat, ordiri eam aut à Phantasia seu speciebus, quas organa exteriora offerunt & exhibent sensui communi: aut à memoria, reuocatis illis, quæ memoriæ commendata sunt: aut à noticijs primis, quas secum mens adferens promit ac suppeditat.

Διανοήσεως ratio.

Vt ergo cor cognitione impulsum, affectus gignit ea temperie, quam ex prima sui constructione acquisiuit, & dilatatione sui, ac coactu: ita cerebrum, cum mens requirit alicuius rei cognitionem aut considerationem, ad quam illi sensuum ministerio opus est, excitatum ab ea, (undecunq; inchoet) sua temperie cum expeditius aliquanto commouet sese, agitans non fortuito turbatoue, sed æquabili congruo ac regulato motu spiritus: tum eosdem sua natura informes, sed claros lucidosq;, & cuilibet speciei suscipiendæ aptos atq; idoneos, conformat imaginibus obscuris quibusdam; quas effingit illo sui spirituumq; motu ex antè figuratis simulacris, moxq; ex his rursus propagat alias atq; alias, sicut lingua uocem, ex arteriæ asperæ angustis hiatibus inconditum quiddam resonantem, motu suo frangit, temperat, & format.

Rursus ut lingua, etsi cerebri impulsu & uibratu diuerso modulatos sonos efficit, uariatq; mirificè, ut continuo spiritu uox trahatur in longum,

gum, & uarietur inflexo, distinguatur conciso, copuletur intorto, promittatur reuocato, infuscetur ex inopinato, & murmuret secum: deniq; ut doloris aut uoluptatis edat indicia, gemitu, planctu, exclamationibus: nihil articulatum tamen per sese, nihil characteristicis indicibus noticiarum & sermoni simile effingit, quod in brutis manifestum est: sed quæ accedit in hominibus mens intelligens, quæq; cerebri impulsus & agitatæ linguæ motiones gubernat, hæc demum alia ui præstantiore modulatos illos sonos articulatim distinguit, simulq; intercisas particulas uelut consignat notis ac characteribus, qui non læticiam solum, aut mœsticiam, sed ueri falsiue, honesti aut turpis, quasi formam exprimunt, ac uelut pingunt ideas rerum.

Cogitationum formatio linguæ similitudine declaratur.

Sic cerebrum etsi ui sua agitatis, interruptis, distributis, & directis ad ordinem spiritibus, rudimenta quædam adumbrat cogitationum uelut primis lineis ductis, cuius itidem rei brutorum Phantasiæ exempla præbent: tamen expressum, integrum, firmum, ordine contextum, rectè cohærens nihil efficit, nisi totam illarum specierum formationem, & connexum totum atq; cohærentiam, dirigat, moderetur & absoluat ui longè nobiliore mens ipsa, alia præstantiore luce affusa, quàm illa est quæ à solo cerebro proficiscitur.

Rursus etiam aberrat hæc cogitationum formatio, (quæ nihil est aliud quàm effictio quædam &

repræsentatio imaginis rerum cogitatarum in spiritibus ac cerebro) cum cerebro corrupto aberrat prima ceu delineatio, &, ut ita dicam, ἰχνογραφικὴ informatio cogitationum, ut in Maniacis: cumq́; spirituum non est ad formationem conueniens habitudo ex uitio aliquo.

Perficit itaq; διανόησιν cum cerebro mens ipsa, tum naturales cerebri motus incitans & accelerans, aut contrà retardans, cum opus est, mensura regulata: tum rectè connectens diuersa, & ex uno aliud ordine congruo detexens: tum sua luce uelut inchoatos colorum ductus expoliens & collustrans, in illis imaginibus, quas inchoat obscura adumbratione cerebrum. Neq; has aut solum cerebrum sine mente, aut mens sola sine cerebro conficit.

Mentis actiones in corpore omnes organicæ.

Quanquam itaq; Plato inquit in Theæteto, τὰ μὲν τὴν ψυχὴν δι' ἑαυτῆς ἐπισκοπεῖν, τὰ δὲ διὰ τῶν τοῦ σώματος δυνάμεων: tamen ut sentiam, nec διανόησιν fieri ullam, nec φαντασίαν, nec μνήμην, sine cerebri actionibus in homine, dum hæret in corpore anima rationalis, quantumuis inorganica sit ipsa, cum his, tum illis, quæ suprà exposita sunt, moueor.

Non inficior tamen, mentem insitas & innatas noticias promere sua ui, citra opem organorum corporis, sicut lux radios emittit: suntq́; illæ noticiæ lumen illud, quo tenues, euanidæ & caligantes in spiritibus & cerebro imagines, illuminatæ enitescunt

tescunt & effulgent: Sed nunquam has ad cogitationes alias sine organis cerebri accommodat.

Ideo Platonicum dictum, quòd quædam anima consideret per se non utens organis corporis, intelligo de insitis noticijs: & rursus de harum accommodatione ad usum, id est ad obiecta sensibus percepta & contextas inde ratiocinationes, illud Aristotelicum interpretor, non cernere mentem ea, quæ foris sunt, nisi ministerio sensuum.

Platonis & Aristotelis dicta de actionibus mentis explicata.

Ad hunc modum memoria fit, spiritibus eas species, quibus imbuti sunt, dum regulato motu in sinum præcipitantur posteriorem, uelut agglutinantibus illis partibus cerebri & cerebelli, quibus illiduntur. Illæ uerò tanto difficilius adhærescunt, quanto cerebrum siccius est ac durius, quod impreßioni ob duritiem tardius cedit, sed semel affixæ diu permanent: tanto rursus citius inhærent, quanto humidius est cerebrum, sed deteruntur facile atq; abolentur, aut uelut superinductis alijs obliterantur.

Sic eadem ui cerebrum, inter species diuersas externorum sensuum, quas ab organis spiritus referunt, discernit.

Scio maiorem harum rerum esse obscuritatem, quàm ut peruestigari à quoquam, aut explicari poßint, cogitandæ tamen sunt: Idcirco has recitaui coniecturas, saluo semper cuiusq; meliore iudicio. Nunc hæc ad somnia accommodabimus.

Fit sommus, tum quòd cerebrum laboribus diurnis defessum, siccatumq; & exhaustum spiriti-

Somni generatio.

bus, appetit quietem, rigationem sui, & instaurationem spirituum sensu naturali, & consentiente anima sese ceu relaxans cessat à motu uehementiore: tum quòd maiore copia collecti ex uentriculo & toto corpore uapores, addensatiq; ac liquefacti refluunt, depellunt calorem superfluum à superioribus deorsum, humectant neruorum radices & ipsos neruos, & ad exteriora membra sparsi ἀντιπεριστάσει *quadam cogunt calorem introrsum, ut Aristoteli placet.*

Id autem fieri hoc modo iudico, & loquor de somno naturali. Corpore ad quietem composito & animo à curarum & cogitationum intentionibus relaxato, sedatis etiam ac quasi compreßis affectuum commotionibus, cor & cerebrum illum suum uehementiorem impetum, de quo diximus remittunt, contenta leni altero & Physico.

Remißionis huius causa est, quòd & præsidium uiuifici caloris Solis, tum sub Occasum præcipitati, decedit, & occulto quodam ceu sensu languoris, ex decessu defectuq; luminis Solis, & contentionibus diurnis contracti, membrum utrumq; appetit & refectionem sui ex laßitudine, quæ concitatiores motus comitatur, & restitutionem spirituum absumtorum, & corroborationem languefactarum uirium, quæ fit nutritione, & uera suauiq; humectatione. Nam quod caret alterna requie durabile non est.

Est autem animalium spirituum origo ex uitalibus, quos uirtus cordis incendit in halitibus

de sanguine

de ſanguine expreßis. Vt ergo animalium ſpirituum fiat inſtauratio, reparari prius uitales neceſſe eſt: Vt hi recuperentur, idonea his materia in coctionum officinis ut excoquatur oportet, qua & membra ipſa reficiantur.

Quare cor, ut ſeſe primùm recolligat ac refocillet, & poſtea cerebro nouorum ſpirituum copiám comparet ac ſuppeditet, reuocat ab extremis de calore natiuo, quantum ſat eſt ad hoc perficiendum, ſicut id uniuerſim ad conſeruationem ſui, cum res poſtulat, ſpirituum reductione uti cernimus.

Hoc dum fit, diminuitur cerebri calor, quem & ipſius cerebri & totius corporis motus atq; agitationes interdiu exuſcitant: fouent uerò atq; adaugent cum transmißi à corde per arterias magna copia ſpiritus uitales, & præter hos halitus calidi, qui ex toto corpore, præſertim motu atq; exercitijs calefacto, per uenarum & arteriarum propagines ſua leuitate ſurſum enixi, cerebrum petunt: tum radiorum ſolarium uirtus & circumfuſi aëris tepor.

His ergo fomentis deſtitutus cerebri calor fit remißior multo: cordis uerò calor & partium uicinarum intenditur, ex retracti caloris confluxu ad interiora & cordi circumſita. Nam tam illis τῶν θρεπτικῶν deſtinatis membris, quàm cordi, uberiore calore opus eſt, ut & nutrimentum exactius coquant, & cordi ſpirituum uitalium materiam exquiſitius præparent.

Nam quod interdiu officinis coctionum, præsentis Solis uiuifici radij, quibus mirificè affici, uegetari, & roborari δυνάμεις corporum experimur, & moderata ac tempestiua præstant exercitia: hoc noctu supplet & compensat natura repetiti & reducti, ac uelut coacti in unum & conclusi caloris, coagmentatione circa cor & præcordia, partesq; subter præcordia locatas.

Languefactum hoc modo calorem cerebri, magis etiam hebetat frigida humiditas aëris nocturni, cum inspiratione attracti, tum per poros in cerebrum penetrantis: quæ quidem & ἀντιπερίστασιν efficit in reliquo corpore, calorem ab exterioribus intrò repellendo.

Adauctus ergo circa præcordia & totum imum uentrem calor natiuus, excitat de nutrimēto multum suauium halituum, qui delati in cerebrum huius frigiditate, quæ ex diminuto calore extitit, densantur in liquores. Hi uerò & cerebrum suauiter imbuunt, & sparsi ad radices neruorum, eosdem subeunt atq; implent, & ipso refluxu, obuium & ad summa enitentem calorem, repellunt ac deprimunt.

Somni materia.

Est ergo ceu materia somni largior humiditas ac suauior, ex densatis frigiditate uaporibus, quos de nutrimento calor exprimit. Rigat enim hæc impletq; cum ipsum cerebri corpus, tum natos ex eo neruos, abundantius.

Somni' causa efficiens.

Causa efficiens, est in utroq; membro, corde & cerebro, ex appetitu quietis remißio omnis conten-

contentionis: in corde uerò etiam reuocatio natiui caloris, ad quam sequitur, ut extrema membra, & præcipuè cerebrum, propter plures alias causas refrigescant, & ima internaq́;, præcipuè circa præcordia, incalescant. Ab hoc calore halituum copia cietur ex nutrimento: ex halitibus densatis fit humiditas larga, quæ cerebrum & neruos opplet.

At hæc humiditas, cum rectè membra ualent, non est crassa, uiscida, aut nimia, uel aliena affecta qualitate: sed moderata, dulcis, liquida, fluens leniter, & in poros sese cerebri ac neruorum ingerens.

Cessante motu cerebri uehementiore, & neruis humiditate oppletis copiosiore, mox concidunt membra uelut grauata, sentireq́; & moueri desinunt. Non enim tanta amplius spirituum copia in neruos influit, nec tam efficaci impelluntur motu, nec penetrant, uijs aliquantulum interclusis. Quare cerebrum ab illis liberum solutumq́;, & quasi subtractum motibus operosioribus, agitatur per sese, & uacat spirituum animalium refectioni.

Si ergo tunc cerebrum non, uel copia crudorum halituum ampliore iusto, impeditur omnino, aut uelut obnubilatum turbatur: uel ex nimia defatigatione defectuq́; spirituum, omnem remittit ac deponit conatum: gignit φαντάσματα excitatum stimulatumue aut illis speciebus, quæ uel in ipso ex firmiore impreßione crebriusq́; repetita cogitatione aut tractatione uigent, uel de interdiu uisis auditisue negocijs in organis residuæ, remeant

Somnia in cerebro quomodo generentur.

ſurſum ad fontem neruorum, aut transmiſsis à corde aliquo affectu implicato, aut nouis prorſus, natis uel ex membris cerebro neruorum interuentu colligatis, eorumq́; affectionibus naturalibus uel accidentarijs, membranis cerebri, corde, uentriculo, epate, liene, uaſis generationi deſtinatis: uel humoribus certis redundantibus in toto corpore, aut aliqua parte: uel temperie totius, quarum quædam neruis immutatis, quædam uaporum forma cerebrum afficiunt, & ſenſum ei alicuius rei inferunt.

Ab his ordiens ea progreſsione qua in uigilantibus, & eadem ui, nimirum temperie ſua, motuq́; aut illo naturali, aut paulo uehementiore, ſed imbecillioribus omnibus, minusq́; ualidè intenſis, texit alia ex alijs aut ſerie concinna & conueniente, aut turbato ac confuſo ordine.

Quòd ſi ineſt naturæ cerebri & totius, ex peculiari aſtrorum poſitu, uis præſaga futurorum uel publicorum, uel priuatorum: illa præſenſione occulta naturæ, ſeſe uelut commouentis & accingentis ad occurſum rei, quæ impendet, cerebrum excitum, format φαντάσματα reſpondentia inſito ſenſui, ea ui, quæ eſt à ſtellis, uelut regulante cerebri actum.

Et φαντάσματα ipſa, quandoq; explicatè oſtendunt euentus, quandoq;, & ut plurimum, αἰνιγματικῶς ac figuratè. Sicut enim natura alij rectius ratiocinantur, aut coniectura ſagaciore collimant

collimant quæſita alijs: ſic uis præſaga futurorum, in alijs alia ſomnia, expreſſa aut figurata gignit, & alias in animo agitat uerſatq́; formas, aut liquidas, aut confuſas, aut uariatas. Hoc modo Phyſica *fiunt ſomnia & præſagientia.*

Primi generis ſomniorum, cum reliquiæ earum rerum mouentur & agitantur, de quibus uigilantes aut cogitauimus, aut egimus, frequenter meminerunt Poëtæ. Apud Theocritum Piſcator *inquit:*

πᾶσα κύων ἄρτους μαντεύεται, ἴχθυα κἀγώ.

Claudianus.

Omnia quæ ſenſu uoluntur uota diurno,
Pectore ſopito reddit amica quies.
Venator defeſſa thoro cum membra reponit,
Mens tamen ad ſyluas & ſua luſtra redit.
Iudicibus lites, aurigæ ſomnia currus,
Vanaq́; nocturnis meta cauetur equis.

Lucretius.

Induperatores pugnare, & prælia obire,
Nautæ cum uentis contractum degere bellum,
ſcilicet ſomniant, & quæ ſequuntur.

Eiusdem generis ſomnia, quæ ab intrinſeco oriuntur principio, experientia ſuppeditat Medicis nota, qui inde non rarò de inuaſuris morbis, ſi uident ſomniantes, aut de affectionibus, humorumue exceſſu in ægris, diuinant.

Somnia ab interno principio orta.

Natura πικρόχολοι incendia, uſtiones, rixas, contentiones, pugnas, colores flauos, uolatus, ſomniant: Melancholici caligines, tenebras, atros

Biliosorum ſomnia.

Melancholicorum ſomnia.

atros fumos, oberrationes nocturnas, uagationes per ſolitaria loca, ſpectra, tetras ſpecies, triſtia omnia: Phlegmatici aquas, balnea, nauigationes, merſiones in aquam, onera grauantia & impedientia inceſſum, aliaq́; ſimilia: Sanguinei læta conuiuia, choreas, complexus, rutila: Amantes, complexus eorum, quos amant, & amicas ac blandas colloquutiones: Qui ſitiunt, affatim ſe haurire aliquid.

Phlegmaticorum ſomnia.

Sanguineorum ſomnia.

Quibus affecta ſunt uel obſtructa poſteriora cerebri humore uiſcido (quem morbum ἐφιάλτην uocant & incubum) uelut premi ſeſe ac ſtrangulari imaginantur in ſomno.

Quibus uitioſis oſculum uentriculi confertum eſt humoribus, ex aſcenſu uenenatorum halituum afficientium cerebrum, tetris uexantur ſomnijs, & terrentur inuſitatis pauoribus.

Galenus plurima recitat exempla, inter quæ extat & hoc de Phthiſico quodam, qui cum ſomniaſſet ſe in ſuo natare ſanguine, & Medici poſtridie, ſomnium de redundantia ſanguinis interpretati, uenam incidiſſent, cum ſanguine animam exhalauit.

Somnia ne turbentur, multa requiruntur.

Sed ut fiant ſomnia, & ea quidam non confuſa aut turbida, requiritur utrunq;, tum ut ſit cerebrum à natura rectè temperatum, & omnibus ſuis exquiſitè, integreq́; ac debitè, conformatum partibus, uigeant actiones ſenſuum interiorum, & uentriculorum cerebri ſit amplitudo iuſta, & conueniens ſitus: tum ne impediatur aliquo forinſecus adueniente, ut affectionibus aliquibus παρὰ φύσιν

in qua-

in quacunq; parte, aut ira, alijsue cordis commotionibus, aut crudis ex uentriculo, & confertim irruentibus halitibus: sed temperatis escis, modicisq; potationibus, ita sit affectum, ut sopito corpore, animus uigilet. Quod si uel illud desit, uel hoc accedat, nihil fit ordinatum aut regulare. Vt in ratiocinando errant, cum aliquid serij meditantur, applicato in eam cogitationem atq; intento animo, quibus malè constitutum est cerebrum: sic multo magis errabunt somniantes.

Crapularum noxa.

Crapulis uerò turbantur cogitationes, quas uigilantes instituimus: Quanto magis errorem adferent ac perturbationem somnijs, quæ sunt tenuia & euanida simulacra rerum, à cerebro leui motu uelut informata: & tamen tanto euadunt certiora atq; illustriora, quanto minus in cerebro est impedimentorum.

Platonis locus de somnijs.

Plato in nono Politicorum de posteriore causa pulchrè philosophatur, quem locum Cicero eleganter reddidit. Vide, inquit, quid Socrates in Platonis politia loquatur. Dicit enim, cum dormientibus ea pars animi, quæ mentis & rationis particeps sit, sopita langueat: Illa autem, in qua feritas quædam sit atq; agrestis immanitas, cum sit immoderato obstupefacta potu atq; pastu, exultare eam in somno, immoderateq; iactari. Itaq; hinc omnia uisa obijciuntur à mente & ratione uacua, ut aut cum matre corpus miscere uideamur, aut cum quouis alio homine uel Deo, sæpe belua, atq; etiam trucidare aliquem & impiè cruentari, multaq;

facere impurè atq; tetrè cum temeritate atq; impudentia.

At qui moderato cultu atq; uictu quieti se tradiderit, ea parte animi, quæ mentis & consilij est, agitata atq; erecta, saturataq; bonarum cogitationum epulis: Eaq; parte animi, quæ uoluptate alitur, nec inopia enecta, nec satietate affluente, quorum utrunq; præstringere aciem mentis solet, siue deest naturæ quippiam, siue abundat atq; affluit: Illa etiam tertia parte animi, in qua irarum existit ardor, sedata atq; restincta: tum eueniet, duabus animi temerarijs partibus compreßis, ut illa tertia pars rationis & mentis eluceat, & se uegetam ad somniandum acremq; præbeat: tum ei uisa quietis occurrent tranquilla atq; ueracia. Hæc Cicero.

Explanatiora etiam, & lucidiora obijci somnia matutino tempore, cum depulso de pectore, & in omne corpus diuiso ac mitificato cibo, animi sese quiete satiati, minusq; impediti, in aliquam intendunt cogitationem.

Somnia præsagientia.

Præsagientia à Physicis differunt non propinquis efficientibus: eodem modo enim à cerebro formantur: sed remotis & antecedentibus causis. Non enim ut illa, ab humorum motu, copia, & qualitatibus, aut affectionibus certarum partium, aut temperamento: sed ui stellarum insita præsagitione cientur, quæ ad præsensionem impendentium euentuum uelut commouens sese, eorundem sensu cerebrum afficit: hoc illo commonefactum

sensu

ſenſu ſeſe ceu recolligens, dum quales futuri ſint meditatur, ſuorũ progreſſu ſenſuum eliciens aliud ex alio, format illos pingentia φαντάσματα, uel perſpicua citráq; ambiguitatem, uel ænigmatica, notarum quandoq;, quandoq; ignotarum rerum figuris uſurpatis, prout ſenſus ipſe in natura euidentior eſt atq; acrior, uel obſcurior & hebetior, uisq; ipſa mentis excitatior eſt & rectior.

Et ut reliquas cogitationes, ita talia phantaſmata, gubernat & abſoluit mens, opitulatura quaſi aut conſultura naturæ, aut prouiſura, hac prænunciatione futurorum, quæ quamprimum naturæ præſagia cerebro innoteſcunt, ſimul ea percipit ac penſitat: quoq; ſunt certiora, eo illuſtrioribus imaginibus exprimit, cerebri actionibus temperatis ad conuenientem normam. Vt enim natura alius alio eſt fœlicior Muſicus, melior Poëta, acutior Geometra, celerior Arithmeticus: ſic natura alius alio plus ominatur, & uelut occulto ſenſu prædiuinat ſequuturos euentus.

Ariſtoteles naturas illas φύσει λάλους καὶ εὐθυονείρους, καὶ εὐστόχους, καὶ προορατικοὺς eſſe dicit.

Innaſcitur omnino aliquibus ex peculiari cœli influxu (ut ſi in conuenientibus locis Mercurius & Luna conſiſtant) uis talis, quæ ubi percipit, quæ imminent priuatim illis quibus ineſt, ſi interdiu, cerebro diſtricto occupatoq; cogitationibus alijs, exerat ſe, pro rerum imminentium conditione, inopinata læticia triſticiaue afficit: Si

noctu

noctu, soluto diurnis laboribus cerebro, φαντάσματα uatidica mouet.

Antonij Musæ somnium.

Antonius Musa Augusti Medicus, ante prælium, quo in Philippis depugnatum est cum Caßio & Bruto, somniarat tabernaculum Augusti in castris diripi: admonitus itaq; Augustus inde deceßit. Nec falsus est omine somnij. inter pugnandum enim fugato illo cornu, tabernaculum à Bruto direptum est.

Astyagis somnium.

Astyages Medorum Rex somniauit urinam filiæ Mandanes toti inundare Asiæ.

Eidem uisa est nasci ex muliebribus filiæ uites, quæ patulis diffusa ramis Asiam obumbraret. Significatum est his picturis, filiam edituram prolem, quæ Asiæ regnum occuparet: paulo pòst natus ex ea Cyrus somnia compleuit.

Cyrus somnio confirmatus.

Huic Cyro in Armenios eunti cum exercitu, cum difficultates quædam, & tardarent progressum, & ancipitem fortunam ac dubiam minarentur, somnium nocturnum, animum addidit, & spem fecit uictoriæ. Visus enim sibimetipsi secundum quietem compedibus distineri, & easdem paulo pòst sponte ruptas dißilire ac decidere, ut quacunq; uellet ingredi posset: non fore diuturnas has difficultates, & expeditam uictoriam sequuturam, inde ratiocinatus est.

Somnium de Ptolemæo Ceraunο.

Amici Ptolemæi κεραυνοῦ, qui Seleucum Macedonem interfecerat, uiderunt ipsum à Seleuco rapi in iudiciũ uulturibus lupisq; iudicantibus, & causa cognita carnes eius paßim distribuentibus.

Huius

Huius somnij ueritatem exitus comprobauit: nam non ita multo pòst à Galatis interfectus, inter cadauera cætera uulturibus & lupis præda factus est.

Filia Polycratis Samij, cuius extat in historijs celebrata fœlicitas, uisa est cernere patrem in aëre sublimem, à Ioue ablui, à Sole inungi. Completum est somnium, cum ab Orete patrem cruci affixum, ardores Solis ita percoxerunt, ut liquefacta extillaret pinguedo, quæ cadauer oblinebat, & cœlestes id uicißim pluuiæ abluerent. Cicero multa huius generis exempla recitat, & paßim reperiuntur in historijs.

Polycratis Samij filiæ somnium.

Diuina somnia sunt, quæ diuinitus immissa sacræ literæ affirmant, non quibusuis promiscuè, nec captãtibus aut expectantibus peculiares ἀποκαλύψεις sua opinione: sed sanctis Patribus & Prophetis, Dei arbitrio & uoluntate: nec de leuibus negocijs, aut rebus nugacibus & momentaneis: sed de Christo, de gubernatione Ecclesiæ, de imperijs, & eorundem ordine, de alijs mirandis euentibus: & certa his semper addidit Deus testimonia, ut donum interpretationis & alia, quo constaret non temerè ea obijci, neq; ex natura nasci, sed inseri diuinitus. Talia fuerunt somnia Iacob, Ioseph, Pharaonis, Nabuchodonosor.

Somnia diuina.

Diabolici generis sunt omnia illa, quæ Diabolus olim offudit Ethnicis, ubi ad delubra Idolorum, captandarum talium præstigiarum causa, inuoluti uictimarum pellibus cubabant: quæq; nunc Ana-

Somnia Diabolica.

baptistis, & omni tempore, Enthusiastis & similibus fanaticis, in abdito ad nouas patefactiones uelut hiantibus, aut Magis & ueneficis, & promiscuè omnibus non conuersis ad Deum, sed suæ subiectis Tyrannidi exhibet, eo fine, ut cædes, flagitia ac scelera struat, & stabiliat idolatriam.

De talibus loquitur Propheta Esaias: Populus qui prouocat me ad iracundiam, qui habitat in sepulcris, & in templis Idolorum dormit.

Loca in quibus somnia captabantur.

Recensui suprà inter oracula aliquot loca, in quibus pernoctare consuetum fuit Ethnicis, ubi responsa de quæsitis rebus somnij specie Diabolus, non uoce reddebat.

Lacedæmonij in fano Pasitheæ somniandi causa excubabant: & Æsculapium uera indere somnia creditum fuit, ideo eius templum frequens Græcia adijt & honorauit. Calabri Podalyrium Æsculapij filium consulturi, ad eius sepulcrum agninis instratum pellibus, ipsi quoq; ijsdem cooperti decumbebant.

Sed sunt & fuerunt pleraq; à Diabolo profecta somnia ἀμφίβολα καὶ ἀσαφῆ, & uel palàm fœda scelera, uel idolomaniam tetram exegerunt ac confirmarunt: interdum pœnas scelerum & tristes ac Tragicos denunciarunt exitus.

Bruti somnium.

Bruto ante prælium in Philippis tetra secundum quitem species uisa est dicere, Tuus ego sum Brute κακοδαίμων, in Philippis me uidebis. Simile de Caßio Parmensi commemorat Valerius.

Bello

Bello Latino, cum duobus COSS: *Romanis, Decio & T. Manlio Torquato, eadẽ somnij species eadem nocte exhibita, moneret utrumq; ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum Dijs Manibus deberi, & conuenisset inter utrumq;, ut is cuius cornu primum laborare cœpisset, suo capite fata patriæ lueret: neutro id reformidante, Diabolus Decium depoposcit, qui concitato equo in confertum hostium agmen insiliens, magna strage edita, tandem obrutus & confectus telis concidit.*

Quidam Latinus iussus erat in somno referre ad Consules, præsultorem proximis ludis Circensibus Ioui non placuisse, quæ res nisi attenta ludorum instauratione piata esset, sequuturum non mediocre urbis periculum: Ille cum hoc non fecisset, Diabolus filium eius interemit.

Latini cuiusdam somnium.

Sophocles Tragœdus, cum ex æde Herculis patera aurea grauis surrepta esset, in somnis uidere uisus est Deum ipsum indicantem furti autorem, quod semel ille iterumq; neglexit: ubi idem sæpius rediret, ascendit in Areopagum Sophocles, & rem detulit. Areopagitæ comprehenso eo, qui erat à Sophocle nominatus, quæstioneq; adhibita, extorserunt confeßionem furti & pateram.

Sophoclis somnium.

Epiteles instaurator Messenæ, post Messeniorum ab exilio reditum, moneri in somno uisus est, ut in quocunq; Ithonæ loco Taxum enatam reperiret & Myrtum, terra in medio harum perfossa, anum liberaret, quæ æneo inclusa thalamo iam penè animo deficeret: cum illuxisset dies,

Epitelis somnium.

perquisito is loco, & ubi eum inuenisset, terra egesta in urnam incidit æneam, cuius operculo amoto, tenuißimas albi plumbi laminas in libelli formam complicatas offendit, quibus sacrificia magnorum Deorum inscripta erant. Horum restitutionem requisiuit Diabolus, ne intercideret & exolescerent, neue ulla ex parte idolatria diminueretur. Extant huius generis innumera in histori js, & exempla recentes Anabaptistæ atq; Enthusiastæ suggerunt, quorum somnia, quem habuerunt finem alium, quàm teterrimorum scelerum impunitam licentiam, & horrendas Dei blasphemias?

Somnia quæ σημαντικά, & quæ ex his concessa.

Differentijs constitutis, & explicatis causis, facile est iudicare, an sit aliqua ex somnijs diuinatio, & quibus insit aliquid σημαντικόν, quæue & qua ea ui designent, & an assertio sit concessa atq; asseueratio: Etsi nec ratione explicari, nec ad naturam reuocari omnia somnia possunt, & uarietates sunt in eo genere, quod præsagiens nominauimus, maiores, quàm quas uel memoria complecti omnes, uel obseruando notare possumus: non conuenit tamen aut fidem derogare omnibus, ex unius generis infinita, tortuosa, incerta perplexitate, aut confirmare omnia ex unius generis euidenti certitudine.

Nec proueniunt ex animis ipsis & natura omnia somnia, nec societas est nulla cognatioq; quibusdam cum natura.

Minimè assentior eam esse uim animorum atq; naturam, ut nullo aduenticio pulsu, sed suo sese incitent

citent motu, incredibili quadam celeritate, ad eos à corpore secessus liberos solutosq́;, & à sensibus curisq; uacuos, quibus ita agitentur, ut uersentur in eis admirabiles rerum formæ atq; actiones, ut multa prouidere, multa audire uideantur atq; cognoscere.

Neq; illud admitto, nullas in animos aut dormientium aut uigilantium obrepere imagines extrinsecus, sed omnia quæ uolumus nobis nota esse: & nihil esse, de quo cogitare non queamus: nihil esse, cuius non poßint animi effingere ideam atq; effigiem.

Prorsus dubium non est, multa indi diuinitus præstantibus & heroicis uiris etiam non conuersis ad Deum, quos exuscitat Deus ad res magnas & necessarias gerendas: multa piorum & credentium animis, cum fide efficiuntur templa & habitacula Spiritus sancti: Multa profanorum & impiorum animis inspirari à Diabolo, cuius est proprium mentes humanas mendacibus & falsis concitare uisis, ijsq́; aut apertis & claris, aut tortuosis & obscuris.

Ab hoc sunt uatum furibundæ prædictiones: ab hoc mente hi permouentur & aguntur in furorem, ut nec à quo nec in quem agitentur modum, persentiscant, nec quid de semetipsis fiat intelligant, & quid fundant ignorent.

Nihil minus quàm sine ratione & scientia, motu suo animi soluto liberoq́; incitantur tunc, cum uelut abstracti à sensibus corporis, duorum modo-

rum altero, uno furente, altero somniante, sine coniectura sineq; obseruatione diuturna, ceu præsensione quadam interna augurantur atq; egerunt futura, quæ naturalis non est sed aduenticia.

Furores vatum vnde oriantur.

Non sua sese ui furentium uatum animi in furorem concitant uatidicum & rerum futurarum prouidum: sed uel uitio ualetudinis insaniunt hi, uel dementantur à Diabolo, *uel utroq; modo afficiuntur: & non ui furoris, qui mentis error est & perturbatio, sed hoc duce cudunt, hoc dictatore renunciant prædicta: quod & somniantibus quandoq; euenit, cum adflatus* Diabolicos *captant.*

Neq; minus unquam mouentur liberè animi, quàm cum talibus correpti furoribus, obsidentur & agitantur à Diabolo.

Refutatio Philosophorum, de libera animorum concitatione in somniantibus.

Procul facessant itaq; commenta Philosophorum, *de concitatione libera animorum in furentibus & somniantibus.* Alia *enim uis est, quàm mentis ipsius, quæ immissa extrinsecus eam ita mouet, ut prouidam efficiat rerum futurarum illarum, quarum præsagia naturæ nulla insunt. hæc uerò, si cum furore rationisq; perturbatione, & impietatis, profanitatis, spurciciei & similium flagitiorum est coniuncta argumentis, autorem repræsentat ac demonstrat suum: Sicut contrà sua & certissima atq; indubitata prorsus habet argumenta ac testimonia illa, quæ à* Deo *proficiscitur, scilicet uis, non mota, sed constante ac uigente ratione cognoscens & uidens & interpretans, non ambigua & ancipiti coniectura, sed explanatione certa atq;*

explicata

explicata, ea quæ portendi ac præsignificari diuinitus sentit & intelligit.

Vt autem hæc, quæ diximus, somnia foris adueniunt: sic ab interno cientur principio reliqua, quorum cum natura societas est euidens. Nam & inesse naturis quibusdam uim peculiarem præsagam, impendentium ipsis casuum, iisq; quos cognatione sanguinis attingunt, propter συμπάθειαν, quæ est continuatio coniunctioq; naturarum, sæpe uerò & publicis rebus: & ingenito sensu percipere naturas omnes nocumenta, quibus infestantur, atq; releuationes, obscurum non est, ut diximus.

Vt igitur ex Physicis somnijs, sæpe Medici aduenientes & crescentes morbos, & nonnullas ualetudinis significationes intelligunt, pleni ne simus enectiue, multaq; huius generis alia, quæ cum somnijs naturali cognatione iunguntur: sic præsagientium omina aliqua & monita, naturalia sunt.

Sed cum ex his, tum ex quocunq; alio diuinationis genere, superstitionis, quæ uellicat aßiduè animos hominum, instat & urget, & quò te uerteris persequitur: huius ergo stirpes omnes, excisas ac procul eiectas uolo: artes ipsas uerò ac doctrinas ab his repurgatas conseruandas censeo.

De singulorum ergo generum conditione, ordine, dicam. Diuina certißima sunt citra controuersiam, & solis illis fides adhibenda est. Quæ sint diuina, cognoscemus, si ea ad normam uerbi

Somniorum conditiones.

patefacti collata examinauerimus. Etenim si congruerint antè traditis exactè, si noui nihil, & quod discrepat ab illis, quæ sunt immutabili lege Dei, & doctrina Euangelij, explicata & sancita, statuerint, erunt à Deo: Si religionis fuco contraria illis requisiuerint, iudicio Dei declarato in uerbo condemnentur. Cumq; ut cætera opera, sic somniorum exhibitionem Diabolus imitatus, irrepserit ea occasione in improuidos & stolidos hominum animos: ne tales è cœlo ἐνθουσιασμοὺς expectemus, alligauit Deus animos ad expressam doctrinæ suæ uocem: in ea se conspici, & pernosci uoluit, qua erga homines sit mente, quidue significet nobis, quemadmodumq; ea procurari quæ requirit, atq; expiari quibus offenditur, postulet: non hæc ex somnijs fingi atq; æstimari opinione nostra absq; rectore uoluit. Idcirco fanaticorum delira φαντάσματα, quæ monstrata sibi diuinitus iactitant, procul fugiamus atq; execremur.

Diuinationes Medicæ ex somnijs concessæ.

Diuinationes Medicas ex primi generis somnijs, de causis internis latentibus, quibus ut effectus suis causis respondent, approbat Deus ut totam artem Medicam, cuius ipse autor est & conseruator. Etenim deducunt somnia cum signis cæteris, ad cognitionem temperamentorum, internorum affectuum, humorum qui exuberant in corporibus atq; agitantur: at illa attentè considerare, & exquisitè pernoscere medicaturum, necesse est. Galenus exempla habet.

Palæstrita

Palæstrita quidam in cisternam sanguine plenam mergi se somniarat, adeo ut uix eluctari posset. hinc sanguinis exuberantiam ratiocinati Medici, eo quod abundauit detracto, auerterunt uitæ pericula. Alius quispiam, cum somniasset alterum sibi crus uelut induratum lapidescere & obrigescere, paulo pòst paralysi correptus est.

Palæstritæ cuiusdam somnium.

Præsagientia somnia etsi picturæ sunt euentuum: tamen coniectionum interpretationumq; affirmatio prohibita est, cum dicitur Deut. 18. Non *inuenietur in te qui obseruet somnia.* Et Ieremiæ 37. *dicitur,* Nolite *audire somniatores. Quare non tribuenda est eis fides. Quanquam enim coniecturæ quibus explicantur, sæpe ad ueritatem dirigunt: tamen crebrius fallunt: Sæpe ingenia magis declarant interpretum, quàm uim consensumq; naturæ.*

Somnijs præsagientibus non fidendum.

Multa sunt enim hoc genere magis scitè coniecta de euentis, quàm uerè significata: qualis erat de somnio Alexandri coniectio ad Tyrum. *Cum enim somniasset uidisse se saltantes* Satyros, *coniector interrogatus inde uictoriam ei prænunciauit, petito omine ex* Satyri *appellatione, cum erupisset in hæc uerba,* σὰ Τύρος, *tua est* Tyrus.

Alexandri M. somnium ad Tyrum.

Multa ancipicia sunt & incerta ac dubia, quæ in omnem torqueri sensum possunt: ferè genus monstrant, non disertè speciem: Multa *falsa prorsus.* Et *coniectura ipsa, quæ interpretationes persequitur, nihil est incertius, quæ in uarias duci partes potest, nonnunquam etiam contrarias.* Ideo *sæpe*

Reges & Principes hoc somniorum genere decepti, miserè perierunt.

Pompeius somnio deceptus.

Pompeius ut postremum cum Cæsare prælium committeret, somnio motus est. Sedenti enim sibi in theatro plausum dari à toto populo somniarat, quo uictoriam annui putabat. Sed errabat in interpretatione. Plausus enim non uictoriam, sed incitationes significabat Lentuli, Domitij, Labieni, qui postridie ad pugnandum eum spe uictoriæ incendebant.

Darius somnio persuasus cum Alexandro pugnat.

Darius ante congressum cum Alexandro postremum somniarat, uidere se exercitum Macedonicum ardentem incedere per Asiam, & Babylonem uenire, ibiq; Alexandrum indutum ueste Persica templum ingredi, & statim euanescere. Arbitrabatur ergo Darius, Macedonico exercitui significari per flammas exitium, & Alexandrum Persicè uestitum, uenturum in potestatem Persicam. Sed flammæ arguebant celeritatem uictoriæ, & progreßionem Alexandri, instar flammæ uolitantis, subitam: Vestitus potiturum ipsum regno Persico portendebat.

Cambysis & Iulij Cæsaris somnium.

Cambysi, fratris Smerdis regio solio insidentis, & cœlum uertice contingentis: Iulio Cæsari, ipsiusmet supra nubes elati, & ad cœlum usq; traducti, species uisa in somnis, utriq; cladem portendit tulitq; exitium.

Xerxes somnio inductus res periculosas mouit.

Sic Xerxen ducentem exercitum in Græciam somnium fefellit, in quo coronari uisus est olea, cuius ramis omnis terra obumbraretur, mox illa

cum

cum somnio euanescente. De hoc genere *somniorum meminerimus dictum à* Salomone*:* V*bi multum est somniorum, ibi multùm est uanitatis & errorum:* Tu *uerò* Deum *time.* Et *eodem* Poëta *alludit.*

> *Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,*
> Et *pauidas mentes uana timere iubent.*

Diabolica *somnia prorsus detestanda sunt, quibus &* Ethnici *olim multis modis, & recens* Manichæi, Anabaptistæ, Monachi, *& fanatici similes decepti atq; impulsi, horribilium furorum autores extiterunt ac defensores.* De *talibus* ἐνυπνιασταῖς *dicitur* Deuteronom*:* 13. Propheta *aut fictor somniorum, qui loquitur, ut auertat uos à* Deo *uestro, & facit uos errare de uia, quam præcepit uobis* Dominus Deus *uester, interficietur.*

Somnia Diabolica seuere prohibita.

DE PRÆSAGIIS
MEDICORVM.

RECTE INTER DIVINATIONUM *genera collocatur &* Medicorum σημειωτική, *quæ considerat signa, arguentia in sanis ualetudinem, aut firmam, aut affectam & labentem in deterius, & totam collapsuram, nisi præsidijs iuuetur & fulciatur commodis: (utor autem sanorum uocabulo latius, neutros etiam includens) in ægris actu iam affligentes*

tes

tes morbos, naturæq́; cum morbis certamina ac conflictus, sequuturas mutationes in melius deteriusue, & restitutionem uel interitum: & extruit inde προγνώσεις & προῤῥήσεις *de morbis imminentibus atq; orituris, de conualescentia, de uita & morte, de inuasuris cum morbo, aut aliquanto pòst, Symptomatibus.*

Qualis sit, ex quibus deriuata fontibus, quibus incedat insistatq; uijs ac rationibus, quantum ad totam θεραπευτικὴν *adferat momenti, constabit, ubi signorum discrimina explicauerimus, & ostenderimus fontes, ex quibus scaturiunt ac manant. Certè ad ea Medicum, aut excitatos in corporibus morbos, præsertim si intra corpora abditi lateant, cogniturum & amoturum, aut de exitu coniectaturum uel repentinis conuersionibus, quæ quandoq; incautos præter opinionem orientes turbant distrahuntq́;, oculis atq; animo attentum esse oportet.*

Medico signorum obseruatio necessaria.

Σημεῖα *Græci uocant & generatim quæuis signa, siue* τεκμήρια *sint, siue ut à Dialecticis uocantur* εἰκότα, *& speciatim* εἰκότα *tantum: ac rectè discernuntur à Galeno* τεκμήρια *&* σημεῖα.

Τεκμήρια.

τεκμήρια *rem unam atq; eandem sua natura, perpetuò necessarioq́;, citra aliquam ambiguitatem demonstrant: nec fortuitis notantur obseruationibus, sed ratione Logica firmaq́;, & demonstratione nitente consequentia, ex ueris causis, aut effectibus certò cognitis, colliguntur.* σημεῖα *contrà nec necessario,*

Σημεῖα.

ceſſario, nec perpetuò, ſed ut plurimum eandem rem indicant: & conſtant ac nituntur conſentientis experientiæ argumentis. Galenus 3. Prognoſt. his uerbis diſcrimen explicat. τεκμήριον ὀνομάζουσι τὸ δινεκῶς μὲν ἓν ὅτιοῦν δηλοῦν γνώρισμα: σημεῖον δὲ τὸ ἕτερον, ὃ μὲν οὐκ ἀναγκαίως, οὐδὲ διάπαντος, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον, δηλοῖ ἓν ὅτιοῦν: ἔτι δὲ τεκμήριον μὲν ἐξ ἀκολουθίας ἐστὶ λογικῆς καὶ ἐνδείξεως, σημεῖον δὲ ἐκ τηρήσεως ἐμπειρικῆς.

Quæ uerò ex tota ſignorum congerie ad τεκμήρια pertineant aut σημεῖα, declarata eorum natura docebit. Omnia ſigna, aut σημεῖα ſunt tantum, (generatim τοῦ σημείου uoce accepta) aut σημεῖα καὶ αἴτια, aut σημεῖα καὶ συμπτώματα. Ratio horum & conſideratio eadem in utriſq;, ſanis & ægris, atq; etiam neutris & intermedijs, etſi uis in contrarijs ſubiectis contraria. Aſſumatur exempli cauſa ſeries affectionum παρὰ φύσιν, quarum tres ſunt, Cauſa morbi, Morbus, & Symptoma. Cauſa antecedit, & uel præparat, uel gignit morbum, qui eſt affectio alicuius membri à præcedente excitata cauſa, lædens eius actionem. Morbus antecedit & ciet Symptomata, quæ morbum, ut effectus cauſam, conſequuntur neceſſariò, atq; ex eo dependent: & quandoq; in aliquo membro uel ſua confirmata uehementia, uel durata tempore, cauſæ uim acquirunt, nouaq; ex ſeſe pariunt Symptomata.

Signorum genera.

Affectiones παρὰ φύσιν tres.

Causarum triplex genus est, προκαταρκτικὸν προηγούμενον & συνεκτικόν. Morborum itidem & Symptomatum differentia triplex. Morbi enim sunt aut δυσκρασία in similaribus, aut ἀμετρία in dißimilaribus, aut ἑνώσεως ἢ συνεχείας λύσις in utrisq;. Symptomata sunt aut actiones læsæ, aut in habitu corporis, aut excuntibus, διάθεσις παρὰ φύσιν.

Προκατ-αρκτικὸν αἴτιον in morbis.

Προκαταρκτικὸν αἴτιον rationem habet aut αἰτίου καθ' ἑαυτὸ, id est causæ per se, aut συναιτίου uel συνέργου αἰτίου, seu causæ adiuuantis: Vt causa per se, aut immediatè efficit morbum, ut contusione, ruptione, ustione, incisione, punctione: aut mediatè, duobus modis: Vno, quia præparat τὸ προηγούμενον, quod uel materiæ, uel efficientis rationem habet, uel utriusq;: idq; rursus duobus fit modis, mediatè uel immediatè: Immediatè, ut aßiduæ crapulæ curæq; coctionem impedientes, & coaceruantes in cerebro crudos humores & uiscosos, præparant materiam morbis frigidis, ut Apoplexiæ: Vita ociosa, & delicata diæta, amplificans & cumulans in corpore humores, præparant τὸ προηγούμενον febribus & inflammationibus: Vsus frequens ciborum bilem pituitamq; procreantium & aceruantium, materiam calculo conficiunt: Mediatè, ut uigiliæ continuæ, dum languefaciunt & affligunt cerebri temperiem, τὸ προηγούμενον ποιητικὸν frigidis cerebri morbis adaptant.

aptant. Aquæ quæ astringunt affusæ frequenter corporibus, aut pinguia, tenacia & glutinosa foris illita, quia uel claudunt, uel oblimunt poros cutis, prohibentq; expirationem, alienum in corpore incendunt calorem, qui causa est putrefactionis humorum, ex qua febres. Calida, dulcia, pinguia & crassa, hausta affatim uel comesta, obstruunt uias epatis: ex obstructionibus inflammationes, has sæpe consequitur hydrops: & potest hæc causa appellari προπαρασκευάζον ἄιτιον.

Causae hydropis.

Alter modus est, quia præparatum iam & actu existens προηγούμενον ciet ac commouet. ita æstus uehementior aëris, potus uini meracioris largior, agitatio corporis laboriosior, & ex agitatione feruor, aliaq;, cient τὸ προηγούμενον apoplexiæ & inflammationum, quod collectum antea & iam præparatum adest, & commouetur, non infertur. Idem προκαταρκτικὸν, ut σώεργον ἄιτιον se habet, cum excitatum morbum aut fouet, aut exasperat, aut producit, quod fit multis modis.

Rursus τὸ προηγούμενον ἄιτιον seu interna causa, aut est κύριον ἄιτιον, aut οὗ οὐκ ἄνευ.

Ἄιτιον οὗ οὐκ ἄνευ, id est Causa sine qua non, ut obstructio est causa sine qua non putrefactionis humorum in uenis. ἄιτιον κύριον aut est in continente, aut in contento. In continente est tum ἀδυναμία partium læsarum, qua uoce complector

læsas

tæsas δυνάμεις καὶ ἐνεργείας, id est, has languefactas, deprauatas & abolitas: tum robustiorum δύναμις, præsertim in reijciendis & propellendis à sese noxijs humoribus ad alias partes imbecilliores.

προηγούμενον αἴτιον in morbis.

Materiali causa complector κακοχυμίαν & πληθώραν, quarum hæc omnium humorum æquabilem redundantiam, illa aut singulorum aut plurium, & uitio aliquo affectorum, quod aut ex sola eßt alteratione, aut ex substantiæ corruptione, copiam significat, onerantem & infestantem uel totum corpus, uel aliquas partes: & refertur uel πρὸς τὴν δύναμιν, uel πρὸς τὰ ἀγγεῖα.

In contento ut humoribus aut spiritibus, rursus aut δυνάμει morbi causa est aut ἐνεργείᾳ. Quæ δυνάμει est causa, nunquam nisi intercedat ἐνέργεια morbum facit. Non inferunt aut Apoplexiam in cerebri Cacochymia, aut φρενίτιδα in Plethora, humores quieti, sed moti & agitati, atq; in cerebrum depulsi. Non incendunt febrem humores aut copia excedentes, aut aliquo degenerantes à natura sua uitio, si tantum sint δυνάμει putres & non ἐνεργείᾳ.

Sunt ergo quieti humores & δυνάμει putres, causæ morborum δυνάμει tantum.

Quæ inest ἐνεργείᾳ, aut per se facit morbum, ut cum humor acris erodens & exulcerans intestina ciet dysenteriam: aut per se non parit morbum,

morbum, sed gignendo & immittendo τὸ συνεχὲς αἴτιον, quod uocant coniunctam causam, morboq; genito & absoluto esse desinit.

Coniungitur autem semper cum principio τοῦ γιγνομένου νοσήματος, seu ut loquuntur, morbi fientis, qui est propriè non morbus, cum morbus sit διάθεσις seu ἕξις, sed πάθος seu πάθημα, seu motus quo acquiritur aut deponitur forma, secundum quam motus propriè partibus inest. Huius generis sunt humores agitati, qui tandem aut Apoplexiam gignunt, aut cient tumores præter naturam, aut obstructiones efficiunt.

Συνεκτικὸν αἴτιον in morbis.

Συνεκτικὸν seu προσεχὲς seu συνεχὲς αἴτιον ut Galenus, seu ὁμόγονον αἴτιον ut Aristoteles, seu efficienter antecedens causa ut Cicero, seu coniuncta causa ut uulgus uocat, pars est essentiæ morbi, qua præsente morbus est, sublata tollitur, estq; ἀχώριστος atq; inseparabilis à morbo, distincta tamen: Estq; omnino ea illius natura, ut si accedat, morbum excitet & infligat, & eundem donec adest alat ac foueat: si recedat, eximat rursus & aboleat.

Apoplexia quomodo commoueatur.

Non motus aut agitatus tantum humor in cerebro commouet Apoplexiam: sed irruens confertim in uentriculos, & totos opplens atq; obstruens, qui si naturæ robore extrudatur, nihil adfert periculi.

Causa Phlegmonæ.

Non agitatus tantum & fluens in uenis sanguis, sed in minimas uelut infarctus uenas, iisq;

expletis ac diductis copia, circumsitas partes attollens in tumorem, & plus æquo calefaciens, parit φλεγμονὴν. Cum enim excidit osculis uenarum sanguis, non est amplius φλεγμονή, sed degenerat in abscessum.

Sic in febribus, non sola putredo humorum in aliqua parte febrem incendit, sed qui ex foco putredinis affluunt ad cor, halitus putridi & feruidi. Febris enim ipsa δυσκρασία est calida & sicca cordis & aliarum partium, quam parit feruor calidorum halituum appulsorum ad cor, ex feruido fonte putredinis.

Causa & [illegible] febrium.

Cum autem sit pars essentiæ morbi, separari à morbo nequit, nisi simul ipse extirpetur: Idcirco ἀχώριστος est à morbo: Sed aliter, quàm προηγούμενον ἀχώριστον est à morbo, qui fit & adhuc est in motu. Nam hoc προηγούμενον αἴτιον à morbo qui incipit fieri, est inseparabile tanquam ἐφεξῆς ὄν: συνεκτικὸν uerò tanquam ἅμα ὄν.

Et quanquam non omnis, solus tamen factus morbus habet συνεκτικὸν αἴτιον, & is maximè, qui constat intemperie coniuncta cum sua causa, quem uulgo uocant intemperiem cum materia, cum sit οὐκ ὂν ἁπλῶς, sed morbus compositus cum sua causa.

Morbus suorum Symptomatum est συνεχὲς αἴτιον. Quippe eo nascente inuadunt simul, aut consequuntur paulo pòst, uigent stante & durante,

te, dissoluto ac profligato abeunt atq; euanescunt, nisi aut uehementia, aut mora longiore radicibus actis, adeo insederint membro, ut degenerent & uertantur in morbum.

Sed & morborum alius est καθ' ἰδιοπάθειαν seu αὐτοπάθειαν, alius κατὰ συμπάθειαν. Ille tantum morbus est à causa effectus morbida: hic & morbus & Symptoma: Morbus quidem, quatenus lædit actionem membri, cui inhæret: Symptoma, quatenus ex præcedente morbo nascitur ut effectus. Alius item κατὰ πρωτοπάθειαν, alius κατὰ δευτεροπάθειαν seu ὑστεροπάθειαν.

Morborum distinctio.

Et ex quocunq; sit genere, unum eundemq; morbum alia consequuntur per se & primariè, alia seu κατὰ συμπάθειαν, seu κατὰ συμβεβηκός: prout in aliqua parte nata fixaq; affectio, uel eam solam affligit, uel connexas aut in propinquo locatas partes, aut contactu, aut ex interuallo, commmunicato nocumento.

Epate inflammatione affecto, ex obstructione partis utriusq; gibbæ & simæ, sequuntur per se læsiones præcipuarum actionum epatis, attractionis chyli, retentionis attracti, αἱματώσεως, expulsionis ac distributionis: per accidens dolor grauans, tußis arida, alui fluxus, sitis intensa, ariditas faucium, difficultas anhelitus, & alia, quæ enumerare omnia huius loci non est.

Epatis inflammati συμπτώματα.

Pertinet ad signorum rationem hoc quoq;, ubi extranearum seu aduenticiarum, aut interna-

rum causarum, uel una sola morbum efficiat, uel plures unius aut utriusq; generis: eæq; aut certa serie connexæ inter se, aut ita copulatæ, ut simul concurrant.

Signorum in morbis distinctio ex causarum differentia.

Σημεῖα ergo, quæ habent uim & rationem signorum, simulq; causarum uel Symptomatum, si sunt ἄιτια προκαταρκτικά immediata, uel προηγούμενα propinqua, aut σιωεκτικὰ uel συνεχῆ: siq; tot adsunt quot opus est, & eo colligata nexu, ut effectui producendo sufficiant: aut si de genere sunt Symptomatum per se comitantium affectiones quasuis: sub τεκμήρια cadunt.

Cætera σημεῖα uel εἰκότα sunt, non propria uni affectui, neq; eundem perpetuò sine discrimine, sed ut plurimum demonstrantia, quandoq; communia pluribus. Quæ uerò signa tantum sunt: aut præcedunt morbos propter aliquam cum causis copulationem, aut sequuntur ex connexu cum effectibus aut Symptomatis. Ergo signorum in tota arte Medica, ea est ratio ad res significatas, quæ uel causarum ad effectus, uel effectuum ad causas, uel eorum, quæ causis & effectibus adiuncta cohærent, ad eorundem correlatiua.

Porrò cum signorum alia de integra & constante ualetudine attestentur, alia degenerantem aut iam affectam prodant, prostratam alia & morbo succumbentem, alia uictricem & sese recolligentem naturam arguant, alia ambigua sint: priusquam constituamus, quid quæuis moneant indicentue,

ue, aut præsignificent, genera discernemus finibus distincta, pro ratione affectionum, quæ in corporibus existunt. Aut enim ὑγιεινά sunt signa, aut νοσώδη, aut οὐδέτερα, id est, salubria, morbida, neutra.

Medicorum signa aut salubria aut morbida aut neutra.

Ὑγιεινά sanitatem integram, νοσώδη morbos designant, οὐδέτερα prorsus ἀμφίβολα sunt, & neutram expressè affectionem demonstrant.

Singulorum rursus alia διαγνωστικά, alia προγνωστικά, alia ἀναμνηστικά sunt. Veteres hæc tria genera uno nomine προγνωστικά uocarunt. Præcipuus usus est διαγνωστικῶν & προγνωστικῶν, quæ re ipsa non discrepant, ex iisdem enim petuntur fontibus, usu differunt. Eadem enim, cum ad affectionem, quæ actu inest corporibus, accuratè explorandam, διαγνωστικῶν: cum ad imminentem aut inuasuram aliquando διάθεσιν, aut consequuturam ad obortas & iam cognitas ægritudines mutationem prænoscendam referuntur, προγνωστικῶν usum præstant.

Διαγνωστικά ὑγιεινά eam quæ existit in corporibus sanitatem, uiriumq; præcipuarum integritatem & constantiam, præ se ferunt ac patefaciunt.

Signa salubria Diagnostica.

Προγνωστικά ὑγιεινά γνωρίσματα sunt τῶν νοσησόντων ἢ ὑγιασθησομένων, id est, notæ in ægris, quæ præcedunt & indicant aut naturæ uincentis robur, aut conualescentiam ex morbis, &

recuperationem ac corroborationem amissarum uirium. Hæc relata ad morbum, quatenus de afflicta ualetudine indicia dant, νοσωδῶν: *rursus ad robur uirium collata, quatenus eluctari naturam superato & excusso morbo, & confirmari atq; ad restitutionem integram tendere edocent,* σωτηρίων *uicem subeunt.*

Signa salubria prognostica.

Ἀναμνησικά *eam, quæ antecessit sanitatem in memoriam reuocant: Cuius cognitio uel eo nomine necessaria est, quòd quantum à priore integritate natura deflexerit, quantum constitutioni naturali decesserit, quarum rerum & quanta sit opus instauratione, & an institui poßit, aut tentari omnino aliqua amißi restitutio, correctioq; lapsuum naturæ & erratorum, admonet.*

Signa salubria ἀναμνησικά.

Τῶν νοσωδῶν *eadem est ratio.* διαγνωσικά *natos iam in corporibus & actu infestantes morbos proferunt.*

Signorum morbidorum distinctio.

Προγνωσικά *aptitudinem propensionemq; ad morbos in corporibus neutris, aut aliquando erupturas, quæ sensim gignuntur, ægritudines: in ægris & iam affectis, aut morbi prorogationem, aut interitum, præmonstrant.*

Sunt enim duorum generum. Alia in neutris obseruantur corporibus, ijs nimirum, quæ nullius adhuc actionis læsionem euidentem, nullamue quæ officiat actionibus noxã, percipiunt: Alia in ægris. Illa ut Galenus inquit, οὐδετέραν δηλοῦσι διάθεσιν, προαγγέλλουσι δὲ νόσον, καὶ ἔστι τὴν ἰδέαν τῶν

τῶν μεταξὺ, τῶν τοῖς ὑγιαίνουσι καὶ τοῖς νοσοῦσι συμβαινόντων, id est, neutram declarant exquisitè affectionem, morbum uerò prænunciant, & medium quiddam habent inter ea, quæ ægris & sanis accidunt: hæc genere ὀλέθρια sunt, & uel mortem prænunciant, quando natura languet & deficit: uel morbi durationem, cum suppetunt naturæ uires, ut tolerare morbum aliquandiu poßit.

Prioris generis quædam ex eorum sunt numero, quæ secundum naturam se habent, & non tota substantia, sed sola qualitate, aut quantitate, aut tempore, quo eduntur uel apparent, à sua euariant natura & origine: Quædam tota quidem substantia recedunt à natura, & eorum comprehenduntur genere, quæ morbis adesse consueuerunt, sed infirmiora sunt multo morborum indicijs.

Ἀναμνηστικά amotam iam & præteritam inualetudinem memoriæ subijciunt: quæ considerare eò prodest, quòd collata διαγνωστικοῖς præsentium morborũ, & certiorem morborum ipsorum cognitionem faciunt, & sæpe primos fontes eorundem commonstrant. οὐδέτερα nec de præsenti uel sanitate uel ualetudine, nec de impendente & sequutura, certi aliquid perhibent aut confirmant, sed prorsus ἀμφίβολα sunt καὶ ἀμφοῖν δηλωτικά.

Alia morbidorum signorum distinctio.

At τῶν νοσερῶν tam διαγνωστικῶν quàm προγνωστικῶν, alia παθογνωμονικά sunt, alia συνε-

δρεύοντα uel συνεζευγμένα, alia κρίσιμα uel κριτικὰ συμπτώματα.

Signa παθογνωμονικά.

Differunt hæc. παθογνωμονικὰ enim siue propria uni morbo sint, siue communia pluribus, sed certius propria, & cum morbo ipso nascuntur, promuntq́; atq; exerunt sese mox inter principia, ubi erumpit ille ac sentitur, & essentiam morbi (ut ita dicam) constituunt ac declarant, nec discedunt nisi euulso & sublato morbo, cui nexu inseparabili cohærent, tanquam causæ, à qua fluunt ac dependent. Talia sunt in Pleuritide, acuta febris cum spirandi difficultate, tußi, & dolore lateris pungente. Galenus ita describit, παθογνωμονικὰ ἀχώριστά ἐστιν καὶ ὡς ἄν τις φαίη τῆς τοῦ πάθους οὐσίας αὐτῆς συνθετικά.

Signa συνεδρεύοντα.

Συνεδρεύοντα uel συνεζευγμένα, id est, aßidentia aut annexa, neq; ea morbo neceßitate cohærent, ut separari nequeant, neq; eius constituunt essentiam, sed mores constitutionemq́; morbi exprimunt: nimirum an sit de genere ὀξέων uel κατοξέων, uel χρονικῶν, uel εὐηθῶν, aut κακοηθῶν, quanta uitæ pericula, quaq; uehementia intentet, an sit solutu extirpatuq; facilis, an uerò rebellis ac contumax: & de termino exituq; præmonent, utrum citò desiturus sit morbus materia ad expulsionem maturata, an uerò perduraturus aliquandiu & atrocius infestaturus: & si perseueraturus est, an naturæ uires suffecturæ morbi uiolentiæ, & ualituræ eò usq; donec noxium omne depellant, an uerò

ante

ante materiæ maturationem collapsuræ atq; interituræ sint. qualis sit futura crisis, bona uel mala, integra uel imperfecta.

Et uel cum ipso simul irruunt, uel primùm insultum aliquanto post consequuntur, atq; ἐπιφαινόμενα, *id est, aut insequentia aut pòst apparentia nuncupantur: uel nonnunquam toto morbi tempore, nec comparent neq; accedunt, sed emanent. Non enim lege necessaria morbo annexa sunt, neq; ex morbi essentia prodeunt & manant: Cuiusmodi sunt signa* ἐνδεικτικὰ πέψεως ἢ ἀπεψίας *in sputo, urinis, sudoribus, excretionibus alui, aliaq; salutem significantia mutationemue in melius, aut interitum, & deiectionem uirium, quæ* θανάσιμα & θανατώδεα *uocantur.*

Signa coctionis & mortis pertinent ad ἐπιφαινόμενα.

Signa coctionis nunquam sub primum statim morbi principium sese ostendunt, illud nimirum, quo primum morbi insultum latitudine omni carentem intelligimus: sed posterius conspiciuntur, & primam totius morbi partem, quam etiam nomine principij designamus, finiunt ac concludunt. Complectimur enim prima morbi parte, spacium à prima inuasione usq; ad illud tempus, quo euidentia in excrementis indicia coctionis apparent.

Quare ad ἐπιφαινόμενα *pertinent, sicut & mortis signa, quorum ortus ex ijs est, quæ succedunt principio morbi.*

Signa coctionis semper bona.

Signa cruditatis cum primo morbi exiliunt principio, & quocunq; morbi tempore sese promunt.

Signa coctionis semper bona.

munt. Signa coctionis quocunq; morbi tempore apparuerint, semper bona sunt. Nam morbi solutionem, haud ita multo pòst sequuturam, ostendunt, tantoq; ægro celeriorem restitutionem pollicentur, quanto maturius prodierint.

τὰ ὀλέθρια uel θανατώδεα μεγάλως ἐν τάχει: τὰ ἧττον ἐκείνων, χρονίως mortem ægro denunciant.

Cruditatis signa diuturnum morbum & periculosum significant.

Cruditatis signa & coctu elaboratuq; difficilem materiam, & longiore tempore perduraturum morbum arguunt: & quantum in ipsis est, non mortis periculo ægrum liberant, sed interitum accelerant. de utrisq; Hippocrates primo Epidem: Coctiones crisis celeritatem, salutis securitatem significant: Cruda uerò & incocta, & quæ in abscessus malos conuertuntur, crisium defectus, dolores, uel diuturnitatem, uel mortem, uel recidiuas ostendunt.

Pleuritidis signa.

In Pleuritide συνεδρεύοντα sunt morbo propria (nam & horum, ut παθογνωμονικῶν, alia propria sunt morbis, alia communia) quòd dolor aut ad hypochondria pertingit, aut ad clauiculas: quòd in affecto æger facilius decumbit latere, quàm opposito: quòd inter principia expuit aliquid aut nihil omnino, & sola uexatur sicca tußi. Crudißima enim est Pleuritis, in qua nihil expuitur. Nam eam necesse est inflammationem & maturatu difficilem esse, & longius requirere tempus, quo

Discrimina Pleuritidis ex sputo sumta.

emolliatur

emolliatur & præparetur, in qua tanta est meatuum constrictio, ut nihil extra fundatur.

Secundum locum illa obtinet, in qua sanies tenuis eijcitur: tertium, in qua craßior: quartum, in qua, quæ expuitur materia, perfectè cocta est, alba, leuis, æqualis consistentia, nec humida nimis, nec inæqualis.

Tenue sputum coctionem quidem, sed debilem arguit. Impermixtum, & uel flauum uel rufum, haudquaquam bonum. Liuidum aut ærugini simile, aut nigrum, perniciosißimum.

Signa ex sputo coctionem indicare.

Si ergo tertio quartoue die excernetur materia cocta, non ultra diem septimum producetur morbus: Si crudorum quodcunq;, aut si nihil omnino egestum fuerit, longius extendetur tanto, quanto certiora cruditatis fuerint indicia, quantoq; id, quod editur, à cocti forma longius abfuerit. Exemplum Pleuritidos illustre recitat tertio Epidemiorum Hippocrates.

κρίσιμα uel κριτικὰ signa sua natura Symptomata sunt: quatenus uerò luctam conflictumq; naturæ cum morbo, & eam, quæ hoc euestigio certamen consequitur, mutationem ostendunt, signorum uim præstant. Talia sunt sudores, sanguinis fluxus, rigores, alui profluuium, uomitus, dolor capitis repente inuadens, difficultas spirandi præter rationem, & uehemens cordis morsus, hypochondria citra dolorem extenta, uigiliæ plurimæ, delirium, nox absq; ratione molesta, acceßio anticipans, lachrymæ inuoluntariæ neq; ex affectis

Signa κριτικά.

extillantes

extillantes oculis, nec tristicia expressæ, rubor faciei, labrum inferius agitatum, lucida uel obscura & tenebrosa quædam oculis obuersantia, anhelitus difficiles, malæ nasusue derepente rubescentes, Parotides, aliique abscessus ex affluxu agitatorum à natura humorum & decumbentium ad articulos, & similia.

Cæterum sub primum morbi accessum hæc ægrum non corripiunt, illis principijs duobus, quorum alterum in tertium usq; diem profertur, alterum tota morbi parte prima definitur, non rarò occupant: nonnunquam in ἄυξησιν aut ἀκμὴν morborum incidunt, natura aut præmetiente atq; experiunte uires suas, aut omni conatu in morbi expulsionem incumbente.

Κριτικὰ signa non eodem modo salutem spondere.

Idcirco non eodem modo ut coctionis signa salutem semper aut securitatem spondent. Verum ubi ad coctum iam maturatumq; morbum accedunt, superatum à natura morbum, mox cessurum atq; abiturum, & sanitatem redituram confirmant.

Si crudum adhuc morbum ante maturationem præoccupant, crisin non bonam designant, quæ scilicet aut in perniciem agat ægrum, aut morbum proroget, parte materiæ excussa atq; euacuata, parte relicta & ne quidem attacta. Prægrauari enim atq; infirmari naturam crudæ materiæ copia, irritariq; onere, ut exonerationem sui tentet, priusquam exquisitè subactæ ac præparatæ materiæ dominetur, indicant.

Quod

Quod si natura per sese languida est & eneruis, mox hoc uiolento amplius debilitata conatu sub onere residuorum humorum concidit atq; extinguitur: Si uiget ualetq;, etsi affligitur grauiter, tamen renititur morbo, donec uincat, nisi frangatur diuturnitate, & succumbat priusquam consequatur in materiam infestantem dominium.

Ergo quæ hactenus commemorata sunt signorum genera, discrepant inter se natura, significatis, & tempore ortus sui seu inuasionis.

Παθογνωμονικὰ eo existunt momento, quo morbus ipse, ex morbi propagata essentia, & ipsi ita agglutinata, ut nequeant diuelli aut seiungi, & morbi ideam referunt.

Signorum discrimina.

Συνεδρεύοντα aut sub accessionem morbi primam erumpunt, aut sequentibus duobus principijs comitantur morbum: ita tamen, ne eius principij, quo prima morbi pars continetur, excedant limites, & quæ sit totius morbi constitutio conditioq;, quem sit habiturus finem atq; exitum, aperiunt.

Κρίσιμα primo morbi principio nunquam, secundo tertioue, aut augescente, uel in uigore consistente morbo, frequenter inuadunt, subitasq; mutationes præcedunt.

Distinximus signorum genera. Sed ex quibus sint petenda rebus, quæris? Galenus in libro locorum affectorum sex commonstrat fontes, ex quibus signa omnia ceu riuulos deducit: Accidentia, Actiones læsas, Excrementorum qualitates, Tumores

Fontes signorum Medicorum.

mores præter naturam, Dolores, Colores *partium aut corporis uniuersi.* In Arte *parua hos fontes in quinq; contrahit capita:* Alterationes *præter naturam accidentium subiectorum sensibus, ut magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, partium, situs, duritiei, mollitiei, caloris, frigoris, & cætera:* Læ*sas actiones,* Exeuntia, Dolores, Tumores *præter naturam.*

Salubria penè ex ijsdem colligit fontibus, ex actionum integritate ac perfectione, quæ temperiei respondet, conueniente numero, figura, situ, magnitudine, εὐχροίᾳ, *mediocritate in duritie ac mollitie, exeuntibus.* Alibi *paucioribus hæc generibus complectitur.*

Collatis igitur pluribus & non ita multum uariantibus Galeni locis, duos constituemus de ipsius sententia fontes, ex quibus omnia signorum discrimina ceu riuulos deriuabimus.

Duo fontes signorum apud Medicos.

Signa fluunt, uel ex constitutione & habitudine, aut essentia (nominat enim Galenus οὐσίαν) *partium, uel ex annexis forinsecus.*

Σύστασις seu constitutio corporum.

Σύστασις *seu constitutio, seu* οὐσία *partium, aut est* κατὰ φύσιν, *aut* παρὰ φύσιν, *aut* οὐδετέρα, *id est, aut secundum naturam se hábet, aut à naturali perfectione receßit. Hic lapsus si tantus est, ut officiat actionibus necessarijs & percipiatur,* σύστασιν *seu potius* διάθεσιν παρὰ φύσιν *efficit: si nondum sentitur,* οὐδετέραν.

Ex naturali constitutione ὑγιεινά: ex ea quæ est præter naturam νοσώδη: ex tertia οὐδέτερα oriuntur signa.

Consistit autem seu σύστασις, seu οὐσία naturalis similarium partium, in εὐκρασίᾳ, id est, apta & conueniente temperie primarum qualitatum: organicarum in συμμετρίᾳ, id est, apta & concinna proportione, quo ad magnitudinem, figuram, numerum, situm, ac iusta cohærentia & continuitate utrorunq;.

Εὐκρασίαν euestigio ut effectus causam consequuntur, & actionum ἀρετὴ ἢ τελειότης, & συμμετρία in duritie & mollitie, leuitate & asperitate, & εὔχροια, bonus, congruens, & floridus color. Actionum integritas & constantia rursus præstat hoc, ut exactißime quæuis membro nutritionis causa adhibita elaborentur atq; immutentur, & quàm minimum colligatur execrementorum.

Mutantur hæc in contrarium, cum præter naturam membris aliquid accidit. Ergo quæ οὐσία partium parit signa, aut in actionibus sese ostendunt, aut ἐν τοῖς ἐκκρινομένοις, seu emißis editisue extra corpus, aut in accidentibus subiectis sensibus.

Actiones aut sunt ψυχικαί animales, aut ζωτικαί uitales, aut φυσικαί naturales: & τῶν ψυχικῶν, aliæ sunt αἰσθητικαί, aliæ πρακτικαί, seu κινητικαί, aliæ ἡγεμονικαί, id est, sensitiuæ, motiuæ,

Actionum differentiæ in corpore humano.

motiuæ, principes, quibus interiorum sensuū actiones Galenus denotat.

Sic & naturalium aliæ sunt διαπλαστικαί, *aliæ* γεννητικαί, *aliæ* αὐξητικαί, *aliæ* θρεπτικαί.

Nomina à finibus sortitæ sunt, quòd informant, generant, augent, & nutriunt.

Ἐνέργειαι ὑπηρετικαί.

His aliæ quatuor seruiunt ἐνέργειαι, *quas* ὑπηρετικάς, *id est ministras, uocant: attractio, retentio, alteratio, & expulsio: quæ in membris destinatis* τῶν θρεπτικῶν *geminæ sunt, Propriæ & Communes. His nutrimentum cæteris præparant, illis sese reficiunt & conseruant. In reliquis singulis simplices reperiuntur. Differunt communes à proprijs, duobus modis. Fine primum. Illarum finis est* ἀλλοίωσις, *seu immutatio qualitatum nutrimenti, seu conuersio nutrimenti in humorem conformem membro immutanti qualitatibus.*

Differentiæ actionum ministrarum.

Coctionis in uentriculo finis est χύλωσις, *in epate uel* χύμωσις, *uel* αἱμάτωσις, *in uenis extremis insertis membrorum substantiæ, præparatio* τῆς οἰκείου τροφῆς, *id est alimenti familiaris ac congrui partibus.*

Singularum coctionum fines in corpore humano.

Venæ enim Capillares (ut ita dicam) uellicatæ à membris, ex grandioribus uenis sanguinem conuenientem attrahunt, attractum intra sese retinent, & uirtute circumdantium membrorum immutatum ipsis in qualitatibus conformant: tandem Expellentes roris instar in poros membrorū spargunt.

Harum

Harum finis est θρέψις, quæ est quædam generatio, id est, exacta nutrimenti cum nutrito cõformatio, seu nutrimenti in substantiam eius, quod nutritur conuersio: Postquam enim excidit nutrimentum osculis uenarum, quod ex eo conuenientißimum est, nutrit, & respondet πρόσθεσις attractioni, πρόσφυσις retentioni, θρέψις alterationi.

Habent & ἐκκριτικὴν, seu προωστικὴν uim, qua tum ea, quæ ipsa coaceruant excrementa, repellunt à sese, tum aliunde transmissa, uel fortuito appulsa motu abigunt.

Secundo organis differunt. Communes membra exercent & perficiunt ope fibrarum, quibus intexta sunt: Rectis trahunt, retinent obliquis, expellunt transuersis: Propriæ citra opem fibrarum ui natiua absoluunt.

Eadem ratio est τῶν ζωτικῶν ἐνεργειῶν, inter quas præcipuæ sunt & maximè euidentes κινητικαί, à quibus cordis & arteriarum pulsus. Sunt enim σφυγμοὶ κινήσεις cordis & arteriarum, quibus utraq; uelut diducta & expansa attrahunt aërem frigidiorem, cor à pulmone haustum & præparatum, arteriæ corpori forinsecus circumfusum ut is τὸν ζωτικὸν τόνον qui in cordis temperie consistit, foueat ac conseruet, & uitalem calorem sinibus cordis arteriarumq; ductibus inclusum temperet: contracta rursus & uelut conniuentia osculis suis elidunt, propelluntq; fuliginosos & ardentes halitus.

Actiones uitales.

Definitio pulsus.

Non eſt aliud certius & firmius τεκμήριον aut uiuidæ & conſtantis, aut inclinatæ, nutantis, uel proſtratæ uirtutis, pulſibus. Integram ſemper aut certè uigentem adhuc, & noxijs fortiter aduerſantem, σύμμετροι pulſus: languidam aut affectam, aut luctantem cum morbo, ἀσύμμετροι arguunt, tantoq́; læſam uehementius, quanto maior enormitas ineſt.

Pulſus certiſsimum indicium virtutis vitalis.

Sed exploratio, cognitio, dijudicatioq́; pulſuum, non dicam exacta ſed qualiſcunq;, difficilima: pauci uel à prima ætate toto uitæ tempore in ea tractatione animaduerſioneq́; exercitati, uix tandem diſcrimina perdiſcunt utcunq;: plurimi ne quidem eam attingunt abſterriti difficultate.

Pulſuum cognitio difficilima.

Opus eſt profecto aſſuefactione longa, attentione accurata, aſsiduitate, ſenſu iudicioq́; exquiſitiſsimo, comprehenſuro & ſeparaturo omnes tam ſubitas ac momentaneas motuum, tot modis, uno ictu, leui occaſione, uariantium mutationes, tam exilia, minuta, & penè ſenſum fugientia diſcrimina.

Ad pulſus cognitionem quæ neceſſaria.

Non abijcienda tamen ea cura eſt atq; obſeruatio: ſed conandum nauandumq́; tantum, quantum conſequi cuiq; perplexitas operis ac difficultas concedit.

Quæ uerò & efficiunt pulſus potiſsimum arteriarum, & uariant, tria ſunt in corpore: δύναμις ζωτική, ut principium mouens, ea cordis temperiem cæteraq́; ad πλειότητα natiuam pertinentia complector: arteriæ ut organum motus: ſpiritus

Pulſus tria in corpore efficiunt ac variant.

spiritus uitales ex cordis sinistro thalamo in arterias pulsi, cum ijs, qui mixtim feruntur & sensim eijciuntur, fuliginosis halitibus. Hæc cum συμμετρίαν *conseruant naturæ congruam, pulsus* συμμέτρους: *cum ab ea discedunt uel excessu, uel defectu,* ἀσυμμέτρους *cient.*

Virtus multipliciter pulsus uariat. Robore ac tenore uirtutis uariante, & uel mediocriter se habente, uel incitato & intenso, uel diminuto, fiunt pulsus σφοδροὶ *uehementes,* ἀμυδροὶ *debiles,* σύμμετροι *mediocres, & inter illos medij. Pressa uelut grauataq; uirtus, aut nullo impedita onere uigensq;,* τῶν ὁμαλῶν καὶ ἀνομάλων, *æqualium & inæqualium,* τεταγμένων ἢ ἀτάκτων, *ordinatè seu periodicè aut inordinatè ferientium, discrimina gignit.*

Virtus uariat pulsum.

Ἀνομαλία *aut in uno deprehenditur pulsu, aut pluribus collatis inter se, quam* συστηματικὴν *uocant. Huius generis sunt* διαλείποντες, *deficientes, qui in serie pulsuum emanent, & non percipiuntur:* παρεμπίπτοντες, *intercidentes, qui ubi quiescendum erat arteriæ post sui constrictionem, ex superfluo accedunt:* μυουρίζοντες ἢ μύουροι ἐκλείποντες *à figura desinente in mucronem, qui continuò minuuntur, donec in perfectam finiantur* ἀκινησίαν: μύουροι παλινδρομοῦντες ἢ ἐπανερχόμενοι, *qui non prorsus deficiunt, sed repetunt ictus aut eadem inchoatos uehementia,*

Anomalia pulsuum & eorundem discrimina.

maiore aut minore. Sequitur affectam uirtutem & σπασμώδης, conuulsorius, in cerebri affectibus, ut Phrenetide.

Cordis & arteriarum contenta pulsum variant.

Quæ in corde & arterijs continentur calori uitali permixta, faciunt discrimina duplicia. Primo quoad quantitatem infusorum in arteriam, pulsum aut πλήρη plenum, aut uacuum κενόν, aut σύμμετρον. Secundo quo ad rythmum (qui est analogia seu proportio temporis motus & dilatationis contractionisq; arteriæ, ad tempus, quo quiescit) εὔρυθμον & ἄῤῥυθμον: εὔρυθμος ab exquisita & natiua temperie proficiscitur corporis: ἄῤῥυθμος aut παράρυθμος fit, aut ἑτερόρυθμος, aut ἔκρυθμος, prout plus minusue aut alienus redundat calor, aut deficit.

Organi constitutio pulsum variat.

Organi σύστασις, quo ad duritiem ex frigore durante, aut tensione à Phlegmone: mollitiemue, aut constitutionem inter has mediam, discernit pulsum durũ σκληρόν, mollem μαλακόν, mediocrem σύμμετρον. Huius generis est κλονώδης, cum constante uirtute arteria præ duritia attolli nequit.

Pulsuum inæqualium differentiæ.

Ab affecta uirtute & organo existunt differentiæ pulsuum inæqualium in uno motu, cum ἀνομαλία percipitur aut in una arteriæ micatione & eadem parte, aut partibus diuersis. In uno ictu & eadem arteriæ parte, cum sub uno digito aliter incipiens arteriæ micatio aliter desinit, iniens cum uehementia sensimq; languescens: uel contrà

contrà ab initio languidiore paulatim inualescens.

Hinc pulsus ἀνισοταχεῖς, *qui motu sine intermißione procedente & non titubante tardantur ab initio uelociore, aut contrà accelerant tardius inchoantes.*

Δορκαδίζοντες *caprisantes, qui in primo uelut saltu impingentes aut hallucinantes, mox tanquam receptis uiribus ualidius insurgunt & urgent, instar salientium caprarum, quæ postquam exilierunt, dum pendent in aëre, sese incitant uehementius.*

Δίκροτοι, *qui geminato ictu bis feriunt: hoc postremum fere duritiem arteriæ, ut priora duo febrium feruores comitantur.*

Eiusdem generis sunt μύουροι ἐπινενευκότες & περινενευκότες, *in quibus circa medium digitum insertæ in* καρπὸν *manus, ictus intenduntur uersus extrema utrinq; nutantes, tabescentibus ex inflammatione aut alioquin emaciatis proprij.*

Organo & uitali calore affectis aut rectè constitutis, fiunt differentiæ, quoad tempus motus, Velox ταχὺς, *tardus* βραδὺς, *mediocris* σύμμετρος. *Quod quantitatem diductionis arteriæ, multum ea distenta in latum* πλατὺς *latus, in longum* μακρὸς *longus, in profundum* ὑψηλὸς *altus: omnibus æqualiter auctis, id est, arteria dilatata æquali uehementia secundũ omnes dimensiones,* μέγας, *magnus fit pulsus, minus distensa in latum* στενὸς

Pulsuum differentiæ.

angustus, in longum βραχὺς breuis, in profundum ταπεινὸς humilis : secundum omnes dimensiones imminutis æqualiter, μικρὸς paruus euadit. Quoad quietis tempus πυκνὸς frequens, ἀραιὸς rarus, σύμμετρος.

Tribus omnibus simul affectis, prout affectio uariat, ita alij atq; alij comitantur pulsus. κυματώδης pulsus in humidis reperitur ægritudinibus, ut anasarca, ueterno, peripneumonia, languefacta uirtute. Hac grauius afflicta κυματώδης in σκωληκίζοντα seu uermiculantem: eadem extremè collapsa, hic in μυρμηκίζοντα seu formicantem degenerat.

Ἑκτικὸς febrium hecticarum comes est. Ἐμπρίων uel serrinus neruosarum partium sequitur inflammationes, & præsertim Pleuritidem : qui si remittit, mollem & coctu facilem : si intenditur, contumacem materiam significat. Discrimina, causas, iudicia pulsuum, copiosè libris sedecim pertexuit Galenus. Ad institutum nostram sufficiat indicasse, quòd pulsus ἐνέργειαι sint cordis & arteriarum, & de læsa uel integra cordis uirtute & arteriarum testentur.

Pulsus actiones cordis & Arteriarum.

Harum itaq; (ut ad institutum reuertar) ἐνεργειῶν ἀρετὴ seu uirtus, sanitatem : κακία, id est, læsio seu uitiũ, morbos declarat illarum partium, à quibus eduntur.

Non solum autem sedes & principia harum actionum consideranda sunt: sed & coniunctarum

partium:

partium: quarum ex illis quædam naſcuntur ac propagantur, & uirtute principiorum gubernantur: quædam ſua ſe ui ſuſtinent atq; adminiſtrant, ſed earum propaginum interuentu ac ſocietate, quas à principijs communicatas, intra ſeſe recipiunt, & illis colligantur ac cohærent.

Cerebrum fons animalium actionum.

Cerebrum animalium actionum fons eſt: ex eo nerui naſcuntur & animales ſpiritus, coniunguntur eidem ſenſuum exteriorum organa, muſculi, & quæ ſenſus motusúe cauſa neruorum inde deriuatorum ſurculos adipiſcuntur. horum quodcunq; ſi afficiatur, ſenſus membri motusue læditur, uel utrumq;.

Actionum læſiones fiunt tripliciter.

Læduntur uerò actiones primariè ac per ſe à morbis κατ' ἰδιοπάθειαν exiſtentibus in membris: per conſenſum à morbis κατὰ συμπάθειαν & Symptomatis, niſi fixa & confirmata hæc in aliquo membro commutentur in morbos: mediante morbo à morbi cauſa: & fiunt læſiones triplici diſcrimine aut debilitatis uel languefactis actionibus, aut corruptis, aut penitus deſtructis atq; abolitis.

Debilitant δυσκρασίαι non uehementes, ſiue cum materia ſint coniunctæ, ſiue ſolis conſtent & nudis qualitatibus: & ἀμετρίαι non enormes, & moderatæ ſolutiones continui.

Corrumpit immoderatus & alienus calor.

Deſtruit penitus frigiditas immoderata & continui ſolutio maior.

Lӕsiones actionum aut fiunt cum dolore aut sine dolore.

Deniq; aut cum dolore sunt lӕsiones actionum coniunctӕ, aut sine dolore eueniunt.

Dolorem inferunt aut solutiones continui, aut δυσκρασίαι immoderatiores atq; à naturali temperie longius euariantes, subitӕq; aut confertӕ alterationes. Sic enim Galenus inquit, ἄλγημα ἢ τῆς συνεχείας λύσιν ἢ ἀλλοίωσιν ἀθρόαν ἐνδείκνυται. λύεται ἡ συνέχεια τομῇ, διαβρώσει, θλάσει, τάσει: ἀλλοιοῦται δὲ ἡ οὐσία θερμότητι, ψυχρότητι.

Sed si res propius aspiciatur & pensitetur exactius, apparebit non à soluta unione per se, sed semper à qualitate contraria temperiei organi, quod sensui destinatum est, dolorem cieri. Comitatur enim dolor sensum, cuius lӕsi uel offensi Symptoma est.

Definitio doloris & delectationis.

Est enim dolor non ipsa obiecti lӕdentis perceptio, sed affectio prӕter naturam, quӕ ex ista perceptione oboritur & existit: sicut delectatio in organo sensus est affectio secundum naturam, quӕ sensus recreationem & refectionem à conueniente obiecto consequitur.

Dolor in sensu tactus acerrimus.

Sunt autem dolores omnes in sensu tactus acriores & sӕuiores multo quàm in reliquis sensibus, quòd & ipse in compactiore ac solidiore est organo, & cietur à craßiore, & ut ita dicam pleniore ac robustiore qualitate.

Sed & organum tactus non unum est & simplex, sed multipliciter compositum, scilicet, quod in ex-

in extremarum qualitatum, calidi, frigidi, humidi & sicci, & earum quæ ποιότητες παθητικαί ab Aristotele uocantur, duri, mollis, lenis, asperi, acuti obtusi, & similium, mediocritate ac conuenienti forma & situ consistit.

Organum tactus.

Hoc ergo organum à sui similibus, id est, temperatis, moderatè applicatis & conuenienter, non læditur, sed afficitur uoluptate ac delectatione: Ex contrariorum immoderatione dolorem concipit, cum hæc iustam & membro congruentem mediocritatem exuperant, & repente uehementerq; tactum feriunt, tunc cum fit applicatio obiecti ad organum.

Dolorum causæ quotuplices.

Tot ergo sunt dolorum causæ, quot obiectorum sensum tactus mouentium differentiæ. Quæcunq; enim res supra modum calida, frigida, humida, sicca, aspera, acuta, repente & uehementer tactui illiditur, dolorem infert tunc cum sensum mouet ui & efficacia suæ qualitatis, qui dolor amota re, quæ dolorem infligit, desinit, etsi obscura quandoq; uestigia remanent, quiq; suboriuntur dolores noui, ab alijs commouentur causis.

Dolorum quos ἀλγήματα, πόνους, ὀδύνας Græci uocant, alias differentias gignit ipsa eorum (ut ita dicam) ἰδέα, alias accidentia pariunt.

Variant dolorum ἰδέαν uel materia ciens dolorem, uel loci affecti natura, uel utrumq;, uel motus materiæ.

Dolorum differentiæ ex locis affectis.

Locus affectus sex facit discrimina: νυγματώδης uel διακεντῶν, quem pungitiuum uocant, rei pungentis sensum infert, & circa membranas potißimum consistit, ipsius affectus uelut radice eo loco fixa, ubi membrana eleuata & tensa pungitur, dolore uerò in ambitum circulatim sese extendente: cumq; os nullum subiacet, æqualis: cum subest os, inæqualis percipitur, prout uel membrum resistit uehementius, uel inflammatio sequitur, quibus acuitur aut hebetatur dolor.

Dolor pungitiuus.

Διατείνων, quem intensiuum uocant, Archigenes ὅλκιμον, id est tractorium uidetur nominasse, neruis accidit, à calore desiccante, uel humiditate dilatante, utroq; eorum termino cum eo à quo incipiunt, tum altero in quem finiuntur, tenso uersus medium, & reliquo corpore, aut uelut coeunte atq; corrugato complicatione, si ab ariditate tensio fiat: aut diducto ac uelut expanso, si ab humore: Tensionem eam conuulsio sequitur.

Dolor intensiuus seu tractorius.

Διασπῶντα ἢ συνερείδοντα, diuulsiuum aut laceratiuum nominant. Accidit membranis intextis carni: πολλοὶ γὰρ (ut inquit Galenus) εἰσὶν ὑμένες τοιοῦτοι, καὶ ἀνομάλως ἐμφυόμενοι, ἐν περιλαμβάνοντες αὐτὴν τὴν σάρκα: cieturq; à sola qualitate uel materia, quæ huc illuc agitata allisaq; membranis, dum eas aut impetu uehementiore, aut penetrans poros urgensq;

Dolor diuulsiuus aut laceratiuus.

à carne

à carne diuellit distrahitq́;, sensum lacerationis commouet.

Quem perforatiuum uocant, Galeno est ὡς ὑπὸ σκόλοπος ἐμπεπηγμένου, ἢ ὡς ὑπὸ τρυπάνου γινόμενος, qualis fieret si uel palis configerentur, uel terebro membra perforarentur. Eiusdem generis uterq; est, & accidit uterq; crassiori intestino. differt alter ab altero copia, crassitie, motu, ui atq; efficacia materiæ. illum copiosior, craßior, fixior materia: hunc tenuior, rarior, & magis mota ac uelut pungens, efficit: quippe pauca copiosiore, tenuis crassa, permanens mota materia minorem solet excitare dolorem. Galenus eruditè discernit utrumq;, διαφέρουσι δ᾽ ἀλλήλοις ἤτοι κατὰ τὸ πλῆθος, ἢ τὸ πάχος, ἢ τὴν κίνησιν, ἢ τὴν δύναμιν τῆς ἐργαζομένης τὴν ὀδύνην οὐσίας, εἴτε χυμὸς εἴτε πνεῦμα φυσῶδες εἴη.

Dolor perforatiuus.

Grauis dolor Galeno est ὀδύνη βαρεῖα, ἢ μετὰ βάρους ἐμφάσεως, proprius membris sensu carentibus ut epati, renibus, pulmoni, cerebro ipsi: Cum circumdatæ his membranæ, copia materiæ opplente & onerante membra ipsa, aut tumore aliquo, præter naturam ibidem existente, tensæ uelut aggrauari pondere se aliquo percipiunt. Quanquam enim nulli horum membrorum nerui implantantur, sed in ambientem absumuntur membranam: tamen sentitur grauitas, cum membranæ à con-

Dolor grauis qui alias suspensiuus &, detractiuus.

à contactu tumorum extenduntur. Vocant hunc & suspensiuum & detractiuum.

Dolor pulsatilis seu pulsatiuus.

σφυγμώδης ἢ σφυγματώδης est, quem pulsatilem & pulsatiuum uocant. Accidit hic inflammationibus insignioribus & sensu præditis partibus: propriè quidem & per se ac primariè arterijs, quæ continuo micant pulsu, affectis ἀνευρίσμασι: uicinis uerò partibus quæ arterias continent per consensum affectis, quæ contactu distentarum arteriarum ob angustiam compressæ, ictus, quos dilatatæ arteriæ edunt, sentiunt.

Per accidens uerò musculis inflammatione obsessis, in quibus pulsus ob substratas aut intertextas percipitur arterias, & dolor inflammatarum partium à motu est & compressione. Dilatatæ enim arteriæ feriunt inflammatos musculos, & compressæ ab adiacente carne, eam diductione sui comprimunt uicissim. Iungitur huic semper dolor ἀποθλίψεως, quem compressiuum nuncupant.

Dolor compressiuus.

Dolorum differentiæ 5. ex materia.

Materia quinq; dolorum parit differentias, tres diuersitate qualitatum, duas quantitate & duritie molliticue.

Dolor mordicatiuus seu vulneratiuus.

Δακνώδης ἢ μετὰ δήξεως πόνος, ἢ ὡς διαβιβρώσκοντός τινος est, quem mordicatiuum uocant. non differt ab hoc πόνος ὡς τιτρώσκοντός τινος seu uulneratiuus.

Coniungit utrumq; Galenus, inquiens, οὐκ ὅταν ὑπὸ βελόνης τιτρώσκεταί τις ἕτερον πάθος πάσχει.

πάσχει, τῷ γινομένῳ κατὰ τὴν ὑπὸ δριμέως χυμοῦ διάβρωσιν, id est, non afficitur aliter qui uulneratur acu, quàm qui acribus corroditur humoribus. Ciet utrumq; materia tam frigida quàm calida. Frigiditas mordicat constipando & comprimendo, neq; hoc facit nisi adsit in membro humiditas calori iuncta, qui frigido resistat: nã si cedat calor atq; euanescat, frigiditas stuporem inducit: Calor mordicat exiccando humidum membri & diuellendo continuum.

Ναρκώδης quem stupefactiuum uocant, à frigida causa tantum fit, & ulceratis, sed sensu præditis partibus frequenter accidit, cum non adest calor, qui resistat frigido occurrenti membris, estq; uia ad paralysin. Non rarò ὀδύνας ναρκώδεις experitur ὁ ἐπιπολῆς ὑμὴν, cuti per totum subtensus corpus, ex occursu atq; impreßione aëris frigidioris, quòd & sanguine destituitur, & frigidior natura existit. Sed ut Galenus inquit, οὐ γίνονται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῷ τῷ πάσχοντος μορίου, ἀχώριστοι γὰρ οὕτως ἦσαν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός.

Dolor stupefactiuus.

Exasperans, cum res sicca fertur per membrum sensus particeps: hoc faucibus ex sicciore aëre, aut usu acerborum uel austerorum succorum euenit.

Dolor exasperans.

Compreßiuus dolor, πόνος ὡς θλιβομένου, uel μετὰ θλίβης, euenit, cum materia multa in membro sensus participe coarctata conclusáq; cum ipsum

Dolor compreßiuus.

ipsum membrum tum uicina comprimit, aut generatur tuberculum quoddam in tali membro.

Dolor contusiuus.

Contusiuus, πόνος ὡς θλωμένου *uel* μετὰ θλάσεως, *solutam à contusione uel attritu unionem sequitur, ut cum lapis ui naturæ per ureteres expressus, duritie & asperitate sua latera ureterum atterit: aut asperiora & aridiora stercora intestina stringunt & confricant, unde quandoq; sanguis emanat: aut cum uiolentiore manuum ad asperius aliquod subiectum adactu, cutis uelut rupta auellitur: aut cum febrium rigoribus contunduntur artus.*

Tres dolorum differentiæ ex materia & loco affecto simul.

Materia cum loco affecto tres dolorum gignit differentias, inter quas est πόνος τονώδης ἢ μετὰ τάσεως, *quem extensiuum uocant. Parit hunc multitudo aut humidæ materiæ & craßioris, aut flatuum conclusorum in concauis spacijs musculorum, aut quibuscunq; meatibus angustioribus sensu ualentibus, uel sub membranis. His enim membranæ, quæ uestiunt atq; integunt membra uel meatus, uelut inflatæ distenduntur, cumq; sensus adest,* τονώδης *dolor oritur.*

Dolor extensiuus.

Dolor vlceratiuus.

Ἑλκώδης, *ulceratiuus, cietur à materia acri & pungente, in loco, qui tenui constat & laxa substantia, ut musculis, qui tenuioribus uestiti innexiq; membranis, humori hinc inde penetranti transitum præbent.*

Dolor pruriginosus.

κνησμώδης ἢ κνησμοῦ προσαγωγός, *pruriginosus, à materia excitatur tenuiore & acri,*

quæ

quæ perrumpens interiora ad ſuperficiem fertur, ibiq; in denſius ſolidiusq; impingens obſtaculum, & ſenſu ualens, cohibetur ne expiret: coaceruata uerò, & tum copia urgens, tum ſua ſeſe tenuitate ingerens ac penetrans, pruritum ciet uellicando uelut ac titillando. Galenus duplici diſcrimine hunc à priori ſeparat. inquit enim: διαφέρει ἡ κνησμώδης αἴσθησις καὶ διάθεσις τῆς ἑλκώδους, ἀλλ' ἐπεὶ ἢ προηγεῖται πολλάκις ἡ κνησμώδης τῆς ἑλκώδους ἐκλυομένης ἢ παυομένης τῆς ἑλκώδους εἰς τὴν κνησμώδη: ἑλκώδης ἔτι οὐ μόνον ἐν τῷ δέρματι φαίνεται σκνισάμενος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βάθους ἐκτεταμένος ἄχρι τῶν ὀστῶν: ἡ δὲ κνησμώδης ὄντως τῆς ἐπιφανείας μόνης ἐστὶν, οὐ κατ' ἴδιον αὐτῆς λόγον ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς, ὅτι πυκνότερον τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ δέρμα ἐστίν.

Quem διαΐσσοντα uocant & turgidum, nec materiam nec ſubiectum habet proprium, ut cum per arteriam diffunditur materia in locum anguſtum, ut ubi doleat æger neſciat: & quia altius eleuatur in loco anguſto, fit dolor turgidus, qui à radice partis primariè affectæ celeriter in circumſitas partes fertur, quibus nihil uitij ineſt, ut in Heterocrania & Cephalæa accidit.

Dolor turgidus.

Accidentia multipliciter uariant dolorum differentias. Remittuntur enim & intenduntur, prout efficientes cauſæ augetur & diminuitur aut

Differentiæ dolorum iuxta Accidentia.

quantitas,

quantitas, aut uis atq; efficacia: uel mutatur ſitus atq; diſtantia: uel prout recens cœperunt dolores, aut longo durarunt tempore.

Quo ad quantitatem dolorum, alius eſt alio uehementior & intenſior, ἧττον ἢ μᾶλλον σφοδρὸς, ἢ βίαιος, ἤγε ἰσχυρός: alius continuò affligit, διηνεκής: alius interquieſcit & per interualla aut redit aut exaſperatur, διάλειμμα ἔχων: alius ὁμαλος, æqualis: alius ἀνόμαλος inæqualis.

Quo ad qualitatem, alius acutus eſt ὀξεῖα ὀδύνη: alius remiſſus & mitis, ἐκλυομένη ὀδύνη.

Acuunt dolores humores billioſi & acres, & flatulenti ſpiritus: obtundunt aut mitigant eoſdem Phlegmatici humores: item dolorum alius duritiei ſenſum ſimul inuehit, alius abſq; hoc infeſtat.

Quoad locum, alij ſunt profundi, βύθιοι, proprij membranis, quæ oſſa ambiunt, cum ipſis oßibus dolor ineſſe exiſtimatur: alij prope ſuperficiem conſiſtunt, ἐπιπολαῖοι.

Quoad tempus, alij ſunt inueterati & antiquati: alij recentes & inchoati.

Quoad motum, alij ſunt ſtabiles, fixi, & permanentes μόνιμοι: alij uagantur & diſcurrunt ex una parte in aliam.

Differunt hi inter ſe materiæ efficientis copia aut paucitate, qualitatibus, craßitie uel tenuitate, æqualitate uel inæqualitate, motu uel quiete, origine materiæ, prout uel in ipſo naſcitur materia membro,

membro, aut in eo collecta hæret, in quo dolor sentitur, uel aliunde transmissa tunc facit dolorem cum influit.

Dolorum differentiæ Medico necessariæ.

Non negligere has ab accidentibus sumtas differentias multum refert. Non parum præstant ad accuratam morborum cognitionem, & rectam curationis institutionem. In morbis κατ' ἰδιοπάθειαν, continuus est dolor: In cæteris κατὰ συμπάθειαν, per interualla recrudescit & exacerbatur. Et hoc Hippocrates uult, cum inquit, Dolores laterum, pectoris, & aliarum partium, an multum differant considerandum. Tot sunt signorum discrimina, quæ à læsis proficiscuntur actionibus.

Sequuntur exeuntia, ἐκκρινόμενα. Horum Galenus tria constituit genera, cum ait, ὅσα ἐκκρίνεται, τὰ μὲν ὡς μόρια τῶν πεπονθότων τόπων, τὰ δὲ ὡς περιττώματα, τὰ δὲ ὡς ἐν αὐτοῖς περιεχόμενα κατὰ φύσιν: id est, quæ excernuntur, aut partes sunt affectorum membrorum, aut excrementa, aut quæ in membris ipsis secundum naturam continentur,

Eorum quæ excernuntur tria genera.

Excernuntur ut partes, in inueterata phthisi pulmonis exulcerati, ac putredine consumti & corrosi, particulæ tussi: in Dysenteria quandoq; derasæ intestinorum tunicæ egestionibus alui: in epaticis fluxibus, (ut quibusdam placet) inflammati epatis portiunculæ: in renum inflammationibus carunculæ decisæ renum substantiæ cum urinis.

Vt contenta ſecundum naturam, ex inciſa, rupta, corroſa, aut dehiſcente uena, ſanguis ruber & craſſus: ex arteria flauus, tenuis & ſpumoſus.

Vt excrementa, & humores plurimi, & alia, pus, calculi, uermes.

Partes membrorum nunquam ſecundum naturam eduntur, nec contenta naturalia per ſe: per accidens eorum excretiones quandoq; fiunt ſecundum naturam, nimirum cum membra onuſta copia ampliore iuſto, exoneratura ſeſe, partem aliquam eijciunt. Excrementorum magna uarietas eſt. Aut enim ſunt κατὰ φύσιν, aut παρὰ φύσιν. Illa rurſus aut ſunt ſua natura κατὰ φύσιν, aut ex accidente.

Excrementorum differentiæ.

Sed hæ excrementorum differentiæ cum intelligantur rectius, ſi ſecundum coctionum diſcrimina χυμοὶ & περιττώματα diſcernantur, ordine coctionum & humorum inde naſcentium uarietatem exponemus.

Quicquid corporibus ineſt ſucci, hoc omne aut membrorum ſoliditati intextum, mutuo exactoq; cum ſicco complexu atq; coalitu, eorundem conſtituit & abſoluit ſubſtantiam: aut extra ſoliditatem partium in cauis uacuiſq; continetur ſpacijs: quorum quædam peculiari perigraphe & ſtructura, uel amplis laxiſq; cauitatibus, alueorum aut fontium inſtar, excipiunt quod colligitur, uocanturq; κοιλίαι, ut in cerebro, corde, uentriculo, renibus: uel canalium & Siphonum ductibus, uſu

Humidi quod in corporibus continetur prima genera.

uerò

uerò riuulorum, quod illabitur, opera naturæ eò ex amplioribus deriuatum, deducunt ac distribuunt, ut uenæ, arteriæ, intestina, uocanturq; πόροι: quædam οἷον ὀπαὶ τινὲς λεπταί, sicut Galenus ait, ipsi membrorum texturæ, ex primo aut humidi sicciq; coalitu, aut dißimilium partium contextu intersitæ, spongiarum aut rarioris terræ instar, excipiunt ac combibunt, quod uel in transcursu humorum de his penetrat, uel exudat, uel per hiantia eorundem oscula extillat: uocantur & hæc πόροι, atq; in quibusdam conspicua sunt, ut in oßibus quibusdam, & quandoq; in ipsa cute æstiuis solibus rarefacta: in aliquibus, & quidem plurimis, sensum fugiunt.

Totum autem corpus, propter hanc in ipsum meatuum & ductuum dispersam uarietatem, fit σύμπνουν καὶ σύῤῥουν secundum Hippocratem. Atq; hæc humidi quod in corporibus reperitur, prima sunt genera.

Illud uerò, quod intextum soliditati partium diximus, humidum, nec liberum est solutumúe, nec discerni à sicco, sensu potest: ratione potest. Estq; duorum generum, sed insitum utrumq;, etsi dißimili insitionis modo.

Humidum σύμφυτον.

Vnum innatum à prima origine partium substantiæ, & in uerè solidis ex semine, in carnosis ex sanguine propagatum, calorem natiuum sustinet uehit & alit, tanquam conueniens illi pabulum, & ab eodem uicißim lambitur ac depascitur paulatim.

Humidum ἐπίκτητον.

Alterum ex nutrimento, tribus prius elaborato confectoq; coctionibus, & nutritioni adaptato, in locum illius sufficitur atq; attexitur substantiæ membrorum, quod de priore ui caloris absumtum defluxit, uel in adaucti atq; extensi corporis est insumtum molem.

Vtrumq; Galenus ἔμφυτον καὶ σύμφυτον ὑγρότητα, ὕλην, & ἰκμάδα: hoc posterius uerò ante absolutam nutritionem, οἰκεῖαν τροφὴν ἑκάστου τῶν μορίων nominat.

Si discriminis causa, illud σύμφυτον seu connatum contractumue ex primæ formationis materia: hoc ἐπίκτητον uel ἐπίθετον, seu acquisitum ascitumue uel adiunctum ex nutrimento, quis appellare uoluerit, meo iudicio non errauerit, modò discrimen retineatur.

Nam σύμφυτον illud innascitur partibus, quæ ὁμοιομερῆ uocantur, prima & uera generatione ex semine aut sanguine conflatis, discrimine multiplici, pro ratione & uarietate ipsarum partium: Hoc ἐπίκτητον foris accedit ad formatas & iam absolutas partes, & ipsis iungitur generatione quadam particulari, qua non peculiaris & noua distinctaq; producitur substantia, sed priori agglutinatur & conformatur quiddam, quod expleat & instauret absumtum, fitq; post nutritionem commune pabulum caloris natiui cum priore.

Quare nutritionem ita expediri uolunt, si huius ex nutrimento confectæ materiæ fiat πρόσθεσις,

si

ſi πρόσφυσις, ſi ἐξομοίωσις, id eſt, ſi apponatur rite, uel intra poros recepta, uel ſi tantis pars non ſit peruia foraminibus, ut in Cartilaginibus, foris attenſa: ſi deinde affigatur & adhæreſcat, tandemq́; quoad eius fieri poteſt, exactiſsimè ſubſtantiæ præexiſtenti exæquetur & coaleſcat.

Nutritionis modus in corporibus.

Hoc acquiſito humido niſi reficerentur membra aſsiduè, citò attenuata tabeſcerent & areſierent, innato illo humido continuo caloris depaſtu exhauſto, effluxuq́; & expiratu continuo in aërem diſsipato, cum quo ſimul ipſe quoq; euaneſceret calor idoneo fomento deſtitutus.

Voco autem natiuum calorem utrumq;, cum innatum membris conceptumq́; à prima origine ex calore materiæ cauſarumq́; formantium, & attemperatum innexumq́; partibus humidis & ſiccis, qui eſt calor ἀνάλογος ſingulorum membrorum temperamento: tum uirtute uiuifica cordis incenſum, & pòſt membris iam abſolutis inſitum, quo quæ δυνάμει ineſt illis uita, reducitur ad ἐνέργειαν, & innatus calor excitatur, fouetur, & conſeruatur: deniq; à quo hic uim effectricem omniū actionum corpori neceſſariarum, nutritionis, generationis, augmentationis, & ſimilium accipit, quo ſine non modò non conferret aliquid reliquo corpori, ſed nec ſeſe diu ſeruaret, nec partes, in quibus hæret, diu à corruptionis labe tueretur.

Calor natiuus.

Continetur autem in eodem ſubiecto uterq;: & hic à corde procedens ad illum inſitum eam

habet rationem, quam ad ſeminum aut plantarum calorem Solis uiuificum lumen: unde cœleſtem eum aliqui & æthereum & diuinum uocant, ut alterum elementarum.

Caloris natiui ſubiectum.

Qua ui gignat talem calorem cor non intelligo: ſed reſpexiſſe ad eam Ariſtotelem iudico, quando animam definit eſſe ἐντελέχειαν πρώτην σώματος φυσικοῦ, ὀργανικοῦ, δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. Excludit enim à numero δυνάμεων ψυχικῶν τὴν ζωτικὴν δύναμιν, de qua ex corde reliqua membra δυνάμει uiua, uitam hauriunt, ut ſiant talia ἐντελεχείᾳ ſeu ἐνεργείᾳ, quia omnes reliquas præcedit & excitat.

Ἐντελέχεια Ariſtotelica.

Ita anima Ariſtoteli eſt ἐντελέχεια πρώτη, id eſt, uis illa, qua primum cor uiuit, & quæ poſtea fuſa cum ſpiritibus in arterias, uitam reliquo corpori communicat. Id fit hoc modo, cum uiuificus calor cordis inſitum exuſcitat, accendit & uiuificat, cum hoc calore corpus hauſta conceptaq; uita exerit δυνάμεις ſuas, quæ ante communicationem uitæ ceu ſopitæ latent, & edit actiones, quæ ſunt ἐντελέχειαι ſeu ἐνέργειαι ſecundæ.

Omnino ad uim uitalem reſpexit Ariſtoteles, quæ in corde nata, indeq; uehentibus eam ſpiritus procedens diſtribuitur per arterias ſingulis partibus, ſine qua protinus putredine affecta corrumperentur ac diſſoluerentur.

Cum ergo calorem natiuum nominabimus, complectemur utrumq;, & innatum, & hunc ex

corde

corde affluentem atq; cum innato in eodem subiecto coniunctum, qui quidem tantisper afficit, uiuificat, seruat, & à corruptione tutum præstat membrum, donec & ipse uiget, & manet membri ἐπιτηδειότης talis, recipiendo fouendoq; calori idonea.

Est enim calori perpetuo & conuenienti fomento opus, quo sine extinguitur, aut si absit, non accenditur nec figitur: Oportet enim ἀναλογίαν esse agentis ad patiens, & uicißim patientis ad agens: destructa uerò illa non adhærescit. Quare tunc membrum destitutum natiui caloris regimine, occupatur ab alieno & corrumpitur.

Insitæ autem humiditates à reliquis, extra membrorum substantiam quacunq; in cauitate positis, differunt: quòd hæ in perpetuo sunt motu, & sine intermißione aliqua subiguntur & excoquuntur à calore natiuo, donec ad conformem membris habitudinem perducantur, quarum quæcunq; partes tales sunt, ut elaborentur frustra, eas maturè natura ualens separatas aut discutit, aut reijcit ac repellit. Nunquam enim natiuus calor ociatur aut cessat, aut actionem intermittit.

Illæ uerò insitæ, ultimum ornatum seu perfectionem iam adeptæ ultimam, & membrorum substantiæ conformem, ad quam efficiendam natura coctiones omnes intendit ac dirigit, nihil coctionis amplius subeunt aut experiuntur: sed sicut in ardenti candela elychnium cera aut seuo oblitum imbutumue accensæ flammæ, sic in membrorũ

Humidum in corporibus pabulum caloris.

ſoliditate ceu pabulum præbent igniculo natiui caloris, quem de innato & à corde immiſſo conflatum diximus.

Quæ itaq; nutritionem id eſt inſtaurationem abſumtæ in membris humiditatis præcedunt coctiones alimenti, in eum à natura ſunt uſum comparatæ, ut hoc accuratè ſubactum expurgatumq́; à ſordibus & recrementis, quantum fieri poteſt, ceu crebris diuerſorum foculorum ignibus cogant in eam ſoliditatem, quam membri cuiusq; conſtitutio exigit, deciſis eliſisq́; omnibus, quæ ne coeat in ſoliditatem talem alimentum impediunt ac prohibent.

Vſus coctionum in corporibus.

Procedit enim coctio omnis ad incraſſationem, ut uulgo dicitur, hoc eſt, denſat paulatim, magis magisq́;, & conſtipat nutrimentum in corpus ſolidius, uera συγκρίσει ſeu coactione ac complicatione humidi cum ſicco cōmixti, ſecluſis ex utroq;, quæ coitionem talem atq; coalitum aut remorātur, aut fieri non ſinunt.

Vt enim adiunctum membris nutrimentum adhæreſcat & prorſus exæquetur, tale ut ſit oportet, quale membrum ipſum eſt. Tale autem non fit, niſi ad eam redigatur ſoliditatem, qua membra conſtant, cui ſemper uiſcidi aliquid & glutinoſi adiunctum eſt. Vt ergo tale euadat, multa educi calore & ſecerni neceſſe eſt, quorum quædam ob nimiam craßitiem & ariditatem, prius in lapidis durarentur quàm membrorum ſoliditatem: quædam ob tenuitatem nimiam, citius aut in cineres deurerentur,

rentur, aut dispergerentur in halitus, quàm in eam cogerentur craßitiem, quæ membrorum est.

Hanc ob causam & pluribus fuit opus coctionibus, quarum præcedens sequenti semper materiam præpararet ac suppeditaret: & in singulis multum superfluorum colligi necesse fuit, priusquam eliceretur & exprimeretur hoc, quod uel sequenti coctioni, uel tandem nutritioni usui esset futurum.

Sunt autem tres in corpore coctiones distinctæ & materia, quæ excoquitur, & foculis, in quos materia conquenda reponitur, & calore analogo, & usu atq; effectu.

Tres coctiones in corpore & earum differentiæ.

Prima coctio in uentriculo fit, in quem cibi omnis generis mixtim ex ore, sed dentibus prius commoliti, deijciuntur ac cõgeruntur, ubi in unam chyli pulticulam uelut conflantur.

Prima coctio fit in ventriculo.

Calefit autem uentriculus multiplici calore, & suo atq; incluso, quem circumsita membra adaugent fouentq;, & ex corde per arterias uelut folles afflato.

Similis hæc est excoctioni metallorum in officinis conflatorijs, quæ fit in primis fornacibus, in quas omnis generis rudes uenæ, sed malleis prius confractæ atq; comminutæ inijciuntur, quibus igne dissolutis & colliquatis, omne quod fluidum est, per adapertum orificium fornacis inferius, erumpit ac effunditur in subiectum catinum, ubi recrementa & scoriæ furcillis ferreis detrahuntur, re-

liquum in secundas fornaces transfertur ut denuo excoquatur.

Secunda coctio fit in epate.

Secunda fit in epate, quò uenæ Mesaraicæ conuehunt id, quod de chylo, in intestina uelut in catinum depulso, exugunt.

Similis hæc est alteri in officinis conflatorijs, qua in secundis fornacibus, quod de primis exijt, amplius excoquitur ac perpurgatur.

Tertia coctio fit in extremitatibus venarum.

Tertia fit in extremis surculis uenarum, distributarum in membra singula nutritionis causa, quò ex amplioribus uenis, quod nutritioni conuenientißimum est, uirtute membrorum & natiui caloris, ope uenarum attrahitur. In his uenulis nutrimentum, ui caloris membrorum, ex omnibus ceu explicatum recrementis, atq; in accommodatam soliditatem densatum, tandem egeritur ex uenis, & membris ipsis allinitur.

Similis hæc est separationi argenti à plumbo & ære, qua in peculiaribus fornacibus peracta, plumbum subsidit, effertur & emicat argentum inde euolutum atq; explicatum, quod quidem præcedentibus ignibus conflatas massas omnes & puritate & soliditate longè superat.

Quæ in singulis coctionibus consideranda.

Considerentur autem hæc tria diligenter ante omnia. Primo de materia singularum coctionum, seu de assumto nutrimento: quòd siue unius generis cibi usurpentur, siue commisceantur plures ac diuersi, nutrimentum ante ultimam coctionem semper sit ἀνομοιομερὲς, & constet partibus dissimilibus, quarum quædam ob rudem & aridam

atq;

atq; exuccam craßitiem, emolliri: quædam ob dilutam nimis & fluidam tenuitatem, sisti & cogi nequeunt.

Secundo de calore natiuo: quòd ad omnes alimenti partes non sit ἀνάλογος aut σύμμετρος, sed quarundam respectu seu comparatione acrior iusto ac feruidior, quarundam languidior contrà & imbecillior.

Tertio de perpetuo naturæ rectè constitutæ cursu, & ultimo ad quem tendit scopo: quòd natura actiones, quas θρεπτικάς uocant, omnes dirigit ad unum finem ultimum, scilicet corporis nutritionem, quæ est nutrimenti nutrito conformati coalitus quidam cum eodem: & ut hoc consequatur, humores κατὰ φύσιν omnes, quacunq; in parte corporis secundum naturam conseruantur, sine intermißione ulla subigit & coquit, uno eodemq; modo semper procedens, id est, totam humorum massam aptè digerens ac distribuens, indeq; eliciens dißimilia, & ab utilibus ad usum corporis immutatis secernens inutilia, hæcq; relegans aliò, ut expellantur, donec illa & solidata satis, & conueniente expolita ornatu, inserat membris & iungat connexu coalituq; uero & physico.

De his nihil remittit actionibus, nisi uel sua tardetur imbecillitate, uel superetur copia, aut retundatur uitio materiæ rebellis, uel impediatur uijs obseptis, in quas superflua deponere consueuit & coaceruare.

Hæc cum ita ſe habeant, neceſſariò cum propter materiam dißimilem καὶ ἑτερογενῆ, caloremq́; ἀσύμμετρον & non attemperatum æquabiliter omnibus materiæ partibus: tum propter actionem naturæ procedentis ad ſolidationem nutrimenti exactè, quoad eius fieri poteſt, ab alieno omni perpurgati, ut reſpondeat ſoliditati membrorum nutriendorum, quæ dißimilis eſt & penè in ſolidis ſingulis peculiaris ac propria: Propter has ergo cauſas, neceſſariò plures quæuis coctio diſtinctoſq; prolicit & parit humores, quos confuſos inter ſe, ubi coctio peracta eſt, natura diſcernit & ſeparat mirificè, eductis translatiſq́; aliò ijs, quibus uſura eſt ad corporis refectionem: reliquis aliò itidem depulſis, ut uel adſeruentur donec excerni commodè poßint, uel ſtatim egerantur.

Quæuis coctio plures & diſtinctos parit humores.

Incumbit quidem natura in totam immißi alimenti maſſam pariter, totamq; complexa calore ſubit ac ſubigit: ſed non in omnibus partibus hoc præſtat & conficit, quod in temperatioribus: quas dum ex maſſa tota ſecretas ac contractas immutat conformatq; officinæ coquenti coloribus, & alijs qualitatibus, interea tenuiores quaſdam, ſed dilutiores, fundit & ceu explicat in halitus, aridiores adurit, quaſdam cogit pluſculum & denſat, craßioribus & rudioribus ſucco exhauſtis, quæ ob ariditatem neq; emolliri, nec ſolidari queunt, inducit uelut inchoata futuri humoris boni lineamenta.

Ita in omni coctione, cum in officinæ coctricis foculo ceu feruet materia, quæ coquitur, multum

materiæ

materiæ effumat in halitus, qui confertim efferuntur, suaq́; leuitate & impetu suo quærunt exitum, & meatus perrumpunt.

Horum duplex genus est, unum ἀτμῶδες, quod ἀτμίδα seu halitum nominabimus, ex humidioribus ac dilutioribus aqueis partibus resolutum, humidum prorsus, & uel obscurum craßioris nebulæ instar, uel nitidius puriorum halituum forma. Id uerò aut calore discutitur ac dißipatur amplius fusum & attenuatum, aut ad occursum contactumue uel aëris frigidioris, uel remißius calentis obstaculi, mox densatum redit ad priorem naturam, & in manantes ac fluidas liquescit guttulas.

Duplex genus halituum eorum qui in coctionibus effumant.

Alterum ἀναθυμίασιν seu expirationem nominabimus, quam ex aridioribus partibus, ceu diductis & expansis attenuatione, calor exprimit quadruplici discrimine.

Ἀναθυμιάσεων quatuor discrimina.

Sicciora enim calore fota πνεῦμα, id est, flatum siccum modico aqueo humido imbutum remittunt, & pinguedine carentem.

Humidiora καπνὸν seu καπνῶδες τι, id est, fumum seu fumosum quiddam, ubi siccum copiosiore humido delibutum est, ita tamen ut siccitas uincat.

Pinguia sicciora λιγνὺν ἢ λιγνυῶδες τι, id est fuliginem, in qua cum sicco copiosiore rarius humidum, idq́; pingue, aereum & uiscidum, commixtum est. Pinguia humidiora κνίσσαν ἢ κνισσῶδες τι,

id est,

id est, nidorem aut nidorosum aliquid, in quo sicco rariori copiosius humidum, aëreum, pingue & lentum, admixtum est.

Ex his quædam tenuiora sunt, καὶ οἷον συγκεκαυμένα καὶ ζέοντα, ὡς δριμέα, καὶ δακνώδη, pro materiæ coctionis & caloris ratione: quædam craßiora, ὡς αἰθαλώδη καὶ οἷον γαιώδη, similia fumis, quos ardentes tedæ edunt. Hæc halituum genera non raro omnia simul calor in unaquauis coctione expromit, de alimenti materia, si talis sit propter ciborum dißimilium commixtionem. Sæpe discrimina ex ructuum sapore percipiuntur gustu.

Intus autem dum feruet materia, quia caloris est colligere & contrahere ὁμογενῆ si dispersa sint atq; distracta, & secernere ac ceu euoluere atq; explicare si sint confusa cum alijs & implicata, ita calor coquendo elicit de rudi informi indigestaq; massa, primum tenuia ignea & aquea, mox temperata aërea, deinceps cruda aquea, & ad extremum crassa terrea, uelut arte digerens singula ac disponens, etsi singula non absoluit.

Coctionum affecta.

Inde quædam sufficientem adepta coctionem talia euadunt, qualia natura instituit. Quædam ceu ignescunt ὑπερκεκαυμένα, & acredinem urentem ac mordacem contrahunt: Quædam substantiam ὑδατώδη & aqueam retinent discrimine duplici. Alia enim παχύτερα coctione longiore crassescunt, & paulatim magis magisq; ad tempera-

torum

torum consistentiam adiguntur: Alia λεπτότερα citius in halitus expirarent uniuersa, quàm crassescerent: Quædam deniq; γεώδη & uelut ἰλυώδη id est, terrea & feculenta, coctionem ulteriorem respuunt, duplici itidem discrimine. Sunt enim alia alijs crassiora & aridiora: quorum quæ minus sunt crassa & humidi plusculum continent, si coctione emolliantur, ceu fathiscentia cedunt calori, & hoc, quod superest boni succi, dimittunt. Loquimur autem de coctionibus naturalibus, quas efficit calor natiuus moderatus, rectè & secundum naturam se habens in partibus singulis: gubernat uerò natura ipsa rectè ualens.

Partes in corpore attrahunt alimentum sine sensu indigentiæ excepto ventriculo.

At pars quælibet κατὰ φύσιν, οὐ κατὰ προαίρεσιν ἢ πρόγνωσιν, & attrahit ex uicino alimentum sine sensu indigentiæ, solo naturæ suæ impetu, uentriculo excepto: & attractum coquit sui usus causa, non ut consulat alijs, etsi usus prouidentia opificis καὶ δημιουργοῦ pertinet ad totum corpus: & incumbit in elaborationem unius humoris, quo reficiatur & alatur ipsa, quem quando absoluit eo refecta & alita, reliquum omne tanquam onus superfluum abijcit & excutit.

Quare præter eum humorem, cuius confectionem natura instituit in quauis parte, reliqua omnia sunt περιττώματα, & quidem hic ipse, quando quod debuit præstitit, fit membro περίττωμα.

Suntq;

Suntq; περιττώματα alia χρήσιμα, quæ natura ad certos ac destinatos usus & seruat & usurpat: alia ἄχρηστα, quæ tanquam inutilia, & oneri futura atq; impedimento cæteris partibus, occupatis distribuendo deducendoq; alimento, protinus abigit.

Περιττωμάτων discrimina.

Prima itaq; coctione, quæ in uentriculo fit, alimentum quod dentibus prius ceu confringitur, contritumq; miscetur, conuertitur in liquorem similem cremori ptisanæ, album, fluidum, crassiusculum adhuc, quem χυλὸν uocarunt, & coctionem ipsam inde χύλωσιν. Dum ceu feruet in uentriculo cibus, (quem quidem ipse dum rectè ualet, sese undiq; obliquarum fibrarum intensione constringens, comprehendit adeo exactè, ut quauis interioris superficiei parte cibum attingat, osculo etiam superiore coarctato ne hiet, sed conniueat tantum) interea ergo dum feruet cibus, ex dissolutis aqueis partibus magna uis halituum expirat in œsophagum per osculum superius. Eorum pars aliqua per os & nares erumpit atq; in aërem dispergitur. Pars siccior & tenuior, perrepens cranei suturas & capitis poros, exhalat: Crassior & κνισσώδης per eosdem lentè egeritur, & sordibus pinguibus caput inquinat: λιγνυώδης hæret impacta radicibus capillorum, & his alimentum præbet ac materiam. Pars liquidior & humidior, uel in palato ipso & faucibus protinus liquefactum sputum gignit, uel per foramina ossis σφηνοειδοῦς seu

In prima coctione fit χυλός.

Exitus halituum primæ coctionis.

ſeu baſilaris, quæ in palatum deſinunt, cerebrum petit: ubi tum per eos meatus, quibus ad cerebri baſin primi duo uentriculi obliquè reflexi deorſum excipiunt καρωτίδας arterias, in ipſos efferuntur uentriculos: tum circum circa & intra duram membranam, & extra hanc, effunduntur ceu ad craneum, teſtitudinis aut cameræ inſtar cerebro obductum: tum ſi ſint tenues, in ipſum etiam ſeſe ingerunt & penetrant cerebri corpus, quod rarum & ſpongioſum eſt, perpetuoq; motu & diductum intumeſcit, & reſidit compreſſum.

Si ergo caleat cerebrum, interdiu maximè, cum fatigatur aut intentionibus animi, aut corporis motibus uehementioribus, pars illorum halituum, calore cerebri conſumitur ac diſcutitur: pars occurſu aëris frigidioris denſatur in guttulas, quæ intra primos uentriculos corriuatæ per peculiarem ceu canalem deſtillant in ſubiectum tertium uentriculum, ex quo geminis meatibus educuntur in χοάνην ſeu πύελον inſiſtentem glandulæ, cui peculiarem ſinum in oſſe baſilari natura exculpſit & muniuit exquiſitè, ut nixu firmiore & tutiore commodius exciperet, quicquid humorum ex alto delabitur & confluit. Inde geminis utrinq; meatibus, de tenuioris membranæ cerebri tunica contextis, & per oculorum ſedem ad nares, per peculiaria foramina oßis baſilaris ad palatum directis, deuehitur, quod collectum eſt, in narium & palati amplitudinem, ut emunctione & ſputo eijciatur.

Generatio ſputi & mucoris.

In magnis repletionibus per eos etiam meatus, per quos aſſurgere & cerebri ſinus ſubire halitus diximus, liquefactæ guttulæ refluunt in fauces.

Quod extra duram cerebri membranam, ſeſe intra eandem & craneum inſinuans, colligitur, ferè digeritur calore & motu. Quod intra eandem & ipſum cerebri corpus continetur, hoc uel calore conſumtum euaneſcit, uel frigore liquefactum aut excidit in nares per foramina oßis ἠθμοειδοῦς, quod ſupra nares eminet incluſum baſilari, & multis foraminibus cribri inſtar peruium eſt, aut ſecundum latera delabens decumbit ad baſin cerebri, ubi per patentia oßis baſilaris foramina præcipitatur in fauces.

Ex his ergo halitibus hoc modo liquefactis, naſcitur & fit in palato & faucibus πτύελος, ſputum: in naribus μύξα, mucor, qui rectè coctus ex occurſu aëris frigidioris coit ac craſſeſcit.

Vtriuſq; gradus & differentiæ multiplices in craßitie ac tenuitate, copia ac raritate, lentore & uiſciditate, prout plures uel pauciores & minus crudi aſcendunt halitus, & cerebrum nulla uel propria uel aſcita aut caliditate lentorem liquefactis halitibus inducit, aut frigiditate eoſdem cogit ac denſat.

Differt à ſputo σίαλον, Saliua, quæ eſt utile περίττωμα, ex eo nutrimento reliquum, quo glandulæ faucium reficiuntur, & adſeruatur in illis glandularum & linguæ poris, quæ χηραμοὶ uocantur.

Saliua vtile excrementum.

cantur, ut humectet & riget linguam, laryngem, stomachum, & totam illam cauitatem, quæ faucium nomine Latinis, Græcis φάρυγξ nota est, ne nerui & musculi continuis motibus, & maximè cum foris aër æstuat, nimium desiccentur.

Hinc ab Hippocrate glandulis his spongiarum nomen tributum est, quæ alioquin ab Anatomicis propter situm παρίσθμια & ἀντιάδες, Latinè amygdalæ à forma & tonsillæ uocantur:

Amygdalæ seu glandulæ in faucibus cur spongiæ dictæ.

Quanto autem rectius ualet uentriculus, tanto minus inde crudorum fumorum exhalat, præsertim si cibi sint conuenientes. Si languidus uentriculus cibos nec complectatur rite nec coquat, & osculum superius languefacto tono nimis laxè pateat: deniq; si non πέψις fiat, sed μόλωσις, obnubilatur & planè obruitur cerebrum uelut nebula densorum & crudiorum halituum.

Chylum autem, etsi uidetur esse ὁμογενὴς, tamen partibus constare dißimilimis, separatio ostendit. Nam & aëreas complectitur iusta subactione adæquatas & attemperatas uentriculi naturæ, & quasdam igneas, tenues, plusculum calentes: quasdam aqueas, fluidas, lubricas, & lentore tenaces, & sine lentore, quæ phlegma uocantur, quod primò in uentriculo gignitur & chylo inest ἐνεργείᾳ, cum χυμοὶ reliqui δυνάμει tantum insint: quasdam crassas, crudas, terreas, quæ nulla emollitione comminui & fundi in liquorem potuerunt.

Chyli partes dissimiles.

Singulis autem plures insunt qualitatum gradus & discrimina. Vbi igitur maturuit chylus, & uentriculus de eo assumsit, quantum satis fuit ad sui refectionem, tunc sese exoneraturus, adaperto inferiori ostio, cui ab hoc officio attributum nomen πυλωρȣ, fundo uerò & tota superiore ac sinistra parte arctius contracta, excutit & propellit reliquum omne in intestinum duodenum: Vnde paulatim uirtute intestinorum expultrice in sequentia prouoluitur, constrictione intestinorum quam transuersæ fibræ moliuntur protrusum, conferente aliquid tractione rectarum fibrarum, & ne præpropera fiat depulsio, obliquis fibris impetum nonnihil retardantibus & progressum chyli remorantibus. De phlegmate uerò, & uentriculi & intestinorum tunicis superficie tenus semper aliquid ob lentorem adhærescit, quod illinit & inungit superficiem, ut chylum transmittat facilius lubricitate.

De ipso uerò chylo in intestina infuso, uenæ Mesaraicæ, quæ à portis epatis, ubi uena est quam πύλας uocant & à tenui forma σελεχιαίαρ, inde πύλας uocant & à tenui forma σελεχιαίαρ, innumera sobole distribuuntur, radicum instar, in intestina præsertim gracilia, exugunt quod est fluidum maximè & liquidum, idq́; conuehunt ad epatis portas in caudicem uenæ portæ, ex quo rursus diffunditur chylus in riuulos, qui ramorum instar caudici cohærentes, totum cauum epatis ambitum serie multiplici implicant & pertexunt.

Venæ Mesaraicæ in intestina sparsæ exugunt chylum.

In his riuulis secunda fit coctio, quæ χύμωσις uocatur

uocatur inde, quòd de chylo feruefacto & excocto elicit atq; producit quatuor humorum genera, consistentia, coloribus, qualitatibus alijs, & usu distincta, quos humores uocant χυμὸς uel succos.

In secunda coctione fiunt χυμόι.

Sicut enim cum mustum feruet in dolijs, & eo feruore perpurgatur, uelut eructatur atq; expuitur suprà uirtute uini leue quiddam, tenue, spumosum, amarum, quod uocatur ἄνθος & flos uini: depellitur deorsum crassum aliud & lutulentum, quod in fundo dolij subsidit, id uocant feces: Agitatur & aqueum quiddam, crudum nec dum satis percoctum, quod tamen neq; extruditur in aliquem peculiarem locum, ut feces, neq; eijcitur ut hoc, quod nominatur flos, sed retinetur in uino & paulatim coquitur: Sic cum chylus in uasis epatis uelut accensus calore epatis feruet, ex separatione dissimilium partium erumpit quiddam tenue spumosum, quod ξανθὴν χολὴν nominant: decedit & crassum lutulentū, fecibus simile, quod μελαγχολικὸν χυμὸν uocant. ab utroq; distinguitur tertium temperatum, quod forma sanguinis constitutioni epatis respondet, & præstat hoc, cuius gratia coctio instituitur: deniq; explicatur ac secernitur ab his omnibus aqueum crudum, quod est phlegma.

Quatuor humores in epate geniti.

Causa coquens est δύναμις epatis, quæ ui sui temperamenti & natiui caloris de chylo, quantum uenæ capiunt, tantum complectitur, ut totum quantum fieri potest ad usum nutritionis adaptet.

Quare dum feruet chylus, rursus magna uis calidorum halituum inde expirat, qui in contiguos uenæ cauæ surculos perrumpentes, ubi in huius euaserunt caudicem, mox per multiplices canales inde deductos sparguntur in totum corpus: sed maxima sui parte ob leuitatem contendunt sursum atq; ad cerebrum euolant, quod uelut tectum, fumosæ domui impositum, excipit quicquid ab imo effertur.

Exitus halituum qui in secunda coctione generantur.

De his halitibus in cerebro idem fit, quod de reliquis ex uentriculo eleuatis: sed calidiores hi ac teneriores sunt, expreßi nimirum ex materia magis attenuata fortiore calore.

Eorum uerò, qui ad cutem excurrunt, pars tenuior & aridior eliditur κατὰ τὴν ἄδηλον τῇ αἰσθήσει διαπνοήν, per cutis poros, quos natura οἷον ὀπάς τινὰς λεπτὰς διατετρημένας τῇ λεπτότητι τῶν περιττωμάτων ἀναλόγως: pars liquidior quandoq; in sudorem densatur: pars craßior ac uiscidior aut impacta hæret poris, eosq; obstruit & præcludit, aut expressa & peruoluta in cutem dilatatur & illinitur, unde sordes corporis existunt.

Cumq; sit calor ἀσύμμετρος diuersis chyli partibus, ideo dum separat ex tota massa partes ordine secundum gradus tenuitatis & craßitiei, tenues calidas citò percoquit, & easdem interea, dum reliquas temperatas, quæ craßiores sunt, elaborat, ceu adurit plusculum. Degenerant illæ ergo in bilem flauam, quòd longiore coctura & intensiore

Generatio 4. humorum in Epate.

tensiore calore, quàm erat opus, nimium ustæ, floridum ruborem mutarunt in flauedinem. Flauescunt enim rubicunda siccitate & adustione modica. Reliquæ ex iisdem tenuibus partibus, quæ minus ustæ diluto claroq; nitore rufescunt, abeunt in ἐρυθρὰν χολὴν, bilem rubram.

Temperatæ uertuntur in sanguinem, cuius color est ruber, purpurascens. Has autem dum maturat, aqueas addensat quidem aliquantulum uelut epota humiditate nimia: non percoquit tamen nec colorem immutat, propter admixtæ aquosæ & liquidæ tenuitatis redundantiam, quæ prohibet ne cogatur & crassescat consistentia, & ne ruborem ex alteratione concipiat. hinc phlegma existit.

In craßis terreis inchoat quidem coctionem, sed non perficit, eo quòd ob aridam & exuccam craßitiem coctionem nequeunt ferre ampliorem, qua eo quod superest humido depasto exhaustoq;, reliquum aut in adustæ & nigricantis picis lentesceret craßitiem, aut in duritiem solidaretur tophi. Cœptæ itaq; & tentatæ coctionis his inducit speciem, obscura sanguinis rudimenta cum colore uergente ad fuscam nigredinem. Rubor enim subiecti craßi, opaci & impuri obscuritate hebetatus nigrescit.

In quatuor itaq; humores chylus coctione epatis distinguitur: Inter quos sanguis substantia mediocris est, nec tenuis nimis nec ualde crassus, qualitatibus temperatus, sapore dulcis, colore ex rubedine purpurascens, plenus fibris, propter

Sanguis.

quas coit facile atq; coagulatur effusus extra uenas, quod sanguini proprium est, confectus calore temperato epatis ex partibus chyli temperatioribus, pinguioribus & aëreis, pars nutrimenti præcipua.

Flaua bilis.

Flaua bilis substantia tenuis est, δυνάμει calida & sicca, sapore amara, colore rufo flauescens, aut exquisitè rubra, confecta calore immoderatiore ex tenuioribus & calidioribus chyli partibus, nec coagulatur uenis exemta.

Phlegma.

Phlegma crudum est cruditate humoris aquei craßiusculi, δυνάμει frigidum & humidum, sapore insipidum magna ex parte, etsi coctura cum sanguinis qualitatibus reliquis uestigia quædam inchoatæ dulcedinis contrahit, productum in uentriculo primùm, postea coctione ulteriore & separatione in epate, ex chyli aquosis partibus & crudis, quæ elaborari satis nequiuerunt, nec coagulatur eductum ex uenis.

Succus Melancholicus.

Succus Melancholicus crassius est & terrestris maximè inter omnes humores, δυνάμει frigidus & siccus, sapore astringens, uel acerbus potius & στρυφνός, qualis est in pomis & pyris immaturis aut prunis syluestribus, colore nigricans, confectus de crudis & craßis partibus terreis non elaboratis calore, neq; colliquatis, neq; exæquatis, nec coit aut coagulatur, si extra uenas sit.

Hi igitur quatuor humores in ijs riuulis, qui à porta in cauum epatis ambitum dispertiuntur, temperie & calore epatis gignuntur, confusiq;

inter

inter se ante separationem unius tantum humoris speciem præ se ferunt.

Sed & ipsi quatuor differentes humores non sunt uniusmodi, sed gradibus craßitiei ac tenuitatis, cruditatis & coctionis, itemq; colorum & saporum, plurimum inter se differunt. Quædam enim illorum partes sanguinis naturæ propiores sunt, quædam ab eadem degenerant longius. Idcirco natura molitur separationem aliquam & expurgationem massæ sanguineæ secretione impuriorum partium, quæ ad nutritionem usui non erant futuræ, priusquam quod utile est & accommodatum, transfundat ex ramulis uenæ portæ in obuios circa epatis medium, & consertos cum his atq; conuenientes surculos uenæ cauæ, qui gibbum eius ambitum similiter multorum ductuum ceu tubulorum ac Siphonum meatibus intexunt, emißi è trunco uenæ cauæ, qui epati ad auersam & posticam regionem attensus, maxima corporis sui parte intra παρέγχυμα epatis conditur.

Absoluitur autem separatio ista massæ sanguineæ, non distincta aliqua & peculiari uirtute epatis, delectu quodam secernentis ab utilibus noxia: sed ui expultrice epatis, qua χυμοὺς maturos, ubi sese refecit, excludit: & ui tractrice eorum uasorum, quæ alliciendis ad sese recrementis illis, tanquam familiaribus succis, recipiendisq; & adseruandis, & rursus cum usus exigit, aut postulat & urget natura, promendis, comparata sunt.

Et secernuntur illa præcipuè, quæ si detine-

rentur intra uenas, prorsus corrumperentur, quòd uel iam antè plus quàm par est adustæ sint, uel tali sunt natura, ut quanquam crudæ, ob craßitiem tamen & ariditatem, ulteriorem coctionem sustinere nequeant, aut protinus morbos parerent, toto corpore occupato, aut certis partibus.

Recrementa humorum in secunda coctione.

Epate itaq; incumbente in expulsionem totius massæ elaboratorum succorum, & mouente omnes ad exitum, folliculus fellis ad se rapit flauæ bilis partem, dilutiore ac clariore flauedine colorem Sandarachæ effingentem, quæ est, ut Galenus inquit, οἷον τὸ ὀπτηθὲν καὶ συγκαυθὲν τῆς τροφῆς, ἀλλὰ λεπτόν τε ὑγρόν τε ῥυτόν: *& haurit hanc ijs meatibus, qui ab altero bifurcati colli ipsius ductu in aliquot ramulos dissecto, sursum ad epatis medium prorepunt, ac uenæ portæ ramulis commixti, ab usu* πόροι χοληδόχοι *nominantur.*

Vocat hunc humorem Galenus ueterum Medicorum exemplo χολὴν ἁπλῶς *&* ξανθὴν χολὴν, *&* πυῤῥὰν χολὴν, *&* πικρόχολον χυμόν, *quandoq; &* ὠχρὰν χολήν.

Altera flauæ bilis pars mitior ac benignior, ruboreq; florido ac diluto & consistentia sanguini similior, μήποτε πυρώδης ἐσχάτως γεγενημένη, *ut Galeni uerbis utar, non detrahitur sanguini in ea separatione, sed spargitur cum sanguine in totum corpus. Vocat & hanc* ξανθὴν χολὴν *&* ἐρυθρὰν, *quandoq; &* πυῤῥάν. *Sed minus usta est*

priore,

priore, minusq́; crassa ac tenax, & ad ruborem propius accedit.

Succus Melancholicus, qui est uelut ὑποστάθμη τις ἰλὺς ἢ τρὺξ *sanguinis, splene hunc trahente refunditur ex epate in caudicem uenæ portæ: Vnde per propagatas ex eo, & innumera sobole mirandoq́; contextu & implexu in lienis digestas corpus uenulas, intra ipsum lienem conuehitur: Vbi calore splenis amplius ceu maceratur, donec exprimatur inde, quo ille reficiatur. Attrahitur autem in splenem de succo Melancholico ut Galenus ait,* ὅσον ἂν αὐτῆς ἱκανῶς παχὺ καὶ γεῶδες μὴ δέξηται καλῶς τὴν ἐκ τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἀλλοίωσιν, *quod satis crassum nondum à calore subactum est & immutatum. Vocaturq́; tum* μέλας *tum* μελαγχολικὸς χυμός, *tum* μέλαν αἷμα.

Reliquum eiusdem succi, τὸ μὲν μετρίως παχὺ σὺν τῷ κατειργάσθαι, πάντῃ φέρεται, *id est, quod moderatè crassum & attenuatum est aliquantulum atq; elaboratum, cum sanguine in totum distribuitur corpus, eodem cum priore nomine.*

Phlegma ut ex Galeno antè dixi, γίγνεται κατὰ τὴν πρώτην πέψιν ἐν τῇ γαστρί, *& in epate ex altera coctione adipiscitur gustum obscuræ dulcedinis, unde &* γλυκὺ *uocatur.* συναναφέρεται δὲ τοῖς εἰς ἧπαρ ἀναδιδομένοις, καὶ ἅμα τούτοις πεπτόμενον

πεττόμενον αἷμα γίγνεται. τὸ δὲ ὑπολειπό-
μενον ἐν τοῖς κατὰ τὴν γαστέρα χωρίοις ὑπὸ
τῆς καταρεούσης ἐξ ἥπατος χολῆς ἀποῤῥυπτό-
μενον ἐκκρίνεται διὰ τὰ κάτω τῆς γαστρός.

Hoc non excernitur in aliquod peculiare receptaculum: ſed unà cum ſanguine, & reliquis flauæ bilis ac ſucci Melancholici partibus, in riuulos à uena caua gibbæ regioni epatis inſitos effunditur, indeq; in caudicem, & huic proximè cohærentes uenas, paulatim transfertur, in quibus abſoluitur αἱμάτωσις: quæ non eſt à χυμώσει diſtincta coctio, ſed quod in ſingulis humoribus ad elaboratam ac conſummatam coctionem expurgationemq; deeſt, qui ſanguinem comitantur, ipſiq; ſanguini, hoc complet, & uelut fundamenta iacit & inchoat coctionis ultimæ.

Ineſt enim ſingulis humoribus, præter ea quæ prima ſecretione detrahuntur, multum adhuc tenuis & ſeroſi liquoris, qui nulla coctione denſari in ſoliditatem nutritioni conuenientem poteſt, & quidem plurimum Phlegmati, minus ſanguini, minimum Melancholico ſucco & flauæ bili.

Ineſt & terreum aliquid, quod niſi ſummoueretur, ueram exactamq; coagmentationem & conſolidationem nutrimenti eſſet impediturum. Idcirco αἱμάτωσις & quæ in uenis epati propinquis fit coctio, ulteriore immutatione exactius addenſando humorum conſiſtentiam, expurgandoq;

ſecluſa

secluſa ac deciſa recrementa, abſoluit hoc quod defuit.

Excrementum ſeroſum, tenue & fluidum, de ſingulis expreſſum humoribus ſubſtantiæ ſolidatione, ἰχῶρες conſtituit: Craſſum ὠμὸν χυμόν: Cuius quidem pars maxima à craßiore Phlegmate & ſucco Melancholico, minima à bile: ut ſeroſi liquoris pars maxima à Phlegmate & bile, minima à ſucco Melancholico: Vtriuſq; pars aliqua & mediocris pro temperamenti ratione à ſanguine ſecernitur.

ἰχῶρες omnium humorum poſt ſecretionem confuſi, ὀῤῥὸν ſeu ὀῤῥῶδες περίττωμα gignunt. id ſerum eſt ſeu ſeroſum excrementum. ὠμὸς χυμὸς in excrementum illud ſubigitur, quod in urinis hypoſtaſes & ὑφιστάμενα parit.

Cum itaq; expedita eſt αἱμάτωσις in gibba regione epatis, eijcitur in caudicem uenæ cauæ, quicquid adhuc humorum confuſim & mixtim fertur. Hinc renes per uenas emulgentes, cum aliqua ſanguinis parte attrahunt ad ſeſe ſeroſum liquorem cum recremento humoris crudi, idq; transferunt in ſinum priorem ex duobus illis, qui in ſubſtantia renum exculpti ſunt: ibi quod purius eſt, & nutritioni aptius, uirtus renum elicit, ut eo nutriatur: reliquum ceu colando per poros carneæ ſubſtantiæ excernit in alterum ſinum, ex quo per meatus, οὐρητῆρας nominatos, illud deſtillat in ueſicam, cedentibus introrſum membranulis, quæ ad

οὐρητήρων

οὐρητήρων orificia uesicæ attextæ, ubi defluxit urina, subito resultu complicatæ id rursus obstruunt, tam arctè quidem, ut regeri in eosdem meatus nihil poßit.

Vocatur totum hoc, ex seroso humore & contentis confusum excrementum, quod in uesica colligitur, urina, quæ quòd acredinem habeat suam & salsedinem ex humorum natura de quibus exprimitur, manifestum est. Idem autem fit in grandioribus, & primo exortu uenæ cauæ connexis ramis, quod intra corpus epatis. Vlteriore enim coctione præparantur humores ad ultimam elaborationem.

Tertia coctio in extremitatibus venarum.

His absolutis in epate & grandioribus uenis, traducitur nutrimentum sanguineum paulatim ad tertium focum, trahentibus quidem id ui natiua membris ipsis, adiuuantibus uerò distributionem uenis ope fibrarum, quibus contexta ipsorum corpora constant.

Focus huius coctionis est in ijs uenis, quæ membris singulis adducendi & suppeditandi nutrimenti causa insertæ sunt. In hac coctione quod halituosum est & tenue, continuo effluxu per poros cutis elabitur ac diffluit: quod crassum, uiscidũ, terreum, κνισῶδες, per eosdem egestum ceu expanditur in cutem, & ob lentorem adhærescit, fitq; inde quod uocatur ῥύπος: Quod λιγνυῶδες, in ijs quibus textura corporis solidior est compactiorq;, in partibus aliquibus fit materia capillorum, horum ceu radice angustioribus & compreßioribus

Exitus halituum tertiæ coctionis.

preßioribus poris cutis inhærescente, & ipsis coalescentibus ex connexu halituum, expreßisq; impetu & copia succedentium & adnascentium continuè: Quod aqueum est & tenue, interea dum intra uenas adhuc commoratur, cum ea humiditate, quæ membris conformata ea proximè nutritura est, constituit humiditatem, quam Galenus nominat ὑγρότητα κατὰ τὰς μικρὰς ἀρτηρίας καὶ φλέβας τὰς ἰδίας ἑκάστου τῶν μορίων σαυισαμένας: Auicenna humorem innominatum.

Huius humiditatis, ubi excidit uenis, pars illa quæ membris & attemperata est, & respondet ac congruit qualitatum forma, & talis est, ut in membri soliditatem cogi poßit, appositum membris, affixum concretumq;, ita nutrit ea, ut in earum abeat & uertatur substantiam: uocaturq; ante accretionem à Galeno οἰκεῖα τροφὴ, ἐξ ἧς τρέφεται τὰ μόρια. περιέχεται δὲ κατά πάντα τὰ τῶν ζώου μόρια δροσοειδῶς ἐν αὐτοῖς περιεσπαρμένη: Ab Auicenna cambium: Post nutritionem σύμφυτος ὑγρότης à Galeno, & σύμφυτος ἰκμάς: Ab Auicenna Gluten.

Cambium.

Pars altera περίττωμα est utile de ultimo alimento sanguineo, ultima coctione peracta relictum in poris membrorum, quod ob tenuitatem densari in soliditatem partium, ideoq; nutrimentum fieri nequit.

Perittoma tertiæ coctionis duplex.

Estq; duorum generum. Vnum singulari prouidentia & dispensatione Architecti & coacer-

uatur

uatur maiore copia, & conseruatur ad certos usus alijs destinatos in certis partibus, non perpetuò, sed certa descriptaq; periodo, quæ uiribus & constitutioni partium congruit, ut semen in testibus & προστάταις, generationis causa: Lac in glandulis mamillarum, ad nutritionem fœtus: Saliua in glandulis faucium, ad linguæ & musculorum uicinorum rigationem: uiscidus humor in reliquo glandularum genere: humiditas, de qua coit & concrescit adeps & pinguedo ad membranarum inuolucra.

Alterum in singulis partibus colligitur proportione, ad usus seruientes ipsis partibus, ut spumosus humor, qui continetur in pulmone: glutinosus humor in compagibus articulorum: medulla in cauernis ossium, quas συῤῥαγάς uocant.

Deniq; in singulis partibus corporis talis aliquis congeritur ex ultima coctione superfluus humor, qui quidem non nutrit membra, fit tamen calori præsertim extraneo & febrili pabulum, quod & humectando membra, prohibet consumtionem insitæ humiditatis.

Hic humor Galeno est ὑγρότης ἐν ταῖς μεταξὺ χώραις τῶν σωμάτων, ἣ μὲν ἢ γὰρ κωλῦσαι ξηρανθῆναι σφοδρότερον τὰ ὁμοιομερῆ, ἢ γὰρ ἐν ταῖς μεταξὺ χώραις τῶν σωμάτων ἐπιτέγγειν καὶ αὐξάνειν τὴν ὑγρότητα, τῆς τῶν ὑγραινόντων μετείληφε προσηγορίας. Auicenna Rorem uocat.

Citius

Citius autem & facilius sanguinea nutriuntur membra quàm Spermatica, quòd citius multo & facilius atq; expeditius, ac minus aut crebris aut uehementibus mutationibus, sanguis in carnosarum partium, quàm uerè solidarum seu Spermaticarum, soliditatem duratur.

Sanguinea membra citius nutriuntur quam Spermatica.

Hæ igitur sunt humorum differentiæ secundum coctionum gradus & discrimina.

Cum autem calor naturalis temperatus, & materiæ ἀνάλογος, peragit & absoluit in singulis coctionibus quod intenditur, fit τῆς πέψεως ea species, quæ ἕψησις uocata calore humido conficitur, exeuntq; illa humorum discrimina quæ recensuimus. Si intendatur supra modum mensuramq; naturæ conuenientem, & acris fiat atq; urens, ὄπτησιν efficit, ustulata ac uelut assata materie.

Calor analogus ἕψησιν efficit in corporibus.

Calor nimius ὄπτησιν efficit in corporibus.

Quare tunc & Melancholica terrea, & biliosa ignea, cum craßitie & lentore, quem acquirunt, ceu ignescunt & acuuntur, fiuntq; δακνώδη καὶ διαβρωτικά: Sanguinis partes tenuiores in flauam bilem, craßiores in atram permutantur: Phlegma aut acredinem & salsilaginem contrahit cum lentore, si putredo accedat: aut solam tenacitatem uiscidam & glutinosam, si putredo absit.

Rursus si calor imbecillior sit iusto, ἕψησιν non assequitur. Degenerat itaq; coctio in μόλυνσιν, qua coaceruatur in uenis plurimum ἰχώρων & crudi succi craßioris. Non enim cum sicco humidum

Calor imbecillis μόλυνσιν efficit in corporibus.

midum iusta subactione rectè commiscetur, nec in coalitum solidum redigitur, sed aut temerè sparsum in partes siccas sine coalitu firmo fluitat, aut non ita illi iungitur, ut complexu connexuq; firmo solidoq;, & membris proportione adaptato, ambo cohærescant & coalescant in humiditatem opportunam nutritioni. Redditur itaq; tota massa sanguinea impurior, fluidior, pallidior, frigidior, & inæquabilior. Neq; conueniens fit nutritio: sed corpus inflatur & uelut in tumorem attollitur οἰδηματώδη, laxum, mollem, liuidum aut pallidum, qualis est καχεκτικῶν aut ὑδρωπικῶν: sicut cum fit ὄπτησις humorum, corpus marcescit & exarescit, ex nutrimenti conuenientis defectu correptum atrophia.

Tales deprauatæ coctiones pariunt & cumulant succos uitiosos multiplici discrimine. Sed & ex alijs causis nascuntur succi uitiosi, ut cum calore natiuo rectè temperato cibi uitiosi assumuntur, & alijs modis naturales ac boni succi corrumpuntur. Distributis itaq; quæ hactenus explicata sunt in suas ceu classes, constituemus differentias certas humorum, quæ ex nutrimento expromuntur.

Humorum differentiæ.

Quicquid est fluidorum liquorum in corpore, aut ὑγρότης est, aut περίττωμα.

Ὑγρότητες.

Ὑγρότητας uoco humores illos, qui conformati partibus secundum qualitates proximè usurpantur ad nutritionem, ut sunt, chylus in uentriculo, sanguis

sanguis in epate, ἡ οἰκεῖα τροφὴ *in partibus solidis, quantum scilicet de quolibet ad partium ipsarum refectionem assumitur.*

περιττώματα *nomino omnes humores reliquos cuiuscunq; generis, quos ut superfluum quid pars quælibet aut adseruat ad usus certos prouidentia* Dei *conditoris definitos, aut protinus repellit tanquam onus graue futurum ipsi & molestum aut noxium.*

περιττώματα & eorum discrimina.

περιττώματα *sunt aut* κατὰ φύσιν *aut* παρὰ φύσιν, Naturalia *& non naturalia.*

περιττώματα κατὰ φύσιν *uoco, quæ in quauis coctione natura se rectè habente, & rectè præparato nutrimento secernente superflua, fiunt necessario, siue usum præstent aliquem corpori, siue nullius sint usus.*

Perittomata naturalia.

περιττώματα παρὰ φύσιν *à natura intemperie aliqua affecta & languente, aut impedita quocunq; modo, ideoq; destituente materiam coquendam aut corrumpente gignuntur, & naturam non iuuant sed lædunt atq; affligunt.*

Perittomata non naturalia.

περιττώματα κατὰ φύσιν *aut sunt* περιττώματα κατά τι, *aut* περιττώματα ἁπλῶς.

Diuisio perittomatum naturalium.

περιττώματα κατά τι *non propriè excrementa sunt, sed superflua de optimo & utili nutrimento reliqua, in ipsis coctionum officinis, ubi sese hæc, de attracto exacteq; immutato alimento, satis superq; refecerunt. Suntq; harum tantum respectu*

περιττώματα: Et uel adseruantur in ipsis membris ad alios usus, ut semen, lac: uel si flagitentur à uicinis partibus, protinus eijciuntur & propelluntur, ut chylus, sanguis bonus ac temperatus, οἰκεῖα τροφή: quorum hæc nutriunt corpus, illa generationi seruiunt & fœtus nutritioni.

περιττώματα ἁπλῶς illa sunt, quæ simul de alimenti materia, cum propter ipsius materiæ inæqualitatem, tum propter ἀσυμμετρίαν natiui caloris, & neceßitatem separationis multarum partium, exprimit natura, dum occupata totius assumtæ massæ elaboratione eum absoluit humorem, quem nutritio exigit.

Horum quædam sunt χρήσιμα, quæ corpori conferunt & præstant aliquid: quædam ἄχρηστα prorsus eo ipso naturam & molestia magna liberant & periculo & incommodis, quæ mora longiore adferunt, quando quàm maturrimè, suo tamen & conuenienti tempore, per eos excernuntur meatus, quos educendis his natura magna fabrefecit arte, & idoneis in sedibus locauit. Huius generis sunt τὰ διαχωρήματα seu ὑποπατήματα alui, urina, mucor narium, sordes aurium, ῥύπος in cute, & similia.

χρήσιμα & utilia περιττώματα, aut sunt χρήσιμα καθ᾽ ἑαυτά, per se utilia, aut κατὰ συμβεβηκός, ex accidente. Huius generis illa sunt, quæ etsi natura separata relegat aliquò, & promouet

ad maturam expulſionem, tanquam per ſeſe non idonea ad nutritionem aut alium uſum corpori neceſſarium: uſurpat tamen ipſo expulſu, ad maturandam egeſtionem ſuperfluorum, & naturæ actiones iuuandas aliquo modo.

Vſus perittomatum vtilium per accidens.

Sic phlegmatis, quod eſt primæ coctionis excrementum, pars illa, quæ lateribus uentriculi & inteſtinorum lentore ſuo illita adhæſit, ita inungit ea, ut propter lubricitatem aridioribus chyli partibus pateat tranſitus expeditior.

Talia ſunt illæ partes χυμῶν, quæ in ſecunda coctione à ſanguine ſeparantur. Flaua bilis, ex folliculo fellis per πόρους χολαγωγούς ab altero bifurcati colli meatu propagatos, demittitur in inteſtina, cum ut excernatur unà cum alui fecibus, tum ut abſtergat amaritudine, quod de uiſcidiore phlegmate inteſtinis adhæſit, ne copia auctum uias intercludat, aut putreſcat: tum ut acredine pungat, uellicet & extimulet inteſtina, ad excluſionem excrementorum.

Melancholicus ſuccus tenuiore ſui parte nutrit ſplenem: pars craßior partim in uentriculum effunditur, ut acerbitate contrahendo ac ceu corrugando tunicas uentriculi, roboret uim retentricem & τόνον: frigiditate excitet & intendat appetentiam cibi: & deinde cum chylo eijciatur: Partim regurgitatur in inteſtina, ut cum excremẽtis egeratur, præſertim ſi auctus copia maiore irritet naturam ualidam pondere ſuo.

Referri huc possunt & liquores, qui ex densatis nati uaporibus rigant cerebrum, & somno materiam præbent: tum ultimæ coctionis aqueæ superfluitates, sparsæ in membra humectationis causa, ut his foris etiam, uelut dulci gratoq; rore imbutæ, perpetuò madeant.

περιττώματα χρήσιμα καθ' ἑαυτά sunt, quæ non ad expulsionem natura destinat, sed ad nutritionis aliquam partem peragendam, & plures alios usus præstandos: Vt sunt massæ sanguineæ χυμοὶ reliqui præter sanguinem, qui non secluduntur, sed cum sanguine mixtim in totum feruntur corpus, quorum usus præcipuus est, ut cum sanguine nutriant: bilis quidem membra biliosa, ut pulmonem: phlegma partes phlegmaticas, ut cerebrum, medullam dorsi, neruos: melancholicus humor partes aridiores & terreas, ut ossa, cartilagines, ligamenta.

Vsus peritto-matum vtilium per se.

Præstant uerò & alios usus corpori. Flaua bilis incidit lenta, attenuat crassa, detergit & uelut abradit glutinosa, dissipat, penetrat, aperit meatus, acredine commouet uirtutem expultricem. Melancholicus humor reddit sanguinem densiorem, sistit, astringit, adiuuat retentionem. Phlegma ceu nutrimentum est sanguinis. Fit enim ex eo sanguis, cum paulatim magis magisq; coquitur, diluit ac fundit sanguinem, prohibet ne efferuescat, & si ferueat, ardorem mitigat ac restinguit.

περιττώματα παρὰ φύσιν *sunt omnes corrupti humores, siue quantitate sola modum mensuramq; à natura præscriptam excedant, siue qualitate peccent, siue utroq;: seu putrefactione mutentur in alterius humoris speciem, aut toto genere diuersam & præter naturam, aut non quidem præter naturam toto genere, diuersam tamen à priori & ea, quæ secundum naturam est, specie. Nec usui sed oneri damnoq; sunt corpori, molestiamq; adferunt & morbos cum uitæ discrimine, nisi maturè tollantur & extirpentur.*

Corrumpuntur autem humores duobus modis. Primo ut Galenus inquit, ὅταν αὐτοὶ μόνοι ὄντες καὶ ἄκριτοι ἀφίκωνται εἰς δυσκρασίαν, ἢ φθορὰν, χωρὶς τοῦ τῶν ἄλλων τινὰ χυμῶν πλεονεκτῆσαι καὶ ἐπιμίξαι: *efficiente uel intemperiem calore aut ardentiore iusto, aut languidiore: uel corruptionem alieno, in uno aliquo pluribusue humoribus impermixtis, quo fit ut in aliam transeant speciem, uel toto genere præter naturam, uel sola qualitate.*

Humores corrumpuntur duobus modis.

Alter modus quo uitiantur humores, est διὰ πλεονεξίαν καὶ ἐπίμιξιν τῶν ἤδη φθειρομένων χυμῶν, ἤτοι ὀῤῥῶν καὶ ἰχώρων, ἤγε φυσωδῶν πνευμάτων.

Sunt itaq; τῶν παρὰ φύσιν περιττωμάτων *duo genera. Vnum eorum, quæ sunt uel quantitate sola, ut in* πληθώρᾳ, *uel qualitate, uel utroq;, ut*

Duo genera περιττωμάτων παρὰ φύσιν.

in κακοχυμίᾳ præter naturam: Alterum eorum, quæ toto genere ſunt præter naturam, quò refero omnes corruptorum humorum differentias, quas natura non intendit primò & per ſe, ſed ex conſequente & per accidens, non ad uſum aliquem corporis, ſed ad commodiorem expulſionem, ſiue aſſequatur quod tentat, ſiue deficiente ipſa aliquid prorſus uitioſum & corruptum euadat.

Triplex mutatio humorum in corpore humano.

Eſt enim μεταβολή triplex in humano corpore. Vna ἁπλῶσ χρηστή, quæ efficitur à calore natiuo, qui non proſtratus eſt, nec impar humido, ut θρέψις. Altera eſt ἁπλῶς μοχθηρά, quam efficit alienus calor & παρὰ φύσιν, ut σηπεδών. Tertia ἡμιμόχθηρος eſt, quam efficit natiuus partim, partim alienus calor, ut cum fit ἐκπύνησις debita, & excocta fiunt πέπονα ſeu matura, ſicut ab Hippocrate uocantur.

Sed ut rectius intelligatur omnium mutationum ratio, quæ humoribus accidunt, diſtinguemus illas, cauſis efficientibus, ſubiectis & effectibus.

Alia diuiſio mutationis humorum.

Omnis quæ humoribus accidit mutatio, ſcilicet quæ ſpeciem mutat, aut accidentariam, aut οὐσιώδη, eſt uel ἀλλοίωσις uel μεταβολή. Nam quæ præcedunt, aut αὐξήσεις humorum, aut depulſiones, uel translationes ex ſedibus definitis ac deſtinatis ad alienas, ἀφορμαὶ tantum ſunt ad ſecuturas mutationes.

Ἀλλοίωσις qualitates illæſa ſubſtantia: μεταβολὴ & ſubſtantiam & qualitates mutat.

Vtraq;

Vtraq; duplex est: una κατὰ φύσιν, altera παρὰ φύσιν. Ἀλλοίωσις κατὰ φύσιν fit in coctionibus secundum naturam. Μεταβολὴ κατὰ φύσιν fit in iusta ac debita nutritione.

Ἀλλοίωσις παρὰ φύσιν fit in coctionibus aberrantibus, cum calor uel acrior est & urentior iusto, uel hebetior ac remißior, aut per sese ac sua natura, aut respectu materiæ, in quam incumbit & agit.

Μεταβολὴ παρὰ φύσιν accidit humoribus & in ipsa nutritione, & ante nutritionem, intra uel extra uenas, cum mutatur humoris substantia in speciem alienam à natura & non usui futuram corpori: idq; perficitur uel ab alieno calore solo, in humore aut non uitioso, aut qualitatibus degenere, intra uel extra uenas: uel à natiuo, aut in humore uitioso & tali, qui ad habitudinem naturalem & corporis usum nulla emendatione reduci potest, intra uenas: uel non tali aliquo, aut etiam non uitioso, sed extra uenas in locum aliquem præter naturam detruso: uel ab utroq; calore in utrouis humore.

Huius ergo μεταβολῆς παρὰ φύσιν tres sunt differentiæ. Prima est corruptio caloris natiui in humido proprio, ab alieno & extraneo effecta calore, quam σῆψιν uocant & σηπεδόνα, cum humor uel integer & secundum naturam se habens, uel iam affectus uitio aliquo, in suo & à natura determinato loco, uel extra hunc in alieno, à calore cir-

cumuentus alieno & extraneo, uel dissoluitur prorsus ac dißipatur, uel in humoris alieni, aut alterius rei præter naturam, speciem conuertitur. In hac mutatione nulla est natiui caloris actio, sed tota absoluitur & completur ab alieno calore, qui est præter naturam & igneus, ac diuellit, dißipat & destruit mixtum, sicut contrà natiuus idem sustentat, tuetur & conseruat.

Altera est, quam Galenus dicit esse ἡμιμόχθηρον μεταβολὴν, & uocant ἐκπύησιν seu suppurationem, cum calor natiuus fortis est & ualet, sed humorem adipiscitur intra uasa, qui ob magnitudinem uitij & maliciæ nulla coctione ita emendari potest, ut fiat utilis ad nutritionem: aut cum bonus & nulli uitio obnoxius humor, elapsus definitis ac destinatis à natura sedibus ac limitibus, incipit occupari & corrumpi ab alieno, sed corruptionem impedit ui & efficacia sua natiuus calor. Tales humores non protinus destituit, & alieno calori occupandos relinquit, calor natiuus, sed cum uigeat, experitur contra alienum uires suas, hunc inde elisurus & prohibiturus corruptionem, & utrumq; ad usum aliquem conuersurus iusta elaboratione: Quod cum assequi nequeat, impeditus in hoc quidem conditione alieni & natura discrepantis loci, in quem præter naturam humor deuolutus est, & lucta cum calore alieno: in illo autem tabe & uitio, quod humori inest, & aduersatur ac repugnat actioni caloris: inducit tamen utriq; speciem quàm accommodatißimam expulsioni,

ſioni, & quoad eius fieri poteſt naturali ſimilem, ut ſine offenſione inſigni ſineq; detrimento eijciatur. Habet enim ſemper aliquid coctionis hæc mutatio, etſi ſcopum, ad quem natura tendit, aſſequi non poteſt.

Tales ſunt mutationes, quibus, qui in abſceſſibus & ulceribus continentur, humores uertuntur in pus laudabile album, craſſum, æquale, leue, non fœtidum, & qui in uenis excoquuntur humores putridi in excrementum puri ſimile, ex quo eſt ſedimen in urinis album, leue, æquale, pyramidis figura conglobatum in acumen, poſt febres maximè. Fit enim in febris analogos ſuppurationi ulcerum uelut interior ſuppuratio, cum natura uincens humorem putredini obnoxium non prorſus deſtituit, ſed ſubactum coquit aliquantulum, exæquat & excutit. Et uerißima ac certißima putridarum febrium diſtinctio petitur ex ipſa humorum natura, & his tribus gradibus τῶν παρὰ φύσιν μεταβολῶν.

Tertia differentia componitur ex utraq; præcedente ſimplici: & uaria eſt ac multiplex, pro ut calor alteruter natiuus uel alienus plus minusue aut uiget aut languet altero, & materia eſt aut deterior ac contumacior, aut melior & obſequentior calore natiuo. Hæc mutationum diſcrimina conſiderari neceſſe eſt.

Voco itaq; περιττώματα παρὰ φύσιν ſola qualitate, ea quæ ἀλλοίωσις παρὰ φύσιν gignit: & toto

& toto genere παρὰ φύσιν nomino, quæ parit & producit ἡ παρὰ φύσιν μεταβολή.

Horum quædam prorsus sunt aliena à natura, ut differentiæ corruptorum putredine humorum, καὶ σηπεδονωδῶν μιασμάτων ἢ περιττωμάτων in febribus, & ἰχώρων καὶ ῥύπων in ulceribus, uulneribus, fracturis, contusionibus, quas simplex uera & absoluta putrefactio efficit, & in abscessibus ἀθερωμάτων, στεατωμάτων, & μελικηρίδων genera: itemq; illa intra corpus monstrosè nasci consueta, uermium & lumbricorum, capillorum, carbonum, ac similium genera.

Quædam non prorsus sunt præter naturam, sed aliquid habent coctionis, & aliàs plus, aliàs minus, ut pus, & in uenis illud quod puri simile est, quæ ob eam, quam adipiscuntur, speciem alienam ab ornatu ultimo, quem natura molitur, sub hoc genere colloco.

Perittomata non naturalia duplicia.

Περιττώματα ergo παρὰ φύσιν, quæ solis peccant qualitatibus primis uel secundis, uel utrisq; simul, aut feruefacta plus nimio ac ceu assata, aut perfrigerata ex cruditate nec satis percocta, aut extenuata nimium, aut densata, aut lentore & tenacitate affecta, aut salsedine imbuta: Talia, inquam, omnia, duplicia sunt, sicut & priora, quæ toto genere παρὰ φύσιν esse diximus. Quædam enim ἄκρατα sunt καὶ πρὸς αἴσθησιν ὁμοιομερῆ, id est impermixta & ad sensum similia: Quædam κεκραμμένα sunt καὶ πρὸς αἴσθησιν ἀνομοιομερῆ καὶ ἐπίμικτα

ἐπίμικτα, *id est mixta confusáq; & ad sensum dißimilia.*

περὶ ἀκράτων *primò dicemus.* ἄκρατα περιττώματα, *citra admixtionem alterius seu humoris seu flatulenti spiritus, generantur in corporibus à calore, uel intenso uel debili per sese, aut materiæ ratione &* δυσκρασίᾳ *degenerant.*

Perittomata impermixta vnde generentur.

In prima coctione chylus corrumpitur, cum uel ab æstu uentriculi uelut torretur, uel ob languorem cum frigiditate coniunctum non percoquitur.

Chylus in ventriculo quomodo corrumpatur.

Huc rectè referri existimo humorem uiridem porri colore, qui in uentriculis puerorum maximè, & adultorum etiam, nasci ac colligi consueuit, διὰ τινῶν ἀπεψίαν ἐδεσμάτων, *ut sunt oleracei generis, betæ, braßicæ, cæpæ, allium. Vocant hunc à colore* πρασοειδῆ χολὴν *seu bilem porraceam, cum bilis corruptæ species propriè non sit, sed corruptus chylus in uentriculo: & quidem ex mala coctione existat, sicut inquit Galenus,* τὰ πρασοειδῆ μόνοις τοῖς κακῶς πέψασιν ἐν τῇ κοιλίᾳ γίγνεται.

Ex eadem coctione prodeunt discrimina pituitæ non naturalis, & τῆς βλεννης ἢ μύξης *itemq;* πτυέλου, *id est mucoris narium & sputi, cum hæc excrementa iusta craßitie destituta, aut nimis tenuia fiunt, simulq; aut insipida aquea, aut salsa acria, aut nimis lenta ac uiscida.*

Pituitæ non naturalis discrimina ex vitio primæ coctionis.

Si

Si enim langueat uentriculus nec bene claudatur, aut oneretur ſarcina cibi uel potus, grauiore quàm pro modo uirium, euehitur in cerebrum magna copia crudorum halituum, qui frigiditate denſati liqueſcunt. Quod ſi adeſt tunc calida intemperies in cerebro, quod de his uel halitibus uel liquoribus paulo craſsius eſt, mora longiore ex alieni caloris impreſsione lentorem contrahit ac uiſciditatem. γίγνεται γὰρ γλισχρότης ἐκ τῆς πολυχρονίου μονῆς ἐν θερμῷ χωρίῳ τοῦ φλέγματος. Quod de iiſdem tenuius eſt & calidius, aduritur & ſalſedinis ſaporem acquirit ex aduſtione.

Chymi quomodo corrumpantur.

In ſecunda coctione, ut χυμοὶ diſtinguuntur, ita ſi coctio non fiat talis, qualis eſſe debet, iidem corrumpuntur: quibus ſi nihil admiſceatur alieni, fiunt differentiæ τῶν ἀκράτων χυμῶν παρὰ φύσιν. Flauæ bilis τῆς ἀκράτου ſpecies corruptæ, cauſam habent omnes θερμὸν τὸ αὐχμηρὸν καὶ πυρῶδες καὶ φλογῶδες. Suntq; uelut extremæ eius ſpecies flaua bilis & exquiſitè atra. Reliquæ ut Galenus pulchrè dicit, οἷον ὁδοί τινὲς εἰσὶ τῆς τῶν τούτων γενέσεως καὶ εἰς ἄλληλα μεταβολῆς.

Flauæ bilis corruptæ ſpecies.

Flaua bilis enim, ſi uelut aſſata ulteriore coctione fiat craſsior, & lenta magis ac tenax, colore uerò exquiſitè flaua, ſeu ex pleniore ac denſiore flauedine uelut ruſeſcens, degenerat in eam, quæ λεκιθώδης nominatur, quòd ouorum uitellis colore,

Bilis Crocea

colore, consistentia, & crassitie, non sit absimilis: Crocea uocatur à nonnullis. De hac Galanus inquit: ὑπὸ δὲ ὀπτηθείσης ξανθῆ χολῆ γίγνεται ἐσχάτως ξανθὴ καὶ πυρώδης καὶ παχὺς ταῖς τῶν ὠῶν ὅμοια λεκίθοις.

Bilis Vitellina.

Vitellina usta amplius uirescit, flauedine ex adustione subnigrescente, & crassescit. Vocatur autem πρασοειδής, quòd similis sit τῷ τῶν λαχάνων χυμῷ, id est, succo expresso ex uiridi planta allij aut aliorum olerum, cui uiredo inest obscura & nigricans. De hac inquit Galenus, quòd in uenis generetur, indeq; in uentrem confluat aut inferiorem aut superiorem: & perpetuò calorem alienum & præter naturalem indicat. Intercidit ergo inter uitellinam & æruginosam media, per quam in hanc illa degenerat. Æruginosa siccior est tenaciorq;, colore & consistentia, ut Galenus inquit, οἷον εἴ τις ὕδατι δεύσειεν ἰὸν τὸν ἄριστον, ὥστε γίνεσθαι σύστασιν ἐξ ἀμφοῖν σιραίου πάχει προσεοικυῖαν, καὶ ἔστιν οἷον ἀκριβὴς ἰὸς ὀνομαζόμενος εὐανθέστατος. Quare ἰώδης uocatur παρὰ τὸ τῷ ἰῷ ὁμοιοῦσθαι, quòd æruginì dissolutæ ac dilutæ aqua modica, & bene tritæ commixtæq;, colore sit similis & consistentia.

Bilis Aeruginosa.

Hæc rursus ulteriore & uehementiore adustione demigrat in χολὴν ἰσατώδη, in qua iam ob nimiam deustionem uiredo ceu obfuscatur & denigratur: Vnde & φαιάν id est, fuscã, & ἰσατώδη uocarunt,

Bilis Isatodes.

παρὰ τὴν τῆς ἰσάτιδος τῆς γλαυκῆς χροιὰν, à cæruleo Iſatidis colore, qui ex uiredine obſcura & langueſcente in cæruleum nigricantem declinat.

Antecedit autem hæc proximè exquiſitè atram, & inchoatæ fuſcedinis notas euidentes habet. Ideo Galenus de æruginoſa bile inquit, declarans modum progreſſumq; aduſtionis continuæ, donec ad aſſationem & denigrationem ultimam deueniatur: ἡ ξανθὴ χολὴ πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἰώδη τρέπεται χυμὸν, ἔπειτα εἰς τὸν μέλανα.

Bilis atra.

Vltima ergo flauæ bilis corruptæ ſpecies eſt exquiſitè atra, de prioribus completa aduſtione propagata, quæ quidem conſiſtentia & colore atrum picis nitorem refert, ſed uiribus & effectu peior longè eſt altera, quæ de Melancholico ſucco aduſto fit. Multo magis enim & uehementius rodit, exulcerat, lacerat, inflammat, quàm altera. Propterea & Galenus hanc dicit eſſe χαλεποτάτην. Tot ſunt differentiæ corruptæ bilis τῆς ἀκράτου.

Sanguinis naturalis ſic propriè dicti, & diſtincti à reliquis coniunctis ipſi humoribus, duo ſunt genera in corporibus.

Sanguinis propriè ſic dicti duo genera.

Vnum ex epate hauſtum, uehunt deducuntq; in reliquum corpus propagines uenæ cauæ, οἷον ὀχετοί τινές, eſtq; ἐρυθρὸν τὴν χροιὰν καὶ ἱκανῶς παχύ τε ἰνῶδες.

Alterum ex ſiniſtro cordis thalamo, corde conſtricto, in caudicem aortæ infuſum, arteriarum inde

inde deriuatarum riuulis distribuitur in reliquum corpus, estq; ξανθὸν, λεπτὸν, λεπτομερὲς, πνευματῶδες καὶ θερμότατον.

Corrumpitur autem hic naturalis sanguis, citra admixtionem alterius humoris, cum aut frigidior redditur διὰ ψύξιν τινὰ ὑπόγυιον, aut calidior iusto ac feruentior ex iracundia, exercitijs, æstu Solis, frictionibus, pharmacis calefacientibus, diæta tali, usu uini meracioris ac uetustioris multo: Aut cum craßior uel tenuior, craßioris aut tenuioris uictus, uel uehementioris aut remißioris caloris ratione: aut humidior ac dilutior ex humidiore uictu: aut siccior ex causis contrarijs redditur. Deniq; ex sua specie in aliam redigitur, cum adustione nimia partibus tenuioribus in flauam bilem discedit, craßioribus in atram cogitur, forma sanguinis amissa.

Sanguis quomodo corrumpatur.

Melancholici succi παρὰ φύσιν τοῦ ἀκράτου duo omnino sunt genera. Vnum crudum, Alterum adustum.

Melancholici succi præternaturalis duo genera.

Crudum ex crudis & craßis partibus terreis, à calore natiuo non subactis, relinquitur & manet crudum. Alterum adustum, uel adustione simplici, uel putrefactione, fit cum ex crudo illo, sed à natura destituto, aut Melancholico succo naturali, à calore natiuo derelicto, tum ex sanguine. Tertiæ enim speciei suum inter flauæ bilis differentias locum relinquo. Vocant autem hanc alteram speciem μέλαιναν χολὴν ἀκριβῶς, exquisitè

atram bilem, quæ multum differt à ſucco Melancholico.

Eſt enim ſuccus Melancholicus craßius in uenis ſedimentum maſſæ ſanguineæ, analogon fecibus uini & ἀμόργῃ olei, non acre, nec rodens, nec acidum: multo minus fermentans terram. Hoc ſedimentum, ſi in corpore concluſum moram trahat & coacervetur, neq; aut excernatur per patentes & conſpicuos meatus, aut aßidua ceu uentilatione diffletur, paulatim aduritur & tandem putreſcit.

Sunt itaq; τῆς ἀκριβῶς μελαίνης χολῆς duæ ſpecies, aut ſi his illam addere uolumus, quam ex aduſtione flauæ bilis naſci diximus, tres. Vna fit ex aduſtis ſanguineis partibus craßioribus, quæ omnium eſt mitißima, ſed paulatim quo magis uritur, fit acrior & mordacior. Alteram gignit aduſtione ſui ſuccus Melancholicus, quæ priore deterior eſt & nocentior, κατὰ τὴν σύστασιν tenuior ſucco Melancholico, acida, acris, rodens, nitens inſtar picis, radens corpus & terram, & cum effunditur ex corpore, feruefaciens terram atq; inflans ampullis multis inſtar fermenti.

Cum hac Galenus illam ex flaua bile natam atram bilem conferens, inquit, ἡ ἐκ τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπεροπτωμένης χαλεποτάτη παντοίως. Item, τα τ' ἄλλα κακοηθής ἐστι καὶ διαβιβρώσκει τὰ μόρια, ὅπου ἂν τύχοι πλεῖον ἀθροισθεῖσα: ἡ δὲ ἑτέρα ἡ ἐκ τῆς του αἵματος, ὡς ἂν εἴποι τις, ἰλύος

ἰλύος καὶ τρυγὸς, παχυτέρα μὲν ἐκείνης τῇ συστάσει, πολὺ δὲ ἀπολειπομένη τῶν μοχθηρῶν.

Phlegmatis corrupti & παρὰ φύσιν multa sunt genera, ex quibus præcipuorum causa est prima ac per se, imbecillus & languidus calor, qui impar materiæ neq; initio rectè coquit chylum in uentriculo, nec comissa primò errata pòst corrigit in epate & uenis, siue sit talis per se & uitio læsi aut fabrefactati temperamenti membrorum, siue respectu & comparatione materiæ.

Differunt autem hæc genera uel consistentia, uel sapore, uel utroq;.

Genera Phlegmatis corrupti differunt tripliciter.

Quantum ad σύστασιν, unum est genus Phlegmatis ὑδατῶδες λεπτόν, ex imbecilliore calore & multo usu cibariorum humidiorum.

Alterum est παχύ, ut uideatur simile puri, & ὁμοιομερές, quod Galenus propriè uocat ὠμὸν χυμόν: craßius hoc est omni alio Phlegmate & minus flatulentum: Minus enim habet aëreæ humiditatis, plus siccæ craßitiei terreæ: sæpe cum urinis excernitur, prorsus puris specie, à quo tamen calore, consistentia, & odore discrepat, aut cõsistentia formæ fabaceæ simile. Coaceruatur plurimum in infantibus & adultis ἐξ ἀδηφαγίας, id est, ex ingluuie & uoracitate: ἐξ οὗ ut Galenus ait, ῥαδίως λίθος γεννᾶται, τούτου μὲν ὕλης ἔχοντος λόγον, ποιητικοῦ δὲ αἰτίου τῆς θερμασίας.

Colligitur & in cerebro, longis crapulis & ingluuie afflicto uentriculo, & cerebro crudioribus halitibus nimium obruto, aut si natura langueat cum uentriculo cerebrum. Excernitur autem per os & nares, cerebro sese exonerante, ἐν περιόδοις τισὶν ἀτάκτοις ἢ τεταγμένοις.

Tertium genus est Phlegma μυξῶδες, *quod lentorem ac uisciditatem ex mora longiore in loco concluso & calidiore contraxit: itidemq; tam in totius corporis uenis, quàm extra uasa in cerebro, uentriculo & intestinis congeritur, in ijs qui usitatam exercitiorum consuetudinem aliquandiu intermiserunt, & in otio uixerunt.*

Eijcitur autem uel per nares & palatum, uel cum urina, uel per intestina, mucori narium tenaciori simile.

Colligitur & ad articulos quandoq; quoddam mucidi Phlegmatis genus, quod incumbens iuncturis oßium & connectentibus his ligamentis, laxat & extendit ea. Vocat hunc Hippocrates μύξαν: *de quo si partes tenuiores calore fortiori resoluentur, reliquæ craßiores durantur in tophos, quos* πώρους *uocant. Hippocrates crudum mucorem ex cerebro in nares defluentem propriè nominat* βλαῖναν.

Phlegma insipidum. *Quantum ad saporem Phlegma aliud est insipidum,* ἄποιον *& nulla euidenti qualitate præditum, sed* οἷον ὑδατῶδες τὴν γεῦσιν. *Causa huius est* βραχεῖα ψύξις.

Aliud

Aliud est γλυκύ & dulcedinis obscuræ saporem inferens, quale quidam aßiduè aut screatu, aut uomitu, aut sputo reijciunt, halituoso plenum spiritu, & quoad sensum ἀνομοιομερές. Sed hoc ad mixta genera pertinet, & causam etiam habet calorem remissum, tam ualidum tamen, ut in agitato phlegmate & coqui cœpto iam induxerit saporis dulcis rudimenta, & ex agitatione à calore est illa flatulenti spiritus cum Phlegmate commixtio.

Phlegma dulce.

Aliud est ἁλυκὸν seu ἁλμυρὸν, salsum Phlegma: Cuius unum genus ἄκρατον fit tale, aut ex putrefactione, aut ex adustione. Salsedinem enim pariunt partes adustæ terreæ in humido aqueo, quod ipsum quoq; ex adustione illa pinguedinis aliquid & lentoris concipit. Alterum fit δι᾽ ἐπιμιξίας ἁλυκῆς ὀῤῥώδους ὑγρότητος, & ad mixta genera pertinent.

Phlegma salsum.

Deniq; aliud est phlegma acidum, ὀξύ, cuius causa est ἰσχυρὰ ψύξις. Galenus cum acido salsum conferens inquit, τοῦ φλέγματος ὅσον ὀξὺ καὶ ἁλμυρὸν, ἐγγίνετο τὸ μὲν ὀξὺ διὰ τὸ τελέως ἀπεπτῆσθαι, τὸ δὲ ἁλμυρὸν διὰ τὸ διασεσῆφθαι. Fit enim acidus sapor, cum exuberante aqueo humido, cum aëreo modico temperato & terreo, fit ebullitio quædam ab alieno calore, qua consumtum aëreum humidum & calidum dißipatur atq; effumat, terreum aduritur, & in reliquo humido aqueo succedit frigiditas alterans, quæ est

Phlegma acidum.

causa formalis acoris seu aciditatis, actu occupans eliso calore natiuo humidum. Efficiens causa est calor externus & alienus.

Acidus sapor argumentum languefacti caloris natiui.

Acidus ergo sapor in humoribus, semper argumentum est ualde languefacti caloris natiui. Et si tale nascatur in epate & uenis, τέλειαν ἀπεψίαν illarum partium denotat.

Quantum ad consistentiam & saporem, unum est genus Phlegmatis, quod Praxagoras nominauit uitreum humorem, ὑαλῶδες φλέγμα, ὅτι τῷ ὑάλῳ κεχυμένῳ προσέοικε τὴν χροιὰν καὶ τὴν σύστασιν, quod liquefacto & fuso uitro consistentia & colore respondet. Est autem prorsus frigidum, uiscidum, & acidum, & cuicunq; fuerit impactum infarctumue loco, in eo cum obstructione, quam parit, ciet ingentes dolores, ut Colicos dolores cum intestinorum meatus obsepit. Etsi uerò uisciditate nunquam caret, minus tamen est lentum aut tenax, & fusum fluitat. Visciditatem adipiscitur ex alieni caloris impreßione: Acorem ex insita frigiditate, quæ post calorem aëreum natiuum, qui exiguus est, exclusum succedit.

Phlegma humor vitreus.

Perittomata mixta quomodo fiant.

περιττώματα κεκραμμένα, quæ & ἐπίμικτα, & κατὰ κρᾶσιν ἢ ἐπιμιξίαν, & πρὸς αἴσθησιν ἀνομοιομερῆ, Galenus nominat, fiunt ut diximus, quando aut cum naturalibus uitiosi, aut ipsi inter se uitiosi componuntur, aut utriq; complentur ac distenduntur flatibus.

Variè

Variè autem miſcentur inter ſe illa. Quare & mixtorum gradus ſunt multiplices ac diuerſi, quos neq; explicarunt omnes Medici, nec ſuis diſtinxerunt nominibus. Quibuſdam attribuerunt peculiares appellationes.

Perittomatum mixtorum varij gradus.

Inter flauæ bilis ſpecies quædam uocatur ὠχρὰ χολὴ, *quòd pallidior ſit exquiſitè flaua bile, & colore referat eam terræ ſpeciem, quam* ὤχραμ *nominatam uſurpant pictores & tinctores: eandem &* χλωρὸμ χυμόμ *nominant:* χλωρὸμ *enim Græcis colorem utrumq; ſignificat, & flauedinem dilutiorem ac palleſcentem qualis eſt ochræ, & uiredinem accedentem ad æruginis colorem. Remittit autem lucida & ſaturata flauedo bilis, atq; in pallorem tenuatur, cum tenui aquoſa humiditate permiſcetur, quam humiditatem* ὑδατώδη *alij, nonnulli* ὀῤῥώδη *nominant.*

Bilis pallida.

Bilis viridis.

Eſt & uocata ἐρυθρὰ χολὴ, *bilis rufa, quædam, conſiſtentia ad tenuioris ſanguinis ſpeciem accedens, quam fieri uolunt flauæ bilis cum ſero ſanguinis commixtione.*

Bilis rufa.

Sic ſanguis alius eſt alio παχύτερος καὶ μελάντερος, *ex Melancholici ſucci redundantia & interfuſione, cum non rectè ſeparatur: Alius* φλεγματώδης, *propter inſidentem & complicatum illi Phlegmaticum humorem: Alius acris ac ceu ſalſus, ex admixtione ſalſæ ſeroſæ ſuperfluitatis, aut bilis aduſtæ, quem &* ἰχωροειδῆ *uocant inde, eſtq;* δακνώδος καὶ διαβρωτικός: *Deniq;*

Sanguinis vitioſi ſpecies.

alius est ὑδατωδέστερος ex aspersione tenuis & aquosæ humiditatis.

Phlegma spumeum.

Et inter phlegmatis genera quoddam recensetur ἀφρῶδες seu spumeum, quod phlegmate spiritu halituoso uelut in ampullas spumeas inflato constat, cuius αἴτιον συνεχές est πνεῦμα φυσῶδες inclusum illi, quod agitatione seu spontanea, qua exitum quærit, seu à calore excitata sese extendens, diducit illud natura lentum & sequax in ampullas. Huius generis est & ἀφρῶδες πτύελον. Diximus etiam inter composita genera, quoddam esse γλυκύ, quoddam ἁλμυρόν. Reliqua discrimina ἀνώνυμα sunt.

Morbi ex uitio tertiæ coctionis.

In tertia & ultima coctione, si nutrimentum sit corruptum adustione aut putredine, Vitiliginis eam speciem gignit, quam ἄλφον Græci, Arabes Morpheam uocant: aut pro ratione materiæ & adustionis ac corruptionis ex putredine, alias etiam affectiones tetriores ac fœdiores, ut lepram, Elephantiasin, quam Arabum lepram esse uolunt, morbum Gallicum, & similes. Si non percoquatur, relinquit id, quod Hippocrates λήμην uocat, quæ est ἡμιπέπτου τροφῆς περίττωμα: Aliqui pituitam uerterunt, sed impropriè.

Tale fit & coaceruatur nutrimentum in Anasarca seu Leucophlegmatia, & accedente putredine, in uitiliginum etiam & Lichenum seu impetiginum generibus.

Si nimia adustione arefiat nutrimentum, fit causa

causa τῆς ἀτροφίας. *In eam enim, quæ membrorum est, soliditatem ob humidi defectum coqui non potest, sed uelut in cineres ustulatione redigitur.*

Tot sunt ferè differentiæ περιττωμάτων παρὰ φύσιν *qualitate & quantitate, quæ nisi maturè à natura aut uictrice sua sponte, aut adiuta pharmacis & medicina, eijciantur è corpore, morbos pariunt, alia alios, prout in has illasue decumbunt corporis partes: aut in toto redundant atq; effluunt corpore, & uel obstructione detenta aut inflammantur aut putrescunt simul, uel adustione aut putredine conuertuntur in aliud quippiam, quod toto genere est præter naturam, ut cum* ὠμὸς χυμὸς *aut huic alius similis calore duratus in renibus lapidescit, aut ex uiscido phlegmate putredine in intestinis lumbrici nascuntur.*

Perittomata non naturalia morbos pariunt.

Interdum craßiores humores & natura flatuosi, quales sunt melancholicus humor & phlegmaticus, si conclusi aliquo in loco & circumuenti calore debili resoluantur, flatuum craßiorum copia diuellendo aut distendendo continuas connexas & cohærentes partes, ingentium sunt dolorum causæ. Sed harum rerum tractatio alterius est loci.

Quæ toto genere sunt præter naturam περιττώματα, *ea efficit uel adustio, aut uiolenta aut lenta tardáq;, in materia idonea, sicut calculi generantur assatione: aut quod creberrimum est* ἡ παρὰ φύσιν μεταβολὴ, *cuius tria constituimus discrimina, ma-*

Causa efficiens perittomatum præter naturam.

teriæ subiectæ diuersitate & caloris, uel alieni uel natiui, gradibus distincta.

Putrefactio.

Putrefactionem omnem præcedit ζέσις quædam & φλόγωσις in subiecto putrescente, quæ est ἀλλοίωσις tantum aucti gradibus caloris natiui. Putrefactio ipsa non ἀλλοίωσις est, sed φθορά natiui caloris ab alieno facta.

Effecta mutationis humorum in corporibus.

Sed quæcunq; accidat humoribus mutatio, quod definire huius loci non est, quæ conficiuntur tali aliqua præter naturam mutatione, aut sunt humores, aut, halitus, aut solida corpora, eaq; uel animata & uiua, uel inanimata.

Humores præter naturam.

Humorum exempla suprà commemorauimus, & plura suppeditant genera tumorum præter naturam, inflammationum, herpetum, cancrorum, lepræ, elephantiasis, impetiginum, itemq; ulcerum, ut Nomarum phagedænarum, fistularum, Telephiorum & Chironiorum ulcerum, & alia similia.

Halitus præter naturam.

Halitus toto genere præter naturam sunt, qui in interiorum uel humorum uel membrorum putrefactionibus, ex sordidis conclusisq; humoribus, forti putrefactione subactis, expreßi atq; editi, contagionum uirus concipiunt ac retinent: idq; uel agglutinatum corporibus, in quæ impingunt, uel contactu communicant, uel ob consensionem ac Sympathiam membrorum inspiratione recepti, inferunt iisdem atq; infligunt. Tales sunt Phthisicorum, Pleuriticorum, Angina laborantium aut Phrenitide, halitus: Talia sunt ex putredine pestilentium

lentium febrium nata contagionum ſemina, quæ Galenus nominat σηπεδονώδη μιάσματα, *&* σπέρματα λοιμώδη, *&* σηπεδονώδεις ἀναθυμιάσεις, *& alia plura.*

Inter ſolida corpora animata lumbricorum genera refero, quæ non in inteſtinis tantum, ſed & abſceßibus aliarum partium, inq; ipſo adeo cerebro, naſci aliquando uidimus ex putredine magna phlegmatis.

Corpora ſolida animata ex humorum mutatione nata.

Inanimata ſunt, pilorum, carbonum, arenarum & ſimilium genera, itemq; calculi, quos non in renum lacuna tantum & ueſica, ſed inteſtinis etiam, epate, & folliculo fellis, repertos eſſe comperimus.

Corpora ſolida inanimata ex humorum mutatione.

Vidimus lapides duos Duci Friderico Saxoniæ Electori poſt mortem exectos, quorum unus magnitudine duorum digiti articulorum in rene dextro, colore ſubrutilo, circumcirca uno in loco circulari ambitu, medicamentorum λιθοτριπτικῶν *acredine attritus eroſusq;, quà perfluxit arena: alter porraceo colore, quantitate unius articuli, in ueſicula fellis latuerat.*

Cuidam amico noſtro Pariſijs extincto, meminimus grandem, cum euiſceraretur, lapidem è iecinore exciſum, quem ex Phlegmatis aliqua, & aliqua Melancholici humoris parte, coagulatum fuiſſe liuidus pallor indicabat.

Alexander recitat exemplum de quodam, qui tußi lapidem è pulmone excuſſerit.

Generantur

Generantur autem lapides ea coctionis specie, quam ὄπτησιν uocant, calore igneo & urente, ex materia magna ex parte Phlegmatica, cui aliquid lentoris inest & glutinis. Nam crassa arida, & lentoris expertia, coagulari ad hunc modum calore & durari non facile possunt.

Lapidum in corpore generatio.

Ex his differentijs non est iudicatu difficile, quæ excrementa à sanis & rectè ualentibus excernantur: quæ ab ægris & conualescentibus, neutrisue, ubi natura uincit, & uel sua ui, robore atq; efficacia natiui caloris, edomita ea atq; exæquata excutit, quod fit, cum simul & materiæ quantitas naturæ uiribus ἀνάλογος est, & corruptio non enormis, uel adiuta ac confirmata: deniq; quæ ab alieno calore, aut uincente, aut cum natiuo luctante efficiantur, & ab ægris, aut incerta ac dubia spe conualescentiæ, aut nulla, edantur.

Sed quorsum attinet considerare excrementa? Rectè constitutas & secundum naturam affectas hæc, aut contrà læsas membrorum in quibus fiunt & coaceruantur, & à quibus fluunt, uirtutes, & in ijsdem conditionem natiui caloris, à quorum utroq; actiones proficiscuntur, declarant, si scilicet à natura sui generis euariant, tantoq; plus læsas, quanto recedunt longius.

Excrementorum consideratio indicat virtutes membrorum & caloris natiui conditionem.

At quomodo sunt consideranda? Quæue obseruandæ sunt in illis aut constantis, aut affectæ uitiatæue uirtutis notæ? Galenus inquit, excrementa tantum κατὰ συμβεβηκὸς conferre ad διάγνωσιν & πρόγνωσιν, quatenus coctionis & cruditatis indicia

dicia præbent. Ergo in quibus consistunt illa expendendum.

Cuiuscunq; generis excrementa, aut mera puráq; atq; impermixta eduntur, aut confusa mixtaue cum alijs. Vtrorumq; cruditas, uel coctio, consistit in sex rebus, substantia, quantitate, qualitatibus, loco, tempore, motu. Quoad substantiam uidendum, an naturalis sit & speciei sui generis conueniens & congrua, an præter naturam: & si præter naturam, an toto genere, uel sola quantitate. Nam & affecti loci conditionem & materiæ οὐσίαν indicabit.

Excrementorum obseruatio in quibus rebus consistat.

Quoad quantitatem notandum, an seruent proportionem naturæ, consuetudini, & assumtis congruentem: an multa sint uel pauca: an crebrò & pluribus uicibus, copiosè uel modicè excernantur, an coagmentata sint compactáq;, uel diuulsa. De naturæ hæc robore & materiæ copia uel defectu admonebit.

Quoad qualitatem, considerandæ initio primæ qualitates, utrum quod emanat ferueat uel urat, uel calefaciat pluſculum, suauiter ac blandè, aut cum quadam acrimonia, uel humidius sit aridiusue.

Secundo cæteræ, quæ ab his dependent, an crassa sint excrementa, uel tenuia: uiscida lentáq; uel friabilia: dura uel mollia: acria & mordacia: uel hebetia ac mitia: quæq; sunt eiusmodi.

Tertio, colores an rubeant, aut rubore purpureo, aut nigricante, aut lucido, aut nitente, aut diluto

luto aqueo: an albicent palleantue plus minusúe: an flauedinem referant aut croceam & saturatam, aut pallentem, aut ad rubedinem tendentem: an uireant, aut albicante uiredine & diluta, aut saturata & pleniore: an nigricent aut nigredine atra & nitente, aut suppurpurascente, aut ad fuscedinem uergant, uel obscuram glaucedinem, aut liueant. Multarum enim rerum, quoad locum affectum & morbum ipsum, signa hi dabunt.

Quoad odorem, an fœteant, uel sint inodora.

Quoad sonos, an cum stridore strepituue aut sonitu, uel sine hoc erumpant: an sternutatione, sputo, emunctione narium, screatu, tußi, crepitu uentris edantur. Quoad sapores, an sint insipida, uel insit aut amaritudo, aut salsedo, aut acredo, aut acor uel acidum quiddam, aut dulcedo, aut quiddam ex his confusum, quale ex nausea quandoq; uentriculo uitiosis oppleto humoribus percipitur, cum illi uomitu egeruntur.

Ratione loci obseruandum, an fluant ex consuetis & à natura definitis meatibus, per quos illa ordinatè agens excrementa ducit: An ex uenis sanguinem craßiorem, & rubentiorem: ex arterijs tenuiorem & flauum, ex uentriculo, si quid eructat, aut chylum aut phlegma: ex intestinis feces, ex uesica urinam, ex hæmorrhoidibus atrum & Melancholicum sanguinem, ex naribus mucorem, ex ore sputum, ex pectore feruidos cordis halitus & cætera educat: an uerò contrà ex uenis arterijsue uitiosum sanguinem, ex uentriculo uomitu

mitu reijciat aut feces aut ſanguinem, aut alterutram bilem ex pectore, aut ſanguinem, aut ſaniem, aut lentum & uiſcidum phlegma, atq; ita de cæteris.

Tempus innuit notationem periodorum & temporum morbi, an ſtatis certisq; periodis, & uel inordinatè ſine periodis & circuitibus quocunq; tempore: an ſub initium naſcentium morborum, uel augeſcentium, uel uigentium, uel ad exitum tendentium & reſolutionem, egerantur excrementa.

Quoad motum conſiderandi triplices motus, naturæ, organorum & materiæ. Natura reijcit excrementa uel critico motu poſt materiæ coctionem, uel ſymptomatico. Materiæ etiam ſunt diſſimiles motus: leuis & æquabilis facilius mouetur, difficilius craſſa, lenta, inæqualis, aſpera: ex arterijs inciſis cum impetu ſtridoreq; ſanguis in altum exilit, ex uenis ſegniore & remiſſiore fluit impetu.

Quoad organa uidendum, an tuſſi eijciatur materia, an ſcreatu, an uomitu.

Compoſita excrementa aliquid alterius generis excrementorum admixtum habent. In talibus tum ipſa excrementa per ſeſe, tum quæ admixta ſunt, ſeu contenta, ut in alui deiectionibus, urina, ſputo, pure, & ſimilibus, tum mixtionis ratio conſideranda.

Contenta excrementorum duplicia.

Contenta aut ſunt κατὰ φύσιν, *aut* παρὰ φύσιν. *Quæ* κατὰ φύσιν *aut ſunt perfectè & per ſe*

naturalia, ut chylus cum maturuit, uel aliquis τῶν χυμῶν naturalium, ſanguis, flaua bilis, phlegma, melancholicus humor: aut ſunt naturalia κατὰ συμβεβηκὸς ſicut & antea dixi. Sub hoc genere comprehenduntur, pus laudabile, contenta urinarum, cum menſuram ſeruant naturæ conuenientem in ſubſtantia, quantitate, qualitatibus, hoc eſt, colore, odore, figura, tempore exitus, ſitu in urinis.

Vrinarum contenta duplicia.

Duplex horum diſcrimen. Nam aut nullam in urina definitam ſedem occupant, ſed in totum ſparſim funduntur corpus, aut in aliqua conſidunt urinæ parte. Illa in turbidis exiſtunt urinis, quarum triplex conditio. Aut enim turbantur cum exeunt, nec repurgantur amplius aut clareſcunt: aut à principio turbidæ ſunt, contentis dißipatis ac diſtributis confuſè in totum liquorem, ſed aliquanto pòſt ijſdem ſeparatis & in unum collectis locum ſereneſcunt: aut ab exitu limpidæ ſunt & claræ, paulo pòſt uelut cœno inquinatæ confunduntur & turbantur.

Turbidarum vrinarum triplex conditio.

Quæ uerò in certa hærent ſede, aut ſumma obſident, aut ima petunt, aut in medio ceu ſuſpenſa uolitant. Summa occupant uel ſpumæ bullarum figura, uel pinguedo, uel circulus.

Spumæ uel craſſæ ſunt uel tenues, uel rumpuntur ac dißiliunt facile aut difficulter, uel in tota feruntur ſparſim ſuperficie, aut parti uel coronæ innatant.

Pinguedo inſtar iuſculi pulli, uel oculi boum, aut telæ aranearum conſpicitur. Circulus uel

corona

corona bullis subiacet, & infra superficiem consistit in urinis illorum, quibus calore igneo solidarum partium ἢ σύμφυτος ἰκμάς, *aut* ὑγρότης, *aut* ὕλη, *sicut Galenus appellat, uel* οἰκεῖα τροφὴ *dissoluta liquescit ac defluit.*

Quæ in urinæ corpore ceu ab æquilibrio pendent, Aut in toto æqualiter urinæ corpore uolitant, instar atomorum & tenuium atq; insectilium corpusculorum, qualia in radijs Solis, per angustas rimas penetrantibus, fluctuare conspicamur: Hæc partim in fundo resident, partim medium tenent, partim ex alto sese librant, & urina mota agitantur: Aut in unum deuoluta considunt locum. Prope superficiem parte superiore subtus coronam, uersus medium eminent νεφέλαι, *medium habent* ἐναιωρήματα, *fundo incumbunt* ὑποστάσεις & ὑφιστάμενα, *quæ uaria sunt & ad contenta* παρὰ φύσιν *pertinent propriè, ut & coronæ. Reliqua contenta si (ut dixi) non excedunt præfinitos limites, sub hoc genere naturalium contentorum* κατὰ συμβεβηκὸς *locum habent. Sua natura enim non sunt de urinarum substantia, cum naturales urinæ contentis carere debeant.*

Contenta παρὰ φύσιν, *Aut toto genere sunt præter naturam, ut in alui excrementis uermes, in urinis carunculæ, squamæ, arenæ, calculi, furfures, capilli, orabacea contenta,* κριμνώδη, πεταλώδη, πιτυρώδη.

Contenta excrementorum præter naturam.

Aut non ſunt toto genere præter naturam, ſed ſpeciei ſui generis aliquo modo reſpondent: degenerarunt uerò, uel quia ob naturæ calorisq́; ex imbecillitate defectum, eum non adipiſcuntur ornatum, qui conuenit: uel quia alieni & non analogi caloris uehementia plus æquo uſta, priuſquam illum conſequantur, in alienam tranſeunt formam.

Ex immoderantia, excrementis alui aut urinis, aut ſputo, aut eructatis uomitu, aut tumoribus, atra, liuida, flaua, uiridia, aduſta, concreta miſcentur contenta.

Quæ defectus parit, uel inchoata certi alicuius humoris referunt lineamenta, ut humores ſunt pituitoſi, aut ſimiles loturæ carnis, flatus, ſanies, in urinis, excrementis, ſputo: uel his carent, ut pleraq; cruda contenta.

Horum tanto longius quæuis à natura receſſerunt, quanto plus à naturalibus ſubſtantia, quantitate, qualitate & cæteris diſsident.

Quantum ad mixtionis rationem, uidendum an ſint contenta, ſiue ex humorum, ſiue flatuum, ſiue rerum toto genere ſecundum aut præter naturam: an, inquam, in totam infuſa ſint ac diſtributa excrementorum maſſam & ſubſtantiam, ut eam uelut inuoluant & tingant: an uerò aut forinſecus adhæreant ſuperficiei, aut prodeant ſeparatim, & uel antecedant uel conſequantur: aut partem tantum occupent: aut incluſa ſint ad eum modum, ut abdita lateant: aut uelut iuncta notabili diſcrimine in unum coaluerint corpus. Nam & ad affecti

loci,

loci, & morbi cognitionem, attenta harum rerum obseruatio non parum momenti adfert. Quæ sint contenta κατὰ φύσιν, quidue quæ ab his aut uno aut plurium ante positorum graduum uariant, designent, Medicorum libri docent, qui consulendi sunt.

Restant accidentia corporis, quæ tertio loco posuimus secuti Galenum, qui etsi aliàs aliter de signis disserit, tamen has ipsas tres differentias constituit, ubi considerare iubet τὰ ἐμφαινόμενα ἐν τοῖς οὔροις, διαχωρήμασι, πτυέλοις, ἱδρῶσι, καὶ τὰ εὑρισκόμενα ἐν ταῖς διαθέσεσιν ὅλου τοῦ σώματος, καὶ τὰ ἐμφαινόμενα ἐν ταῖς φυσικαῖς καὶ ψυχικαῖς ἐνεργείαις.

Accidentia corporis.

In horum examine & consideratione ordiendum à quantitate totius uel partium: Vbi considerandum, an natiua ea sit uel acquisita, aut aliunde orta: & si natiua, an iusta sit, & σύμμετρος, uel iusto minor maiorue: si maior, an sit magnitudo à robore naturæ, & copia materiæ, an uerò tantum à materiæ abundantia.

In Accidentibus corporis quæ consideranda.

Si aduenticia sit, an totum occupet corpus, an uerò unam tantum augeat partem, aut aliquas.

Totum tumefit corpus uelut in ὄγκον auctum atq; eleuatum, uel ob εὐεξίαν & habitum εὔσαρκον musculorum ex πληθώρᾳ: uel καχεξίαν ex κακοχυμίᾳ: aut flatibus, ut in λευκοφλεγματίᾳ: aut inflationem distensionemq; cutis.

Singulæ partes intumescunt κατὰ φύσιν & παρὰ φύσιν, uel concauis meatibus πλεονεξίᾳ humorum flatuumue distentis: ita uenæ πληθώρᾳ aut κακοχυμίᾳ diducuntur, arteriæ distenduntur flatibus aut crassioribus spiritibus: uel membranis aut pinguedine copiosiore obductis atq; in molem ampliorem auctis, aut ex affluxu collectionéq; humorum, flatuum, aut carnis, uel membri alicuius auulsu illapsuq́; turgescentibus, ut in Ascite, Tympanite, tumoribus, quos ἐμφυσήματα uocant, ramicum differentijs, ut πνευματοκήλῃ, ἐντεροκήλῃ & similibus: uel membris ipsis membranisúe, quæ integunt ea, tumore præter naturam obsessis.

Quantitatem qualitatum excipit pensitatio. Considerandus autem primò habitus tum corporis partiumue, an sit εὐμετάβλητος uel δυσμετάβλητος, rarus uel densus compactusq́;: tum morbi, an sit fixa, permanens, & confirmata ægritudo, an uerò solutu facilis.

Secundo qualitates primæ explorandæ, quæq́; harum mixturam consequuntur proximè: an caleat corpus frigeatue, uel aridum sit aut humectum, durum uel molle, asperum aut leue.

Tertio colores, rubeat ne, aut palleat, aut uireat uel nigricet, aut liuorem referat, uel flauedinem aut puram, aut ad pallorem declinantem. Respondet enim color in corporis superficie conspicuus dominio humorum, nisi in profundum demersi longius à cute absint.

Sonitu,

Sonitu, aurium tinnitus strepitusq́;, dentium stridorem, uoces inconsulto & sine deliberatione uelut per errorem emissas complectimur, ut saporibus ea, quæ in lingua sentiuntur, saporum discrimina.

Ad figuram pertinent illa Hippocratica, nares acutæ, oculi concaui, collapsa tempora, frigidæ contractæq́; aures & imis partibus leniter uersæ, forma decubitus, ægro aut dextro sinistroue lateri incumbente, brachijs, ceruice, cruribus aliquantulum reductis, uel prorsus extensis, eodem ex imbecillitate prolabente uel deuoluente sese ad pedes. Ratione loci uidendum, an dolor in exterioribus consistat, uel intrinsecus, dextraue parte an sinistra.

Ratione temporis, an continuò affligat, uel per interualla, & ea an stata seruet ac periodica, uel non. Ratione motus, an uelociter moueatur ægritudo uel tardius.

Restat ex duobus initio constitutis signorum fontibus alter, quo signa complector extra rei quidem essentiam posita, non negligenda tamen, ut quæ ad illa priora procreanda, mutanda, acuenda, remittenda, & omnino ad afficiendum corpus uniuersum, non parum habent momenti. Ea suppeditant res non naturales.

Alter signorum fons.

Primo, aër quem necessario haurimus, quo carere dum spiramus nequimus, qui subito & ineuitabili motu raptus atq; absorptus in præcipua fertur membra corporis, eaq́; suis imbuit qualitatibus.

Res non naturales.

Aer variat iuxta regionum & temporum naturam.

Variat hic secundum regionum naturam ac diuersitatem, anni tempus, & quæ in distincta anni tempora incidunt, menstruas, diurnas, & penè horarias, mutationes cœli.

Aqua in victu plurimum pollet.

Secundo, Diæta uel uictus ratio, quæ cibo constat & potu, in quorum utroq; multum pollet aqua, quæ qualis sit non parum refert.

Tertio, Exercitia, præterea euacuationes superfluorum, uel spontaneæ & à natura institutæ ac peractæ, uel medicamentis prouocatæ: aut eædem uel inhibitæ ac retentæ ex naturæ aliquo errato, aut intermissæ à nobis: Animi affectus, letitia, tristicia, curæ, somnus & uigiliæ.

Consuetudo in exercitijs plurimum valet.

In his ualet plurimum, imò dominatur consuetudo, quæ Hippocrati est ἐπίκτητος φύσις.

Nec parum de morbo, conualescentia, uiribus ægri, abundantia humorum, assumtas ex prioribus notis coniecturas confirmat, nosse cui quis diætæ assuerit, somno ne indulserit, eiq; uel diurno uel nocturno, aut plus uigilarit, quas natura sponte moliri euacuationes, quas irritare quiuis ac commouere pharmacis consueuerit, quibus studijs quis laboribusue animi aut corporis uires intenderit, quaq; in ea uehementia & aßiduitate incubuerit, quibus sit affectibus corripi solitus, quos aluerit. Tanta horum uis est & in afficiendis corporibus efficacia, ut longiore continuata tempore in naturam abeant.

Recensui signorum discrimina, & monstraui utcunq; fontes, ex quibus conspicuum est atq; euidens.

dens, σημειωτικὴν Medicorum, ueram, eruditam & necessariam esse Physicam, alienißimam à commenticijs præstigijs, imò unà cum arte tota monstratam & explicatam diuinitus. Cæteras disputationes, utra signa præstent & erudiant certius, quibus niti ac fidere potius Medicum deceat, hoc in loco omitto.

DE METEOROLOGIA.

SI QVA HABET NATVra rerum uera, firma, & perspicua argumenta sapientiæ Dei Architecti, (ut habet penè infinita, quantumuis ea Epicurus derideat) inter ea profecto uel præcipuum sibi uendicant locum illa, quæ absolutißima omnium partium inter se coagmentatio, & συμπάθεια atq; ἀντιπάθεια earundem, mirandæq; uires, & distinctæ rerum formæ, ex diuersis rebus, atq; earundem inter se ui & efficacia diuersimodè temperatis, ualidißimoq; nexu in unam coactis ac colligatis massam, congruente forinsecus etiam exornatam specie, sensibus obtrudunt nostris atq; ingerunt.

Principia omnium τῶν φύσει ὄντων, ex quibus composita constant primò ac per sese creata corpora omnia, sunt materia & forma.

Principia rerum materia & forma.

Materia est tanquam ὑποκείμενον πρῶτον, ἐξ οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος μὴ κατὰ συμβεβηκός, *& tanquam* συναίτιον τῇ μορφῇ τῶν γιγνομένων ὥσπερ μήτηρ, *ut inquit Aristoteles.* For*ma tanquam* ἐντελέχεια *&* τελειότης.

Ex *materia enim gignuntur res naturales uniuersæ, quibus & inest ipsa tanquam pars præcipua, cumq; intereunt, in hanc uicißim occidunt: ipsa uerò nec gignitur neq; interit.* Forma *est ipsa materiæ expolitio & uelut ultimus rei quæ gignitur ornatus, quo illa talis est.*

Aristotelis error de æternitate Mundi.

H*æc duo principia, adeoq; ex his fabrefactum totius* Mundi *systema,* Aristoteles *primæ causæ coæterna esse credidit, persuasus argumentis* Phy*sicis desumtis ex hoc naturæ ordine, qui nunc est.*

Sed *refutat hæc argumenta historia creationis, quæ testatur* Deum *ex nulla præcedente, uel ut ita dicam, præexistente materia rudi & informi, distinctas simplicium corporum species finxisse, sed principium utrumq; unà cum ipsis corporibus condidisse ex nihilo, solo uerbo.*

Platonis error de Mundo.

Plato *cœpisse quidem* Mundum *assentitur, sed materiam primæ causæ falsò facit coæternam, & formam ita à materia separat, ut huius primam, ceu cogitatione conceptam ac delineatam, informationem in eadem prima causa constituat,* ὡς παραδείγματος εἴδους, τὸ ὅθεν ἀφομοιούμενον, νοητὸν καὶ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ὄν: *impressam uerò expolitæ iam & conformatæ materiæ* μορφήν, *illius à prima causa*

concepti

concepti effectiq; παραδείγματος μίμημα δεύτερον ponat: quorum ut hoc reprehensione caret, sic falsum est alterum de materiæ æternitate.

Ex his duobis principijs arctißimo nexu inter sese deuinctis, id est, ex una communiq; materia diuersis formis uestita, coagmentauit Deus Architectus naturæ prima corpora simplicia σύνθετα, διαφανῆ καὶ ἀδιόπτα, id est, perspicua & opaca, quæ sacræ literæ uocant cœlum & terram, cœli nomine complectentes totam seriem atq; compagem corporum διαφανῶν, aquæ, aëris, & ætheris, in æquabilem & orbicularem rotunditatem ceu tornatam & conglobatam.

Prima naturæ corpora.

Differunt ergo illa perspicua ac pellucida corpora, quo ad primum exortum, ab his opacis & uisui imperuijs, non tam materia ipsa, quàm huius perfectione, & perspicuitate ac tenuitate fusæ explicatæq; & extensæ substantiæ, ac formis quibus talia sunt, uiribusq; quæ formis respondent.

Differentia inter Mundi corpora pellucida & opaca.

Totum autem perspicuæ molis systema, initio fuit quiddam ex materia craßiore terrea depuratum ac defecatum exactius, & magis magisq; διακρίσει uera substantiæ totius fusum atq; extenuatum.

Nam ex terrenæ molis, ab obscurioribus & craßioribus fecibus expurgatæ atq; emundatæ, dilatatione ampliore, sed ui omnipotente perfecta, aquam: ex huius diductione atq; expansione maiore, aërem: ex aëris summa extremaq; attenuatione & perpolitione, futuri cœli materiam produxit

Aqua materia cœli.

Deus conditor. Cœli enim materiam sacræ literæ dicunt esse aquam, idq; & appellatio etiam indicat Schamaim.

Hoc rursus perspicuum systema diremit in duas partes, quarum supremam & à medio remotiorem, purißima ac splendidißima luce perfusam, (quam itidem solo uerbo accendit ex nihilo in præformata cœli materia) & συστάσει ac substantia fixam & solidatam, firmauit in compagem distinctorum orbium, unde hanc firmamentum appellauit: Alterius substantiam non mutauit. Hinc discrimen extitit corporum perspicuorum cœlestium & elementarium.

Discrimen corporum lucidorum inter se.

Differunt autem illa ab his, præter τὸ ἀγήρατον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀπαθές, de quo postea dicemus, primo tenuitate ac perspicuitate substantiæ, exactißimè perpurgatæ & summè extenuatæ ac perpolitæ.

Secundo formis substantialibus & accidentibus proprijs. Ætherea enim sunt διαφανῆ ἐνδο-γεία: Inest enim omnibus lux purißima, quæ ipsorum ἐντελέχεια est & τελειότης, & constant materia perspicua ac luce, coactis densatisq; συγκρίσει in unum corpus certa lege & proportione, ad paradigma præformatum in mente diuina. Elementaria δυνάμει sunt perspicua, & lumine cœlitus refulgente collustrantur & fouentur, etsi suas habent formas.

Deinde elementarium σύστασις mollis est fu-

saq;

ſaq́; & fluens: cœleſtium concreta fixaq́; eſt inſtar puriſsimæ ac nitidiſsimæ Cryſtalli, & firmata in orbium ſoliditatem.

Cœleſtia δυνάμει calida, frigida, humida, & ſicca ſunt: Elementaria ἐνεργείᾳ, quorum ex conſtituta diuinitus cum cœleſtibus corporibus ſympathia & conſenſione, talis eſt natura, ut uirtute demiſsi cœlitus luminis, hæ in ipſis qualitates aut commotæ augeantur aut excitentur.

Differunt & motu locali, quem φοράν Græci uocant. Cum enim duo ſint motus ſimplices primi κατὰ φύσιν, nimirum ἡ εὐθεῖα φορά & κύκλῳ φορά, id eſt motus ſecundum rectam lineam, & circularis: cœleſtia perpetuò ſuper polis fixis circa medium centrum conuertuntur in orbem δινήσει ſeu gyratione: Elementaria aut à medio efferuntur ſurſum recto enixu ductuq́;, ut aër: aut ad medium tendunt deorſum lapſu præcipiti ſecundum rectam lineam, ut aqua.

Motus cœleſtium corporum.

Motus Elementorum.

Lucis natura peculiaris eſt nobiſq́; imperſcrutabilis, accenſa initio in materia cœleſti ex nihilo diuinitus, ſolo uerbo, ut fieret principium formale, ἐνεργείᾳ cœleſtium corporum, δυνάμει inferiorum, quæ quidem uariè afficit ac mirificè, mutando atq́; inter ſe miſcendo, & uelut informat.

Lucis natura peculiaris & imperſcrutabilis.

Cœli itaq́; luciſq́; naturam cum perueſtigare & aſſequi Ariſtoteles non poſſet, nec perſpiceret cauſas tantæ ſtabilitatis ac perfectionis materiæ in cœleſtibus corporibus, omiſſa indagatione ulterio-

re,

re, censuit cœlum quintam quandam essentiam esse à quatuor Elementis distinctam. Inquit enim concludens disputationem de cœlo: διόπερ ἐξ ἁπάντων ἄν τις τούτων συλλογιζόμενος πιστεύσειεν, ὡς ἔστι τι παρὰ τὰ σώματα τὰ δεῦρο καὶ περὶ ἡμᾶς ἕτερον κεχωρισμένον, τοσούτῳ τιμιωτέραν ἔχον τὴν φύσιν, ὅσωπερ ἀφέστηκε τῶν ἐνταῦθα πλέον.

Hæc tria distincta corpora, perspicuum ἐνεργείᾳ seu lucidum, perspicuum δυνάμει & opacum, id est, æther, elementa perspicua, & terra, seu ut sacræ literæ loquuntur, firmamentum, cœlum, terra, tanquam futura principia reliquorum corporum inde componendorum, fabrefecit Deus ex nihilo solo uerbo.

Errat Plato in utroq;, quòd & coæternam fingit materiam primæ causæ, & simul ἐνεργείᾳ fuisse aliquid, non obscurè innuit. Etsi enim ita eam describit, ut uocet ἀόρατον εἶδός τι καὶ ἄμορφον πανδεχὲς, ἕδραν παρέχον ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν, & tale quidem, quod μετ᾽ ἀναισθησίας ἁπτὸν sit, λογισμῷ τινὶ νόθῳ μόγις πιστόν: tamen facit eam φύσιν τὰ πάντα δεχομένην σώματα, & ἄμορφον τῶν ἐκείνων ἰδεῶν, ὅσας μέλλει δέχεσθαι πόθεν.

Ideoq; his tantum spoliat & nudat eam formis, quæ inductæ producant constituantq; distinctas rerum species, & detractæ easdem destruant rursus: non autem abolet illam, quæ est aliquid & consistit

consistit materia. Priore in sacræ scripturæ ueritatem, redarguentem æternitatem & Mundi & materiæ: Altero in Physica impingit principia.

Si enim fuit materia aliquid ἐνεργείᾳ, non caruit sua forma qua constitit, quaq; sese sustinuit & conseruauit: Aut fuit secundum sese forma, uel si materia simul forma esse nequit ut nequit, fuit aliquid iam perfectum & absolutum ex materiæ & formarum diuersarum coalitu, sed confusum atq; indigestum, quale fingunt Poëtæ suum Chaos. Quorum si uerum illud est, nihil aliud præstitit materia in creatione rerum Architectatrici primæ causæ, quàm argilla figulo, marmor lignumue statuario.

Refutatio erroris Platonici.

Si uerum est alterum, prima causa nil effecit aliud, nisi quòd erutas & explicatas ex confuso agmine res antè formatas separauit, digeßit, suis singulas locis composuit, & coaptauit inuicem atq; compegit in hoc, quod cernitur, Mundi harmonicum systema. Nam simul & ἐνεργείᾳ esse aliquid & informe, absurdum prorsus est & à ratione dissonum, cum à sola forma res quælibet habeat τὸ εἶναι ἐνεργείᾳ. Vicißim si ἄμορφος & rudis atq; impolita, ornatu omni formarum caruit, non extitit ἐνεργείᾳ. Nam res quælibet tum demum emergit & exit in ἐνέργειαν ἀπὸ δυνάμεως, cum forma applicata & connexa materiæ absoluit hoc, quod una sola parte perfectæ substantiæ mutilum erat antea & imperfectum.

Si

Si extitit ergo materia ἐνεργείᾳ, aut unam quandam certamq́; tota geßit formam, & ipſi propriam, cæterarum uerò rerum omnium ideas δυνάμει continuit: aut uniuerſis fuit ſimul ceu conſignata formis expolitaq́; ἐνεργείᾳ. Si materia cum una forma, eaq́; ipſi propria, naturis πάντων τῶν γεγονότων ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν præbuit ſeſe ὡς μητέρα ὑποδοχήν, ut Plato inquit, tunc aut creatio, ſeu prima rerum conſtitutio, nihil fuit aliud, quàm diuerſorum corporum coagmentatio, uel ſaltem duarum formarum οὐσιωδῶν in uno ſubiecto compages quædam: Aut ſi quis uitaturus abſurda, quæ inde ſequuntur, hoc non admiſerit, concedet tamen creationem non generationem, ſed ἀλλοίωσιν fuiſſe, qua non mutata fuit ſubſtantia materiæ, ſed ſolus exterior, qui in oculos incurrit, deceßit ornatus, in alium conuerſus, ut cum ex rudi marmore ſculpit Mercurium ſtatuarius, aut Iouem, aut capram Amaltheam: concedet uerò & hoc, ut unam materiam, ita unam communem formam eſſe rerum omnium, nec interioribus formis, ſed externa effigie tantum, res inter ſe diſcrepare uniuerſas. Aut ſi quis euidentia ueritatis, quæ hoc abſurdum redarguit, coactus, idipſum etiam reiecerit, & contenderit in creatione materiam prorſus abieciſſe primam ac propriam formam, ut pateret nouis & differentibus: quæ fuit igitur illa prima forma & materiæ propria, quoue abijt & euanuit de ſuo ſubiecto depulſa, & cur eſſe deſijt?

ut

ut maximè cum Platone constituamus in prima causa, scilicet æterna mente, ὢς παραδειγμάτων εἴδη, & uelut alueum formarum contrariarum huic primæ formæ, à quibus generationum sit causa & origo, ne inficiemur quòd constet ortus rerum contrarijs.

Si itaq; cœperunt esse res inde, quòd prima causa excussa de materia illa ipsius propria forma, quæ insuit ἐνεργείᾳ, aut iam denudatæ induxit simul totam congeriem formarum omnium, sed distinctarum, aut discerptas partes singulas peculiaribus uestiuit formis: remansit tamen illa prima forma in suo subiecto δυνάμει, quæ ubi circulo generationum & corruptionum peracto sese rursus exeruerit, elidet inde has rerum diuersas formas: Vnde in primam redibit faciem, eamq; unam & simplicem, tota hæc rerum uniuersitas.

Id uerò præterquam quòd aduersatur sacræ doctrinæ testimonijs, per sese etiam absurdum est & falsum, & Physicis principijs minimè consonum.

Si uerò uniuersis simul illa fuit expressa formis ἐνεργείᾳ, & non una propria, extiterunt res antequam fingi formariq; de materia cœperunt, & sublatis initijs atq; exordijs rerum inuehitur æternitas.

Iure ergo reprehendit Aristoteles Platonis sententiam, etsi hanc Plato amplexus præ cæteris fuisse uidetur, ne discederet à doctrina maiorum de Mundi ortu, quorum censet assentiendum esse

& ac-

& acquiescendum hac de re testimonijs, ut qui exordijs rerum propiores, certiora & exploratiora de suæ originis principijs cognouerint.

Refutatio erroris Aristotelici de æternitate Mundi.

Rursus procul errat Aristoteles, dum æternitatem tribuit & materiæ & Mundo, huic quidem contra Platonem, utriq; contra sacræ doctrinæ euidentia & illustria testimonia.

Etsi enim Platonica rectè reijcit de materia existente ἐνεργείᾳ, non rectè tamen & suam δυνάμει οὖσαν ὕλην, de qua extruit res uniuersas, & ortum rerum inde ducit ab æterno, eo quòd rationi consentaneum non sit, materiam δυνάμει existentem, suo sese nixu & uiribus suis, absq; formarum præsidio & ui gubernatrice, ab æterno sustentasse: uel si fota fuit atq; conseruata à prima causa, congruum tamen nõ sit, illam huius ἐνέργειαν ab æterno quieuisse sine motu omni ac mutatione, & abditas in ipsa, ac latentes formas rerum omniũ, ab æterno preßisse atq; cohibuisse: uel adeo ipsam primam causam, quam præstantißimam ac perfectißimam esse necesse sit, ab omni sese effectione continuisse.

Falsum est utrumq;. Nam neq; materia δυνάμει extitit ab æterno, sed ex nihilo creata est atq; effecta cum rebus ipsis. Ipse dixit & facta sunt, inquit Psalmus. Et in Genesi dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, ex nullo prægrediente uel præexistente principio. Neq; Deus est agens brutum & naturale, sed omnipotens, sapientißimum, liberrimum, qui cum uult, agit, &

rursus

rursus suspendit aut inhibet ac continet actionem, cum uult.

Falsum est itaq; & tertium de Mundi æternitate, quam inde Aristoteles detexit. Estq; rerum creatarum omnium causa προκαταρκτική *libera æternus Pater:* δημιουργική *æternus Filius* ΛΟΓΟΣ ὁ εἰκών *Patris:* τελειωτική *Spiritus sanctus, ut hæc in Ecclesia declarantur.*

Cum ergo dicitur Deum condidisse omnia ἐκ τῶν μὴ ὄντων, *sicut & Paulus ad Romanos inquit,* καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, *non intelligantur ex Aristotelicis disputationibus* τὰ οὐκ ὄντα κατὰ συμβεβηκός. *Distinguit Aristoteles inter* οὐκ ὂν καθ' αὑτό *& inter* οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκός, *& alibi inter* ὂν ἐνεργείᾳ *&* ὂν δυνάμει.

Distinctio Aristotelica inter Non existens per se & Non existens per accidens.

Ἐκ τοῦ οὐκ ὄντος καθ' αὑτὸ & ἐκ τοῦ ὄντος ἐνεργείᾳ, *nihil inquit gigni aut fieri posse, quòd illud prorsus nihil sit: Oportere autem in generatione omni, & substantiæ alicuius constitutione, subiici aliquid, quod illud non sit quod gignitur, sed mutationes sustineat omnes, & cum susceptis formis coalescat in illud, quod fit & gignitur: hoc uerò genitum & absolutum sit antè.*

Sed ἐκ τοῦ οὐκ ὄντος κατὰ συμβεβηκὸς *seu* ἐκ τοῦ ὄντος δυνάμει, *qualem fingit esse materiam primam, uult posse fieri aliquid: ut hoc posito discrimine astruat & tueatur ueritatem principij Physici, Ex nihilo nihil fieri.*

Quomodo intelligendum sit hoc: Deus omnia condidit ex nihilo.

Non itaq; intelligatur τὸ οὐκ ὂν de eo, quod est οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκός: sed simpliciter intelligatur de eo, quod prorsus nihil est, uel per se, uel per accidens.

De materia creata assentior rectè dici, quòd sit οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκός, καὶ ἐγγὺς ἢ πῶς οὐσία, ut loquitur Aristoteles, seu ὂν δυνάμει, & commune fundamentum, ac ceu basis prima & perpetua, rerum nascentium atq; occidentium, quæ & genitis rebus atq; absolutis includitur ὡς ἐνυπάρχον τι, & destructis his uicißim, non simul extinguitur ad nihilum redacta, sed quasi suo consistens nutu fultuq;, dimißis formis, quas corruptio demolitur atq; excludit, motu momentaneo protinus asciscit alias, quas generatio inducit.

Inde uerò quomodo æternitas materiæ deducetur?

Nihil negatiuum & nihil priuatiuum.

Vulgo τὸ οὐκ ὂν καθ᾽ αὑτό uocant nihil negatiuum: τὸ οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκός, nihil priuatiuum, quòd significet defectum formæ in materia, quæ si absit, materia perfecta completaq; substantia non sit, sed cum forma coniuncta primùm constituat & absoluat substantiam. Principium uerò Physicum, quo dicitur, Omnia quæ sunt & fiunt, ex aliquo ortum habere suum, & ex nihilo non fieri aliquid, locum habet in natura creata, quæ ad eum est constituta modum, ut quæ iam nascuntur & fiunt, non ex nihilo prodeant, sed ex materia aliqua conficiantur. Sed redeo ad principia.

Expressus

Expressus est hic creationis ordo, & hæc corporum primorum formatio discretioq́;, in Genesi.

Cum enim absoluta terræ cœliq́; fabrica, dicitur Deus accendisse lucem in ætherea perspicui tractus parte, quod firmamentum est, & discreuisse inter noctem & tenebras, significatur hoc discrimen inter ætheræ regionis naturam lucidam, in quam initio lux diffusa fuit atq; expansa certo modo, & inter elementarem luce carentem, cuius una pars opaca tota, altera cœlesti luci tota remansit peruia.

Ordo creationis & formatio ac discretio in Genesi.

Rursus cum dicitur in Genesi, fiat firmamentum, alterum exprimitur inter æthereum regionem & elementarem discrimen, quo indicatur, non tantum τὸ πεπηγνύμενον τῆς φύσεως καὶ συστάσεως *cœli, id est, fluidæ mollisq́; essentiæ concretio fixioq́;, ut ita dicam, in consistentem soliditatem, sed &* τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀμετάβλητον, *quòd cœlum non debuit subiectum esse ijs motibus & affectionibus, quas perpetua uicißitudine permutatim subeunt ac sustinent elementaria, quæ & intereunt & renascuntur, & in alias uertuntur species, & habitudines mutant suas atq; affectiones, accretionibus, diminutionibus, alterationibus, leui occasione facilimè, uel ordine naturæ, uel præter ordinem naturæ alijs de causis.*

Quare rectè & concinnè inter principia rerum elementarium Aristoteles collocat στέρησιν *seu priuationem. Coniunxit hanc enim materiæ elementari Deus, ut esset causa mutationum, quibus*

Priuatio Aristotelica inter principia corporum elementarium rectè collocatur.

 ordinatis,

ordinatis, regularibus & constitutis, non incertis, aut uagis, aut fortuitis ac temerarijs, obnoxia esse uoluit elementaria, sicut in cœlestibus connexionem formæ cum materia ἀχώριστον καὶ ἀδιάσπαστον esse uoluit, & ab illis mutationibus immunem, quibus hic coalitus dissoluitur ac diuellitur.

Priuatio Aristotelica principium vnum per accidens.

Etsi autem priuatio nec specie differt à materia, nec principium per se est, sed est in materia nuda & rudi, id est, exuta atq; expoliata formis omnibus, præter defectum & absentiam formarum, appetitus quidam earundem, & inclinatio propensioq́; atq; impetus ad has asciscendas & adipiscendas, & ἐπιτηδειότης seu aptitudo ad adeptas & acquisitas formas suscipiendas ac complectendas, (δυνάμει enim omnium formarum capax est materia) nec manet priuatio in corpore composito nisi δυνάμει, sicut ab Aristotele hæc eruditè disputantur: tamen est principium per accidens, & causa mutationum, quæ materiæ accidunt, non ποιητική sed ϛερητική, propter quam materia ueteres formas dimittit & abijcit, nouas appetit, assumit & induit.

Cum itaq; & in firmamento lux accensa, & huius natura ab elementari materia distincta, & terra eruta esset atq; explicata ex aquis intra destinatos alueos collectis, artificio & consilio admirando sapientissimi opificis, secuta mox est & in elementari orbe distinctio reliquarum qualitatum præter opacum & perspicuum, quarum contraria

in se-

in ſeſe mutuo actione cientur atq; efficiuntur mutationes: commixtione uerò ac commoderatione mixtorum corporum conſtituuntur κράσεις καὶ δυνάμεις, *& conſeruantur.*

Qui enim de cœleſti luce refulſit ſplendor, radiorum proiectu terræ colluſtratæ ac fotæ, cæteriſq; contiguis elementis, calorem impreſſit uiuificum, quo caruerant illa ante lucis communicationem, ſolis ſiccis humidiſq; & frigidis qualitatibus contenta.

Incaluit etiam & uelut efferbuit ex rapidiſſimo motu & circumactu orbium cœleſtum, quos ante ſtellarum corpora cum ipſo firmamento abſolutos fuiſſe, & ad motum continuum perpetuumq; incitatos, ex mentione diſtinctorum ſpaciorũ diei ac noctis primi diei creationis conijcio: Ex eo *ergo motu efferbuit ſuprema pars aëris elementaris, quæ tenuitate ac perſpicuitate reliquum aërem, terræ & aquis propiorem, longè uincit.*

Extitit ergo inde & eorum corporum, quæ quadripartita diſtinctione elementa uocantur à Philoſophis, ignis, aëris, aquæ & terræ: & primarum qualitatum, ut nominantur, calidi, frigidi, humidi & ſicci, diſtinctio: Vt terra eſſet craſſa & opaca, arida, ſicca & frigida: Aqua purior & tenuior terra, perſpicua, frigida & humida: Aër rurſus tenuior & limpidior aqua, & propter tenuitatem ſubſtantiæ tum humidior, tum calidior, utpote qui calorem, à reflexis cœli radijs coactiſq; emanantem, promtius admittit & recipit: Tenuiſſi-

Proprietates 4. elementorum.

mus omnium ignis, ac magis perspicuus aëre, & calidißimus ὑπερβολῇ τινὶ τοῦ θερμοῦ καὶ διορζέσει *ex uicinitate orbium cœlestium.* Et *nisi accesßisset calor opifex, nec cum humore terra res naturales reliquas corporasset, nec corpus easdem animasset.*

Hoc modo præparatis atq; absolutis miranda uarietate primis & simplicibus elementis omnium corporum, tandem reliqua inde comparauit & finxit corpora: cœlum stellis exornauit conflatis ex lucida cœli materia, infinito numero & uarietate: Terram *plantis uestiuit, & compleuit animantibus, aquas piscibus, aërem uolatilibus:* Et *cum elementaribus cœlestia coniunxit tali sympathia atq; consensione, ut cœli lumine elementaria afficerentur, uiuificarentur, uegetarentur, incitarentur ad ordinatos ac uelut ad numeros compositos motus, & planè absoluerentur.*

Cœli definitio.

Est *autem cœlùm corpus orbiculare & sphæricum, à* Deo *omnipotente immensa sapientia, uerbo, ex* ἐνεργείᾳ *perspicuo, id* est, *materia summè perspicua ac tenui, & luce perfusa, quod præformarat ex nihilo, concretum densatumq; & politum exactè ac leuigatum, tornatiliq; rotunditate formatum, ac ceu dissectum in compagem solidiorem plurium ac distinctorum orbium uelut excauatorum, instar lucidißimarum ac firmißimarum membranarum & exacta politura nitentium, expertem qualitatum elementarium, & immunem à motibus illis & mutationibus, quibus obnoxia* est

natura

natura inferior: hoc fine, ut distincti orbes uariatis admirabili lege & ordine motibus, affixa ipsis stellarum corpora sine cessatione circumagant: quod corpus ut de omnipotentia fabrefactum est & absolutum tali perfectione, sic ubi periodus circumacta fuerit, de qua Conditori constitutum est, ad ipsius iussum colliquescet rursus instar fumi, ut inquit Esaias, *& renouabitur.*

Definitio corporum cœlestium.

Lucida cœli corpora sunt partes suorum orbium globosæ, perspicuæ & lucidæ, densiores orbibus, cum mole coactæ materiæ perspicuæ, tum copia complicatæ lucis, ideoq; uisui ut orbes ipsi non peruiæ: formatæ ex eadem cœli simplicißima & purißima materia & perfectißima politura nitente, contracta primùm ad certas orbium partes maiore copia & mole atq; concreta, non eadem ubiq; sed differente, & in solidiores orbes conglobata cum certo demenso lucis: hoc fine, ut collectam hoc modo & distributam certa proportione magno opificis consilio lucem primam spargant quoquo uersus, tali discrimine, ut Sol *fons sit primus ac præcipuus &* ὄχημα τοῦ πρωτογόνου φωτός, *& conceptæ lucis fulgore, cum elementarem orbem collustret ac compleat, tum* Lunam *& stellas reliquas, suæ quidem lucis certo demenso imbutas, sed rariore, magis illuminet* ἀνακλάσει *&* διακλάσει *aspersorum radiorum, & motu suo ac lumine diurna atq; annua dimetiatur & distinguat spacia:* Luna *uerò solaris luminis defectum*

Sol primus fons lucis.

Finis corporum cœlestium.

nocte compenſet, & menſtrua interualla definiat ac temperet: Cum utroq; lumine reliquæ ſtellæ, errantes & inerrantes, ſuis circumuectæ orbibus uariè afficiant orbem elementarem.

De hoc fine dicitur in Geneſi, condita lumina ut ſint in ſigna, in tempora, dies & annos, ut luceant in firmamento & illuminent terram: Et *de ſtellis dicitur, ut luceant ſuper terram, & præſint diei & nocti, & diuidant lucem & tenebras.*

Horum lucidorum corporum, Solem quidem & Lunam, φωστῆρας, φῶτα *& lumina:* Reliqua, *ſtellas* Deus *uocauit.*

In hoc domicilium, hoc modo fabrefactum & diſtributum, collocauit Deus *hominem conditum ad imaginem ſuam, & ad uitam non fragilem & caducam, ſed æternam, ex duabus diuerſis naturis miranda ſocietate copulatis, corpore figurato ex elementis, & in hoc indito atq; incluſo alia multo præſtantiore ac diuiniore natura ſpirituali, intelligente, libera, quam animam uocauit.*

Homo ex diuerſis naturis compoſitus.

Huius & uſibus accommodauit atq; attemperauit præcipuè, & ſubiecit dominio atq; imperio uniuerſas naturas reliquas. Propter *hunc enim fabrefecerat reliqua, ut ab eo coleretur ac celebraretur uera obedientia, & ut uiciſſim ſuam illi bonitatem impertiret, & curriculo decurſo ex hac uita transferret eum ad æternam ipſius conſuetudinem, in qua ſe coràm illi oſtenderet & communicaret.* De *his omnibus abſolutis dicitur in Geneſi,* Et *uidit* Deus *omnia, quæ fecerat, & erant ualde bona,*

Omnia propter hominem condita, ſolus homo propter Deum.

bona, id est, Deo placentia, absoluta, εὔτακτα, congruentia ad ordinem in mente diuina, consentientia inter se, & destinata ordinatis & necessarijs usibus.

Hæc bonitas rerum diminuta nunquam fuisset aut labefactata, si in sua perstitisset homo integritate. Sed cum is sua se uoluntate, liberè, Diaboli persuasu, uiolata obedientia debita, à Deo auertisset, iratus Deus maledixit naturæ, & incidit in denunciatas antè pœnas & calamitates genus humanum.

Maledictio diuina causa ἀταξίας & ἀδυναμιῶν in natura.

Hæc maledictio non destruxit quidem naturam totam, sed pulcherrimè constitutum turbauit ordinem, & dissoluit harmoniam, & fregit uires rerum atq; attriuit perfectionem. Hinc ἀναρμοσία extitit rerum creatarum; quam consecutæ sunt mox inter cætera illæ ἀντιπάθειαι & dissensiones superiorum & inferiorum corporum, & superiorum partim contrariæ prioribus, partim languidæ & imperfectæ, in deprauatam hominis naturam actiones atq; effectiones. Hinc quicquid est in orbe terrarum ἄτακτον, ἀκατάστατον & confusum, ruensq; sine ordine & modo: quicquid mutilum, uitiosum, enorme, prauum, & languidum, emersit. Hac materiæ elementari inflicta labes est, quam consecuta ἀδυναμία ciet impetus & parit motus uagos, labantes, instabiles.

Philosophorum errores vnde nati.

Huius causas cum non intelligerent Philosophi, aliqui ex illis, omnia nasci & interire, & ferri

ac ruere casu & temerè sine aliqua prouidentia, ut Epicurei: Alij necessaria quadam & immutabili lege euenire talia, occulta aliqua causa singula necessariò sic dispensante, contenderunt, ut Stoici: Alij saniores causam omnis ἀταξίας in talem materiæ elementaris conditionem retulerunt ac proprietatem, quam habuerit ab æterno, cum unde uel ipsa cœperit, uel hanc contraxerit labem, ostendere non possent, & nihil tale cœlo accidere animaduerterent, ut Platonici & Peripatetici. Et discerni necesse est inter naturã creatam, & hanc ἀταξίας labem, quæ pòst accesit, cuius à nobis causa orta est, quæq; crescit indies, aucta cum senescentis naturæ inualescente imbecillitate, tum hominum malicia & Diaboli impulsu.

Ordo naturæ turbatus quidem est sed non est penitus euersus.

Etsi turbatus est igitur pulcherrimus & sapientißimè constitutus ac distributus ordo rerum, non euersus tamen est penitus.

Fiunt multa ἀτάκτως & confusè: Videntur & casu ac fortuito aliqua accidere: Sed non omnia. Voluit reliquum esse aliquid de primo & perfecto ordine Deus, quod conseruat, & prouidet ac præstat, ne maior fiat labes ac deformior. Multa corrigit & emendat, mutat multa, & plura longè quam quisquam nostrum animaduertat.

Itaq; & nunc etiam totum hoc Mundi systema ad globi figuram conformatum, non una & simplici, sed duabus diuersißimarum naturarum partibus constat, quarum quæ conuexæ & extimæ superficiei propinqua, ambitu laxiore alteri circumducta

cumducta, stellas earumq́; complectitur orbes ordine distributos pulcherrimo, ea expers est omnis mixtionis & peregrinarum aut inter se pugnantiũ qualitatum, nec ullis obnoxia mutationibus aut affectionibus, sed uni perpetuæq; alligata sorti, in qua ex purißima & tenuißima luce, octo distincti orbes exactißima rotũditate uelut tornati, ex eadem sed copiosiore & compactiore luce conflata, sibiq́; infixa stellarum corpora, perpetuis motibus circumuehunt.

Cœlum mixtionis & pugnantium qualitatum expers.

Eorum motuum unus simplex, rapidißimus, & octo orbibus communis, eosdem diei noctisq́; spatio omnes quotidie circumagens, stellas producit in conspectum, & rursus occultat ex conspectu sub occasum demersas.

Duplex motus cœli.

Alter uarius & singulis orbibus perculiaris est ac proprius, quo tum ad Septentrionem scandunt, & per ardua enisi, ab ea meta flecti incipiunt ac digredi ad Austrum: tum incitantur aliàs atq; accelerant, aliàs uelut impediti lentius prouehuntur, aliàs in consequentia feruntur, nonnunquam retorquentur, quandoq; ad aliquod tempus uelut insistunt, attolluntur aliàs in sublime, & rursus ex alto paulatim per præceps aguntur deorsum.

Volutatæ his circa terram motibus stellæ concurrunt, & rursus disiunguntur, prætereuntibus illis, quarum orbes ut arctiore includuntur ambitu, & breuius decurrunt curriculum, sic conuertuntur uelocius, in eoq́; circumactu secundum interuallorum proportiones diuersimodè inter se

copulantur

copulantur radijs suis ac configurantur, & lumine ac motu in subiectis elementis cient, miscent, ac temperant primas qualitates: congressu uerò ac configurationibus diuersis uariant easdem exacuendo & hebetando, ut infrà dicemus.

Elementa mixta constituunt corpora non confusa συγχύσει, aut coagmentata uel coaceruata συνθέσει, sed uera & analogica μίξει complicata inter sese atq; coacta ὅλα δι' ὅλων. Nam & mutua suarum qualitatum pugna contentioneq;, & cœli stellarumq; uiribus uelut retusa, fracta ac subacta, mollescunt, depositaq; uehementia qualitatum se mutuò complectuntur, ac uelut coacta & glutine aliquo coagmentata coalescunt, tum calore symmetro, qui cœlesti ἀνάλογος est, tum stellis ipsis hanc copulationem τῶν οὐσιωδῶν partium in elementis gubernantibus & consummantibus.

Corpora ex elementis inter se mixtis quomodo fiant.

His sic iunctis ac glutinatis inter se partibus, quæ sua subsistunt sponte, mox simul etiam, quæ ijs inhærent qualitates, ut præcedentibus sunt hebetatæ & exæquatæ motibus, sic temperantur ac sociantur symmetria mixto conueniente, materiæq; colligantur & cohærescunt.

Ex utriusq; tandem symmetrica nimirum qualitatum inter se commoderatione, directa ad certam formam, coalituq; cum materia, exit ceu harmonia οὐσιώδης forma specifica, quæ tanquam οὐσιώδης σύνδεσμος, diuinus, abditus sensibus, νοητός, tum nectit, glutinat, ac continet temperatas

inter

inter ſeſe & coaptatas materiæ qualitates, tum ceu ultimo ornatu accommodato, expolit, conformat & abſoluit mixtum: quam ſi perſpiceremus, exactè naturas ipſas, actionum & uirium mirandarum fontes, penè ſtupendas conſenſiones & diſſenſiones inter ſe rerum, intelligeremus.

Sed latet hæc abſcondita à conſpectu ingeniorum noſtrorum, & obducta atq; inuoluta qualitatum multiplicium uarietate. Eueſtigio enim, cum forma certa qualitatum & congruens temperies uelut agglutinatur mixto, immediatè comitatur, imo ferè præcedit, ſed cum ipſa forma completur ac perficitur, κρᾶσις *primarum qualitatum, aut quæ abſolutè exquiſiteq;* εὔκρατος *eſt* κατ᾽ ἀναλογίαν ἀριθμητικήν, *ut nulla uincat & dominetur qualitas, aut reſpectu mixti, proportione Geometrica.*

Harum commoderationi cæteræ reſpondent, quarum quædam propiores materiæ, quòd origo earum ἐκ τῶν παθητικῶν ἀρχῶν τῶν σωμάτων, τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ, *ab Ariſtotele* σωματικὰ παθήματα *&* παθητικαὶ ποιότητες *nominantur: Quædam formæ congruunt & ſeruiunt, quarum miniſterio efficax eſt illa, ſuaſq; promit & exercet uires.*

Latet uerò & materia ipſa accidentibus obruta, nec niſi ratione & intellectu, cogitata nimirum elementorum inter ſe transmutatione, quam in ſubiecto aliquo fieri neceſſe eſt, & conſideratis

artificum

artificum exemplis, quæ naturam imitantur, percipitur. Quare & Aristoteli tantum est κατ᾽ ἀναλογίαν ἐπιστητή, *&* Platoni *νόθῳ λογισμῷ comprehenditur.*

At τῶν σωματικῶν παθημάτων, *alia* ἐντελεχείᾳ *existunt, quæ uelut habitus sunt corporũ, ex uaria humidi ac sicci commixtione à calore producta, ut rarum densum, graue leue, asperum lene, durum molle, crassum tenue, uiscidum friabile: Alia tantum* κατὰ δύναμιν ἢ ἀδυναμίαν, *quorum ratione aliæ species aliter afficiuntur ab alijs causis. Huius generis illæ sunt qualitates, quarum ratione mixta magis minusue ad patiendum apta comperiuntur, ut* πηκτὸν ἄπηκτον, *quod sistitur aut concrescit facile, aut non coit,* τηκτὸν ἄτηκτον, *liquabile non liquabile,* καμπτὸν ἄκαμπτον, *flexibile inflexibile, & cæteræ.*

Formæ adsunt Primæ qualitates, ipsi attemperatæ, & Secundæ ex mixtione primarum propagatæ multiplici discrimine. Aliæ enim propius accedunt ad primarum qualitatum uim: aliæ etsi minus harum naturam referunt, tali tamen sunt ui præditæ, quam ex primis ortam euidenti ratiocinatione colligi potest. Tertiæ quoq; & occultæ, quæ formarum substantiæ similiores & propiores, & immediatè annexæ, eo minus cognosci explorariq; sensu possunt, quo à primis absunt qualitatibus longius.

De

De harum origine alij aliter disputant: quidam à stellis proficisci, quidam ex qualitatum primarum tali temperie unà cum formis ipsis produci innasciq; mixto uolunt.

A formis & qualitatibus Primis, Secundis, uel occultis, συμπάθειαι sunt & ἀντιπάθειαι rerum. Maior est occultarũ uis, ut quæ propius formis adsunt & exactius cõgruunt. Per has enim admirando modo in res diuersißimis disiunctas à se interuallis uires actionesq; suas diffundunt atq; extendunt.

Sympathiæ & Antipathiæ ex qualitatibus oriuntur.

Sed uelle inquirere quæ sit harum natura, qua ui cieantur, quomodo uim suam peragant, est rem tentare impoßibilem. Sic Deus condidit naturas, & certis eas distinxit formis, quibus uires indidit certarum actionum effectrices. Atq; ut formas ignoramus, ita uix unquam, quæ ab his fluunt ac dependent, occultarum qualitatum naturas peruestigabimus & assequemur.

Cognitio Sympathiarum & Antipathiarum imperuestigabilis.

Porro & mixtorum non unum est genus. Alia neq; ab omnium constituuntur elementorum coitu & commixtione, neq; eorum, quæ accedunt, immutatione connexioneq; exacta & durabili: sed ut uelut ex elementis duobus, terra & aqua, resolutis atq; extenuatis in halitus, ui cœlesti producta sunt leui conuersione, sic in eadem paulùlum uicißim immutata reuertuntur. Huius generis Meteora sunt.

Mixtorum plura genera.

Alia ex terreis & aqueis partibus colore uel frigore concretis duratisue existunt, ut foßilia corpora.

Alia

Alia ex omnibus mirificè temperatis in unam massam speciei σύμμετρον, ut plantæ, animantia, homines, quorum ex elementis constitutio conflatioq́; etsi non apparet: formantur enim ex seminibus tum ea ui formatrice, quæ seminibus inest, & locis accommodatis, tum cœli uirtute: tamen seminum ex elementis origo est.

Hæc quamdiu tenorem eundem aut modum seruant, notoq́; nobis & consueto progrediuntur ordine, consueta suiq́; similia pariunt ac producunt. Cum (ut ita loquar) titubant aut exorbitant, aut diuina, ut quæ uniuersa regit, administrat, informat, efficit, aliaúe ualentiore causa, ad nouas inusitatasq́; effectiones cõmouentur, insueta nouaq́; nasci consueuerunt, quæq́; admirationem & quasi fœditatem habent, eoq́; ipso, quòd instare casum rerũ quempiam, pro illius nouitatis natura, in quamcunq; partem arguunt, mentes nostras in singularem expectationem conijciunt, aut metu perturbationibusq́; replent.

Diuinationes Physiologicæ & Teratoscopicæ, vnde natæ sint.

Ex utrorumq; consideratione diuersa nata diuinationum genera. Consuetarum effectionum contemplatio, φυσιολογικόν: inusitatarum & nouarum, τερατοσκοπικὸν peperit.

φυσιολογικὸν ordinem connexionemq́; causarum Physicarum, remotarum & propinquarum, naturas, uires, effectiones, consensionesq́; earundem inter se, aut repugnantias & dißidia ac contentiones, inq́; utrisq; corporibus simplicibus & mixtis

qualitates

qualitates utrasq;, & harum inter sese congruentiam uel discrepantiam, cæteraq; accidentia scrutatur & pensitat, indeq; & ipsas rerum naturas æstimat, & de secuturis coniectat effectionibus.

Cognitiones humanæ.

Nec ferè cognitiones nostræ, quantumuis certo explorateq; comprehensæ, quicquam sunt aliud, quàm quædam ex effectionibus notisq; in sensus incurrentibus, de interioribus atq; abstrusis uiribus rerum, diuinationes & coniectationes: & uicißim ex animaduersis signorum effectuumq; ductu atq; indicio, compertisq; certò uiribus, ratiocinationes de secuturis effectibus, cum uelut de præuisis à longè censuram agimus.

Physiologias differentiæ.

Differentias tot ferè habet, quot obiectorum discrimina rerum natura continet. Stellas Astrologia, Meteora μετεωρολογικὸν ἢ μετεωροσκοπικὸν, Plantas φυτοσκοπικόν, Animantia ζωοσκοπικόν, Homines φυσιογνωμοσύνη appellata, μετωποσκοπικὸν, χειροσκοπικὸν ἢ χειρομαντεία, & quæ expositæ sunt ὀνειροπολία καὶ σημειωτική, sed suo modo, & suas notas singulæ, exquirunt ac contemplantur.

Ad μαντικὴν eatenus pertinent, quatenus ex signis interiori rerum naturæ consentientibus, uiribusue obseruatis ac notatis, de perpetuo plurimarum effectionum consensu, impendens aliquod aut consecuturum prædiuinant, quod uel indicijs certis res ipsæ præmonstrant, uel sua ui conficiunt atq; exequuntur.

Definitio Meteororum.

Meteora usitatè uocantur corpora imperfectè mixta, nata præcipuè in sublimi, ex uaporibus uel exhalationibus, eductis eleuatisq; astrorum ui & calore, de siccioribus terræ locis, aut humidis & irriguis, sed extenuatis, caloreq; aut frigore in igneã aëream, uel aqueam substantiam, commutatis.

Terra vaporum & halituum penu.

Terra cum aspersis atq; infusis aquis in unum conglobata corpus, mediam tenet Mundi sedem atq; infimam, in quam feruntur cuncta. Nam & cœlestium corporum radij in eam rectißimo procidunt lapsu, & quicquid diutius aër sustinere nequit, suopte impulsu relabens uel procumbit in terræ conuexum, uel ipsi se insinuat. Vaporum ipsa est halituumq; uelut penu ac nutricula. Solis enim cæterorumq; fota, sucta, & mulsa radijs, quos ex aëre demissos excepit ac combibit humores, quosue aut sibi insitos, aut infusos extrinsecus celat, extenuatos in halitus aßidua uicißitudine remittit.

Aer receptaculum vaporum.

Eorum uerò omnium, quæ è terra aquisq; euaporant, halant, aspirant, sursumq; perferuntur, receptaculum est aër, qui terram & aquas ambitu suo complectitur. Tractus eius altiores feruent, in quem aridiores calidioresq; perferuntur halitus: frigent humiliores, ubi craßiores resistunt & humiliores. Vtrosq; immutatos calore aut frigore, aut à Sole stellisue discussos moxq; dissolutos, terra rursus accipit, alterna uicißitudine ad hunc modum ultro citroq;, nunc exorbens illos, nunc contrà expirans atq; euomens: Constabitq; hæc

regerendi

regerendi admittendiq́; alternatio tamdiu, quamdiu cœli circumactu ſtellarum circa terram uolutabuntur corpora. Ex hac terrarum diſparili aſpiratione Meteororum origo, quorum ob materiam, locum, & efficientem cauſam, formæ ſunt diuerſæ.

Meteororum origo.

Nam aut ſimplices ſunt aut compoſitæ. Simplices aut ignitæ, aut aëreæ, aut aqueæ. Compoſitæ his mixtis conſtant. Diſcrepant & materia, materiæq́; copia uel paucitate, ſitu, qualitatibus, calore, ſiccitate, humiditate, craßitie, tenuitate, lentore, friabilitate, raritate, denſitate, & compactione, pinguedine, ariditate, leuitate, grauitate, alijsq́; huiusmodi.

Differentiæ Meteororum.

Quædam ex his incenduntur & ardent: Quædam non ardent, ſed tantum lumine perfundi & lucere, aut colore aliquo tingi uidentur.

Differt ignis Elementum à flamma, quæ eſt uel πνεύματος ξηροῦ ζέσις, *uel* καπνὸς ἐκκαιόμενος, *ut Ariſtoteles inquit, etſi uerum is & proximum flammæ ſubiectum non definiuit.*

Omne enim quod è mixto calore attenuatum & reſolutum exhalat, uel ἀτμὶς *eſt uel* ἀναθυμίασις, *id eſt, halitus uel expiratio.* ἀτμίδα *edunt aquea, uel in quibus aquea humiditas uincit & redundat:* ἀναθυμίασιν *terrea.*

Exhalationum genera.

Rurſus ἀναθυμίασις *omnis aut eſt* πνεῦμα *aut* καπνὸς *aut* λιγνὺς *aut* κνίσσα, *id eſt ſpiritus, fumus, fuligo uel nidor. In ſpiritu ſiccitas*

Species Anathymiaſeos.

excedit modico aqueo humido imbuta. In fumo ſiccum terreum craßius eſt, copioſiore aqueo humido dilutum. In fuligine ſiccitatem copioſiorem rarius humidum, idq́; aëreum, pingue & lentum: In nidore rariorem ſiccitatem, humidum aëreum uberius & cum ſicco exactius mixtum, complectitur.

Ex his diuerſis exhalationum generibus ἀτμὶς *&* πνεῦμα *atq;* καπνός, *ſi aut ſiccitas inſit ipſis nimia, aut exuberet aquea humiditas,* φλογιςὰ *non ſunt. Sed uerum flammæ ſubiectum & proximum, (quod quidem ſemper eſt mixtum) eſt* ἀναθυμίασις *uel* λιγνυώδης *uel* κνισώδης, *quarum exhalationum utraq; cum ſicco terreo humiditatem pinguem aëream, ſed diuerſam & diuerſimodè commixtam, habet.*

Flammæ ſubiectum.

Incenditur autem & ardet talis exhalatio, cum calor feruidus diuellit & ſeparat in ea partes εὐτροχοειδεῖς, *& perſpicuas aëreas, ex opacis terreis aliquantulum euolutas atq; explicatas, colligit, quæ quidem & ſua natura poſt ſeparationem ſeſe diffundunt ad ambitum extimum, terreis in imo reſidentibus.*

Lucet autem ardens flamma, non ex ſola perſpicui ab opaco ſeparatione collectioneq́;: ſed ineſt omni mixto δυνάμει *aliquid lucidi ſplendoris cœlo cognati, quem lumen cœleſte ſubactæ à ſeſe ac temperatæ materiæ elementari imprimit & ceu innectit: hic ſplendor per explicatas & ſolutas perſpicuas partes refulget.*

Materia

Materia ex qua fiunt, ſunt ἀναθυμιάσεις. Genera earum duo diſtincta: Humida uocata ἀτμίδες, halitus: Sicca ἀνώνυμα, ſed à genere ἀναθυμιάσεις ſæpè uocantur.

Materia τῶν μετεώρων.

Ariſtoteles his generis nomen ſæpe tribuit, ut cum utraſq; diſtinguit, inquiens, ἡ ἀτμὶς ὕδατος διάκρισίς ἐστι, ἀναθυμίασις θερμαινομένης τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Item, τῆς ἀτμίδος φύσεις ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ἀναθυμιάσεως δὲ θερμὸν καὶ ξηρὸν, καὶ ἔστιν ἀτμὶς μὲν δυνάμει οἷον ὕδωρ, ἀναθυμίασις δὲ δυνάμει οἷον πῦρ.

Vtrumq; diſcrimen καθ' ὑπεροχὴν accipiendum: neq; enim ſiccum ab humido, nec humidum à ſicco abeſt.

Rurſus ἀναθυμιάσεις aut pinguedinem iunctam habent, lentoremue uiſcidum, flammis concipiendis alendiſq; idoneum & accõmodatum, qualis ſulphuri ineſt, & quæ κνισσώδεις ſunt aut λιγνυώδεις: aut his carent, ut quæ καπνώδεις tantum aut πνευματώδεις ſunt.

Τῶν ἀτμίδων multiplex ſecundum qualitates differentia. Exhalationes uiſcidæ incenſæ in ignita uertuntur Meteora: ſiccæ non accenſæ, ſed agitatæ, aërea cient. Halitibus ſeu uaporibus frigore aut addenſatis, aut concretis, aut conglaciatis, aquea proueniunt. Vtriq;, ſed ſeorſum quilibet, uelut tincti & colorati ἀνακλάσει radiorum fulgoriſue emiſſi à ſtellis, aut cum lapſu ardentium ex-

 halationum

halationum uelut fißi ac diuulſi in hiatus dehiſcunt & uoragines, uel ipſi flagrantes tractus ceu diſpeſcunt, nigri cœruleiue coloris ſeſe ignibus ingerentis ſpecie, τῶν φασμάτων uarias exprimunt formas. Iuncti utriq; compoſita procreant Meteora.

Ignita Meteora duplicia.

Ignita aut ὑπεκκαύματα ſunt aut φάσματα. ὑπεκκαύματα ex inflammatis & ardentibus fiunt exhalationibus in ſublimiore aut calidiore aëris ceu promtuario. Modus inflammationis duplex ab Ariſtotele traditur, cum inquit, ὅτε ὑπὸ τῆς κινήσεως ἡ ἀναθυμίασις ἐκκαιομένη γίγνεται αὐτὰ, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ διὰ τὴν ψύξιν συνισταμένου ἀέρος ἐκκρίνεται καὶ ἐκθλίβεται τὸν θερμόν.

Hypeccaumaton ſpecies.

Ex hoc numero ſunt, αἱ διαδρομαὶ τῶν ἀστέρων, ἢ διάττοντες, *traiectiones, ſeu tranſcurrentes & euolantes ſtellæ,* δᾶλοι *faces,* καιομένη φλὸξ ὥσπερ ἐν ἀρούραις καιομένης καλάμης, *ſtipulæ ardentes,* αἶγες *capræ,* δοκίδες *trabes,* σάλπιγγες *tubæ,* πίθοι *dolia, Cometæ, ignes quos antiquitas Caſtori conſecratos & Polluci, ſi ſolitarij illuceſcerent, inq; malis nauium inhæreſcerent, aut deciderent in ima carinæ, ut graues noxiosq; metu ac terrore: ſi gemini ferrentur, ut ſalutares proſperiq; curſus prænuncios, læticia excepit.*

Differentiæ Hypeccaumaton.

Differunt hæc cauſarum efficientium ui atq; efficacia. Longè ualidior enim potentiorq; uis

ſtellarum,

stellarum, & plurium quidem fortius in suas actiones incumbentium, siue coëant in cœlo, siue ex interuallis certis uires collatas iunctasq; intendant ac dirigant in rem eandem, materiam Cometarum præparat, euehit, coaceruat & intendit impellitq;, quàm cæterorum.

Differunt & materiæ copia, situq; eiusdem ac collocatione, prout uel congesta in aceruum conglobatur: uel fusa aut dilatatur aut extenditur in longum, tota aut aliqua parte sui: uel continua coagmentatione agglutinationeq; materiæ attractæ in corpus cohærescit continuum: aut in plures scinditur portiones: aut æquabili consistit coalescitq; craßitie: aut alibi densior compactiorq;, rarior alibi & ignibus plus peruia euadit: Qualitatibus deniq; suprà expositis, aut motu, pro ut uelut impulsu raptuq; siderum trahitur, uel uentis propellitur, uel agitatur aëris circumfluxu, uel sua incitata fertur leuitate.

Phasmatum species. *Ex* φασμάτων *genere* βόθυνοι *sunt foueæ,* χάσματα *hiatus,* χρώματα *colores, qui aut informes sunt, aut certis conformati figuris, & in exhalationibus ac circa stellarum conspiciuntur corpora multiplici differentia.*

Colorum origo & discrimina in aere. *Origo colorum ex permixtione luminis stellarum cum subiectis oppositisúe exhalationibus, aut uaporibus quandoq;, & nubibus, aut concretis in nubium* σύστασιν *aut roridis, iamq; in aqueam eliquescentibus substantiam, &* διακλάσει *eiusdem ac refractione in eo corpore, cui miscentur.*

Refractio aut tantum colorat τὸ διαφανὲς *corpus: aut figuram in eo uel ipsius lucidi corporis effingit, à quo sparsi sunt radij, uel exporrectarum uirgarum arcusue, aut integri circuli, prout secundum æquales angulos radij fracti ad idem centrum oculi reflectuntur ac concurrunt. Fit enim in omnibus coloribus certa aliqua specie figuratis, quæ uel sub lucidis stellarum corporibus, uel ad latera, uel è regione consistunt,* διάκλασις *geminata: Prior, qua radij fracti declinãt à* καθέτῳ *seu perpendiculo, tingit nubem uaporemue: Altera qua ijdem ad perpendiculum retorquentur, formam coloratæ configuratæq; nubis oculo exhibet.*

Colores informes in aere.

Exhalationibus fumisúe, qualibus aërem αὐχμηρὸν *refertum experimur in magnis Solis ardoribus & intenso æstu: illis, inquam, imbutis collustratisue aut perspersis fulgore suprà enitescentium stellarum, informes ferè colores emergunt: ijsq; & pro materiæ diuersitate ac uarietate, & luminis inficientis penetratione confusioneq; cum materia diuersi, rufi, atri, liuidi, candicantes, pallidi, luridi, uirides, atq; ex his mixti & temperati uariè:* ὅλως γὰρ ἐν τῷ μέλανι τὸ λευκὸν πολλὰς ποιεῖ ποικιλίας, οἷον ἡ φλὸξ ἐν τῷ καπνῷ. *Veruntamen ijdem, si uelut medium flagrantium exhalationum occupent obscurentq;, aut si in ipsos clara uelut ex alto flamma decidens, displodat caligantes fumos, discedentis ac flammas expuentis cœli, profundarumue fouearum speciem præbent.*

Apparent

Apparent autem colores eiuſmodi, uel ſub ipſis ſtellarum corporibus, cum his ipſa uidentur infecta earum corpora: uel in ſolis exhalationibus, uaporibus, nubibusue.

Figurati colores ferè in uaporibus fiunt, ſtellarum lumini aut ſuppoſitis, aut è regione obiectis, aut collocatis ad altera. Huius generis ſunt Irides, παρήλια, παρασέληνα, ῥάβδοι, ἅλως: Quorum explicatio aliò pertinet, noſtro ſufficit inſtituto ſola differentiarum enumeratio.

Colores figurati in aere.

Impulſo agitatoq; calidis & ſiccioribus exhalationibus aëre, uentorum exurgunt flatus ac diſcrimina, quos ſub genus aëreorum colloco meteororum. Exortu hi diſcrepant, mundiq; cardinibus à quibus incitantur atq; erumpunt: neq; iiſdem flant temporibus, aut eadem irruunt uehementia, natura etiã uariante ſingulorum atq; effectionibus.

Meteora Aerea.

Ab ortu ſolſtitiali proflat ἀπηλιώτης, Latinis Subſolanus: E contrario cardine ζέφυρος, Latinè Fauonius, procedit. καικίαν, qui & ἑλλεσποντίας, ortus æſtiuus: huic in altero cardine ex Diametro oppoſitus occaſus hybernus, τὸν λίβα ſeu Africum emittit. Ab ortu hyberno εὖρος, Latinè Vulturnus, naſcitur. Ex Diametro obuerſus occaſus æſtiuus ἀργέστην producit, qui & ὀλυμπίας, & σκίρων, & ἰάπυξ Gellio, Corus ac Caurus Plinio. A Septentrione immugit βορέας, Latinè Aquilo, & Septentrio, Græcis etiam ἀπαρκτίας. Ex

Ventorum genera exortu diſtincta.

aduerso loco prosilit leniore impetu νότος, *Latinè Auster. Medius inter Cæciam & Boream locus in ortiuo cardine* μέσην *cognominatum uentum, qui Gellio Aquilo est: in altero cardine ex Diametro contrarius* λιβόνοτον: *eodemq; modo qui Austro Euroq; intercedit medius* εὐρόνοτον, *cui &* φοινικίας *nomen:* θρασκίαν *contrarius efflat.*

Etesiæ venti anniuersarij.

Ex angulo Boreali ἐτησίαι *prodeunt, quos anniuersarios Cicero uocat,* μετὰ τροπὰς θερινὰς ἐπιπνέουσι, *& hos octiduo* πρόδρομοι *antecedunt.* ὀρνιθίαι *leniores Etesijs* μετὰ τροπὰς χειμερινὰς *septuaginta diebus ex eodem spirant angulo.*

Ἐκνεφίαι.

Ἐκνεφίαι *Autumno cientur maximè & Vere flantibus Aquilone, Thrascia aut Argeste, cum in alios efflantes, hi uelut ex aduerso simul incitati, occursu contrario illiduntur atq; impingunt.*

Fauonij.

Fauonij Plinio hybernum molliunt cœlum, Sole Aquarij uicesimam quintam obtinente partem: Is tunc dies fuit sextus ante Februarias Idus: hodie ad pridie Nonas Februarij ferè congruit. Eundem ad septimum Calendas Martij flantem, à quibusdam χελιδονίαν *uocatum ab hirundinum uisu: & uno & septuagesimo die post brumam per dies nouem, ab aduentu auium* ὀρνιθίαν *nominatum, idem Plinius autor est.*

Prodromi.

Ardentißimo æstatis tempore exoritur Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente,

te, qui dies Plinio est decimus quintus ante Augusti Calendas, nobis circiter uicesimus. Huius ortum octo diebus fermè Aquilones antecedunt, quos προδρόμους appellant. Post biduum autem exortus, ijdem Aquilones constantius perflant diebus quadraginta, quos ἐτησίας uocant. Molliri eis creditur Solis æstus geminatus ardore sideris, nec ulli uentorum magis stati sunt.

Post eos rursus Austri frequentes usq; ad sidus Arcturi, quod exoritur undecim diebus ante æquinoctium Autumni Plinio, nobis pridie æquinoctij cum 29. ferè parte Virginis. Cum hoc Corus incipit, qui autumnat. Sed πλεῖστοι, ut Aristoteles inquit, βορέαι καὶ νότοι γίγνονται τῶν ἀνέμων, καὶ ἔθελει ὅτι μάλιστα ἀπὸ ἀρκτῶν συνεχῶς πνεῖν ἄνεμος. Nam circa æquinoctium utrumq; multum Austri perflant, circa solstitia Aquilones. De temporibus quibus spirant Aristoteles regulam tradit, κατὰ τὰς ὥρας τὰς ἐναντίας, οἱ ἐναντίοι μάλιστα πνέουσιν· ἢ ἅμα πνεῖν τοὺς ἐναντίους οὐχ οἷόν τε, κατὰ διάμετρον γάρ.

Porrò ut origine & tempore exortus atq; aspiratus, sic natura & effectibus non minus dissident, ac ferè οἱ ἐναντίοι ἢ ταυτὸ ποιοῦσιν, ἢ ἐναντίον.

Ventorum discrimina.

Frigidissimi qui à Septentrione spirant, Boreas, Aquilo seu μέσης, & Thrascias, cumq; his Corus. Ii & reliquos compescunt & nubes abigunt.

Niuales

Niuales Aquilo & Septentrio. Septentrio, Thrascias & Corus χαλαζώδεις grandines important & hyemant. Humidi Africus, Auster, Italiæ maximè, Cæcias, qui in Ponto nubes trahere dicitur, & Subsolanus. Sicci Corus & Eurus seu Vulturnus, præterquam desinens: Tunc enim humectat. Æstuat Auster: Tepidi Fauonius & Eurus: etsi hos καυματώδεις Aristoteles facit. Iidem Subsolano sicciores, & in totum omnes à Septentrione & Occidente sicciores, quàm à Meridie & Oriente.

Nubibus cœlum turbant atq; implent, densis confertisq; Cæcias, rarioribus Africus, autumnat uterq;. Expurgant ac serenant aërem displosis depulsisq; nubibus, Septentrio, Thrascias, Corus. Fulgetra cient cum hi, tum Aquilo, addensato coactoq; aëre, & expreßis inde atq; elisis uiolenter fumis, qui includuntur, sed uiolenta exclusione incensis.

Halitibus non mutatis, sed agitatis in terræ conclusis meatibus, indeq; eluctantibus, terra conquassatur, ibiq; uel maximè, ubi (ut Aristoteles inquit) aut θάλασσα ῥοώδης existit, aut χώρα σομφὴ καὶ ὕπαντρος. Nec simplici quatitur motu, sed tremit aut uibratur: hic σφυγμὸς, τρομὸς ille Aristoteli est. Præcedit uerò comitaturq; terribilis sonus, aliàs murmur simile mugitibus, aut clamori humano armorumúe pulsantium fragori, pro qualitate materiæ cohibitæ, luctantisq; & ad libertatem exire contendentis, formaq; uel cauernarum, uel cuniculi, per quem meat. Exilius resonat in angusto,

gusto, raucus in recuruis resultat, in duris fremit, in humidis fluctuat & stagnantibus. A concussione uerò aliàs ad infinitam altitudinem desidet terra, alibi mœnibus prostratis haustisue hiatu, alibi molibus egestis, alibi emissis amnibus, nonnunquam etiam ignibus calidisue fontibus, alibi aduerso fluminum cursu: aliàs labes fit, aliàs uel compresso ore, uel inducto rursus solo, ita exæquatur locus, ut nulla extent uestigia.

Aquea Meteora.

Aqueorum Meteororum uel ex uaporibus origo est, uel nubibus, aut coactis spissatisq;, aut his, uel guttulis quæ ex liquescente nube extillant, frigore conglaciatis. Variat hæc & ipsa uaporum natura, & uis frigoris constringentis, & regionum aëris diuersitas.

Species aqueorum meteororum.

Ex hoc numero sunt νέφος *nubes,* νεφέλη *nebula,* ὀμίχλη *caligo,* δρόσος *ros,* πάχνη *pruina,* ὑετός, *pluuia,* ψεκάδες *guttæ,* ὄμβρος *imber,* ὕδωρ *aqua,* χιών *nix,* χάλαζα *grando.*

Fiunt hæc in media aut ima aëris regione, quarum hæc aliàs aliter temperata est multis de causis, de quibus alibi disputatur: Illa ferè sua natura modicè calet, ex communicato infrà supráq; calore, qui ob distantiam longiorem mediæ regionis ab utroq; extremo, cœlo terráq;, elanguescit. In hanc cum perferuntur halitus calidi & humidi, euecti leuitate sua & calore, quem qui resoluit eos calor impressit, paulatim deficiente hoc aduenticio & ascito calore, & succedente frigiditate, quòd

imbecillior

imbecillior est calor mediæ regionis, quàm ut uel fouere uaporum calorem uel augere poßit, paulatim redeunt ad priorem naturam, & frigiditate sua ipsum etiam mediæ regionis aërem perfrigerant. Hæc à uaporibus inuecta frigiditas ἀντιπερισάσει utriusq; extremæ regionis calidæ, supremæ & imæ, magis magisq; repulsu & coactu frigiditatis intenditur. Adaucta itaq; rursus paulatim uapores ipsos magis magisq; densat & cogit, uel congelat etiam, pro conditione & natura uaporum, & frigiditatis ipsius intensione aut remißione.

Diuersitas meteororum aqueorum.

Hinc illa Meteororum aqueorum diuersitas. Calidiores & sicciores terræ halitus, raras admodum tenuesq; & infirmas densantur in nubes: In solidas, opacas, & compactas crassescunt, humidiores & magis terreæ.

Densitas earum haud dubio coniectatur argumento, cum Solem obumbrant: quanto plus obtegunt atq; occultant lumen, tanto maior craßities ipsis & soliditas. Craßiores itidem pondere inhibiti suo ac depreßi, ne eleuentur altius, prope terram, aut acriore frigore in pruinam concrescunt hyeme noctu: aut mitiore coguntur in liquorem roridum Vere & Æstate.

Densæ compactæq; nubes humorum fœcundæ sunt, & uersæ in liquorem comprimente frigore, imbres effundunt: Raræ tenuesq; in roridas guttulas liquescunt. Quæ inter has mediæ, pluuias solutæ extillant, quæ pro ratione ac propor-

tione

tione nubium ad extremè crassas tenuesue, imbribus guttulisue similiores euadunt.

Nubes rariores & pinguiores, frigore diuulsæ concerptæq́;, uelut in lanarum floccos, & concretæ euolant in niuem: Hæc, si frigus liquescentem iam nubem, naturaq́; aquosiorem, priusquam in exactum cogatur liquorem, occuparit, aquosior: si aëream leuioremq́; & pinguiorem comprehenderit nubem, leuior fit, magisq́; aërea, & exertis ceu è medio centro apicibus, stellarum instar radians nitensq́;.

Guttæ conglaciatæ repentino ualidoq́; & aucto ἀντιπεριστάσει frigore inter delabendum, grandinum specie decidunt. Nebulæ fiunt, terra humentiore aquisue uapores exhalantibus uberiores craßioresq́;, quàm ut aut discuti ui siderum consumiq́;, aut tam subitò eleuari in sublime uniuersi, cogiq́; in nubium σύστασιν poßint. Caligat cœlum in constitutione aëris αὐχμώδει, cum abundat utriusq; generis halitibus mixtim, sed siccioribus atq; ardentibus pluribus, quàm humidis & uapidis. Fit autem ὁ αὐχμὸς, ὅταν πλείων ἡ ἀναθυμίασις ἡ ξηρὰ γένηται τῆς ὑγρᾶς. Columna uocatur, cum spissatus humor rigensq́; ipse se sustinet. Ex eodem genere longa ueluti fistula nubes aquam trahit.

Ex composita materia, seu arido siccoq́; terræ halitu uapori incluso, obductoq́; ceu nubium cute, βρονταί, id est tonitrua fiunt, flatusq́; repentini multiformes.

Si

Tonitrua quomodo generentur.

Si in nube flatus uaporue uagus ruat torrentium modo, lucteturq́; & exitum quærat, agitatione illa incussus solidioribus nubis lateribus, impetuue traiectus, tonitrua edit, natura uelut strangulante sonitum, dum rixatur cohibitus in nube uapor, atq; explicare sese nititur. Hæc incensorum ea agitatione uaporum impactorumq́; plagæ sunt: ideoq́; protinus, antequam plaga intonet, coruscant igneæ nubium rimæ. Si erumpat ardens discußis lateribus nubis, fulmina, κέραυνοι: *Si fißis iisdem uelut emicet flamma, & longiore nitatur tractu,* ἀστραπαί, *fulgetra & coruscationes, existunt. Si maiore illatus uapor pondere incursuq́;, latè siccam disijciat nubem, impetu ualidiore confertim proruens, procellam, quæ uocatur à Græcis* ἐκνεφίας: *Sin eandem rotatus arctius sinu effringat depreßiore, uorticem facit, qui* τυφὼν *uocatur, id est, uibratus* ἐκνεφίας. *Defert hic secum aliquid abruptum è nube gelida, conuoluens uersansq́;, & ruinam suam illo pondere aggrauans, locumq́; ex loco mutans rapida uertigine: idem illisu ipso repercussus, correpta secum in cœlum refert, sorbetq́; in excelsum. Si maiore depressæ nubis erumpat specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, turbinem commouet proxima quæq; prosternentem. Idem ardentior accensusq́;, dum agitatur, abit in* πρηστῆρα, *amburentem contactu pariter ac proterentem. Differt à fulmine, quod ignem habet, non concipit: Ex nube enim ardens eliditur.*

eliditur, impetuq; conglobatur. πρηςὴρ latè funditur flatu, & flamma ex illo sui circumactu agitatuq; concepta exardescit.

Cieri hæc uariariq;, non meantium solum siderum disparili ictu radiorumq; multiformi iactu, sed multorum etiam adhærentium cœlo, quoties errantium accessu impulsa, aut radiorum coniectu extimulata, uires promunt suas efficacius, aut cum nascuntur occumbuntue cum Sole uel ex aduerso: longis, statis ac consentientibus obseruationibus, etiam imperitorum doctrinæ Astrologicæ, adeo certum est, ut si quis negare id uellet, uideretur cum natura pugnare.

Quorsum hæc commemoratio? Eo instituta est consilio, ut de quibus ex hoc numero coniectationes fiant, definiamus.

Meteororum alia significatiua alia nihil significantia.

Sunt enim Meteororũ alia σημαντικά, alia ἀσήμαντα, quæ imminens nihil admodum secuturumue, neq; ullas effatu dignas mutationes præmonstrant sua natura, si moderata sint, nec mensuram quantitate aut tempore excedant.

Separo autem & procul remoueo commenticias & ab Ethnicis affictas tonitruis significationes. Nihil enim istorum sua natura designant, sed errore hominum, sonitus fragoresq; percussarum nubium, & scintillationes emicantium flammarum, diuinitus suscitari opinati, eo fine, ut uel calamitatis aliquid aut detrimenti incuterent promerita noxa atq; culpa, qua nemo penitus uacaret, uel læta sponderent: ne utra portendant ambigerent, alios

ictus uibratusq; faustos, diros alios, prorsus absq; ratione fecerunt.

Ἀσήμαντα sunt pluuiæ, niues, rores, pruinæ, tonitrua, & alia huiusmodi. Nihil enim aliud, quàm de suis causis effectus, perhibent. Si ordine & conueniente fiant modo ac tempore, præstant id terræ, quod debent: Pluuiæ rigant: Niues præstant uicem stercoris, & operiunt eam contra rigores hybernos & asperitatem flatuum. Sic de cæteris.

Σημαντικά uel cœli constitutionis, aërisq; & tempestatum mutationes, uentos, pluuias, turbidum aërem, serenum clarumq;, calidiorem, humentem, aridiorem, gelidum frigentemq;, salubrem, pestilentem, aut alio modo noxium, quibus continuò afficiuntur & illa corpora, quæ excitata Meteora inductæue qualitates tum contingunt, tum subeunt ac penetrant: uel priuatim ac peculiariter regnis ac Rebuspublicis, clades, calamitates, bella, seditiones, conspirationes, hostium irruptiones, mortes, exitia uitæ, earumq; rerum quæ uitæ usibus ac necessitati seruiunt, denunciant.

Vtriusq; generis quædam signa sunt & simul ἄιτια significatorum, quædam signa tantum, quædam diuersorum significatorum respectu, simul & signa sunt tantum, & signa atq; ἄιτια, & signa atq; effectus.

Signa sunt & causæ mutationum, quæ fiunt in aëre, uenti, halones, Irides, ignita Meteora omnia & præcipuè Cometæ.

Ventorum

Ventorum in ciendis tempestatibus, sedandisue & amoliendis, atq; aëre repurgando, quanta sit uis, obseruationum experimenta docent, non agricolis solum, sed Medicis etiam notata. Nam attentè exquirere eas, indagare, & præcognoscere, quantum referat, norunt qui artis opera aggrediuntur & exercent, & toties Hippocrates inculcat. Hinc prædicta nata, quorum aliqua citat Aristoteles, Εἰ δὲ νότος βορέαν προκαλέσεται αὐτίκα χειμών. *Item,* Εἰ βορρᾶς πηλὸν καταλήψεται αὐτίκα χειμών. *Item,* οὔποτε νυκτέρινος βορέας τρίτον ἵκετο φέγγος.

Ventorum efficacia & significationes certæ.

A Cæcia tractum prouerbium, ἕλκων ἐφ᾽ ἑαυτὸν ὥσπερ καικίας νέφος.

Serenant aërem Fauonij, & Septentriones: Turbant obnubilantq; Austri: Eurus ζοφώδης *est. Sed hæc supra exposuimus.*

Halonum, Iridum, traiectionum, Cometarum, Physicos effectus exponunt Aratus, Ptolemæus in secundo τετραβίβλου συντάξεως, *Plinius sparsim & alij.*

Signa tantum sunt colores uarij, qui in Solis Lunæq; & stellarum uariantur conspectu ac lumine, quiq; circa exortus decubitusue cardines, Sole illucescente, aut euanescente, in uaporibus ibidem pendentibus, tinctisq; Solis nitore, aut nubibus, quacunq; cœli parte, & quouis tempore, ex admixtu luminis apparent, & παρασέληνα *atq;* παρήλια.

De colorum præsagijs lib. 18. cap. 35. Plinius, lib. 2. πετραβίβλω συντάξεως Ptolemæus, Aratus in φαινομένοις, Virgilius sub finem primi Georgicorum.

Colorum in aere præsagia.

Plures Soles ferè uisos constat, cum noua essent fœdera consuta, aut structæ adornatæq; conspirationes, uel ad rapienda imperia, uel eos qui præsiderent de fastigio deijciendos: aut omnino, nisi aliqui res nouas molirentur, à quibus impenderent innouationes turbationesue etiam in religione.

Soles plures quid significent.

Velut indices hi occultorum consiliorum, atq; in perniciem regnorum clàm conciliatarum societatum, in cœlo eminent nitentq; obuij omnibus. Vtq; εἴδωλα illa, quantumuis expressam Solis referant faciem, fulgeantq; Solis instar clarè nitideq; adeo, ut suo illum splendore nonnunquam obfuscent, durentq; quantumuis diu, tamen dißipantur tandem & dispereunt: ita ferè coniunctiones confœderationesq; opprimendorum eorum causa, qui rerum potiuntur, initæ, in neruum erumpunt ac dißiliunt, ipsisq; exitio sunt autoribus, quantumuis arctis deuinciantur ac muniantur uinculis, fœliciterq; principio procedant. Vincit natiuus splendor, εἴδωλα asciticijs picta coloribus pereunt.

Exempla conspectorum Pareliorum.

Bello ciuili inter Cæsarem & Pompeium finito, ante Octauij, Antonij & Lepidi triumuiratum, conspecta Parelia anno urbis 710. Antonio & P. Cornelio Dolabella COSS: Itemq; biennio pòst

M. Lepido

M. Lepido & L. Planco COSS: *significabant & coniunctionem illam, & non diu duraturam societatem, duobus idolis ceu in uentum dißipatis, remanente & rerum potiente tertio.* Exempla *uidimus plurima ætate nostra.*

Recens *ante confœderationem* Principum Germanicorum *cum* Gallico Rege *anno* 51. *circa tertiam à* Solis *exortu horam*, 21. Martij *conspeximus* Parelia, *quæ nitore propemodum* Solem *antecellebant.* Erant *arcu connexa* Iridis *uariato coloribus & in occasum uergente, quem consequebantur duo alij corniculata specie, minores multo & angustiores, ijsdem insignes coloribus, seq; exteriore contingentes ambitu.* Eorum *alter conuersis in* Solem *cornibus, auersis alter atq; in occasum porrectis, diutius unius horæ spácio cernebatur.* Quæ *portenderint, euentus ostendit.*

Anno 41. *circa tertiam à* Meridie *aliam uidimus* Pareliorum *faciem.* Sol *uelut in centro consistebat: eum duo cingebant circuli lucidi: in ambitu interioris utrinq; nitebat* παρήλιον, *ceu ad extremum terminum diametri, per centrum* Solis *traiecti, constitutum: exteriorem arcus* Iridis *colore uarius, effigie falcis, cornibus in* Septentrionem *uersis, inscindebat.* Quæ *coniunctiones* Regum & Principum, *qui motus sint secuti, notum est.*

Ante *bellum ciuile* Ludouici Bauari & Friderici Austriaci, *quo de* Imperio *dimicarunt,* παρασέληνα *in cœlo uisa* Anno 1314. & *dissensionem* Electorum, & *studia partium portenderunt.*

Signa tantum, simulq; signa sunt & causæ, sed relata ad res diuersas consideratione, cum pleraq; Meteora ἀσήμαντα etiam, si præter naturam, præterq; usitatum & consuetum morem, aut uehementius ingruant urgeantq;, aut alieno insolitoq; tempore compareant: cuiusmodi sunt hyberno tempore sæuius excussa fulmina: Impetuosæ, procellosæ inundantes, & rapidißimo fluxu instar uorticum ruentes aquæ pluuiæ: Aut turgescentia flumina: Violentius incumbentes, instantes, & concutientes uentorum flatus ac turbines, terræ concußiones, tum uerò uel maxime Cometarum ardores.

Inundationes quid portendant.

De aquarum inundationibus atq; effluxibus, nota est uox sacrarum literarum, Aquæ multæ populi multi: Nec effusas unquam impune intumuisse aquas, aut frustra uentos insolentiore tumultu increpitasse, suis nullæ non gentes experimentis, moxq; insecutis cladibus didicerunt, etiam nostra, imò recentißima memoria, incursionibus peregrinorum exercituum, direptionibus, incendijs, cæde uastatis omnibus. Exempla sunt in conspectu.

Situs vrbis Budißinæ.

Vtrumq; hoc anno 52. mea patria experta est octidui spacio. Sita est ea ad radices montium quos Sudetes uocat Ptolemæus, in aditu Lusatiæ superioris, Budißina nomine, duobus ab exortu Sueui fluminis milliaribus.

Sub occasum Solis, 13. Augusti, cum fragmen nubis auulsum, præcipitiq; delatum motu & rapido in ualles piscinis frequentes, tum obruisset comple-

compleuissetq; alueos,tum rupisset aggeres: aquæ exitu patefacto in uicinum undatim decurrere Sueuum,qui subitò & de improuiso prorsus,auctus his eleuatusq; in altitudinem, nullis antè memoratam annalibus, cum per decliuia ex altis montibus celeriore alioquin feratur uortice, incitatus ruentium aquarum copia atq; impetu, spacio duorum milliarium quicquid fuit pontium, ædium, hortorum ripæ uicinum,funditus subrutum disiectumq; solo æquauit,ut ne uestigia quidem ædium hortorumue reliquerit, & simul triginta duos merserit homines prope oppidum abreptos: cæteri in uicinos euaserunt colles. Affirmant in toto illo tractu plures centenis obrutos atq; extinctos esse.

Sueui fluminis inundatio.

Octiduo circumacto turbines secuti sunt uentorum tanti,ut ualidissima ab imo mota conuulserint ac disiecerint ædificia, & proceras arbores magno numero aut radicitus euulsas prostrauerint,aut contortas fregerint, aut uelut inciderint medias.

Octiduo ante diem natalem Christi, cœlum discedere & crebris fulgere ignibus, moxq; horrendo summum templum feriri fulmine uisum est. Tota hyeme pestis sæuijt uiolentissima.

Tremores concussæ terræ (quos magna bella semper perniciosasq; seditiones denunciasse historiæ tradunt) eodem hoc anno Sudetes montes, atq; in illis extructa senserunt oppida, non unos binosue, sed plures ac continuos, tremiscentibus ceu ad uentorum distinctos impulsus & ui-

bratus uehementiores ædificijs. Minantur hæc dubio procul clades sæuas & calamitates, quas ut Deus clementer mitiget propter Ecclesiam, & parcat innoxiæ atq; insonti ætati, propter æternum Filium Iesum Christum, oro.

Omnino quæ usitatam ac tritam naturæ uiam excedunt, quacunq; in parte, ea percellunt conterrentq; hominum animos, quòd magnopere rebus humanis non quidem adferre semper atq; immittere, sed ferè portendere semper mala, non unius aut definiti generis, uerum quicquid est calamitosum soleant, à quibuscunq; oriantur causis, uel naturalibus, sed supra naturæ mensuram auctis, uel Deo ipso atq; Angelis, uel Dæmonibus, quorum in aëre potentia præcipua.

Veteres quo consilio rationem omnium quæ fierent in natura reddere conati sint.

Veteres sapientes, quo, ut ipsi dicebant, pacarent humanas mentes, & omni exuerent metu numinis, quo dum alligarentur quietæ esse non possent, omnium quæ fieri conspicaremur, rationem reddere euidentem conati sunt: scilicet, ne quid opinionis relinqueretur diuinitus aliqua suscitari, atq; ita irretiti metu numinis in perpetuis uersaremur horroribus. Quibus ne assentiamur, autoritas sacrarum literarum facit, quæ affirmant præter consuetum solitumq; modum, multa à prima illa causa, rectrice & moderatrice uniuersæ naturæ, incomprehensibili & infinita, quæ liberè seriem connexarum causarum, quacunq; illa patet, perficit, tenet, gubernat, mouet, exacuit, reprimit, compescit & mutat, excitari insolitorum & singularium

Causæ inusitatorum euentuum.

rium casuum prænuncia: multa moliri & turbare Diabolos permissu Dei. Ergo præter physicas & in conspectu positas causas, aliæ etiam occultæ insueta efficiunt.

Sed hoc genere inusitatorum euentuum, non enormia, illa, & tota specie ab effectionibus causarum naturalium discrepantia, de quibus in ostentis, uerum naturalibus specie conformia intelligi uolo, sed moderationem ac metas naturæ egressa quantitate uel tempore, aut rara. In quo numero comata sunt sidera minimè frequentia, & conspectu maximè admirabilia, de quorum semper dubitatum est origine, cum incendi diuinitus proponiq; ad denunciandas clades alij, alij ex coaceruata in aëre, instar amplißimorum montium, lenta tenaci & inflammabili materia, percussaq; & inflammata stellarum radijs, nasci eos censuerint.

Origo Cometarum.

Coniecturæ tamen non leues ostendunt, aridis compactisq; in aëre halitibus flammas constare Cometarum, quas percensere hoc quidem in loco superuacaneum iudico, & nimis foret longum, cum de his eruditorum extent prolixæ commentationes.

Nam ubi terra aridorum calidorumq; halituum maiorem ediderit copiam, & continua longi temporis succeßione: tunc in elatiorem aëris tanquam promtuariam cellam rapti effumantes halitus illi, pauciores primò ac rariores, mox accedente multitudine aucti conglomeratiq;, pòst magis magisq; cocti, & ariditate ac spißitudine sua

quodammodo in fuliginem uersi, cœlestiumq; corporum radijs flagellati atq; incensi, exardescunt, proq; materiæ suffumigatæ conglomeratione coalituq; non unam semper, sed aliam atq; aliam speciem præ se ferunt. Si quæ ascendunt ab inferioribus, coalescendo inhærendoq; inferiore à parte, longiore tractu propendeant deorsum: iubam in speciem prolixioris barbæ exerunt, & πωγωνίων repræsentant speciem. Si in unum uelut globata congerantur & coaceruentur cumulum, nulla dependente appendice: comarum modo circumquaq; horrent, ceu uillis hispidioribus cooperta, formantq; comata & crinita sidera.

Species seu formæ Cometarum vnde sint.

Neq; uniuersa materia eodem momento uel subleuatur, uel in tantæ molis coagmentatur corpus: sed paulatim effertur, sibiq; inuicem adhærescendo coit ac crescit, ac uelut subacta siderum radijs coctaq; lentescit, donec concepta ex illisis stellarum radijs flamma, incendatur atq; illucescat: flagratq; donec deficiente pabulo ignis euanescat.

Qui Cometas stellas faciunt, ex eadem cum cæteris materia conflatas, etsi & hi dissentiunt inter se, tamen ut hoc opinentur, adducuntur argumentis tractis ab effectionum significationumq; mirandarum experimentis. Nam οὔτις κομήτης ὅστις οὐ κακὸν φέρει, ut præclarè Ioachimus.

Rationes eorum qui Cometas stellis annumerant.

Non mortes tantum infligere atq; exitia, pestiferis aëre infecto confertoq; halitibus, æstusq; commouere ac procellas & terræmotus torrefacto aëre,

Effectus & significationes Cometarum.

aëre, corporibus ceu ustulatis & humore epoto atq; in fumum soluto: sed bella seditionesq; concitare, omneq; uiolentum, sæuum, exitiale, mortiferū, cruentum, incertum, uarium, mobile, inferre, quotiescunq; enituerint, consensu gentium certum est.

Huiusmodi effectiones non ab ardentibus fumis cieri posse putant, sed requiri aliam uim maiorem. Idcirco quidam ex illis Cometas æternis stellis annumerant, uoluiq; circa Solem instar Veneris & Mercurij, & latere uolunt plerunq;, & rarò tanto disiungi à Sole spacio, ut præ fulgore eius cernantur.

Quidam diuinitus nouos fabricari, ut præuios magnarum cladium & horribilium casuum, aboleriq; suo perfunctos munere, arbitrantur.

Alij has effectiones in materiam referunt. Ideo inquiunt furores turbasq; exuscitari à Cometis, quòd uehementia incendij humores torreant atq; adurant, cumulentq; & acuant rubram bilem. Ea efferuescente, tum incandescunt animi facilius, leui quauis occasione irritati, tum exiliunt impotentius atq; efferuntur, ijq; transgreßi fines rationis in scelera facinorum erumpunt, rapinas, iniurias, cædes.

Aliquid hi dicunt: Veruntamen neutri rectè, neq; hi uim omnem in halituum molem & flammæ uehementiam conferunt, neq; illi propinquas & ex elementis contractas causas tollunt.

Fiunt comata sidera, siccis è terra aspirationibus ad superiores aëris partes raptis, moraq; & con-

Materia & causa efficiens Cometarum.

& continua eleuatæ materiæ succeßione adhæsioneq́; congestis, tandemq́; inflammatis: sed accedit alia uis maior, quæ eductos in sublime fumos cogit, iungit, continuat, radijs suis uelut flamma subdita incendit, impellit etiam quandoq; & ducit, nimirum errantium siderum congreßus configuratioq;, sub idoneis octaui cœli locis, atq; inprimis Martis, Mercurij, Saturni, & Lunæ, præsertim si in luminum hi incidant deliquia. Marcescit humor corporum, isq; qui eum regit ac sustentat congenitus calor, Luna deficiente.

Si eodem momento ij, qui nominati sunt, Planetæ coeunt, exprimunt inde magna copia lentos, uiscidos, ac ueñenatos halitus, uel putrefacto, uel corrupto alioquin, uel uelut assato humore: Calore eos Mars, natiua ui Mercurius gignit: Saturnus corpora, ne expirent illi ac dißipentur, astrictione comprimit ac cohibet: Repleta tandem recludit Mars, euocatq́; inclusos & turgescentes fumos.

Nunquam ferè emicuerunt crinita sidera, quin tales errantium stellarum, ut fœdiores magisq́; infaustæ, præcesserint constitutiones, quæ ut terram & aquas, ita multo magis tenera hominum atq; animantium afficiunt corpora, exasperant humores, infestant præcipuas uires, omninoq́; in temperamentis mutationes efficiunt insignes, à quibus uehementiores magisq́; feruidi oriuntur impetus, qui respondent impreßis affectionibus.

Cæterum ad res communes siue publicas decreta Cometarum potißimum pertinent. His enim ferè

ferè ut insignes Planetarum coitus fœlicia spondent: sic infesti aduersiq; seditiones, tumultus, bella, præsidentium interitus, uastitates, & quicquid est huiusmodi minantur, pro locorum in quibus concurrunt conditione, cumq; terræ partibus & regnis ac Rebuspub: congruentia & familiaritate.

Hæc cum obseruassent illi, qui primi Cometarum considerarunt significata, præceperunt loca, in quibus primum emicant, colores & durationem perpendere. Multum referre arbitrantur, in qua cœli quasi uncia effulgeant, sub quo octaui orbis sidere: an prope commissuras absidum, quas caudam & caput Draconis uocant, uel procul ab his: & quorum siderum tanquam dominorum imperio subiaceant, in quas abeant partes, quaq; crines explicent, aut inclinent iubam: quo colore splendeant, sanguineo ne uel rutilo, pallidoue aut lucido, uel liuido & cinericio: deniq; an diu conspiciendos se præbeant, uel modico tempore. Vbi antegressæ hæ coniunctiones satis prepararunt atq; immutarunt corpora, tandem suis cuncta flammis Cometæ intendunt & absoluunt.

In Cometarum consideratione quæ notanda.

Si historiæ recentes & antiquæ euoluantur: incendia Cometarum nunquam sine terrore ingenti illuxisse, nunquam sine calamitatibus deflagrasse apparebit.

Cometarum conspectus semper infaustus.

Eo tempore, quo Græciam Xerxes decies centum millibus hominum intrauit, Cometes fulsit cornu figura, qui & ipsi cladem, quam ad Salaminem

Historiæ conspectorum Cometarum.

accepit

accepit consilio Themistoclis, ac turpem fugam, & internecionem reliquo exercitui, quem Mardonio commendarat, ad Plateas, portendit.

Paulo ante initium belli Peloponnesiaci ingens Cometes post Solis occasum enituit, & continuos septuaginta quinq; dies arsit. Mox tanta uentorum coorta uis, ut fragmen à monte auulsum in sublime abripuerint, quod ubi ad urbem Thraciæ Ægospotamos decidisset, è cœlo præcipitatum fuisse creditum est. Non ita multo pòst bellum Peloponnesiacum exarsit, quod totos uiginti octo durauit annos, & toti Græciæ exitiale fuit. In fine belli ad illum Thraciæ locum Athenienses nauali prælio uicti à Lacedæmonijs, Lysandro duce, cum classe imperium Græciæ amiserunt.

Ante cladem Atheniensium in Sicilia, quæ accidit Olympiade nonagesima secunda, Euclea Athenis Prætore, Cometa in Septentrionali parte cœli, Sole circa hybernas uersante conuersiones, uisus est.

Aristæo Athenis Prætore, anno quarto Olympiadis uicesimæ primæ, ingens Cometes, hyeme cœlo sereno & frigore intensißimo, uesperi ab occasu Solis, conspectus est, cuius splendor tertiam cœli partem occupauit: Ab occasu æquinoctiali uersus Austrum proceßit, & cum ad cingulum Orionis peruenisset, extinctus est. Hyemis illius reliqua pars fuit admodum sicca, & abundans flatibus Septentrionalibus. Postea cum contrarij uenti simul spirarent, Aquilo in sinu Corinthiaco fluctus concitauit,

citauit, extra sinum uerò Auster obluctans, cum fluctus intra sinum cogeret, post aliquot terræmotus, quibus Achaiæ urbes Helice & Bura corruerunt, accidit etiam diluuium, quod magnam Achaiæ uastitatem attulit. Anno secundo pòst Lacedæmonij, à Thebanis ad Leuctra Bœotiæ uicti fractiq; uno prælio, nunquam amplius pristinam recuperarunt potentiam.

Lycomacho Athenis Prætore, anno quarto Olympiadis centesimæ nonæ, Cometa uisus est iuxta circulum Æquinoctialem. Hunc secutus est uentus horribilis prope Corinthum: & paulo pòst, Athenienses, Demosthenis suasu, cum Philippo Macedone congreßi ad Chæroneam, cæsi sunt amißis duobus millibus ciuium: desijtq; cum hac clade Græcorum potentia & libertas.

Anno Vrbis sexcentesimo septimo arsit Cometes totos trigina duos dies: Carthago mox à Scipione capta & diruta est.

Ante Ciuile bellum Cæsaris & Pompeij aliquot conspectos Cometas Plinius autor est, & Lucanus, cuius noti sunt uersus:

Ignota obscuræ uiderunt sidera noctes,
Ardentemq; polum flammis, cœloq; uolantes
Obliquas per inane faces, crinemq; timendi
Sideris, & terris minitantem bella Cometen: uel ut alij, mutantem regna Cometen.

Post Cæsarem interfectum crebri itidem effulserunt, ut Vergilius testatur:

Non aliàs cœlo ceciderunt plura sereno

Fulgura.

Fulgura, nec diri toties arsère Cometæ.

Ex horum numero is fuit, quem tempore ludorum per dies septem, in regione cœli Septentrionali, conspectum, & oriri solitum circa undecimam horam diei, legimus.

Anno I. Imperij Vespasiani supra Ierosolymam Cometes annum integrum fulsit: altero anno urbs capta est, & perierunt fame & gladio undecies centena millia Iudæorum.

Antecesserunt Cometæ & Arianam hæresin, & Imperij Romani sub Arcadio & Honorio uastationem distractionemq́; à Vandalis & Gothis, & exortum Mahometis in Arabia, & Bulgarorum in Thraciam irruptionem.

Anno Christi 1109. arsit Cometes secundo anno Imperij Henrici V. contra quem cum Pontifex armasset Saxones, funestißimum bellum in Germania accendit, quod quanquam quinquies multo esset depugnatum sanguine, & præstantes principes perijssent plurimi, sedari tamen non potuit, donec Imperator uictus pertinaci ambitione Pontificum, edictum aui Henrici tertij aboleuit, quo sanxerat ille, ne quis pro Pontifice agnosceretur, nisi Imperator electionem ratam habuisset.

Anno 1314. Cometa horribili specie tres continuos menses flagrauit post Henrici VII. mortem. Is bellum designauit ciuile, quo Ludouicus Bauarus & Fridericus Austriacus, dissentientibus Electorum suffragijs simul electi, de Imperio octo annos decertarunt, donec tandem Friderico in

prælio

prælio capto, solus Ludouicus Imperium retinuit.

Eo regnante, mox alij effulserunt duo, alter anno 1337. alter biennio pòst. Secuta hos est præter atrocem pestem, perniciosa dissensio Electorum, qui à Clemente Pontifice incitati, deposito Ludouico, Carolum IIII. crearunt. Mox & eodem amoto, Guntherum Comitem Schuuartzburgensem accersiuerunt: quæ res nouos peperit tumultus, & iterum ad arma concursum est: breui pòst tamen ueneno sublatus Guntherus Imperium Carolo concessit.

Vidit ætas nostra Cometas anno quingentesimo, & pòst sexto, & rursus tricesimo primo, secundo, tertio, & octauo, quorum cum extent descriptiones & noti sint effectus, prætereo eos.

Faces visæ futurorum euentuum omina.

Nec innoxiè unquam, citráq; cladem aliquam ardentes in cœlo euanuerunt faces: quanquam illarum, quas in historijs notatas reperio, non paucas Cometas fuisse existimo.

Anno Vrbis 550. Setiæ fax conspicua, ab ortu Solis in occasum porrigi uisa. Eo anno Scipio ex Sicilia in Africam traiecit, & agris peruastatis Hannonem iuniorem occidit. Sempronius tum Consul cum Cornelio Cethego aduersus Hannibalem primo infœliciter, secundo prosperè debellauit, cæsis Pœnorum 4. millibus.

Altero anno pòst alia rursus uisa fax. Eo Scipio Pœnorum castra ad Vticam incendit, & receperunt multas Romani in Brutijs ciuitates: Hanni-

balem in Crotoniensi ceciderunt agro: Magonem Hannibalis fratrem cruento uicerunt prælio: Castris Syphacis Regis flamma expugnatis cum ipso rege potiti sunt.

Anno 587. Lauinij conspecta fax, & anno sequenti altera Lanuuij: Eodem deuicti Gentius Illyriæ Rex & Macedoniæ Perseus.

Anno 617. Præneste fax luxit & intonuit sereno: paulo pòst cæsus ad Numantiam Hostilius Mancinus Consul.

Anno urbis 654. Tarquinijs fax ardens flammā longè lateq; sparsit, subitoq; præcipitata lapsu decidit, & orbis clypei figura, sub occasum Solis, ab occidente in orientem protendi, uisus est. Eo anno in Sicilia trucidati sunt fugitiui.

Anno 660. & totum arsit cœlum ignibus, & fax emicuit: Paulo pòst à Scipione rebelles Hispaniæ principes domiti & supplicio affecti sunt.

Meteorologia ad quod diuinationum genus referenda.

Sub quo sit genere diuinationum reponendum τὸ μετεωρολογικόν, definiendum restat. Physicum esse nemo inficiabitur, cum ex causis de effectibus, ex signis de significatis ac præmonstratis euentibus ceu ratiocinetur.

De uentorum effectibus, quos experientia notare didicerunt etiam imperiti, eruditè disserit Aristoteles in Problematis.

Quantum Medico contulerit ad præuidendos publicè grassaturos morbos, arteq; prohibendos & amoliendos, aut si prohiberi nequeant, meditandam aptam curationem, uel iudicandas corporum constitutiones,

constitutiones, aut τὰ ἔνδημα uocata νοσήματα & σποράδικα cognoscenda, prænosse tempestatum uentorumq; appulsus, naturas, effectiones, ad loca quæuis congruentias, sæpe & monet & reipsa declarat Hippocrates.

Sed de illis ambigitur Meteoris, quæ signa tantum sunt, cum non semper significatorum causæ conspiciantur: Vtrum Physicorum censeri signorum nomine debeant. Colorationes nubium, uaporum, luminum, stellarum, atq; earundem scintillationes uel occultationes, & figurati colores, ut Irides, areæ, euidentes habent suarum designationum rationes. Etenim illis annexa cohærent causis, quæ uel designatos effectus ui sua moliuntur ac perficiunt, uel illis materiam præbent: aerisq; referunt constitutionem, & an is uel purus sit ac quàm minimum halituosus, uel halitibus abundet, ijsq; aut raris, tenuibus, dispersis, fluctuantibus, leuibus, fumosis, aut densis, crassis, confertis, humidis, aut mixtis.

Solis orientis & occidentis color notat certas tempestates.

Cur Sol purus oriens & non feruens, serenum diem nunciet, pallidus hybernam grandinem: Cur si ante exorientem eum nubes rubescant, uentos: si nigræ rubentibus interueniant, pluuias: si occidentis atq; orientis nubes pariter rubeant, ciere pluuias iudicentur: Cur si circa occidentem rubescant nubes, serenitatem futuræ diei spondeant: Cur si una Lunam area cingat, eaq; sit pura & paulatim dilabatur atq; euanescat, serenitatem: si duæ aut plures, unaue impura, hyemes: atq;

has cum uentorum turbulentia, si & subrubeant & pluribus in locis rumpantur: cum niue, si quasi perruptæ appareant: sæuiora omnia ac difficiliora præsagiant, si caliginosæ sint ac spissæ: quæq; sunt eiusmodi à Plinio recitata, Ptolemæo, & Arato, manifestum est. Adesse enim copiam materiæ idoneæ & sufficientis talibus ciendis tempestatibus declarant.

Quarta luna quare reliquorum dierum tempestatem notet.

Neq; illud obscurum, cur quarta Luna Vergilio, tertia & quarta Arato, secuturam reliquis diebus tempestatem prænotet atq; explicet: Nimirum quòd recens à coniunctione prodiens, alterutro ferè horum dierum primò sese conspiciendam præbet, exili adhuc & in cornua curuato lumine. Etsi enim primo quandoq;, quandoq; & secundo à coitu die sese in emersum profert: frequentißimè tamen tertio demum enititur, & euidentißimè hoc ipso aut quarto cernitur.

De nouilunio iudicium. 1. Si nitet. 2. Si rubet. 3. Si nigricat. 4. Si pallet. 5. Si rutilat.

Si ergo tunc tenue adhuc & minutum Lunæ iubar nitet puro lumine: & uacare aërem superfluis halitibus, & stellarum positus serenare aërem, discußis ijs, quos terra exhalat, uaporibus, minimumq; halituum edere: Si rubet, affluere eundem siccis ac leuibus aspirationibus: Si nigricat, coire plurimos uapores ac consistere in nubium craßitiem: Si pallet, uaporum copiam, qui in pluuias densantur: Si rutilat ceu nigricans purpura, mixtorum uaporum congeriem in aère, & uim stellarum colligentium, fouentium & augentium talem materiam, denotat. His conuenienter afficitur aëris constitu-

pallida luna pluit, rubicunda flat, alba serenat.

constitutio reliquis diebus. Neq; enim uno momento quicquid est uaporum aut cogitur, aut dissoluitur, aut consumitur in pluuias, uentos, uel incendia: sed & durat longiore tempore, & alitur atq; instauratur, si deficiat, stellarum ui, quarum idonei positus collectionem uaporum semper præcedunt.

Cur procellosi uentorum flatus & insolitum tumultuantes, aut impetuosæ pluuiæ, aut terræ concußiones, aquarumue exæstuationes & effluxus, hominum generi portendant, præter clades, quas inferunt, alia maiora damna & discrimina: Cur προήλια aut προασέλινα, uel concertationes de primatu in Ecclesijs & Imperijs, uel ad turbandum publicum statum contractas societates insinuent, obscurius est & explicatu difficilius: præsertim cum sit anceps ac dubium, ordine ne naturæ prouenerint à Physicis excitata causis, an sint diuinitus immissa, uel artificio confecta ac producta Diaboli. Quòd & denuncient & apportent mala, nostris edocti malis nouimus.

Aquarum significata uox cœlestis interpretatur.

Cur pestem, annonæ caritatem, perniciem frugum, aliáq; huiusmodi & aquæ & cætera designent, conspicuum est. Suffocant aut alluuione exterunt semina, enecant in floribus fructuum hoc quod est κάρπιμον, uel decutiunt aut flores, aut præcoces fructus, strangulant segetem, fœcunditatem terræ exhauriunt, efficiunt putrefactiones

magnas, aut has à ſtellis excitatas, alijsúe cauſis conſequuntur.

At bella, ſeditiones, irruptiones hoſtium externorum, cædes, aut quoſuis Tragicos motus, ſi immittuntur diuinitus, ideo præſagiunt, quòd his de ſtatutis & iam ingruentibus pœnis commonefieri homines Deus uult, ut aliqui conuertantur.

Si à cauſis cientur naturalibus, ſed de coniunctis uiribus ualidius auctis: ipſæ eadem cauſæ pariunt, quæ hi effectus deſignant. Si autor eorum Diabolus eſt: aut præuiſa atq; impendentia humano generi pericula his præcinit, ut plus cruciet calamitatibus cumulatis & formidine iniecta: aut ſecuturum nihil præmonſtrans, tantum hoc agit, ut corpora lædat hominum, & ſuſtentandis illis tuendisq; neceſſaria inuertat ac perimat.

Pareliorum ſignificata.

In Pareliorum ſpectaculo Sol regum gerit perſonam, eorumue qui præſunt: Cuius ut & nitori inſidiantur, & ſplendorem imitantur atq; uſurpant aſciticio fuco Parelia: ita eos adumbrant qui regna affectant & principatus, eosq; ad ſeſe detruſis legitimis dominis transferre annituntur. Qui accedunt circuli & circulorum colorationes, artes & machinationes, quibus & ſtruunt quod moliuntur, & ornant atq; excuſant, referunt.

Sed cum reddi ratio omnium quæ fiunt, quæq; à Phyſicis indicantur ſignis, nequeat, ubi ratio deficit, conſentientis experientiæ teſtimonijs inſiſtere ac niti ſatis eſt, quæ uice demonſtrationis ſunt.

Nec

Nec abijciendum ideo τὸ μετεωρολογικόν; quòd qualia quæuis insueta raraq́; in specie adferant, non pernoscit ac perspicit. Etenim non eruere ea omnia ac peruestigare humana mens, quæ aßiduè oculis obuersantur, & certa consistunt lege, potest: quanto minus insolitè noueq́; accidentium casuum aut perscrutabitur causas, aut prospiciet fines atq; effectiones: nec præsciri Deus omnia uoluit. Satis est de his nosse, quòd nec irrita sint, nec ἄσημα.

DE ILLIS SPECIEbus, τῶν φυσιολογικῶν, quas φυσιογνωμοσύνην, μετωποσκοπικόν, & χειροσκοπικόν uocant.

VT NOTARVM SIGNORUMQ́; in corpore humano sensibus subiectorum plura sunt ac diuersa genera: sic artium quæ illa considerant, æstimant, atq; interpretantur, non unum genus. Aliæ notæ integram aut affectam ualetudinem referunt ac declarant. Aliæ congenitam toti corpori, uel præcipuis partibus temperiem, naturæq́; robur ac firmitatem, uel languorem atq; imbecillitatem detegunt. Aliæ insitas à prima origine inflexiones propensionesq́; ad certa morum, actionum, studiorum, affectuum genera, uel abditos animorum sensus affectionesq́;,

Plura genera artium Physiologicarum.

fectionesq; & à natura constitutiones ac conformationes, arguunt, & ceu aperiunt ac produnt. Aliæ, naturæ ductus atq; impulsus ad fœlices euentus ac prosperos, aut contrarios, præsensionesue & uim futuri præsagam patefaciunt.

Singularum conditio peculiaris ac propria. Σημειωτική, quam absoluimus antea, sanitatis aut inualetudinis signa pensitat & examinat, & de temperie totius ac partium singularum iudicium fert ac sententiam. ὀνειροπολία præsagientia declarat somnia, & quæ illa uaticinentur, scrutari studet atq; explanare. De animorum moribus, constitutione atq; inclinatione, coniecturam facit ex notis exterioribus in toto corpore, & singulis partibus, φυσιογνωμοσύνη seu φυσιογνωμονία: Ex uultu habituue faciei, μετωποσκοπικόν: De corporum firma solidáq; compagine & fabrica exquisitè coagmentata, aut imbecilliore & dissolutiore, deq; naturis interiorum partium & animi affectionibus, ac propensione & procliuitate ad aliquam rem, χειροσκοπικὸν seu χειρομαντεία ex linearum positu, ductibus, permixtionibus atq; incisuris in manu interiore.

Ergo τῆς φυσιογνωμονίας uelut pars est τὸ μετωποσκοπικόν. Huic enim sola facies, illi totum est corpus propositum, in quod tanquam ὑποκείμενον intuetur. Vtriusq; finis idem, nimirum diuinare ex sensu perceptis indicijs de insitis à natura affectionibus.

φυσιογνω-

Φυσιογνωμονία uerò (ut ab Aristotele definitur) ἐστὶ περὶ τὰ φυσικὰ παθήματα τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ τῶν ἐπικτήτων, ὅσα παραγινόμενα μεθίστησι τῶν σημείων τῶν φυσιογνωμονουμένων: id est, Physiognomonia considerat naturales animæ affectiones, & quæ interueniunt ac Physiognomonica signa mutant, accidentia.

Definitio Physiognomoniæ.

In hac definitione primum obseruandum, Aristotelem τῆς διανοίας uoce notare animam, quam ipse rectè unam facit in homine, comprehendentem & regentem uires cæteras, secus quàm Plato, qui tres specie distinctas animas constituit, locis etiam seclusas, λογιστικὸν seu ἡγεμονικὸν in cerebro, θυμοειδὲς in corde, ἐπιθυμητικὸν in epate reponens. Eas Aristoteles uni animæ tanquam δυνάμεις subijcit atq; includit, scilicet ut uniuersarum ἐνεργείας expediat una, diuersorum organorum corporis usu & ministerio.

Plato tres facit distinctas animas, Aristoteles vnam.

Hoc ergo uult Aristoteles, Physiognomoniam ex signis Physiognomonicis (quæ qualia sint exponemus) æstimare ac constituere de affectionibus naturalibus harum trium præcipuarum uirium, quibus humanum administratur ac dispensatur corpus, deq; asciticijs & acquisitis, aut consuetudine contractis, quæ naturales aut frangunt, uel emoliiunt, uel limant poliuntq;, aut exasperant & acuunt, aut prorsus immutant atq; abolent.

Signa quorum indicio ductuq; perducimur ad cognitionem affectionum ex oculis absconditarum

Signa Physiognomonica.

 comme-

commemorat Ariſtoteles, inquiens: Ἔκ τε γὰρ τῶν κινήσεων φυσιογνωμονοῦσι καὶ ἐκ τῶν σχημάτων, καὶ ἐκ τῶν χρωμάτων, καὶ ἐκ τῶν ἠθῶν, τῶν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἐμφαινομένων, καὶ ἐκ τῆς λειότητος, καὶ ἐκ τῆς φωνῆς, καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς, καὶ ἐκ τῶν μορίων, καὶ τοῦ τύπου ὅλου τοῦ σώματος: καθόλου μὲν οὖν τοιαῦτα ἐστὶν, ἃ λέγουσιν οἱ φυσιογνώμονες περὶ ὅλων τῶν γενῶν σημεῖα.

Horum in natura originem & fontes ut demonſtremus neceſſe eſt, ſi Phyſiognomoniam Phyſicarum diuinationum catalogo inſerere uolumus, in quo quidem ipſa ſibi iure locum uendicat.

Corporum enim noſtrorum origo eſt ex iunctis ſeminibus maris & fœminæ, quibus accedit ſanguis menſtruus attractus ex prægnante per κοτυληδόνας. *Ex his tanquam materia, uis* διαπλαστική*, quæ natura ſeminibus ineſt, hanc ſcilicet excitante matrice, ut loco natiuo, excipiendisq; uegetandis ac fouendis ſeminibus comparato, format ordine membra principalia, initio epar ex ſanguine ſubſtantia mediocri, ſed intextis ex ſemine uenarum plurimis riuuis: deinde cor ex ſpißiore ac compactiore ſanguine, implicito uariè ſurculis innumeris tenuißimarum fibrarum: ultimo cerebrum ex nobilißima ſeminum parte & plena ſpirituum: & ſimul attexit miniſtrantia his membra alia ex ſanguine, ex ſeminibus alia.*

Ordo formationis membrorum in fœtu.

Abſolutis ſingulis circumdat ceu caueas & domicilia,

micilia, quæ magnitudine, figura, exteriorum partium his insitarum positu, specie & quantitate principalibus illis adaptat: cordi thoracem ac uicina: cerebro caput cum ijs quas complectitur partibus: & totum exteriorem corporis & cutis ambitum tingit colore ex ijs propagato humoribus, ex quibus præcipuæ sunt partes conflatæ.

Origo seu fons signorum Physiognomonicorum.

Si ergo & iusta est materiæ proportio, mole conueniens copiaq; ac qualitatibus, & uiget uis διαπλαστική: *rectè temperat ac conformat principalia membra, ijsq; mox accommodat & configurat exteriora domicilia, quæq; illis inhærent partes: Vnde &* συμμετρίαν *inter se congruentem ac uenustam, & concinnam debitamq; magnitudinem, figuram, collocationem & colorem floridum adipiscuntur:*

Rursus si aut materiæ, aut suo uitio, uis διαπλαστική *aberrat in conformatione membrorum principalium: mox deprauat exteriora quoq;. Ita quæ in conspicuo ambitu trium distinctorum ceu conclauium corporis uisuntur notæ, magnitudinis, figurarum, positus, colorum, qualitatum primarum & secundarum, quibus lenitatem, asperitatem, duritiem, mollitiem, & quicquid est huiusmodi, complector, itemq; carnis: ipsarum quæ intus latent partium temperiem exprimunt ac constitutionem natiuam,* εὔκρατον καὶ σύμμετρον, *si ipsæ* σύμμετροι *sunt:* δύσκρατον καὶ ἀσύμμετρον, *si* ἀσύμμετροι.

At uerò quam quæuis ostendant notæ in specie ratio docet, comprobat experientia, & petantur exempla ex libris τῶν φυσιογνωμόνων. Nobis enim non singulas eorum percensere regulas, & singularum exquirere causas: sed primos & generales signorum fontes commonstrare, statutum est, ex quibus deriuare riuulos non magni laboris est.

Porro temperie partium edi ac perfici actiones multis in locis Galenus: corporum temperamentis, atq; in primis trium præcipuorum membrorum, cerebri, cordis, & epatis, congruere animorum mores, in eo libello demonstrat, qui inscribitur, Animi mores sequuntur temperamenta corporum.

Ergo temperamentis cognitis de prioribus notis, mox & actionum innotescet natura, an perfectæ sint & conuenientes, an uerò languidæ, uel deprauatæ: & ingeniorum, iudicij, morum, affectuum perspicietur conditio. Et uicißim certiora dant indicia de partium temperamentis, uiribus, affectionibus naturalibus, inclinationibus, actiones singularum: de cerebro ingenij fonte & corde, exteriorum interiorumq; sensuum & corporis motiones, gestus, incessus, agitationes membrorum, affectus subiti, ijq; characteres, quos in oculis, fronte, & toto uultu natura effinxit, interioribus consentientes: qui ad ipsas animi sese inflectunt accommodant & mutant affectiones, & animi sensus, motus, cogitata, machinationes, proferunt mirando naturæ consensu.

Oratio

Oratio mentis character: Cibi, potus, & Venereorum consuetudo, & quicquid est huiusmodi in uita, morum atq; actionum. Hæc ut nascuntur ex tribus præcipuis in homine potentijs, ita earum adeo exactè naturam ceu pingunt & contuendam oculis exhibent, ut rarò fallant. Quare & hæc morum indicia cæteris Aristoteles præfert: inquit enim, ἰσχυρότερα δὲ τῶν ἐπὶ τοῖς μέρεσιν σημείων ἐστὶ, τὰ ἐν τοῖς ἤθεσι, τοῖς ἐν τοῖς ἐπιφαινομένοις λαμβανόμενα ἢ κατὰ τὰς κινήσεις καὶ τὰ σχήματα.

Signa Physiognomonica certiora.

Sed cum multum referat, ad quæ quis studiorum genera, ad quam uiuendi rationem sit assuefactus, quoue modo sit informatus à teneris: prudenter Aristoteles πρὸς τὰ φυσικὰ παθήματα, *adiungit* τὰ ἐπίκτητα. *Nam & disciplina cum næui à natura insiti eluuntur, aut corriguntur, aut retunduntur: tum quæ eadem natura adiumenta largita est, augentur ac roborantur: etsi, quæ corpori forinsecus impressa sunt lineamenta, exteri & amoueri nequeunt: & consuetudine contracta ac durata tam pertinaciter sæpe infiguntur atq; insidunt, ut ceu suppreßis & obscuratis naturalibus sola emineant ac dominentur: & consilio, arte, ac simulatione ascitis, naturæ indicia tegi possunt atq; occultari.*

Zopyrum Physiognomonem legimus Socratem, cum habitum corporis inspexisset, stupidum pronunciasse & bardum, quòd iugula concaua non haberet,

Zopyrus Physiognomon.

haberet, obstructas eas partes atq; obturatas esse dixit, addidit etiam mulierosum. in quo Alcibiades cachinnum dicitur sustulisse, cum in eo nihil horum obseruatum esset. Nam & errata naturæ emendarat, & ex naturalibus causis nata uitia edomuerat ac compresserat uoluntate, studio, ac disciplina ad eum modum, ut nemo unquam in eo ullum eorum uestigium uiderit.

Nouimus ipsi quosdam simulationum artifices, qui cum res poscit, exuere naturam pristinam & assumere nouam, eamq; tanta fingere calliditate queunt, ut connatam quis, non ascitam esse putaret.

In Physiognomonia plura signa inter se conferenda.

Cæterum cum hæc aut consuetudine acquisita, aut consilio suscepta, impediant iudicia de naturalibus: rectè monet Aristoteles, ne ex uno signo quicquam temerè quis affirmet, sed inquisitis collatisq; pluribus exploret, quæ consentiant, quæ discrepent, quæ idem arguant, quæ contrarium declarent. Si omnia uel plurima uni significato suffragentur, certius pronunciari posse: Si unius duorumue monitis cætera refragentur, cohibendam esse assertionem. ὅλως τὸ ἑνὶ μὲν πιστεύειν τῶν σημείων ἐυηθὲς, ὅσαν δὲ πλείω συμφωνοῦντα καθ᾽ ἑνὸς λαβῇ, μᾶλλον ἤδη κατὰ τὸ ἐικὸς ἄν τις ὑπολαμβάνοι ἀληθῆ ἐῖναι τὰ σημεῖα.

Verum hæc ad diuinationes ipsas pertinent. Nobis satis sit ostendisse signa φυσιογνωμονικά *non commenticia esse: sed & formari ui seminali, & nasci ex natura partium iam formatarum, atq;*

idcirco

idcirco ipsam φυσιογνωμοσύνην *inter diuinationes Physicas iure collocari.*

Extant de hac præter Aristotelis scripta, Polemonis etiam & Adamantij Sophistæ usu & obseruationibus comprehensæ præceptiones.

DE CHIROMANTIA.

Eiusdem cum Physiognomonia sunt generis & τὰ χειροσκοπικὰ οἰωνίσματα, id est, uaticinia de internæ manus constituta ac prodita characteribus, de quibus libros apud Græcos fertur composuisse Helenus quispiam Syracusius, & uersibus Eumolpus. Horum fontes & subiecta declarabimus propius.

Chiromantia.

Manum græci χεῖρα *nominatam distribuunt in partes tres distinctas,* βραχίονα, πῆχυν & ἀκρόχειρα *uel* ἄκραν χεῖρα, *id est, brachium seu humerum, (sic enim Celsus uocat) cubitum & extremam manum. Hæc ubi cubitus desinit iniens, ad extremum digitorum usq; protenditur, & tres rursus habet distinctas partes. Earum prima, quæ octo oßiculis duplici dispositis ordine, & cartilaginum ac ligamentorum interuentu arctißimè connexis, cubito coarticulatur,* καρπὸς *Græcis, brachiale Latinis dicitur. Reliquum omne à brachiali ad finem usq; explicatæ manus* παλάμην, *id est palmam nominant: Cuius ea pars, quæ quinque oßibus brachiali coagmentata ad radices digitorum usq; pertingit,* μετακάρπιον *Græcis, postbrachiale Latinis nuncupatur. huic prima digitorum*

Partes manus.

gitorum committuntur internodia, his ſecunda, ſecundis tertia: Græcis ea σκυταλίδες, φάλαγγες & φαλάγγια dicuntur.

Media igitur extremæ manus pars, cui poſtbrachiali nomen, ex oßibus conſtructa quinq;, foris gibbis, intus ſimis aliquantulum atq; incuruis, carneq; & cute tectis, quibus plurimi uenarum, arteriarum, neruorum, chordarum articulos digitorum mouentium, ſurculi ſubtenduntur atq; implicantur, uario ac multiplici contextu: acquirit figuram intus cauam, foris conuexam.

Chiromantiæ ſubiectum.

Cauæ regionis, quæ uerum eſt τῆς χειρομαντείας ac proprium ὑποκείμενον, fabrica talis eſt. Ex apice interioris tuberculi humeri ad ἀγκῶνα enaſcitur muſculus, capite ſtatim ab exortu carnoſo craſſoq; & nerueo, qui inter initia ceu ſeſe diducens latius, & uerſus ulnæ radijq; prorepens medium, rurſusq; in arctum coactus & rotundum, ubi brachiale attigit, finditur in quatuor ramos carnoſos quidem, ſed progreſſu in nerueam duritiem, quæ tendinũ eſt, gracileſcentes, & ad angulos inuicem acutos cohærentes, qui communi ueſtiti ac deuincti inter ſe membrana, eaq; tenui & mucoſa, ſub cute ſenſim per brachiale ad ſecunda quatuor digitorum feruntur internodia.

Fabrica manus interioris.

Ex eodem principio, ſed decliuiore ſede, alius prodit muſculus exquiſitè carnoſus & teres, qui ultra medium cubiti progreſſus, contractusq; aliquantulum, ut prior in quatuor dirimitur carnoſa

ſegmenta.

ſegmenta. Hæc ante brachiale in teretes degenerant tendines, qui primi tendinibus ſubiecti, eoq́; poſitu per totum poſtbrachiale exporrecti, ante internodia ſecunda, perforatis eminentioribus alterius muſculi tendinibus, ad poſtrema digitorum internodia excurrunt. Tendinibus his in poſtbrachiali intexuntur muſculi, qui digitos cæteros pollici adducunt.

Tertius alius ulnæ ea propagatus ſede, qua radij illa tuberculum ſinu peculiari admittit & complectitur, atq; ſecundum radij ſitum productus, circa brachiale in teretem cogitur & finitur tendinem, qui peculiari obtectus membrana in tertium pollicis contendit & defigitur articulum.

Præter hos alij tredecim internam manum intexunt muſculi, quorum ad primos quinq; digitorum articulos ſingulos, ſinguli utrinq; affiguntur: tres uerò ceu è transuerſo ex uola, qua qui pollici ſubiacet thorus circulari linea circumſcribitur, educti in ſecundum inſeruntur pollicis internodiũ. Ex prioribus decem, octo qui quatuor ſeruiunt digitis, rectà eos adeunt ſecundum poſtbrachialis longitudinem, omni propemodum ex parte carnei & poſtbrachialis oſsibus connati. Implantantur autem lateribus in interna ſede oſsium.

Duo pollici additi inæquales magnitudine (amplior eſt enim multo ſuperior, & eminentior altero ſubtus occultato) à ligamento brachialis ἐγκαρσίῳ expanſi, primo pollicis oſsi interna regione attenduntur. Rurſus à quarto brachialis oſſe procedit

musculus, muris seu lacertæ figuram eleganter exprimens, toto ductu carneus. Hic à brachiali per imam internæ manus sedem ad minimum protensus digitum, externo lateri primi oßis digiti minoris adnascitur.

Toti uerò propemodum depili nudæq; manus cuti musculus quidam substernitur, qui neruoso teretiq; principio ex apice tuberis humeri interioris prodiens, atq; duobus brachiale flectentibus musculis, ex eodemq; propagatis initio, medius incumbens atq; adnatus, uentrem impensè carnosum crassumq; adipiscitur: ubi uerò ad medium cubiti acceßit, rursus gracilescens in tendinem, ceu ex tereti aliquantulum depressum coit. Hic ad radicem brachialis sensim sese explicans, summæ manus cuti ad extremam usq; digitorum aciem affigitur fibrosorum nexuum intextu, adeo ualidè arcteq;, ut difficulter à cute uel nouacula acutiore separari poßit. Non toti tamen internæ manus cuti subducitur, uerùm per eos musculos, quorum ex una parte aliqui ad radices pollicis consistunt, ex altera unus ad minimum digitum fertur, sub ipsa cute medius incedit, nihil fibrarum obductæ his musculis cuti impertiens: ad uolam accedens dilatescit & reliquam cutem totam subiens conduplicat.

Intra hunc tendinem & cutem carnea continetur substantia, subalbida, duriori neruosoq; adipi similis, uenarum neruorumq; ad cutem tendentium surculis conferta. Hæc eminentioribus oßium proceßibus ad radices digitorum, quà internodia prima

ma digitorum oßibus postbrachialis iunguntur, eleuata in altum, distinctas ibi quatuor eminentias ceu thoros constituit, lineis seu incisuris diremtas.

Ex hac structura ratio patet figuræ & inæqualitatis internæ manus, linearumq; in summa cute apparentium. In medio cauitas uisitur, eam circumquaq; ceu monticuli sepiunt ac circumdant. In tales thoros seu puluinos necessario assurgunt atq; attolluntur extremi internæ manus limites, ob instratos oßibus musculos & carni tendiniq; intextas carneas fibras. Carneam molem pollici attensam præcipuè duo, qui primum mouent internodium, musculi cum eo qui pollicem abducit à cæteris, constituunt: uocatur ea θέναρ, παρὰ τὸ θένειν, id est, feriendo, ut placet Etymologis, & στῆθος ἀντίχειρος, Latinis χειροσκόποις Mons pollicis. Decliuior eius pars linea recurua definitur, quæ à radice indicis orta, (qui locus μετὰ τὸ θέναρ dicitur,) curuoq; ambitu circumscripta, in planitiem uersus καρπὸν desinit. Lineæ nomen est, ex ueteri instituto τῶν χειροσκόπων, ζωνική.

Montes manus.

Ex altera internæ manus parte uersus imum terminum, è regione huius tumuli, alius eminet thorus, depreßior priore, quem qui minimum digitum petit musculus exaggerat: Vocatur is ὑπόθεναρ ἄνδηρον, quod significat quiddam uelut exaggeratum, ut in ripis & sulcis cernitur, & στῆθος χειρός.

Interstitium utrorumq;, planis intra montes duos uallibus simile, μεταστήθιον est. Qui ad digitorum radices ceu congesti eminent colles intervallo triplici, uno Græcis nomine ὑποθέναρ dicuntur, quasi minutum θέναρ.

Linea quæ in pluribus manibus τῇ χθονικῇ principio coniuncta sub radice indicis, inde procedit deorsum uersus cauam manum & planitiem: ueteribus χειροσκόποις est ζωηφόρος, id est, uitifera. Vbi initia harum iunguntur, συναφή est, id est, connexio. In media manu triquetram ambæ efformant figuram, cui τριγόνου nomen inditum. Supra ζωηφόρον monticulis seu tuberculis trium digitorum, (nam indicis tuberculum hæc ferè non ambit) subiecta ἀναγκαία, Latini uocarunt mediam naturalem. Ea cum ζωηφόρῳ quadratum effingit: itaq; ille locus τετράγωνον dicitur.

Monticulis his inclusum in manu media & instar uallium profundum, κοῖλον χειρός, id est, cauum manus, & κοτύλη appellatum.

Lineæ manus.

Lineæ γραμμαὶ, & τομαὶ id est lineæ & incisuræ dicuntur. Earum conformatio in summa cute necessario musculorum exortus, circumscriptiones ac limites, insertiones, coalitus & connexiones, membranarum circumductiones, fibrarum colligantium nexus, tendinum distributiones & ductus consequitur, cum pertinaciter ipsa contiguis & sibi subiectis partibus cohærescat, sitq;

omnium

omnium in toto corpore partium uel ſola exquiſitiſsimè temperata, adeo, ut ad exactiſsimum temperamentum põderis, quo κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν æſtimatur, accedat proximè. Ergo afficitur facilimè, proq́; ſubiectarum partium conditione externam uariat ſpeciem, cum ubi ſubtus diuerſa aut iunguntur, aut diſcedunt corpora, uelut in canaliculos cauos ſubſidens, promtiſsimè fiſſuris illis rimisue, aut nexibus ſeſe inſinuat atq; ingerit.

Planetæ monticulis in manu attributi.

Recentiores χειροσκόποι tum monticulis ſingulis præficiunt Planetas, & de characteribus illis impreſsis ea pronunciant, quæ ſunt naturæ Planetarum: tum plures notant lineas alio diſcrimine quàm ueteres. Pollicis tumulo Martem alij, alij Venerem imponunt: Sub indice Iouem, ſub medio Saturnum: ſub annulari Solem, ſub auriculari Venerem, alij Mercurium collocant: τὸ τῆς χειρὸς στῆθος ἢ τὸ ἄνδηρον, quod ipſis eſt tuberculum manus ferientis, Lunæ dedicant: Trigonum ſeu triangulum in uola Marti alij, alij Mercurio aſsignant.

Differentiæ Linearum in manu.

Lineas partiuntur bifariam, in principales & minus principales. Vtrarumq; differentiarum quinq; ſpecies faciunt. Principales ab ipſis numerantur: καρδιακή ſeu uitalis: ὑπατική ſeu media naturalis: κεφαλική ſeu capitis linea: Thoralis ſeu menſalis, ſeu media: Diſcriminalis ſeu reſtricta, ſeu Draconis cauda.

Καρδιακή pollicis montem includit & complectitur.

ctitur. ἡπατικὴ ſub radice indicis ab eodem cum Cardiaca principio exordiens, in mediam manum deſcendit. Cephalica ad tuberculum ferientis utriq; aptata trigoni figuram complet. Thoralis ab eo quod indici & medio intercedit ſpacio ferè ordiens, tuberculis trium digitorum medij, annularis, & auricularis, obliquè deorſum & transuerſim procedens ſubtenditur, dirimensq́; ad radicem minimi elatiorem eius thorum à tuberculo ferientis, in extremam manum uerſus exteriora finitur. Reſtricta ad iuncturam τῶ καρπῶ ἢ μετακαρπίου deſcendentes terminat lineas, & finit τὸ ὑποκείμενον artis.

Minus principales cenſentur, Via Solis, Via lactea, Via combuſta, Cingulum Veneris, Linea Martis. Via Solis à tuberculo annularis, cui Sol præſidet de χειροσκόπων decreto, rectà deorſum in cauitatem protenditur. Lactea à diſcriminali ſurſum ſecundum tuberculum ferientis porrigitur. Combuſta per medium uolæ triangulum enitens conſcendit ſurſum in tuberculum medij, aut priuſquam eò pertingit deficit. Eadem, ſi integra fuerit & non interciſa, Saturnia uocatur, quòd tunc Saturno addictum collem occupat.

Cingulum Veneris hemicyclij figura ab interſtitio indicis & medij, per Saturni collem, ad medij & annularis interuallum usq; obtenditur.

Linea Martis in pollicis eminentia uitali lineæ παράλληλος est.

Vocantur

Vocantur hæ minus principales, quòd nec omnium manibus insunt, nec ita conspicuæ existunt cum adsunt: & significatis multum cedunt illis principalibus, quæ quòd euidenter, in omnium comparent manibus, etsi specie uariant, & significata non obscura habent, hanc apud artifices meruerunt cognominationem.

Præter lineas hasce reperiuntur penè in singulis collibus & alij characteres, à natura artium formatrice, ex minutarum linearum segmentis & ductibus uariè positis & commixtis inter sese uarijs figurati speciebus, quorum insigniores notarunt atq; explicarunt artifices: Singulas enim exquirere & persequi formarum differentias curiosorum esset hominum, non naturæ uestigia, sed suas sectantium opiniones, cum illæ penè in singulis uarient subiectis. De his consulantur libri autorum.

Signa ergo ex quibus de compage corporum, deq; præcipuorum membrorum constitutione, & moribus animi, propensionibusq; atq; euenturis in uita casibus, tanquã oracula promunt χειροσκόποι, *sunt incisuræ internæ manus conspectiores, tum in monticulis ex lineis exilioribus & tenuioribus constituti characteres. An præstent hoc, quod de illis spondent & affirmant artifices, uidendum.*

Signa chiromantiæ.

Variant, ut dixi, penè in singulorum manibus plus minusue, non specie, quæ in omnibus eadem est, sed accidentibus. Aut enim expressæ, amplæ,

Discrimina linearum in manu.

 profundæ,

profundæ, in longum tractu continuo productæ sunt, rubentq́;, uel liuent, uel pallent, uel nigricant, uel alium præ se ferunt colorem: Aut contrà obscuræ sunt, minutæ, mutilæ, interruptæ, in fibras & capillamenta tenuia sparsæ, concisæ, plus in alijs, in alijs minus. Præterea cum ipsis sese corporibus proferunt, etsi in tenellis infantum manibus ferè rugarum copia obscurantur, præsertim quæ natura exiliores sunt: certoq́; durant tempore, & ætate ingrauescente sensim attenuantur, tandemq́; à siccitate cute tensa, & ceu compage membrorum laxata, euanescunt uelut extritæ aut obliteratæ: deniq; uehementioribus morbis aut abolentur aut comminuuntur, adeo, ut sensum fugiant.

Lineas in manu non fortuito fieri.

Ergo cum tot formentur discriminibus, non (ut ita dicam) specificis, sed accidentarijs, statisq́; ac certis oriantur & intereant temporibus, & cum naturis corporum commutentur], absolutis ijs emergant, uigentibus niteant, marcescentibus extabescant, uergentibus ad interitum exolescant, ægritudine oppreßis afficiantur: non temerè existunt aut fortuito, sed à natura ceu insculpuntur cuti tunc, cum hæc musculis tendinibusq́; eorundem postbrachiali exporrectis arctißimè obducitur & coaptatur, ad eum modum, ut fissuris subiectarum partium & coalitibus exquisitè incumbat, congruat, atq; inhærescat.

Nec tam statis, fixis, & permanentibus, ulla alia pars corporis est consignata lineis, à primo statim exortu, illis exceptis, quæ uel ad articulos digitorum

digitorum his inflexis cutis corrugationem insequuntur, uel in imo & concauo pedis conspiciuntur, præter internam manum, cum ea sit omnium partium ἀναρθροτάτη.

Fortasse dicet quispiam, ideo incisos canalium instar aut sulcorum ductus illos, ut cùm omni penitus careat articulo μετακάρπιον, *& creberrimis agitentur ac diuersissimis motibus digiti, manu compressa, inflexis, contractis inter sese, pollici admotis, aut in obliquum contortis digitis, cutis interna promtissimè cogatur colligaturq́; in plicas, cedentibus in sese fissuris, cæteris partibus intermedijs assurgentibus atq; eminentibus uelut inter sulcos strijs: Complicationem enim manuum, cutis si rigidius obluctaretur, impeditura esset: Rursus explanata manu exertis, diductisue digitis, expeditè tendatur, dehiscentibus fissuris, & thoris, qui in contractione intumuerant, sese submittentibus. Non derogo illis usum hunc. Verum si ad subiectarum partium formam, situm, distributionem & coalitum, in obtensa his cute annexaq́;, natura eas finxit, quod planè affirmo: ut illæ tanquam effectus tum causæ efficienti, tum constructorum & subiacentium corporum compagi respondeant necesse est, & qualis illa sit, firma ne compactaq́;, an laxior & dissolutior, edoceant.*

Vsus linearum in manu.

Astipulatur rationi experientia. Animaduersum est longo usu, Lineas in plures ductus confractas, decurtatas, incisas, aliarum linearum interuentu diuulsas, exiles, uelut in surculos & ramulos

fissas, ἀσθένειαν præ se ferre corporis & βραχυβιότητα, omniaq; infirma & instabilia: Contrà τὰς δι' ὅλης χειρὸς τομὰς, μακροβιότητα.

Aristoteles rectè causam refert in corporis fabricam, quòd abruptæ, concisæ ac tenues lineæ, non solidum, nec bene coagmentatum duratumq;, sed molle, enerue, languidum, ἄναρθρον καὶ εὐμετάβλητον: Integræ contrà & eminentes, robustum ἠθρωμένον καὶ δυσμετάβλητον corpus arguant.

Intendit natura formationem corporis absoluti, ad quam perfectionem & harum ipsarum linearum integritas requiritur, non quòd corporis aliquid conferant constitutioni tale, quod si absit structuram mutilam reddat aut imbecillem: Verum quòd à natura uiuida fortiq;, ordinatè procedente, consummatis perfectisq; internæ manus partibus rectè accommodatæ, qualis sit corporis compages ostendunt.

Fundamentum Chiromantiæ.

Quòd si aut materiæ, aut uirtutis διαπλαστικῆς uitio non præstat neq; assequitur ipsa, quod intendit in minutis his linearum uestigijs: multo minus grandiorum partium absoluit institutam fabricam. Hinc imbecillioribus plerunq; in plures, minutiores & obtusiores ceu plicas corrugatur cutis, quas si uiguisset uis διαπλαστική, erugasset atq; extendisset, eadem spacijs inter grandiores lineas medijs complanata.

Cæterum

Cæterum docet & hoc experientia, certas lineas certis congruere principalibus in corpore membris, deq́; eorum constitutione, temperie, uirtute, affectionibus, robore uel imbecillitate, aptitudine ad morbos, argumenta continere non leuia. Alia cerebri, alia cordis, epatis alia, naturam refert atq; exprimit. Huius consensionis & fœderis quæ sit alia causa non uideo, quàm quòd uenarum, arteriarum, & neruorum propagines, quarum ex principibus tribus membris origo, uariè in summam cutem explicantur: Vnde & deferunt eò ex fontibus haustam atq; acceptam uim, & ibidem constitutiones affectionesq; eorundem promunt potius quàm alibi, quòd ea sola pars maximè εὔκρατον *& omnium exuperantiarum exquisitè mediam naturam habet, ut Canonis & Normæ uice à Galeno proponatur, ad quam si reliquarum partium crases comparatæ pensitentur atq; examinentur, deprehenditur quanto absint interuallo ab hoc exactißimo temperamento: quod ipsum nec casu, nec sine causa factum.*

Lineæ manus certis in corpore membris respondere.

Quæ de cæterorum characterum argumentis usu comperta & obseruationibus tradunt, etsi causas eorum non perspicio: tamen cum absq; euidenti ratione, consentienti experientiæ refragari temerarium sit, non sperno: quanquam uicißim neq; omnes cõmenticias approbo interpretationes quarumlibet notarum. Sed experientiam uoco, rerum designatarum cum notis ipsis regularem magna ex parte congruentiam, deprehensam instinctu

ductuq́;

ductuq; naturæ, attenta conſideratione ſecundum leges artis, longo uſu ex plurimorum euentuum collatione, ab ijs qui natura ualent & arte, qualem Coclitem Chiromantem fuiſſe accepimus.

Præcellit enim in hoc genere artem longè natiuà ingenij uis & φυσικὴ στοχασμός. *Hæc primum ingenia idonea, & ab ipſa natura ad tales coniectationes fœliciter inſtructa, in eam conſiderationem impulit, ut non temerè effictos linearum ductus cogitarent, & unde naſcerentur, aut quarum eſſent rerum notæ, uſu diſcerent, cauſasq; explorarent, & congruas inter ſeſe, rationiq; conſentaneas, aut in eoſdem euentus perpetuò recidentes* παρατηρήσεις, *redigerent in artis formam.*

Quanquam igitur fateor in hac parte, ut tota reliqua Phyſica, neutiquam omnium quæ longus patefecit uſus, cauſas ueras intelligi: tamen eruditæ experientiæ, quæ ratione & arte euentus notatos examinat, non captat aut arripit fortuita quæuis, & peritorum artificum conſentientibus obſeruatis, aſſentior & acquieſco: & χειρομαντείαν *inter diuinationum Phyſicarum genera colloco: nimirum, quatenus intra Phyſicas uerſatur metas, neq; his egreßis prolabitur in impoſturas: Eas enim ab omni diuinationum genere procul ſeparo, & exploſas uolo in uniuerſum.*

Neq; aſpernor his quamuis tenuibus adumbrata ueſtigijs, non tenuia tamen ſapientiæ diuinæ documenta, utut rideantur. An quiſquam leue hoc

duxerit,

duxerit, tam uarias particulas, tam ſpecie & quantitate diſsimiles, tanto numero, eo inter ſe fœdere colligatas ac deuinctas eſſe in unam compagem, ut minuta etiam τοῦ μετακαρπίου interioris lineamenta & toti fabricæ congruant, & principibus membris accommodentur. Adeo otioſum nihil eſſe uoluit, aut fortuitum, in opificio omnium præſtantiſsimo, ſapientiſsimus Architectus.

DE CÆTERIS τοῦ φυσιολογικοῦ GENERIBVS,

quæ reliquorum mixtorum naturas, ut Animantium, Plantarum, Foſsilium, conſiderant.

DIXI INTER CÆTERA penè ſtupenda Mundi opera, uel præcipuam eſſe, mirificam inter ſeſe conſenſionem omnium partium, & συμπαθείας rerum atq; ἀντιπαθείας.

Exempla Sympathiarum & Antipathiarum in natura.

Cingunt & complectuntur circumflexu ſuo orbes ſtellarum regionem Mundi elementarem, quæq; in ea ex elementis conflata continentur atq; exiſtunt corpora: Nec ſolum afficiunt ea motu & lumine excitatis qualitatibus primis, iiſq; aliàs alia proportione iunctis coactiſq; in unam temperiem: uerumetiam tanquam occulta ui influentes, quæ à reflexo lumine oritur, commouent.

Stellæ

Stellæ Poli borealis ad se Magnetem conuertunt, de quo quidem hoc obseruatum affirmant, perpendiculum in nauigatoria pixide Magnete illitum, in nostro Hemisphærio à Fortunatis Insulis ad Catygaram, declinare dextrorsum gradibus circiter nouem: in altero Hemisphærio nutare sinistrorsum: moxq; ubi peruentum est ad Meridianum Astorum uocatarum Insularum, exactè ad lineam congruere Meridianam, nec in alterutram nutare partem: inde uerò inflectere sese idem perpendiculum à dextris Poli uersus sinistra.

Cum Sole circumaguntur Heliotropion, Tragopogon, Ornithogalum, Lupinum. Tripolium floris colorem ter in die ad Solem mutat: manè candidum, meridie purpureum, uesperi puniceum conspicitur.

Ipso die solstitij olea, populus alba, & salices, folia circumagunt. Oriente Sirio Parra auis ipso die non apparet donec occidat, & Thynni marini œstro corripiuntur, occultatur Coccyx.

Certi positus stellarum certos in humano corpore humores, partes, sensus, aut uegetant, aut hebetant, aut deprauant.

At qualitatibus primis impreßis aëri cæterisq; elementis, nõ eodem modo afficiuntur mixta omnia. In ipsa Bruma uulgo floret uocatum Veratrum. Fauonijs spirantibus Thymelea efflorescit, moxq; hanc insequuntur Viola alba, Narcißi, & Trissago, quæ primo Vere prodit. Faba florescens apiculam euocat, & hæc procedens fabam florere indicat.

cat. Vtraq; finit frigoris indicium. Moro germinante, aut efflorescente rubo, à frigoris iniuria nihil amplius periculi.

Animantia omnia uniuersales temporum mutationes, & qui particulatim accidunt, tempestatum exortus sagacißimè, priusquam inualescant, ceu odorantur. Propterea magna ex parte aut hyeme ingruente, uel si aër infectionibus sordescat aut obtorpescat, calidius puriusq; cœlum priori deserto captant & quærunt: aut terra se condunt: aut exesas & excauatas arbores subeunt, quosue æstate construxerunt alueos, ac delitescunt tantisper, donec abeat frigus, & tepidiore blandioreq; aura renitescat cœlum: aut ex syluis ac horridioribus locis, in habitata & culta commigrant, intraq; domos, si exasperetur hyems, sese abdunt: aut manent in syluis, quarum paucæ sunt, ut Tetraones & Attagenes: aut ad aquas degunt. Quæ discedunt, ferè statis abeunt temporibus, statisq; reuertuntur, ut olores, ciconiæ, feri anseres, coturnices, & aliæ.

Quædam alia peculiari συμπαθείᾳ occultantur æstate, ut inter aues γνάφαλος seu fullo cognominatus: quædam hyeme, ut mures Alpini, glires. Vireo auis χλωρίων dicta, tota delitescens hyeme, ipso die solstitij prouolat. Noctuæ sexagenis diebus hyeme cubant.

Quædam alio modo afficiuntur. Caniculæ exortu mutant uocem & canere desinunt pariter Luscinia & Coccyx. Milui à solstitio podagra afficiuntur. Corui itidem ægrescunt sexagenis diebus,

siti

ſiti maximè, antequam fici coquantur autumno: Septem ante Brumam diebus Halcyones nidificant, & totidem ſequentibus pariunt.

Maturitatis hordei & ſationis milij ac panici ſigna præbent, circumuolantes ueſperi Cincindelæ, quas λαμπυρίδας Græci uocant: & plurima Ariſtoteles & Plinius annotarunt.

Formica minimum animal interlunio quieſcit, plenilunio etiam noctibus operatur. Habent obſeruationes ſimiles plurimas agricolæ.

Exuberant atq; effluunt in corporibus elementaribus humores Luna augeſcente: eadem ſeneſcente defluunt & marceſcunt: deficiente ea in Solis oppoſito, etiam areſcunt ac torrentur.

Eodem modo eas, quæ in dies horasq́; accidunt, mutationes qualitatum, aliæ naturæ alijs citius atq; euidentius percipiunt. Argumento his ſunt præſenſiones aut oborientium iam, aut paulo pòſt ſecuturarum tempeſtatum, contagionum, & aliorum huiuſcemodi, in animantibus & plantis.

Pulmones marini in pelago plurium dierum hyemem portendunt. Delphini tranquillo mari laſciuientes flatum, ex qua ueniunt parte: ſpargentes aquam turbato, tranquillitatem. Lolligo uolitans, conchæ adhæreſcentes, Echini affigentes ſeſe, aut arena ſaburrantes, tempeſtatis ſigna edunt: Ranæ quoq; ultra ſolitum uocales: Et Fulicæ matutino clangore. Mergi anatesq́; pennas roſtro purgantes, uentum indicant, cæteræq́; aquaticæ aues

aues concursantes: Grues in mediterranea festinantes: Mergi in maria aut stagna fugientes.

Grues silentio per sublime uolantes serenitatem: sicut noctua in imbre garrula ut sereno, tempestatem nunciat.

Corui singultu quodam latrantes, seq; concutientes, si continuant, uentos: si uerò carptim uocem resorbent, uentosum imbrem: Graculi serò à pabulis recedentes hyemem, & albæ aues, cum congregantur, & cum terrestres aues contra aquam clangores dant, perfundentes sese, sed maximè cornix: Hirundo tam iuxta aquam uolitans, ut eam stringat aut percutiat penna: Anseres continuo clangore intempestiui: Ardea in medijs arenis tristis: Pecora exultantia & indecora lasciuia ludentia: Boues cœlum olfactantes, seq; lambentes contra pilum: Turpes porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes: Segniter & contra industriam suam absconditæ formicæ, uel concursantes, uel oua progerentes. Vermes terreni erumpentes eandem tempestatum significationem habent. Præsagiunt tempestates Sciuri, obturatisq; qua spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte fores aperiunt.

Trifolium quoq; inhorrescere & folia contra tempestatem subrigere certum est. Et montium sonitus, nemorumq; mugitus, & sine aura quæ sentiatur ludentia folia, Lanugo Populi, spinæue uolitantes, & aquis innatantes plumæ, prænuncia tempestatum obseruata sunt. Ægrè de arboribus

defluentia folia, & excisa fagis frusta lignea, si madeant, asperam hyemem & intensam præsagiunt: nimirum quòd occulto sensu secuturi frigoris, tanquam de futuro cogitantes, seq; necessarijs instruentes, priusquã terra gelu constringatur & duretur, abundantius succos attrahunt. Aëris infectionem passeres & cæteræ sentiunt aues. Quare contagionibus grassantibus, si uis ueneni amplificetur in tantum, ut aërem occupet & inficiat, abscedunt.

Rosas etiam & uiolas, si sub autumnum secundo floreant, pestilitatem adferre compertum est. Non enim iterato prodeunt, nisi constitutio aëris præcedat Austrina καὶ αὐχμώδης, quæ longo duret tempore, qualem hoc anno 52. experti sumus cum sæua lue, & uidimus rosarum sub autumnum copiam, uiolas aliquot satis odoratas.

Sympathiæ & Antipathiæ in natura insignes oriuntur ex mixtione formalium qualitatum.

Cæterum τῶν συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν, quæ sunt conuenientiæ atq; coniunctiones, uel contrà discrepantiæ atq; aduersationes rerum inter se: harum ergo in mixtis uarietas penè infinita, & nulli hominum satis uel explicatè cognita, uel certò peruestigata. Hoc constat, præcipuas maximeq; insignes ab ijs oriri qualitatibus συμπαθείας & ἀντιπαθείας, quæ & congruunt formis & harum ui cientur. Illæ enim agunt aliquid & efficaces solæ sunt: earum sese ope & ministerio forma exerit atq; ostendit, nec aspici aut agnosci potest propius, quàm in hisce.

At Formalium qualitatum, quibus inter se aut consentiunt, aut dissentiunt ac pugnant intrinsecæ rerum

rerum formæ, gradus in uniuersum sunt quinq;, qui quibusdam omnes, aliquibus non omnes inesse reperiuntur.

Quinq; gradus formalium qualitatum.

Primum gradum primis tribuo qualitatibus, calido, frigido, humido & sicco, quas omne perfectè mixtum habet, sed suæ attemperatas speciei. Ex *harum inter se commixtione & commoderatione in materia uel crassa, uel tenui, uel media inter utramq;, proximè oriuntur sensuum obiecta, colorum, sonorum, odorum, & præcipuæ saporum differentiæ, ut dulce, amarum, acre, acidum, austerum, acerbum, salsum, pingue. Nihil enim hîc de materiæ dicam qualitatibus, quarum suprà memini.*

Rursus utræq;, primæ nimirum & secundæ, sua inter se temperie, pro diuersitate materiæ sustinentis & excipientis commixtionem, producunt ac constituunt discrimina tertij generis qualitatum, quæ sunt ἀραιωτικαὶ, πυκνωτικαὶ, μαλακτικαὶ, σκληρωτικαὶ, ἐμπλαστικαὶ, ῥυπτικαὶ ἑλκτικαὶ, ἀποκρουστικαὶ, χαλαστικαὶ, σωτατικαὶ, ἀναστομωτικαὶ, σωαντικαὶ, παχωτικαὶ, λεπτωτικαὶ, ἀνώδυνοι, ὀδυνηραὶ, πεπτικαὶ, ἐκπυητικαὶ, διαφορητικαὶ, ἱδρωτικαὶ, καρωτικαὶ, ναρκωτικαὶ, ὑπνωτικαὶ, ἐκστατικαὶ, σηπτικαὶ, καυστικαὶ, διαβρωτικαὶ, ἐσχαρωτικαὶ, χυτικαὶ, πιλητικαὶ, κακόχυμοι, ἐπικρατικαὶ, καταρκτικαὶ, στατικαὶ, τραχύνουσαι, λεαίνουσαι, ἐκφρακτικαὶ, ἐμφρακτικαί.

Quarti generis qualitates, ex his tertijs, cum præcedentibus duabus contemperatis, in idonea materia, in congruam & formæ ἀνάλογον *crasin, emergunt: è quorum sunt numero, quæ à Medicis uocantur* οὐρητικαὶ, ἐμετικαὶ, ὑπακτικαὶ, λακτικαὶ, ἔῤῥινοι, ἀποφλεγματικαὶ, ἐμμήνων ἀγωγοὶ, ἢ ἐπισχετικαί *lactis aut seminis,* γεννητικαὶ, ἢ σβεστικαὶ, ἢ προκλητικαὶ, ἢ ἐπισχετικαὶ, σαρκωτικαὶ, ἐπουλωτικαὶ, κολλητικαὶ, καθαρτικαί, *nimirum quæ abstergendo, aut lubricos reddendo meatus, aut comprimendo, aut aperiendo laxandoq́;, aut attrahendo, euidentibus non occultis qualitatibus uacuant:* καθαιρετικαὶ, ἡπατικαὶ, ὠτικαὶ, ὀφθαλμικαὶ, ὀδοντικαὶ, ἰσχιαδικαὶ, νεφριτικαὶ, σπληνικαὶ, ποδαγρικαὶ, ἀρθριτικαὶ, πλευριτικαὶ, βηχικαὶ, λίθων τριπτικαί.

De causis harum omnium, ex mixtionum proportione & materiæ subiectæ conditionibus, prolixè & eruditè disserit Galenus in libris de simplicium Medicamentorum facultatibus.

Qualitates specificæ vnde sint.

Sub quinto genere specificas uulgo uocatas qualitates colloco, de quibus etsi quid affirmem certi non habeo, ab opinione tamen superius exposita non abhorreo. Indidit Deus naturæ conditor, quibusdam reb: peculiares uires à prima origine, quæ cum plantarum atq; animantium seminibus potentia insint, in enata inde propagantur corpora: atq; (ut opinor) ex quatuor antè commemoratis

ratis generibus, temperatis inter se exactißimè secundum ordinatam primitus analogiam in materia conueniente, & ad formam directis atq; accommodatis ordine & lege naturæ suæ, proximè formæ constitutionem antecedunt, ad cuius & essentiam proximè accedunt.

Hoc modo ut existimem produci ac propagari specificas qualitates, & non à peculiaribus stellis innecti, tunc cum mixtione cæterarum qualitatum absoluta forma introducitur, moueor & serie præcedentium qualitatum, & quòd seminibus potentia quoq; illas inesse res ostendit: Procreatur enim simile ex simili. Ad rationem uerò similitudinis absolutæ pertinent & specificæ qualitates, quæ adeo propinquæ sunt formis, ut ab eis diuelli nequeant.

Nec singulis speciebus certas consentire ac præsidere stellas, ordinato aliquo & familiari dominio, demonstrari ulla ratione firma potest, tali nimirum, cuius ui & formæ constituantur, & his uirtutibus instruantur: quamuis in Septentrionem Magnes inclinet, & Solis imitentur circumactus Heliotropium, Lupinum, & alia. Nam & semina uegetari, & mixtionem conformationemq; corporum gubernari cœli positu, nemo facile inficiabitur. Sed tota res obscura est & procul à conspectu nostrorum remota ingeniorum.

Sympathiæ & anthipathiæ rerum in natura iuxta seriem qualitatum.

Reuertor ergo ad συμπαθείας & ἀντιπαθείας. Congruunt inter se rerum naturæ, aut dißident, ac pugnant secundum has qualitates aut omnes aut

aliquas. Quoad qualitates primas, conueniunt hominum naturæ ex cæteris mixtorum generibus quæ temperata sunt: aduersantur eidem, quæ mediocritatem excedunt, tantoq; infestius lædunt, quanto qualitatum à mediocritate recessus est longior. Plus lædunt quæ tertio quartoue gradu frigoris aut qualitatis mediū superant, ut Opium, Mandragora, Arsenicū, Thapsia, & quicquid est huiusmodi cæteris mitioribus & moderatioribus. Inflammatis frigida, perfrigeratis calida congruunt. Cicuta hominibus uenenum, sturnis nutrimentum. Veratrum hominibus medicina, coturnicibus alimentum est. Aqua frigida, Salamandra, serpentum oua, flammam extinguunt, etsi oua uicißim comburuntur.

Manifesta etiam est & συμπάθεια uel ἀντιπάθεια, quæ à secundis oritur qualitatibus, & tertijs. Temperata naturæ conueniunt, immoderata & naturæ & sibimetipsis repugnant: occlusis uel aliquo obfarctis humore contraria sunt, quæ aperiunt: uiscidis, quæ incidunt: craßis, quæ attenuant: duris, quæ emolliunt: laxatis, quæ astringunt: glutinosis, quæ deterunt & abstergunt: exasperatis, quæ leniunt &c.

Eadem ratio quarti generis qualitatum. Capiti conueniunt Maiorana, Betonica, Saluia, Pæonia, Acorum, Cubebæ, Castorium, Moschum, Ambra, Rosæ, Violæ, Camphora. Thoraci Glycyrrhiza, Amygdalæ dulces, Iris, Marrhubium, Hyssopus, Helenium, Crocum, Mel, Zacharum, Tragacantha, Adiantum, Hordeum, Violæ. Cordi tum ex his quædam,

quædam, tum alia, Cinamomum, Echion, Buglossum, Cirsion, Rosmarinus, Corallia, Vniones, Os de corde cerui, argentum, aurum, semen Oxalidis.

Stomacho præ cæteris Mentha, Mastichæ, Cariophylla, Zingiber, Acorum, Macis, Absynthium, nux Moschata, Aloe. Epati Absynthium, Spicanardi, Eupatorium, Rhabarbarum. Lieni, Asplenum, Phyllitis, Hemionitis, Teucrion, Chamædrys, Scordion, Epithymum. Venenis aduersantur Scordium, Lemnia sphragis, Bolus Armenus. Conuenientiæ ratio ex quarto qualitatum genere euidens est. Sed longum esset & genera omnia & causas pertexere, de quibus in Medicorum libris disputatum est copiosè.

Occultæ συμπαθείας & ἀντιπαθείας exempla innumera habet rerum natura.

Occultæ Sympathiæ & Antipathiæ exempla in natura.

Tota substantia lupinum epar & uuæ passæ coueniunt humano iecinori. Iaspis uirens roborat stomachum. Smaragdus epilepsiæ tota natura contrarius est, admotusq; corpori illi obnoxio, aut uincit & profligat morbum, retinetq; uim suam ac nitorem: aut à morbo superatur, moxq; amittit uim omnem & rumpitur. Sistunt sanguinem Hæmatites & Hieracites. Arcent & excludunt hydropem tres cochleæ multum tusæ cum uini nigri cyathis tribus, & calefactæ atq; epotæ. Cinis cancri fluuialis medetur morsui canis rabidi.

Occulta ui trahunt bilem Rhabarbarum, Scammonea, Euphorbium, Aloe: Phlegma, Coloquinthis, Agaricum, semen Carthami: Melancholicum hu-

morem, Myrobalani Indi, Epithymum, Polypodium, Helleborus.

Insanus ac furens Elephas ariete conspecto mansuescit. Taurus quantumcunq; ferox mitescit alligatus ad ficum. Ouium à lupo admorsarum carnes fiunt teneriores, sed lana earum neta etiam textáq; pediculos gignit. Equi ubi uestigia luporum contingunt obstupescunt, & totis conuelluntur pedibus. Lupus ex contactu bulborum Scyllæ resolutus fathiscit.

Homo quem lupus prior uiderit, obmutescit. Cancer Polypodio obiecto callos pedum & ungulas exuens abijcit. Vespertiliones hederæ suffitu necantur. Vipera fagi ramulo tacta stupet.

Ciconiæ platani folijs à nidis uespertiliones arcent: Hirundines Apio silphas & blattas: Noxias bestias corui Aro: Vpupæ Adianto: Cornices supina uerbenaca: Perdices arundine: Galerita gramine. Aquilæ galli cantu terrentur: earundem pennæ cæterarum auium pennas deuorant. Echeneis remoratur naues. Ad Torpedinis contactum etiam ex longinquo præualidi obstupescunt artus.

Ruta ad ficum consita lætius prouenit, & ficum fœcundat. Braßica inimica est uitibus. Magnes ferrum ad se trahit, & uicißim abigit si allio confricetur: Extinctam uim recipit prolutus hircino sanguine. Adamas & succinum alliciunt arripiuntq; paleas, pilos, festucas omnis generis, succinum solum respuit Ocimum. Adamas de solo hircino mollescit sanguine. Astroites aceto impositus

*tus uertitur in orbem. Sapphirus ſcorpionum icti-
bus medetur. Argentum uiuum auro amicum,
cætera metalla non transmittit ſed ſuſtinet, auro
cedit ut ſubſidat: auro item illitum, mox ubi ignem
ſenſerit, auolat. Exanimata ferè iumenta, & ex-
tincti penè uirium deliquio homines, obiectu panis
reuocantur. Nec canum eiulatu, aut ferociore
equorum hinnitu editas euentorum præſenſiones
rideo, quibus animalibus nullum homini familia-
rius.*

*Innumera rerum natura ſuppeditat omnium
conſenſuum & diſcordiarum exempla. Hæc ſcru-
tatur in mixtis, & quantum poteſt oſtenſis cauſis
explicat* φυσιολογικόν. *Quatenus uerò ex eui-
dentibus conſenſionum ac diſsidiorum notis ceu
diuinat, aut de quibusuis mutationibus elemento-
rum, cæterorumue mixtorum, aut de oborituris
tempeſtatibus, aut de abditis atq; abſtruſis rerum
naturis: in claſſem concedit diuinationum Phyſi-
carum. Inſunt enim ut hominibus, ita cæteris mix-
tis notæ ſenſibus ſubiectæ, quarum ductu aliquo
modo interiores naturæ pernoſcuntur: & com-
prehenditur, quid cuiuis aptum ſit accommoda-
tumq;, quid noxium & aduerſum.*

*Nec repugno ſi quis ad rationem concordiæ
diſcordiæq; materiales etiam qualitates referat:
quarum diſcrimen duplex, cum aliæ* ἐντελεχείᾳ, *aliæ* κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν *exiſtant: ſiqui-
dem oleum & aqua ob harum diſcrepantiam non
commiſceri uidentur: & reſpondent proportioni*

Ad Sympathias & antipathias rerum, aliquid conferunt materiales qualitates.

 mixtionis:

mixtionis::ut sit obiectum huius generis φυσιολογικοῦ omne genus qualitatum materialium & formalium in plantis, animantibus, & foßillibus, atq; earundem uires, effectiones, conuenientiæ inter se, aut repugnantiæ. φυτοσκοπικὸν ergo de plantarum, ζωοσκοπικὸν animantium, ὀρυκτοσκοπικὸν foßilium coniectat naturis interioribus, deq; qualitatibus & qualitatum gradibus ac discriminibus.

Physiologiæ species.

Ad φυτοσκοπικὸν pertinent illæ antea commemoratæ exempli gratia in plantis aliquibus notæ, indicantes initia finesue aut conditiones quatuor uniuersalium anni temporum. Eodem diuinationes pertinent Metallarijs usitatæ, quæ fiunt Scioterícis & uirgula diuina. Est ea ex corylo decisus bifidus surculus, quo uenas illi auri argentiue feraces explorant, inclinante sese eò uirgula, quà sub terra uenæ feruntur atq; incedunt. Qua ui id soli corylorum præstent surculi, & non item cæterarum arborum, quæ in ijsdem prouenerunt locis, eodem terræ altæ refectæq; succo, obscurum est: nisi quòd conijcio συμπάθειαν habere corylos ad Metalla connatam & occultam: eam augent roborantq; succi cognatæ cum metallis naturæ, quos ex aggesta radicibus terra, nutritionis causa sugunt & hauriunt. Scioterícis uias ductusq; uenarum profundißimos miro artificio peruestigant & designant, diriguntq; operarios, ne deuient ex planorum triangulorum natura.

Virgula diuina a Metallarijs vsurpata.

Desino

Desino recitare exempla: quippe tota mihi percurrenda esset & exhaurienda rerum natura, si uellem integrè persequi partes singulas: & quantum in hac re humana nauare potest atq; asse- qui industria, doctorum monumentis descriptum extat. Hæc recensui, ut earum diuinationum fontes, quæ uel ex animantibus & plantis petun- tur, uel de ipsorum instituuntur occultis naturis, ostenderem Physicos esse, non commenticios.

Si à Meteoris prænuncia tempestatum signa in aëre, aqua, & terra separamus, distincta hîc quoq; genera constituere, & ὑδατοσκοπίαν signo- rum præcedentium tempestates in mari, qualia sunt, si tranquillum mare murmuret, aut littora ripæq; tranquillæ resonent, spumæue dispersæ & aquæ fluitent bullantes: ἀεροσκοπίαν eorundem, quæ præeunt mutationes quasuis τῶν καταστάσεων cœli, in ipso aëre: γεωσκοπίαν in terra apparen- tium signorum notationem, uocare possumus.

Cumq; penè in singulis locis uarient hæc tria elementa qualitatibus, non leuia de hominum inge- nijs & naturis argumenta præbent, ideo quòd ne- cessario corpora afficiunt atq; immutant.

Iudicium de natura & ingenijs hominum ex elementorum qualitatibus.

Aërem quouis sorbemus momento. Is e uesti- gio, ubi attractus est, subitò fertur in totum cor- pus: pars eius euolat in cerebrum, & animali per- miscetur spiritui: pars à pulmone hauritur, quæ de- riuatur in cordis sinistrum thalamum iungenda ui- tali spiritui: pars semper deglutitione abripitur in uentriculum,

Aer forinsecus haustus in tres partes distribuitur.

uentriculum, unde in epar fertur, ex epate in uenas distribuitur. Ex *quo fieri nequit, ut non suis imbuat qualitatibus spiritus tenuißimos & immutatu facilimos, humoresq́; ob mollitiem alterationi obnoxios plurimum, & continuo allisu inhærescendo ipsis etiam solidioribus partibus aliquid suæ naturæ imprimat.*

Aqua præcipua nutrimenti solidioris portio

Aqua præcipua nutrimenti solidioris est portio. Adhibetur enim tum coquendo alimento, quod assumimus, tum corporibus, ijsq́;, quibus utimur, uestimentis eluendis: & quanquam coctura rerum impositarum concipit qualitates, tamen suas non prorsus exuit, imo uicißim ijs rebus quas feruefacta coquit, eas infigit, dum crudas penetrat, subigit, attenuat & digerit, donec superfluo humido exhausto, ac craßioribus terreis partibus comminutis & emollitis, utrasq; iunctas ac temperatas in sicciorem, sed tenuiorem multo atq; exactius elaboratam redigat substantiam. Q*uapropter cum ipso simul alimento uertitur in spiritus, humores, & membrorum essentiam.*

At terra suis, tum utrumq; elementum aërem & aquam, tum res ex sese natas, quibus uictitamus, imbuit qualitatibus. Q*uippe in aërem singulis momentis plurimum egerit atq; effundit halituum, quos calore siderum & sibi incluso fota emittit.*

Aquæ fontium suæ retinent scaturiginis naturam, unde emanant: Puteorum *aquæ contrahunt terrarum qualitates, per quas deriuatæ & ceu colatæ in puteos, ut humiliores ac profundiores hiatus,*

tus, confluunt & confidunt. Flumina uariant: alias enim atq; alias subinde ex terræ, per quam fluunt, contactu & alluuione dissolutarum partium admixtu, qualitates acquirunt. Terra nata ipsius prorsus naturam induunt: quippe eo refectæ auctæq; alimento, quod ex circumsita terra radicibus sugunt, adolescunt & maturantur.

Fluminum qualitates pro ratione terrarum quas alluunt, variant.

Non abs re igitur fuerit, imò multum retulerit, aut mores & ingenia hominum exploraturo, aut naturas corporum, quales illæ sint, quibusúe obnoxiæ morbis, perscrutaturo, accuratè qualitates horum elementorum exquirere.

In aëre considerandum, an crassius sit pinguisq;, uel subtilis: an purus magna ex parte aut turbidus & fumosus uel putridus, aut fœtens: an salubris, aut pestilens: an temperatus, uel calidior frigidiorue, aut aridior etiam uel humectior, & quicquid est eiusmodi. Nascuntur enim sub cœlo pingui ingenia hebetiora plerunq;: acriora gignit tenuius & purius cœlum.

In aqua itidem obseruandum an crassa uel tenuis sit, pura & limpida, uel alio infecta colore aut fœculenta, aut sordibus inquinata, insipida uel dulcis, uel Metallicum referens saporem, nitrosum, aluminosum, sulphureum, bituminosum, salsum.

In terræ natura penè omne, aut præcipuum omne situm est, ac plurimum interest pinguis ne sit an macra, an mediocris, an lapidosa. Si pinguis, an argillosa, aut glareosa, aut uliginosa, aut limosa, aut cretosa: an nigricet uel rubeat, uel niteat,

uel flauedinem præ ſe ferat, aut uirorem. Si macra, an arenoſa, aut puluerulenta, aut ſabuloſa, aut cinericia. Si lapidoſa, an marmorea, aut ſilicea: an ſit grauis uel leuis: an ſubſint metallorum uenæ, uel ſulphuris, nitri, ſalis, aluminis, bituminis, margæ. Deniq; qualitates ſenſiles expendendæ omnes, & occultæ etiam ſi quas habet. Plurimum enim ab his & hominum corpora, & terra nata, quæ alimentum fiunt hominibus, aſſumunt. Horum conſiderationem ſi antè poſitis nominibus & generibus tribus comprehenderimus, non errabimus.

DE ASTROLOGICIS PRÆDICTIONIBVS.

AB ELEMENTIS ET MIxtis corporibus ad lucida cœli corpora uenio, quæ in elatiore & ætherea Mundi regione, ſuorum circumactu perpetuo orbium circa imam & elementarem reuoluuntur, & uelut gyrantur conſtantiſſimè, nulla ſui unquam parte affecta uel immutata. In his aut motus, qui ſingulis octo orbibus peculiares ſunt ac proprij, motuumq; leges immotas, certas uices, ac reditum conſtantem in idem, ubi unum ceu ſtadium decurrerunt periodo exacta: aut uires atq; effectiones obſeruamus, eas, quas in elementarem promunt regionem, demiſſis eò defixiſq; radijs.

In corporibus cœleſtibus duo notanda motus ac vires propriæ.

Inde

Inde duo nata distincta doctrinarum genera: Quarum illam, quæ describit motuum cœlestium leges & uarietatem, & distantias metitur atq; interualla, & magnitudines corporum lucidorum & orbium, obseruationibus eruditis usa & plurium artium adminiculo, uocarunt Astrologiam & Astronomiam: Hanc, *quæ uires & effectiones considerat & explicat, quæq; ex positu motuq; corporum, & radiorum coniectu uibratuq; diuerso, atq; inter sese commixtione, peruasuras in elementaria corpora, quæ illis subditã ac subtensam* Mundi *partem incolunt, mutationes, solerti coniectura & ratione cõgrua, uel longa constantiq; experientia, ratiocinatur ac prædiuinat:* Hanc ergo, προγνωστικὸν δι᾽ ἀστρολογίας *uocatam, inter eruditæ & probatæ atq; concessæ* οἰωνιστικῆς *species reposuerunt.* Illa *præcedit, hæc sequitur, & priori tum ceu appẽdix cohæret, qua, ad quos usus admiranda motuum uarietas comparata sit atq; constituta, declaratur: tum illi uelut basi innititur atq; insistit.*

Duo distincta doctrinarum genera ex corporum cœlestium consideratione.

Illa exordiens ἀπὸ τῶν φαινομένων καὶ τηρήσεων, *quæ sensu partim, partim ratione & animaduersione erudita, organis certis adhibitis, notantur atq; explorantur, conuenientium hypothesium accõmodatione, Geometricis demonstrationibus & Arithmeticis numeris absoluitur, consensuq; & congruentia obseruationum ut sibi inuicem respõdentium, & nascentium atq; occumbentium ad definita momenta siderum, aut hæc illaue cœli loca adeuntium, luminumq; ad constitutos terminos deficientium*

euentu

uentu comprobatur. Ideo certiſsima ſemper omnium conſenſu eſt habita. Hæc ab eruditæ experientiæ argumentis ac documentis ordiens, ueræ Phyſicæ exemplo & modo, cum eiuſdem experientiæ ſuffragijs, tum rationum etiam ac demonſtrationum Phyſicarum fundamentis conſiſtit: quibus quod deeſt, hoc indubitatæ experientiæ conſenſus ſupplet, ut in uniuerſa Phyſica fit, in qua minimè omnium cauſæ oſtendi aut rationes reddi poſſunt, quæ experimenta proferunt.

Quare ut Aſtronomiæ rectè inter diſciplinas Mathematicas decernitur locus, & illas quidem, quarum τὰ ὑποκείμενα αἰσθητὰ καὶ ἔνυλα ſunt, quæ Ariſtoteles φυσικώτερα μαθήματα facit, è quorum ſunt numero μηχανικά etiam, ὀπτικὰ, κανονικὰ, λογιστικά, γεωδετικά: Sic προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας iure ſibi inter doctrinæ Phyſicæ genera locum uendicat. Scrutatur enim & inueſtigat, & quantum imbecillitas retuſæ aciei mentis humanæ concedit, uel præmonſtrat, uel demonſtrat cauſas mutationum ac motuum, itemq; δυνάμεων καὶ ἀδυναμίας in his ex elementorum coalitu conflatis corporibus, remotiores & quarum è cœlo origo eſt atq; à uirtute luminis cœlo delapſi: & ad quos uſus ac fines tot cœli lucidiſsima corpora, tanta luminis, molis & motuum uarietate, tanta perfectione atq; conſtantia ſint condita, exquirit ac declarat, quæ uel ocioſi ornatus cauſa, uel ut uacuū Mundi immenſitatem ocioſo infarctu

explerent,

explerent, tanta sapientia fabrefacta esse ac distributa, Cyclopum, imò furiosorum hominum, est dicere.

Etsi autem ex effectionibus cœlestium corporum plurimæ adeo sunt euidentes & notæ, ut ne imperitos quidem lateant: tamen de huius doctrinæ certitudine omnibus temporibus uariæ fuerũt discrepantesq; sententiæ. Aliqui derogata ei omni ueritate, atq; artis detracto titulo, totam artium numero excluserunt, imò ex rerum natura relegarunt, tanquam quæ sese præstigijs ad ueritatis quidem speciem scitè adornatis, sed alienis tamen à ueritate, uenditet atq; insinuet. Nonnulli contrà eò delapsi sunt amentiæ, ut omnium humanarum rerum publica & priuata fata, quæq; quiuis scire desideraret, in hoc oculis nostris obtenso cœlo & illi affixis sideribus, consignata esse tanquam tabella, & inde depromi ac proferri ab eruditis posse affirmarint, nihilq; tentandum inchoandumue censuerint, nisi consultis astris, nec ea quæ gerenda susciperentur, procedere sortiriq; optatos euentus, nisi astra annuerent ac suffragarentur.

Duæ discrepantes sententiæ de Astrologia seu prognostico δι' ἀστρολογίας.

Illos ut in eleuanda & abijcienda arte prouehrentur longius, permouerunt fortasse cum horum falsa & stolida promissa, quibus ita ad astra alligarunt animos, ut hos ex illis tanquam numinibus pendere uoluerint, aut spe suspensos, aut captos metu: tum uatum crebræ aberrationes & iudicia dissentientia toto cœlo ab euentibus, autorumq; quorundam recentiorum & ueterum superstitiosa

commenta nullis firmata rationibus, atq; ad usus nec ueros nec legitimos, uel superstitione, uel spe uberioris lucri, uel studio nouandæ artis structi adornatiq; Canones, quibus metas illi Physicas egreßi, artem cumularunt & obruerunt adeo, ut inter aceruos commenticiorum Canonum uix obscura Physicæ alicubi uestigia emicuerint. Hos ad præstigias excogitandas ac coaceruandas, atq; artem in immensum extollendam atq; amplificandam, uel superstitio impulit, uel spes lucri ac quæstus, uel ambitio aut naturæ uanitas. Errare autem utrosq; ac decipi, facile intelligent sani, & principijs à quibus orditur, quibusq; sese fundat ac stabilit, & metis intra quas continetur, perpensis.

Astrologia a primis parentibus tradita.

Certè ueram Astrologiam, quæ pars est Physicæ, inuestigans cœlestes & remotiores causas mutationum naturæ inferiori euenientium, à primis obseruatam ac posteris traditam esse parentibus, mihi dubium non est. Cum enim perspicerent illi, consequerenturq; quamuis hebetata, acutiore tamen ac uigentiore mentis acie, rerum naturas in toto Mundi systemate, quàm nos, quorum caligant oculi ætate Mundi ceu senio hebescentes & alijs de causis: diligenter & quo consilio cœlestia corpora hac condita substantia, his expolita formis, hoc collocata essent ordine, & quibus conuerterentur motibus, quantoq; tempore periodos obirent ac conficerent suas, notarunt. Motibus deprehensis, conuersionumq; perceptis ac definitis temporibus, naturas deinde, uires atq; effectus

scrutati

ſcrutati ſunt, Sympathiasq́; cum natura inferiore, qua lege deuincta cœleſtibus inferiora cohærerent, quòd è cœlo uis motrix in elementa deriuaretur: Iter Planetarum ſignarunt, idq́; collectis in duodecim imagines ſtellis inſignioribus atq; effectu differentibus, quæ eum tractum obſident, in duodecim partes, duce & magiſtra Luna, diſpeſcuerunt, atq; uniuerſim in toto conſpicuo ac noto hemiſphærio ſingulares ſtellas, poſitu uicinas & inſignes uiribus, in certas coegerunt ac digeſſerunt effigies, ut obſeruari agnoſciq; poſſent.

Aſtrologiæ abuſus quando ortus.

Procedente ætate cum ſua culpa petulanter degenerarent homines, & à maiorum deflecterent ueſtigijs, ut cætera ab ijs & ex natura diuino acumine eruta atq; expreſſa, & ſapienter alioquin inſtituta, uel neglexerunt uel deprauarunt: ita hanc quoq; pulcherrimam Phyſicen corruperunt abuſu penè deformi, cum ſine Deo, dubijs animis, ſpeq́; ancipiti fluctuantes, ſuæ imbecillitatis cogitatione, & reformidarent aduerſa omnia ac pertimeſcerent, & ſuſpirarent proſpera, quærerentq́; quæuis harũ ſolicitudinum ac perturbationum παραμύθια ſeu uera ſeu falſa. Nec deſtitit autor ſuperſtitionum Diabolus iacta ſemina pabulo ſuppeditato fouere & amplificare.

Quanquam igitur ea, quæ à primis fuerunt obſeruata ac tradita patribus, amiſſa, & ingeniorum noſtrorum aciem ita retuſam atq; attenuatam fateor, ut non amplius ipſas ſtellarum penitiores naturas peruideamus: tamen nondum tota eſt

mutata rerum natura. Cient, gubernant, & dirigunt mutationes stellæ in elementari natura eadem ui, qua initio à lapsu primorum parentum, aut si languidiore (ut omnino existimo) non tamen ex toto mutata. Languet uis mentis nostræ, stupent sensus, torpet intellectus: attamen tantum adhuc reliquum nobis, ut quos quouis positu stellæ effectus edant, prænotare, & similes ex similibus constitutionibus ratiocinari ac prædicere poßimus: & alius alio sagacior est atq; argutior in coniectando.

Demonstrationes quod stellæ sint efficaces, & quod prognostica effectuum ex astris sumi posint.

Quòd ergo sint efficaces stellæ, & quòd sit προγνωστικὸν aliquod ex Astris effectuum, cum eorum, quos elementis impressos inclusa illis mixta corpora suscipiunt: tum cæterorum, qui minus euidenter in eadem influunt, primùm ostendemus.

Huic demonstrationi præbet exordium aptißimum uox cœlestis in principio libri Geneseos scripta: Dixit autem Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem & noctem, & sint in signa, stata tempora, dies, & annos, ut luceant in firmamento & illuminent terram. Decretum ita atq; statutum esse ait à Deo, ut stellæ, inter quas præcipua luminum uis, distinguant, uarient, temperent idoneis qualitatibus & naturæ mixtorum conuenientibus, diurna, menstrua, & annua spacia, sintq; in signa, id est, antè conspecta ac considerata, de initijs, progreßionibus ac metis temporum, deq; illis, quæ incidunt, uariationibus, ui stellarum excitatis, moneant atq; edoceant homines. Ergo &

tribuit

tribuit eis hoc, quòd aliàs aliter elementaria cuncta afficiant, & eas effectiones suo positu præmonstrent attendentibus.

Neq; consentaneum est, maxima illa, fulgentißima, incredibili sapientia absoluta corpora, tanta lucis uarietate, tanto numero, & certa atq; immota lege consistentia, nec erroribus obnoxia, nec labem ullam inde usq; ab initio affectionemue uel minimam perpessa, quorum perennes motus ac perpetuos cum admirabili incredibiliq; constantia, & consensu inter se atq; conuenientia immutabili, cernimus: hæc ergo, ociosi tantum ornatus causa comparata esse, & non ad alios usus longè potiores.

Et diffundi uim quandam à cœlo in omnia, quæ sub orbe Lunari elementis dedicato tractui insunt, ut Dei nutu decretoq; constitutum est atq; sancitum initio, perpetuæ experientiæ argumenta conuincunt. Nam ut inde ordiar, quod uel indoctis notißimum est, Solis circuitu, accessu recessuq; diurno & annuo, gratißimas & naturæ necessarias temporum uices, hyemis, ueris, æstatis, & autumni, dierum & noctium effici, uariariq; pro ipsius ad terram habitudine, atq; à punctis uerticalibus distantia, quis non intelligit? etsi causas rationemq; non peruident omnes. Quis non in Solis positum refert, quòd terræ rotundus circumquaq; ambitus & medius, Tropicis utrinq; definitus, quem Zonam torridam nominant, perpetuò ceu deustus aret atq; æstuat: Extremi contrà limites, utrinq; Mundi subnixi uerticibus, glacie rigent, horrentq; niuibus

Solis effectus.

& frigore, aut illunie squalent & situ: Reliqui duo medij, & his extremis inclusi tractus, uariant: Abundant frigore, quà ultimos attingunt limites: ardoribus infestantur maioribus in confinio itineris Solaris: Versus medium temperatam habent constitutionem plus minusue, prout ad alterutrum limitum extremorum propius accedunt?

Neq; (ut opinor) quisquam inficiabitur, ex quotidiana Solis circa terram uertigine, ortuq; & obitu, atq; ad medium cœli delatione, quo motu alias atq; alias subinde stellas secum effert, alias è regione sub occasum urget ac præcipitat: aut turbari aërem obnubilariq;, aut serenescere atq; inclarescere, aut concalescere plus nimio: aut contrà perfrigerari, aut humectari, aut arefieri, aliterq; atq; aliter mutari, pro stellarum cooriuntium, occumbentium, uel in Solem radios proijcientium, natura & conditione: siquidem hoc quoq; rusticis Astronomicæ doctrinæ ignaris, notum est atq; confessum.

Lunæ effectus.

Luna quæ terris proxima est, manifestius assensu atq; approbatione omnium in terrena influit: Crescens humiditates & commouet & affundit corporibus, quas repetit & resorbet marcescens.

Quòd afficiantur utriusq; effectionibus, quæ sub lunari orbe continentur, conspicuum est. Sole propius accedente, elementa quæ fuerant frigore hyberno coacta quasi & addensata, aut constricta, calore tepidiore soluuntur rursus ac funduntur: Aër rarescit & fit subtilior, glacies gelatarum

aquarum

aquarum liquescit ac diffluit, terra aperitur ac dehiscit, conclusosq; exudat, digerit, ac diffundit humores, quos frigore compressa cohibebat. Mox & plantæ eodem calore uegetatæ ac fotæ tum in germina erumpunt, gemmasq; protrudunt, tum abundantius ex emollita atq; affluente terra succis haustis luxuriant. Animantium corpora, quorum meatus ac poros frigus constiparat, laxantur ac ueluti panduntur, solutoq; & libero motu agitatos uentilant ac perpurgant humores, separatis atq; uel in halitus resolutis, uel alioquin expulsis recrementis.

Luna augescente liquores in plantis & animantibus exuberant, pleno orbe fulgente uigent: deficiente minuuntur, interlunio, cum ipsa lumen omne à terris auersum cœlo regerit, arent. Hæc cum usu didicissent agricolæ, aptißimè tempora sationum, admißionis pecudum ad coitum, incubationis auium domesticarum, sectionis lignorum uel urendorum, uel ad structuras adhibendorum, distribuerunt.

Eadem supra horoscopum conscendente, maria tanquam impulsa exæstuant atq; intumescunt, decumbente considunt rursus & conquiescunt: idq; cum in ipso mari percipitur, tum uicißitudine exundantium & refluentium ac residentium fluminum, ostenditur oculis.

Luminum cœlestium vis in commouendis aquis marinis.

Euidentißimè in hac commotione & agitatione aquarum marinarum, utriusq; sese luminis uis exerit. Primum enim de Luna pro confesso habetur

tur & indubitato, impulsa ceu efferuescere maria ab imo, & insurgere atq; intumescere, Luna sese cum Mundo attollente paulatim ad culmen cœli, aut ab occasu præcipitata subter ima cœli: cumq; cœli fastigium infra supraue terram attigit, ceu insistere represso diffluxu: Eadem ad occasum à cœli fastigio uergente, uel ab imo paulatim assurgente, sese contrahere rursus atq; recipere ceu resorpta, inter duos exortus bis permutatim affluentibus bis, bisq; remeantibus, uicenis quaternisq; semper horis.

Animaduersum & hoc est, interlunio & plenilunio, cum Soli Luna subijcitur uel obijcitur, maria incitari uehementius, & diffundi ac ruere impetuosius, ternis antè diebus & pòst totidem: contrà languescere æstum ac ceu lentescere circa Lunæ dimidiationes.

Plures obseruationes addunt Strabo ex Posidonio & Plinius: nimirum, quòd æquabiliores fiant effluxus ac refluxus, cum signa Tropica Luna pererrat: instabiliores contrà & incertiores, cum æquinoctialia: Deniq; ingrauescere æstus atq; intendi, cum Luna in Austros digressa propiore nisu uim suam exercet, & ab æquinoctijs ad solstitia, ab his contrà ad æquinoctia: & cum Aquilonia est Luna, uel à terris longius recesßit, leniri rursus eosdem & mitescere. ut tumeant maximè æquinoctijs, bruma solstitioq; inanes sint.

Sentire hunc sese ceu aperientis atq; expandentis & urgentis maris impetum, retroacta &

inhibita

inhibita ac detenta flumina antè dixi. Ad Londinum Britanniæ, Tamisim quinquaginta à mari Italicis milliaribus: Ad Hamburgam, quæ ueterum Gambriuiorum sedes est, Albim octodecim ab Occano milliaribus: Ad Antuerpiam, Scaldim itidē milliaribus circiter octodecim, regurgitari atq; augescere & effluere, mari accedente, & hoc reciprocante diminui & relabi intra alueos ijsdem quibus mare uicibus, accolis notum est. Vehementißimos habet æstus Oceanus: mitiores mare mediterraneum: nullos Hellespontus, & pontus Euxinus, Ligusticum, Balthicum & Caspium, maria. Bis die nocteq; effusum resorptumq; alternat Siculum mare ad Scyllæ & Charybdis cauernosos scopulos. Septies Chalcidicum, ad Euboeam, Euripi alternantibus refluxibus notum ac celebre.

Nautarum experimenta de motu quodam maris peculiari.

Præter æstum, alio minus euidenti motu, eoq; perpetuo, agitari maria nautæ compererunt. nimirum tum Oceanum ipsum, qui extra columnas Herculis latè fusus, alluit, interluit & ambit terram uniuersam: tum mediterraneum mare, quod per angustias freti Herculei infusum amplo patentiq; alueo orbis habitati medium inundat.

Experiuntur nautæ, si soluerint à Nerito promontorio Hispaniæ, & uela fecerint Britanniam uersus ad orientem Solem, longè se tardius prouehi, quàm si inde reuertantur in Hispaniam.

Eodem modo, qui ex Hispania Insulas recens à Columbo Genuense in Oceano occidentali per-

uestigatas adeunt, iter illud uiginti quatuor dierum spacio in accessu, secundo mari deuecti, conficiunt, quibus Hispaniam repetentibus uix trium quatuorue mensium spacium sufficit, etiamsi se flatus nulli aduersentur. Et Lusitani, qui Africæ oram & promontorium Bonæ spei præternauigant, ut Taprobanem Insulam petant allatum merces Indicas, etiam secundis aspirantibus uentis, tardius multo ac difficilius accedunt, quàm inde reuertuntur domum.

Causam huius rei nullam aliam esse affirmant, nisi quòd Oceanus, perpetuo ac continente & rapidissimo orbium cœlestium ab ortu in occasum circumactu, in eandem impellitur ac uelut cogitur & contorquetur partem, non manifestè quidem & conspicuè, sed sensibiliter tamen. Hunc occursantis & aduersantis ex cœli impulsu marinæ molis renixum, inhibere aiunt & tardare uel concitatissimarum nauium impetum.

Eodem cœli impulsu mare mediterraneum, quod angustioribus littorum ceu repagulis cohercetur, in gyrum circumagi obseruatum est. A Palæstinæ enim scopulis, qui orientem Solem respiciunt, incitatum, & secundum Phœniciæ Pamphyliæ, Hellesponti & Græciæ oras, littora lambendo prouolutum, dehinc Dalmatiæ Histriæ & Illyridis legit continentem, atq; in intimo recessu maris Adriatici eum angulum, in quo Venetiæ sitæ sunt, obiens, in oppositum littus Italiæ Flaminiam uersus reflectitur: indeq; per Piceni seu Anconitanæ Marchiæ,

chiæ, Apuliæ, Magnæ Græciæ & Siciliæ limites, ad orientem Solem reuolutum, moxq; & Tyrrheni maris oram uniuersam circumiens, & Narbonensem Galliæ, Beticam Hispaniæ prouincias, fretiq; Herculei angustias præterfluens, & Mauritaniæ Africæ & Ægypti littora perlabens, redit ad ortum. Exæstuationis etsi obscurior ratio, tamen in Sole Lunáq; causa est. Cum enim mutuis Horizon & Meridianus intersectionibus totum cœlum in quatuor diuellant plagas, quarum duabus contrarijs uecta lumina affluxus faciunt accessúsq; inundantibus aquis, ab exortu ad cœli fastigium, & ab occasu ad imum cœli: duabus alijs recessus ac refluxus, sorbentibus sese ijsdem.

Causa exæstutionis marinæ.

Luna noua aut plena, largius exundare maria, utroq; sidere aut simul nascente & simul occumbente, aut eodem tempore altero nascente, altero defluente, in ijs cœli plagis, quibus impellere maria consueuerunt: Contrà minus feruere, eadem Luna diuidua, ob contrarios impulsus, altero sidere incitante, reuocante & retrahente altero, ex plagis contrariarum uirium, obscurum esse non potest.

Ergo utriusq; sideris circumactu quotidiano effectuq; commouentur maria, & uariantur hæ commotiones congreßibus ipsorum inter se & mutuis aspectibus, incessúq; per diuersos zodiaci tractus, & in diuersa tendentes ac propendentes, & ad ipsos marium tractus luminum dißimili inclinatione. Præcipuam tamen uim Lunæ esse

inde

inde conſpicuum eſt, quòd incipiunt æſtus exoriente hac & occidente, tantoq; tardius incipiunt, quanto longius prouecta illa prodit ſerius.

Sed qua ui trahant maria, an ſolo radiorum uibratu, an interueniente alio quopiam adminiculo, non ineptè quæritur: Etſi mirando conſenſu uim radiorum Solis Lunæq; in terrenis corporibus humores afficere, & agitare, tota hæc inferior natura euidenter demonſtrat: tamen cum uideantur æſtus ſimiles eſſe feruori calentis ad ignem aquæ, moueor, ut exiſtimem, ſicut aqua feruet, cum reſolutorum ardoris uehementia tenuiorum halituum copia, & leuitate ac tenuitate ſua, & ui caloris impulſa diffuſaq;, exitum quærit, quem niſi turbatis & agitatis aquis, & ab imo ad ſummum, à medio ad extremos aheni ambitus diſpulſis, non inuenit. Sic maria exæſtuare, cum ui radiorum magna copia extenuati impulſiq;, aut tracti ab imo fundo, marini terreniq; halitus, & incluſi in profundum, luctanteſq; cum circumfuſis aquis atq; erumpere exitu patefecto annitentes, diſplodunt ac uelut diſcerpunt ac diſtorquent aquas, quæ dum urgentibus halitibus concedunt exitum, dehiſcendo ac diſcedendo adiguntur ad littora & fluminum oſtia, ubi his repreſſa flumina primò ſiſtũt, mox retro uertunt curſus, eleuataq; ex reciprocatione effunduntur, & proxima quæq; inundant atq; integunt, cum quidem ad littora ab imo maria ipſa res uarias ceu reuomunt atq; expuunt.

Oceanus æſtus habet ſæuiores, leniores mediterraneum

raneum mare, quòd isthic aperta magnitudo, siderum uim laxè grassantium efficacius sentit: hîc eandem arcent angustiæ. Quapropter & Balthicum, & reliqua maria angustis coarctata alueis, atq; à radiorum efficaci proiectu longius dißita, & propter profunditatem radijs luminum minus peruia, æstus nullos experiuntur: Et tum propter easdem angustias, tum quòd fundus saxeus in halitus resolui fundiq; nequit agitationi accommodos, mare Ligusticum.

Oceanus sæuos habet æstus: mare mediterraneum paulo mitiores.

Quanquam uerò præcipui sunt effectus & significationes illustriores Solis ac Lunæ, quòd ille & mole corporis antecellens cæteris, & natiuæ lucis copia, fulgore, atq; efficacia, accessu coniectuq; radiorum reliquas stellas aut moderatur, aut extimulat, aut obtundit: hæc & Solis luce imbuitur, & ut terris proxima, quicquid à cæteris deriuatur, exceptum colligit atq; aceruatim demittit: tamen adeo non fallit attentam animaduersionem etiam cæterarum uis, tam errantium quàm adhærentium cœlo, ut à nautis & agricolis sit deprehensa: etsi euidentior fixarum est natura, quarum effectiones statis anni recurrunt temporibus, & tunc sese promunt, quando nascenti illæ uel aßistunt Soli, uel ex aduerso cedunt, aut cum defluente Sole se condunt, prodeuntue illo abeunte.

Solis & Lunæ præcipui effectus & significationes.

Stellarum fixarum certior significatio.

Longioribus dißident interuallis Planetarum effectiones, quòd interea, dum Sol circumit obliquum signiferi orbem, aliàs occultantur, aliàs uicißim se proferunt in emersum, discedunt in latitudinem

tudinem aliquam ab Ecliptica, accelerant, aut moram trahunt in aliquo loco, aut incedunt contrario itinere, extolluntur & rursus sese demittunt, conserunt & complicant radios suos inter sese, & cum Sole ac Luna, dißimiliter. Solem quippe uires stellarum fixarum, quas adit & diurni assumit comites itineris, quasue aduerso ferit pulsatq; radio, excitare: Planetarum contrà obtundere præsentia sua, radiorum uerò inflictu acuere, minimè obscurum est. Et consideretur illustre testimonium prouidentiæ in fabrica Solaris itineris expressum.

Testimonium prouidentiæ in motu Solari.

Cum obliquo Solem circuitu oporteret quatuor anni cardines distinguere & temperare, quo uariaret illos qualitatibus, & attemperatis & necessarijs toti inferiori naturæ particulatim, & tantam sua ui uarietatem efficere nequiret solus: Deus naturæ conditor, totum iter eius ex diuersarum naturarum stellis, non confusis sine ordine & discrimine, sed miranda sapientia alternatim distributis construxit, & huic uicinos utrinq; tractus similium naturarum stellis compleuit, ut si excitæ à uicino Sole ceu aperirent atq; exercerent sese, præstarent operam Soli & auxilium in temperanda uicißitudine conueniente.

Solis cursum per zodiacum vicissitudines temporum rebus nascentibus gratus efficere.

Frigidam cœli constitutionem, squalidam, inimicam nascentibus adfert Sol, ubi limitem sui à nobis recessus occupat remotißimum in Capricorno, quæ durat, dum & hoc signum & Aquarij priora peruagatur. Inde uersus Septentrionem cursu inuerso procedens, circa mediam Sagittarij regionem

& Piscium

& Piscium ἀστερισμὸν, quæ signa humidiora sunt & natura flatuosa, cum directiorum in subiectas terras radiorum allisu, tum stellarum & in his signis consistentium, & coorientium, Pegasi, Persei, Andromedæ ope, teporem adflat aëri blandiorem & euidentem, fusisq; qui constiterant humoribus, ac terra laxata & illis diluta, aut ex niuibus pluuijsue liquore asperso, fœcundorum Fauoniorum crebriores elicit ac producit flatus, quibus terram uegetat ac fœcundat.

Vbi hæc emensus transijt in Arietem, superata Zodiaci & Æquatoris sectione, propius subiectæ terræ incumbens, radijs eam suis premit urgetq; fortius, acuentibus uim eorum signi stellis calidioribus natura. Quare dum redundantes noxiosq; terræ liquores ualidiore depastu exhaurit atq; absorbet, reliquos cum aridioribus glebis miscet exactius, tum Subsolanos uentos aridiores prouocat, qui superfluum humorem absumant ac dissipent, ut proscindi terra conseri & occari possit. Nam & inundati aquis agri exerceri non potuissent, & innatans aquarum copia, cum mandata terræ semina, tum fœtus arborum enectura fuisset.

Rursus ne terra caloribus continuis & flatibus arefacta, semina destituat & plantas: Pleiadum Hyadumq; in Tauro, & à Septentrione Hœdorum, à Meridie uicini Orionis, atq; ex aduerso decumbentis Arcturi extimulat uires, quæ sidera turbulenta natura, tum Austrinos ac humidos flatus exuscitant, tum aliquot dierum continuis pluuijs

& condita

& condita semina, & enatam segetem plantasq; uniuersim omnes rigant. Quia uerò non ex solo humore, sed humido calidoq; mixtorum origo, (absq; calore enim fouente, digerente ac sustentante, humor putresceret) euestigio à Tauro digredientem Solem excipiunt Geminorum stellæ, quæ cum eo calorem, non urentem, sed temperatum, fœcundum & conuenientem nascentibus atq; augescentibus rebus, procreant.

Postquam creuerunt in festucam herbæ, iamq; aristas exerunt, & granorum formant initia: cumq; arborum flores in fructum abierunt paulatim grandescentem: humore rursus opus est, qui si deficeret, iustam nunquam adipiscerentur magnitudinem. Eum Cancri pluuiosæ stellæ, quasi euocatæ Solis accessu, promunt ac suppeditant.

Ne his omnibus absolutis maturatio deesset (quæ si non accederet, perirent naturæ opera quantumuis exquisitè elaborata) ideo Cancro Leonis æstuans atq; urens succedit sidus, cui seu satellites præsto sunt Canis utriusq; flammeæ stellæ, quæ uibratu radiorum propinqui Solis ictæ incensæq; exardescunt, & augent atq; intendunt Solis ex propinquo uerticibus imminentis ardores. His quicquid est reliquum superflui humidi in terra ipsa & terra natis, exugitur ac discutitur, reliquum maturatur. Hi ipsi ardores luxuriem minuunt uitium, & uuas excoquunt, & si nimij sunt, exustis ceu quodum uredinis carbone uitibus malum infligunt illud, quod carbunculum uocant:

Vnde

Vnde Canicula ut decretorium uuis sidus, carbunculare uocatum est.

Ne uerò animantium corpora nimium urant, prolicit Sol Etesias uocatos uentos, qui cum ipso nascentes atq; aspirantes, leniunt interdiu æstus moderato flatu & frigidiusculo, Soleq; rursus abeunte desinunt.

Post demessas, perceptas, & reconditas fruges tempus appetit sationis leguminum, milij, panici, item raparum & aliorum huiusmodi, ac uindemiæ in regionibus calidioribus. Verum quia præcedentibus æstibus terra torrefacta, si araretur, non cohæreret, sed comminueretur ac spargeretur in puluerem, iniectaq; semina aut non admitteret, aut admissa contectaq; non uegetaret: exucca enim esset ac retorrida: idcirco extremo à Leone digressu mox commouet Sol, tum Virginis signum natura humidum, aquosum, & uentosum: tum Arcturi uicinum sidus, tempestuosis effectibus insigne ac celebre, & de congregatis horum ui nubibus fundit aquas pluuias, quibus puluerulenta terra permadescens glutinatur, & arentes ac corrugatæ uuæ reficiuntur atq; augentur.

Consitis leguminibus calore temperato opus est, ut germinent & maturescant: in frigidioribus regionibus eodem uina indigent & fructus: celeriorem enim ὀπώραν calidiora loca habent, fructuumq; alij alijs citius, & propemodum sub ipsam messem, ad maturitatem perueniunt. Talem præstat Sol euocatis flatibus fœcundis & temperatis,

Libræ stellis in auxilium accitis, mox ubi alteram utriusq; circuli sectionem conscenderit, & ad medium eius accesserit.

Excipit leguminum messem ac tardiorem uindemiam hyberna satio, cui terram & fatigatam atq; exhaustam æstiuis laboribus, & desiccatam multo æstu, emolliunt, subigunt ac præparant cum Sole Scorpij stellæ, & contrarij atq; orientis Solis aduersis radijs depressæ sub occasum irritatæq; Hyades, Pleiades, & Orionis Hœdorumq; ἀστερισμοί.

Ne uerò subruta occultataq; semina repentinum frigus occupet & perimat, auxilio calidi Sagittarij Sol id arcet ac suspendit, donec actis firmatisq; radicibus contra cœli & frigoris iniuriam sese muniant. Adeo euidens est ac certum, ab his stellis Sole extimulatis hanc, quam annuatim experimur, uicißitudinem effici, ut colonis etiam & nautis obseruationes temporum Pleiadis, Hyadum, Orionis, Hœdorum, & Arcturi, in ore sint & usu.

Vicissitudo temporum animantibus necessaria.

Nec terra prouenientibus solum, sed & animantibus ea necessaria fuit uicißitudo. Non enim aut continuos ardores, aut urgentia acrius & instantius frigora, aut sine intermißione uel delabentes aquas pluuias, uel exundantia flumina, uel uniuersim madentem uberius aërem, arentemue, perferre possent ac perpeti: Consumerentur æstu, frigore enecarentur, uberiore humore perfusa & obruta putrescerent, deficerent ariditate, quod experientia docet. Quare uariatis uicibus, si quid

illatum

illatum nocumenti est animantibus antegresso excessu qualitatum, id corrigitur ac restituitur contraria ui sequentium.

Easdem uices menstruo ambitu Luna parit, iisdem excitis atq; in auxilium assumtis stellis. Potißima eius uis in Tauro Cancroq;, quæ sidera permeans, nisi fortes admodum ualidæq; renitantur atq; obstent causæ, efficacißimè educit, cogit, ac densat nubes, indeq; aquas pluuias extillat. Quàm uariè, mutatis subinde hoc circuitu sedibus, & in alios atq; alios sex Planetarum radios situsq; incurrens, terrena afficiat omnia: uel sola ratio dierum monstrat Criticorum, eorumq; quos ἐπιδήλους uocant. Quanquam enim quæsita semper ratio est, quî fiat, quòd in ipsis penè articulis dierum septimorum accidant in ægris subitæ morborum conuersiones, quæ aut oppressos eos perimunt, aut solutos morbos profligant: cur qui præcedunt quarti secuturam septimo conditionem declarent: tamen in Lunæ motum causam pleriq; referunt.

Lunæ efficacia.

Criticorum dierum ratio ex motu Lunæ.

Etenim septimo quouis die ad signum defertur illi aduersum, quo morbus cœpit. Si eo positu morbo quoq; aduersatur, & cæterorum Planetarũ consentientia seq; roborantia adipiscitur suffragia: naturam ægri contra morbum incitat atq; instruit ualidißimè, cumq; ea unà discussum euictumq; exterit, adeo ut ne uestigia quidem morbi relinquantur. Si cum morbo consentiens ceu in naturæ conspirat perniciem, acuit eum, ut fractam contusamq;

 extinguat:

extinguat: Si conanti naturæ tentantiq; morbi abactum opitulatur languidius, sola natura morbo impar partem eius excutit, reliqua aut infestat denuo sine intermißione, aut ex interuallo recidiuas facit.

Quartus septimi prænunciat conditionem, quòd eo ferè de signo aliqua ex parte contrario primò transit in aliud cognatius ac similius: siq; illud ut signo primo, sic morbo contrarium fuit, nec in eo transitu infestum ipsa Luna aliquid aut hostile experta uel perpessa est, auxit naturæ robur morbi uiribus attenuatis & accisis, idq; se promit quarto, quo sedem mutat: Si morbum armauit in naturam, aut debiliori præsidio naturæ subuenit, contrarium euenit.

Lunæ vis in partibus Mundi inferioris.

Eodem modo cæteræ partes huius Mundi inferioris experiri se fatentur Lunæ uim & conditionem, cum perpessarum mutationum notas edunt, sterilescentibus agris, rubigine uel uredine fruges, carbunculo uites occupante, decidentibus floribus, proueniente ubiq; uermium diuersorum magna copia, uenenatis in aërem expirantibus halitibus.

Quàm præclarè commendato sibi diuinitus perfungitur munere, cum gratißimis uicibus nocturna uariat spacia, ut Sol diurna? In pleniluniis enim quibus totas supra terram noctes eminet, æstate, gelida aura impressum aëri arcet atq; elidit feruorem, lenitq; ex æstu contractas molestias: hyeme, tepidiore aëre mitigat rigorem frigoris, scili-

cet

cet quòd æstiuis plenilunijs procul abit aduersa Soli, hybernis per æstiuum circulum accedit propius constitutione diuina.

Planetarum effectus.

Errantium siderum, quæ peculiaribus supra infraq; Solem uolutata orbibus, eum antecedunt, comitantur, adeunt ac salutant, intuentur aduersum suprema præsertim, & aduentantem uelut ex fastigio suorum epicyclorum repentes deorsum excipiunt triquetris, tetragonis & sexangulis radijs, abeuntem prosequuntur ijsdem, paulatim ab imis ad altiora scandentes: Eorum (inquam) uires colonis & nautis, motus dißimiles ac uarij obscurant.

Idcirco ex eruditorum obseruatis ostendenda efficacia est, quam illi motibus motuumq; temporibus ac momentis numeratis & designatis, collatisq; quæ oboriebantur in tractu elementari mutationibus, ad motus atq; inter sese, cum congruere non semel atq; iterum, sed crebro & ferè semper, nisi ubi euidens obstaret neceßitas, deprehendissent, canonibus regulisq; descripserunt, ut cum prognostica de stellarum positu excudenda essent, coniecturas dirigerent & gubernarent.

Variant omnino luminum effectus Planetæ euidentißimè, cum & terræ propiores sint stellis cœlo inhærentibus, eosq; aut reprimunt aut compescunt, cum iunctis corporum radiorumue commixtione uiribus, ex signis luminum sedibus contrarijs struunt contrarium ui ualidiore, op-

pugnantq́; & retorquent conatus illorum, atq; opera inchoata abolent, uel hebetãt, si idem potentia imbecilliore agunt aut intendunt, cum ex similibus signis uires illis suas corpore coniectuue radiorum accommodant.

Etenim diuersos effectus euentusq́; tum sequi ad diuersas & insignes errantium siderum sub octauo orbe congreßiones & configurationes, prout uel faustis se mutuo fœlicibusq́; complectuntur radijs, uel feriunt infestantq́; minacibus ac hostilibus, proq́; habitudine ad subiectas terras, cumq́; ijsdem familiaritate & congruentia ratione signorum, in quibus consistunt: tum gubernari ductu imperioq́; illorum, quorum aucta uis positu consensuq́; & inerrantium siderum, & Planetarum uel aßistentium, uel radios applicantium suos: tum qua se ui his inferioribus ingerant & misceant: non elementa solum plantæq;, atq; animantium corpora, & in primo sui ortu egressuq́; in hunc Mundum, & posterius toto uitæ tempore, sed Regna etiam, Respublicæ, & totæ gentes, experiuntur.

Feruet aër, & aridis completur halitibus: Terra nata flaccescunt & in rugas contrahuntur: Crispantur arborum folia: Animantium corpora æstuant & arent, calidioribus Planetis sub cœli octaui sideribus feruidis coeuntibus.

Impetuosius uenti irruunt, uiq; maiore in terras incumbunt, præcipuè eas, quas aliqua familia-

ritate

ritate Zodiaci ſidera complectuntur, Planetis flatuoſis flatuoſa ſidera occupantibus.

Rurſus turgeſcunt flumina, & aquarum cœleſtium aut maior decidit copia pluribus diebus, aut affatim confertimq́; ruit cum impetu, ſimul aquea ſigna humidioribus Planetis aut permeantibus, aut uibratu radiorum pulſantibus: Cuius exemplum uidimus anno uiceſimo quarto.

Interlunio nata non ſunt uiuacia.

Interlunio nata pleraq; imbecillia ſunt arida exuccaq́;, & calorem non temperatum nec blandum mitemq́;, ſed acrem atq; excedentem adipiſcuntur, membraq́; præcipua affecta habent omnia. Hoc cum agricolis exploratum ſit, ſtudioſè uitant, ne matricibus gallinis oua incubanda interlunio ſubijciant.

Eſt enim Sol πηγὴ τῆς ζωτικῆς, *Luna* τῆς φυσικῆς δυνάμεως. *Cum ergo in coitu Luna lumen omne à terris auerſum cœlo regerat, non deſtituit tantum humores inferiorum corporum, ſed & arefacit ac deſiccat. His ſicceſcentibus mox calor aridiori infixus materiæ, intemperatior, aridior, acriorq́; euadit, uritq́; & conſumit cum inſitum, quo continetur, uehitur & alitur, tum aduenticium omne, ac depaſto abſumtoq́; ceu glutine ſolidiorum partium, ſenium interitumq́; accelerat: & leui occaſione, ſi idonea concipiendæ flammæ adhibeatur materia, incenditur & efferueſcit adeo, ut igneſcat.*

Ortus nascentium tanta ui & efficacia Luna moderatur, ut eodem positu in eiusdem uel oppositi signi puncto, quod tempore conceptus tenuit, absolutos & maturos fœtus ad exitum commouere penè certo compertum sit.

Luna moderatur ortus nascentium.

Si Solem Arietem peruagantem aut Scorpium aliquo nascente Luna adeat, ei cerebrum adeo affligit, ut Melancholica πάθη paulum adultis oboriantur.

Siderum certorum effectus in ortu nascentium.

Si cuipiam nascenti concurrant Mars & Venus, τὸ ἡγεμονικὸν quidem ad percipiendam tractandamq; artem Medicam, & artis opera dextrè fœliciterq; exercenda instruunt, præsertim si in Arietem congressus incidat: sed ἐπιθυμητικὸν fœdè contaminant, fomite immoderatarum atq; inordinatarum appetitionum subdito & aptato, eoq; magis, si in Capricorno conueniant, & adsit Mercurius.

Sapientes naturas cum Saturno Iupiter format, sed ἐφεκτικάς, quæ dum omnia in omnem partem accuratè deliberant & pensitant, rarò certi quid concludunt: rarius quod conclusum est exequuntur. λογισικάς & facundas, sed mendaces, instabiles, ac leues cum Venere Mercurius, atq; inprimis si sub aliquo consistent sidere, cui præsideat Mercurius: Musicos eorundem σώνοδος in Venereo signo gignit, & ad poeticen idoneos.

Elegantiam, suauitatem, uenustatem & gratiam

tiam in omnibus actionibus, præstant Venus & Iupiter.

Impedimenta inijcit, atq; ἀταξίᾳ ingrata & molesta turbat institutas in quouis uitæ genere rationes, Saturnus Veneri copulatus.

Saturni & Martis coniunctio infausta.

Nunquam ferè congressos inter se Saturnum & Martem, præsertim si uiguit uterq;, & languērunt cæteri, horum oppreßi robore ac potentia, ne aduersarentur, aut consenserunt etiam: quin nouum aliquid & exitiosum pepererint illis gentibus, in quas sese sideris ratione, sub quo consederunt, uirtus extendit, toties compertum est, ut ferò conspectum horum pertimescamus. Si quibus nascentibus coeant, eos mira calliditate, & simulandi dißimulandiq; artificio in omnes casus expedito armant.

Saturnus, Mars, Venus, Mercurius & Luna, si uel corpore cohæreant, uel ex diuersis sideribus, radijs aut amicis, aut contrarijs hostilibusq;, consocientur: quàm uenenatas, ex omni parte deprauatas ac distortas naturas pariunt, quicunq; horum dominio complexus suo cæteros, effectiones dirigat?

Quàm arguta, excitata, & acria, sed subdola, fraudulenta, atq; ad nocendum fallendumq; exquisitißimis modis parata, & uagabunda uentoue quouis leuiora gignunt ingenia, Martis, Mercurij, & Lunæ coitus connexusue inter se, si nihil intercedat, quod ea uitia corrigat?

Turbant uitiantq́; ratiocinationes, & intricata, perplexa, errorum fœcunda, pugnacia, Sophiſtica ingenia Martis ac Mercurij coniunctæ in Scorpio uires, aut ſi ibi hærentem Mercurium Mars intueatur, producunt.

Argutam uim, dextram, explicatam, rectè ratiocinantem, & methodica uia in abſtruſißimarum & implicatißimarum rerum indagatione declarationeq́; incedentem, Mercurij Lunæq́; poſitus conferunt, ſi in Geminis, Libra, Aquario & Capricorno, ſed permutatis collocentur ſedibus, ut ſi Aquarium Mercurius habeat uel Capricornum, Luna Geminos aut Libram poßidente, uel contrà.

Si in Aquario conſtituto Mercurio aut Soli, aut cum aſtante Luna, Iupiter & Mars ex Geminorum ſidere Libræue: uel eidem Geminos obtinenti, ijdem ex Libra Aquarioue: uel Libræ inhærenti ex reliquis duobus, triquetro occurrant ac deuinciantur radio, uel ſexagono etiam ex propioribus ſignis: planè obſoluunt hoc poſitu ingenia, ut ad ſummum, ſagacißimum, & dexterrimum acumen nihil requiri poſſe uideatur: Ea quacunq; intendantur ualent.

Non minorem multo aut imbecilliorem uim præſtat Mercurius in Capricorno aut Ariete ſolus, uel cum ſocia Luna triquetros ſexagonosue Iouis & Martis excipiens radios. Faciles, agiles, expeditas & elegantes manus, Iouis, Veneris, & Mercurij, ſub Geminorum ἀστερισμῷ congreſ-

sus præbet, aut si collocatum ibi Iouem uel Venerem, ex uicinis & cognatis signis uterq; reliquorum trigonis sexangulisue radijs circumdet & roboret.

Prolixum foret nimis & recitatas iam obseruationes exemplis demonstrare, & declarare causis, quas Astrorum periti intelligunt, & ex artificum annotatis repetere, quibus terris, qui Planetæ, quo positu, quos euentus significent: Attamen nec uana esse aut temerè cogitata, sed hoc quo exposita sunt modo à stellis procedere, considerati docent euentus.

Eclipsium efficacia.

Quid de Luminum dicam deliquijs? an horum, Planetarumq; his aut aßistentium, aut radijs accumbentium, effectiones inficiabimur & significata, quorum tristi deformiq; aspectu omni tempore hominum animi conterriti expauerunt trepidaruntq;, occulto scilicet sensu naturæ præsagientes secutura damna?

Neq; innoxiè unquam uel suam abscondit Sol faciem, Lunæ contectam interuentu, uel iacturam facit Luna luminis hebetati umbra terræ. Nec ueterum ut citemus annotata opus est: usurpemus ea exempla, quorum recens in hominum animis uiget memoria.

Exempla noxiarum Eclipsium.

Quantos incendit æstus, quamdiu flagrantes, Solis sub Ariete anno quadragesimo? Quos motus in orbe terrarum commouit, cum hæc Solis, tum altero anno pòst Lunæ Eclipsis? Nata ex illis & propagata sunt semina malorum omnium, quæ

nunc,

nunc, cum noſtras urgeant ceruices, & uitæ fortuniſq; minitentur, imo intentent atq; inferant perniciem, euidentius ſentimus, & ferimus ac deploramus acerbius.

Quantas lites, quàm ſuperba diſsidia & occulta odia inſidiasq;, quàm uiolenta conſilia ſeuerint ſtruxerintq;, quæ bella indixerint, quæ pericula nocumentaq; frumento fructibusq; crearint, deliquia anni quadrageſimi quarti, cum Luna tota, atra caligine ter fœdum in modum deformaretur, Sol plus deunce ſui orbis obfuſcaretur, adeo ut in quibuſdam locis interdiu ſtellæ illuxerint ac conſpectæ ſint: eo ipſo & ſequentibus annis ex euentu didicimus.

Conſpicuis admodum ſeſe declararunt effectibus deliquia luminum, quæ in annum inciderunt quinquageſimum. Tota Luna in terræ umbram deuoluta euaneſcebat Februario menſe, cum Piſcium ſidus haberet Sol, & ibidem adeſſent Soli ὁμόδρομοι Venus ac Mercurius, omnes triquetro feriret radio Mars ex Cancro. Vix eluctata ipſa ex umbra lumen amiſſum recuperarat, cum ſubitò flumina uelut ab imo ſcaturientibus & urgentibus aquis aucta, uicina quæq; opplerent longè lateq;: nec ſtatim defluebant aut ſubſidebant rurſus, ſed duos propemodum integros conſiſtebant menſes.

Auguſto menſe Sol occultabatur beſſe propemodum ſui corporis. Mox tanta ſequebatur ariditas, ut & profundæ ſicco tranſirentur paludes, &

terra

terra nata labascerent, & fructus uuæq; marcescente humore corrugarentur. Quas attulerint Imperio uicißitudines, quosq; concitauerint tumultus, quos portenderint religioni opinionum motus ac dissensiones, utriq; defectus, conspicamur oculis, Solis præsertim, quem ad occasum à cœli culmine inclinatum deductumq; in ἐπικαταφορόμ sub Virginis sidere, è uestigio consequebatur Libra in cœli loco uocato θεός, uehens Martem ab una parte quadratis Iouis, ab altera trigonis Saturni expositum radijs. Vterq; locus religioni præficitur & cœli & Zodiaci, sed Libram peculiariter Christianæ religioni præsidere uolunt.

Libra religioni præsidet.

Deniq; nisi superuacaneum statuerem in manifesta & omnibus confessa re asserenda laborare: possem seriem Eclipsium memoratarum in historijs & artificum libris percensendo, referendisq; qui secuti sunt euentibus, ostendere nullas unquam sine insigni aliquo præterijsse effectu.

Sed fortasse obiecerit quispiam, cur portentosa faciam deliquia, & singulares casus euentaq; tristia præire affirmem, cum nec contra obseruatum, notum, & usitatum naturæ cursum, nec secundum insuetiorem minusq; ordinariam rationem, accidere ea luminibus constet, sed ex lege & consecutione motuum necessaria.

Eclipses ordine naturæ fiunt.

Luna quia non proprio, sed commodato à Sole refulget lumine, non potest non hoc exui ac priuari, cum è regione Solis facta, caligine circumfunditur & obuoluitur, terra ipsa soliditate sua ar-

cente

cente atq; excludente Solis radios à Lunæ contactu. Nec sui occultationem euitare Sol potest, si Luna sibi directè in eodem puncto subtensa, nostrisq; opposita oculis, excipiat ac repellat sursum demissos ex alto radios. Nam quòd elementa, deq; horum mixtione constituta cætera corpora, sentiant defectum luminis utriusq;, minus mirum esse. Nec uidere se causam, cur deliquia aut alijs terræ locis atrocius minentur, parcant alijs, pro sideris, sub quo contingunt, & ad subiectas terras, locaq; Signiferi reliqua habitudine, quorum alia in alias regiones dominium habent aliquod & potestatem: aut producant decurtentue effectiones pro ratione durationis: uel intendant remittantue easdem in principio, medio, aut fine designati temporis, pro habitu erga cardines: aut cur hæc illaue euentuum genera inferant, de natura signorum formaq; tum cardinalium, tum in quæ loca deliquiorum incidunt, deq; potestate dominatricium stellarum, cum uagantium tum fixarum, & cæterarum his uel aßidentium, uel dominantium, uel configuratarum.

Fateor ex constati motuum lege eripi oculis nostris alterutrius luminis splendorem, quotiescunq; circa suarum absidum commissuras coeunt uel inter se opponuntur, tam certo tamq; necessario, ut sex mensium spacio bis utrumq; defectu affici, quinq; mensium interuallo alterutrum: Solis uerò conspectum etiam intra septem mensium periodum, uni terræ tractui bis adimi posse, & ratio doceat,

ceat,

ceat, & compertum sit. Fateor & hoc, τὸ δι' ὅτι significationum effectionumq́; à priori seu ex primis & natura notis principijs exactè, ut Geometrica, ostendi non posse. Quare cum ea desint, insisto reliquis duobus κριτηρίοις, eruditæ ac ueræ experientiæ, & uerbo Dei. Obseruatione longa euentuum consecutorum ad Eclipses, atq; inter sese congruentia eorundem, deprehensum est, quas clades, quibus gentibus minitentur, quouis positu, & quauis habitudine atq; applicatione ad cætera cœli sidera uaga fixáq; ac cardines.

Cùmq; hæ ipsæ effectiones cæteris uiribus stellarum simili exploratis notatione consentiant: detrectare eas aut contemnere audacis est atq; improbi.

Nec dubium est ad deliquia pertinere præcipuè quod in Genesi dicitur, Erunt uobis in signa. Cum hoc munus luminibus attribuisset Deus, ut præessent diei & nocti, Sol tum fugatis abactisq́; tenebris, grata ac diurnis operibus necessaria luce terras perfunderet: tum interdiu uegetaret, & afficeret terrena cuncta lumine & calore uiuifico: Luna tum caliginem noctis nimiam discuteret, tum ceu rigaret diurno calore plusculum desiccata corpora: si quid functionem hanc impediret, extincto uel obumbrato lumine alterutrius, id signi loco accipi uoluit ac considerari, non Epicureo contemtu rideri atq; exibilari.

Nam

Nam si ἄσημον esse uoluisset, ad eum modum cursus luminis utriusq; dirigere potuisset, ne quid tale accidisset unquam: sed ut quouis interlunio longo interuallo Solem Luna præterueheretur, quouis plenilunio declinaret umbram terræ, quod quidem & nunc sæpe fit, ideoq; deliquia rarius recurrunt: Quanquam frequentiora multo tetrioraq; aspectu nos cernimus, quàm uidit uetustas, quæ ob raritatem, quotiescunq; alterutrum euanuit subitò, obstupefacta atq; in solicitudinem anxietatemq; redacta, tota tremuit horruitq; metu offensi numinis, & posthabitis rebus omnibus, tota exquirendis placationibus Deorum, eluendis noxis, amoliendis quæ intentarentur cladibus, dedita fuit atq; intenta: Nobis ita obstupuerunt & occalluerunt animi ad conspectum sensumq; pœnarum ac minarum cœlestium: ita obsurduerunt aures, ut cum & comminationes diuinæ assiduè aures circumsonent, & acerbæ tristesq; clades, ac cladium præuia signa, oculos & corpora feriant animosq;: nulla tamen ex illis oboriatur cogitatio de seria resipiscentia. Idcirco & signa repetuntur crebrius, & cumulantur pœnæ.

Eclipses hodie frequentiones minus curantur.

Christus inter extrema signa, quæ fathiscentem nutantemq; & dissolutioni uicinum sunt antecessura Mundum, in Lunæ Solisq; & stellarum etiam apparitura corporibus indicia commemorat, quibus etsi fortasse aliqua nondum uisa hactenus aut animaduersa notat: tamen & crebriora deliquia & fœdiores tetrioresq; stellarum positus com-

plecti

plecti eum sentio, præsertim cum adijciat expressè, Et uirtutes cœlorum mouebuntur.

Cæterum an illa aspernabimur obseruata eruditorum, quæ etsi non tam euidenter crasseq́; , at uerè tamen & satis conspicuè, mediocriter animaduertenti, consensiones mirandas certarum regionum, gentium, partium, humorum & temperamentorum humani corporis cum stellis, dissensionesq́; , & ipsarum inter sese stellarum, tam inerrantium, quàm uariè circumeuntium, concordes uires, aduersasue ac repugnantes, demonstrant testimonijs suffragijsq́; constantis experientiæ?

Obseruationes stellarum & effectuum earundem non contemnendæ.

Cogimur fateri uel inuiti, euentu assertionem asseuerationemq́; extorquente, sub alijs octaui cœli locis, alios Planetas aut plus ualere uelut subsidio cognatarum stellarum armatos, aut languere contraria ui repressos. Propius uerticibus imminet nostris, radiosq́; in nos directius uibrat, Sol Cancrum perreptans: ex eo discedens in Leonem, longius abit, & obliquiori ferit radio: Longè tamen potentius urit ex remotiore Leonis, quàm propinquo Cancri sidere: Ita manifesta se ui in Ariete exerit.

Planetæ alijs in locis octauæ Sphæræ plus minusue valent.

Cur non eadem uirtutute ex reliquis Zodiaci locis Luna quatit mouetq́; humiditates corporum, qua ex Tauro & Cancro? Aut cur cæteri Planetæ uiribus constant integrioribus, conspectioribusq́; & intensioribus sese inferunt effectionibus, si ὑπολειπτικοί, προσθέται, aucti lumine, tres

superiores ἑῷοι καὶ προηγούμενοι, inferiores ἑσπέριοι καὶ ἑπόμενοι, suis uehantur uel οἴκοις uel ὑψώμασι, uel τριγώνοις, uel ὁρίοις, inter quæ loca præcipua uis domiciliorum καὶ ὑψωμάτων: aut sexagono triquetroue συσχηματισμῷ sese mutuo cognati Planetæ, ex cognatis & similibus signis, complectantur? aut cur eorundem potestas uelut freno restringitur, tardaturq; & urgetur in contrarium, si στηρίζοντες sint, προηγητικοί, ἀφαιρέται, ὕπαυγοι, tres superiores ἑσπέριοι καὶ ἑπόμενοι inferiores ἑῷοι καὶ προηγούμενοι: infringitur & conuellitur prorsus tetragono radio aduersantium Planetarum, aut συζυγίᾳ κατὰ διάμετρον, & si in ταπεινώματα deijciantur? deniq; cur Sexagono Trigonoue dißita Signiferi sidera congruunt, contraria ui pollent & infestis pugnant radijs Tetragono disiuncta, aut Diametro, si cognatio siderum aut nulla est, aut nihil confert?

Gentium mores respondent stellis quibus subiectæ sunt.

Gentes regionesq; certis subijci & consentire sideribus, si quis dubitat, mores earum naturasq; comparet ad stellarum naturas, quarum attribuuntur dominio, non casu aut fortuita sortitione, sed ratione ac iudicio: Et καταστάσεις consideret, uel salutares & commodas, uel noxias & aduersas, quales sunt λοιμικαὶ infectiones & bellorum tumultus, quas excitant familiari positu consensuq; cum regionibus certis.

Commoueri ἐπιδήμια λοιμικὰ καὶ ὀλέθρια,

eaq;

taq; sæua in hoc nostro circa VVitebergam tractu, Saturni per Leonem aut Aquarium decursu, & exasperari eadem atq; intendi Martis aut adhærentis Saturno, aut ex aduerso obiecti accessu: Mitiora spargi contagia eiusdem per Taurum aut Scorpium transitu, quæ duo signa priora quadrato positu respiciunt, multorum annorum obseruatione didicimus. Noribergensibus eundem Saturnum easdem minitari & intentare infectiones ex Geminorum aut Sagittarij signis, eodem modo compertum est: Vt de familiaritate, quæ Triangulis Zodiaci & asterismis ac stellis fixis cum totis gentibus & terræ diuersis partibus intercedit, taceam.

Saturnus certa sidera peruagatus pestilentiam affert certis locis.

Quo uerò ijsdem sint iure, sociata & subdita corpora nostra, ipsa nos docent, si inspiciantur & considerentur. Velut ustulantur temperamenta, iecinora, ac cerebra, & uitiligine fœdatur facies ferè, præsertim si sanguinea sit constitutio corporis aut biliosa, uel etiam Melancholica, editis interlunio magna ex parte, nisi ualidior alia constitutio expleat, quod auersa Luna negat.

Stellæ corpora humana uarie afficiunt.

Tetragono prægrauata lumina à maleficis, oculos affligunt. Luna nebulosis adsistens caliginem oculis offundit: Eiusdem transitum per sidera membris imperantia, non sine doloris intensione laxati artus, uel sauciatæ partes sentiunt: Sentiunt ægri & metuunt Lunæ cum Sole σύνοδον. Vulnera faciei infligit Mars in horoscopum con-

ſcendens: Pericula, ex lapſibus culminans intermi-
natur Saturnus: Idem in κακὴν τύχην, aut κακο-
δαίμονα delatus, coaceruat ægritudines in illis
membris, in quæ ius ac poteſtatem cum habet ſua
ui, tum acquirit cum ſigno, cui ſubeſt: Splenem
ipſe, Veſicam & Melancholicum humorem, ſuo
comprehendit & regit imperio.

Quibus lumina cardinibus inſidentia Mars
& Saturnus quadratis impetunt atq; oppugnant
radijs: ij ferè βραχυβιοι ſunt, raroq́; nutritionis
annos excedunt, aut ſi hos ſuperant & adoleſcunt,
nunquam tamen ad ἀκμὴν perdurant.

Sic cæterorum Planetarum ſignorumq́; ſingu-
li, ſua ſibi in partes humoresq́; corporum uendica-
runt ac ſtabilierunt dominia, quæ recenſere ſuper-
uacaneum duco.

Sunt igitur efficaces ſtellæ, & quidem ſuam
uim in hunc elementarem orbem, quem & circum-
ductu ſuorum orbium includunt, & quotidiano
periodicoq́; curſu ambiunt, extendunt ac defi-
gunt.

Stellæ agunt in terrena, emiſsione & reflexione radiorum.

Si quæris qua ui tanta diſtantia afficiant ter-
rena, qui ceu internuncij contineant, uehant ac de-
ferant emiſſam uirtutem, ne dilabatur in tranſitu?
Exerti porrectiq; in terram, & reuerberatu coacti
duplicatiq; hoc præſtant radij, quorum ex reſul-
tu duplicationeq; intenditur atq; inualeſcit uir-
tus: idq; non tantum in Solis & Lunæ, uerumetiam
Veneris, Iouis, Martis, Sirij radijs, conſpicuo
cernitur.

cernitur. Eos ego pluries noctu in mei conclauis pauimento non ſine admiratione primò refulgere, ſiq; nitidiori parti gnomonem infigerem aut digitum, umbram parere obſeruaui, cum per patentes illaberentur feneſtras.

Etſi autem delatio reflexioq; luminis, de cæteris non ita percipitur oculis, quòd uel diſtantia nimia attenuantur, uel ob exilitatem hebeſcunt radij: tamen ut eodem modo ferri per aërem eos, atq; ubi in ſolidum impegerunt obſtaculum, reſilire exiſtimem geminariq;, moueor, quòd ſingulæ ſtellæ ſuis diſtinctisq; coloribus ſeſe in oculos ingerunt noſtros. Si deſcenſu longiore comminuti deficerent ac diſpergerentur, nec ſeorſim ſinguli ad oculos porrigerentur ac pertingerent: non diſtincta contueremur corpora, ſed in confuſum quoddam, cōpactum, & copia auctum aſpiceremus lumen, quale in γαλαξίαν diffuſum conſpicamur.

Deferunt ergo radij uim à ſtellis, qua terrena afficiunt. Cum enim ſint ſoboles illius lucis, quæ corpora ſtellarum conſtituit, naturam ſuæ originis eiecti retinent ac referunt. Vt uerò Solis radij nec lucent, nec calefaciunt, niſi replicentur, quantoq; propius reſtringuntur in ſeſe, tanto uehementius urunt: ſic cæteros tum demum & lumen explicare ſuum, idq; obſcurius aut euidentius, prout teneros exilesq;, aut fortiores fundunt radios, & cum lumine proferre ac ceu inurere uim ſuam cenſemus, cum ex alliſu repercuſsi gemi-

nantur. Nam puriſsima luce ſtellarum corpora conſtant, quam ſparſis in terram demittunt radijs.

Neq; eſt à lumine alia uis diuerſa, quæ uel qualitates primas excitat, uel occultò perrepens corpora ferit ac percellit interiora: ſed radijs illa ineſt, roborataq; & adaucta reflexu, fortius adglutinatur & inhæreſcit. Idq; Planetarum exemplo manifeſtum eſt, quorum propiore ad nos interuallo radij perferuntur, ac præcipuè Lunæ & Solis.

Vtq; lucis uarietas infinita & ſtellis ſingulis propria: ſic uires ex luce, ut fonte, cum radijs propagatæ atq; in aërem impreſſæ & dilatatæ, uariant. Lucis enim ſpecies diſsimilis, formas differentes arguit, à quibus mox & diuerſæ manant ac profluunt uires atq; effectiones. Cum alio micet fulgore Sirius, alio Palilitium ſidus, alio βασιλίσκος, aut Capella, uel Arcturus, aut Fidicula, uel uocata ϛαχὺς: alia etiam ut inſit ſingulis uis atq; efficacia neceſſe eſt. Cur enim tanta tamq; diuerſa luminis uarietate conformaſſet eas Deus naturæ conditor, ſi idem præſtare uoluiſſet omnes?

Stellarum aliæ aliud habent lumen & alias vires.

Quàm multiplex diſcrimen ſtellarum, quoad luminis copiam atq; amplitudinem? Plus lucis egerunt, radiosq; intendunt & eiaculantur fortiores primæ magnitudinis, ex copioſo fulgido confertoq; coagmentatæ lumine, è quorum numero ſunt quas

Stellarum diſcrimina ex lumine.

antè

antè commemorauimus. Quàm obſcurè ſcintillant Pleiades Hyadesq́;, & Aſelli in Cancro de genere ſtellarum quintæ magnitudinis? His præfulgent, cedunt cæteris, ſecundæ, tertiæ, & quartæ magnitudinis ſtellæ. Vix ceu è caligine quadam ſexti generis, quæq́; νεφελοειδεῖς uocantur & ἀμαυροὶ, emicant.

Ex diuerſitate luminis, effectionum: ex copia uel paucitate, roboris debilitatisq́; diuerſitas. Vrit & torrefacit Sirius: Tempeſtates pluuias, cum circumſitis Suculis Palilitium commouet ſidus: Intonat & ferit grandine Arcturus: Fundunt aquas Pleiades & Aſelli. Sed longè ſe fortius exerunt primi ſecundiq́; generis ſtellæ ſua ui, etiam non flagellatæ Solis Lunæue, aut cæterorum Planetarum radijs.

Minutiores ſtellæ tunc ſe promunt, cum ſubiuncti ipſis Planetæ effuſam deſuper ac delapſam uim excipiunt, colligunt, ſuisq́; implicatam radijs perferunt ulterius: ita iũctis & commixtis utriſq́;, uirtus utrorumq́; aut exaſperatur & aggraueſcit, ſi congruunt: aut impeditur ac retunditur, ſi diſcrepant & pugnant.

Planetæ orbi elementari propius imminent, cumq́; ſuis & uelocioribus uectentur motibus, cum ad alias atq́; alias octaui orbis ſtellas ſubinde mutatis ſedibus deducuntur: tum pro ratione interſtitij aut congreſſus, ſuos fixarumq́; quas ſubierunt radios, uariè inter ſe conſerunt. Sol fulgenti ſplendore, quicquid habet obuium intra graduum quinq́;

Planetarum effectus pro ratione interſtitij aut congreſſus cum alijs ſtellis.

interuallum obtegit & abſcondit, eoq́; contectu ſtellas fixas excitat, Planetas hebetat: Eleuatus quicquid ſupra Horizontem eminet occultat, moderaturq́; in uniuerſum ut curſus, ita effectiones cæterorum corporum.

Luna imo loco ſubtenſa cæteris, quæcunq; uel ſupra ipſam ex alto directo procidunt lapſu, uel ex latere obliquo ſe inferunt acceſſu, ea contracta colligataq́; ſimul in terram contorquet annixu ualidiore: ſiq́; qui concurrunt radij ſimiles ſunt, eundem effectum ualidiſsimè intendunt atq; abſoluunt: ſi contraria ui inter ſe luctantur, lacerum quiddam diuulſumq́; ac malè cohærens producunt: Tantoq́; euadunt effectus perfectiores, compactiores & ſtabiliores, quanto plures, congruentibus & collatis uiribus, in eundem potentius incumbunt. Coniunctum enim robur plurimorum urget efficacius, idq́; tunc comparatur, cum Planetis ex cognatarum ſtellarum lumine conueniens radiorum accedit præſidium, & ipſi inſtructi fixarum auxilio, uiciſsim ſeſe non noxijs aduerſisue conficiunt radijs, ſed excipiunt ac firmant amicis.

Præcipuum igitur præſtant radij ſtellarum, uel ſuo robore delati, uel excepti deductiq́; à Planetis.

Radios ſtellarum & vires variat Planetarum motus quo alijs ſociantur ſideribus.

Vires radiorum effectionesq́; motus uariat, quo, ut dixi, Planetæ tum alijs atq; alijs ſociantur Signiferi ſideribus, tum coniunguntur quandoq; inter

inter se & distrahuntur uicissim, præcurrentibus uelocioribus, insequentibus qui lentiore gradu incedunt, inq; se mutuo dissiti, pro intercapedinis ratione, aliàs alios intorquent & conijciunt radios: tum in suis orbibus, aut concitato festinant cursu, aut eodem compresso insistunt, uel retorto remeant: aliàs ad fastigia suorum Epicyclorum uel Eccentricorum conscendunt, ijsq; emensis reuisunt ima περίγεια: aliàs præeunt orientem Solem, uel occidentem comitantur, uel in eius merguntur radios: aliàs commissuras suarum occupant absidum, uel inde in Austrum expatiantur aut Septentrionem.

Nihil ex sese effectionibus confert motus, nec putemus assidua orbium conuersione nouum aliquid aëri imprimi diuersum à radiorum effectu: nisi fortè quis contiguum Lunari globo aërem, ex circumactu uicinorum corporum rapidissimo, incalescere existimet.

Accidentarium prorsus est, quod motus præstat: huic debetur, quòd quandoq; propius aut punctis uerticalibus admoti Planetæ, aut ad terram subducti, ex propinquo fortiores aut rectiores infligunt radios, languidius ingruunt procul positi: aut ad ea Signiferi deuehuntur loca, in quibus adiuti præsidio sociarum stellarum uires roborant, uel contraria ui retundunt: quodq; & miscent inter se radios uariè permutatis locis, & Sol oriens occidensq; alias atq; alias stellas aufert secum &

remittit alternis uicibus: deniq; quòd cursu incitato uires incitant, fixo sistunt, retorto infrenant. Vis effectrix Solis inest radijs: Vt hi acuantur, aut impediantur assultu & adiunctione aliunde emissorum radiorum, à motu oritur.

Quæ igitur sit & luminis ad effectiones, & motuum ratio, uelut in caput unum conferam.

Stellæ agunt in elementarem orbem, lumine, per se: motu, per accidens.

Agunt stellæ in hunc elementarem orbem, per se & propriè ac præcipuè lumine, quod directo radiorum, instar linearum rectarum, proiectu ceu eiaculantur ex sese & traijciunt in terram, ubi resultu replicatum colligitur ac ceu conglomeratur: Et perpendiculari quidem illapsu restringitur in sese, quod cum fit, repulsus à terra radius directo coniungitur. Obliquè incidens directo non coniungitur, sed uim illi suam ex interuallo communicat tanto efficacius, quanto minori intercapedine disiunguntur & dißident radius uterq;, uibratus & repulsus. Quæ ex utriusq; ceu coalitu exilit & emanat uirtus, cum terræ ceu adhærescens, deducentibus eam halitibus subterraneis, qui continente huius progressu ac propagatione alterantur, penetrat ad interiora terræ: tum funditur & dilatatur in circumfusum aërem. Per accidens uerò motu agunt.

Lumen stellarum duplex.

Lumen stellarum omne aut connatum est ipsis, aut ascitum est & mutuaticium. Connatum natura singulis inest peculiare & proprium, cuius demensum certum sortitæ sunt singulæ in creatione.

ne. Hoc rubent aliæ, aliæ pallent aut liuent, aliæ nitore fulgido micant: hoc naturas & uires distinguit proprias, quas non accipiunt aut acquirunt aliunde, sed sua ui promunt. Alienum seu ascitum lumen uel à Sole hauriunt, uel etiam aliarum fulgidarum stellarum radijs perculsi concipiunt intra se, partim reflexione, quæ fit à nitida tersáq; & polita ipsarum superficie: partim fractione, qua penetrantium radiorum & soliditate corporum contractorum, ac uelut contortorum, fulgor cogitur in unum & adaugetur. Id suo commixtum complicatumq; lumini refundunt emissorum radiorum uibratu.

Sed præcipuum est Solis lumen & efficacißimum, quod pro habitudine ad Solem diuersa copiosius concipiunt aut rarius. Crescit id enim Sole discedente, uel stellis ipsis Solem celeriore cursu anteuertentibus, donec uel ex aduerso Solis ceu pleno confertoq; orbe refulgeant, ut fixæ omnes, Luna, & Planetæ supra Solem collocati: uel deferantur ad præfixos sui à Sole discessus terminos, ut sub Sole positi Venus & Mercurius.

Decrescit rursus appropinquantibus ad Solem, tantoq; magis, quo ex interuallo propiore Solem respiciunt & ipsius subeunt radios propius.

Motus loca, stellarum mutat & sedes, ex quibus stellæ uel Solis lumen diuersimode recipiunt, uel sese mutuo dißimiliter suis petunt ac ceu pulsant ac percellunt radijs, uel exertos dispersosq;

quoquo

quoquo uersus radios aut in aëre conserunt inter sese, aut in subiectas terras iaculatu contortos, iisdem allidunt aut imprimunt aliter.

Est autem motuum unus communis omnibus: Alter singulis, id est, stellis octauo orbi adhærentibus, & septem Planetis proprius. Ille aßiduo & rapidißimo circumactu intra spacium horarum uiginti quatuor, omnes stellas, per quatuor Mundi uolutat cardines: quo fit, ut ex alijs Mundi cardinibus, & spacijs quæ his intercedunt, aliter respiciant, & uel obliquiore uel rectiore traiectu radiorum feriant terram: uel non feriant, sed uelut transcursu præteruecti stringant saltem & lambant extrema conuexi ambitus, quod sub terram præcipitatis & in profundum demersis stellis euenit.

Motus stellarum duplex.

Nec dubium est, fortiores esse uibratus & ualidiores ac celeriores impreßiones radiorum, qui ex eminente loco, utpote cœli fastigio, decidunt rectißimo & breuißimo lapsu, quàm ex affulsionibus obliquis: Et efficacius agere radios qui figuntur in terra, aucti roboratiq; reflexu, ijs qui præteruolando eandem tantum attingunt, ostendunt cœli & tempestatum mutationes, quas nascentia aut occidentia sidera afferunt.

Alter motus uarius est & obliquus, qui longioribus temporum interuallis ac dißimilibus stellas, errantes præcipuè, & circumducit per Zodiacum, & in ea conuersione interdum abducit ab Ecliptica & propius ad uertices adigit nostros: uel

uel reductos ad eandem indeq; in meridiem detortos, remouet à nobis longius, & eleuatos in sublime attollit à terra, rursusq; deiectos ex alto demittit ad terram propius: & incitat antrorsum, moxq; inuerso cursu agit retrorsum, & inhibet ac sistit ceu uinctos atq; astrictos ad aliquem cœli locum: & coniungit inter se propiore aliàs, aliàs longius dißito interuallo, & disiungit rursus diductos in diuersa loca: Inde fit, ut & Solem, & se inter se mutuo, & terram, aliàs aliter respiciant.

Hæc qui aut frustra contendit esse facta contra doctrinæ sacræ testimonium, aut negat ea parere & commouere, de quibus immenso tempore obseruatis, ipsa longinquitas temporum memoria excipiente, prodendisq; monumentis artem effecit, eosdem sæpißimè effectus ijsdem antegressis causis animaduertendo ac notando: is aut alios nos usus tantæ uarietatis luminum ac motuum, & uires atq; effectiones alias doceat: aut si reperiet nullas, hæc ex natura depromta, & ab antiquitate repetita principia, exagitare & conuellere desinat.

Quòd ergo afficiant hunc elementarem orbem stellæ, & qua ui, satis liquidò patere puto. Si afficiunt: quid homine dignius, diligenti impressarum effectionum & causarũ, quæ illas pepererunt obseruatione, quæ est diuinorum operum consideratio? Si hæc conceditur, ut negari à nullo sano potest: qua fronte, quo animo, quaue de mirandis

Dei

Dei operibus opinione, aliqui tam rabiosè exagitant, tam iniquè prægrauant, tot execrantur & deuouent diris: aliqui uerò etiam iculariter, imò scurriliter eludunt προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας, quod est ex præuisis & comprehensis beneficio Astronomicæ doctrinæ stellarum motibus, positu, configurationibus atq; applicationibus inter se, ortu atq; occasu, exploratisq; uiribus, ceu ratiocinatio secuturorum effectuum?

Tria hominum genera a quibus oppugnantur studia Astrologica.

A tribus hoc generibus hominum, trifariamq; triplicibus telis, ijsq; diuersis, petitur atq; impugnatur. Eruditiores fundamenta conuellunt: Religiosuli sacrarum literarum quædam interdicta falso ad prohibitionem τοῦ προγνωστικοῦ detorta, nescio qua religionis specie opponunt: Vulgus & imperiti ineptas cauillationes congerunt. Quid argumenta quæuis momenti ac roboris habeant excutiemus, & an his confixum prostratumq; τὸ προγνωστικὸν cogamur assentiri, uidebimus.

Refutatio eorum qui damnant obseruationes Astrologicas.

Negant tribuendum aliquid προγνωστικῷ eruditiores, quòd si quid sit, leuibus incertisq; & sese in momenta uariantibus nitatur coniecturis, careat uerò demonstrationibus, quibus solis continetur ueritas. His antequam respondeam, obiter fontes demonstrationum perstringam.

Demonstrationum fontes.

Omnis demonstratio orditur & procedit à duorum principiorum alterutro, quorum unum φαινόμενα à Galeno appellata complectitur, quæ

ſub ſenſum cadunt & apparent: Alterum τὰ κεκρυμμένα ſeu recondita.

Principia φαινόμενα

Τῶν φαινομένων *quædam primo ſtatim ſe occurſu ſenſui declarant, quæ percipimus ac dijudicamus inſtrumentis nobis à natura ingeneratis, cuius generis ſunt alba, nigra: amara, dulcia: dura, mollia: Quædam proprijs quibuſdam notis ſe exhibent, ſenſuq; inchoantur, ſed perficiuntur obſeruatione & uſu: in hoc genere* συμπαρατήρησις *principatum obtinet.*

Principia κεκρυμμένα.

Τὰ κεκρυμμένα, *aut à natura animis ſunt noſtris infixa, nataq; nobiſcum & præſcita atq; approbata communi omnium hominum intelligentia, quæ eam ob cauſam* ἐνεργῆ *uocata ſunt, nimirum* ἀξιώματα, προλήψεις, *ſeu* κοιναὶ ἔννοιαι*: aut affirmata & demonſtrata.*

Hæc demonſtrationem gignunt τοῦ διότι *appellatam: Illa alteram* τοῦ ὅτι. *Vtraq;* ἀρχὰς *Græci uocant. Vtrorumq; ad cognitionem uſus adeo neceſſarius, ut ſi alterutra deſint quæcunq;, in errorem continuò prolabamur, uerſemurq; perpetuò in ignoratione plurimarum rerum. Rectè de ſenſu Ariſtoteles ait,* εἴ τις αἴσθησις ἐκλέλοιπεν, ἀνάγκη καὶ ἐπιστήμην τινὰ ἐκλελοιπέναι.

Præter has ſenſuum perceptiones notionesq; conſignatas in animis; aliam quandam ceu inchoatam cognitionem, itidemq; à natura inditam, mox naſcentes afferimus, quam idcirco & πρόγνωσιν

&

& γνῶσιν aliqui, id est prænotionem, uel cognitionem, Aristoteles προϋπάρχουσαν γνῶσιν, quasi anticipatam & præsumtam notionem uocat: nimirum intellectum ordinis, connexionis, & cohærentiæ partium in Inductione & Syllogismo.

Nam ut eruditè Aristoteles inquit, μανθάνομεν ἢ ἐπαγωγῇ, ἢ συλλογισμῷ. Ἐπαγωγὴ à sensu comprehensis progreditur ad uniuersalia: συλλογισμὸς ex uniuersalibus aut natura notis, aut antè demonstratis, uel Inductione uel Syllogismo conficit conclusiones.

Intellectus utriusq; natura inest. Cognitionem à sensibus exorsam & ἐπαγωγῇ acquisitam ac confirmatam tali, quam regit γνῶσις, πεῖραν Galenus: Alteram ex uniuersalibus uel insitis natura, uel demonstratione comparatis, uel inductione constitutis, Syllogistica ratiocinatione texentem eruditas conclusiones, tali etiam, quam regit γνῶσις, λόγον nominat. Hæc duo artium omnium constituit κριτήρια.

Duo artium principia a Galeno tradita πεῖρα & λόγος.

Quanquam igitur concedo & fateor pauciores habere τὸ προγνωστικὸν demonstrationes τοῦ διότι Physicas: non tamen destituitur altero genere ἀποδείξεων τοῦ ὅτι, inchoato quidem ἀπὸ τῆς συμπαρατηρήσεως, absoluto autem ac stabilito consentiente experientia, & rationibus à posteriori collectis, quæ duo, λόγος καὶ πεῖρα, κριτήρια sunt artium omnium ac disciplinarum. His uires stella-

Astrologia demonstrationes habet τοῦ ὅτι.

ſtellarum effectionesq́; , & intenſiones aut remiſ-
ſiones, uariato poſitu commixtuq́; radiorum, aut
exortu uel decubitu, acceſſu receſſuue, conſcenſu
ad cœli culmen, uel demerſu in profundum, depre-
henſæ ex effectibus collatis ad motus & poſitus,
adeo certo talibus inſtructas uiribus ſtellas demon-
ſtrant, ut ſi cui nullæ hæ ἀποδείξεις uidentur, is
ueratro expurgandus potius, quàm demonſtratio-
nibus conuincendus uideatur.

Explicatiores, illuſtriores, & firmiores ſunt ex cauſis extructæ ἀποδείξεις: ſed his cum aut deſtituimur aut non abundamus, cur ex effectis textas aſpernamur? Eas ſi quis negauerit, & tollet πεῖραν omnem, & magna τῆς ἐπιςήμης parte nos priuabit, & ferè omnem abolebit Phyſicam.

Demonſtrationes ex effectis non negligendæ in Phyſicis.

Etenim ut ſeminibus ineſt uis earum rerum, quæ ex his progignuntur: ſic in cauſis cœleſtibus conditæ ſunt uires effectrices mutationum in elementari natura, quas proſpiciunt & intelligunt ij, qui motus numeris primo perſecuti, mox curſum rerum euentorumq́; conſequentiam diuturnitate pertractata notarunt.

Sed quem, inquiunt, poteſt habere locum πεῖρα in tanta effectuum incertitudine? Quid demonſtrationi cum coniecturis, quibus regitur ducitúrq́; & conſiſtit τὸ προγνωςικὸν?

Argumenta contra diuinationem ex aſtris.

Magna laborant caligine mentes noſtræ, qua conſideratio mirandarum uirium naturæ impeditur. Non intelligimus naturas rerum, quæ in con-

Caligo mentium noſtrarum ſecuta lapſum.

ſpectu & ante pedes obuerſantur, quasq́; guſtamus, quas contrectamus uerſamusq́; manibus, & pedibus proterimus: Quanto minus uires illorum ſublimium comprehendemus corporum, quæ à longè penè lippientibus contemplamur oculis?

Si ex effectibus uires æſtimamus, quos in nobismetipſis experimur, aut in alijs naturæ inferioris obſeruamus corporibus: quid inde (inquiunt) certò ſtatuere de uiribus ſtellarum poſſumus, cum tam uagis, tamq́; inſtabilibus materia elementaris leuiter irritata erret & feratur motibus, nec mutationes, quæ huic accidunt, à ſolis oriantur ſtellis?

Configurationes ſtellarum hodie non eædem quæ olim.

Præterea ſtellarum configurationes, quas tradiderunt ueteres, quibusq́; iudicia nos accommodare conſueuimus, pronunciantes de ijs quæ nunc ſunt ueterum exemplo, ut de ſuis illi, nunquam omnino congruunt.

Nam magis quidem aut minus concordare poſſunt, atq́; id quidem in immenſis temporum ambagibus: prorſus autem conuenire nullo modo: cum aut nunquam, aut ſaltem non intra illud tempus, quod humano intellectu comprehendatur, fieri poßit, ut redeat idem poſitus ſiderum, & eadem terræ conſtitutio.

Mutantur puncta Æquinoctiorum & Solſtitiorum anteuertendo ſtellas fixas: Mutantur ἐκκεντρότητες Planetarum: Non omnibus temporibus eadem eſt orbium à terra diſtantia, neq́; in ijſdem ſedibus Apogea permanent & ſtellæ errantes.

In

In Genethliacis uerò quot concurrunt præter ista, quæ difficultatem coniectandi etiam de certò exploratéq; cognitis facultatibus siderum augere, & fallere iudicantem possunt, ut semina, atq; ipsius circumfusi cœli & definiti omnibus terris hemisphærij ambitus, alibi alijs instructus uiribus, non à cœlo solum, sed terrarum aquarumq́; effumationibus: Regionum item diuersitas, Educatio, Consuetudines: quæ, si præmissa omnia paria faciamus, uel solæ, quod institutum ab illis & propemodum absolutum est, detorquere aliò, aut aliqua ex parte saltem immutare queunt.

Assentior & amplector commemorata omnia, eáq; oppono iudicijs eorum, qui uel euentus omnes ex Astris deriuant, uel significatis Astrorum nos tanquam Prætorijs edictis, aut decretis diuinis obligant. Addo & eas causas, quarum sæpe antea memini, Deum, sanctos Angelos, Diabolum, externam uiolentiam. Nondum labefactata tamen aut sublata certitudo est τοῦ προγνωστικοῦ.

Refutatio argumentorum quæ omnem certitudinem prædictionum ex Astris tollere videntur.

Cœcutiunt mentes nostræ, & neutiquam uel inferiores naturas ac mirandarum uirium fontes perspiciunt, uel immensam uirium effectionumq́; consequi possunt uarietatem: Manent tamen certa ea, quæ certò duce testeq; experientia didicimus, ex effectuum consensu perpetuo inter sese & cum motibus.

Neq; inuertitur ordo naturæ, aut labefit certitudo actionum, quas Deus condidit ac con-

ſeruat, etſi nobis non omnes exquiſitè innoteſcunt.

Neq; inficior, plurima in hoc genere συμπαραστήριστα comparatorum, probabilia eſſe, quibus plerunq; euentus reſpondent: quæ ipſa tamen aſpernanda non ſunt, cum exigua momenta in natura ſæpe effectiones non contemnendas habeant.

Fluida eſt & inſtabilis materia tractus elementaris. Quid tum? An propterea prorſus ſine omni ordine, ſineq; lege certa Phyſicæ cauſæ uagantur, incertosq; gignunt promiſcuè effectus, prout in hanc illamue partem uago motu inclinant ac decumbunt?

Eſt aliquid uitij in materia elementari, quod in eam ex maledictione diuina, lapſum primorum parentum conſecuta, peruaſit. Id uerò tantum non eſt, ut deſtruat aut conturbet prorſus ordinem colligationemq; cauſarum ſuo inſtitutoq; primitus tenore progredientium, qua cauſa cauſæ nexa rem ex ſe gignit: Quàm conſtanti, ſtata, certaq; lege circumactis periodis eædem reuertantur conſtitutiones magna ex parte: Quàm certò ex iiſdem ſeminibus eædem naſcantur ſpecies rerum, cernimus.

Neq; ideo aut nihil conferunt aſtra elementis, aut nullas edunt actiones, quòd aliquid intercidit quandoq;, materiæ culpa, prohibens ne protinus illata uis inhæreſcat. Magnam inferunt explorationi difficultatem, quæ annuatim fiunt, mutationes configurationum, de quibus nihil aliud

pronuncio,

pronuncio, quàm si quando in prædicendo erratum fuerit commissum, ex eo ut usu uenisse cogitemus, quòd subiecta exempla discordarint inter se.

Deniq; has causas omnes, quæ cum Astris coincidunt aut omnes aut aliquæ: has, inquam, complexi perpendamus apud nos, quousq; se uis Astrorum extendat, quæ causæ, ne procedant inchoati designatiue effectus, impedire poßint, & qua uerecundia Astrorum præuisos conatus monitaue prospecta edere & asseuerare nos deceat.

Disputatio de vi Astrorum.

Nondum uideo, quo pacto ordinarias hæc Astrorum labefactent actiones, aut infringant ueritatem obseruationum, quibus illæ innotuerunt. Consistet durabitq; instituta à Deo series causarum connexioq;, & retinebunt inditas sibi facultates res creatæ, agentq; instinctu earum ductuq; ad finem Mundi usq;, Deo iuuante & uim conferente, neq; aduersante aut permittente Diabolis, ut actionum effecta elidant uel deprauent. Agent suis, nobisq; exploratis aliquantum & consuetis uiribus Astra ad idem momentum usq;. Quare orituras inde actiones, quas easdem gignunt ἀναγκαίως, *motibus numeratis ac comprehensis, confirmare certò possumus. Effectus ad actiones in elementari orbe secuturos certò edicere atq; asserere nequimus, quòd, quæ possent interuenire impedimenta, non simul ex Astris discimus. Idcirco horum prædicta moderanda sunt uerecunda mentione cæterarum causarum.*

Si sic ratiociner. Natura nihil agit frustra. Ergo ad usus ac fines certos creaturæ sunt omnes conditæ. At quicquid in tota rerum natura consilio & sapientia opificis constitutum, ordine & lege naturæ suæ idem agit constanter, illius finis est & usus hoc ipsum quod agit. Stellæ hoc agunt ordine & lege naturæ suæ constanter, quod experiundo compertum & rationum suffragijs comprobatum, profitetur uera doctrina τοῦ προγνωστικοῦ. Ergo hæc stellarum actio effectioq; finis ille est, ad quem stellæ sunt conditæ.

In hac ratiocinatione neq; maiores propositiones principia esse, neq; argumentationes inde extructas ἀποδείξεις, negauerit sanus aliquis, quòd naturæ uis & effectio, aut exclusa alijs causis aut languefacta, non semper assequatur & compleat finem, quem appetit & ad quem contendit. Hoc enim negato, euertentur & ruent demonstrationes Ethicæ & Physicæ omnes, eo quòd inflicta naturæ labes uocis diuinæ maledicto, inuexit ἀταξίαν deformem ac deplorandam.

Sed manet noticiarum certitudo: manet euidentia & firmitas demonstrationum, quicquid in ipso rerum cursu & ordinato mutationum progressu impressa labes turbet aut labefactet.

Tam certum est Solem calefacere, quàm ignem urere: etsi minus calefacit Sol procul remotus à uerticibus nostris, afficit euidentius ex propinquo feriens: Aut si impediatur, non eadem efficacia etiam,

etiam, cum propinquus est, calorem infert, quod & igni accidit.

Tam certum est Lunam ex Tauri aut Cancri sidere commotas ceu effundere humiditates, quàm aquam humectare: etsi nec eductæ humiditates semper coeunt & globantur in nubes, nec in pluuias semper exundant, quæ confluxerunt & constiterunt nubes, prohibitæ scilicet interuentu causarum repugnantium & ui ualidiore contrarias effectiones opponentium.

Luna in Tauro aut Cancro ciet humiditates.

Tam certum est Martis cum Venere congressum gignere naturas salaces & in libidinem procliues, quàm certum est ciere Venerem pharmaca ἀυξητικὰ *aut* προκλητικὰ σπέρματος: *etsi nonnunquam aliarum causarum uis harum impetum frangit, aut ceu freno iniecto compescit, aut restinguit ardorem: uel assuefactio* δυνάμεις *& inclinationes naturæ retundit & moderatur.*

Martis & Veneris congressus gignit naturas salaces.

Instructæ sunt uiribus certis cœlestes causæ, quibus idem eodem modo semper agunt, nisi à prima causa prohibeantur, & quidem multo certius, quàm Physicæ & naturales propinquæ, quòd & perfectiores sunt & potentiores, & Physicas uirtute sua complexæ incitant & gubernant. Multo itaq; maior est certitudo noticiarum de harum actionibus, quàm de actionibus causarum naturalium.

Sed, inquies, non adhærescunt semper elementari materiæ effectiones stellarum, neq; absoluunt

ſemper quod intenderunt. Nec Phyſicæ propinquæ cauſæ effectus in materia ſubiecta eodem modo complent omnes: idq; uel perſpicere uel affirmare perdifficile eſt: Non tamen idcirco aut obſeruationes in natura, docentes quæ res quamq; cauſam plerumq; conſequatur, incertæ ſunt, etiamſi id non ſemper fiat, aut Medicorum prognoſtica, aut aliæ eruditæ coniecturæ Phyſicæ & commentationes, de ortu atq; interitu rerum, deq; mutationibus alijs, quarum cauſas efficientes natura continet, nullæ ſunt.

Sed manent certæ noticiæ, quòd tali poſitu ſtellæ talia cieant in elementari orbe, quæ cum ſint experientia duce & ratione magiſtra acquiſitæ, demonſtrationum uim habent.

Sed cum ad elaborationem & conſummationem alicuius operis in materia elementari, præter ſtellarum effectiones, plures aliæ cauſæ diſpenſatione diuina concurrant, nec eadem ſit omnium ſubiectorum conditio: qualis ſit futurus effectus ex particularium cauſarum conſideratione, non demonſtratione, ſed coniectura æſtimatur, & de effectu tantum pronunciatur, quantum & pollicentur & præſtant cauſæ: quæ non ſolæ adornant inſtitutum opus, ſed ex parte aliquid conferunt, quod ipſum tamen maximi momenti eſt, cum à cauſis proficiſcatur καθολικωτέροις: quæ particularium uim excitant & dirigunt.

Agunt idem eodem modo cauſæ cæleſtes omni tempore in materia elementari, ſed in accommodata

data

data & uiribus ipsarum congruente, & ut inter causas particulares ἄιτια ἰσχυρότερα et pene κύρια ἄιτια effectuum. Perficiunt etiam idem eodem modo, pro uirium ratione & mensura, suo inter cæteras causas loco, si non obiectu & aduersatione plurium aliarum causarum aut elidatur prorsus, quod rarissimum est, aut hebetetur impressa uis & effectio.

Ergo uerum manet hoc, cœlestes causas eodem positu, & eadem conditione, easdem semper idoneo subiecto, in quod uires intendunt, δυνάμεις inferre ac miscere: & quantum ad ipsas attinet, genitum omne tale futurum, & habitu tali atq; constitutione, qualem astra pariunt atq; informant.

Hoc ipsum ergo, qui cursum rerum euentorumq́; consequentiam obseruando notarunt diuturnitate pertractata, cœli & astrorum accurata contemplatione inquisitum, & præuisum præcognitumq́; exploratè, coniectura præsentire ac edicere possunt, quad ipsas causas efficientes, quarum etsi uim occultam ac latentem non cernunt, signa tamen & notas cernunt repetitas ab experientia.

Sed ad hanc cœli effectionem quantum uel materia, uel cum materia cõiuncta σώνεργα ἄιτια contulerint, hoc coniectura assequi & definire certo nequit. Quæ enim de materia instituitur consideratio omnis, στοχαστικὴ est, & ducitur nititurq́; coniecturis, eo quód, ut Aristoteles inquit, τὰ ἐν

Consideratio de materia nititur coniecturis.

τοῖς φυσικοῖς ἀεὶ οὕτως γίνονται, ἐὰν μή τι ἐμποδίσῃ. Multa autem intercidere possunt, quæ uel naturas ipsas ante actionem inchoatam languefaciant atq; eneruent, uel interceptam ἐνέργειαν regerant ac repellant, uel in rem aliquam iam defixam conficiant.

Elementarium naturarum genus multiplex.

Est uerò & naturarum elementarium non unum genus, sed diuersum & multiplex, & cœlestium causarum ad eas ipsas diuersas naturas non eadem ratio est aut analogia. Propterea & prædictionum certitudo est dispar.

Maiore enim quadam ui & ab efficacioribus causis commouentur atq; afficiuntur uniuersæ gentes, quàm homines singuli, quorum imbecilliorem naturam illi ualentiori submitti & includi necesse est, quòd uniuersalia illarum fata, horum particularia sæpe perimunt, & ualentior causa languidiorem frustra reluctantem proterit, conculcat atq; elidit.

Causæ vniuersales potentiores singularibus.

Quæ enim cœlitus intentantur totis regionibus aut harum partibus, uel grauiores casus maioresq; mutationes ex interuallo statis temporibus recurrentes, ut pestilentiæ, terræmotuum, diluuiorum & similium: uel leuiores ac minores, ut annuæ tempestatis intensio aut remißio, hyems horridior aut mitior, flatus uentorum, æstus, ubertas, sterilitas & infœcunditas, ac similia: Hæc ergo uniuersa cientur ui ualidiore & causis κυριωτέροις, quibus pauciores aliæ accedunt, quæ & minus

conferunt,

conferunt, ideoq; actiones earum effectionesq; minus aut roborant, aut infirmant, aut destruunt.

Talium ergo præuisa prædictaq; certiora sunt fatis singulorum hominum. Multa enim conueniunt & coeunt, ex quibus ἰδιώματα καὶ ἰδιοτροπίαι hominum, ut ingenia, mores, animus, corpus, actio uitæ, casus cuiusq; euentusq; finguntur, quorum quædam cœlo defluunt, quædam ipsi inhærent materiæ, quædam προαιρετικαὶ iudicio mentis intelligentis, & liberæ uoluntatis motibus, continentur.

Cœlestes causæ aut communes omnibus eodem cœlo natis, omnes simul complectuntur & afficiunt, aut singulorum temperant ac moderantur constitutiones.

Causarum cœlestium distinctio.

Communes rursus aut se habent ut καθολικὰ αἴτια, aut ut μερικά: καθολικὰ αἴτια comprehendunt positum & inclinationem seu habitudinem & σχέσιν, cum parallelorum, tum angulorum plagarumue Mundi ad orientis & occidentis Solis cardines, & ad solare iter, quo decurrit ille perpetuò, circuitum obliquum nunc in Boream, nunc in Meridiem contorquens: ad quod iter etsi non sequuntur præcisè uestigia Solis, referunt tamen & dirigunt motus suos ultra citraq; discurrendo cæteri Planetæ.

Causæ communes.

Vis particularis quæ ad certas sese effert atq; extendit terræ partes, proficiscitur ex mirifico & penè familiari consensu terrarum cum

digestis

digestis in quatuor Triangula cognatione naturarum Zodiaci δωδεκατημορίοις, & stellis utrisq; errantibus & inerrantibus. Imitantur enim & exprimunt naturis & moribus totæ gentes proprietates certorum signorum Zodiaci, quibus situ & cognationis familiaritate subijciuntur: adeoq; tum Planetarum, qui eodem cognationis iure & triangulis ipsis præsident, & subditas his terras complectuntur: tum stellarum inerrantium, quæ uel quasi uerticibus incumbunt locorum, tanto disiunctæ ab æquatore interuallo, quantū est τὸ ἔξαρμα, uel ibidem ortuum atq; occasuum alternatas uices subeunt, uel quæ in eodem consistunt τῷ τῆς θέσεως κύκλῳ, aut quauis diurna cœli conuersione traducuntur per Horizontis & Meridiani commissuras, dißitæ ab æquatore tantum, quantum deest arcui exaltati poli ad completionem integri quadrantis.

Vim particularem etiam conferunt positus astrorum, qui in singulis terræ partibus anniuersarias, menstruas, diurnas, horarias, & penè momentaneas, aëris uentorumq; mutationes pariunt & uariant.

Causæ propriæ singulorum.

Propriæ singulorum causæ sunt illæ cœli constitutiones, quæ uel formationem fœtus adiuuant, uel orienti cuiuis affulgent primò, & prodeuntem ex utero excipiunt ac complectuntur.

Causarum Physicarum distributio.

Physicas causas distinguo in remotas & propinquas. Ad remotas refero familiares & consuetas

tas ſingulorum locorum tempeſtates, ex Lunæ ſtellarumq; temperatione & moderatione cœli: terræ conditionem & poſitum, quæ uel montoſa eſt, uel plana, uel ſyluis conſita, uel ad mare uergit, uel redundat fluminibus, ſtagnis, paludibus, lacubus: naturam deniq; & qualitates aquarum & terræ, quæ aut argilloſa eſt, aut ſalebroſa, aut arenoſa, aut metallica, aut ſalſa, aut alijs prædita qualitatibus, quibus rerum naſcentium reſpondent temperamenta.

Propinquas rurſus diduco in προκαταρκτικὰς ſeu externas, & προηγουμένας ſeu antecedentes, coniungens cum materia cauſas efficientes. Externæ cauſæ ſunt uictus & diætæ, exercitiorum, ſomni & uigiliarum, euacuationum & retentionum ac ſimilium ratio, quæ uocantur res præter naturam à Medicis. Internæ & antecedentes ſunt ipſæ & corporum gignentium, & partium, in quibus uel ſemen excoquitur, uel formatur atq; animatur fœtus, & ſeminum ac materiæ horum διαθέσεις & conſtitutiones uegetæ & ſalubres, uel contrà languidæ καὶ νοσώδεις.

Vim horum ad gignendum procreandumq; ualere plurimum, & à parentibus liberos ſæpe formas, mores, & pleroſq; ſtatus ac motus effingere, nemo eſt qui negauerit.

Προαιρετικὰ ἄιτια nomino conditionem generis, totam educationem inſtitutionemq; primam ac priuatam & publicam, leges publicas, receptos

conſuetudine

consuetudine mores publicos, quæq; sunt istiusmodi.

Tot causæ cum concurrant, & præter hæc omnia, sit homo natura non bruta, neq; addicta ad eum modum impulsibus naturæ, ut his cogatur, sed sit agens liberum & intelligens: facilè iudicari potest, de ijs quæ astra naturis hominum indiderunt, & cæteras causas mutare aliquid, & multa uel naturam quæ deprauata habet restituere atq; corrigére, cum sese reuocauit, uel προαιρέσει meditatione atq; exercitatione tollere aut saltem emendare posse, atq; ideo asseuerationem de ijs, quæ ex astris homini denunciantur, modestiorem esse debere, quòd ut maximè sit certa talis impreßio astrorum, cohibere se tamen & naturæ uitia aut tegere atq; occultare, aut polire ac limare studio atq; industria homo queat.

Si quis colligationem causarum omnium perspiceret animo, ordinemq́; ac seriem & uim omnem, qua causa causæ nexarem ex se gignit, illum profecto nihil falleret. Qui enim causas tenet rerum futurarum, idem necesse est ut omnia teneat quæ futura sunt.

Conceßis igitur omnibus, eo quo declarata sunt modo, respondeo, ueras, certas, firmas esse demonstrationes ex notorum euentuum consensione conuenientiaq́; cum motu & positu, collectas de uiribus stellarum & effectionibus, quas cum experientia constanti ratio gubernat, procedens ex primis & natura insitis notionibus: etsi neq; integrè

tegrè omnes illæ peruestigatæ sunt, nec in elementari materia conficiunt ac complent perpetuò, quod intenderunt.

Veræ sunt etiam & certæ prædictiones actionum, ex motu posituq; atq; inter sese applicatione, quatenus Deus naturæ Dominus non aduersatur actionibus.

Sed certitudinem prædictionum, quas de secuturis ad stellarum effectiones in elementari orbe mutationibus instituimus, restringunt ac determinant illæ, quæ sæpe repetitæ sunt causæ. Idq; uel eo prodest considerare nomine, ut eximatur quorundam animis falsa persuasio, qui astrorum significata sanciri existimant inuiolabili & diuino quodam edicto, proposito singillatim, ut nulla alia uis obsistere ualeat, quin ita grassentur, atq; ex illis spe metuue tanquam diuina uoce declaratis oraculis toti pendent.

Astrorum significata non sunt immutabilia.

Qui religionem allegant, uel uim omnem astris detrahunt, uel contemni ac pro nihilo haberi prædicta uolunt, uel considerationem Astrorum interdici autoritate diuina, prohiberiq; ne scrutemur futura ulla, contendunt.

Negat Basilius ex astris uel accedere quicquam constitutioni temperamentorum, uel ullam intexi inde demissam δύναμιν incitatricem ad actiones, eo argumento, quòd si instinctus incitationesq; ad libidines, cædes, odia, fraudes, & quicquid est huiusmodi, indi nobis ingenerariq; ab Astris consentiamus, peccati causam conferamus in Deum

Basilij argumenta contra vim astrorum.

Deum naturæ Architectum, tanquam is non exigat tantum & probet scelera, sed impellat ac cogat ad ea, impultricibus causis constitutis, atq; in uoluntatem efficienter directis & adornatis.

Chrysostomi exclamatio contra prædictiones Astrologiæ.

Chrysostomus exclamat Tragicè in oratione quinta περὶ εἱμαρμένης. Εἰ γένεσίς ἐστι, κρίσις οὐκ ἔστι. Εἰ γένεσίς ἐστι, πίστις οὐκ ἔστι. Εἰ γένεσίς ἐστι, θεὸς οὐκ ἔστι, οὐκ ἔστιν ἀρετὴ, οὐκ ἔστι κακία. Εἰ γένεσίς ἐστι, πάντα μάτην, πάντα εἰκῆ ὧν ποιοῦμεν καὶ πάσχομεν, οὐκ ἔστιν ἔπαινος, οὐκ ἔστι ψόγος, οὐκ ἔστιν αἰδὼς, οὐκ ἔστιν αἰσχύνη, οὐκ εἰσὶ νόμοι, οὐκ εἰσὶ δικαστήρια.

Responsio ad argumenta Basilij & Chrysostomi.

Hic nodus Ethnico Philosopho explicatu perquàm difficilis, aut omnino uix poßibilis: Homini Christiano solutu est facilis. Si natura hominis nulla fuisset affecta labe, neq; ulla ex parte uel dotibus diminuta primis, uel sauciata: fulsisset in ea lux diuina gubernatrix omnium uirium & moderatrix: congruissent & interiores inter se uires hominis harmonia exactißima, eucrasia membrorum accommodata: & utraq; natura superior atq; inferior humano corpori fuisset ἀνάλογος καὶ σύμμετρος.

Elementaria exquisitißimè crasi absolutißima corporum attemperata, & exacta immutatione omnimodo conformata, non modò non excrementicij quicquam, aut alieni noxijue corporibus inflixissent, sed integerrimè absumta calore instaurassent.

Cœlestia

Cœlestia συμμέτρῳ lumine καὶ πάνυ ἡρμοσ-μένῳ fouissent, uegetassent ac roborassent prima formatione confectam σύστασιν.

At post mutatum ac deprauatum statum humanæ naturæ, cum coniunctionem interiorum uirium fœda dissoluisset ἀναρμοσία, absolutam omnium partium ac duraturam in perpetuum temperiem conturbasset atq; aboleuisset δυσκρασία ἀσύμμετρος priori: mox cæterarum quoq; naturæ partium ἀναλογία καὶ συμμετρία cum humano corpore, conuersa in ἀσυμμετρίαν desijt.

Terra autoritate uocis diuinæ suo orbata uigore, tribulos nunc gignit spinasq;, id est deteriora omnia & incongrua: Stellarum sunt actiones in his corruptæ & contaminatæ naturæ sordibus infœliciores: Extincta est illa lux, quæ rexisset uires cæteras, languefacta potentia uoluntatis, quæ præest, & uires cæteræ auulsæ ab ea atq; efferatæ, euaserunt ἀνάρμοστοι καὶ ἀνυπότακτοι.

Hæc deploremus in Basilij ratiocinatione & exclamatione Chrysostomi, non bellum Astris inferamus, non deijcere de cœlo sidera tentemus: cogitemus quantum humana natura perdiderit decus, quàm triste, atrox & sæuum malum sit peccatum, propter quod hæc nostra temperamenta beluinis euaserunt similia. Quæ Deus condiderat, illa erant bona, rectè constituta, labe carentia, conformia ordini diuino, congrua inter se καὶ εὐάρμοστα. A maledictione, quam inobedientia nostra conditori ex-

preßimus, prouenerunt quæ sunt ἀνάρμοσα, languida, uitiosa. Inde talis in corruptam hominum naturam extitit stellarum effectio.

Quanquam autem ob dissolutam harmoniam & compagis ac fabricæ ipsorum corporum, & cæterarum cum corporibus creaturarum, infœlicius cum uitiatam afficiunt materiam Astra, tum formant crases: tamen ne nunc quidem integræ quarumcunq; actionum causæ dici queunt. Quippe uoluntas actionum domina, Astris ingenerata ac tradita uitia, meditatione atq; exercitatione tollere potest, aut corrigere & frenare.

Astra inclinant non necessitant.

Non enim aut primam causam compedibus uinctam cœlo affigimus, aut Astrorum statutis irrefragabili lege uoluntates hominũ obstringimus: Non illud Poëtæ probamus,

Fata regunt homines, certa stant omnia lege.

Nec cogi Neronem à stellis ad tanta scelera dicimus: sed accersiuit ipse sibi hos furores uolens: Pòst indulgentem cupiditatibus, magis magisq; incitauit Diabolus. Ac multo fuit deterior Nero, quàm qualem natura, quamuis infausta, finxerat.

Procul absit à nobis Stoicorum delira Necessitas, qua illi & Deo imperium naturæ eripiunt, & pecuino seruitio premi uoluntatem uolunt.

Stoicorum necessitas.

Fata mouere Deus, tollere fata potest.

Potest & uoluntas cum sua ui retundere ac compescere impulsius naturæ, multaq; Astrorum monita euitare, tum uel maximè adiuta diuinitus.

Cumq;

Cumq; non ignoremus subitis & inopinatis aduersitatibus animos magnopere percelli, extolli succeßibus: si præstitimus quod fuit in nobis, præuisione futurorum animos componamus atq; adaptemus, meditatione absentium tanquam præsentium, & ad futura quæuis expediamus subeunda cum tranquillitate, constantia, & petitione atq; expectatione gubernationis diuinæ.

Qui eleuant & abijciunt Astrorum significata, detractoq; metu securitatem in animis confirmant: dictum Ieremiæ *obijciunt, A signis cœli nolite timere. Quàm inconsiderate hoc fiat, cuiuis planum est. Siquidem signa nominat, portendi his aliquid affirmat, nec contemni uult, aut* Epicureo *risu ijs illudi.*

Refutatio eorum qui Astrorum significata abijciunt. Ieremiæ dicto abutentes.

Quantum prodigiorum, Eclipsium, fœdarum coniunctionum, antecedebat excidium Hierosolymæ*? quæ profecto non casu proueniebant, nec* ἄσημα *erant, sed denunciabant populi illius &* Politiæ *deletionem. Non erunt* ἄσημα, *horrendi orbis terrarum motus,* Imperiorum *inter se tristißimæ collisiones & ruinæ, quæq; has præcessura sunt indicia, de quibus uaticinatur* Christus.

Fatendum est, res malas esse ac sæuas, mortem, euersiones urbium, destructiones ac dilacerationes regnorum, spectare cædes coniugum & liberorum, abduci in exilia, quæ tristibus portenduntur signis.

Nec aut signa sperni, aut denunciatas clades Ieremias: sed præmunitos uult esse pios ac confirmatos testimonijs de uoluntate Dei, ne cum impendent tales calamitates, aut sunt in conspectu, aut iam incumbunt, frangantur animis & desperent.

Sententia dicti Ieremiæ.

Sapientia est, contemplari & intelligere naturam compellantem nos signorum obiectu, & præmonstrantem futura: Sed magis necessariam censeamus esse sapientiam, in naturæ obtutu complecti cogitatione & fide Deum Architectum & præsidem naturæ, qui se mitigaturum calamitates pœnitentibus promittit.

Hæc sapientia tum regat naturæ considerationem & interpretationem præuisarum causarum: tum præeat ac præluceat actionibus omnibus, mente defixa in Deum, uoluntate menti subiecta, ita ne freta uoluntas Astrorum positu moliatur aut suscipiat contraria ordini & uocationi. Non ergo Epicureum contemtum signorum cœlestium præcipit, neq; aspici ea uetat: sed animos fide in Deum collocatos, & aduersus omnes casus armatos esse uult, qua petant subsidia è cœlo, eaq; si differantur, præstolentur pertinacius instando precationibus: si denegentur, non fremitu & indignatione flagitent, sed immissas calamitates patienter cum sancta quadam animorum moderatione, & constanti spe liberationis, ferant.

Religiosulorum refutatio.

Tertij illi, quos inter religiosos proposui, interdicta coaceruant in Leuitico & Deuteronomio memorata. Proferunt & illud Esaiæ, Stent

Esaiæ locus.

&

& saluent te augures cœli, qui contemplantur sidera & supputant menses ut annuncient tibi uentura. His non prohiberi προγνωστικόν *adeo conspicuum est, ut mirer, qua cogitatione huc detorqueant.*

Superstitiosi & impij abusus artis taxantur, & reprehenditur ac condemnatur cum peruersitas illorum, quorum quidam quæstus gratia huius scientiæ nomen & dignitatem alijs artibus prætexere consueuerunt: quidam errore, aut alia de causa, omnes in Astris euentus peruestigari, & tempora momentaq; pernosci posse asseuerarunt: tum impia ac superstitiosa solicitudo, qua multi salutaribus præceptis & promißionibus firmis atq; illustribus, uerbo Dei *commendatis, anteferunt* Prognostica *ex Astris petita, ea opinione, ut nihil inchoent, nisi perquisitis Astris, nec processura putent, quæ inchoarunt, nisi ijsdem assentientibus.*

Corruptelæ arti asperfæ non tollunt artem.

Scelerate peccant, qui artem corrumpunt, & commenticiorum signorum figmentis uel elidunt uel obruunt ueritatem doctrinæ de ueris actionibus & effectibus stellarum, atq; ab earum consideratione ad nescio quorum signorum perscrutationem mentes agunt. Maius *admittunt scelus, qui persuasionem in imperitis de euentuum omnium ex Astris præscientia confirmant, & abductos à* Deo *& uerbo, in quo se* Deus *patefecit, ad quærenda in Astris consilia atq; auxilia perducunt.*

Vtrosq; damnamus & execramur. Non enim constituimus humanam Philosophiam, quæ occurrat aut medeatur malis omnibus & periculis. Sit rectrix omnium actionum nostrarum lux uerbi diuini: Ad huius præscriptum officia uocationis nostræ instituamus & administremus. Mens agnoscat nos esse massas inquinatas peccati sordibus, ac propter iram Dei singulos tum priuatorum lapsuum pœnas ferre, tum societate tangi publicarum calamitatum, quarum partem aliquam singuli attrahimus nostris peccatis: In hac consideratione rursus erigatur agnitione & ardenti fiducia Filij Dei, à quo mitti Spiritum sanctum petat, cuius ductu regatur. Hæc non impediunt considerationem Physicam effectuum orientium à stellis, ut non impediunt medicationum usum, aut diuinationes Medicorum ex signis de secuturis morbis, aut conualescentia, uel propinqua morte.

Meminerimus igitur his dictis, & similibus, corruptelas temerè arti interspersas damnari, & abusum ordini diuino contrarium, eorum, qui sine Dei agnitione, & sine fide Deum intuente, ex astris ut numinibus pendent, & præscita inquirunt omnia: non προγνωστικόν. Sed desino hæc prolixius persequi.

Vulgi refutatio.

Refutanda restant uulgi iudicia, quæ cum pleraq; declararim superius, obiter ea hoc in loco & strictim percurram. Exagitant aliqui errata coniectorum atq; interpretum, qui parum accuratè in

tè in re magnæ & multiplicis considerationis uersantur, atq; ob ea toti scientiæ fidem derogant, & fortuita faciunt etiam, quæ ueritatem complectuntur, atq; ab ordinarijs usitata lege naturæ procedunt causis: Quod non rectè fit.

Nam siue inscientia artis peccent, ij qui προγνωστικὰ condunt, siue negligentia affectata, quòd auiditate lucri non satis attentè scrutantur ac circumspiciunt περιστάσεις concurrentium causarum, sed fortuita quæuis monita arripiunt & consuunt, siue rei natura & infirmitate atq; infœlicitate ingeniorum: non scientiæ tamen, sed professorum illa sunt: quorum quidem si ignari prædictionum atq; imperiti tantæ professionis onus suscipiunt, reprehendenda audacia: si cæco lucri desiderio negligunt quod præstare possent, uituperanda peruersitas, qua priuata emolumenta indagationi explicationiq; ueritatis anteponunt: si ob rerum difficultatem ex causarum ancipiti perplexoq; contextu impingunt alicubi & aberrant, conatus potius laudandus est, & adhibita in iudicando diligentia ac circumspectio, quàm euertenda scientia.

Errata interpretum non sunt imputanda ipsi arti.

Mirum enim non est, uel diligentissimos & summo studio in Mathematis uersatos, hac in parte falli quandoq;: præsertim cum non sit minor profitentium dissimilitudo, quàm difficultas coniectandi de materiæ qualitatibus, actionibus uoluntatum, & cæteris euentibus fortuitis.

Vt uerò aut Philosophiam ipsam non censemus è medio tollendam, quòd dißimiliter ea sit ab alijs tractata ac disputata, à paucis illustrata, à plerisq; erroneis falsisq; deformata opinionibus: aut gubernandi artem non respuimus, quòd gubernatores sæpe offendant: sic cogitemus, quàm simus peruersè facturi, si ob quædam errata professorum, totam abolere uelimus rationem: siquidem malè coniecta, maleq; interpretata falsa sunt, non rerum uitio, sed interpretum inscitia.

Cumq; difficultas coniectandi omnis sit à causarum intercidentium uarietate: ut Medico turpe non est, si de morbo & ægrotantis natura percontetur, sic in hac profeßione non pigeat exquirere genus, regionem, alimoniam, & alia huiusmodi sæpe antè recitata.

Argumentum contra vim astrorum, ex dissimilitudine eorum qui eodem tempore nascuntur.

Obijciunt alij uniuersim & publicè grassantes pœnas, statusq; differentes uno momento editorum in lucem. Vno eodemq; temporis puncto, unoq; astro nati, dißimiles & naturas, & uitas, & casus habent. Vnus est exitus multorum, cadunt in uno prælio plurimi, uel terræmotibus obruuntur, uel seditionibus impliciti pereunt, uel ruinis opprimuntur, uel conflagrant incendijs, uel pestifera lue conficiuntur, quibus nascentibus dissimilima affulserunt sidera, & quibus nihil eiusmodi Astra inferunt. Prodeunt uno momento in lucem Regum & seruorum filij: hi seruitutem agunt perpetuam, illi parentibus in Regnorum

fastigio

fastigio succedunt. Nihil ergo concludunt accedere natis, ex temperatione Lunæ cœliq; moderatione: sed formas omnes, mores, status plerosq; ac motus, effingere à parentibus liberos. Alioquin enim aut simul editos pariter afficerent, aut destinata singulis fata ad eum confirmarent modum, ne secus caderent.

Etiam eruditorum nonnulli his se ratiocinationibus putant omnem uim astris adimere: quos miror aut non attentius seriem causarum in natura, & totius naturæ gubernationem considerare: aut adeo cœcutire in contemplatione mirandorum operum Dei, ut ob euentuum effectionumue dißimilitudinem, ac diuersitatem in subiectis diuersis, negent δυνάμεις *&* ἐνεργείας *causarum.*

Si in eam partem hanc accipiunt scientiam, ac si profiteatur, omnes eodem tempore ortos, ubicunq; sint nati, & ex parentibus quibuscunq;, eadem conditione nasci, eaq; tali, quam mutare res nulla queat: & excludat semina, quæ ad gignendum procreandumq; ualent plurimum: itemq; dißimilitudinem locorum, quæ dißimiles hominum procreationes habent: & mutationes cœli, ut serenitates perturbationesq;, ac cæteras causas: iniquè eam & falsa calumnia prægrauant. Nihil tale uerum Prognosticum profitetur. Non enim patrocinor impostoribus, qui arti falso adscribunt, ab arte aliena.

Si incogitantia, aut artis ignorantia, in has erumpunt cauillationes: odio, non uenia digni sunt. An nihil interesse censent, ex regia quis stirpe nascatur, an humili: claro loco atq; excelso, an obscuro, aut quibus parentibus? Aut non referre, omnes ne causæ, quarum opus est præsentia ad effectus alicuius constitutionem, coeant, an uerò adsint aliquæ? Aut non discrepare Vniuersales causas à particularibus: Aut non longè præualere uires uniuersalium particularibus: Et ex uniuersalibus non præpollere præstareq; omnibus numeris primam causam cæteris, quas illa complexa omnes sustentat, afficit & gubernat liberrimè? Hæc qui aut non agnoscit, aut cognita atq; intellecta non admittit: eum rudem admodum atq; imperitum naturæ, aut insulsè pertinacem esse iudico. Nimis ineptæ sunt & pueriles hæ cauillationes, dignæ ut reuellantur non eruditis rationibus, sed catellorum trium exemplo, qui sub Lunæ defectu editi, posteaquam adoleuissent, deliquij effecta significataq; complebant interitu misero, cum unus eorum à canibus uenaticis discerperetur, alter aliquoties ex alto lapsus crura primò, tandem ceruicem frangeret, tertius combureretur.

Vniuersales causæ potentiores partialibus.

Quid mirum multos aut natura uiuaces peste corripi uel contagijs, cum in magnam aëris partem sparsum uenenum afflatumue halitu concipiunt: aut opprimi, cum ab imo mota & subruta ædificia corruunt: aut igne latè uagante deuri: aut

aut in prælijs interfici, cum furiosa rabie incensi æstuant. Cum hæ propinquæ, tum quæ antecesserunt remotiores Physicæ causæ, Diabolus his occasionibus sæuiens permissu Dei, Deus ipse scelera puniens, quarum causarum omnium maior uis partialibus Astrorum uiribus, eludunt frustra repugnantia eorundem decreta. ὑποπίπτουσι γὰρ αἱ ἀσθενέστεραι φύσεις ταῖς δυνατωτέραις, καὶ αἱ κατὰ μέρος ταῖς καθόλου. Sed de his prolixè disputatum à me superius est.

Satis autem demonstratum puto hactenus commemoratis, & affici à stellis terrena, & προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας Physicum non commenticium, scientiam esse extructam de consentientibus experientiæ eruditæ ac ueræ testimonijs: quæ si cui non satisfaciunt, aut firmiora opponat, aut desinat Epicureo more illudere his sapientiæ diuinæ uestigijs: aut si delectatur contemtu uerarum obseruationum, perfruatur sanè illo suo affectu. Nunc definitionem ex his demonstratis extruemus, & differentijs constitutis à Physicis commenticia separabimus.

Definitio Astrologiæ.

Προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας, seu (ut nunc usitatè loquuntur) Astrologia, est doctrina, quæ ostendit uires stellarum cognitas perpetua experientia, & qualitates, temperamenta, & inclinationes in elementis & corporibus hominum, ortas à luce & motu stellarum: quibus qualitatibus, temperamentis

mentis

mentis & inclinationibus respondent suæ quædam actiones, nisi aut diuinitus, aut alijs causis fortioribus impediantur.

Est ergo pars ueræ & eruditæ Physiologiæ, quæ ex notata colligatione ac cohærentia causarum, remotiores ac cœlestes, sed physicas tamen scrutatur atq; explicat causas motuum mutationumq́;, his inferioribus accidentium, non quidem ex primis deriuatas principijs, neq; omnes, sed ab effectionibus tamen ea comprehensas scientia, quam longinqua obseruatione uetustas attulit, & plurimas.

Causæ cœlestes partem orbis Elementarem afficiunt.

Nunquam has causas excluserunt à mutationibus partis elementaris Philosophi saniores, quòd euidenter affici eam cœlitus uiderunt, etsi causas non perspexerunt. Aristotelis testimonia nota sunt, ὧν δ' ὕλη· ἄνθρωπος γεννᾷ ἄνθρωπον καὶ ὁ ἥλιος: & de motu Planetarum sub obliquo Signiferi orbe decurrentium ait, τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς αἴτιον εἶναι τὴν κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον φοράν.

Obseruatio Siderum Medico necessaria.

Hippocrates admonitiones & præceptiones de obseruandis momentis orientium atq; occidentium siderum, præmetiendisq́; secuturis tempestatibus, sæpe sparsim in suis repetiuit uoluminibus, & sedulò ijs inculcauit, quos ex Schola aliò ad exercenda faciendaq; opera artis ablegauit, tanquam rem magni momenti & planè necessariam prænoscendis, anteuertendis, depellendis, si inuasissent, morbis. Dioclem Caristium Galenus citat testem, qui

qui affirmarit non recentibus solum, sed & ueteribus Medicis obseruationes siderum usitatas fuisse.

Chaldæorum commenta de Astrologia.

Non artis complector nomine Chaldæorum inania & apertè conficta commenta, quibus & artem & cœlum ipsum repleuerunt, dum præter lucentes stellarum globos, commenticia alia insculpunt orbibus signa, ut quod ambitiosè & falsò iactitant, omnium hominum fata, quæq; quis nosse desiderat, quantumuis celata & condita, inde excudant ac proferant, omniumq; quæ eueniunt, rationes protinus è cœlo deducant.

Diuisio Astrologiæ secundum Chaldæos.

Falsò illi in quinq; distincta genera προγνωστικὸν *diuulserunt, quorum uno* ἐναλλαγὰς τῶν ἐτῶν καὶ μηνῶν, *altero* μεταβολὰς τοῦ ἀέρος, *tertio* ἐπιλογάς, *quarto* γενεθλιολογικὴν, *ultimo,* ἐρωτήσεις *pertractant, explanatione longa* ἀποτελεσμάτων *& Canonum multiplicium egreßi limites Physicos, uel superstitione, quæ fusa per gentes, mentes mortalium oppresserat, atq; imbecillitatem hominum occuparat, uel ambitione aut spe quæstus.*

Refutatio Chaldæorum.

Ἀποτελέσματα περὶ ἐρωτήσεων *prorsus nec ratione explicari ulla, neq; ad naturam reuocari queunt. Qua ui enim quaue de causa ea cœli constitutio, qua exquiritur aliquid, uel occultam rem promit ac producit, uel futuram præmonstrat, uel incertam atq; ambiguam soluit atq; explanat? An prospiciunt ingenito naturæ sensu futura, cernuntue*

nuntuc quæ geruntur, aut gesta sunt quouis terræ loco sidera? An uerò ita coniuncta sunt rebus humanis ac consociata, ut cognatione coniunctioneq; naturæ, aut quodam quasi concentu & consensu, eas ceu notis effigurent, mox ubi recitata interrogationum uerba insonuerunt? An eadem est nascentium corporum conditio & rerum quæsitarum ut quemadmodum refert multum, quo modo cœlo affecto compositisq; sideribus quodq; animal oriatur, sic intersit ad rerum occultarum aut futurarum formas, status, conditiones, momenta, ex Astris effingenda, quo cœli situ res deferatur ad inquisitorem? ô delirationem incredibilem & abominandam.

Quot rerum minimè subiectarum Astris, quàm anxias & superstitiosas constituerunt ἐπιλογάς? adeoq; siderum dominio parere falso finxerunt, quicquid hic orbis habet, ut uetuerint suscipere quicquam, uel publicè uel priuatim, domi, foris, nisi inspecto perquisitoq; cœlo tanquam fatalium legum tabula, aut magistro atq; architecto euentorum omnium, deq; præscripto cœlestium edictorum geri quæcunq; inciperentur: urgeri, si aspirarent stellæ: deponi, si refragarentur, uoluerint.

Cœlum fatalium legum tabula secundum Chaldæos.

Genethliacis uerò constitutionibus, quot signa à siderum numero & natura aliena, quantum numerum partium insuerunt temerè? quorum quidem uim amplificarunt tantopere, ut penè maio-

rem

rem stellarum uiribus fecerint, scilicet si ad Astra reuocarent omnia, ne quid deesset uspiam, quo euentus propositos quauis specie pingerent & excusarent.

Quid de certitudine dicam rerum præuisarum, quas naturæ siderum & uires effecturæ sint? Eas tam certas esse uolunt, ut à rebus retro ad efficientia eas sidera redire se posse profiteantur.

Vt enim uitæ cursum & fata præcinere se posse gloriantur, si natale tempus indicatum sit: sic uicißim, si uitæ cursus demonstretur, relegendo reuoluendoq; effectiones siderum, natale momentum comprehensuros se asserunt.

Sicut factitasse L. Tarutius Firmianus inprimis Chaldaicis literis eruditus traditur, qui ex Romuli rebus gestis, uita, morte, inuenit illum satum Olympiadis secundæ anno primo, Mensis die uicesima tertia, eius, quem Ægyptij Choeac uocant, hora circiter tertia, qua quidem totus Sol obscuratus fuerit. Natum autem uicesima prima die Mensis Toth, sub ortum Solis.

Firmianus Romuli Genesin inquisiuit ex vita ante acta.

Vrbis Romæ etiam natalem repetiuit diem, ab ijs parilibus, quibus eam à Romulo conditam proditum est, Romamq; cum esset in iugo Luna, Sol cum Mercurio & Venere in Tauro, in Piscibus Iupiter, in Scorpio Saturnus cum Marte, natam esse dixit, fundamentis murorum auspicato iactis, undecimo Calendas Maij, hora post secundam

Romæ Genesis.

dam ante tertiam, Vnde Palilitium appellatum Hyadum ſidus, quod eo die exortum cum Sole repetiti oſtenderunt curſus.

Eodemq; progreſſa fuit ueſana audacia Chaldæorum in prædictis natalitijs extollendis, ut non minus referre iactitarint, qua cœli facie, quoue modo diſpoſitis ſideribus fundamenta ſtruerentur ædificiorum quorumcunq;, aut texerentur, conſuerentur, induerentur primò ueſtimenta: quàm ex qua cœli affectione nati primum pueri ſpiritum ducerent.

An idem in latere aut cemento uis ſtellarum præſtat, quod in molliuſculis, nullo antea contactis aut afflatis aëre, nullo uibratis lumine corpuſculis? An inſtitutas deliberationes, inchoatas operas, res geri ceptas, moderantur & dirigunt aſtra?

Non magis profecto, uel inchoatis ædificijs conferunt, uel actionibus, quas re deliberata ſponte & arbitrio noſtro deligimus & auſpicamur, quàm imagunculis, quæ ad certos poſitus ex lignea cereaue fabricantur materia.

Corpora noſtra diuerſimode affici conſtitutionibus cœli.

Illud uerò & ego aſſentior, & nemo inficiabitur, quod quisq; penè in ſingulos dies experitur: affici aliàs aliter diuerſis cœli conſtitutionibus principes corporum noſtrorum partes, quiq; his adſunt & ſeruiunt humores ac ſpiritus. Languemus quandoq;, aut contrà rectius commodiusq; ualemus, lætamur, aut ſubitò in mœſtitiam labimur: Celerius, alacrius, expeditiusq; conficimus, in quo elaboramus, aut magna cum

moleſtia

molestia operas aggredimur, nec sine difficultate exercemus: Vigemus sensibus, & cum ad cogitandum animos componimus, facilè subitoq; inquisita percipimus, imò affluimus copia rectarum & bonarum cogitationum: aut contrà uires intendimus omnes ingeniorum, desudamus, ringimur, nihil quicquam tamen, quod sit aptum conueniensq; proposito eruimus: eaq; absq; ulla conspicua nobis causa accidere fatemur, scilicet, quòd alij positus, nobis non aduertentibus, alias effectiones imprimunt, uel concitatis turbatisue humoribus, uel sedatis ac perpurgatis, uel serenatis ac collustratis spiritibus, uel excitatis ac roboratis principum membrorum facultatibus.

Ergo ab Astris oriri interdum minimè nego, ut simus aliàs ad cogitandum gerendumue aliquid alacriores & expeditiores, aliàs minus idonei.

Cur hoc positu inchoata, facilius sint processura, firmius perseueratura, fœlicius exitura, quàm alio quopiam, non uideo: nisi quis ad deliberationes referat, quòd excitata mente & uigente rectius circumspiciantur omnia ac decernantur, prouideaturq;, quid intercidere aut obsistere poßit, quàm eadem languente aut turbata.

Verùm has nimis anxias & superstitiosas obseruationes non probo, & explodo impostorum commenta, quæcunq; sunt præter rationem falsò introducta atq; infarcta arti.

Sed ratione hæc constituta sunt, inquiunt, & fidem adferunt ijsdem consentientia euentorum documenta. Rationes, cum nullo prorsus nitantur fundamento, reijcio, nec dignas refutatione duco, ut quas ipsa infirmat & reuellit argumentorum absurditas. Consensui euentorum, quem allegant, non plus fidei tribuo, quàm fulgurum, auguriorum, extorum, sortium euentibus, quæ Ethnici ueritati rerum falsò opposuerunt. Non enim maior ueritas aut certitudo his absq; ratione excogitatis præstigijs inest, quàm illis superstitione acceptis indicijs.

Experientiam magistram sequimur & ducem, quæ demonstratis sensui effectionibus rerum conditarum diuinitus, non arbitrio nostro effictarum, perducit mentes ad cognitionem mirandarum uirium in naturis, atq; earundem coniunctione inter sese & conuenientia. Commenticia ut non existunt in rerum natura, sic nullis prædita sunt uiribus, neq; effectiones gignunt ullas.

Non magis inter sidera locum habent Chaldæorum numerosæ partes, quàm inter terrena Chimæra: Nec magis interrogatis Astra congruunt, quàm ueritati mendacia.

Facessat igitur quicquid est huiusmodi, non ex natura ortum, neq; à motu siderum & lumine effectum, sed ab impostoribus confictum: quo & uis Astris infertur, & arti suus honor eripitur, adimiturq; nitor, & infirmatur ueritas: quòd in præstigias ferè plus imperiti, quàm res ipsas intuentur,

& ue-

& ueritatem imposturis delusi paruipendunt aut negant.

Stellarum uires per eiectos deferri radios, & uariari effectiones positu diuerso, qui motuum dißimilitudinem comitatur, radiorumq; ex differentibus locis permixtione, suprà demonstratum est.

At stellarum discrimen duplex. Alias enim errantes & uagas uocamus, quæ septem numero, suis singulæ orbibus, motibus & periodis, sub octauo cœli orbe uariatis cursibus multipliciter circumaguntur, tanto uelocius, quanto terræ propius suos obducunt orbes. Alias inerrantes nominamus & fixas, quæ numero mille uiginti duæ, magnitudine inæquali & sex uariante discriminibus, luce dißimili, sparsim octauo orbi adhærentes, quotidie quidem uiginti quatuor horarum spacio, primi cœli concitatißimo impetu & raptu semel conuertuntur, sui uerò orbis motu lentè admodum in aduersum prouoluuntur. Quare qui ijs subtenduntur orbes, cum sua uelocius multo curricula absoluant, inhærentes sibi errantium lucidos globos, in eo circuitu, nunc his, nunc illis octaui orbis sideribus, adducunt & subiungunt.

Stellarum discrimen duplex.

Vtrarumq; uis maxima, sed maior & absolutior errantium, quòd propius incumbunt terræ: Minor inhærentium cœlo, interq; eas quæ magnitudine præstant cæteris ac fulgore, uiribus etiam prædominantur.

Planetarum maior vis quam stellarum fixarum.

Vtræq; diuinaturis de mutationibus naturæ inferioris, ac concluſorum in ea corporum Phyſicorum, conſiderandæ atq; exigendæ: quod quia fieri citra motuum doctrinam nequit, ſingularum motus quàm exactiſſimè comprehenſos, & ad quæuis momenta numeratos habere oportet, quos Aſtronomia ſuppeditat, quæ τὸ προγνωστικὸν ordine naturæ antecedit, & fundamenta ei præſtruit: hac aberrante, illa labitur continuo.

Motus ſtellarum neceſſario cognoſcendi.

Omnium naturæ, uires, effectiones & proprietates, cognoſcendæ ſunt diligenter, ſicut explorata hæc ſunt & induſtria artificum perſcripta, & ea inprimis, quæ ſunt maximi momenti.

Ordienda contemplatio ab inenarrantibus, quas in quadraginta octo ſidera artifices digeſſerunt, collectis illis, quæ ad certæ alicuius imaginis conformationem ſitu ſe accommodarunt: excluſis ac ſeparatis remotioribus, quæ adaptatæ configuratis ſideribus ſpeciem deformaſſent: quibus ſeorſum numeratis, prout quæq; uicino alicui adiacent ſideri, cum bipartito τῆς γαλαξίας tractu, ſeptuaginta duo conficiuntur ἀστερισμοί, atq; eò alluſiſſe Plinium exiſtimo.

Signa cœleſtia.

Præcipua uis duodecim eſt ſignorum Signiferi, quæ ζῴδια & δωδεκατημόρια Aſtronomi nominarunt, eorumq; ſiderum, quæ utrinq; his minore interuallo adſiſtunt, ut Orionis, Bootis, Procyonis, Canis maioris, & cæterorum.

In ſingulis expendendum primò, in quibus cœli

uerſentur

In singulis stellis quæ notanda.

uersentur spacijs atq; interuallis, cardinibus ne insideant, aut intercidentia illis expleant spacia.

Secundò exquirenda, cum integrorum siderum partiumq; præcipuarum uis, quam usus docuit, ut antecedentium, mediarum, desinentium, in Austrum uel Boream uergentium, cognatioq; inter se & conuenientia: tum singularum stellarum, & maximè illustrium atq; insignium, uel splendore, uel effectibus, quibus eæ sint facultatibus præditæ, quibus Planetis respondeant.

Non parum momenti iudicijs adferunt pensitatæ signorum differentiæ: quæ masculina sint uel fœminina: quæ æquinoctialia, cardinalia, aut solstitialia: quæ mobilia, fixa, aut communia: quæ auersa & disiuncta: quæ obliqua & recta: quæ præcipientia & obedientia: quæ aliena & inconiuncta: quæ fœcunda & sterilia, quæ muta: quæ pulchra & deformia, atq; imprimis, quæ ignea, aërea, aquea, & terrea.

Planetarum modi.

Ab exploratis uiribus collatio inuestiganda, habitudoq; & affectio erga Planetas, sed Solem præcipuè ac Lunam, secundum nouem modos σχηματισμῶν, *quos tradit Ptolemæus octauo libro* μεγάλης συντάξεως, *qui sunt* πρῴϊνος ἀπηλιώτης, πρῴϊνος λίψ, ὄψινος ἀπηλιώτης, ὄψινος λίψ, μεσημβρινὸς ἀπηλιώτης, μεσημβρινὸν μεσουράνημα, μεσημβρινὸς λίψ, πρῴϊνον μεσουράνημα, ὄψινον μεσουράνημα.

Complectitur hæc conſideratio collationem ſtellarum inerrantium ad Solem: utrum cum Sole unà emergant occumbantue, uel Orientem antecedant aliquantum, exortumue mox inſequantur:

Aut illuceſcente condantur, uel aliquanto antè abſcedant, merganturue ubi iam effulſit: Aut deficiente Sole naſcantur, uel antè, aut paulo pòſt:

Aut culminante uel euehantur, uel præcipientur ſub Occaſum, uel Soli ipſi adſiſtant, uel iaceant ſub imo terræ, depreßi aduerſi & in faſtigio conſiſtentis radijs: Aut ſeſe proferente eodem uel euaneſcente, emineant in cœli culmine, hæreantue in profundo terræ.

Intenduntur enim uires radiorum, qui ex cardinibus rectiore traiectu appùlſi figuntur fortius: & efficacius longè imminentes uertici ſuo ſtellas, & uel coorientes, uel συμμεσουρανησάσας, uel συνδυσάσας, aut è regione ſeſe abſcondentes, aut in cœli conſtitutas culmine, Sol ferit incitatq́;, quàm cæteras: idq́; uſu diſcimus, ſi mediocriter ad motus Solis attendimus, & momenta orientium occidentiumue ſtellarum obſeruamus.

Eadem Lunæ ratio & cæterorum. Non negligenda & integrorum ſiderum, & ſingularum ſtellarum, cum ſubiectis terræ partibus cognatio coniunctioq́;.

Fixis perquiſitis conſiderentur errantes. Poſt exploratas Planetarum uires ac naturas, quas annotatæ ſuggerunt obſeruationes, prima in ea conſideratione cura ſit uidere, in quo cœli ſpacio uolutentur,

lutentur, an cardinibus inhæreant, an uerò extra cardines ἐπαναφοράς habeant aut ἀποκλίματα.

Cardines κέντρα nominantur, quatuor numero: Qui orientem Solem excipit & producit, ἀνατολὴ & ὡροσκόπος: qui decidentem atq; euanescentem occultat, δύσις & διάμετρος δυτικός, in quo eminet μεσουράνημα, huic oppositus ὑπόγαιον nuncupatur.

Cardines Planetarum.

Cardinibus ἐπαναφοραὶ succedunt, quarum quæ contigua Horoscopo est & sequitur, ἀναφορά, inferna porta, quòd ceu reclusis portis properantem ad ortum Solem transuehit: quæ imum cœli sequitur, ἀγαθὴ τύχη, bona fortuna: quæ Occasum, ἐπικαταφορά, superna porta, quòd inclinatum & ad Occasum contendentem Solem deducit: quæ culmen cœli, ἀγαθοδαίμων dicitur.

His adiacent ἀποκλίματα, quorum quod contiguum infernæ portæ, θεά: Bonæ fortunæ, κακὴ τύχη: Supernæ portæ, θεός: Bono Genio, κακοδαίμων cognominatur, ab ijs effectibus, quos ex illis locis Planetæ procreant.

Non negligenda est etiam cœli distinctio in quatuor τεταρτημόρια seu quadrantes, quorum duo ἀνατολικά sunt & orientalia: duo δυτικά & occidua. τῶν ἀνατολικῶν τεταρτημορίων unum est ὑπόγαιον καὶ κάτω, ab imo cœli usq; ad Horoscopum, quod stellas ad exortum traducit: Alterum est ὑπέργαιον καὶ ἄνω, ab Horoscopo

Cœli quadrantes.

ad cæli culmen, quod transuehit ſtellas ab exortu enitentes ad ſummum: Sic & δυτικῶν unum eſt ὑπέργειον, à cæli medio ad Occaſum, per quod ex alto ſeſe demittunt ſtellæ ad Occaſum: alterum ὑπόγειον, per quod depreſſæ ſub Occaſum deuoluuntur ad imum.

Secunda, quæ ſidera Zodiaci poßideant, an ſuis cognata naturis, aptaq́; uiribus, an uerò diſſentientia à ſeſe & aliena: Cumq́; τρόποι οἰκοδεσποτικοί quinq; ex obſeruationibus conſtituti ſint, οἶκοι ſeu domus, τρίγωνα ſeu triangula aut triquetra, ὑψώματα ſeu exaltationes, ὅρια ſeu fines, φάσεις ἢ σχηματισμοί, quas Facies uulgo uocant: penſitetur, an in eo ſigno, ſub quo decurrunt, aut ἐπικρατήτορος, id eſt dominatoris, ius habeant, & prærogatiuis pluribus, ut robore, dominio, & principatu, quem ἐπικράτησιν uocant, præcellant cæteros: aut οἰκοδεσπότου uel κυρίου, quem dominum domus uocant: aut τριγωνοκράτορος, quod nomen præſidibus triangulorum tribuerunt: aut ὁριοκράτορος ſeu præfecti finium: aut an exaltati ſint. Si nulla harum conditionum ſigno ſint addicti, nec ullo iuuentur ſuffragio loci: an non detrimento afficiantur, ſintq́; abiecti in ταπεινώματα.

τρόποι οἰκοδεσποτικοί.

Tertia impendatur animaduerſio ijs, quæ tum quotidianas & accidentarias errantium uertigines ad primi motus circumactus perpetuos, tum proprios eorundem in partem contrariam inceſſus

comutantur:

comitantur: Scilicet, an αἱρετικοὶ φωστῆρες, uel πλανῆται αἱρετικοὶ, quorum illos conditionaria lumina, hos Planetas conditionarios uocant, interdiu supra terram uersentur, si conditionis sint diurnæ: noctu infra, si nocturnæ. An ἀπόγειοι sint uel περίγειοι, in Epicyclis suis uel orbibus Eccentricis: Procedant ne incitato cursu in consequentia, uel retroferantur, uel gradum sistant, idq; in prioribus ne fiat uel posterioribus τῶν στηριγμῶν limitibus: Quippe hos prætergreßi, se à repedatione ad rectam dirigentes progreßionem iter instaurant: ab illis regressus inchoant. An enitantur sursum, uel deorsum repant: suarum ne teneant commissuras absidum, quas σύνδεσμον ἀναβιβάζοντα καὶ καταβιβάζοντα nominant, an uerò ab ijsdem discesserint, & uersus quem Mundi se conuerterint uerticem.

Quartò considerentur uel συζυγίαι inter se Planetarum, uel συναφαὶ καὶ ἀπόῤῥοιαι, id est accessus seu applicationes ad Synodos uel σχηματισμοὺς, & recessus ipsæq; inter se προσχηματισμοὶ, ἑξάγωνοι, τετράγωνοι, τρίγωνοι, διάμετροι: An intueantur sese, uel cardines, uel sint prorsus ἀσύνδετοι: Idq; à Sole inchoetur ac Luna.

Planetarum. συζυγίαι.

Conferantur ad Solem errantes, eodem modo quo fixæ, exquiraturq; an Solem antecedant uel consequantur, id est, an ἑῷοι sint uel ἑσπέριοι, uel

 fulgore

fulgore perſtringantur Solis, hebetentur, & tandem obtegantur (ἀφανήτας, συνοδικούς, ὑπαύγους tunc nominant:) Acceleratisne tribus ſuperioribus motu citatiore Sol appropinquet, an uerò euictos ac ſuperatos iam, à tergo reliquerit tanto interuallo, ut tanquam προδρόμους ante exortum præmittat: Ab inferioribus uerò uel præuertatur, uel non acceleretur: An ſint ἀκρόνυκτοι uel ἑῷοι.

Pòſt Lunæ inſpiciatur circuitus poſitusq́; Tandem inter ſe comparentur omnes, atq; obſeruetur, qui coeant, & ſub quibus octaui orbis ſideribus: qui diſideant.

Ex diſiunctis qui radios conſerant ac complicent ſuos, quo interuallo, Trigonone an Tetragono, aut Hexagono, aut oppoſito, & ex quibus locis Signiferi: An ſit hoſpitator alter alterius, uel plurium, qui Trigono præſideat finibusue, in quibus uerſatur alter.

Ex coniunctis, qui uiribus & autoritate præemineat, id eſt qui breuiore atq; eminentiore circuli ſui parte feratur, quod Græcis eſt καθυπερτερεῖν, id eſt ſuperiorem eſſe & extolli, uulgo eleuari dicunt: An congreßis luminibus Sol obſcuretur, è regione collocatis Luna: An qui diſtant Planetæ, tanto dißideant interuallo, quantum ipſorum domicilijs interiacet, quod ſe aſpiciendi contuendiq́; ac inter ſe diſtandi genus Græcis eſt ἰδιοπροσωπεῖν, Arabibus Amulgea. Nec id contemnendum

eſſe,

esse, antiquæ ac penè confirmatæ inter cœlestium significationum perscrutatores est sententiæ.

Pensitetur etiam, in quas partes utrobiq;, ultra citraq; sedes quas obtinent, seu in præcedentia & consequentia, procidant radij sexagoni, triquetri, quadrati, contrarij: Cuius sit præcipua potentia, qui in Schemate dominium occupet, quem in Genethliacis κύριον γενέσεως, aut οἰκοδεσπότην uocant, (nam & hoc nomen domino figuræ natalitiæ acommodant, cum idem alioquin hospitatori tribuant, seu illi, qui domicilium in aliquo suum signo constituit, ceu paterfamilias) in cæteris Schematibus ἐπικρατήτορα, quòd inter alios Planetas dominatum obtineat, sitq; in tota figura cæteris pollentior, & præferatur.

Οἰκοδεσποτίαν deferunt alij ex erraticis stellis præfecto finium Solis in diurnis Genesibus, Lunæ in nocturnis: Alij præsidi latitudinis Lunæ: Alij, inter quos Iulius Maternus est, οἰκοδεσπότῃ seu κυρίῳ signi, quod illi proximum, in quo Luna geniture tempore reperta, inde discedentem continuò excipit: Alij ἐπικρατήτορι locorum ἀφετικῶν. Ptolemæus de deligendo constituendoq; eo nihil tradit. Idcirco cum varient sententiæ, sequatur quilibet quam probat maximè.

In Genethliacis, signorum & Planetarum cum corporis humani partibus consensio præter hæc uidenda. Ab his πρὸς τοὺς ἀφετικοὺς τόπους accedendum,

Natalitij thematis consideratio.

accedendum, quæ loca ad uitæ ſpacium percenſendum aſpici debent.

Ptolemæus quatuor ponit, ἥλιον, σελήνην, ὡροσκόπον, κλῆρον τύχης, καὶ τοὺς τούτων οἰκοδεσποτήσαντας. *Qui horum præferendus & conſtituendus* ἀφετὴς*, quem datorem aut prorogatorem uitæ nominare poſſumus, Arabes* Hylech *uocant: quiue, ſi nullus horum muneri conueniat* ἀφετικῷ*, de cæteris aſſumi debeat,* Ptolemæus *ipſe explicat.*

Ἄφεσις inepte directio, melius profectio dicitur.

Hinc ἄφεσις *eſt &* περίπατος*, quam directionem ineptè uocant: Latinè inambulationem, permeationem, progreßionem, peragrationem, & profectionem, rectè cenſet dici* Pontanus. *Ea tempus percenſemus, id eſt annos, menſes, dies, quibus ad locum illum, quem quærimus, cui* Planeta *quiſpiam uel ſpondet ac condicit fauſtum aliquid, uel minatur dirum ac noxium, corpore aut radijs, decurſo ſpacio interiecto is peruenit, à quo ſignificatio petitur, cui propterea* Significatoris *nomen inditum, ut* Promiſſoris *alteri.*

Planeta ἀφετὴς *uitæ ſignificat, ut eidem & ualetudini ac peregrinationibus* ὡροσκόπος*, facultatibus* κλῆρος τύχης*: Animæ moribus & conuerſationi* Luna*:* Dignitatibus*, honoribus, & gloriæ* Sol*: Cæteris uitæ actionibus, procreationi liberorum, amicitijs,* τὸ μεσουράνημα.

Momenta euentuum & conditionem eorundem, malam uel bonam, cum περίπατος *demonſtrat,*

tum

tum ſtatus conditioq; Significatorum ijſdem momentis, & locorum in quos incurrunt. Intelligo *autem ea tempora, quæ elabuntur, dum Significatores interiecta ſpacia permeant, donec ſuis ſedibus, quos in* Themate *natalitio obſederunt egreßi,* πρὸς τοὺς πλανήτας, ἢ σωματικῶς, ἢ κατὰ διάμετρον, ἢ τρίγωνον στάσιν ὑπαντῶντας, ἤγε πρὸς τοὺς κατὰ τρίγωνον, ἢ ἑξάγωνον σχηματισμὸν διακειμένους *deueniant, quos cum tranſeunt, dicuntur* διέρχεσθαι, *quod abſcindere uulgo uocant.*

Περίπατον *generis nomen eſt,* ἄφεσις *ſpeciei.* ἀφέσει *deducitur* ἀφετής, περιπάτῳ *cæteri, ad obuios* Planetas *aut aſpectus eorundem: uel numeratur ſpacium temporis, quo arcus, qui intercedunt, emenſi, ſint ad obuia quæuis acceſſuri.*

Inter *ea, quæ* ἀφετῇ *obuiantia, mortem mortisue periculū adferunt,* ἀναιρετικαὶ μοῖραι *ſunt, quas lethales & interimentes, pernicioſas, noxias, ab effectus malignitate nominamus:* Eas *cum* ἀφετὴς διέρχεται, *aut cum ipſæ* τὸν ἀφετικὸν τόπον διέρχονται, *uel inſignia nocumenta infligunt, uel interimunt.*

Tradit *autem* ἄφεσιν *duplicem* Ptolemæus. ἀκτινοβολίαν *uocat, cum ſine alia aliqua obſeruatione, ex ſola profectione progreßioneq; radij, directa ad ſitum* τοῦ ἀφετοῦ *ſimilem, tempora colliguntur euentuum: fitq; tantum in conſequentia: & hac diriguntur in orientali tractu conſiſtentes.*

Ἄφεσις duplex ſecundum Ptolemæum.

Aphetæ inter cœli medium & Horoſcopum, ſecundum ordinem ſignorum, qua per ἀναφορὰς ſeu aſcenſiones Aphetæ deducitur ἀναιρετὴς ad locum Aphetæ.

Alteram ὡριμαῖαν uocat εἰς τὰ προηγούμενα. Vtitur hac cum Significator inter cœli medium & Occaſum conſiſtit: quod cum fit, uel eadem directione cum priore ſecundum ordinem ſignorum ἀναιρετὴς deducitur ad ἀφετὴν per ἀναφορὰς Aphetæ: uel contra ſeriem ſignorum ἀφετὴς uice uerſa ducitur ad ἀναιρετὴν per aſcenſiones τοῦ ἀναιρετοῦ.

Prior ratio communis eſt omnibus Aphetis, ubicunq; ſint conſtituti, ab angulo Occidentis uſq; ad finem primæ domus: niſi quòd poſitu Apheta in quadrante orientali huius ἀναφοραί, in quadrante occidentali καταφοραί uſurpantur, quæ æquales ſunt arcuum oppoſitorum aſcenſionibus. Poſterior propria eſt Aphetæ collocati inter cœli medium & Occaſum.

Quærit autem Ptolemæus horaria tempora Aphetæ, acceptis cum arcu ſemidiurno, quando ſupra terram Anæreta fuerit, horis æquinoctialibus dimidiæ diei: cum arcu ſemidiurno, quando infra terram fuerit, horis æquinoctialibus dimidiæ noctis: & his in ſexaginta multiplicatis, diuiſiſq; per uiginti quatuor, elicit tempora æquinoctialis uni horæ inæquali cedentia: In hæc diuidit diſtantiam Aphetæ à medio cœli: quod exit inde, continet numerum

merum horarum temporalium distantiæ Aphetæ à cœli medio.

Si supra terram Apheta fuerit, sumit differentiam ascensionis rectæ Aphetæ à cœli culmine, & hanc diuidit per χρόνους ἰσημερινούς *horæ inæqualis, ut fiant horæ temporales. Si infra terram fuerit, sumit differentiam ascensionis rectæ ab imo cœli. Si fuerit ergo Apheta inter medium cœli & ascendens, fiunt horæ temporales distantiæ sequentis: Si inter cœli medium & occidens, distantiæ antecedentis: Si inter ascendens & imum cœli, distantiæ antecedentis: Si inter imum cœli & occidens, distantiæ sequentis.*

Inuentis horis temporalibus distantiæ Aphetæ à summo uel imo cœli, quærit & horaria tempora Anæretæ: diurna, si supra terram fuerit Apheta: nocturna, si fuerit infra terram: hæc multiplicat in horas distantiæ Aphetæ à cœli medio. Id quod de multiplicatione exijt, aufert à differentia rectæ ascensionis Anæretæ & medij cœli, cum Apheta inter ascendens & cœli medium consistit: Addit eidem differentiæ ascensionis rectæ Anæretæ & medij cœli, cum Apheta inter cœli medium & occidens, Anæreta inter cœli medium & ascendens consistit. Detrahit econuerso differentiam ascensionis rectæ utriusq;, & Anæretæ & medij cœli, ab eo quod de multiplicatione emersit, cum uterq;, & Apheta & Anæreta, est inter cœli medium. At nihil addit differentiæ, cum Apheta est in ipso cœli medio. Cum Apheta sub terra est, usurpat

distantiam

distantiam ab imo cœli, & differentiam rectæ ascensionis ad eiusdem cardinis ascensionem rectam.

Hæc Ptolemaicarum ἀφέσεων *Methodus est, à quibus &* ἀφετικά *tempora denominationem acceperunt, quibus perniciosi* Planetæ *ad loca* ἀφετικά *progediuntur, in quibus res cæpit: aut ad loca hostilia & minacia, hoc est quadrata uel opposita, quæue tunc minacibus feriebant radijs.* Eadem κλιμακτηρικά *uocantur, quòd ex ascensionibus* Planetarum *secundum climatis rectum uel obliquum circulum, recensemus ac dinumeramus tempora, quibus ad interimentia & noxia loca sint peruenturi, in singulos gradus singulos annos computando:* Sicut Ptolemæus *tradit, cum inquit,* ἰσχύει ἕκαστον τῶν χρόνων ἐνιαυτὸν ἕνα ἡλιακὸν εἰκότως.

Quæ uerò coniectori de uita morteq; prædicturo, ex profectione Prorogatoris *uitæ aut* Interemtoris, *consideranda sint, antequam de uitæ termino pronunciet, quantum addatur uitæ spacio dematurue, bono maloue aspectu, collocationeq; benefici aut malefici* Planetæ, Ptolemæus *explicat.*

Eadem *ratione cæterorum euentuum perquiruntur tempora.* Non *enim* περίπατον *ab* ἀφέσει *alio differt, quàm quòd hæc profectionem* Prorogatoris *uitæ significat, illud cæterorum* Significatorũ, *quos* περιπάτους *generatim* Ptolemæus *nominat.* Alia *inuestigat ratione permeationum tempora* Iohãnes *de* Regiomonte, *quæ ex ipsius libris petatur.*

Quan-

Quanquam autem Deo ſoli fata ſingulorum deliberata, decreta, & definita, non aſtris inſculpta, neq; cuiquam communicata ſunt hominum, nec à quoquam perueſtigari queunt: tamen cum ſecundarum & ordinariarum cauſarum miniſterio utatur Deus, nec ſemper aut actiones earundem impediat, aut prohibeat effectiones, etſi multa peragit non adhibitis illis, imo excluſis: impium non eſt conſiderare, quid Phyſicæ cauſæ apportent & conferant, ſed eo ſeruato ordine, quem uox cœleſtis præcipit & conſtituit.

Phyſicarum cauſarum obſeruatio non impia.

Præter ea quæ enumerata ſunt hactenus, prætereq; conſiderationem euentuum tota uitæ periodo expectandorum, obſeruationes habent artifices τῶν ἐναλλαγῶν τοῦ ἔτους, ſeu conuerſionum anni, profectionum annuarum, menſtruarum, diurnarum, τῶν χρονοκρατόρων, τῶν διεπόντων ſeu horarum præſidum, τῶν ἀντισκίων καὶ δωδεκατημορίων, τῶν δεκάδων ſeu decuriarum, quarum præfecti δεκανοὶ & decuriones, τῶν παρανατελλόντων, ſeu ſimulacrorum aut imaginum cum decurijs euaſcentium.

Has etſi diſsimiles ſunt: non enim omnino contemnendæ conuerſionum annuarum uidentur indicationes, nec progreſsionum, teſtimonio experientiæ: tamen cum ipſorum etiam autorum & profeſſorum confeſsione leuia præbeant argumenta, præſertim ſi natalitia Themata imbecillia ſint, & poſterius commemoratæ obſeruationes, aut uim

exigui momenti habeant, aut paruam fidem, ijs asserendas tuendasq; relinquo, qui longiore usu certius quasq; perdidicerunt.

Siderum effectiones duobus modis considerantur.

At uerò effectiones siderum ad subiecta relatæ corpora, duobus modis considerantur, quatenus aut in amplos uniuersim aëris terræq; extenduntur tractus, ijsq; inclusas res mixtas, ut animantia & terra nata, afficiunt, aut solis hominum imprimuntur corporibus.

Prognosticon Catholicum.

Duplex ergo inde emergit προγνωστικὸν, καθολικὸν & γενεθλιαλογικὸν. καθολικὸν cum de ijs quæ uniuersim & totis gentibus astra minitantur, deq; generationibus & corruptionibus uniuersalibus, ubertate & raritate frugum fructuumue, salubritate ac infectionibus cœli, animantium firma affectaue conditione, deq; aëris ac tempestatum mutationibus, coniecturas capit & texit prædicta: tum conuenientia conserendis agris, arboribus plantandis, inserendis inoculandisue surculis, rigandis agris, cædendæ materiæ, & quicquid est rerum huiusmodi domesticarum, utendis etiam medicaminibus, purgandis corporibus, uenis incidendis, tempora deligit.

Prognostici Catholici duæ partes.

Huius duas facit partes Ptolemæus. Quarum unam ἰδιωματικὸν uocamus, eo, quòd totarum gentium naturas proprias, ingenia, studia, mores, propensiones ad uirtutes aut uitia explicat, ex terrarum ad Solis iter & ortum eius atq; obitum habitudine, consensuq; familiari cum Trian-

gulis

gulis Zodiaci, Planetis qui his dominantur, & stellis inerrantibus, uel solis, uel in ἀστερισμοῖς dispositis & conformatis.

Alteram συμπτωματικὸν uocamus καὶ τῶν κατὰ μέρος προαποτελεσματικὸν, quòd accidentia & mutationes, particulatim euenturas totis gentibus, regnis & regionibus, aut harum partibus, Physica στοχασμῷ ex astrorum positu colligit.

Hæc & συμπτώματα & ἀποτελέσματα, id est accidentia & effecta, cum duorum sint generum, Ptolemæus hanc partem rursus distinguit in καθολικὸν & μερικόν.

Καθολικὸν insigniores casus & affectus considerat, qui à potentioribus ac ualidioribus causis excitati & illati, in totas sese gentes, regiones, & regna extendunt, & grassantur ἐπιδημίως ac publicè: nec citò soluuntur aut desinunt, sed perstant & urgent: Horum aliqui per interualla recurrunt certa, uelut periodis circumactis, redeuntibus scilicet ijsdem causis, ut pestilentiæ statæ, bella, fames, diluuia & exundationes aquarum: Aliqui non seruant ratos statosq; circuitus. De infectionum pestilentium periodis suprà exempla commemoraui.

Anno 1449. post inusitatam Pegnesi amnis exundationem, qui castrum Noricum interluit, cœpit bellũ inter Albertum Marchionem Brandeburgensem, cognomento Achillem Germanicum, &

Pegnesi inundatio bellum portendit.

ciuitatem Noribergam. A fine huius belli exactis annis quinquaginta, cum iterum insolitum intumuisset Pegnessus, pugnatum est à Noricis cum Casimiro Marchione Brandeburgense. Tandem & ab hoc bello elapsis annis quinquaginta, cum tertio sese effudisset Pegnessus, bellum secutum est inter Noricos & Albertum Casimiri filium.

τοῦ καθολικοῦ Ptolemæus quatuor differentias constituit, τοπικόν, χρονικόν, γενικόν, εἰδικόν. τοπικόν terræ partes exquirit, quas accidentia sunt petitura & correptura. χρονικόν conijcit de tempore, quo inuasura, duratura, & desitura sunt rursus, & quas spacio intermedio, quoue totius periodi momento, exacerbationes sint intensionesq́; & remißiones particulatim habitura. γενικόν constituit de accidentium genere & subiectarum in elementari orbe naturarum, in quas quæ portenduntur accidentia & ui cœlesti incutiuntur, sunt redundatura. εἰδικόν accidentium speciem definit, & bona ne illa ac salutaria, an noxia malaq́; sint futura, & qua boni maliue sint infestatura specie, pronunciat.

De his, ut exponitur secundo libro τετραβίβλου, consulit & contemplatur conspicua deliquia luminum, horumq́; loca & sedes, & uel dominantes his stellas utrasq;, uel configuratas, & cæterarum etiam stellarum positus, congressus, προσχηματισμοὺς, habitudines ad cardines cœli & terras subditas, quæq́; sunt istius modi. Addit & Cometarum

metarum obseruationes, quæ magnitudinis, colorum, splendoris, formæ, durabilitatis, situs & collocationis quoad Mundi partes, loci sub octauo orbe, situs orbis, motuum, & habitudinis ad Solem, pensitationem exigunt. Sed hæc percensere instituti nostri non est.

Τὸ μερικὸν de minoribus & minus insignibus mutationibus, quibus aëris constitutiones uariantur, & conuenienter his afficiuntur res terra nascentes, cæteræq;, quæ aëre feruntur, per quatuor anni tempora, menses, dies & horas, coniecturas agit.

Harum mutationum ἐνιαυσιαίας & annuas efficit & temperat Solis per puncta ἰσημερινὰ aut τροπικὰ πάροδος, quiq; incidunt in proxima his nouilunia & plenilunia astrorum positus.

Cœli constitutiones annuæ.

Μηνιαίας & menstruas præcipuè cient, moderantur, ac gubernant naturis ac uiribus suis, qui ad singulorum mensium congruunt nouilunia & plenilunia, astrorum positus, Lunæq; φάσεις & προσνεύσεις seu declinationes κατὰ τὸν λόξωσιν τοῦ διὰ μέσων, & Planetarum συναφαὶ καὶ ἀπόρροιαι ipso συζυγῶν momento, quæ quidem & καθολικωτέραι sunt.

Variant autem Lunæ ad Solem corniculatæ, dimidiatæ, & utrinq; prætumidæ atq; gibbosæ habitudines ex signis diuersis, & cæterorum Planetarum ad eandem sexagonæ, quadratæ & triquetræ configurationes, quarum sese effectus triduo

antè uel pòst interdum aperiunt, quæ & λεπτομερεστέραι sunt.

φάσεις Lunares sunt octo eius articuli, quoties in angulos Solis incidit, ex quibus præsagia obseruamus tempestatum, diebus mensium, tertia, septima, undecima, decima quinta, decima nona, uicesimatertia, uicesima septima, & interlunio.

Cœli constitutiones diurnæ.

Ἡμερησίας seu diurnas cœli constitutiones exasperant aut mitigant leniuntq́;, & Solis Lunæq́; ad stellas utrasq; errantes & inerrantes, accessus recessusq́;, & ipsarum stellarum, inerrantium præcipuè, matutini uespertiniq́; exortus & occasus.

Extimulat enim Sol stellarum fixarum uires, aliàs citius, aliàs tardius, cœli effectu ad terram deciduo. Nam quandoq; sese in accessu exerit uirtus stellarum, præcurrente non paucis diebus tempestatum significatu, quod est Græcis προχειμάζειν: quandoq; in defluxu ac digressu Solis, pòst ueniente significatu, quod est ἐπιχειμάζειν. Reddita serenitate, confectum sidus Romanis dicebatur.

Constare has tempestates statis sideribus cœloq́; affixis, interueniente scilicet horum ortu uel occasu, ne agricolis quidem ignotum est aut obscurum.

Exortus occasusq́; binis intelliguntur modis. Aut enim aduentu Solis occultantur stellæ & conspici desinunt, aut eiusdem abscessu proferunt se.

Emersum

Emersum hoc melius quàm exortum consuetudo dixisset, qui Græcis est ἐπιτολή: *& illud occultationem potius quàm occasum, quæ Græcis est* κρύψις. *Alio modo, quo die incipiunt apparere uel desinunt, oriente Sole aut occidente, matutini uespertiniue cognominati, pro ut alterutrū eorum mane uel crepusculo contingit: hæc Græcis dicuntur* ἀνατολὴ, *&* δύσις.

Ὡριαῖας *& sese in horas ac penè momenta uariantes mutationes, præter prædictas causas, Solis Lunæq; & Planetarum decursus per cardines, & Lunæ in latitudinem deflexus ac digreßiones cient. Ex his mutationibus aëris, quæ damna afferunt, noxiæ sunt.*

Cœli constitutiones momentaneæ.

Iniuriæ autem cœlestium duo genera sunt. Vnum quod tempestates uocamus, in quibus grandines, procellæ, imbres, cæteraq; similia intelliguntur. Hæc ab horridis exeunt sideribus.

Iniuriæ cœlestium duo genera.

Alia sunt illa, quæ silente cœlo serenisq; noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt, ut rubigo, uredo, carbunculus, sterilitas. Ideo Romani, quòd tria tempora metuerent fructibus, instituerunt ferias diesq; festos leniendis tempestatibus: Rubigalia, ne rubigo segetes occuparet: Floralia, ut omnia bene deflorescerent: Vinalia altera uindemiæ causa. Considerabant autem causas cœlestes, quibus hæ commoueri & inferri iniuriæ consueuissent.

Festi dies ad leniendas tempestates Romanis instituti.

Sed desino harum omnium & uarietatem & causas persequi, quæ ex ipsis petantur autoribus.

Ptolemæus cum hac specie coniungit μετεωρολο-γίαν.

Prognosticon Genethlialogicon.

γενεθλιαλογικὸν extruit notationes prædictionesq; temperamentorum in humanis corporibus, ac præcipuè eius partibus, & illorum quæ temperamentis respondent accidentium, ut δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν, roboris aut imbecillitatis, aptitudinis ad has illasue ægritudines, ἐπιτηδειότητος ad certa studiorum, actionum, morum, affectuum genera, pro conditione natura & constitutione trium præcipuarum partium, quarum ope & ministerio suas exercet & expedit δυνάμεις anima in corporibus: deniq; euentuum aliquo modo, quos cuilibet temperamenta, insitæ δυνάμεις & inclinationes, & excitatæ his actiones, studia, & mores, ut partiales causæ, pariunt & accersunt.

Elementaris orbis a stellis afficitur.

Affici elementarem orbem uniuersum, & inclusas huic res naturales, adeoq; corpora hominum: & gubernari mutationes, quæ accidunt terræ nascentibus, atq; animantium & hominum corporibus: & ostensum est toties, & tam notum est atq; euidens, ut qui id inficietur & contradicat, hic sibi sit relinquendus. Amentis est enim κριτή-ρια tollere, & πρὸς τὸν ἀνέλοντα τὰς ἀρχὰς οὐκ ἔτι λόγος, ut si quis uellet negare ignem urere, aut lucere Solem.

Si ergo sunt in nobis efficaces stellæ, quare effectionum

effectionum causæ & uarietas inquiri & considerari non debet?

Etsi enim non omnia, quæ agunt astra in corpora hominum, perspicimus: tamen hoc, quod de illis admirandis uiribus & effectionibus animaduersum est & comprehensum, non aspernemur, sed retineamus, usurpemus & excolamus.

Ptolemæus prædictiones Genethlialogicas accidentibus distinguit, quæ secundum naturam eueniunt & præuideri possunt. Horum quædam Genesin præcedunt, ut quæ ad parentes pertinent, etsi horum obscura significata & ambigua incertaq; astra præbent: quædam uel præcedunt uel sequuntur, ut quæ ad fratres pertinent ac sorores: quædam in ipso partu accidunt, quorum non una est nec simplex ratio: quædam sequuntur partum, quarum magis uaria est & multiplex ratio.

Prognostici Genethlialogici distinctio.

Ad partum pertinent consideratio, an sit mas uel fœmina: an sint gemini aut plures fœtus: an monstrosus sit fœtus: an futurus sit durabilis. Sequitur partum consideratio de uitæ spacio & diuturnitate, de figura corporis, de morbis & læsionibus corporis, de qualitatibus & affectionibus animi, de studijs & actionibus, de re familiari, de dignitatibus, de coniugio, de liberis, de amicitijs, de peregrinationibus, de genere mortis.

De his iudicium faciendum & capienda coniectura ex cœli Themate, motibus omnibus & stellis

absolutè conformato, ſecundum leges & præſcripta doctrinæ.

Principium hominis triplex.

Sed quo ad conſtituendum Thema Genethliacon tempore utendũ, ſiquidem triplex eſt hominis principium: ἀρχὴ σπορᾶς καὶ διαπλάσεως, *quo ex conceptis ſeminibus formari incipiunt corpora:* ἀρχὴ ἐμψυχώσεως, *quo animatur homo & uiuificatur:* ἀρχὴ γενέσεως, ἢ ἐκτροπῆς, ἢ ἀποκυήσεως, *quo editur in lucem? Reſpondeo, de duobus extremis aſſumendum momentum exitus, uel potius utrumq;, ſi de utroq; certo conſtat: ſi dubitatur, præferendus conceptui egreſſus ex utero.*

Tempus conſtituendi Thematis Genethliaci.

Ptolemæus τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν σπορὰν χρονικὴν φύσει, τὴν δὲ ἑτέραν κατὰ τὴν ἐκτροπὴν τῆς ἀποκυήσεως χρονικὴν, δυνάμει καὶ κατὰ συμβεβηκός *eſſe dicit. Si tempus conceptus deprehenſum eſt ſeu caſu ſeu* παρατηρήσει, *conuenit poſitum ſiderum qui tunc fuit conſiderare, uel de ijs quæ præcedunt exitum ex utero, & accidunt fœtui hærenti in aluo materna, uel etiam de qualitatibus iam editi.*

Quanquam enim præcipua uis διαπλαστικὴ *ſeminibus ineſt auctis menſtruo ſanguine, & aliquid matrix confert: tamen & primò ipſum ſemen ad certum quendam modum de influxu circumfuſi cœli informatum eſt, & poſtea, dum finguntur membra, quamuis uariæ accedunt mutationes,*

tamen

tamen quia ſibi ſemen ui natiua conueniens & adiungit & attemperat nutrimentum augeſcens, maiorem adhuc retinet ſimilitudinem prioris proprietatis ac conformationis, à parentibus & ex circumflui aëris flatu acquiſitæ.

Cæterum ſi illud ignoretur, quod ferè uſu uenit, initium de utero progreßi fœtus neceſſario capietur & obſeruabitur: quod & ipſum potentißimum eſt, & hoc uno deficit, quòd ab illo etiam eorum, quæ partum antecedant, noticia haberi poßit, ab hoc non poßit.

Veruntamen conceptus, inchoatio quædam eſt, egreſſus exordium uitæ præcipuum, tempore quidem poſterius, potentia uerò æquale & præſtantius, ut prope ille ſeminis humani, hic uerò hominis ipſius generatio dici poßit.

Multa enim tunc fœtus adipiſcitur, quæ in utero illi adhuc concluſo deerant, perfectioraq́; & abſolutiora habet omnia. Nondum enim in utero reſpirat ducto per pulmones aëre, ſiquidem mox ut excepit iuncta ſemina matrix, adeo ſeſe lateribus omnibus exquiſitißimè compreßis conſtringit, ut in orificium ne quidem ſpecillum acus admittat, ſedetq́; in aluo fœtus cum lateribus uteri circumdatus, tum peculiaribus tribus ab utero diſtinctis obuolutus membranis.

Infans in in vtero materno non reſpirat.

Quanquam enim leui motu cor mouetur infantibus mox poſtquam abſolutum eſt, & uibrat arterias: non tamen pulmones inflat, ſed arteriæ uteri tantum cordi afflant halituum, quantum humido calori

calori eius temperando sufficit. Neq; copiosa indiget refrigeratione, cum eas nondum obeat & exerceat actiones corpus, quas molitur exclusum. Non enim sensuum ministerio utitur, nec assumto per os alimento confectoq; in stomacho reficitur. Editus infans, mox ubi aërem persensit, promit uires eas omnes, sensuum aperit organa, captat & haurit aërem anhelitu arterijsq; dilatatis, cumq; eo inhærentes qualitates induit, siquidem continuo & forinsecus in ea incumbit, & per hiantes poros ad interiora fertur ac penetrat, sibiq; à stellarum radijs impressas qualitates uicißim tenellæ ac molliusculæ massæ agglutinat.

Etsi igitur cœli circumfusio in partu non uidetur condere naturam, aut priori corporatura abolita nouam gignere: hoc tamen efficit, ut conuenienti configuratione circumfusi cœli maturetur. Natura enim: ubi consummatus est fœtus, mouet eum ut exeat ex utero, tali constitutione cœli, quæ & naturæ fœtus congruat, & principali respondeat informationi: Editum de naturali cognatione, qua inferioribus radios miscet suos, complectitur & afficit: cumq; uelut in nouum orbem prodeat, in quo experitur insolita insuetaq; omnia, & adferat molle corpusculum, excipiendisq; ijs qualitatibus, quas forinsecus obuersantia inuehunt, aptißimum, fit ut illæ statim ualidè affigantur & inhærescant.

Corpora immutantur ex aere circumfluo.

Etenim si adulta & durata ætate corpora, assuetaq; cœlo, ex sideribus in aëre affectiones sentiunt,

tiunt: quanto illis magis mollißima, tenerrima, & recens hunc circumfluum aërem assumentia corpuscula immutabuntur?

Natalitium ergo Schema ijs, quæ exposuimus, iudicandis accommodatum, conformabitur ad id momentum, quo quisq; nascitur. Id uerò aut ex Horologijs seu Sciotericis, seu artificialibus, adaptatis æquinoctialis motui, ductu orientis atq; occidentis Solis, cognoscetur: Aut Astrolabijs obseruabitur: aut si de æstimato tempore quis dubitet, corrigetur & æquabitur ope uel τῶν περιπάτωρ, uel præsidis præcedentis interlunij aut plenilunij, uel Lunæ, quam illud obtinere signum genituræ tempore quod sub conceptum Horoscopo insedit, & uicißim conceptus tempore quod nascenti oritur, compertum est: etsi quandoq; & huius oppositum, cum partus anticipant, oriri reperitur.

Sed quomodo conformabitur Thema cœli? Duo sunt motus stellarum, ut sæpe dictum est.

Primus, quo diei naturalis spacio omnes semel reuoluuntur circumductæ per immensam Mundi amplitudinem, ita ut ab ortu, ubi primùm ceu nascuntur, euehantur in sublime ad cœli cacumen, indeq; paulatim deuoluantur ad Occasum, ubi soliditate obstantis terræ eripiuntur rursus ex oculis, & ad imum cœli demergantur, indeq; reducantur ad exortum.

Stellarum duo motus.

Alter, quo singulæ interea sub Zodiaco procedunt tardius multo ab Occasu in Ortum, contra primi circumactus rapidißimam uertiginem.

Vterq;

Vterq; motus loca positusq; stellarum mutat: Ille quidem positum κατὰ τὴν γένεσιν, respectu cardinum cœli: Hic κατὰ τὸν κόσμον, respectu Zodiaci. Quem itaq; utroq; motu in cœlo situm adipiscantur & obtineant quouis tempore, primò exquirendum est.

Motus stellarum mutat earundem loca & positus.

Cœlum in duodecim dirimitur fixa spacia & æqualia, quæ omnia primi motus impulsu & raptu stellæ intra spacium horarum uiginti quatuor peruagantur, ex uno in continuum & proximè sequens continentis motus impetu delatæ.

Hæc spacia alij aliter distinguunt, ductis circulis magnis, aut per communis Horizontis & Meridiani commissuras, aut per Mundi seu Æquatoris uel Eclipticæ polos.

Cœli distinctio.

Prior distinctionis ratio, repudiata iam olim euidentes ob causas, in usum non uenit. Altera Æquinoctialem æqualiter, Zodiacum inæqualiter: Tertia econuerso Zodiacum æqualiter, Æquatorem inæqualiter dispescit. Præfero autem tertiæ secundam cum alias ab causas, tum quòd ad primum motum congruit, qui circa Mundi polos totum orbium cœlestium Systema circumagens producit stellas, & abducit rursus atq; occultat: cuius motus ductu & ope, uelut Canonis certi, momenta exortus & decubitus stellarum, uerasq; earundem ad quatuor Mundi cardines habitudines & inclinationes, inquiri ac definiri necesse est Æquatoris æquabili & uniformi conuersione.

Primum

Thematis conformandi ratio.

Primum ergo peruestigetur uel calculo uel Astrolabij usu, quas Zodiaci partes in quæuis duodecim cœli spacia partitione Æquatoris æquabili diremta, primus motus præscripto tempore adegerit, & quas ac quot numero quoduis spacium, ceu abscissum de Zodiaco, interceperit & comprehenderit: quo perquisito Schema describatur similiter in duodecim distributum spacia, in quo suus singulis partibus Zodiaci locus attribuatur.

Consignentur autem ordine in illa spacia principia arcuum Zodiaci, quos circuli illa cœli interualla disterminantes auellunt, initio sumto ab ijs partibus, quæ uel cœli culmen tenuerunt, uel in ortu transierunt Horoscopum.

Distributis hoc modo in duodecim cœli spacia Zodiaci Dodecatemorijs, & primo motu expedito, altera sit cura, ut quæ eodem tempore Zodiaci Dodecatemoria, quasq; horum partes Planetæ percurrerint, calculo aut obseruationibus exploretur.

Hæ partes inuentæ suo in informato Schemate loco reponantur cum Planetarum characteribus. Indicant autem hi in Dodecatemorijs Planetarum situs distantiam eorundem ab æquinoctio apparente, quod paulatim mutatur, contra ordinem signorum loca stellarum fixarum anteuertendo. Et retineri distinctionem Dodecatemoriorum ab æquinoctij apparentis puncto ceu principio necesse

ceſſe eſt, cum propter Schematis conformationem ex arcubus Zodiaci, qui ſine confinibus æquatoris arcubus rectè menſurari & diſtribui nequeunt: tum uerò præcipuè propter Solem ipſum, qui ſuo ab æquinoctio apparente motu, & quatuor anni cardines æquinoctialibus & ſolſtitialibus diebus diſtinguit ac temperat, & Eclipticam deſcribit, à cuius ſitu Planetarum in latitudinem euagationes atq; excurſus æſtimantur, & radijs ſuis reliquos Planetas uariè afficit.

Quicquid ergo Dodecatemorijs tribuitur uirium, propter Solem fit, qui hunc circulum, curſu ſuo dimetitur, cui an nouarum & diſtinctarum uirium ueſtigia uel circuitu illo uel lumine infigat, uiderint qui id hoc affirmant. Arietis Dodecatemorion tale eſt, quòd ex ea Zodiaci parte tales ciet Sol in elementis qualitates. An digreſſo Sole relinquatur & ſuperſit in eodem cœli loco talis aliqua uis, cur aſſeuerem non uideo. Sic de cæteris.

Tertium eſt, ut ex motibus ſtellarum ab æquinoctio apparente dinumeratis reijciatur arcus Zodiaci, qui puncto illius æquinoctij & primæ ſtellæ Arietis in octauo orbe intercedit, & reuocentur hoc modo Planetæ ad ζώδια ſeu ἀστερισμοὺς octaui orbis: de quibus cum non dubitem obſeruata eſſe ea, quæ de duodecim ſignorum Zodiaci naturis & proprietatibus traduntur, haud ſcio an non huius ſub octauo orbe poſitus Planetarum conſideratio præcipui ſit momenti. Certè Dodecatemoria à ſtellis

ſtellis fixis, quas incluſerunt uel Ptolemæi tempore, procul receſſerunt. Tribuere autem penè uim omnem, aut certè maximam, imaginarijs ſpacijs, quæ nunc procul amota olim congruerunt cum Zodijs propius, tantum propter Solis decurſum, & negligere aut extenuare uires ſtellarum, quæ præcipuè agunt & efficaces ſunt, ualde abſurdum eſt.

Vt igitur Dodecatemoria non reijcio: ſic plurimum referre iudico, ut quibus Zodijs octaui orbis Planetæ adhæreant & copulentur, expendatur accuratè: & in ea conſideratione quantum ſit potum, obſeruationibus multorum annorum aliqui noſtrum edocti didicerunt. Et quanquam neq; affirmo aliquid, nec quicquam cuiquam præſcribo: tamen conſentientis experientiæ teſtimonijs moueor, ut etiam quæ de domicilijs Planetarum, exaltationibus & Triangulis, tradita ſunt, putem ad ζώδια potius referenda eſſe, quàm δωδεκατημόρια, uel propter Solem ad utraq;.

Diſtributos itaq; in ζώδια octaui orbis Planetas, cenſeo peculiari Schemate deſcribendos eſſe tertio loco, ut in iudicando coniungatur trium harum diſpoſitionum conſideratio: primæ, quæ exhibet Zodiaci Dodecatemoria digeſta in duodecim cœli ſpacia: Secundæ, quæ Planetarum in Dodecatemorijs Zodiaci poſitus: Tertiæ, quæ eorundem cum Zodijs Signiferi connexus proponit. Certè uim omnem ex coniuncto, uel uariè inter ſe ac diuerſimodè commixto, diuerſo aut cognato lumine

errantium & inerrantium stellarum defluere, nemo est qui negauerit.

Sed cur ex Dodecatemorij, quod quiddam imaginarium est, & annuatim promouetur antrorsum, ex illius, inquam, cur una parte aliam, altera rursus aliam, tertia etiam à prioribus duabus diuersam uim Planeta concipiat, sitq́; in uno Dodecatemorio potentior & efficacior quàm alio, non facile quis ostenderit.

Hæc de Thematis conformatione monuisse satis sit, quo absoluto coniectationis ordo talis instituatur.

Coniectationes ex themate natalitio.

Quæratur Zodiaci locus qui significat aliquid de nati conditione: ut de dignitatibus consulatur medium cœli, de patre locus Solis inspiciatur. Deinde uideatur, quis Planeta dominetur illo loco, iuxta quinq; prærogatiuas, ex quibus Planetarum dominia æstimantur. Quod si unus cæteris prærogatiuas omnes præripit, huic soli tribuatur dominium: Si certarint inter se plures, potentiæ & dignitatum suffragijs, præferendus est cæteris is, qui uincit numero suffragiorum.

Tertio exploretur & dominantis Planetæ natura conditioq́;, & signorum in quibus Planeta reperitur, & significator ac gubernator accidentis. Inde περὶ τοῦ ποίου τοῦ ἀποτελέσματος *constituatur.*

De magnitudine accidentis conijciatur ex positu eorundem κατὰ τὸ κοσμικὸν καὶ κατὰ τὴν γένεσιν.

Adauge-

Adaugetur enim uis atq; efficacia, cum sua & propria signa sedesq; cognatas occupant, & sunt orientales ac cursu aucti, quantum ad positum in Mundo. Rursus quantum ad positum in Themate Genethliaco, plus ualent in cardinibus, quàm domibus aut succedentibus aut declinantibus.

Præcipua uerò loca sunt ascendens & cœli medium. Imbecillius agunt ex signis alienis & non cognatis, aut cum occidentales sunt & cursu diminuti propter positum in Mundo, & propter positum in natiuitate, quando cadunt à cardinibus. Tempus euentuum diuinetur ex respectu ad Solem & Horoscopum matutino aut uespertino.

Cætera artis præcepta & præceptorum causæ, ex Ptolemæi τετραβίβλῳ συντάξει, Iulio Firmico, Pontano, & Hieronymo Cardano petantur, qui & Canones annotarunt, quos artifices ducem experientiam secuti & rationem condiderunt, & causas explicarunt distributionis domorum, exaltationum, trigonorum, terminorum, cæterorumq; istiusmodi. Singula enim ex ipsorum referre libris prolixum nimis & molestum foret.

DE TERATO-SCOPIA.

RECENSVIMVS *præcipua diuinationum genera, perſtrinximus diuina, quæ aut ſua uoce* Deus *edidit, aut ſanctis* Patribus, Prophetis, *&* Apoſtolis, *uel* ὀπτάσεων, *uel ſomniorum ſpecie uelut præſignauit & præformauit, aut* Spiritus *ſancti monitu notum fecit, quantum huic noſtro fuit accommodatum inſtituto: diſtinximus* Phyſica, *è quorum genere, quæ naturæ ſunt perueſtigationes atq; interpretationes, deq; ſubſecuturis effectibus ad præuiſas & antè exploratas cauſas coniectationes, ea ſeparauimus à ſuperſtitionum commentis:* Ab *utriſq; ſecluſimus cum ſuperſtitioſa* Ethnicorum *obſeruata & coniecta, tum à* Diabolo *falſa & ambitioſa imitatione operum diuinorum & actionum, atq; in* Dei *contumeliam ſtructa uaticinia.*

Sed præter nota, conſuetáq; & naturæ conformia rerum effecta, interdum noua quædam, inuſitata, & diſsimilima rebus naturalibus, non mole aut uehementia inſuetoue tempore, ſed enormi deformiq;, & toto genere diſcrepante ſpecie, animaduertuntur: quæ ſiue natura tritam atq; uſitatam uiam egreſſa, & degenerante à tenore ſuo ac modo, ſiue nulla ex parte lapſa aut deerrante prouenerint, exterruerunt omni tempore animos humanos,

manos, correptos præsagijs tristium & calamitosorum euentuum, admirationeq́; & metu affecerunt, in quacunq; illa naturæ parte existerent & obseruarentur.

Inde τέρατα *Græci &* τερásια *nominarunt, tanquam portendentia luctificum quiddam & miserum, hisq́; insolita nouaq́; notarunt quæcunq;: Et* τερατοσκοπίαν *interpretationem ostentorum, portentorum & monstrorum, seu coniectionem interpretantem & procurantem monstra, & interpretes ipsos portentorum atq; coniectores,* τερατοσκόπους *uocarunt.*

Teratoscopia.

Cum uerò omnia ea mentes nostras pauidas natura & trepidantes, magnopere quatere soleant ac consternare, inq; cogitationes singulares expectationesq́; conijcere, ceu delibatas, aut præsensione imminentium casuum, aut gustu iam instantium: signorumne loco ponenda, deq́; calamitatum præuijs ac prænuncijs sint interpretanda monitis, an despicienter habenda & pendenda pro nihilo, uidebimus, explicatis causis, ex quibus uelut finguntur & informantur.

Τέρατα mentes humanas exterrent.

Negat Aristoteles uel innouari in cœlo quicquam, uel certas ac præstitutas Astrorum circumuolutiones labefactari unquam, retroagi, aut sisti, uel omnino alienum aliquid insuetumq́; accidere illi posse tractui: sed æterna quadam & necessaria lege Astra, tum perfectione summa & integerrima perdurare in perpetuum, tum cursus urgere

Aristotelis sententia de prodigijs.

ac perſequi ſuos. Hac uerò elementarem regionem, ob priuationem materiæ inſitam ab æterno, qua diſcrepat à cœleſtium materia, obnoxiam eſſe motibus ac mutationibus multiplicibus, & degenerem, pronamq; ac procliuem ad degeneres & aberrantes motus: nec ſua ui ſola regi, ſed aduentitijs alijs forinſecus uariè cieri & affici cauſis, cum à ſola prima cauſa orbes ſtellarum impellantur, quæ quidem aßideat illis deuincta inſolubilibus nodis, adeo ut nequeat aliò contorquere orbium uertigines, quàm quò ipſi ſuo nutu contendunt & ruunt.

Elementaris regio mutationibus obnoxia.

Quapropter accidere in ea Mundi parte, quæ φύσει administratur, frequenter errata aut materiæ uitio, aut culpa cauſarum materiam formantium: eaq; pro conditione materiæ & cauſarum agentium, proq; lapſuum diſcrimine, uel enormia fieri & prorſus aliena à naturæ inſtituto, uel τὸ πόσον ſolum, ἢ τὸ ποῖον, aut tempore euariare, uocariq; τέρατα.

Æthereas partes, quas ἀνάγκη gubernat, nihil erratorum committere, nihil offenſionum, nec uel peregrina ſuisq; aduerſa naturis admittere, uel pati ut nouetur quicquam. Sic enim inquit, ἔστι τὸ τέρας τῶν παρὰ φύσιν τι, παρὰ φύσιν δ' οὐ πᾶσαν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐπιτοπολύ. περὶ γὰρ τὸ ἀεὶ, καὶ τὸ ἐξ ἀνάγκης, οὐδὲν γίγνεται, ἀλλ' ἐν τοῖς ὡς ἐπιτοπολὺ οὕτω γινομένοις, ἐνδεχομένοις δὲ καὶ ἄλλως.

Atq;

Atq; ita Aristoteli τέρατα sunt errata τῆς φύσεως, quemadmodum & definit ea, τὰ τέρατα ἁμαρτήματα ἐκείνου τοῦ ἕνεκα του, scilicet naturæ: quæ cum ingenito sibi ab æterno instinctu (ut Aristoteles uult) instituat idem opus, atq; in eundem semper finem conatus actionesq; suas intendat ac dirigat, si eum non consequatur, sed uel deficiat, uel ultra metas prouehatur, uel aberret, scilicet ἤν τι ἐμποδίσῃ, nascuntur τέρατα.

τέρατα errata naturæ.

Fallitur Aristoteles multis modis, & reuellitur testimonijs doctrinæ sacræ, & re ipsa atq; euentis. Neq; enim ab æterno Mundus extitit: neq; carceribus inclusa, aut uinculis cœlo alligata est prima causa: neq; ab æterno, aut cœlestibus corporibus innexa est ἀνάγκη, quæ aduersetur nouationibus pertinacissimè, & statum eundem perpetuò tueatur: aut materiæ τῆς φύσεως insita priuatio: Sed ut sæpe dictum est, liberrimè agit prima causa, quæ totam Mundi machinam uerbo procreauit ex nihilo, non coacta, sed liberrimè, sua uoluntate, propter hominem, à quo agnosci uoluit & coli: & eandem liberrimè sustentat & gubernat, mutans, compescens, sistens, extimulans à sese ordinata & constituta suo consilio.

Refutatio sententiæ Aristotelicæ de prodigijs.

Quare tum utriq; Mundi tractui noua aliqua & insolita accidere, tum ex terrenis edi possunt obscœni fœtus, aliaq; uel ibidem, uel in aëre uel in aquis, quæ fœditatem habent, neutiquam peccante natura, imò nihil conferente.

Omißis igitur Aristotelicis, repetemus τῶν τεράτων causas altius, paulo aliter distributa serie causarum notarum, quàm superius factum est.

Prodigiorum causæ.

Quicquid præter institutum primitus, & nobis exploratum aliquo modo, consuetumq; naturæ cursum, ordinem, tenorem, progressum, uimq; ceu arte ac ratione procedentem in rerum generatione, inusitatum euenit: id uel à prima causa oritur, uel à secundis.

Causarum primæ & secundarum discrimen.

Prima causa infinita & increata est. Eandem *æternam esse, præstantem, sapientem, liberrimam, omnipotentem, effectricem rerum & conseruatricem, non tantum sacra demonstrant uolumina: sed rerum pulchritudo, ordoq; corporum, & mirandæ effectiones rerum, quæq; sunt istiusmodi, cogunt confiteri: ab eadem multa procurari in usum & salutem hominum, protectionemue eorundem aut liberationem, ac perfici contrà intentiones secundarum causarum: multa mutari in natura, multa præmonendi causa excitari ac præfigi ante oculos, aliàs in alijs partibus, prorsus insueta & nunquam prius obseruata, etiam* Ethnicos *saniores res docuit: etsi illustriora exempla habet* Ecclesia, *& suspicienda magis atq; admiranda.*

Secundas causas omnes creauit prima causa finitas ex nihilo, triplice discrimine. Quasdam enim absq; omni materia corpulenta, & spirituali essentia, & cæteris dotibus ad suam expreßis imaginem

ginem ſibi conformauit, ſapientia eximia, libera uoluntate, & cœteris, quæ in Deo *ſolo æterna, infinita, & increata ſunt, eaſq; uocauit naturas* An*gelicas.* Q*uaſdam ex corpulenta ac ſolidiore finxit materia, quam peculiari & ſingulis accommodata ac propria ueſtiuit atq; expoliuit ſpecie, mira ac penè ſtupenda ſapientia uariatis diſcriminibus, infinito numero.* Q*uaſdam compoſuit ex utriſq;, mirabili fœdere ſociata ſpirituali natura, quam animam uocamus, corporeo domicilio exquiſitiſsimè fabrefacto, ſpecie à cœteris omnibus differente, tunc, cum in hominem de luto terræ formatum inflauit ſpiraculum uitæ.* His *hominum nomen inditum.*

Iſta ſibi tria cauſarum genera, ea lege & ſerie Deus *ſubiecit ac copulauit, ut ab* Angelicis *naturis coràm aſpici & coli, ab hominibus non aſpici, ſed eodem modo coli de præſcripto legum, quas & in mente expreſſerat, cui alteram facultatem ſeſe liberè commouentem quacunq; uellet ſubdiderat, & poſtea ſeparatim propoſuerat: homini uerò totam corporeæ naturæ molem, in qua cauſas multiplici uarietate diſtinctas, ſerie diſpoſuerat & connexuerat admodum concinna, parere uoluerit, cui & eam attemperarat.*

H*æc uerè* χρυσείη σειρά, *ſi nuſpiam interrupta fuiſſet aut conuulſa, ſi ſuo quælibet loco perſtitiſſet, iuſtoq; & conuenienti ordine tum primæ paruiſſet cauſæ, tum in debitum deſtinatumq; na-*

turæ suæ opus accerrimo conatu contendisset: nihil inusitatum, quodue à naturæ constitutione euariaret, deforme nihil aut fœdum extitisset, quod magnopere animos perculisset nostros, quodue non protinus, in quem excitaretur finem, peruidissemus: deniq; perfectas & ordinatas causæ suo loco omnes actiones edidissent.

Sed cum ex Angelicis naturis quædam, superbè detrectata obedientia, & ceu coniuratione facta contra Deum, ex ea sese catena, uelut ruptis annulis auulsissent, & simul inde non uiolentia coactum, sed fraude persuasum genus hominum abripuissent, idq; mox de statuta & rata Dei sententia, spoliatum ornamentis omnibus, & horribiliter sauciatum utraq; parte naturæ suæ, tum decidisset in corruptionem & interitum ex priori integritate, tum imperium amisisset: Terræ etiam Deus conditor, ex concepta aduersus hominem indignatione, detraxisset uigorem ab initio inditum, quo degenerem statum totius orbis elementaris intelligo: secuta est confusio tetra ac perniciosa, & series causarum conditarum mutilatæ ac laceræ catenæ similis euasit, in qua annuli plurimi desunt, aliqui abrupti ab alio sese suspenderunt clauo, aliqui sarti refectiq; aliquantulum ægrè cohærent.

Causarum secundarum confusio vnde nata.

Dissoluta est coniunctio congruentiaq; omnium naturæ partium, quas mirandis inter se fœderibus deuinctas & æquatas humanæ naturæ

Deus

Deus exactißimè adaptarat: quo fit, ut multo aliter cœlestes & remotæ causæ nunc afficiant uitiatam hominum naturam, & totum elementarem ambitum, plurimum ab illa primi exordij perfectione mutatum, & sæpe pariant producantq; noua & inusitata. Labem contraxit ex maledicto Dei horribilem inferior hic orbis totus, quæ in mixtas res propagata, sæpißimè uagarum ac deerrantium motionum, & deformium ac fœdarum generationum causa est.

Monstrorum causæ.

Humani corporis absolutißima temperies, in enormem commutata δυσκρασίαν, *non moderatas, sed effrenes,* ἀτάκτους, *feruidas ciet actiones: Ducimur opinionibus, & leui motu huc illuc rapimur: feruemus affectibus, æstuamus libidinum flammis, inhiamus crapulis, quibus ingenita nobis à natura* δυσκρασία *plus deprauatur: hinc commixtiones fœdæ, corrupta semina, fœdi & obscœni partus.*

Diabolus uerò, qui in hoc eodem orbe, cui nos inclusi degimus, potenter grassatur permissu Dei, tum labes naturæ inflictas odio Dei auget, atq; illarum occasione prodigiosa plurima molitur, seu uerè deformans aut perdens naturæ opera, seu præstigias obtrudens, ut turbet, urat, angat & torqueat anxia & solicita hominum corda: tum miris modis exercet profanos & impios iure illius Tyrannidis, quam in illos sibi confirmauit: & in pri-

in primis ſtruit inſidias operi generationis, quo nullum aliud infeſtius odit, propagationem reſiduarum liturarum de imagine Archetypi in homine, & reſtitutionem eius atq; expolitionem, aut impediturus, aut defœdaturus.

Diabolus odit opus generationis.

Non pauca ergo inſolenter & inſuetè ab his procreantur cauſis in omnibus Mundi inferioris partibus, aëre, aqua, terra, animantibus: quarum quædam Angeli ſancti cuſtodes noſtrorum corporum, quædam Diaboli conficiunt: quædam infauſti congreſſus & commixtiones ſtellarum progenerant: quædam ob corruptæ materiæ enormia uitia proueniunt, aut externo & aduenticio illata impulſu, aut ipſi ingenerata.

Illi, cum utriq; ſint naturæ intelligentes, certo deliberatoq; conſilio & fine, non temerè noua moliuntur. Salutem & incolumitatem quærunt ac ſpectant generis humani Angeli: Perniciem contrà aut excruciationem, uel ludificationem Diaboli.

Naſcuntur monſtra ex animantibus, hominibus etiam, quorum origo omnino aut à ſpiritualibus eſt naturis, aut corporeis. Si à corporeis: aut à ſupernis eſt, quæ ex longinquiore interuallo materiam complectuntur & informant τῆς φύσεως, *ut aſtris: aut infernis & propioribus. Si à propioribus, ab ijs eſt, quæ ſe habent uel ut* περιέχον καὶ συνεργὸν αἴτιον, *uel ut* ὕλη, *uel ut* διαπλασικὸν αἴτιον τῶν περιεχόντων καὶ συνέργων αἰτίων.

Vnum

Vnum forinſecus totum corpus & materiam ambit ac circumfundit, nimirum hic circumfluus aër. Alterum (corpus prægnantis) materiæ deſtinatum à natura domicilium habet ac ſuſtinet. Tertium (matrix) materiæ proprium ac peculiare, iuncta ſemina uiri ac mulieris excipit, cohibet, calore ſuo uelut incubans fouet, attractum ex corpore ſanguinem ſuppeditat, cõtinet, donec maturatos fœtus excludat. ὕλην *præbent iuncta maris & fœminæ ſemina, aucta menſtruo ſanguine, qui affluit tractus ex prægnante.*

τῶν διαπλαστικῶν αἰτίων, *unum eſt* καθ' ἑαυτὸ αἴτιον, *uis formatrix inſita ingenerataq; ſeminibus, quæ formationem fœtus inſtituit, dirigit & abſoluit primariè. Alterum* κατὰ συμβεβηκός, *conceptæ in cerebro, & informatæ cogitando, aut forinſecus & altius impreſſæ imagines, uiſarum, auditarum, aut fictarum rerum, quarum ſpecies ſubitò utriuslibet animum transuolantes, afformare conceptis fœtibus & miſcere ſimilitudinem exiſtimantur, quòd uelocitas cogitationum animiq; celeritas & uarietas ingenij, multiformes notas ſubita ſpirituum uibratione per neruos matrici imprimat, quibus hæc cerebro coniuncta eſt.*

Quæ nimis inſolenti, rara & uaria, nimisq; à notarum forma rerum diſcrepante ſpecie eduntur, abſq; dubio uel diuinitus conformantur, ut ceu effigurent ac pingant regnorum, gentium, aut

Tyrannorum

Tyrannorum mores, aut secuturas mutationes: uel ex deprauatis Diaboli arte perficiuntur fœtibus. Talia multa uisa sunt omnibus temporibus, & singulares semper casus præcurrerunt.

Exempla monstrosorum partuum.

Anno 1496. Romæ in Tyberi inuentum est monstrum, capite & ceruice asinina, humeris manibusq; & pedibus squamatis ad extrema usq;, dextra manu in Elephantinum pedem, sinistra in humanam ἀκρόχειρα *quinq; distinctam digitis, dextro pede in bouis ungulam, sinistro in aduncos Gryphium ungues desinente, uentre muliebri & mammis, facie senili ad dextrum clunem, collo Draconis exerto è posterioribus.*

Friburgi in Mysnia meminerunt multi natum uitulum glabrum, depilem prorsus, ore gemino, superno uitulino, inferno humano, cute specie laceri cuculli Monachorum corpori obducta, & collo astricta arctius, erecto corpore.

Anno 1531, Augustæ Vindelicorum mulier peperit primo caput humanum membranis inuolutum: secundo bipedem serpentem, cui lucij caput, corpus ranæ & pedes, cauda lacertæ: Tertio porcum omnibus partibus integrum.

Anno 43. die Conuers: Pauli, in Belgico natus perhibetur infans ex honestis & nobilibus parentibus teter admodum & horribilis aspectu, flammeis & radiantibus oculis, ore naribusq; bouini cornu figura exertis ac prominentibus, dorso pilis caninis hispido, simiarum faciebus in pectore extantibus,

extantibus, quà mammarum locus oculis felium subtus umbilicum hypogastrio affixis, tetris ac minacibus canum capitibus ad utrunq; cubitum, & pedis utrisq; patellam antrorsum spectantibus, στεγανόπους & στεγανόχειρ, figura pedum Cygni, cauda sursum reflexa & recurua longitudine ulnæ dimidiæ. Editus in lucem quatuor horas uixisse & tandem his emißis uocibus, Vigilate, Dominus Deus uester aduentat, expirasse dicitur.

Anno 47. ad oppidum Bitterfeld uitulus in agro repertus, oculis, naribus & auribus humanis, uertice tonso & miniato, rictu & pectore uitulino, cruribus anterioribus uitulinis, posterioribus humanis & breuibus admodum, sed utrisq; desinentibus partim in ungulas uitulinas, partim in humanos digitos, qui ungulis superabant, & separatim propendebant.

In mari Balthico non procul ab Haffnia, piscem humana facie, capite circumtonso instar coronæ Monachorum, corpore squamis cucullæ specie obsitis, captum Anno 50. affirmant.

Romanæ historiæ sæpe porcos humano uultu natos tradunt, ut Tarquinijs Anno Vrbis 544, & Sinuessæ Anno Vrbis 554.

Non ad naturam uel cœlestem uel infernam reuocari talia, neq; in degeneres lapsus materiæ referri possunt: sed ab alijs effingi & obijci autoribus, res fateri cogit. Non enim misceret figuras tot, tam diuersarum rerum, tanta uarietate, na-

tura

tura ceu consilio aptè partitis sedibus in corpore.

Infaustos ac tetros siderum concursus & configurationes, insigniter uel inchoata à natura corporum lineamenta peruertere & deformare, uel alienas rebus afformare & inducere species, tot obseruationibus compertum est, ut non dubitent Astrologi effectrices causas singillatim demonstrare.

Propiorum causarum quanta sit uis ad generandum, præsertim matricis, seminum, haustarum sub ipso concepto imaginum, aut pòst cogitatarum, uidemus. Si distincta matrix concepit semina, gemellos illa gignunt & formant, eosdemq; absoluunt si suppetat materia: si constituendis duobus integris distinctum semen non sufficiat, uni ex redundante & superflua materia plura adiungunt membra, aut uni thoraci duplicata applicant. Hinc partus bimembres, bicipites, ternis quaternisue manibus & pedibus.

Bicipites natos in agro Vientino Anno Vrbis 580, ternis pedibus Amiterni 611, quaternis 620, ternis & manibus & pedibus 659, quaternis itidem manibus & pedibus 589, Romanis est proditum historijs.

Nostra memoria fœtum uidit Haßia editum quinto Idus Ianuarij, Anno 40, geminis capitibus reflexis in dorsum, quorum sese facies obuersæ inuicem minaci aspexerunt uultu.

Louanij septimo Idus Aprilis, Anno 47, gemelli nati distinctis corporibus, uni adhærentibus capiti.

Recens in Regno Anglico Anno 52, tertia Augusti, intra decimam & undecimam, biceps natus fœtus, capitibus non uno & naturali loco eminentibus, sed oppositis inter sese, altero de collo exerto, altero ea enato parte, quam femen & περίνεον uocamus, uno umbilico, tribus pedibus, uno dextro laterotenus exporrecto, duobus ex opposito latere sinistris, manibus omnibus.

Pontanus testem citat, qui affirmarit allatum sibi arietem exenteratum, qui præcordia & intestina geminata habuerit, cor unicum.

Monstrosorum partuum causæ.

Sæpe ex conceptis iam inchoata seminibus ἔμβρυα, coitu secundario aut peruertuntur, aut ruptis inuolucris uel dilabuntur ad latera, uel procumbunt, atq; ex mutato situ distortam aut deformem adipiscuntur speciem. Sæpe in ἐπικυήσει permixtione, aut affluxu nouæ materiæ, turbantur & uitiantur ducta à natura ceu prima fœtuum lineamenta: aut fit acceßio in parte aliqua, uel membri cuiuspiam adnati ac superuacanei, uel naturalis magnitudinis regulam prætergreßi, quòd uidelicet in concipiendo fœtu materiæ ipsius plus constiterit, quàm quod necessarium esset parti illi constituendæ, uel aliena specie prominentium παραφύσεων.

Tales uisæ sunt προσφύσεις in infante, 4. Idus Iulij Anno 50. Friburgi nato, cui præter aspectum tortuosum & quadrilaterum, frontis loco solida & dura eminuit excrescentia, uerticis loco altera.

Vidimus ipsi hoc Anno 53. uitulum felium aspectu tetro & horrido, amplo sub collo promissoq; aqualiculo ceu προλόβῳ, eoq; albo & molli, canino & nigro pilo, testibus inusitatæ magnitudinis, figura testium uerris, duplice ordine distinctis.

Si fissa Gemellorum hiscant interstitia, coeunt & coalescunt ipsi, obuersis pectoribus aliàs aut toto anteriore thorace, aliàs femoribus ex laterum contactu, dorso quandoq;, ubi in aduersas sese conuerterunt partes, & uel cæteris partibus liberis omnibus ac solutis, uel consertis pedibus, aut manibus collo circumplexis, aut in mutuo complexu ijsdem circumiectis utrinq; humeris.

Anno 41. die 19. Februarij, Friburgi Mysorum editi Gemelli, iuncti totius anterioris thoracis cohæsu. Similes Heidelbergæ nati Anno 44. Vtriq; complicatis sese mutuo amplexi sunt manibus. Non absimiles his quadragesimo secundo nati in Ducatu VVirtebergensi, coalitu pectoris ad umbicilicum usq;.

Anno 46. in Aken oppido Saxoniæ ad Albim femoribus laterotenus concreti uisi sunt, quà crura

subnectuntur

ſubnectuntur coxæ, eo ſitu, ut dexter ſiniſtra manu humero dextro alterius incumberet, ſiniſter dextram thoraci alterius transuerſim prætenderet.

In Romana hiſtoria Anno Vrbis 660. geminas puellas dorſorum concretione continuas, natas legimus, C. Lælio, & L. Domitio COSS.

Si aut morbis affecta, aut à prima ſit malè conſtituta origine matrix, uariè immiſſa exceptaq; ſemina, ſi in fœtum reſoluta explicentur, deformare poteſt.

Seminum præcipua uis: & ſi maiore ſuperent copia quàm corporis eſt opus conſtitutioni, atq; agens illa & procreans uis ceu duplicata præualeat æquabiliter ad utrumlibet ſexum conſummandum, ita ut aut prorſus uincat, aut rurſus uincatur, eodem ſexu, aut uirili aut muliebri gemellos fingit. Si è contrario partim ſuperarit, partim ſuccubuerit, in diuerſum res geritur, atq; alter mas, fœmina altera gignitur, quod tamen contingit rarius, ac plerunq; parum diu uiuunt.

Gemelli quando naſcantur.

Si, ut dixi, perficiendis duobus deficiat materia, uni tamen redundet, format uis διαπλαστική præter naturæ præſcriptum membra plura non neceſſaria, ſcilicet ad quorum ſedes ſuperflua detruditur uel ſuopte nutu decumbit materia, idonea potentia ad figuram illarum partium effingendam. Hoc modo Hermaphroditi & Androgyni generantur, quibus membra ſexus utriuſq; inſunt: etſi è duobus

Hermaphroditi & Androgyni quo modo generentur.

è duobus alterum ferè imbecillum est, irritum atq; inefficax, & contingit nonnunquam alterum aut mutari aut prorsus aboleri. Causam horum Astrologi in Mercurij & Veneris referunt commixtiones. Huius generis sunt, quæ in Caprarum genere τράγαιναι uocantur.

Si ne uni quidem absoluendo satis adsit materiæ, ab aliqua parte comminuti mutiliq; procreantur fœtus, qui ferè non principalibus destituuntur membris, ut corde, cerebro & iecinore, sed exterius mutilantur.

Anno 48. 18. Calend. Maij, intra sextam & septimam Misenæ natus infans diuiso in fronte craneo, unico crure sinistro, sine labijs, oris loco exiguum habens foramen, reliquo truncatus corpore.

Anno conditæ Vrbis 560. Arimini sine oculis & naso: In Piceno absq; manibus & pedibus natos, Romana tradit historia.

Si aut semina sint morbida, uitiosa, polluta, δύσκρατα, aut sanguis menstruus, ex quo uiscerum & musculorum origo, impurus, uariè fœdant partus.

Si diuersarum commisceantur rerum semina, ijs singula ex sese propagatas partes figuris conformant, quas habent δυνάμει, atq; ita fœtus ex discrepantium rerum partibus ac figuris, obscœno fœdoq; aspectu componunt.

Infixarum

Infixarum altius aut animo fixius ac pertinacius uersatarum atq; agitatarum, aut subito pauore uehementius illisarum imaginum similitudinem affingi conceptibus, allisu spirituum animalium per neruos, certum est testimonio uestigiorum & notarum, quas de matrum conceptis sensuue haustis, aut pauore illatis effigiebus, natura prolibus inurit.

Elephantino natum capite puerum Romana historia celebrat. Simiarum aspectu, & ursinis obsitos uillis toto dorso partus ipsi uidimus, quas similitudines reputatæ pepererant. Vidimus & qui exertas ac ceu dependentes tenerent linguas, instar uitulorum recens iugulatorum.

Anno 42. Pilsenæ, quæ Boëmiæ oppidum est, puer natus imagine Christi Saluatoris nostri crucifixi, quem Virgo mater de Cruce depositum sinu fouet, altero super alterum pede inflexo, ut si amoueretur, mox reductum reponeret. Illi propter collum reflexum cibus in os difficulter inseri potuit.

Ex his liquet cum in quauis naturæ parte excitari posse inusitata, tum causas effectrices plurimas esse dißimilimas.

Voco ergo τέρατα non tantum errata τῆς φύσεως, sed quæcunq; nouata specie & ab usitatis rerum formis aliena offeruntur, quæue uniuersim à communi & constituta diuinitus rerum progreßione ac cursu deuiant: non magnitudinis aut

qualitatum excessu defectuue, nec tempore, sed toto genere, siue in Mundi ætherea sede & elatiore, siue in hoc elementari domicilio, adeoq; uel ipsis Elementis, uel procreatis inde rebus.

Latini ostenta ea uocarunt, ab ostendendo: Monstra, à monendo, uel ut maluit Cicero, à monstrando: Prodigia, de Ciceronis sententia quasi prædicia: ut cæteris placuit Etymologicis, quòd diuinitus prodagantur futuris & consecuturis rebus, hoc est ante illas propellantur: Portenta, quia quæ porrò sunt quasi intentent.

Monstra. Monstrorum nomen ijs tributum est, quæ ex animantibus nascerentur non sui generis specie, sed aliena ac dissimili, nimirum quæ uel diuersarum rerum formis uariè consutis, uel natiua rei facie distorta, confracta, alioue modo defœdata constarent, aut mutila essent & truncata, aut plurium non necessariarum partium, integrorumue corporum adhæsu coalituq;, naturæ modum prætergressa: Græcis τέρασια sunt. Horum est origo pertractata antè atq; explanata.

Ostenta. Ad ostenta uenio, quibus non solum in uicino aëre, ceu picturis expressas & sæpe animaduersas imagines confligentium exercituum, crepitus & fragores concussorum armorum, ac similium, sed quæcunq; in sublimiore illo siderum cœlo, perpetuis orbium circumuolutionibus, Dei iussu insolenter accidunt, complector: è quorum sunt genere

signum

signum retroactæ umbræ, stella toti humano generi exorta Christo nato, & à sapientibus Arabum uisa ac notata.

Fulgentium in aëre effigierum magnam uarietatem non uetusta solum, sed recentia etiam obseruarunt tempora, quas aliàs aliæ causæ, Deus, sancti Angeli, sæpe Diaboli effingunt: sæpe nubes uaporesue radijs persp ersi tinctiq; stellarum desuper, & partibus alijs plus, minus alijs nitentes, uario positu exprimere uidentur.

Anno 32. non procul ab Oeniponte hæ uisæ sunt imagines. Aquila stans in colle ac trepidans: huic è regione obuiabant aliæ tres uelut hostiles imagines, quarum prima Camelus erat respectans & flamma in orbem circumdatus: Altera Lupus flammam ore euomens, flammeo itidem orbe septus: Hunc sequebatur Leo, cui uir cataphractus stans in aditu montium blandè contrectabat iubam, & uicißim blandiri huic Leo uidebatur, pedem uelut salutabundus porrigens.

Exempla ostentorum.

Paulo ante mortem Iohannis Ducis Saxoniæ Electoris, Isenaci conspectæ sunt hæ effigies. Primò Arbor antiqua marcida & euersa: Secundo loco expeditus Eques gestans arborem, sed truncatam ramis: Tertio Canis uenaticus: Quarto magna & atra Crux in densa nube: Quinto ex ea nube fulmen excuti horribile cum ingenti fragore sonituq; terribili, tantamq; deferre secum uim flammarum

uiſum eſt, ut pagum, in quem traijci uidebatur, incenſurum putaretur, & puella exterrita magna uoce matris imploraret opem, ſeq; ſuſcipi ac tegi flagitaret. Etſi interpretationem mihi non ſumo, tamen ex euentu ratiocinor depictas his figuris mutationes in familia Saxonica, & clades ac calamitates Eccleſiarum.

Eo ipſo tempore, quo fœdus Schmalcaldenſe ſancitum eſt, hæ uiſæ ſunt in aëre fulgere imagines, quæ exitum fœderis effiguraſſe iudicantur. Primo equites obſeruati, quibus ruſtici ſucceſſerunt clauis armati: Tertio excelſa ad aquas eminuit turris, nec procul ab ea uir quidam hauriens aquam: quem poſtremo inſecutus magnus Draco. Priores duæ ſpecies citò euanuerunt, reliquæ diu ſeſe conſpiciendas præbuerunt.

Anno 34. tertia die Iulij in oppido Schesuuitz, à meridie cœlo ſereno, conſpecti ſunt in aëre Leones ex locis diuerſis concurrentes ad conflictum, & iuxta illos cataphractus Eques haſtam quatiens infeſtam. Non procul ab Equite iacuit caput humanum ſine trunco, ornatum diademate Imperatorio. Modico interuallo pòſt Apri caput aculeatum uiſum eſt, & duo Dracones uomentes ignem. Deinde unicæ & ampliſsimæ urbis effulſit imago, poſitæ ad lacum, claſſeq; & terreſtribus copijs obſeſſæ, & ſupra hanc Crux ſanguinei coloris paulatim conuerſi in atrum. Alius item

Eques prodijt igneo flagrans colore, diadema gestans in capite Imperatorium: quem insecutus est equus sine sessore: postea in ampla planitie duæ ardentes enituerunt arces uicinæ alto monti, ad quem hæsit Aquila grandis, dimidium sui corporis post montis latus abscondens: aliquot ibidem pulli Aquilarum candido colore nitidi apparuerunt: item Leonis supini caput insignitum corona: Gallus gallinaceus rostro feriens fodiensq; caput tantisper, donec id à trunco corporis solutum delaberetur & euanesceret, corpore diu conspicuo. Astiterunt & alij Leones, & iuxta Apri caput Monoceros paulatim conuersus in Draconem, aliaq; plurima inusitatæ figuræ & magnitudinis animalia. Arsit & in celsa rupe arx duobus cincta exercitibus, & uisa est integra regio frequentibus oppidis, arcibus, & uicis referta: Sed mox totus tractus, in quo hæc steterant, igne correptus conflagrauit, & ruinas uastæ terræ stagnum amplissimum obruit, extantibus tantum turribus in eo loco, in quo antea magna illa urbs apparuerat. Ad ripam lacus grandis Camelus bibenti similis constitit.

Anno tricesimo octauo ante primam expeditionem Landgrauij, honestissimus uir Consul Schmalkaldensis, uidit noctu quasi coràm, has species. In mensa Senem inclinato capite dormientem, & in scamno propinquo cubantem Leonem, atq; in eodem conclaui multitudinem uirorum

longis uestibus deliberantium de Leone: contra quos tandem insurgens prioribus pedibus Leo, quasi inuasurus illos de scamno prosilijt. Illi globo facto opponunt se Leoni, & impetentem pugiunculis fodiunt, tandemq; superiniecta sella concluso Leoni caudam amputant: sed non multo pòst eluctatus ex sella caudam recipit, ubi cum quasi metu Leonis uiri illi secessissent extra conclaue, Leo redijt in priorem locum scamno insiliens. Deinde cum aliquoties ingressi & egressi rursus, uelut deliberarent de tollendo Leone, irritatus ille cum impetu irruit in eos: quibus uociferantibus, & metu ad dormientem senem brachia protendentibus, expergiscitur senex, & erecto capite, dextræ manus motu minitatur Leoni: quo uiso Leo retrocedit, & subinde respectans ad senem, consiliensq; in scamnum, in figuram Christi stantis & concionantis uertitur; coram quo cum uiri illi prostrati fuissent, tanquam ueniam petentes & consecuti, unà cum cæteris speciebus euanuerunt.

Anno 45. altero die post Pentecosten in Silesia hæ uisæ sunt imagines. Duxit ab Oriente instructam aciem Vrsus, cui ab Occasu Leo armata manu occurrit: intra exercitum utrumq; lucidissima micuit stella: mox congressi inter sese utrinq; dimicarunt acriter, ut destillare ex sauciatis corporibus sanguis ubertim, & exanima concidere cæsorum uiderentur cadauera. Inter præliandum

Aquila ex præcelsa rupe supra copias Leonis sese librare alarum remigio uisa est. Vbi depugnatum esset quasi diremto certamine, Leo rursus inter suas effulsit cohortes: ursi nulla aparuit species, sed prostrata & sparsa iacuerunt cadauera quà alter exercitus constiterat, quibus astiterunt senes canicie spectabiles & uenerandi. Finito prælio reduxit exercitum ad Occasum Leo: quo aliquo usq; progresso, quidam albo & ornato uectus equo à copijs redijt ad pugnæ locum, atq; in eum equum iuuenem cataphractum ibi stantem collocauit, & uersus Ortum procedentem comitatus cum cæteris speciebus euanuit.

Anno 49. quidam honesti uiri Brunsuuicenses, cum noctu iter facerent, Lunam uiderunt circundatam esse conspicua specie, quæ nominatur Halos, & iuxta eam duo παρασέληνα, ipsam uerò Lunam quater circumuolui: deinde iuxta παρασέληνα igneum conspexerunt Leonem, Aquilam fodientem sibi pectus, deinde speciem illustrißimi principis Saxoniæ Ducis Iohannis Fiderici, & figuram qualis pingitur creatio Heuæ ex costa Adæ: post hæc sedentem Deum, & blandè impositos genibus fouentem Adam & Heuam, ut parentes interdum infantes collocant in genua. His succeßit horribilis species inflammatarum urbium, & circa has Cameli, figura Christi pendentis in Cruce, & circa eam cœtus Apostolorum. Extrema species

cies omnium maximè terribilis fuit. Stetit *uir truculentus ſtricto gladio minitans ictum puellæ, quæ ante ipſum ſpecie ſupplicis, lacrymans petere uidebatur flexis genibus ne feriretur.* His *ſimiles & alibi uiſæ ſunt.*

Quanquam autem quæſitum omni eſt tempore, quæ uis talia pingat ſimulacra : An *cum nunquam halitibus aër uacet, halitus illi fortuito concurſu, aut ſi ſparſim diuulſi ferantur, ex interuallis cohæſione aliqua, ea conſtituant, ſed lumine cœleſti colorati, aliàs nitore fulgido, flammeo aliàs & flagranti rubore, pro fumorum conditione : an uerò intelligentes ea exprimant naturæ & ſecuturorum caſuum præſciæ, ſeu nubibus fumiſue adhibitis, ſeu abſq; his fulgida aliqua ſpecie: tamen pleraq; uel à* Deo *ipſo, uel à ſanctis* Angelis, *confici conformariq́; exiſtimo, qui amore generis humani, quam ex æterno* Deo *coràm didicerunt, ideam & ſeriem euentorum his imaginibus delineatam nobis contuendam proponunt, non ut præuideamus quæ ſubterfugere aut elabi nullo modo poſſumus : ſed ut his admoniti, & de noſtris cogitemus peccatis, & magnitudinem periculorum metiamur animis, & admonitiones ac conſolationes editas diuinitus redigamus in memoriam, atq; inter intentata immiſſáq; etiam tela, cum omnia lethum minabuntur, ad ipſius genua aduoluamur ſupplices, nec deſinamus caſtis pectoribus & manibus in cœlum porrectis uotis precibusq; expoſcere, ut*

Cauſa efficiens ſimulacrorum in cœlis.

quanquam

quanquam ſcelera hominum malum flagitant, ipſe tamen ſuppliciter ad ſe inq́; ſinum nos receptos tueatur ac protegat ab omnibus capitis ſalutisq́; noſtræ hoſtibus, & impendentia mala auerruncet.

Interdum & Dæmonum præſtigijs adumbrari talia conſentaneum eſt. Vagi & temerarij halituum confluxus σημαντικόν, præſertim tam concinna ſpecie & ſerie, rerumq́; diuinæ ſubditarum gubernationi, componere nequeunt, niſi caſu regi & conſiſtere Mundum cum Epicuro ſentiamus.

Prodigia. *Prodigiorum magna uarietas, quod ego nomen illis accommodo, quæ in Elementis præter naturam nouata atq; inuſitata notantur, aut mixtis rebus.*

Exempla prodigiorum. *Ex aëre, ſanguine, lacte, frumento, lapidibus, ſulphure, igne, antiquis temporibus ſæpe pluiſſe legimus. Noſtra ætate imbres ſanguineos, ſcintillantes inter pluendum guttas & feruidas, pluuias frumentaceas, inuſitatæ magnitudinis grandines ceu arte figuris hominum expolitas, multæ ſenſerunt gentes. Atratas paludes ſanguine fluxiſſe, Terram in cruentas erupiſſe ſcaturigines, Ariſtas guttatim ſanguinem extillaſſe, Statuas & ſimulacra in templis copioſo ſudore diffluxiſſe etiam exterſa & ſiccata, hiſtoriæ tradunt. Et his annis ſimilia uiderunt multi.*

Profluxit è terra riuus copioſi ſanguinis ad oppidum ditionis Hildeſiæ Bockelheim, quod oppidum

dum paulo pòst ab eo exercitu, qui uagatus est in Saxonia, oppugnatum atq; incensum magna ex parte conflagrauit.

Non procul à Mersburgo magna palus certis uicibus in cruorem uersa adeo rubuit, ut immersa quæuis tingeret. Manantem ex aristis cruorem Silesia uidit. Súdarunt simulacra Bernburgi, quod oppidum in Ascaniensi situm est principatu. Vetera exempla in Iulij Obsequentis recensentur annotatis.

Portenta.

Varijs sese speciebus ostendunt Dæmones, quas spectra & φάσματα uocarunt, & Portenta etiam, si terribilia essent & aspectu horrida.

Horum omitto enumerationem, & accedo ad quæstionem initio propositam, an quæ hoc modo eueniunt præter naturæ ordinem, habeant aliquam futurorum præsignificationem: an concessa sit τερατοσκοπία.

Teratoscopia an sit concessa.

Fortasse quæ in hoc genere minus exorbitant, aut minus longè à natura & speciei sui generis recedunt, siquidem aut casu impedita propinquarum causarum actione, aut errore lapsa natura existunt, nihil admodum designant portenduntue. Minorem etiam adferunt admirationem, quorum ex natura ortum habent causæ & intelliguntur: harum enim ignoratio ferè terrorem auget.

Quæ uerò insolita prorsus sunt, eaq; uel maximè, quæ ceu picturis cœlo illitis futura præfigurant,

gurant, nunquam non singulares attulerunt casus: & plurimis ac concordibus tum ab antiquitate petitis exemplis, tum assumtis ex recenti memoria, declarare possem facilimè, neq; eximium aliquid, memorabile & magnum, extitisse non præcurrentibus designatum indicijs: nec noua & insolentia conspecta unquam aut obseruata, quin attraxerint præcinuerintue nouum aliquid & singulare, nisi cognitum eruditis omnibus atq; exploratum antè scirem.

Funestas clades & sæua bella perpetuò sanguinis eruptiones atq; effluxus uel pluuiæ: frugum è cœlo delapsus annonæ caritatem apportarunt.

Et quanquam ostentorum monstrorumq; omnium explanationes non cuiuis sunt obuiæ: non spernamus illas tamen his innexas iræ diuinæ indicationes & comminationes, nec pro nihilo pendamus profecta ex immenso amore erga genus humanum præmonita: nec cogitemus caueri & abigi non posse, quæ his denunciata prodigijs Deus molitur in genus humanum: sed certò confidamus eum memorem & misericordiæ suæ & editarum promißionum, confugientes ad ipsum nec repulsurum nec distiturum esse, sed decretum, indictum & impositum iam calamitatum iugum, pœnitentibus & seriò inuocantibus aut detracturum, aut alleuaturum.

Hæc

Hæc de differentibus diuinationum generibus disputaui bono & simplici studio, ut quæ inter has aut traditæ essent diuinitus, aut ex naturæ ueris obseruationibus extructæ, eas separarem à Dæmonum præstigijs & fuco superstitionum, quo Physicarum obseruationum ueritas aspersa & oblita nitoris non parum amisit: Quæ si cui minus accurata, aut exquisita, minusue perpolita, aut non integrè explicata, nec firmata uidebuntur, eum ut boni consulat, quæ pro mea uirili in hoc genere præstiti, oro.

Θεῷ δόξα.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC LIBRO MEMORABILIVM.

LII Aëro-

Angeli

Aqua,

Calcu-

Delphici

Doloris

Epatis

Flauæ

Hyadum

Incanta-

Iulianus

Λογάριθ.

Magorum

Palestritæ

P

Philoso-

Pindari

Πρηστήρ

Q

Roma-

Sebenniticum

quæ

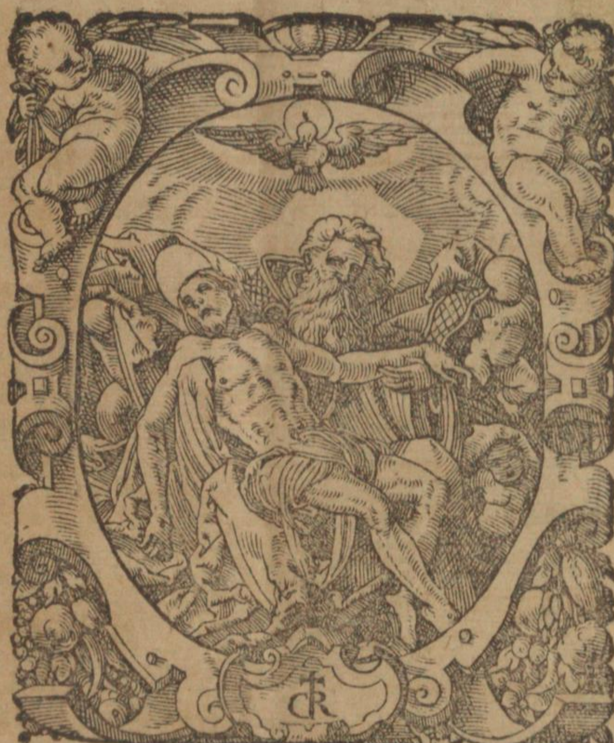
T

Thraces

V

Vrinarum

FINIS.

2